

**PODREČZNIK
DLA DZIELNICOWEGO**

praca zbiorowa

Słupsk 2014
Szkola Policji w Słupsku

Materiał dydaktyczny opracowany w Szkole Policji w Słupsku do użytku wewnętrznego Policji – może być reprodukowany przez policjantów przygotowujących się do realizacji zadań służbowych. Materiału nie wolno reprodukować ani wykorzystywać w innych celach lub dla innych podmiotów zewnętrznych bez zgody Wydawcy.

Według stanu prawnego na 27 stycznia 2014 r.

Wydawnictwo Szkoły Policji w Słupsku

Adiustacja tekstu: *Grażyna Szot*

Projekt okładki: *Marcin Jedynak*

Szkoła Policji w Słupsku, 76–200 Słupsk, ul. Kilińskiego 42

e-mail: spslupsk@slupsk.szkolapolicji.gov.pl

www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl

Słupsk 2014

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego	9
Temat nr 1. Organizacja służby dzielnicowego	9
Zagadnienie nr 1. Organizacja służby na stanowisku dzielnicowego	9
Zagadnienie nr 2. Zadania i obowiązki kierownika rewiru dzielnicowych w zakresie nadzoru nad pracą dzielnicowego	13
Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego	15
Zagadnienie nr 1. Rozpoznanie rejonu służbowego	15
Zagadnienie nr 2. Zadania dzielnicowego w zakresie rozpoznania osobowego	16
Zagadnienie nr 3. Zadania dzielnicowego w zakresie rozpoznania terenowego	18
Zagadnienie nr 4. Zadania dzielnicowego z zakresu profilaktyki społecznej	18
Zagadnienie nr 5. Zadania dzielnicowego w zakresie ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń	22
Zagadnienie nr 7. Rola i zadania dzielnicowego w sytuacjach kryzysowych	23
Temat nr 3. Dokumentowanie służby dzielnicowego	38
Zagadnienie nr 1. Dokumentacja służbowa dzielnicowego	38
Zagadnienie nr 2. Prowadzenie teczek rejonu przez dzielnicowego	41
Bibliografia	42
Blok nr 2. Zagadnienia prawne	44
Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń	44
Zagadnienie nr 1. Przestępstwa kryminalne	44
Zagadnienie nr 2. Wybrane wykroczenia	70
Zagadnienie nr 3. Wybrane przepisy z ustaw szczególnych	83
Temat nr 2. Postępowanie w sprawach nieletnich i małoletnich pozbawionych opieki	241
Zagadnienie nr 1. Zadania dzielnicowego wobec nieletnich zagrożonych demoralizacją i sprawców czynów karalnych	241
Zagadnienie nr 3. Zadania dzielnicowego wobec małoletnich pozbawionych opieki	242

Temat nr 3. Karno-prawne aspekty narkomanii	244
Zagadnienie nr 1. Podstawowe pojęcia związane z narkomanią i przepisy karne ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii	244
Zagadnienie nr 2. Zakres współpracy dzielnicowego z instytucjami powołanymi do zapobiegania narkomanii	249
Temat nr 4. Wybrane zagadnienia prawa cywilnego i rodzinnego	254
Zagadnienie nr 1. Spory sąsiedzkie	257
Zagadnienie nr 2. Czynny niedozwolone	261
Zagadnienie nr 3. Wykonywanie władzy rodzicielskiej oraz obowiąz- zek alimentacyjny	277
Bibliografia	285
Blok nr 3. Prewencja kryminalna	289
Temat nr 1. Kompetencje społeczne dzielnicowego	289
Zagadnienie nr 2. Diagnoza kompetencji społecznych	289
Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnych	294
Bibliografia	311
Blok nr 4. Interwencje policyjne	313
Temat nr 1. Realizowanie zadań dzielnicowego określonych w procedurze „Niebieskie Karty”	313
Zagadnienie nr 1. Charakterystyka przemocy w rodzinie	313
Zagadnienie nr 2. Zadania wynikające z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	330
Temat nr 2. Przeprowadzanie interwencji przez dzielnicowego	334
Zagadnienie nr 2. Wybrane sposoby radzenia sobie z sytuacjami stresowymi	334
Bibliografia	337
Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia	339
Temat nr 1. Czynności wyjaśniające	339
Zagadnienie nr 1. Dopuszczalność postępowania o wykroczenie	341
Zagadnienie nr 2. Zasady dokumentowania czynności wyjaśnia- jących	342
Zagadnienie nr 3. Sposoby zakończenia czynności wyjaśniających	344
Zagadnienie nr 4. Obowiązki oskarżyciela publicznego związane z zakończeniem czynności wyjaśniających	348
Zagadnienie nr 5. Ocena pod względem merytorycznym i formalnym materiałów z czynności wyjaśniających w szczegól- ności konkluzji i kwalifikacji prawnej zamieszcz- nej we wniosku o ukaranie	349

Temat nr 2. Postępowania szczególne	353
Zagadnienie nr 1. Postępowanie przyspieszone i nakazowe	354
Zagadnienie nr 2. Postępowanie mandatowe	358
Temat nr 3. Postępowanie przed sądem	364
Zagadnienie nr 1. Dzielnicowy jako oskarżyciel publiczny	364
Zagadnienie nr 2. Rozprawa sądowa	365
Zagadnienie nr 3. Środki odwoławcze	368
Bibliografia	371
 Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze	 374
Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego	374
Zagadnienie nr 1. Postępowanie sprawdzające	374
Zagadnienie nr 2. Odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego	377
Zagadnienie nr 3. Wszczęcie postępowania przygotowawczego	380
Zagadnienie nr 4. Rejestracja statystyczna w postępowaniu przygotowawczym	389
Zagadnienie nr 5. Nadzór służbowy i prokuratorski w postępowaniu przygotowawczym	390
Temat nr 2. Dowody w postępowaniu przygotowawczym	394
Zagadnienie nr 1. Dowód w postępowaniu przygotowawczym	394
Zagadnienie nr 2. Biegły w postępowaniu przygotowawczym	413
Temat nr 3. Przesłuchanie podejrzanego	417
Zagadnienie nr 1. Prawa i obowiązki podejrzanego	417
Zagadnienie nr 2. Instytucja przedstawienia zarzutów	424
Zagadnienie nr 3. Przesłuchanie podejrzanego	429
Temat nr 4. Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego	433
Zagadnienie nr 1. Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego	433
Temat nr 5. Szczególne formy przesłuchania	435
Zagadnienie nr 1. Okazanie	435
Zagadnienie nr 2. Konfrontacja	440
Temat nr 6. Zawieszenie i podjęcie zawieszzonego postępowania przygotowawczego	442
Temat nr 7. Umorzenie postępowania przygotowawczego	446
Zagadnienie nr 1. Umorzenie postępowania przygotowawczego	446
Zagadnienie nr 2. Podjęcie oraz wznowienie umorzonego postępowania przygotowawczego	453
Temat nr 8. Zamknięcie postępowania przygotowawczego	456
Zagadnienie nr 1. Czynności związane z zamknięciem postępowania przygotowawczego	456
Zagadnienie nr 2. Akt oskarżenia	459
Bibliografia	462

Blok nr 7. Praca operacyjna	465
Temat nr 1. Praca operacyjna w służbie dzielnicowego	465
Zagadnienie nr 1. Wybrane elementy pracy operacyjnej realizowa- nej przez dzielnicowego	465
Bibliografia	470

WSTĘP

Do najważniejszych zadań Policji, wymienionych w art. 1 ust. 2 *Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*, należą ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi, a także wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców. Powyższe zadania na co dzień wykonuje ponad 10 tysięcy dzielnicowych.

Słownik współczesnego języka polskiego podaje, że dzielnicowy to policjant odpowiedzialny za porządek i bezpieczeństwo w ściśle określonej części miasta. Oczywiście definicja ta ma również zastosowanie do terenów wiejskich. Mianowanemu na stanowisko dzielnicowego policjantowi zgodnie z § 3 *Zarządzenia nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych* przydziela się jeden rejon służbowy, w którym wykonuje on liczne zadania o bardzo szerokim zakresie, np. prowadzi rozpoznanie pod względem osobowym, terenowym, zjawisk i zdarzeń, realizuje zadania z zakresu profilaktyki społecznej, a także ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń, kontroluje przestrzeganie prawa powszechnie obowiązującego oraz przepisów prawa miejscowego. Jak widać, jest to funkcja bardzo odpowiedzialna, wymagająca od dzielnicowego ogromnego doświadczenia życiowego, zawodowego, ale także wszechstronnej wiedzy i umiejętności.

Niniejsze opracowanie ma na celu treściowe przedstawienie zagadnień realizowanych na kursie specjalistycznym dla dzielnicowych. Może również stanowić doskonałe kompendium wiedzy zarówno dla tych policjantów, którzy podobne przeszkolenie odbyli już w przeszłości, jak i dla tych, którzy niedawno objęli to stanowisko.

BLOK NR 1.

ORGANIZACJA, METODY I FORMY PEŁNIENIA SŁUŻBY PRZEZ DZIELNICOWEGO

TEMAT NR 1.

ORGANIZACJA SŁUŻBY DZIELNICOWEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

ORGANIZACJA SŁUŻBY NA STANOWISKU DZIELNICOWEGO

Służbę dzielnicowego reguluje *Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych.*

Wymagania kwalifikacyjne dla dzielnicowego określono w *Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie wymagań w zakresie wykształcenia, kwalifikacji zawodowych i stażu służby, jakim powinni odpowiadać policjanci na stanowiskach komendantów Policji i innych stanowiskach służbowych oraz warunków ich mianowania na wyższe stanowiska służbowe.* Aby być mianowanym na stanowisko dzielnicowego, policjant musi spełniać nw. kryteria:

- 1) wykształcenie minimalnie średnie,
- 2) ukończone szkolenie podstawowe,
- 3) minimalnie 3 lata służby w Policji.

Rejony służbowe dzielnicowego oraz zakres zadań dzielnicowego zostały określone w ww. zarządzeniu.

**Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r.
w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego
i kierownika rewiru dzielnicowych**

§ 3.

1. Kierownik jednostki organizacyjnej Policji pisemnie przydziela dzielnicowemu rejon służbowy.
2. Przy wyznaczaniu rejonu służbowego uwzględnia się następujące kryteria:
 - 1) ogólną liczbę i strukturę demograficzną ludności, gęstość zaludnienia oraz stopień koncentracji zabudowy o przeznaczeniu mieszkalnym,
 - 2) poziom bezpieczeństwa oraz ogólną liczbę zdarzeń wymagających interwencji Policji,
 - 3) lokalizację miejsc zagrożonych, obiektów użyteczności publicznej oraz innych miejsc gromadzenia się osób.

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

3. Dzielnicowemu może być przydzielony tylko jeden rejon służbowy, z zastrzeżeniem ust. 4.
 4. Kierownik jednostki organizacyjnej Policji, na wniosek kierownika rewiru dzielnicowych lub innego policjanta, wyznaczonego przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji, w szczególnie uzasadnionych przypadkach może przydzielić dzielnicowemu, na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, dodatkowy rejon służbowy.
 5. Rejony służbowe wyznacza się odrębnie dla terenów miejskich oraz terenów pozamiejskich.
 6. Dzielnicowi obsługujący graniczące ze sobą rejony służbowe mogą wspólnie pełnić służbę w części lub całości obu rejonów służbowych.
- (...).

§ 8.

1. Dzielnicowy realizuje zadania w granicach przydzielonego mu rejonu służbowego.
2. Do zadań dzielnicowego należą, w szczególności:
 - 1) prowadzenie rozpoznania przydzielonego mu rejonu służbowego pod względem osobowym, terenowym, zjawisk i zdarzeń mających wpływ na stan porządku i bezpieczeństwa publicznego;
 - 2) realizowanie zadań z zakresu profilaktyki społecznej;
 - 3) realizowanie zadań z zakresu ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń;
 - 4) kontrolowanie przestrzegania prawa powszechnie obowiązującego oraz przepisów prawa miejscowego.

§ 9.

1. Dzielnicowy przeprowadzający rozpoznanie gromadzi niezbędne informacje dotyczące swojego rejonu służbowego, w szczególności w zakresie:
 - 1) stosunków społeczno-ekonomicznych oraz struktury gospodarczej i środowiskowej;
 - 2) lokalizacji, rozmiaru i natężenia zjawisk kryminogennych;
 - 3) konfliktów społecznych oraz ich genezy;
 - 4) planowanych doraźnie lub okresowo imprez, w tym imprez sportowych, kulturalnych, rozrywkowych i handlowych.
2. Informacje jawne, uzyskane w toku rozpoznania, dzielnicowy gromadzi w teczkę rejonu.
3. Informacje mające szczególny wpływ na poziom bezpieczeństwa publicznego dzielnicowy przekazuje bezpośrednio przełożonemu.

§ 10.

1. W ramach rozpoznania osobowego dzielnicowy na bieżąco zdobywa informacje o osobach zamieszkałych lub przebywających w jego rejonie służbowym, które ze względu na swoją przeszłość, aktualny tryb życia i zachowania stwarzają zagrożenie porządku i bezpieczeństwa publicznego, a w szczególności o osobach:
 - 1) karanych oraz korzystających z przepustki lub przerwy w odbywaniu kary;
 - 2) podejrzewanych o prowadzenie działalności przestępczej;
 - 3) uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających;
 - 4) nieletnich zagrożonych demoralizacją i sprawców czynów karalnych.
2. Dzielnicowy w stosunku do osób, o których mowa w ust. 1, podejmuje następujące czynności:
 - 1) prowadzi z nimi rozmowy profilaktyczne;
 - 2) stosuje wobec nich środki oddziaływania wychowawczego i społecznego lub występuje o ich zastosowanie;
 - 3) inicjuje działania w zakresie organizowania pomocy w umieszczeniu w zakładzie odwykowym, leczniczym lub opiekuńczym.

Temat nr 1. Organizacja służby dzielnicowego

3. W ramach rozpoznania osobowego dzielnicowy powinien utrzymywać kontakty z osobami, które – z racji wykonywanego zawodu, pełnionej funkcji oraz w związku z ich działalnością społeczną lub zainteresowaniami – mogą mieć wpływ na funkcjonowanie środowiska lokalnego i dzięki którym mogą być podejmowane skuteczne działania zapobiegające popełnianiu przestępstw i wykroczeń.
4. Dzielnicowy powinien kontaktować się z osobami – potencjalnymi ofiarami przestępstw i wykroczeń – w celu wskazania im właściwych sposobów unikania zagrożenia.

§ 11.

Dzielnicowy prowadzi rozpoznanie terenowe następujących miejsc:

- 1) wymagających szczególnego nadzoru:
 - a) ze względu na nasilenie przestępczości narkotykowej i alkoholowej,
 - b) punktów gromadzenia się osób zagrażających porządkowi i bezpieczeństwu publicznemu, a także lokali uczęszczanych przez osoby podejrzewane o popełnianie przestępstw i wykroczeń,
 - c) bazarów i targowisk oraz okolic lokali gastronomicznych,
 - d) miejsc grupowania się nieletnich mogących stanowić zagrożenie bezpieczeństwa i porządku publicznego,
 - e) obiektów narażonych na działalność przestępczą ze względu na położenie, charakter produkcji lub świadczonych usług oraz atrakcyjność sprzedawanych lub magazynowanych towarów;
- 2) ulic, placów, dróg dojazdowych, podwórek, przejść między ulicami i domami, skwerów, parków, terenów leśnych, opuszczonych obiektów i urzędzeń obrony cywilnej;
- 3) siedzib organów administracji publicznej, instytucji, organizacji politycznych i społecznych, spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych oraz zarządów budynków komunalnych;
- 4) przedsiębiorstw i zakładów pracy, obiektów i placówek oświatowo-wychowawczych, kulturalnych, rozrywkowych, gastronomicznych, baz transportowych, inwestycji budowlanych, banków i placówek handlowych, w tym obiektów, obszarów i urzędzeń podlegających obowiązkowej ochronie na podstawie odrębnych przepisów;
- 5) tras przebiegu linii komunikacji miejskiej i międzymiastowej, dworców, przystanków, stacji benzynowych, pogotowia technicznego, informacji turystycznej, hoteli, obiektów służby zdrowia i obiektów sportowych.

§ 12.

Na podstawie prowadzonego rozpoznania, dzielnicowy zgłasza kierownikowi rewiru dzielnicowych lub innemu policjantowi, o którym mowa w § 7, wnioski i propozycje, co do liczby oraz rozmieszczenia służb patrolowych i czasu pełnienia przez nie służby, z jednoczesnym wskazaniem propozycji konkretnych przedsięwzięć w stosunku do osób podejrzewanych o popełnianie przestępstw i wykroczeń.

§ 13.

Dzielnicowy realizuje zadania profilaktyki społecznej, w szczególności, przez:

- 1) inspirowanie i organizowanie działań i przedsięwzięć o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym, współdziałając z innymi policjantami;
- 2) inicjowanie i uczestniczenie w spotkaniach organizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, szkoły lub organizacje mogące przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz zwalczania patologii;
- 3) informowanie mieszkańców o występujących zagrożeniach i udzielanie instrukcji o sposobach zabezpieczania się, zachowania się w określonych sytuacjach oraz organizowania się w celu poprawy bezpieczeństwa;

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

- 4) utrzymywanie kontaktu z ofiarami przestępstw oraz inicjowanie działań mających na celu rozwiązanie problemu strachu, a także organizowanie doradztwa dla tej grupy osób;
- 5) przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

§ 14.

W zakresie ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń dzielnicowy jest obowiązany do:

- 1) natychmiastowego podjęcia niezbędnych czynności służbowych po uzyskaniu informacji lub ujawnieniu faktu popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, w szczególności do:
 - a) udzielenia pomocy ofiarom – do momentu przybycia służb ratowniczych,
 - b) zabezpieczenia miejsca zdarzenia przed zatarciem śladów i dowodów – do momentu przybycia grupy operacyjno-dochodzeniowej,
 - c) ustalenia świadków zdarzenia, osób pokrzywdzonych oraz rysopisów sprawców;
- 2) podejmowania czynności zmierzających do ustalenia miejsca pobytu lub ujęcia osób poszukiwanych oraz do odzyskiwania przedmiotów utraconych w wyniku przestępstwa lub wykroczenia, bądź służących do ich popełnienia;
- 3) bieżącej analizy stanu bezpieczeństwa w swoim rejonie służbowym;
- 4) zbierania i przekazywania informacji mogących przyczynić się do ustalenia sprawcy czynu niedozwolonego i udowodnienia mu winy.

§ 15.

1. Zakres zadań dzielnicowego pełniącego służbę na terenach miejskich nie obejmuje:
 - 1) prowadzenia postępowań sprawdzających i przygotowawczych;
 - 2) prowadzenia spraw dotyczących osób poszukiwanych i zaginionych;
 - 3) pełnienia takich form służby, jak:
 - a) konwojowa,
 - b) ochronna,
 - c) dyżurna,
 - d) dochodzeniowo-śledcza w dyspozycji dyżurnego jednostki organizacyjnej Policji.
2. Dzielnicowy pełniący służbę na terenach miejskich i pozamiejskich, na polecenie kierownika jednostki organizacyjnej Policji, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, może być skierowany do pełnienia służby patrolowej pod warunkiem, że rejon patrolu obejmował będzie rejon służbowy tego dzielnicowego albo rejon służbowy tego dzielnicowego i rejon służbowy z nim sąsiadujący.

§ 16.

1. Dzielnicowy pełniący służbę na terenach pozamiejskich, na polecenie kierownika jednostki organizacyjnej Policji, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, może:
 - 1) prowadzić postępowania sprawdzające i przygotowawcze w sprawach o przestępstwa, popełnione w jego rejonie służbowym;
 - 2) wykonywać zadania, o których mowa w § 15 ust. 1 pkt 3.
2. Komendant powiatowy (miejski, rejonowy) Policji określi katalog przestępstw, w związku z którymi dzielnicowy może prowadzić postępowania sprawdzające i przygotowawcze.

§ 17.

Kierownik jednostki organizacyjnej Policji, przydzielając dzielnicowemu do realizacji inne zadania, w szczególności:

- 1) wykonywanie czynności związanych z przyjęciem zawiadomienia o przestępstwie lub wykroczeniu;

Temat 1. Organizacja służby dzielnicowego

- 2) wykonywanie czynności w ramach pomocy prawnej;
 - 3) prowadzenie czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia
- jest obowiązany zapewnić dzielnicowemu możliwości właściwej realizacji jego podstawowych zadań.

ZAGADNIENIE NR 2.

ZADANIA I OBOWIĄZKI KIEROWNIKA REWIRU DZIELNICOWYCH W ZAKRESIE NADZORU NAD PRACĄ DZIELNICOWEGO

Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych

§ 19.

Do obowiązków kierownika rewiru dzielnicowych lub innego policjanta, o którym mowa w § 7, w zakresie nadzoru i organizacji służby, należy w szczególności:

- 1) kierowanie pracą podległych policjantów i udzielanie im niezbędnej pomocy w rozwiązywaniu trudniejszych spraw oraz wykonywaniu skomplikowanych czynności;
- 2) zapewnienie dzielnicowemu aktualnej informacji o bieżących wydarzeniach mających znaczenie dla ich pracy;
- 3) organizowanie odpraw służbowych z dzielnicowymi w celu właściwego ukierunkowania ich pracy i stwarzania warunków do wymiany doświadczeń;
- 4) inicjowanie współdziałania dzielnicowych z przedstawicielami organów administracji publicznej, instytucji, szkół, zakładów pracy, organizacji społecznych i młodzieżowych oraz samorządu mieszkańców – w ochronie porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- 5) przekazywanie koordynatorowi szczebla komendy powiatowej (miejskiej, rejonowej) Policji informacji mających znaczenie dla koordynacji służby;
- 6) sporządzanie okresowych grafików służby poszczególnych dzielnicowych z określeniem czasu jej pełnienia dostosowanych do potrzeb wynikających z rozpoznania, aktualnego stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w rejonie dzielnicowego oraz wniosków i propozycji dzielnicowego;
- 7) prowadzenie ewidencji przydzielonych dzielnicowemu spraw oraz przestrzeganie właściwego i terminowego ich załatwienia;
- 8) prowadzenie bieżącej współpracy z innymi komórkami organizacyjnymi jednostki organizacyjnej Policji;
- 9) motywowanie dzielnicowych do podnoszenia poziomu kwalifikacji zawodowych;
- 10) udział we wstępnych czynnościach na miejscu zdarzeń, wymagających osobistego nadzoru nad czynnościami wykonywanymi przez dzielnicowych;
- 11) uczestniczenie bądź konsultowanie przedsięwzięć w procesie tworzenia programów prewencyjnych;
- 12) przyjmowanie obywateli w sprawach dotyczących pracy dzielnicowych.

§ 20.

Kierownikowi rewiru dzielnicowych lub innemu policjantowi, o którym mowa w § 7, nie przydziela się do prowadzenia postępowań sprawdzających i przygotowawczych oraz spraw dotyczących osób poszukiwanych i zaginionych.

§ 21.

Kierownik rewiru dzielnicowych lub inny policjant, o którym mowa w § 7, na bieżąco rozlicza każdego dzielnicowego z wykonania zadań służbowych oraz przestrze-

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

gania dyscypliny służbowej. Formę rozliczenia określa kierownik jednostki organizacyjnej Policji.

§ 22.

Kierownik rewiru dzielnicowych lub inny policjant, o którym mowa w § 7, przedkłada kierownikowi jednostki organizacyjnej Policji pisemne wnioski w sprawie utworzenia, zniesienia lub zmiany rejonów oraz obsady personalnej stanowisk dzielnicowych w podległym rewirze.

§ 23.

1. Kierownik rewiru dzielnicowych lub inny policjant, o którym mowa w § 7, prowadzi:
 - 1) książkę kontroli spraw przydzielonych dzielnicowemu;
 - 2) książkę odpraw do służby dzielnicowych;
 - 3) ewidencję wyników pracy dzielnicowych;
2. Dopuszcza się prowadzenie dokumentacji, o której mowa w ust. 1, w formie elektronicznej.

Zakres zadań i obowiązków kierownika rewiru dzielnicowych:

- 1) kierowanie pracą podległych policjantów i udzielanie im niezbędnej pomocy w rozwiązywaniu trudniejszych spraw oraz wykonywaniu skomplikowanych czynności,
- 2) zapewnienie dzielnicowym aktualnej informacji o bieżących wydarzeniach mających znaczenie dla ich pracy,
- 3) organizowanie odpraw służbowych z dzielnicowymi w celu właściwego ukierunkowania ich pracy i stwarzania warunków do wymiany doświadczeń,
- 4) inicjowanie współdziałania dzielnicowych z przedstawicielami organów administracji publicznej, instytucji, szkół, zakładów pracy, organizacji społecznych i młodzieżowych oraz samorządu mieszkańców – w ochronie porządku i bezpieczeństwa publicznego,
- 5) przekazywanie koordynatorowi szczebla komendy powiatowej (miejskiej, rejonowej) Policji informacji mających znaczenie dla koordynacji służby,
- 6) sporządzanie okresowych grafików służby poszczególnych dzielnicowych z określeniem czasu jej pełnienia, dostosowanych do potrzeb wynikających z rozpoznania, aktualnego stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w rejonie dzielnicowego oraz wniosków i propozycji dzielnicowego,
- 7) prowadzenie ewidencji przydzielonych dzielnicowemu spraw oraz przestrzeganie właściwego i terminowego ich załatwienia,
- 8) prowadzenie bieżącej współpracy z innymi komórkami organizacyjnymi jednostki organizacyjnej Policji,
- 9) motywowanie dzielnicowych do podnoszenia poziomu kwalifikacji zawodowych,
- 10) udział we wstępnych czynnościach na miejscu zdarzeń, wymagających osobistego nadzoru nad czynnościami wykonywanymi przez dzielnicowych,
- 11) uczestniczenie bądź konsultowanie przedsięwzięć w procesie tworzenia programów prewencyjnych,
- 12) przyjmowanie obywateli w sprawach dotyczących pracy dzielnicowych.

TEMAT NR 2.

ZAKRES ZADAŃ DZIELNICOWEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

ROZPOZNANIE REJONU SŁUŻBOWEGO

Podstawą skuteczności wszelkich działań Policji jest wiarygodna informacja. Zatem podstawowym zadaniem powinno być możliwie szybkie i gruntowne poznanie rejonu służbowego, a co za tym idzie, zdobywanie wartościowych informacji o życiu i działalności ludzi zamieszkujących dany teren. Policjanta powinny szczególnie interesować wiadomości o przestępstwach, przestępcach i czynnikach przestępczości¹.

Praktyka wskazuje, że słuszna jest teza, w myśl której bez właściwego poznania nie ma skutecznego działania. Pamiętać przy tym należy, że proces poznania jest zjawiskiem ciągłym, nigdy niezakończonym. Wynika to m.in. z faktu, że rejon służbowy i jego stan mieszkańców ulegają ciągłym zmianom, kształtują się i rozwijają. Dlatego, aby osiągnąć główny cel poznania, czyli uzyskać maksymalną ilość wiadomości o nim, policjant musi wykonywać wiele czynności, które umożliwiają mu zebranie informacji o osobach, rzeczach, terenie i zjawiskach. Czynności te muszą być prowadzone systematycznie, dynamicznie, z pełnym zaangażowaniem, w sposób logiczny i przede wszystkim wielokierunkowo².

Rozpoznanie policyjne – to zespół czynności podejmowanych w celu uzyskiwania, gromadzenia, sprawdzania informacji o osobach, terenie, zjawiskach, zdarzeniach mających wpływ na stan porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Cele tak prowadzonego rozpoznania będą realizowane w ramach ustawowych zadań Policji wymienionych w art. 1 ust. 2 ustawy o Policji.

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1997 r. o Policji

Art. 1. 1. (...).

2. Do podstawowych zadań Policji należą:

- 1) ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami, które naruszają te dobra;
 - 2) ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
 - 3) inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
 - 4) wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
- (...);

¹ B. Płosarek, B. Właziński, *Poznanie rejonu służbowego*, Słupsk 2003, s. 6–7.

² Tamże, s. 7.

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

- 6) kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych.

Mając na uwadze czynniki nakazujące systematyczne doskonalenie rozpoznania, i cele stawiane rozpoznaniu, możemy stwierdzić, że działania rozpoznawcze muszą być codzienną praktyką wszystkich służb policyjnych. Szczegółne zadania w zakresie wnikliwego, wszechstronnego i systematycznego rozpoznania rejonu służbowego ciążyą na policjantach prewencji, a zwłaszcza na dzielnicowych, odpowiedzialnych za podległy im rejon służbowy.

Zakres wymaganych wiadomości o przydzielonym rejonie służbowym w sposób najbardziej ogólny wskazano w § 9 ust. 1 pkt 1–4 zarządzenia nr 528 komendanta głównego Policji, gdzie określono, że dzielnicowy przeprowadzający rozpoznanie gromadzi niezbędne informacje dotyczące swojego rejonu służbowego, w szczególności w zakresie:

- 1) stosunków społeczno-ekonomicznych oraz struktury gospodarczej i środowiskowej,
- 2) lokalizacji, rozmiaru i natężenia zjawisk kryminogennych,
- 3) konfliktów społecznych oraz ich genezy,
- 4) planowanych doraźnie lub okresowo imprez, w tym imprez sportowych, kulturalnych, rozrywkowych i handlowych.

W pracy Policji rozpoznanie najogólniej można określić jako działalność zmierzającą do uzyskiwania i gromadzenia informacji istotnych i niezbędnych do realizacji zadań organu. Dane te odnoszą się w szczególności do czynników prawnie chronionych (takich, jak ład, spokój, porządek, bezpieczeństwo) oraz do czynników zagrażających tym dobrom (są nimi np. przestępcy).

Rozpoznanie jest zespołem działań na tyle złożonym, by mogło stać się przedmiotem różnych podziałów i klasyfikacji. Najistotniejszym podziałem, ze względu na potrzeby policyjne, jest podział według kryterium przedmiotu rozpoznania, na podstawie którego można wyróżnić (§ 8 ust. 2 pkt 1 ww. zarządzenia):

- 1) rozpoznanie terenowe,
- 2) rozpoznanie osobowe,
- 3) rozpoznanie zjawisk i zdarzeń.

ZAGADNIENIE NR 2.

ZADANIA DZIELNICOWEGO W ZAKRESIE ROZPOZNANIA OSOBOWEGO

Rozpoznanie osobowe – polega na rozpoznawaniu osób i miejsc ich zamieszkania w celu podjęcia działań zapobiegających zjawiskom patologii społecznej lub ograniczających je, a także inspirowania innych osób do tego typu działań.

Tak rozumiane rozpoznanie osobowe można podzielić na:

- 1) rozpoznanie osobowe ogólne,
- 2) rozpoznanie osobowe szczególne.

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

W ramach rozpoznania osobowego ogólnego dzielnicowy powinien mieć ogólne informacje dotyczące struktury społecznej mieszkańców, a mianowicie:

- liczby osób zamieszkałych w rejonie i źródeł ich utrzymania,
- poziomu życia materialnego,
- obyczajów, wierzeń religijnych,
- narodowości.

Informacje z tego zakresu, choć nie wynikają z treści zarządzenia, a bardziej z doświadczenia zawodowego i zaangażowania w pracy dzielnicowego, dają ogólny obraz społeczności lokalnej i pozwalają na ogólną orientację w problemach mieszkańców rejonu służbowego.

Z kolei rozpoznanie osobowe szczególne jest ściśle określone, a jego zakres wskazuje ww. zarządzenie (zob. § 10).

Nie należy także zapominać, że dzielnicowy w celu dobrego rozpoznania osobowego powinien zapewnić sobie dopływ informacji z przydzielonego rejonu służbowego. Dlatego też, korzystając z zapisu, że „Policja przy wykonywaniu swych zadań może korzystać z pomocy osób niebędących policjantami”³, dzielnicowy musi znać lub poznać takie osoby, które mają pozytywne nastawienie do Policji, a tym samym mogą dostarczyć informacji o interesujących osobach i zdarzeniach.

Wiedza dzielnicowego, zdobyta poprzez dokładnie i efektywnie przeprowadzone rozpoznanie osobowe, może stać się nieocenionym źródłem informacji w prowadzonych procesach profilowania nieznanymi sprawców przestępstw, zwłaszcza tych najbrutalniejszych. Niejednokrotnie może stać się podstawą do wygenerowania najwiarygodniejszych wersji śledczych, w tym portretów psychofizycznych sprawców⁴. Prowadzenie tego typu rozpoznania jest procesem ciągłym, dynamicznym i koniecznym.

Nie ma skutecznego sposobu na przeprowadzenie rozpoznania jako formy pracy dzielnicowego. W dużej mierze „jakość” prowadzonego rozpoznania rejonu służbowego będzie zależała od indywidualnego podejścia dzielnicowego do sposobu pełnienia przez niego służby, stosunku do obywateli oraz udzielania im pomocy w rozwiązywaniu ich problemów. Dzielnicowy musi utrzymywać szerokie kontakty ze społeczeństwem, a najprostszym sposobem realizacji tego zadania jest prowadzenie rozmów z mieszkańcami rejonu służbowego.

³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.), art. 22 ust. 1 zdanie 1.

⁴ A. Gliszczyński, *Dzielnicowy w służbie społeczeństwu. Poradnik dla policjantów realizujących zadania na stanowisku dzielnicowego*, Słupsk 2012, s. 18.

ZAGADNIENIE NR 3.

ZADANIA DZIELNICOWEGO W ZAKRESIE ROZPOZNANIA TERENOWEGO

Rozpoznanie terenowe – to podejmowanie działań polegających na ustaleniu ukształtowania terenu i jego infrastruktury.

Tak rozumiane rozpoznanie można podzielić na:

- 1) rozpoznanie terenowe ogólne,
- 2) rozpoznanie terenowe szczególne.

Rozpoznanie terenowe ogólne w swoim zakresie obejmuje rozpoznanie:

- 1) położenia geograficznego i ukształtowania terenu rejonu służbowego,
- 2) zasięgu działania spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych oraz zarządów budynków komunalnych⁵.

Dzielnicowy powinien wziąć pod uwagę inne elementy tego rozpoznania, których nie reguluje zarządzenie, a które są istotne w toku dalszej pracy i prowadzonych czynności służbowych, np. obszar i granice rejonu służbowego, uzbrojenie terenu (w tym oświetlenie, kanalizacja, sieci ciepłownicze i gazowe), inne elementy terenu (np. nazwy ulic), przechodnie podwórka, klatki.

Rozpoznanie terenowe szczególne obejmuje rozpoznanie zarówno miejsc wymagających ochrony, jak i miejsc interesujących Policję ze względu na ich związek z przestępczością (zob. § 11 ww. zarządzenia).

Należy podkreślić, że znajomość tych obiektów jest konieczna z uwagi na ich przeznaczenie funkcjonalne oraz to, że niektóre z nich są zagrożone przestępczością kryminalną. Policjant znający rozmieszczenie tych obiektów będzie także w stanie udzielić o nich informacji i wskazówek obywatelom⁶.

ZAGADNIENIE NR 4.

ZADANIA DZIELNICOWEGO Z ZAKRESU PROFILAKTYKI SPOŁECZNEJ

Działania podejmowane przez Policję mają służyć społeczeństwu, dlatego też nie mogą być realizowane w izolacji od obywateli, muszą być społecznie akceptowane. Jedną z form tych działań jest stałe poszukiwanie i wdrażanie skutecznych programów prewencyjnych oraz dostosowywanie działań Policji do występujących zagrożeń i oczekiwań społecznych. Podstawą opracowywanych strategii zapobiegania przestępczości są analizy policyjne poszerzone o dane społeczne, socjologiczne i inne dotyczące osób i grup zagrożonych. Na ograniczenia

⁵ Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych (tekst jednolity: Dz.Urz. KGP z 2013 r., poz. 38), § 4.

⁶ B. Płosarek, B. Wlaziński, *Poznanie rejonu...*, dz. cyt., s. 8.

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

przestępczości mają wpływ nie tylko działania policyjne, dlatego niezbędne jest włączenie się w przedsięwzięcia profilaktyczne wszystkich instytucji, od których zależy poziom bezpieczeństwa społecznego. W działania z zakresu profilaktyki społecznej w sposób szczególny zostali zaangażowani dzielnicowi, których aktywność w służbie powinna być ukierunkowana na prowadzenie rozpoznania rejonu służbowego, ograniczenie zjawisk patologicznych, zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz poprawę poczucia bezpieczeństwa publicznego. W zasadach etyki zawodowej zwraca się uwagę na to, że policjant powinien kierować się zasadami współżycia społecznego i postępować tak, aby jego działania mogły być przykładem praworządności i prowadziły do pogłębiania społecznego zaufania do Policji.

Dielnicowy jest funkcjonariuszem Policji powołanym z jednej strony do sprawowania formalnej kontroli w przydzielonym mu rejonie służbowym (rewirze), a z drugiej do budowania partnerskich relacji z ludźmi i rozwijania kontaktów. Współpraca, dobre relacje, wiedza na temat problemów lokalnych są podstawą do tworzenia i wspólnej realizacji programów profilaktycznych oraz faktycznej realizacji zadań dzielnicowego z zakresu profilaktyki społecznej. Wspólne działania służb policyjnych z obywatelami są gwarancją wysokiej efektywności prowadzonych działań i lepszego zrozumienia specyfiki problemów występujących na danym obszarze. Odejście Policji od roli represyjnej w kierunku prospołecznej podnosi zaufanie społeczne do tej służby, pozwala tym samym lepiej dostosować się do bolączek ludzi zamieszkujących dany obszar, łatwiej stymulować i kształtować właściwe postawy obywateli oraz reagować na pojawiające się niepożądane zjawiska.

W ww. zarządzeniu nr 528 komendanta głównego Policji wskazano zadania z zakresu profilaktyki społecznej, akcentując rolę dzielnicowego w inspirowaniu i organizowaniu działań oraz przedsięwzięć o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym (§ 13, § 19 pkt 4, 11).

Przykładowe działania:

- 1) przygotowanie i promowanie rozwiązań zwiększających bezpieczeństwo przestrzeni publicznej, a zmniejszających anonimowość,
- 2) upowszechnianie w szkołach programów profilaktycznych, ukierunkowanych na wyeliminowanie agresji wśród młodzieży oraz używania substancji psychoaktywnych,
- 3) konsekwentne reagowanie na patologie – budowanie przekonania, że nie są one tolerowane i akceptowane,
- 4) zbudowanie mechanizmów współpracy nauczycieli z rodzicami i Policją oraz egzekwowanie wzajemnej odpowiedzialności w realizacji zadań z zakresu bezpieczeństwa,
- 5) wzmożenie kontroli realizacji obowiązku szkolnego, a także podjęcie działań zmierzających do usprawnienia przepływu informacji o uczniach wagarujących,
- 6) zintensyfikowanie współpracy placówek oświatowych z Policją,

- 7) wspieranie dzieci i młodzieży zagrożonych niedostosowaniem społecznym i przestępczością,
- 8) zapobieganie zjawiskom anonimowości, bierności, braku odpowiedzialności za dobro wspólne, dającym niemię przyzwolenie na popełnianie przestępstw.

Mówiąc o zapobieganiu przestępczości, najczęściej używa się terminu **prewencja** (łac. wyprzedzać, zapobiec). Drugim stosowanym terminem jest **profilaktyka** (grec. strzec się, zapobiegać, chronić)⁷. Terminów tych używa się zamiennie, chociaż jeżeli mamy na myśli zapobieganie powstaniu czynu zabronionego, częściej mówimy o profilaktyce. Natomiast, jeśli myślimy o ograniczaniu rozwoju już istniejącego zagrożenia, mówimy o prewencji.

Niezależnie od omawianych pojęć działania profilaktyczne mogą być ukierunkowane zarówno na zapobieganie powstaniu czynu zabronionego, ograniczanie rozwoju już istniejącej patologii czy przerwanie spłotu okoliczności pozwalających na ich kontynuowanie lub popełnianie w innym miejscu. W realizacji zadań z zakresu profilaktyki społecznej można wykorzystać metodę analizy problemu, tj. trójkąta kryminalnego, w którym zwraca się uwagę na trzy elementy: sprawcę, ofiarę i miejsce zdarzenia. Efektem oddziaływania na te elementy powinna być eliminacja problemu. Podejmując działania profilaktyczne, należy uwzględnić grupę, do której będziemy je kierowali.

Etapy działań profilaktycznych:

- a) etap działań pierwotnych – głównym celem jest eliminacja warunków sprzyjających popełnianiu przestępstw,
- b) etap działań wtórnych – skoncentrowanie na usuwaniu warunków sprzyjających popełnianiu przestępstw oraz tworzenie utrudnień w ich popełnianiu,
- c) etap działań następczych po zaistniałym przestępstwie – ukierunkowanie na ich ponowne wystąpienie⁸.

Oddziaływania profilaktyczne:

- 1) Zapobieganie I stopnia skierowane:
 - a) wobec sprawcy:
 - działania wobec społeczeństwa skierowane na wzmocnienie wewnętrznych mechanizmów powstrzymujących przed popełnieniem przestępstwa,
 - b) na ofiarę:
 - działania ukierunkowane na informowanie społeczeństwa o zagrożeniach i sposobach zabezpieczania się przed nimi,
 - rozwiązania techniczne oraz wskazywanie właściwych sposobów zachowania się, zwiększających bezpieczeństwo własne i mienia,
 - c) na miejsce:
 - działania, które utrudniają sprawcy dokonanie przestępstwa oraz powodują wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa obywateli,

⁷ A. Urban, *Prewencja kryminalna*, Szczytno 2006, s. 8.

⁸ Tamże, s. 11.

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

- działania, które dotyczą planowania urbanistycznego i architektonicznego, kształtowania funkcjonowania środowiska miejskiego oraz indywidualnego zabezpieczenia obiektów.
- 2) Zapobieganie II stopnia skierowane:
- a) wobec sprawcy:
 - działania wobec dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie,
 - działania, programy mające na celu zapobieżenie utrwaleniu się negatywnych postaw, wyrównanie braków wykształcenia, pomoc w zdobyciu zawodu, zatrudnienia, naukę zachowań społecznych, organizowanie czasu wolnego,
 - b) na ofiarę:
 - przedsięwzięcia skierowane na grupy osób, które z uwagi na wykonywany zawód, pełnioną funkcję, określone cechy lub inne czynniki są szczególnie predestynowane do wiktylizacji,
 - działania informacyjne, edukacyjne, organizowanie środowiskowych grup ochrony itp.,
 - c) na miejsce:
 - działania w rejonach zagrożonych wandalizmem, przestępczością, zakłóceniami porządku,
 - przedsięwzięcia w celu poprawy układu urbanistycznego (komunikacyjnego), by poprawić bezpieczeństwo, wzmocnienia systemów bezpieczeństwa technicznego i osobowego i wzmocnienie funkcji patrolowych Policji.
- 3) Zapobieganie III stopnia skierowane:
- a) wobec sprawcy:
 - zapobieganie recydywie poprzez systemy resocjalizacyjne, leczenie, poradnictwo, kuratele, mediacje, włączenie społeczności lokalnej w proces resocjalizacji,
 - b) na ofiarę:
 - wszelkie przedsięwzięcia, programy pomocowe zmierzające do udzielenia pomocy medycznej, psychicznej, materialnej, praktycznej, kompensacji itp.,
 - c) na miejsce:
 - podejmowanie działań prewencyjnych wobec obiektów szczególnego ryzyka, rejonów szczególnie zagrożonych – dotyczą głównie działań typowo policyjnych,
 - współpraca ze społecznością lokalną.
- J. Kwaśniewski podaje **dwie strategie działań profilaktycznych**⁹ i są to:
- 1) Strategia kreatywna – polegająca na rozwoju zjawisk, postaw pożądanых, aby osoby wybierały zachowania aprobowane społecznie. Jej metody obejmują:
- a) szkolenie – przekazywanie wiedzy i kształtowanie umiejętności dotyczących zachowań zgodnych z prawem,

⁹ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 1999, s. 471.

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

- b) przekonywanie – argumentowanie za określonym zachowaniem,
 - c) propagandę – kształtowanie zachowań poprzez wpływanie na emocje i podświadomość,
 - d) informowanie – uzupełnianie już posiadanych informacji, wiedzy,
 - e) przetwarzanie – zmiany w środowisku na sprzyjające aprobowanym zachowaniom.
- 2) Strategia destruktywna – gdy działania są wymierzone bezpośrednio w zwalczane zjawiska niepożądane. Jej metody polegają na:
- a) uniemożliwianiu – utrudnianiu podejmowania przestępczej działalności,
 - b) wytlumieniu – sankcjonowaniu zachowań przestępczych,
 - c) zagrażaniu – zapowiedzi negatywnych konsekwencji na określone zachowanie.

Niezależnie od charakteru podejmowanych działań profilaktycznych ich wspólnym celem jest ograniczenie przestępczości, zapewnienie bezpieczeństwa, a tym samym poprawa jakości życia społeczności lokalnej.

ZAGADNIENIE NR 5.

ZADANIA DZIELNICOWEGO W ZAKRESIE ŚCIGANIA SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW I WYKROCZEŃ

Zgodnie z § 14 zarządzenia nr 528 komendanta głównego Policji w zakresie ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń dzielnicowy jest obowiązany do:

- 1) natychmiastowego podjęcia niezbędnych czynności służbowych po uzyskaniu informacji lub ujawnieniu faktu popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, w szczególności do:
 - a) udzielenia pomocy ofiarom – do momentu przybycia służb ratowniczych,
 - b) zabezpieczenia miejsca zdarzenia przed zatarciem śladów i dowodów – do momentu przybycia grupy operacyjno-dochodzeniowej,
 - c) ustalenia świadków zdarzenia, osób pokrzywdzonych oraz rysopisów sprawców,
- 2) podejmowania czynności zmierzających do ustalenia miejsca pobytu lub ujęcia osób poszukiwanych oraz do odzyskiwania przedmiotów utraconych w wyniku przestępstwa lub wykroczenia, bądź służących do ich popełnienia,
- 3) bieżącej analizy stanu bezpieczeństwa w swoim rejonie służbowym,
- 4) zbierania i przekazywania informacji mogących przyczynić się do ustalenia sprawcy czynu niedozwolonego i udowodnienia mu winy.

ZAGADNIENIE NR 7.

ROLA I ZADANIA DZIELNICOWEGO W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH

Współczesny świat jest narażony na zwiększające się zagrożenie środowiska naturalnego, bezpieczeństwa człowieka. Sytuacja ta powstaje w wyniku szybkiego rozwoju cywilizacji, która wywołuje liczne katastrofy spowodowane zarówno działalnością człowieka (katastrofy budowlane, katastrofy komunikacyjne itp.), jak i siłami natury (powódzie, pożary, wichury itp.). Takie zdarzenia, gdy występuje zagrożenie życia i zdrowia ludzi i jego mienia oraz środowiska naturalnego, wyczerpują znamiona kryzysu.

„Skala zdarzeń i potrzeba przeciwdziałania ich skutkom stały się podstawą budowy systemu zarządzania w sytuacjach kryzysowych, a więc w sytuacjach, gdy zaistniałe zdarzenie może skutkować znacznym zagrożeniem bezpieczeństwa i naruszyć normalny stan funkcjonowania struktur. System ten opiera się na dwóch podstawowych zasadach:

- 1) zasada prymatu układu terytorialnego – polegająca na położeniu ciężaru podejmowania decyzji i ponoszenia związanej z tym odpowiedzialności na władzy funkcjonującej na poszczególnym stopniu podziału terytorialnego kraju. Stosowanie tej reguły ogranicza możliwości dyrektywnej ingerencji władzy wyższego szczebla. Podstawowym ogniwem reagowania jest organ władzy powiatowej właściwy dla miejsca zdarzenia,
- 2) zasada jednoosobowej kompetencji i odpowiedzialności organu administracji ogólnej za skutek działania i kierowanie w sytuacji kryzysowej”¹⁰.

Pojęcie sytuacji kryzysowej

O sytuacji kryzysowej możemy mówić, że **jest to zazwyczaj zdarzenie lub seria zdarzeń występujących niepożądanie i w najmniej spodziewanym momencie**. Mogą stanowić lub stanowią istotne zagrożenie dla stabilności oraz pozycji organizacji, której dotyczą. Sprawne rozwiązywanie problemów powstałych w sytuacji kryzysowej będzie powodowało stabilizację w funkcjonowaniu tej organizacji.

Sytuacja kryzysowa – to sytuacja wpływająca negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołująca znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków (*Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym*).

Sytuacja kryzysowa – to zespół okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na dany układ w taki sposób, iż zaczynają się i trwają w nim zmiany. Rezultatem tych zmian może być jakościowo nowy układ lub nowa struktura i funkcja w układzie istniejącym (encyklopedia internetowa Wikipedia).

¹⁰ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 czerwca 2000 r. w sprawie postępowania Policji w warunkach katastrofy naturalnej i awarii technicznej oraz w czasie innych zdarzeń zagrażających bezpieczeństwu ludzi i środowisku (niepublikowane).

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

Sytuacja kryzysowa (z punktu widzenia Policji) – to zdarzenie sprowadzające niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia ludzi lub mienia, spowodowane bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra lub klęską żywiołową charakteryzujące się możliwością utraty kontroli nad przebiegiem wydarzeń albo eskalacji zagrożenia, w których do ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego niezbędne jest użycie większej liczby policjantów, w tym zorganizowanych w oddziały lub pododdziały, w tym uzbrojone¹¹.

Często utożsamia się ją z tzw. **sytuacją szczególną**, która charakteryzuje się dużą gwałtownością, dużym zagrożeniem życia, zdrowia ludzi lub zagrożeniem mienia o znacznych rozmiarach, jak również zagrożeniem obiektów ważnych dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, siedzib najwyższych organów władzy administracyjno-państwowych, dla gospodarki i kultury narodowej, dla przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych obcych państw, a do którego opanowania potrzebne są dodatkowe, ponadprzeciętne siły i środki policyjne.

Sytuacje kryzysowe mogą powstawać w wyniku:

- zakłócenia porządku publicznego (manifestacje, blokady dróg, przejść granicznych, urzędów itp.),
- działań terrorystycznych,
- zagrożenia bezpieczeństwa obywateli lub konstytucyjnego ustroju państwa,
- zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, czyli zagrożenia wojną (szczególna sytuacja kryzysowa),
- katastrof naturalnych i awarii technicznych.

Wśród przyczyn powstania sytuacji kryzysowej można również wyróżnić:

- a) zagrożenia naturalne:
 - silne wiatry, huragany,
 - gwałtowne opady atmosferyczne,
 - powodzie,
 - susze,
 - pożary,
- b) zagrożenia cywilizacyjne:
 - skażenia chemiczne, biologiczne, radiacyjne,
 - epidemie chorób ludzi, zwierząt i roślin,
 - przerwy w zasilaniu w energię, wodę, gaz,
 - zagrożenia komunikacyjne, zakłócenia w transporcie, w ruchu drogowym, kolejowym, powietrznym i telekomunikacji,
 - zagrożenia budowlane,
 - demonstracje, zamieszki, niezadowolenie i problemy społeczne,
 - masowa migracja do Polski,
 - terroryzm,
 - wojna,
- c) przyczyny nieznane, niejasne lub złożone.

¹¹ Zarządzenie nr 213 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 lutego 2007 r. w sprawie metod i form przygotowania i realizacji zadań Policji w przypadkach zagrożenia życia i zdrowia ludzi lub ich mienia albo bezpieczeństwa i porządku publicznego (Dz.Urz. KGP Nr 5, poz. 49).

Policja i jej zadania w warunkach stanów nadzwyczajnych w państwie

Bezpieczeństwo państwa powinno się rozciągać na wielu płaszczyznach, jak również na wiele sfer jego funkcjonowania, m.in. na kwestie gospodarcze, społeczne, polityczne, militarne. Każde państwo w trosce o własne interesy narodowe posiada i utrzymuje zorganizowany system obronności, który ma zapewnić integralność, obronę granic i interesów narodowych.

Rzeczpospolita Polska zgodnie z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju¹².

System obronny – to całość sił i środków przeznaczonych do realizacji zadań obronnych, odpowiednio do tych zadań zorganizowana i przygotowana.

Na system obronny składają się trzy podstawowe elementy:

- podsystem kierowania,
- podsystem militarny – siły zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej,
- podsystem pozamilitarny – pozamilitarne ogniwa obronne.

Celem systemu obronnego jest zachowanie nienaruszalności terytorialnej państwa, zachowanie i utrzymanie bezpieczeństwa narodowego oraz wytworzenie i utrzymanie skutecznego systemu zapobiegania potencjalnym zagrożeniom zewnętrznym.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 228 stanowi, że w sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające, może zostać wprowadzony odpowiedni stan nadzwyczajny: stan wojenny (art. 229), stan wyjątkowy (art. 230) lub stan klęski żywiołowej (art. 232)¹³.

W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może, na wniosek Rady Ministrów, wprowadzić **stan wojenny** na części albo na całym terytorium państwa. We wniosku Rada Ministrów określa przyczyny i obszar, na którym ma być wprowadzony stan wojenny, a także odpowiednio do stopnia i charakteru zagrożenia, w zakresie dopuszczonym ustawą¹⁴, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie rozpatruje wniosek, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego albo postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia.

¹² *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

¹³ Tamże.

¹⁴ *Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. Nr 156, poz. 1301 z późn. zm.).

dzenia. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od jego podpisania. Stan wojenny obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wojenny, jeżeli ustaną przyczyny, dla których stan wojenny został wprowadzony, oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

W sytuacji szczególnego zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, które nie może być usunięte poprzez użycie zwykłych środków konstytucyjnych, Rada Ministrów może podjąć uchwałę o skierowaniu do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wniosku o wprowadzenie **stanu wyjątkowego**. We wniosku Rada Ministrów określa przyczyny wprowadzenia i niezbędny czas trwania stanu wyjątkowego oraz obszar, na jakim powinien być on wprowadzony, a także odpowiednie do stopnia i charakteru zagrożenia, w zakresie dopuszczonym ustawą¹⁵, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie rozpatruje wniosek, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego na czas oznaczony – nie dłuższy niż 90 dni lub postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od jego podpisania. W rozporządzeniu o wprowadzeniu stanu wyjątkowego określa się przyczyny wprowadzenia, czas trwania i obszar, na jakim wprowadza się stan wyjątkowy, oraz, w zakresie dopuszczonym ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Jeżeli pomimo zbliżającego się upływu czasu, na jaki został wprowadzony stan wyjątkowy, nie ustały przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz nie zostało przywrócone normalne funkcjonowanie państwa, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może, w drodze rozporządzenia, przedłużyć czas trwania stanu wyjątkowego na okres nie dłuższy niż 60 dni. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wyjątkowy przed upływem czasu, na jaki został wprowadzony, jeżeli ustaną przyczyny wprowadzenia tego stanu, oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

Stan klęski żywiołowej może być wprowadzony dla zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia. Może być wprowadzony na obszarze, na którym wystąpiła klęska żywiołowa, a także na obszarze, na którym wystąpiły lub mogą wystąpić skutki tej klęski. Stan klęski żywiołowej wprowadza się na czas oznaczony, niezbędny dla zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia, nie dłuższy niż 30 dni. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, może wprowadzić stan klęski żywiołowej z własnej inicjatywy lub na wniosek

¹⁵ Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. Nr 113, poz. 985 z późn. zm.).

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

właściwego wojewody. W rozporządzeniu określa się przyczyny, datę wprowadzenia oraz obszar i czas trwania stanu klęski żywiołowej, a także, w zakresie dopuszczonym ustawą¹⁶, rodzaje niezbędnych ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Stan klęski żywiołowej może zostać przedłużony na czas oznaczony, w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, po wyrażeniu przez Sejm zgody na to przedłużenie. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan klęski żywiołowej na całym obszarze jego obowiązywania lub na części tego obszaru przed upływem czasu, na który został wprowadzony, jeżeli ustaną przyczyny jego wprowadzenia.

Ustawa o Policji określa podstawowe zadania Policji, które są realizowane także w sytuacji zaistnienia stanów nadzwyczajnych w państwie, a należą do nich:

- 1) ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra,
- 2) ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania,
- 3) inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi,
- 4) wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców,
- 5) nadzór nad strażami gminnymi (miejskimi) oraz nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach,
- 6) kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych,
- 7) współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów,
- 8) gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych.

Zdarzenie powszechnie nazywane katastrofą lub klęską żywiołową z punktu widzenia Policji należy zaliczyć do tzw. **sytuacji szczególnej**, charakteryzującej się dużą intensywnością oraz udziałem dodatkowych sił i środków, powodującą zwiększenie wymiaru zadań oraz zintensyfikowanie działań jednostek Policji w związku z zaistniałą dysproporcją między stanem sił i środków a zakresem czynności, jakie należy wykonać w jak najkrótszym czasie. Wszystkie podejmowane działania w tego typu sytuacjach mają na celu neutralizację zagrożeń mogących wystąpić lub przywrócenie stanu rzeczy istniejącego przed zdarzeniem.

¹⁶ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. Nr 62, poz. 558 z późn. zm.).

Pojawiające się zagrożenia można podzielić na **katastrofy naturalne**, czyli sytuacje spowodowane przez działanie sił natury, oraz tzw. **awarie techniczne** powstałe w wyniku gwałtownego zdarzenia zakłócającego przebieg procesów technologicznych. Oba zdarzenia mają charakter nagły i niespodziewany, mogą powodować powszechne zagrożenie życia, bezpieczeństwa i zdrowia ludzi oraz mienia o znacznej wartości. Zdarzenia spowodowane siłami natury często wywołują poważne zakłócenia w funkcjonowaniu gospodarki narodowej.

Katastrofa naturalna – to sytuacja spowodowana przez działanie sił natury, w szczególności powódzie, susze, pożary, wyładowania atmosferyczne, osuwiska, zjawiska lodowe na rzekach i zbiornikach wodnych, masowe występowanie szkodników, chorób roślin i zwierząt albo ognisk chorób zakaźnych ludzi, do których opanowania nie wystarczają rutynowe działania odpowiednich służb oraz niezbędne jest uruchomienie dodatkowych sił i środków¹⁷.

Awaria techniczna – to sytuacja powstała w wyniku gwałtownego zdarzenia zakłócającego przebieg procesów technologicznych lub też w wyniku celowego albo niewłaściwego wykorzystania tych technologii w procesie produkcji, transportu albo przechowywania, w wyniku czego nastąpiło zagrożenie życia i zdrowia ludzi, ich niezbędnego zaopatrzenia lub mienia¹⁸.

Zadania w warunkach katastrof naturalnych i awarii technicznych

W związku z intensywnością działań należy pamiętać o odpowiednim planowaniu i organizacji działań prowadzonych w warunkach katastrof naturalnych i awarii technicznych. W tym celu jednostki Policji są zobowiązane do podejmowania odpowiednich przedsięwzięć realizowanych w ramach czterech faz:

- zapobiegania,
- przygotowania,
- reagowania,
- odbudowy.

W ramach realizacji zadań Policja jest zobowiązana do wykonania działań występujących w kolejno pojawiających się etapach (zakresach), czyli:

- 1) zadań w zakresie alarmowania i ostrzegania,
- 2) zadań w zakresie działań porządkowych,
- 3) zadań w zakresie działań ratowniczych,
- 4) zadań w zakresie działań mających na celu przywrócenie stanu istniejącego przed wystąpieniem zagrożenia.

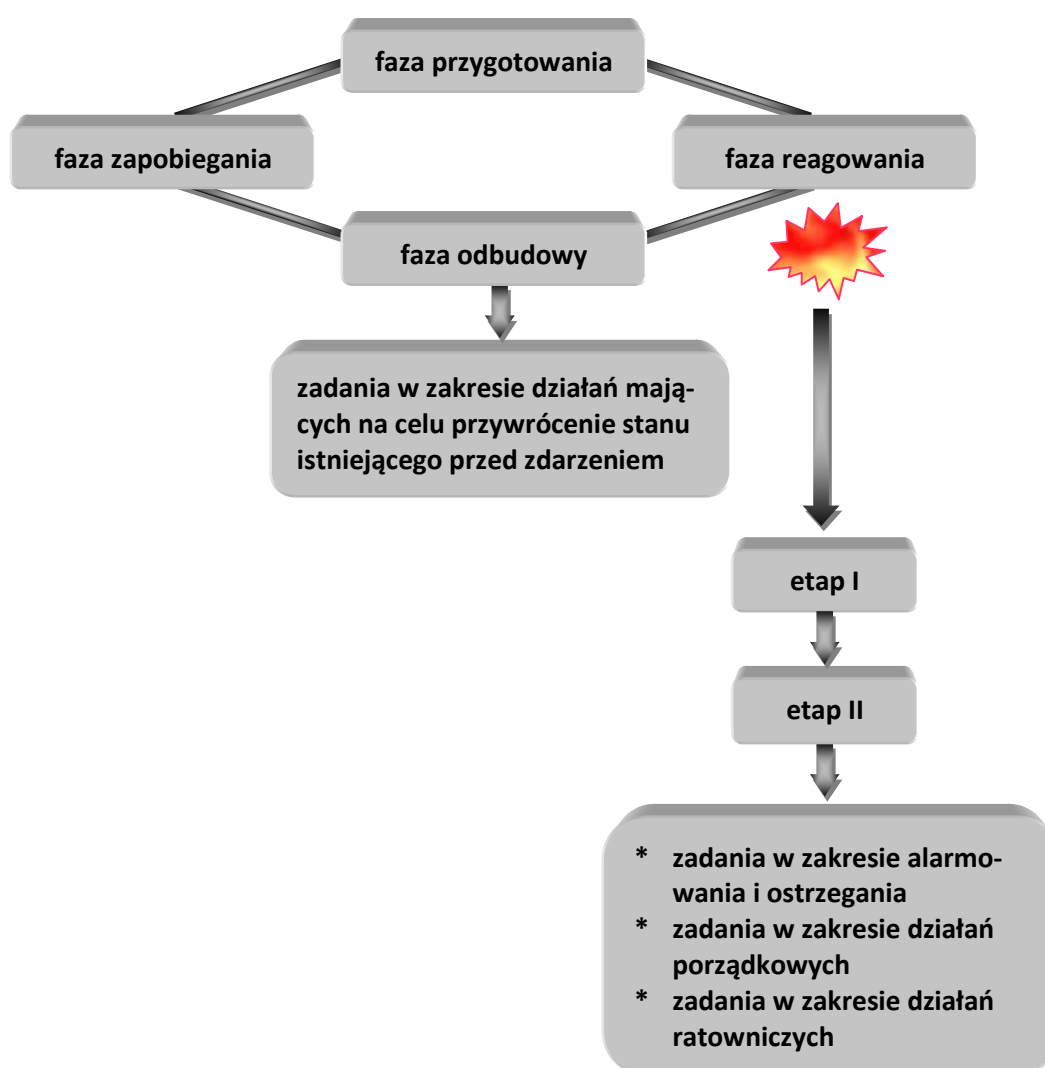
Poniższe wykresy obrazują, jak realizowane są powyższe zadania Policji.

¹⁷ Zarządzenie nr 24 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie realizacji przez Policję zadań w warunkach katastrof, awarii technicznych i innych zagrożeń (Dz.Urz. KGP z 1999 r. Nr 7, poz. 36).

¹⁸ Tamże.

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

Etapy planowania i organizacji działań	Zadania Policji	Formy działania Policji
faza zapobiegania	szacowanie i analiza ryzyka	
faza przygotowania	plany działania	
faza reagowania	zadania z zakresu alarmowania i ostrzegania działania porządkowe bezpośrednie działania ratownicze	interwencje policyjne akcje policyjne operacje policyjne
faza odbudowy	działania przywracające stan istniejący przed zdarzeniem	

„I. Faza zapobiegania – w fazie tej realizuje się działania, mające na celu zminimalizowanie prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożenia albo w celu ograniczenia jego skutków, przez stałe analizowanie sytuacji mogących spowodować zagrożenie. Ponadto należy uczestniczyć w opracowywaniu przez właściwe

organy różnych aktów prawnych ograniczających możliwość wystąpienia zagrożenia oraz stale egzekwować przepisy dotyczące bezpieczeństwa.

II. Faza przygotowania – podczas tej fazy realizowane są odpowiednie plany i dokumenty określające sposób działania w przypadku wystąpienia ewentualnych zagrożeń oraz sposób właściwego, sprawnego reagowania. Ważną czynnością jest opracowanie planu działania opartego na informacjach o realnych zagrożeniach występujących na danym obszarze, uzyskanych od innych podmiotów powołanych do działań ratowniczych. Oprócz tego należy przygotować i odpowiednio zorganizować własne stanowisko dowodzenia, ustalić system alarmowania stanów osobowych jednostki oraz przygotować odpowiednie wyposażenie dla policjantów działających w ramach ewentualnej akcji ratowniczej. Na uwagę zasługuje konieczność prowadzenia przez jednostki policji lub właściwe służby systematycznych szkoleń i ćwiczeń. Przygotowany plan działania jest podstawowym dokumentem kierownika jednostki, określającym jego obowiązki, organizację działań, zasób sił i środków oraz zasady podległości, współdziałania i koordynacji wykonywanych zadań w warunkach katastrofy naturalnej i awarii technicznej. Plan działania kierownika jednostki jest częścią – elementem składowym powiatowego planu działania.

III. Faza reagowania – w czasie jej trwania wyróżnia się dwa etapy:

- **pierwszy to działania wstępne** – obejmujące przyjęcie informacji o zdarzeniu, jej weryfikację, powiadomienie właściwych służb i skierowanie do rejonu zagrożonego jednostek patrolowych znajdujących się najbliżej,
- **drugi etap to akcja ratownicza** – która obejmuje:
 - **zakres alarmowania i ostrzegania**, w którym przewidziano do wykonania następujące zadania:
 - 1) uzyskiwanie, przetwarzanie i przekazywanie informacji o zaistniałym zdarzeniu na potrzeby kierowania, dowodzenia i współdziałania,
 - 2) przekazywanie informacji i komunikatów o zagrożeniu poprzez policyjne systemy łączności oraz urządzenia rozgłoszeniowe,
 - 3) udostępnianie policyjnych systemów i środków łączności innym organom i służbom ratowniczym w celu przekazywania informacji o zagrożeniu oraz dla potrzeb kierowania działaniami tych organów i służb, z zachowaniem zasady, że te systemy i środki łączności będą obsługiwane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji,
 - **zakres działań porządkowych**, w którym przewidziano do wykonania następujące zadania:
 - 1) umożliwienie swobody dojazdu i wyjazdu ekipom i jednostkom ratowniczym,
 - 2) zorganizowanie objazdów rejonów zagrożonych oraz informowanie o objazdach,
 - 3) ochrona porządku w miejscach pracy ekip ratowniczych oraz zabezpieczanie miejsc mogących stanowić dodatkowe zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi,

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

- 4) niedopuszczanie do tworzenia się zbiegowisk i zapobieganie objawom paniki,
 - 5) egzekwowanie przestrzegania przepisów i poleceń kierujących działaniami ratowniczymi,
 - 6) pilotowanie kolumn transportu sił ratowniczych oraz pojazdów wywożących rannych w przypadku wystąpienia utrudnień w ich przemieszczaniu,
 - 7) pomoc w wyznaczaniu miejsc zbiórek lub parkowania pojazdów służących do ewakuacji,
 - 8) informowanie ludności o kierunkach, odległościach, sposobie dojścia lub dojazdu do miejsc zbiórek do ewakuacji,
 - 9) kierowanie ruchem na drogach przemieszczania się ewakuowanej ludności i w zależności od potrzeb pilotowanie kolumn pojazdów z ewakuowanymi,
 - 10) ochrona porządku w miejscach pracy punktów medycznych, punktów zbiórek poszkodowanych itp.,
 - 11) ochrona pozostawionego mienia,
 - 12) ochrona miejsc składowania mienia porzuconego i ewakuowanego oraz punktów pomocy humanitarnej,
 - 13) przeszukiwanie terenu w celu zebrania, oznaczenia i zdeponowania porzuconego mienia,
 - 14) uzyskiwanie i przekazywanie informacji o miejscach pomocy medycznej i miejscach przechowywania mienia,
 - 15) identyfikacja i prowadzenie wykazów ofiar,
- **zakres bezpośrednich działań ratowniczych**, w którym przewidziano do wykonania następujące zadania:
 - 1) pomoc w ewakuacji osobom poszkodowanym, chorym i starszym poprzez wyprowadzanie tych osób z rejonów zagrożonych oraz udostępnianie policyjnych środków transportu na potrzeby ewakuacji osób i ich mienia,
 - 2) udzielanie pierwszej pomocy przedlekarskiej poszkodowanym,
 - 3) udostępnianie policyjnych środków transportu na potrzeby działań ratowniczych,
 - 4) udostępnianie policyjnych obiektów na potrzeby kierowania działaniami ratowniczymi,
 - 5) udział w pracach zabezpieczających urządzenia techniczne lub tworzeniu umocnień w sytuacji bezpośredniej eskalacji zagrożenia, gdy siły i środki podmiotów odpowiedzialnych za te prace są niewystarczające lub ich nie ma, a zaniechanie spowoduje powiększenie szkód.

W przypadku awarii technicznych należy pamiętać o wszczęciu czynności dochodzeniowo-śledczych.

IV. Faza odbudowy – w fazie tej działania policji skoncentrowane są na realizacji zadań w ramach:

- **zakresu działań mających na celu przywrócenie stanu istniejącego przed wystąpieniem zagrożenia**, w którym przewidziano do wykonania następujące zadania:
 - 1) regulację ruchu osób i pojazdów,
 - 2) ochronę miejsc dystrybucji środków pomocy humanitarnej,
 - 3) udzielanie informacji o miejscach pobytu poszkodowanych, przechowywanego i zabezpieczonego mienia oraz informacji o aktualnym stanie zagrożenia”¹⁹.

Zgodnie z wytycznymi komendanta głównego Policji podczas katastrof i awarii technicznych, w zależności od rozmiarów i lokalizacji zdarzenia, można zorganizować dowodzenie na trzech różnych poziomach, odpowiadających trzem różnym obszarom działania:

- „– **poziom podstawowy – interwencyjny** – oznacza czynności podejmowane po zaistnieniu zdarzenia, które są realizowane bezpośrednio w jego rejonie z wykorzystaniem sił znajdujących się aktualnie w służbie i nadzorowanych przez dyżurnego jednostki,
- **poziom akcji policyjnej** – oznacza szczebel dowodzenia i koordynacji działań sił poziomu interwencyjnego oraz sił wsparcia znajdujących się w dyspozycji jednostki. Tego typu działania realizowane są do szczebla komendy powiatowej (miejskiej) Policji,
- **poziom operacji policyjnej** – oznacza całokształt działań związanych z kierowaniem siłami, koordynację i ich kontrolę w sytuacji, gdy zdarzenie obejmuje swoim zasięgiem obszar większy niż jednej jednostki, jak również podczas działań przedłużających się w czasie, w warunkach narastania potrzeb wsparcia sił i środków oraz zaplecza logistycznego. Operacje policyjne realizowane są na szczeblu KWP (Stołecznej) lub KGP, ewentualnie komendy powiatowej (miejskiej) w sytuacji dysponowania do działań siłami innych jednostek”²⁰.

Zadania w warunkach wystąpienia aktów terrorystycznych

Pojęcie **terroryzm** wywodzi się z języka greckiego (*treo* – drzeć, bać się, stchórzyć, uciec) oraz łacińskiego (*terror* – strach, trwoga, przerażenie; *terre* – wywoływać przerażenie, straszyć). Na tej podstawie można bardzo ogólnie zdefiniować terroryzm jako sianie strachu i grozy.

Terroryzm był stosowany (oczywiście nie pod tą nazwą) od początków historii ludzkości. O stosowaniu terroryzmu można mówić np. w przypadku antycznej Grecji. Zabójca tyrana w starożytnej Grecji cieszył się mianem bohatera. W średniowieczu powszechna była akceptacja zabójstwa złego władcy. Nawet

¹⁹ Tamże.

²⁰ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 czerwca 2000 r. w sprawie postępowania Policji w warunkach katastrofy naturalnej i awarii technicznej oraz..., dz. cyt.

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

w kręgach katolickich zdarzali się zwolennicy takich rozwiązań. Jednym z nich był św. Tomasz z Akwinu, który dzielił rządzących na tyranów legalnych i nielegalnych. Tych drugich mógł zabić każdy, pierwszych można było zgładzić jedynie na podstawie wyroku sądowego.

Terroryzm jest pojęciem złożonym i dynamicznym, nie ma jednej złożonej formy, ulega ciągłej ewolucji – adaptacji do nowych warunków i omijania elementów systemu przeciwdziałania mu. Dla jednych terroryzmem będzie wysadzenie kawiarni pełnej cywilów, ale nie atak na autobus wiozący żołnierzy. Inni uznają atak na ów autobus terroryzmem, podobnie jak atak na kawiarnię.

Obecnie przyjmuje się, że funkcjonuje około 200 definicji terroryzmu. Amerykańscy eksperci w 1986 r. określili **terroryzm** jako bezprawne użycie lub groźbę użycia przemocy przez grupy osób, pojedyncze osoby albo środowiska w celach politycznych lub społecznych. Zmierza on do zastraszenia lub zmuszenia władz, grup ludzi lub pojedynczych osób do zmiany polityki lub postępowania.

Terroryzm – 1) to użycie siły lub przemocy w stosunku do osób lub własności w celu zastraszenia, przymuszenia lub okupu; 2) to nielegalne użycie siły przeciw osobom lub własności, którego celem jest wymuszenie na nich lub innej grupie osób określonego zachowania; 3) to wszelkie działanie przestępcze skierowane przeciwko państwu, których celem jest wytworzenie stanu terroru w umysłach ludzi, grup osób lub społeczeństwa.

Bioterroryzm – to bezprawne, nielegalne użycie czynników biologicznych wobec ludzi z zamiarem wymuszenia jakiegoś działania lub zastraszenia rządu i ludności cywilnej dla osiągnięcia celów osobistych, politycznych, społecznych lub religijnych. W tym celu mogą być użyte bakterie, wirusy lub materiały z nich pochodzące oraz różnego rodzaju toksyny przez nie wytwarzane.

Rola Policji w zwalczaniu terroryzmu

Policja jest jedną z wielu służb umundurowanych i uzbrojonych, która zgodnie z ustawowymi obowiązkami służy społeczeństwu, a także jest przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa, życia i zdrowia ludzi i ich mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, również przed zamachami terrorystycznymi. Policja ma bardzo duże znaczenie w walce z terroryzmem. Należy pamiętać, że terrorysta to nikt inny jak pospolity przestępca, który swoim czynem poważnie łamie ustanowione prawo, więc należy traktować go jak każdego innego groźnego przestępcę, takiego jak porywacz czy morderca. Działania Policji w tym zakresie powinny mieć szeroki zasięg i obejmować wiele zagadnień. Poniżej zostaną opisane najważniejsze z nich.

Zadania (przedsięwzięcia, czynności) realizowane w jednostce Policji

W zakresie przygotowania sił i środków do działań:

- 1) Należy zwiększyć, poprzez przeprowadzanie ćwiczeń, mobilność pododdziałów antyterrorystycznych, aktualizowanie ich stanów osobowych i jeżeli jest to możliwe, zwiększenie liczby policjantów w tych pododdziałach.

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

- 2) Należy zapewnić natychmiastowe, w trybie alarmowym, skierowanie do działań interwencyjnych zespołów minersko-pirotechnicznych, oddziałów prewencji i negocjatorów policyjnych.
- 3) Należy zapewnić ochronę dla policjantów indywidualnych środków ochrony przed zagrożeniami chemicznymi, biologicznymi i radiologicznymi.
- 4) Należy dokonywać bieżącego przeglądu, aktualizacji i uzgodnień z właściwymi służbami pozapolicyjnymi co do procedur postępowania w przypadku wystąpienia zdarzeń z użyciem niebezpiecznych środków chemicznych, biologicznych lub radiacyjnych.

W zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych:

- 1) Prowadzić rozpoznanie operacyjne dotyczące obywateli polskich oraz cudzoziemców zamieszkałych na stałe lub przebywających czasowo na terenie podległym służbowo, co do których zachodzi podejrzenie działalności o charakterze terrorystycznym, uczestniczenie w grupach, organizacjach lub związkach podejrzewanych o działalność terrorystyczną lub jej wspieranie.
- 2) Prowadzić rozpoznanie operacyjne grup, organizacji i związków, co do których istnieje podejrzenie o działalność terrorystyczną oraz finansowanie takiej działalności w kraju lub poza jego granicami.
- 3) Pozyskiwać poufne osobowe źródła informacji wywodzące się z ww. struktur przestępczych lub umożliwiające bezpośrednie dotarcie do środowisk mających wiedzę o nich lub których kontakt z ww. jest podyktowany wykonywaniem zawodu (np. obsługa hoteli, schronisk, noclegowni, restauracji, instruktorów tzw. szkół przetrwania, agencji towarzyskich).
- 4) Prowadzić rozpoznanie operacyjne środowisk wywodzących się z państw tzw. wysokiego ryzyka (Afganistan, Algieria, Egipt, Irak, Iran, Jordania, Liban, Libia, Pakistan, Palestyna, Sudan, Syria, państw muzułmańskich Wspólnoty Niepodległych Państw i republik kaukaskich wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej) celem uzyskiwania informacji o osobach wywodzących się z tych środowisk, a w szczególności:
 - a) o ich liczebności, legalności pobytu i zamiarach,
 - b) o ich ewentualnej przestępczej działalności,
 - c) o istniejących grupach przestępczych.
- 5) Prowadzić rozpoznanie osób mających zaburzenia psychiczne, które pod wpływem aktualnej sytuacji na świecie mogą być zdolne do podjęcia czynów o charakterze terrorystycznym.

W zakresie przedsięwzięć porządkowo-ochronnych:

- 1) Dokonać analizy zagrożeń rejonów i obiektów, ze szczególnym uwzględnieniem miejsc newralgicznych, w tym placówek dyplomatycznych i obiektów użytkowanych przez przedstawicielstwa USA, Izraela, Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec, Hiszpanii, Turcji i Włoch (państwa, które w przeszłości były obiektem zamachów terrorystycznych).
- 2) Rejony narażone, zwłaszcza miejsca przebywania dużej liczby ludności (dworce kolejowe i autobusowe i inne obiekty komunikacji, centra handlo-

Temat nr 2. Zakres zadań dzielnicowego

we, rejonu urzędów administracji publicznej, miejsc organizowania imprez masowych itp.) objąć wzmocnioną służbą patrolową.

- 3) Zintensyfikować działania prewencyjne w rejonach lotnisk, w tym prywatnych, oraz portów lotniczych, zwiększając służbę patrolową i częstotliwość kontroli. Nawiązać kontakt z osobami odpowiedzialnymi za zapewnienie bezpieczeństwa tych obiektów w celu określenia stanu ich zabezpieczenia i uzgodnienia sposobu powiadamiania w przypadku zagrożenia.
- 4) Utrzymywać ścisły nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi, zwłaszcza wykonującymi zadania ochronne w obiektach produkcji i przechowywania niebezpiecznych substancji chemicznych, środków uzbrojenia i materiałów wybuchowych poprzez:
 - a) sprawdzenie, czy wszystkie obszary, obiekty i urządzenia podlegające obowiązkowej ochronie mają uzgodnione plany ochrony oraz czy ochrona jest wykonywana według przygotowanych planów,
 - b) nawiązanie kontaktu z osobami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo, poinformowanie ich o możliwych zagrożeniach, przedstawienie rozwiązań dotyczących:
 - zwiększenia rygorów pełnienia służby i stawiania zadań,
 - wzmocnienia nadzoru nad tymi służbami w zakresie prawidłowości podejmowanych przez nich działań,
 - c) wystąpienie do organów samorządowych, na terenie których działają straże gminne, o objęcie przez te straże ochroną obiektów komunalnych.
- 5) Wzmocnić nadzór nad konwojowaniem osób, dokumentów i przedmiotów o szczególnym nadzorze.
- 6) Objąć szczególną ochroną prewencyjną osoby i obiekty podlegające ochronie.
- 7) Wdrożyć kontrolę bezpieczeństwa samolotów, pasażerów, bagażu w komunikacji lotniczej krajowej i międzynarodowej.

W zakresie wymiany informacji i współdziałania:

- 1) Zapewnić sprawny obieg informacji o możliwych zagrożeniach i zdarzeniach w systemie funkcjonowania służb dyżurnych podległych jednostek.
- 2) Utrzymywać ścisłą wymianę informacji z innymi służbami o zagrożeniach.
- 3) Uzgadniać wspólne działania w ramach wojewódzkich i powiatowych (miejskich) zespołów reagowania kryzysowego celem zapewnienia ochrony wytypowanych obiektów infrastruktury (ujęć wody, stacji przekaźnikowych urządzeń energetycznych i telekomunikacyjnych, miejsc składowania substancji niebezpiecznych itp.).

W zakresie działań w chwili wystąpienia ataku:

- 1) Powołać sztab kryzysowy, w którego skład będą wchodziły siły policyjne i pozapolicyjne. Zadaniem tego sztabu będzie m.in.:
 - Analiza sytuacji zagrożenia.
 - Skierowanie sił i środków na miejsce zdarzenia.
 - Monitoring sytuacji.
 - Zabezpieczenie logistycznego zaplecza.

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

- Prowadzenie czynności procesowych.
- Dążenie do opanowania kryzysowej sytuacji w jak najkrótszym czasie.
- Zapewnienie sprawnego obiegu informacji²¹.

Policja w zakresie walki z terroryzmem będzie współpracowała z:

- 1) Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencją Wywiadu, Agencją Kontrwywiadu, Żandarmerią Wojskową i Strażą Graniczną.
- 2) Międzynarodową grupą PWGT w zakresie rozpoznawania i zwalczania terroryzmu.
- 3) Europolem i Interpolem.
- 4) Biurem Ochrony Rządu.
- 5) Ministerstwem Zdrowia.
- 6) Ościennymi państwami w ramach współdziałania i współpracy transgranicznej.
- 7) Państwową Strażą Pożarną oraz Służbą Ochrony Kolei celem monitorowania transportów oraz miejsc składowania substancji szkodliwych stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa powszechnego.
- 8) Mediami.

Współczesny terroryzm to szerokie spektrum możliwości dzięki dostępowi do najnowszych technologii i osiągnięć naukowo-technicznych (niekiedy powszechnie dostępnych, np. sprzęt komputerowy). Istnieje przy tym możliwość stosowania wielości metod: od zamachów bombowych, użycia środków biologicznych, chemicznych, radioaktywnych, a kończąc na broni jądrowej. Wraz z korzyściami płynącymi z rozwoju technik teleinformatycznych pojawiły się poważne zagrożenia, istotne elementy państwa znalazły się w zasięgu łatwego do przeprowadzenia przez terrorystów ataku informacyjnego. Dla skuteczności podejmowanych działań służby uprawnione do walki z terroryzmem powinny wydzielać odpowiednie siły i środki w celu izolowania mediów. Izolacja ta powinna polegać przede wszystkim na oślepieniu sensorów terrorystów i odcięciu od informacji rozpoznawczych (np. mediów), zablokowaniu ich źródeł i wykonaniu właściwego ataku w celu uniemożliwienia ich działań. Istotą informacyjnej izolacji jest informacyjny atak sił kontrterrorystycznych i antyterrorystycznych na elementy systemów informacyjnego komunikowania się terrorystów.

Współczesne środowisko międzynarodowe podlega nowym zagrożeniom powstałym w wyniku rozpadu zimnowojennego układu dwubiegunowego porządku świata. Zjawisko terroryzmu w stopniu większym niż kiedykolwiek wpływa na bezpieczeństwo i utrzymanie pokoju na świecie. Zagrożenia terrorystyczne stały się częścią współczesnych stosunków międzynarodowych. Dlatego podjęto inicjatywy mające na celu ich minimalizację lub całkowitą eliminację. Temu procesowi towarzyszy powszechne przekonanie, że są to zjawiska stanowiące poważne zagrożenia zarówno dla państw, jak i społeczeństw. Z niepoko-

²¹ Zarządzenie nr 1429 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2004 r. w sprawie wprowadzenia w Policji procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych (Dz.U. z 2005 r. Nr 3, poz. 8).

jem odnotowywano dążenia niektórych krajów do posiadania broni masowego rażenia i powiększania istniejących arsenałów broni konwencjonalnej.

Działania Policji prowadzone są w czterech kierunkach, takich jak:

1. Rozpoznanie zagrożeń terrorystycznych – polega na monitorowaniu działalności jednostek oraz grup, mogących zastosować metody terrorystyczne w celu osiągnięcia jakiegoś działania o podłożu politycznym.

Realizują: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego – Centrum Antyterrorystyczne (CAT), Służba Wywiadu Wojskowego, Służba Kontrwywiadu Wojskowego; innymi elementami systemu rozpoznawczego są placówki monitorujące skażenia radiologiczne, chemiczne, anomalie biologiczne mogące być wynikiem terroryzmu).

2. Zapobieganie aktom terrorystycznym – polega na niedopuszczeniu jednostek bądź grup do użycia metod terrorystycznych.

Realizują: Policja – zapewnienie ogólnego bezpieczeństwa poprzez zapobieganie dokonywaniu przestępstw, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służba Wywiadu Wojskowego, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Straż Graniczna, Biuro Ochrony Rządu.

Rola sił policyjnych w zapobieganiu aktom terrorystycznym:

- działania prewencyjne tzw. ogólne – patrolowanie, obserwacja, czynności kontrolne,
- ochrona ważnych obiektów przez wyspecjalizowane służby Biura Ochrony Rządu i inne wyspecjalizowane w tym służby,
- ochrona ważnych osób: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, premiera, ministrów i marszałków parlamentu,
- stan zwiększonej gotowości: gdy terroryści już przeprowadzili atak i istnieje groźba ich powtórzenia, lub też gdy taka groźba istnieje, mimo że jeszcze nie doszło do aktów terroru. Wówczas należy zwiększyć liczbę patroli (po cywilnemu i mundurowych) w pobliżu ważnych obiektów, miejsc dużych zgromadzeń ludności, węzłów komunikacyjnych,
- ochrona granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej – szczególny typ działań prewencyjnych,
- działania operacyjne – zwłaszcza Centralnego Biura Śledczego.

3. Zwalczanie zagrożeń terrorystycznych – polega na likwidacji jednostek, lub też grup, stosujących metody terrorystyczne. W ramach zwalczania należy także zawrzeć wszystkie działania zmierzające do schwytania i osądzenia sprawców tych aktów.

Realizują: Policja – Biuro Operacji Antyterrorystycznych (KGP), Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego – oni prowadziliby śledztwo, gdyby doszło do zamachu terrorystycznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, Agencja Wywiadu, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Służba Wywiadu Wojskowego GROM, Siły Powietrzne Rzeczypospolitej Polskiej, Straż Graniczna, Służba Celna.

4. Likwidacja skutków aktu terrorystycznego – polega na zarządzaniu akcją ratunkową i zabezpieczeniu przed atakiem wtórnym (fizyczna likwidacja skutków). W Polsce powstaje zintegrowany system zarządzania kryzysowego.

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

Realizują: Policja – Biuro Operacji Antyterrorystycznych (KGP), Państwowa Straż Pożarna.

Rola i zadania dzielnicowego w sytuacjach kryzysowych

Dzielnicowy jest tym policjantem, który powinien mieć stały kontakt z mieszkańcami swojego rewiru. Powinni znać się obopólnie. Dzielnicowy powinien mieć wszechstronną wiedzę dotyczącą swojego rewiru, znać mieszkańców, istnienie i działalność grup przestępczych (różnego rodzaju: handlarze narkotyków, grupy kiboli itp.), powinien wiedzieć, jakie instytucje się znajdują i gdzie mają swoje siedziby, itd. Bazując na swoim doświadczeniu, powinien przewidywać, jakie mogą wystąpić zagrożenia, z udziałem kogo, jakie mogą być skutki. Ważna jest znajomość zdarzeń zaistniałych wcześniej, ich podłoża, szkód, jakie powstały w mieniu czy też wśród ludności, jak zostały rozwiązane. Każde z zadań dzielnicowego w razie wystąpienia zagrożenia powodującego powstanie sytuacji kryzysowej jest ważne w realizacji. Zebrane informacje w ramach rozpoznań mogą pomóc dowódcy akcji czy operacji w dotarciu na miejsce, gdzie wystąpiło zagrożenie, i szybszym rozwiązaniu zaistniałej sytuacji. Informacje od dzielnicowego powinny być pierwszymi informacjami, jakie dotrą do kierującego działaniami Policji. Powinny być informacjami szerokimi, pełnymi i jasnymi, niebudzącymi żadnych wątpliwości. Tylko dzielnicowy, który zna swój rewir i jego specyfikę, będzie zdolny do przekazania takich informacji. Dlatego tak ważna jest znajomość zadań przez dzielnicowego i ich realizacja z pełnym zaangażowaniem. Również jest ważna współpraca z lokalnymi władzami, instytucjami, środowiskami, mieszkańcami. Ta współpraca powinna się układać ze wzajemnością i zrozumieniem.

TEMAT NR 3.

DOKUMENTOWANIE SŁUŻBY DZIELNICOWEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

DOKUMENTACJA SŁUŻBOWA DZIELNICOWEGO

Zgodnie z §18 Zarządzenia nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych dzielnicowy ma obowiązek prowadzić następującą dokumentację służbową:

- 1) notatnik służbowy,
- 2) dokumentację określoną w innych przepisach prawnych

Temat nr 3. Dokumentowanie służby dzielnicowego

oraz może prowadzić teczkę rejonu, jeśli decyzję o jej prowadzeniu podejmie komendant powiatowy (miejski, rejonowy) Policji, uwzględniając potrzeby służby oraz specyfikę obszaru działania podległej jednostki oraz określając zakres informacji w niej gromadzonych – po pisemnym uzgodnieniu z komendantem wojewódzkim (Stołecznym) Policji²².

Wymogi w zakresie prowadzenia notatnika służbowego przez dzielnicowych określają *Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych*²³. Zgodnie z nimi policjant dokumentuje czynności służbowe zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz inne niezbędne informacje dotyczące przebiegu służby²⁴.

Zapisy z przebiegu służby powinny zawierać dane dotyczące:

- 1) odprawy do służby, a w szczególności:
 - a) datę i godziny pełnienia służby,
 - b) rodzaj służby (patrol pieszy, konwój, obchód rejonu itp.),
 - c) rejon pełnienia służby (trasa patrolowa),
 - d) czas rozpoczęcia i zakończenia odprawy,
 - e) stopień, imię i nazwisko oraz podpis osoby przeprowadzającej odprawę,
 - f) skład patrolu (ze wskazaniem dowódcy) oraz kryptonim radiowy,
 - g) czas i miejsce przerwy w służbie,
 - h) przekazane w trakcie odprawy zadania doraźne, o ile nie znajdują się one w cedule patrolowej,
- 2) wykonywanych czynności służbowych, a w szczególności:
 - a) legitymowania osób, ze wskazaniem podstawy faktycznej,
 - b) podjętych interwencji i sposobu ich załatwienia,
 - c) czynności związanych z użyciem środków przymusu bezpośredniego,
 - d) czynności związanych z użyciem broni palnej,
 - e) czynności związanych z ujawnionym wykroczeniem,
 - f) informacji dotyczących przypadku opuszczenia rejonu służbowego,
 - g) kontroli drogowej,
 - h) zatrzymania osób, dokumentów, pojazdów, rzeczy w toku wykonywanych czynności służbowych,
 - i) doprowadzenia oraz wykonanych konwojów,
 - j) użycia sygnałów pojazdu uprzywilejowanego,
 - k) czynności na miejscu zdarzeń,

²² Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i..., dz. cyt., § 18 ust. 1, 2 i 4.

²³ Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz.Urz. KGP Nr 13, poz. 104 z późn. zm.), § 3.

²⁴ Tamże, § 4 ust. 1

Blok nr 1. Organizacja, metody i formy pełnienia służby przez dzielnicowego

- l) kontroli osobistej, przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego,
 - m) udzielenia pomocy lub asysty,
- 3) podsumowania czynności wykonanych w czasie służby, potwierdzonych podpisem upoważnionej osoby²⁵.

Policjanci mają obowiązek dokonywania zapisów w notatniku służbowym w trakcie lub bezpośrednio po zakończeniu czynności służbowej w sposób czytelny²⁶, krótki i rzeczowy. Zapisy powinny zawierać dane niezbędne do opracowania innej dokumentacji, a w szczególności: czasu przyjęcia zgłoszenia, miejsca oraz czasu rozpoczęcia i zakończenia poszczególnych czynności, zastosowania środków oddziaływania wychowawczego oraz poinformowania osoby, wobec której podjęto czynność, o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzania czynności²⁷. W patrolach dwu- lub wieloosobowych oraz w służbie obchodowej dzielnicowych dopuszcza się prowadzenie szczegółowego zapisu przebiegu podejmowanych czynności przez policjanta, który wykonywał czynność. Pozostali policjanci dokonują zapisu w sposób skrócony, wskazując jedynie miejsce, czas i rodzaj czynności²⁸.

Zapisy w notatniku prowadzonym przez dzielnicowego powinny zawierać ponadto dokładny opis wykonanych czynności do przydzielonych mu spraw wraz ze wskazaniem numeru z książki spraw przydzielonych dzielnicowemu, wraz ze wskazaniem czasookresu ich wykonania.

Oprócz obowiązku prowadzenia notatnika służbowego na dzielnicowym spoczywa również obowiązek prowadzeniateczki zagadnieniowej *Przemoc w rodzinie* odrębnie dla każdej rodziny w przypadku wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”²⁹. W teczce tej dzielnicowy gromadzi wszystkie dokumenty potwierdzające czynności podjęte przez Policję wobec przemocy w rodzinie. Prowadzenie teczki *Przemoc w rodzinie* następuje z chwilą zakończenia procedury „Niebieskie Karty” zgodnie z przepisami *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”*. Jeśli powiadomienie o zakończeniu procedury nie nastąpi w formie pisemnej, dzielnicowy ma obowiązek sporządzenia notatki służbowej zawierającej informację o zakończeniu procedury³⁰.

Należy pamiętać, że dzielnicowy może prowadzić inne teczki zagadnieniowe – z własnej inicjatywy bądź na polecenie przełożonego, w których będzie

²⁵ Tamże, § 4 ust. 2.

²⁶ Tamże, § 4 ust. 5.

²⁷ Tamże, § 4 ust. 4.

²⁸ Tamże, § 4 ust. 6.

²⁹ Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Dz.Urz. KGP Nr 10, poz. 77), § 5 ust. 1.

³⁰ Tamże, § 5 ust. 2 i 3.

Temat nr 3. Dokumentowanie służby dzielnicowego

gromadził potrzebne informacje dotyczące osób, zjawisk i zdarzeń występujących w jego rejonie służbowym, w ramach obowiązujących przepisów.

ZAGADNIENIE NR 2.

PROWADZENIE TECZKI REJONU PRZEZ DZIELNICOWEGO

Zgodnie z § 18 ust. 2 *Zarządzenia nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych* dzielnicowy może prowadzić teczkę rejonu według określonego w załączniku do zarządzenia wzoru³¹. Książkę tę można prowadzić w formie elektronicznej³².

W zależności od potrzeb służby oraz specyfiki działania komendy powiatowej (miejskiej, rejonowej) Policji w tezcze mogą być gromadzone informacje jawne dotyczące w szczególności:

- 1) charakterystyki rejonu obejmujące:
 - a) mapę rejonu służbowego,
 - b) orientacyjny stan ludności stałej i napływowej,
 - c) rodzaj zabudowy (ukształtowanie urbanistyczne terenu),
- 2) rozpoznania terenowego – w postaci wykazu:
 - a) wsi, ulic w rejonie i numerów porządkowych posesji,
 - b) urzędów i placówek użyteczności publicznej wraz z telefonami kontaktowymi,
 - c) przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych,
 - d) szkół wraz z telefonami kontaktowymi,
 - e) placówek handlowych wraz z telefonami kontaktowymi,
 - f) siedzib samorządów mieszkaniowych,
 - g) miejsc przebywania cudzoziemców,
 - h) miejsc przebywania osób bezdomnych,
 - i) zakładów mechaniki samochodowej,
 - j) punktów skupu metali,
 - k) zakładów gastronomicznych,
 - l) organizacji społecznych i podmiotów pomocowych,
 - m) agencji towarzyskich,
- 3) własnych i bieżących ustaleń obrazujących zagrożenia i poszerzających wiedzę o rejonie służbowym, obejmujących:
 - a) wykaz miejsc zagrożonych i rodzaj zagrożeń,
 - b) ogólną charakterystykę zagrożonych rejonów,

³¹ *Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i...*, dz. cyt., § 18 ust. 2.

³² Tamże, § 18 ust. 3.

- c) potencjalne zagrożenia o charakterze publicznym, np. imprezy masowe, koncerty, festyny, mecze sportowe³³.

Nadzór nad prowadzoną przez dzielnicowego dokumentacją sprawuje kierownik rewiru dzielnicowych bądź inny policjant wyznaczony przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji.

BIBLIOGRAFIA

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. Nr 62, poz. 558 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. Nr 113, poz. 985 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 156, poz. 1301 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 1166).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 października 2001 r. w sprawie rozkładu czasu służby policjantów (Dz.U. Nr 131, poz. 1471).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie wymagań w zakresie wykształcenia, kwalifikacji zawodowych i stażu służby, jakim powinni odpowiadać policjanci na stanowiskach komendantów Policji i innych stanowiskach służbowych oraz warunków ich mianowania na wyższe stanowiska służbowe (Dz.U. Nr 123, poz. 857 z późn. zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. Nr 209, poz. 1245).

Zarządzenie nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 maja 1993 r. w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji (niepublikowane).

³³ Tamże, § 18 ust. 3.

Bibliografia

Zarządzenie nr 24 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie realizacji przez Policję zadań w warunkach katastrof, awarii technicznych i innych zagrożeń (Dz.Urz. KGP z 1999 r. Nr 7, poz. 36).

Zarządzenie nr 1173 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 2004 r. w sprawie organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Policji (tekst jednolity: Dz.Urz. z 2013 r., poz. 73).

Zarządzenie nr 1429 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2004 r. w sprawie wprowadzenia w Policji procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych (Dz.U. z 2005 r. Nr 3, poz. 8).

Zarządzenie nr 213 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 lutego 2007 r. w sprawie metod i form przygotowania i realizacji zadań Policji w przypadkach zagrożenia życia i zdrowia ludzi lub ich mienia albo bezpieczeństwa i porządku publicznego (Dz.Urz. KGP Nr 5, poz. 49).

Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych (tekst jednolity: Dz.Urz. KGP z 2013 r., poz. 38).

Zarządzenie nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym (Dz.Urz. KGP Nr 15, poz. 119 z późn. zm.).

Zarządzenie nr 130 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Dz.Urz. KGP, poz. 42).

Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 czerwca 2000 r. w sprawie postępowania Policji w warunkach katastrofy naturalnej i awarii technicznej oraz w czasie innych zdarzeń zagrażających bezpieczeństwu ludzi i środowiska (niepublikowane).

Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz.Urz. KGP Nr 13, poz. 104 z późn. zm.).

Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Dz.Urz. KGP Nr 10, poz. 77).

Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 1999.

Czapska J., Wójcikiewicz J., *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Zakamycze 1999.

Gliszczyński A., *Dzielnicowy w służbie społeczeństwu. Poradnik dla policjantów realizujących zadania na stanowisku dzielnicowego*, Słupsk 2012.

Płosarek B., Właziński B., *Poznanie rejonu służbowego*, Słupsk 2003.

Urban A., *Prewencja kryminalna*, Szczytno 2006.

BLOK NR 2.

ZAGADNIENIA PRAWNE

TEMAT NR 1.

WYBRANE ELEMENTY PRAWA KARNEGO I PRAWA WYKROCZEŃ

ZAGADNIENIE NR 1. PRZESTĘPSTWA KRYMINALNE

Przestępstwo – to czyn człowieka, zabroniony pod groźbą kary jako zbrodnia lub występki przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia, wypełniający znamiona ustawowe, bezprawny, zawiniony i społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy³⁴.

Do elementów definicji przestępstwa zalicza się:

- 1) czyn człowieka,
- 2) czyn bezprawny,
- 3) czyn zabroniony ustawą,
- 4) zawiniony,
- 5) społeczną szkodliwość czynu w stopniu większym niż znikomy (element stopniowania tego pojęcia dotyczy jedynie przestępstw).

Ustawowe znamiona przestępstwa

Wyodrębnia się następujące znamiona czynu zabronionego:

- 1) przedmiot ochrony,
- 2) stronę przedmiotową,
- 3) stronę podmiotową,
- 4) podmiot czynu zabronionego.

Tryb ścigania przestępstw:

- a) przestępstwa ścigane z urzędu (publicznoskargowe) – których zaistnienie obliguje organy ścigania do wszczęcia, prowadzenia i dążenia do ukarania sprawcy (tryb ten przeważa w kodeksie karnym). O ile w części szczególnej kodeksu karnego tryb ścigania nie został oznaczony, przestępstwa te ścigane są z urzędu, np. art. 148 k.k., 280 k.k.,

³⁴ Szerzej: M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 8–10.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- b) przestępstwa wnioskowe – których ściganie uzależnione jest od wniosku osoby pokrzywdzonej; złożenie wniosku powoduje, że postępowanie toczy się z urzędu:
- przestępstwa bezwzględnie wnioskowe – do których ścigania wymagany jest wniosek niezależnie od stosunków łączących sprawcę i pokrzywdzonego (np. art. 288 k.k. – zniszczenie mienia),
 - przestępstwa względnie wnioskowe – to przestępstwa zasadniczo ścigane z urzędu, chyba że zachodzi między sprawcą a pokrzywdzonym stosunek „osoba najbliższa”, co powoduje konieczność złożenia wniosku (np. art. 278 § 4 k.k. – kradzież na szkodę osoby najbliższej),
- c) przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego (prywatnoskargowe) – których ściganie jest prywatną sprawą pokrzywdzonego ze względu na charakter dóbr nimi naruszanych (np. art. 212 k.k. – zniesławienie); jeżeli wymaga tego interes społeczny, prokurator może wszcząć lub przyłączyć się do już wszczętego postępowania, które toczy się wówczas z urzędu.

USTAWOWE ZNAMIONA WYBRANYCH PRZESTĘPSTW KRYMINALNYCH

Art. 148 k.k. – zabójstwo

Przedmiot ochrony³⁵ – życie człowieka od momentu narodzin do śmierci.

Strona przedmiotowa:

- czynność sprawcza – obejmuje wszelkie zachowania pozostające w związku przyczynowym z późniejszym zgonem człowieka (spowodowanie śmierci człowieka),
- przedmiot czynu – ciało człowieka.
- skutek – przestępstwo materialne, którego dokonanie następuje z momentem zaistnienia skutku w postaci śmierci człowieka. Ustalenie momentu śmierci następuje w oparciu o **kryterium trwałego i nieodwracalnego ustania funkcji pnia mózgu (śmierć mózgowa)** – zob. *Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów.*

Strona podmiotowa – jest to przestępstwo umyślne, u sprawcy musi wystąpić zamiar bezpośredni lub ewentualny.

Podmiot³⁶ – powszechny.

W art. 148 § 4 k.k. zamieszczony został jeden z uprzywilejowanych typów zabójstwa, tj. zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami.

Afekt³⁷ – to silne wzburzenie, które zwykle trwa krótko, prowadzi do gwałtownych reakcji psychomotorycznych, po których następuje w zasadzie wsteczna niepamięć zarówno przyczyny silnego wzburzenia, jak również reakcji afektywnej na silne wzburzenie. Reak-

³⁵ Patrz szerzej: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. 2, komentarz do art. 117–277 k.k., Kraków 2006, s. 122.

³⁶ Tamże, s. 123.

³⁷ Tamże, s. 140.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

cja ta może być odpowiedzią na doznaną krzywdę osobistą i wynikać z gniewu, prymitywnej potrzeby zemsty, zazdrości, upokorzenia, strachu.

Stan silnego wzburzenia może być efektem długotrwałego narastania negatywnych emocji zakończonych nagłym wybuchem prowadzącym do zabójstwa, wywołanym nawet nieadekwatną, pozornie błahą przyczyną. Takimi okolicznościami mogą być: ciężka obelga, znęcanie się, zdrada małżeńska.

Tryb ścigania – z urzędu.

Art. 156 k.k. – ciężki uszczerbek na zdrowiu

Przedmiot ochrony – w wypadku przestępstwa określonego w art. 156 k.k. jest to zdrowie człowieka rozumiane jako prawidłowość procesów fizjologicznych i związana z tym wydolność człowieka do wypełniania jego funkcji społecznych. W wypadku przestępstwa określonego w art. 156 § 3 k.k. przedmiotem ochrony jest także życie człowieka. Omawiany przepis ma za zadanie chronić organizm ludzki przed czynami, które mogą spowodować trwałe lub przemijające zmiany w jego prawidłowym funkcjonowaniu. Oczywiście nie chodzi tu o zaburzenia na tle chorobowym, lecz wywołane bezprawnym zachowaniem sprawcy.

Strona przedmiotowa:

- czynność sprawcza – każde zachowanie (działanie lub zaniechanie), które może stanowić podstawę obiektywnego przypisania skutku w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

Uszczerbek na zdrowiu³⁸ obejmuje uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia człowieka. Uszkodzenie ciała (naruszenie ciągłości tkanek) może polegać na zranieniu zarówno zewnętrznym, jak i sięgającym w głąb ciała, w tym na obrażeniach narządów wewnętrznych. Jego istotą są zmiany anatomiczne, które powodują utratę lub naruszenie czynności narządu ciała (np. narządu wzroku, słuchu, oddychania, nerek). Z kolei przez rozstrój zdrowia rozumie się zakłócenie funkcji organizmu o charakterze czynnościowym (fizjologicznym), które może wynikać z zadanego urazu (np. wadliwe funkcjonowanie nerki z powodu urazu) i mieć charakter bezurazowy (np. zatrucie organizmu, szok psychiczny).

przedmiot czynności wykonawczej – ciało człowieka,

- skutek – do istoty przestępstwa należy wystąpienie skutku w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, odpowiadającego jednej z opisanych w art. 156 § 1 k.k. postaci oraz w wypadku art. 156 § 3 k.k. dodatkowo w postaci następstwa czynu w postaci śmierci człowieka; kodeks dzieli skutki na dwie grupy: 1 – pozbawienie człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, 2 – spowodowanie innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej lub znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała.

Strona podmiotowa – w art. 156 § 1 k.k. umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym, w art. 156 § 2 k.k. nieumyślność, w art. 156 § 3 k.k. – wina

³⁸ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 262.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

kombinowana³⁹. Odpowiedzialność za następstwo umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci śmierci pokrzywdzonego zachodzi, gdy sprawca następstwa tego nie obejmował swym zamiarem (nie chciał go ani z jego spowodowaniem nie godził się), jednakże powinien i mógł je przewidzieć (chodzi zatem o winę kombinowaną – zob. art. 9 § 3 k.k.).

Podmiot – powszechny.

Tryb ścigania – z urzędu.

Art. 157 k.k. – średni i lekki uszczerbek na zdrowiu

Artykuł 157 k.k. przewiduje inne w porównaniu do określonych w art. 156 k.k. rodzaje uszczerbku na zdrowiu, tj. średni i lekki. Artykuł 157 § 1 k.k. przewiduje średnie uszkodzenie ciała. Stanowią one kategorię dopełniającą, gdyż obejmują wszystkie inne uszkodzenia ciała, które nie są ani ciężkim uszkodzeniem na zdrowiu, ani lekkim uszkodzeniem ciała. Należy przyjąć, że średnim uszkodzeniem ciała jest naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający dłużej niż 7 dni. Okres 7 dni odnosi się do czasu trwania niesprawności narządu ciała bądź choroby, a nie do stwierdzenia przez lekarza czasu niezdolności pracy.

Artykuł 157 § 2 k.k. określa tzw. lekkie uszkodzenie ciała, którymi są naruszenie czynności narządu lub rozstrój zdrowia, trwające nie dłużej niż 7 dni. Okres ten nie musi pokrywać się z okresem niezdolności do pracy.

Przykładami obrażeń ciała często nazywanych uszkodzeniami „średnimi”, które naruszają czynność narządów ciała na okres przekraczający powyżej 7 dni, są wszystkie złamania kości, zwichnięcia w stawach, poważniejsze oparzenia, zranienia klatki piersiowej bez powikłań, zmniejszenie zdolności widzenia, nieznaczne niedowład i przykurcz, jeżeli nie upośledzają w sposób istotny sprawności narządu, którego dotyczą i tym samym nie odpowiadają dyspozycjom art. 156 k.k., nadto może być wybity zdrowy ząb, który jest pełnowartościowy i odpowiadał mu ząb przeciwstawny, a także wtedy, gdy ząb ten stanowił filar mostu lub protezy, dalej wstrząśnienie mózgu, które jest stanem poważnych czynności zaburzeń pourazowych i charakteryzuje się utratą przytomności (od kilku do kilkunastu minut), niepamięcią wsteczną obejmującą okres przed wypadkiem oraz luka pamięciowa dotycząca samego zdarzenia i czasu następującego po nim, nudności, wymioty; zakażenie rzeżączką.

Przykładami obrażeń ciała, nazywanych „lekkimi” uszkodzeniami ciała, które nie powodują naruszenia czynności narządu ciała na czas powyżej 7 dni, są otarcia naskórka, podbiegnięcia, krwawe sińce, stłuczenia, rany oraz niektóre drobne pęknięcia kości (nosa, policzków, żeber) i wybicie zęba lub zębów nie-naruszające w sposób istotny czynności narządu żucia na czas dłuższy niż 7 dni, ślady wyrwania włosów.

Przedmiot ochrony – zdrowie człowieka, które podlega ochronie przed zamachami godzącymi w jego funkcjonowanie.

³⁹ Tamże, s. 263.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Strona przedmiotowa – polega na wywołaniu skutku w postaci naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, dlatego też dla odpowiedzialności sprawcy konieczne jest stwierdzenie powiązania przyczynowo-skutkowego pomiędzy jego czynem a skutkiem. Kryterium rozróżnienia średniego i lekkiego uszkodzenia ciała stanowi czas, na jaki ten skutek został wywołany. Dlatego też podstawę odpowiedzialności karnej sprawcy stanowi ustalenie, czy zaburzenia w normalnym funkcjonowaniu narządu ciała lub zaburzenia funkcjonowania organizmu (fizyczne lub psychiczne) trwały dłużej niż 7 dni, czy też krócej:

- zachowanie (działanie i zaniechanie) polegające na spowodowaniu skutków w postaci średniego lub lekkiego uszczerbku na zdrowiu,
- przedmiot czynu – ciało człowieka,
- skutek – w art. 157 § 1 k.k. skutkiem jest naruszenie czynności narządów ciała lub rozstroju zdrowia innego niż określony w art. 156 § 1 k.k. oraz trwającego dłużej niż dni 7, w art. 157 § 2 k.k. – naruszenie czynności narządów ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż dni 7.

Strona podmiotowa – w art. 157 § 1 i 2 k.k. umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym, w art. 157 § 3 k.k. nieumyślność.

Podmiot – przestępstwa określone w art. 157 § 1–3 k.k. mają charakter powszechny.

Tryb ścigania:

1) Z oskarżenia prywatnego:

- umyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwające nie dłużej niż 7 dni,
- nieumyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwające nie dłużej niż 7 dni,

gdy pokrzywdzonym nie jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą.

2) Na wniosek pokrzywdzonego:

- nieumyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, inne niż określone w art. 156 § 1 k.k.,
- nieumyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwające nie dłużej niż 7 dni,

i pokrzywdzonym jest osoba najbliższa.

3) Z urzędu:

- umyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, inne niż określone w art. 156 § 1 k.k. (bez znaczenia jest, czy pokrzywdzonym jest osoba najbliższa dla sprawcy),
- nieumyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, inne niż określone w art. 156 § 1 k.k. (jeżeli pokrzywdzonym nie jest osoba najbliższa dla sprawcy),
- nieumyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwające nie dłużej niż 7 dni,

gdy pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą.

Art. 158 k.k. – bójka i pobicie

Przedmiot ochrony – życie i zdrowie człowieka.

Strona przedmiotowa:

- czynność sprawcza – zachowanie się sprawcy polega na udziale w bójce lub pobiciu, w którym naraża się człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkie lub średnie uszkodzenie ciała,

Bójka⁴⁰ – to zdarzenie, w którym biorą udział co najmniej trzy osoby, z których każda jednocześnie atakuje i broni się (nie można wskazać strony wyłącznie ofensywnej i wyłącznie defensywnej).

Pobicie – to czynna napaść przynajmniej dwóch osób na jedną osobę, albo grupy osób na grupę, przy czym w tym ostatnim przypadku przewaga należy do atakujących (wyraźny podział na atakujących i broniących się).

- karalny jest udział w bójce lub pobiciu, w których intensywność zajścia i agresywność osób uczestniczących stwarzają poważne zagrożenie życia lub zdrowia ludzi,
- skutek – w art. 158 § 1 k.k. skutkiem jest narażenie człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego lub średniego uszczerbku na zdrowiu, w art. 158 § 2 k.k. jako znamię kwalifikujące został określony skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, w art. 158 § 3 k.k. znamieniem kwalifikującym jest skutek w postaci śmierci człowieka,
- związek przyczynowo-skutkowy – musi zachodzić związek między zbiorowym działaniem uczestników bójki lub pobicia a opisanym w przepisie skutkiem.

Strona podmiotowa – przestępstwo określone w art. 158 § 1 k.k. można popełnić tylko umyślnie, tzn. sprawca bierze udział w bójce lub pobiciu ze świadomością, że bójka lub pobicie zagraża bezpośrednio życiu lub w poważnym stopniu zdrowiu człowieka; przestępstwa określone w art. 158 § 2 i 3 k.k. to przestępstwa umyślne kwalifikowane przez nieumyślne następstwo – sam udział w bójce lub pobiciu o niebezpiecznym natężeniu jest umyślny, natomiast następstwo w postaci ciężkiego uszkodzenia ciała lub śmierci człowieka spowodowane jest nieumyślnie.

Podmiot – przestępstwa określone w art. 158 § 1–3 k.k. są przestępstwami powszechnymi, tzn. że ich sprawcą może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Odpowiedzialność za udział w bójce lub pobiciu ma charakter wspólnej odpowiedzialności biorących udział w takim zdarzeniu – podmiotem tych przestępstw jest każdy, kto bierze udział w bójce lub pobiciu, niezależnie od tego, czy jego osobisty udział wykazuje cechy działania niebezpiecznego dla życia człowieka lub jego zdrowia.

Tryb ścigania – z urzędu.

⁴⁰ M. Mozgawa, *Kodeks karny...*, dz. cyt., s. 286.

Art. 159 k.k. – użycie w bójce i pobiciu niebezpiecznego narzędzia

Przedmiot ochrony – życie i zdrowie człowieka.

Strona przedmiotowa:

- czynność sprawcza – zachowanie się polega na używaniu w bójce lub pobiciu broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu (realizacja znamion czynu zabronionego opisanego w art. 159 k.k. łączy się zawsze z realizacją znamion któregoś z czynów określonych w art. 158 k.k., z tym że pomiędzy art. 159 i 158 § 1 k.k. zachodzi konsumpcja, natomiast między art. 159a, 158 § 2 lub 3 k.k. kumulatywny zbieg przepisów ustawy. Podstawą skazania uczestnika bójki lub pobicia za przestępstwo z art. 159 k.k. jest ustalenie, że dany sprawca używał broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu,
- okoliczności modalne – środki: broń palna, nóż, inny podobnie niebezpieczny przedmiot (narzędzie, które ze względu na swoje właściwości użyte w bójce lub pobiciu stwarza takie zagrożenie dla życia i zdrowia, jakie powoduje użycie broni palnej lub noża).

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Podmiot – powszechny.

Tryb ścigania – z urzędu.

Art. 278 k.k. – kradzież

Przedmiot ochrony – własność, posiadanie i inne prawa rzeczowe i obligacyjne do rzeczy ruchomej, a więc przedmiotu materialnego, wyodrębnionego i mogącego samodzielnie występować w obrocie oraz przedstawiającego wartość majątkową.

Zgodnie z treścią art. 115 § 9 k.k. przedmiotem ochrony jest także własność, posiadanie lub inne prawa rzeczowe lub obligacyjne do polskiego lub obcego pieniądza lub innych środków płatniczych oraz dokumentów uprawniających do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierających obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach, albo stwierdzających uczestnictwo w spółce.

W wypadku kradzieży programu komputerowego (art. 115 § 2 k.k.) przedmiotem ochrony są prawa majątkowe twórcy i (choć nie zawsze) prawnego użytkownika programu, a jako przedmiot uboczny – prawa autorskie twórcy. W wypadku kradzieży karty uprawniającej do podjęcia sumy pieniężnej (art. 115 § 5 k.k.) przedmiotem ochrony jest w istocie własność pieniędzy, zaś w wypadku kradzieży energii (art. 115 § 5 k.k.) własność energii⁴¹.

Strona przedmiotowa:

- czyn – zachowanie się (tylko poprzez działanie) sprawcy polega na zaborze cudzej rzeczy ruchomej w celu przywłaszczenia, tj. włączenia jej w swój stan posiadania lub postępowania z nią jak z własną.

⁴¹ Tamże, s. 520.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Zabór – to bezprawne wyjęcie rzeczy spod władztwa osoby dotychczas nią władającej (właściciel, posiadacz lub osoba posiadająca inne prawa rzeczowe lub obligacyjne) i objęcie jej we własne władanie przez sprawcę.

Działanie sprawcy uznaje się zakończone z chwilą, gdy sprawca zawładnął rzeczą, objął ją w swoje posiadanie bez względu na to, czy zdołał następnie urzeczywistnić zamiar rozporządzania rzeczą jak swoją własną, czy też nie.

W odniesieniu do rzeczy wymienionych w art. 115 § 9 k.k. dla dokonania przestępstwa kradzieży nie jest konieczne podjęcie przez sprawcę jakichkolwiek innych czynności poza ich zaborem, a w szczególności zmierzających do zrealizowania zawartych w dokumencie uprawnień, np. podjęcie próby wypłacenia pieniędzy czy zrealizowania uprawnień wynikających z potwierdzonego w dokumencie uczestnictwa w spółce.

W art. 115 § 2 k.k. zachowanie sprawcy polega na uzyskaniu bez zgody osoby uprawnionej cudzego programu komputerowego. Uzyskanie oznacza tu bezprawne wejście w posiadanie. Ze względu na techniczny charakter programu komputerowego, będącego w istocie matematycznym zapisem informacji na odpowiednim nośniku, posiadającym właściwość wielokrotnego kopiowania bez naruszenia pierwotnej substancji programu, bezprawne uzyskanie programu komputerowego nie jest co do zasady połączone z pozbawieniem możliwości korzystania z programu jego dysponenta. W związku z tym przyjmuje się, że uzyskanie oznacza wszelką formę przejęcia programu bez zgody jego dysponenta w taki sposób, który umożliwia wykorzystanie tego programu przez osobę nieuprawnioną (zarówno przejęcie nośnika, na którym zakodowany jest program, jak i wszelkie formy nielegalnego kopiowania programów komputerowych). W przypadku zaboru dyskietki, płyty CD, twardego dysku lub całego komputera, na którym zakodowany jest program, jednocześnie wystąpi zabór cudzej rzeczy ruchomej oraz uzyskanie programu komputerowego zakodowanego na nośniku.

Sporządzenie kopii programu może być połączone z przełamaniem specjalistycznych zabezpieczeń zainstalowanych na nośniku informacji, na którym zapisany jest program – w takim przypadku sprawca poniesie odpowiedzialność z art. 279 k.k.

Zabór energii to bezprawne uzyskanie dostępu do źródła energii (elektrycznej, wodnej, cieplnej, atomowej) i jej wykorzystywanie z pominięciem prawnie obowiązującego sposobu uzyskiwania lub korzystania z energii, np. podłączenie się do systemu dostarczającego dany rodzaj energii z pominięciem urządzenia mierzącego ilość wykorzystanej energii oraz określającego wysokość opłaty za korzystanie (podłączenie się do sieci elektrycznej z pominięciem licznika) albo uszkodzenie urządzenia rejestrującego pobór energii, albo dokonanie zmiany w zapisie urządzenia rejestrującego pobór energii w taki sposób, że nie zawiera ono informacji o faktycznie wykorzystanej przez sprawcę ilości energii (tzw. cofanie licznika).

W przypadku zaboru karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego wystarczające jest objęcie władztwa nad kartą – przepis nie wymaga np. próby podjęcia pieniędzy z bankomatu.

W przypadku wartości energii, gdy sprawca dokonuje jakiegokolwiek jej zaboru w celu przywłaszczenia, popełnia przestępstwo,

- skutek – przestępstwo materialne,
- przedmiot czynu – cudza rzecz ruchoma, jeżeli jej wartość przekracza jedną czwartą minimalnego wynagrodzenia (patrz art. 47 § 9 i art. 119 § 1 k.w.) – art. 45 k.c., a także polski albo obcy pieniądz lub inny środek płatniczy, dokument uprawniający do otrzymania sumy pieniędzy (czeki, weksle, obligacje), dokument zawierający obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach (bony oszczędnościowe, akredytywy, certyfikaty depozytowe), dokument stwierdzający uczestnictwo w spółce (akcje, świadectwa udziałowe, udziały w sp. z o.o.), nośnik informacji, na którym zakodowany jest program, plastikowa karta magnetyczna z zakodowanymi informacjami dotyczącymi numeru konta osoby, z kodem wejścia do systemu, danymi określającymi możliwą do pobrania sumę pieniędzy oraz nośnik energii.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim kierunkowym.

Podmiot – powszechny, tzn. sprawcą może być każda osoba zdolna do poniesienia odpowiedzialności karnej.

Tryb ścigania – z urzędu; w przypadku popełnienia przestępstwa na szkodę osoby najbliższej (art. 115 § 11 k.k.) ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Art. 279 k.k. – kradzież z włamaniem

Interpretacja pojęcia „włamanie” i jego relacji do kradzieży została pozostawiona doktrynie i orzecznictwu Sądu Najwyższego. Włamanie polega na przełamaniu zabezpieczeń chroniących przedmiot czynności wykonawczej przed kradzieżą. Najczęściej sprowadza się ono do ich fizycznego przełamania, jednak włamaniem jest również przełamanie zabezpieczeń cyfrowych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 sierpnia 1986 r., I KR 212/85, OSNKW 1986, nr 11–12, poz. 97)⁴².

Przedmiot ochrony – pokrywa się z przedmiotem ochrony z art. 278 k.k.

Strona przedmiotowa:

- czyn – polega na zaborze cudzej rzeczy w celu przywłaszczenia w następstwie usunięcia przeszkody materialnej (zabezpieczenie), stanowiącej część konstrukcji pomieszczenia zamkniętego lub będącej specjalnym zamknięciem tego pomieszczenia, utrudniającym dostęp do jego wnętrza, lub inne specjalne zabezpieczenie rzeczy, pieniędzy, środków płatniczych, dokumentów przedstawiających wartość materialną, energii lub magnetycznej karty bankowej lub do rzeczy, pieniędzy, środków płatniczych, dokumentów przedstawiających wartość materialną, energii lub magnetycznej karty ban-

⁴² Tamże, s. 525.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

kowej. Najczęściej „włamanie” polega na zastosowaniu przez sprawcę siły fizycznej w celu usunięcia zabezpieczenia (np. zerwanie kłódki).

- okoliczności modalne:
 - sposób – z włamaniem,
 - skutek – przestępstwo materialne, przywłaszczenie,
- przedmiot czynu – zob. art. 278 k.k.

Podmiot – przestępstwo powszechne, jego sprawcą może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim kierunkowym.

Tryb ścigania – z urzędu; w przypadku popełnienia przestępstwa na szkodę osoby najbliższej ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Przykład: Dariusz A. działając wspólnie i w porozumieniu z Andrzejem N., poprzez nawiercenie otworów w plastikowej ramie okiennej dostali się do wnętrza domu jednorodzinnego, a następnie wykorzystując sen właścicieli nieruchomości, dokonali zaboru kolekcji dzieł sztuki oraz dokumentów i kluczy samochodowych, których używając, dokonali kradzieży samochodu m-ki BMW, powodując straty w wysokości 500.000 zł.

Art. 280 k.k. – rozbój

Przedmiot ochrony – własność, posiadanie oraz inne prawa rzeczowe i obligacyjne do rzeczy (główny przedmiot ochrony) oraz nietykalność, wolność, zdrowie i życie człowieka (dalszy, poboczny przedmiot ochrony).

Strona przedmiotowa:

- czyn – art. 280 § 1 k.k. – zachowanie się sprawcy na zaborze rzeczy w celu przywłaszczenia dokonany przy użyciu przemocy wobec osoby lub groźby natychmiastowego użycia przemocy albo doprowadzeniu człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności (dwa etapy: 1. zastosowanie jednej z form oddziaływania wobec osoby oraz 2. zabór rzeczy w celu przywłaszczenia).

Wyliczenie sposobów zachowania się sprawcy jest katalogiem zamkniętym. Rozbojem, a nie wymuszeniem rozbójniczym jest sytuacja, gdy pokrzywdzony pod wpływem groźby użycia przemocy czy też pod wpływem użycia przemocy sam natychmiast wydaje napastnikowi żądany przedmiot.

Przez przemoc wobec osoby należy rozumieć zastosowanie bezpośredniej przemocy fizycznej skierowanej na ciało człowieka w celu uniemożliwienia lub pokonania oporu, aby następnie dokonać kradzieży (np. bicie, kopanie, duszenie, obezwładnienie i związanie)⁴³.

Nie jest konieczne, aby przemoc była użyta bezpośrednio wobec osoby pokrzywdzonej – może być użyta wobec jakiegokolwiek osoby, byleby jej celem było oddziaływanie na osobę dysponującą rzeczą.

Przemocą będzie szarpanie, kopanie, uderzanie. Treścią groźby w przestępstwie rozboju jest użycie natychmiastowej przemocy wobec osoby – natychmiastowość oznacza, iż spełnienie groźby jest możliwe bezpośrednio po jej zapowiedzeniu przez sprawcę.

⁴³ A. Marek, *Kodeks karny...*, dz. cyt., s. 409.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Doprowadzenie do stanu nieprzytomności – to wywołanie zakłóceń czynności psychicznych w całkowitym lub znacznym stopniu, na skutek których osoba władająca rzeczą nie jest w stanie rozpoznać znaczenia swego postępowania ani nim pokierować.

Doprowadzenie do stanu bezbronności – to sytuacja, w której osoba posiadająca zdolność prawidłowego rozpoznania i zachowując sprawność psychiczną i fizyczną, nie ma możliwości przeciwdziałania czynnościom podejmowanym przez sprawcę.

Doprowadzenie do stanu bezbronności może też nastąpić przez wykorzystanie zwierzęcia, np. psa (szczucie psa przeciwko ofierze, które nie wychodzi poza fazę wydawania psu komend zaatakowania ofiary i nie przechodzi w stadium realizacji), jeżeli wykorzystanie psa wywołało u pokrzywdzonego odczucie tak wielkiego zagrożenia, że zaniechał wszelkiego oporu.

Uderzenie w głowę, które doprowadza do stanu nieprzytomności, a konsekwencji i bezbronności, należy kwalifikować jako rozbój polegający na użyciu przemocy wobec osoby.

Zachowanie sprawcy zawarte w art. 280 § 2 k.k. polega na zaborze cudzej rzeczy ruchomej w celu przywłaszczenia przy zastosowaniu następujących sposobów działania: posługiwaniu się bronią palną, nożem, innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem, środkiem obezwładniającym albo działaniu, które w inny sposób bezpośrednio zagraża życiu, lub działaniu sprawcy wspólnie z inną osobą, która posługuje się wskazanymi wyżej środkami lub działa we wskazany wyżej sposób. Zakres znaczeniowy słowa „posługuje się” jest szerszy niż słowa „używa” i obejmuje wszelkie manipulowanie takimi środkami, w tym także ich okazywanie, prezentowanie, demonstrowanie w celu wzbudzenia w ofierze obawy jego użycia.

Posługiwanie się np. bronią palną (w rozumieniu ustawy o broni i amunicji) nie musi więc polegać na oddaniu strzału czy usiłowaniu jego oddania. Wystarczy, że sprawca ją posiada i wywołuje u pokrzywdzonego przeświadczenie, że broń ta może być w każdej chwili użyta (nawet gdyby później okazało się, że broń nie była nawet nabita). Broń stanowi tu środek do przełamania oporu. Posługiwanie się przez sprawcę straszakiem nie będzie uznane za posługiwanie się bronią palną. Inny podobnie niebezpieczny przedmiot to przedmiot ze względu na swoje właściwości niebezpieczny, podobnie jak broń palna czy nóż, i stwarzający potencjalną możliwość spowodowania poważniejszego uszkodzenia ciała lub nawet śmierci człowieka.

Zgodnie z treścią art. 280 § 2 k.k. kwalifikowaną odpowiedzialność za rozbój uzasadnia posługiwanie się przedmiotem niebezpiecznym ze względu na jego właściwości, przy czym musi to być przedmiot podobnie niebezpieczny do broni palnej lub noża. Nie ulega wątpliwości, że warunek ten spełniają urządzenia rażące na odległość (np. kusza, inne urządzenie miotające pociski lub paralizujące substancje), a także narzędzia tnące lub kłujące, takie jak tasak, siekiera, różnego typu „broń biała” (szabla, rapier itd.). Cechę taką niewątpliwie ma ostry kawał szkła, stłuczona butelka.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Nie można natomiast uznać za posłużenie się niebezpiecznym przedmiotem uderzenia pokrzywdzonego butelką po wódce, skrzynką na butelki, kołkiem, kulą ortopedyczną, kijem, krzesłem, garnkiem itp. (zob. wyrok SA w Krakowie z dnia 6 kwietnia 1995 r., II AKr 68/95, Orz. Prok. i Prawo 1996, nr 1, poz. 15; z dnia 9 września 1993 r., II AKr 113/93, KZS 1993, z. 10, poz. 21 oraz z dnia 4 września 1996 r., II AKa 206/96, Orz. Prok. i Prawo 1997, nr 2, poz. 24)⁴⁴.

Wspólnie z inną osobą – nie każdy ze współsprawców musi posługiwać się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem albo środkiem obezwładniającym (np. paralizatorem) lub działać w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu. Wystarczy, że czyni to jeden ze współdziałających, a pozostali obejmują to swoim zamiarem,

- przedmiot czynu – dwa przedmioty czynności wykonawczej: 1. cudza rzecz ruchoma, 2. osoba,
- okoliczności modalne: sposób działania: przemocą wobec osoby, groźbą natychmiastowego użycia przemocy, doprowadzając osobę do stanu nieprzytomności lub bezbronności, posługując się bronią palną, nożem, innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem, środkiem obezwładniającym, w sposób bezpośrednio zagrażający życiu, wspólnie z inną osobą; środki: broń palna (należy zwrócić uwagę na orzecznictwo Sądu Najwyższego z dnia 2 listopada 2003 r., KKN 376/2001), broń gazowa, nóż, inny podobnie niebezpieczny przedmiot, środek obezwładniający; sytuacja: wspólnie z inną osobą posługującą się wskazanymi wyżej sposobami i środkami,
- skutek – przestępstwo materialne, przywłaszczenie.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim kierunkowym.

Podmiot – przestępstwo powszechne.

Tryb ścigania – z urzędu.

Art. 281 k.k. – kradzież rozbójnicza

Przedmiot ochrony – dwa przedmioty ochrony: własność, posiadanie lub inne prawa rzeczowe lub obligacyjne do rzeczy ruchomej oraz nietykalność cielesna, wolność, zdrowie, a nawet życie człowieka.

Strona przedmiotowa:

- czyn – zachowanie się sprawcy dzieli się na dwie fazy: 1. dokonanie zaboru, 2. użycie wobec osoby przemocy, groźby jej natychmiastowego użycia lub doprowadzenie osoby do stanu nieprzytomności lub bezbronności.

Zabór rzeczy musi poprzedzać zastosowanie przez sprawcę opisanych w przepisie sposobów oddziaływania na osobę.

Działania sprawcy zmierzające do utrzymania się w posiadaniu zabranej rzeczy mogą być skierowane zarówno przeciwko pokrzywdzonemu dokonany przez sprawcę zaborem, jak i przeciwko jakiegokolwiek innej osobie. Między zaborem rzeczy a użyciem przemocy lub innych sposobów utrzymania się w posiadaniu rzeczy musi zachodzić stosunek bezpośredniego powiązania czasowego.

⁴⁴ Tamże, s. 411.

Opisane w przepisie sposoby oddziaływania na osobę muszą być przez sprawcę zastosowane bezpośrednio po dokonaniu kradzieży w celu utrzymania się w posiadaniu zabranej rzeczy. Możliwa jest kwalifikacja z art. 281 k.k., gdy sprawca używa np. przemocy wobec osoby biorącej udział w bezpośrednim pościgu za sprawcą.

Przestępstwo z art. 281 k.k. jest dokonane w momencie realizacji znamion czynu, bez znaczenia jest natomiast fakt, czy sprawca utrzymał się w posiadaniu zabranej rzeczy,

- przedmiot czynu: 1. cudza rzecz ruchoma, 2. człowiek, którego wolność, nietykalność cielesna, zdrowie lub życie są zagrożone działaniem sprawcy,
- skutek – przestępstwo materialne,
- okoliczności modalne: sposób działania: używając przemocy wobec osoby, groźby natychmiastowego użycia przemocy, doprowadzając człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności, czas, bezpośrednio po dokonaniu kradzieży.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Podmiot – kradzież rozbójniczą może popełnić sprawca, który uprzednio dokonał kradzieży. W judykaturze znany jest pogląd, że jest to przestępstwo powszechne, tyle że indywidualne co do czynu (wyrok SA w Katowicach z dnia 8 lutego 2001 r., II AKa 18/01, OSP 2002, z. 2, poz. 17), jednak słuszny wydaje się pogląd, że jest to przestępstwo indywidualne⁴⁵, niewłaściwe (szczególna cecha podmiotu jest konieczna do zaistnienia typu kwalifikowanego). Zasadność samego wyodrębnienia kategorii przestępstw indywidualnych co do czynu może być bowiem kwestionowana⁴⁶.

Tryb ścigania – z urzędu.

Art. 282 k.k. – wymuszenie rozbójnicze

Przedmiot ochrony – własność, posiadanie i inne prawa rzeczowe i obligacyjne przysługujące określonej osobie do mienia, także nietykalność cielesną, wolność, zdrowie oraz życie człowieka, a także swobodę prowadzenia działalności gospodarczej. Mienie w rozumieniu art. 282 k.k. obejmuje zarówno rzeczy składające się na majątek danej osoby, jak i wszelkie zobowiązania majątkowe oraz nieruchomości.

Strona przedmiotowa:

- czyn – zachowanie się sprawcy polega na doprowadzeniu innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem lub zaprzestania działalności gospodarczej poprzez zastosowanie przemocy, groźby zamachu na życie lub zdrowie albo gwałtownego zamachu na mienie.

Doprowadzenie (zmuszenie) innej osoby do rozporządzenia mieniem lub do zaprzestania działalności gospodarczej w inny sposób niż opisany w przepisie nie stanowi przestępstwa wymuszenia rozbójniczego. Sprawca poprzez

⁴⁵ Palka, glosa do wyroku, s. 113.

⁴⁶ M. Mozgawa, *Kodeks karny...*, dz. cyt., s. 532.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

wskazane w przepisie sposoby oddziałuje na psychikę pokrzywdzonego, aby doprowadzić do odpowiedniego ukształtowania jego woli, można więc stwierdzić, iż doprowadzenie jest w kontekście znamion wymuszenia rozbójniczego tożsame ze zmuszaniem osoby do określonego zachowania.

Groźba zamachu na życie lub zdrowie stanowi tzw. groźbę karalną, o jakiej mowa w art. 190 k.k. Konieczne jest, aby groźba wzbudziła u adresata uzasadnioną obawę, że w razie niepodjęcia czynności żądanych przez sprawcę zostanie spełniona.

Groźba popierająca określone żądanie sprawcy, np. żądanie zapłacenia okupu, wymaga istnienia obawy, że będzie spełniona. Przedmiotem takiej groźby może być dokonanie zabójstwa lub spowodowanie ciężkiego uszkodzenia ciała. Zarówno przemoc, jak i groźba nie muszą być wymierzone w dobra prawne osoby, którą sprawca zamierza doprowadzić do niekorzystnego rozporządzenia mieniem. Mogą być to dobra przynależne innej osobie. Nie jest istotna forma, w jakiej sprawca wyraża groźbę, lecz winna być ona jednoznaczna⁴⁷.

Gwałtowny zamach może polegać na podpaleniu, wysadzeniu w powietrze, zniszczeniu lub uszkodzeniu rzeczy, wytruciu bydła itp.

Groźba nie musi być wyraźnie przez sprawcę wypowiedziana, wystarczy, że na podstawie jego zachowania pokrzywdzony czuje się zagrożony. Istota wymuszenia rozbójniczego polega na tym, że sprawca doprowadza osobę do rozporządzenia mieniem albo do zaprzestania działalności gospodarczej, przy czym w obu tych wypadkach chodzi o zachowanie, które ma być zrealizowane w przyszłości. Jest to zasadnicza różnica między wymuszeniem rozbójniczym a rozbojem. Istotą rozboju jest, że sprawca stosuje określone sposoby, aby zawiądnąć cudzą rzeczą niezwłocznie. Zabór następuje jednocześnie lub bezpośrednio po zastosowaniu np. przemocy wobec osoby.

Natychmiastowe przejście mienia pokrzywdzonego w posiadanie sprawcy jest charakterystyczne dla rozboju (zarówno wtedy, gdy sprawca sam dokonał zaboru, jak i wtedy, gdy zmusił pokrzywdzonego do natychmiastowego wydania rzeczy).

Natomiast w przypadku wymuszenia zadysponowanie mieniem następuje w przyszłości pod groźbą spełnienia uprzednio zapowiedzianego zamachu na życie, zdrowie lub gwałtownego zamachu na mienie albo w wyniku uprzednio zastosowanej przemocy przez sprawcę. Rozporządzenie mieniem może polegać m.in. na przeniesieniu własności rzeczy, przekazaniu określonej sumy pieniężnej, dokonaniu zapisu testamentowego, wystawieniu weksla lub czeku, wydaniu cennego przedmiotu, przejściu zobowiązania pieniężnego, sporządzeniu umowy o odstąpieniu określonego prawa, wydaniu dyspozycji wypłacenia pieniędzy z rachunku bankowego.

⁴⁷ Tamże, s. 533.

Zaprzestanie działalności gospodarczej może polegać na jej zawieszeniu, zlikwidowaniu, zmianie profilu działalności, przekazaniu prowadzonej firmy innej osobie,

- przedmiot czynu – działanie sprawcy z jednej strony skierowane jest przeciwko osobie, którą sprawca zmusza do określonego zachowania (działania lub zaniechania), z drugiej wymierzone jest w mienie, którym rozporządzić ma pokrzywdzony, albo w określony rodzaj działalności gospodarczej prowadzonej przez pokrzywdzonego, której ma on zaniechać,
- skutek – przestępstwo materialne,
- okoliczności modalne – sposoby działania: przemoc, groźba zamachu na zdrowie, życie lub gwałtownego zamachu na mienie.

Podmiot – przestępstwo powszechne, może je popełnić każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim kierunkowym.

Tryb ścigania – z urzędu.

Art. 284 k.k. – przywłaszczenie

Przedmiot ochrony – własność, posiadanie lub inne prawa rzeczowe albo obligacyjne do rzeczy ruchomej lub inne prawo majątkowe.

W art. 284 § 2 k.k. przepis chroni szczególnie stosunek zaufania, którym obdarzony został sprawca przez właściciela rzeczy.

Strona przedmiotowa:

- czyn – zachowanie się (działanie i zaniechanie) sprawcy polega na przywłaszczeniu cudzej rzeczy ruchomej lub cudzego prawa, jeżeli jej wartość przekracza jedną czwartą minimalnego wynagrodzenia (patrz art. 47 § 9 i art. 119 § 1 k.w.).

Przywłaszczenie należy rozumieć jako rozporządzanie jak swoją własnością cudzą rzeczą ruchomą lub cudzym prawem majątkowym z wykluczeniem osoby uprawnionej. Jest to więc bezprawne rozporządzanie cudzą rzeczą ruchomą lub prawem przez włączenie ich do swojego majątku i powiększenie w ten sposób swojego stanu posiadania lub stanu posiadania innej osoby albo wykonywanie w inny sposób w stosunku do rzeczy lub prawa uprawnień właścicielskich.

W przypadku przywłaszczenia nie dochodzi do zaboru rzeczy, sprawca przywłaszcza sobie rzecz lub cudze prawo majątkowe, które znalazło się w jego legalnym posiadaniu, sprawca włada już rzeczą lub prawem faktycznie: znajduje rzecz zgubioną, rzecz została mu użyczona, powierzona, albo znalazła się w jego władaniu, bo doręczono mu ją przez pomyłkę.

Kwalifikowanym typem przywłaszczenia jest sprzeniewierzenie, określone w art. 284 § 2 k.k. Polega ono na przywłaszczeniu rzeczy (ale nie prawa majątkowego) powierzonej sprawcy⁴⁸,

- przedmiot czynu – cudza rzecz ruchoma lub cudze prawo majątkowe.

⁴⁸ Tamże, s. 536.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

W art. 284 § 2 k.k. – przedmiotem czynu jest wyłącznie rzecz ruchoma,
– skutek – przestępstwo materialne.

Podmiot – przestępstwo powszechne, może je popełnić każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej (według komentarza pod red. A. Zolla w art. 284 § 2 k.k. – indywidualne).

Strona podmiotowa – umyślność, zamiar bezpośredni.

Tryb ścigania – z urzędu, w przypadku przywłaszczenia rzeczy lub prawa na szkodę osoby najbliższej ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Art. 286 k.k. – oszustwo

Przedmiot ochrony – mienie w szerokim tego słowa znaczeniu, rozumiane jako rzeczy ruchome, nieruchomości i wszelkie prawa majątkowe.

Strona przedmiotowa:

– czyn – zachowanie sprawcy polega na doprowadzeniu osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem przez wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu, wyzyskanie niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania.

Błąd – to niezgodność między obiektywną rzeczywistością a jej odbiciem w świadomości człowieka.

Wprowadzenie w błąd (tzw. oszustwo czynne) oznacza, że sprawca swoimi podstępными zabiegami wywołuje u danej osoby mylne wyobrażenie o rzeczywistym stanie rzeczy, np. co do okoliczności i skutków zawieranej transakcji, co do cech sprzedawanego towaru – sprawca zataja przed kupującym istnienie wad towaru, które w sposób istotny wpływają na obniżenie jego wartości.

Środkiem użytym do wprowadzenia w błąd może być słowo, pismo, gest, fałszywe narzędzie czy urządzenie techniczne, np. złożenie określonego oświadczenia, manipulacja urządzeniami kontrolnymi, używanie mylących, wieloznacznych określeń, przyklejanie fałszywych etykiet na towary, wynajęcie pokoju w hotelu po przemilczeniu faktu nieposiadania pieniędzy na zapłacenie rachunku, zawarcie zakładu dotyczącego np. wyścigów konnych przez osobę, która zna już wynik.

Prowadzenie lub organizowanie gry hazardowej spełnia znamiona wprowadzenia w błąd i doprowadzenia innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem, gdy prowadzący lub organizujący grę hazardową w celu osiągnięcia korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby podstępnie obchodzi reguły gry, naruszając założoną przez nią równość szans jej uczestników, przez użycie oszukańczych zabiegów, w celu uzyskania konkretnego, korzystnego dla siebie wyniku gry (OSNKW 1994).

Działanie polegające na posługiwaniu się reklamą można uznać za wprowadzenie w błąd w rozumieniu art. 286 k.k. tylko wtedy, gdy reklama zawiera fałszywe informacje odnoszące się do konkretnych cech towaru.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Wyzyskanie błędu (tzw. oszustwo bierne) polega na wykorzystaniu przez sprawcę już istniejących, niezgodnych z rzeczywistością opinii lub wyobrażeń osoby pokrzywdzonej.

Zachowanie sprawcy polega na zaniechaniu jakichkolwiek działań, w wyniku których rozporządzający mieniem mógłby ukształtować sobie prawidłowe wyobrażenie o rzeczywistości. Wyzyskanie niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania polega na wykorzystaniu takiej sytuacji, gdy ofiara z jakichkolwiek powodów nie ma należytego rozeznania co do transakcji, jaką podejmuje.

Niezdolność ta może wynikać z młodego lub podeszłego wieku, choroby, ograniczenia umysłowego, stanu skrajnego zmęczenia lub wyczerpania, naiwności, może być też następstwem nadużywania narkotyków, alkoholu. Niezdolność może mieć charakter trwały lub przejściowy.

Dla uznania, że sprawca wykorzystał taką niezdolność osoby rozporządzającej mieniem, wystarcza, jeżeli ustalone zostanie, że w czasie rozporządzania mieniem osoba dokonująca tej czynności nie zdawała sobie sprawy z tego, jaką czynność prawną zawiera i jakie skutki prawne lub ekonomiczne wynikają lub mogą wynikać z tej czynności.

W art. 286 § 2 k.k. zachowanie sprawcy polega na żądaniu korzyści za zwrot bezprawnie zabranej rzeczy. Żądanie może być przedstawione w jakiegokolwiek formie, ustnej, pisemnej, telefonicznej, pocztą elektroniczną.

Żądanie korzyści musi być połączone z przyrzeczeniem, obietnicą zwrotu bezprawnie zabranej rzeczy w przypadku przekazania korzyści majątkowej.

Żądanie musi być więc powiązane z konkretną rzeczą, której przyrzeczenie zwrotu stanowi jego podstawę. Zwrot rzeczy stanowi ekwiwalent za żadaną przez sprawcę korzyść majątkową. Może być skierowane wprost do osoby, od której sprawca domaga się korzyści majątkowej, lub pośrednio przez inne osoby.

Żądanie może polegać na przekazaniu informacji adresatowi wprost, wraz z ujawnieniem tego, że dokonał on zaboru rzeczy, i przy użyciu podstępem, że sprawca np. znalazł przedmiotową rzecz,

- przedmiot czynu – dwa przedmioty czynności wykonawczej: 1. cudze mienie oraz 2. osoba, która dokonuje niekorzystnego rozporządzenia mieniem lub której składane jest żądanie przekazania korzyści majątkowej,
- skutek: 1. art. 286 § 1 k.k. – przestępstwo materialne, 2. art. 286 § 2 k.k. – przestępstwo formalne,
- okoliczności modalne – sposób: wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu, wyzyskanie niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania.

Podmiot – przestępstwo powszechne.

Strona podmiotowa – art. 286 § 1 k.k. – umyślność w zamiarze bezpośrednim kierunkowym. W art. 286 § 2 k.k. – umyślność w zamiarze bezpośrednim kierunkowym.

Tryb ścigania – z urzędu; jeżeli czyn określony w art. 286 § 1–3 k.k. zostanie popełniony na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Art. 288 k.k. – uszkodzenie, niszczenie rzeczy

Przedmiot ochrony – cudza rzecz, czyli taka, do której określonemu podmiotowi przysługuje prawo własności, który jest posiadaczem tej rzeczy lub któremu przysługują inne uprawnienia do rzeczy wynikające z praw rzeczowych lub obligacyjnych.

Strona przedmiotowa:

- czyn – zachowanie się sprawcy może przybierać różne formy wyliczone w przepisie i polegać na niszczeniu, uszkodzeniu lub czynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy, jeżeli jej wartość przekracza jedną czwartą minimalnego wynagrodzenia (patrz art. 47 § 9 i art. 124 § 1 k.w.).

Niszczenie rzeczy polega na unicestwieniu rzeczy lub jej istotnym naruszeniu, które uniemożliwia wykorzystanie rzeczy zgodnie z jej pierwotnymi właściwościami i przeznaczeniem (spalenie, podarcie, rozbicie). Uszkodzenie rzeczy oznacza częściowe zniszczenie, spowodowanie powstania defektu (nawet niewielkiego), w konsekwencji czego rzecz nie może stale lub czasowo służyć w pełni celom, do których była przeznaczona. Uczynienie rzeczy niezdatną do użytku oznacza takie zachowanie, które nie będąc niszczeniem ani uszkodzeniem rzeczy, uniemożliwia jej wykorzystanie zgodnie z właściwościami i przeznaczeniem (wymontowanie części w maszynie, odcięcie zasilania umożliwiającego pracę komputera). Przerwanie kabla podmorskiego oznacza zarówno fizyczne całkowite rozdzielenie samego kabla i jego obudowy ochronnej, jak i przedzielenie, rozerwanie nitki przewodzących impulsy elektryczne, bez uszkodzenia obudowy. Pojęcie uszkodzenia kabla rozumieć należy analogicznie z uszkodzeniem rzeczy. Naruszenie przepisów obowiązujących przy zakładaniu lub naprawie takiego kabla oznacza zachowanie, które może doprowadzić do naruszenia integralności i prawidłowości jego funkcjonowania i narazić na niebezpieczeństwo interesy majątkowe i mienie podmiotów, którym przysługują odpowiednie uprawnienia do kabla lub do korzystania z niego,

- przedmiot czynu – cudza rzecz, kabel podmorski,
- skutek – przestępstwo materialne, do którego skutków należy zniszczenie, uszkodzenie lub uczynienie cudzej rzeczy niezdatną do użytku; w art. 288 § 3 k.k. – przestępstwo materialne w części, w jakiej polega na uszkodzeniu lub przerwaniu kabla podmorskiego.

Podmiot – przestępstwo powszechne.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Tryb ścigania – ścigane na wniosek pokrzywdzonego; art. 288 § 3 k.k. – z urzędu.

Art. 289 k.k. – krótkotrwały zabór pojazdu mechanicznego

Przedmiot ochrony – szczególnym przedmiotem ochrony są własność i posiadanie rzeczy, jaką jest pojazd mechaniczny⁴⁹.

Strona przedmiotowa:

- zachowanie się sprawcy przestępstwa określonego w art. 289 § 1 k.k. polega na zaborze cudzego pojazdu mechanicznego. Przybierać może ono jedynie formę działania. Przestępstwa z art. 289 § 1 k.k. nie można popełnić przez zaniechanie. Nie zachodzi zabór pojazdu mechanicznego w sytuacji, w której sprawca jest na jakiegokolwiek podstawie prawnej uprawniony do użytkowania danego pojazdu mechanicznego i odbywa nim bez zgody odpowiedniej osoby przejazd w określone miejsce.

Pojęcie „krótkotrwałe użycie” jest określeniem wartościującym. Odnosi się do okresu wykorzystywania pojazdu przez sprawcę i oznacza taki okres posługiwania się przedmiotem czynności wykonawczej, który na podstawie doświadczenia życiowego i obserwacji podobnych wypadków można określić jako trwający krótki czas, nieznamionujący się trwałością dysponowania pojazdem przez sprawcę.

W odniesieniu do oceny, czy doszło do krótkotrwałego, czy też znamionującego się trwałością zaboru pojazdu – nie ma konstytutywnego znaczenia odległość, jaką pokonał sprawca zabranym pojazdem. Krótkotrwałe użycie pojazdu, jako znamię przestępstwa z art. 289 § 1 k.k., należy rozumieć jako chwilowe wykorzystywanie pojazdu wbrew woli właściciela.

Posługiwanie się pojazdem przez dłuższy czas i wykorzystywanie go do przemieszczania się na znacznych odległościach wykracza poza znamię krótkotrwałości użycia (por. wyrok SA w Katowicach z dnia 10 kwietnia 2003 r., II Aka 38/03, KZS 2003, z. 7–8, poz. 77; podobnie SA w Łodzi, wskazując, że wykracza poza znamię krótkotrwałości posługiwanie się pojazdem przez kilka dni – wyrok SA w Łodzi z dnia 21 grudnia 2000 r., II Aka 202/00, Prok. i Prawo 2002, nr 1, poz. 23),

- skutek – zabór pojazdu mechanicznego jest przestępstwem materialnym. Skutkiem jest utrata władztwa nad pojazdem przez osobę uprawnioną i nabycie władztwa nad nim przez sprawcę (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 września 1975 r., VI KZP 24/75, OSNKW 1975, nr 10–11, poz. 140)⁵⁰.

Przez zabór rozumieć należy, jak wskazano powyżej, pozbawienie przez sprawcę osoby uprawnionej władztwa nad pojazdem mechanicznym i objęcie tego pojazdu we władanie sprawcy.

Dokonaniem przestępstwa z art. 289 § 1 k.k. będzie zachowanie sprawcy polegające na przepchnięciu pojazdu mechanicznego z miejsca jego parkowania w inne miejsce, uznane przez sprawcę za „bezpieczne”, i podjęcie tam bezsku-

⁴⁹ Tamże, s. 542.

⁵⁰ Tamże.

tecznej próby uruchomienia pojazdu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1986 r., Rw 824/86, OSNKW 1987, nr 5–6, poz. 44),

- przedmiotem czynności wykonawczej typu czynu zabronionego określonego w art. 289 § 1 k.k. jest pojazd mechaniczny.

Pojęcie pojazdu mechanicznego nie zostało zdefiniowane w kodeksie karnym. Definicji tego pojęcia nie zawiera także *Ustawa z 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym*. Przepis art. 2 pkt 31 tej ustawy zawiera natomiast definicję terminu „pojazd”, przez który rozumieć należy środek transportu przeznaczony do poruszania się po drodze oraz maszynę lub urządzenie do tego przystosowane, a także definicję pojęcia „pojazd silnikowy”, którym jest – zgodnie z treścią art. 2 pkt 32 ustawy – pojazd wyposażony w silnik, z wyjątkiem motoroweru i pojazdu szynowego.

Brak ustawowej definicji pojazdu mechanicznego sprawia, iż ustalenie zakresu znaczeniowego tego pojęcia pozostawione zostało doktrynie i orzecznictwu.

Podejmując próbę ustalenia zakresu znaczeniowego pojęcia „pojazd mechaniczny”, wskazać należy, że przepis art. 289 § 1 k.k. nie ogranicza tego pojęcia jedynie do tzw. pojazdów w ruchu drogowym. Przepis art. 289 § 1 k.k. umieszczony został w rozdziale grupującym przestępstwa przeciwko mieniu, wskazując przedmiot czynności wykonawczej jako „pojazd mechaniczny”.

Strona podmiotowa – przestępstwo określone w art. 289 § 1 k.k. należy do kategorii tzw. przestępstw kierunkowych. Ustawa wymaga, aby zachowanie sprawcy było ukierunkowane na określony cel, którym jest zabór pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia.

Podmiot – przestępstwo określone w art. 289 § 1 k.k. jest przestępstwem powszechnym, może je więc popełnić każdy zdalny podmiot odpowiedzialności karnej.

Tryb ścigania – przestępstwo określone w art. 289 § 1 k.k. jest przestępstwem publicznoskargowym ściganym z urzędu. W przypadku popełnienia przestępstwa z art. 289 § 1 k.k. na szkodę osoby najbliższej przekształca się ono w przestępstwo publicznoskargowe, ścigane na wniosek pokrzywdzonego. Typ kwalifikowany (art. 289 § 2 k.k.).

Art. 291 k.k. – paserstwo umyślne

Przedmiot ochrony – w przypadku paserstwa polegającego na nabywaniu lub pomaganiu do zbycia albo przyjmowaniu rzeczy pochodzących z przestępstw przeciwko mieniu przepis chroni własność, posiadanie lub inne prawa rzeczowe lub obligacyjne do rzeczy oraz reguły legalnego obrotu prawnego.

Strona przedmiotowa:

- czyn – zachowanie się sprawcy może polegać na nabywaniu przez sprawcę rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego, udzielaniu pomocy do jej zbycia, przyjmowaniu takiej rzeczy, udzielaniu pomocy w jej ukryciu (przestępstwo o alternatywnie określonych znamionach – do realizacji znamion tego typu czynu zabronionego wystarczające jest wypełnienie jednej z form

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

czynności sprawczej opisanej w przepisie), jeżeli jej wartość przekracza jedną czwartą minimalnego wynagrodzenia (patrz art. 47 § 9 i 122 § 1 k.w.).

Nabycie – to uzyskanie przez pasera władztwa nad rzeczą za zgodą osoby dotychczas władającej rzeczą. Może mieć charakter odpłatny, np. poprzez umowę sprzedaży, zamiany, lub nieodpłatny, np. w formie darowizny.

Z uwagi na okoliczności nabycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego zbywca nie jest w stanie przenieść na nabywcę praw do rzeczy, których sam nie posiada. Stąd też paserstwo w tej formie jest dokonane nie w chwili zawarcia umowy, lecz w momencie przeniesienia posiadania rzeczy z osoby władającej faktycznie rzeczą na pasera.

Jakkolwiek w nabyciu rzeczy przez pasera biorą udział co najmniej dwie osoby, sprawcą paserstwa jest oczywiście tylko nabywca rzeczy, zaś osoba dotychczas władająca rzeczą może odpowiedzieć za przestępstwo, którego dokonała, wchodząc w posiadanie rzeczy. Samo rozpoczęcie negocjacji dotyczących nabycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego może stanowić usiłowanie, jeżeli w konkretnym układzie okoliczności można ustalić, że zamiarem sprawcy prowadzącego negocjacje było nabycie rzeczy.

Pomoc do zbycia – to wszelkie zachowania ułatwiające innej osobie zbycie rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego, np. wskazanie nabywcy, uzgadnianie ceny, ułatwienie spotkania z nabywcą.

Zbycie – to każda czynność oparta na porozumieniu między zbywcą a nabywcą, której treścią jest przekazanie władztwa nad rzeczą (przeniesienie posiadania), bez zamiaru odzyskania rzeczy.

Przyjęcie rzeczy – to przejęcie przez sprawcę władztwa (posiadania) rzeczy od osoby władającej rzeczą w celu określonym porozumieniem obu stron. Istota przyjęcia sprowadza się do ograniczonego władztwa nad rzeczą przejmującego, który nie może postępować z nią w sposób dowolny.

Przyjęcie rzeczy może przyjąć postać przechowania, użyczenia, użytkowania, przerobienia, przekazania innej osobie itp., może też polegać na złożeniu rzeczy w mieszkaniu pasera lub innym pomieszczeniu będącym w jego posiadaniu. Warunkiem jest świadomość pasera, że w jego pomieszczeniu zostały złożone rzeczy pochodzące z czynu zabronionego.

Pomoc do ukrycia – to każda czynność zmierzająca do ukrycia tej rzeczy lub ułatwiająca jej ukrycie (umieszczenie rzeczy w kryjówce, dostarczenie środka transportowego, przewożenie rzeczy, przenoszenie, zakopywanie, zamaskowanie kryjówki itp.). Może to być pomoc fizyczna, jak i psychiczna.

Pomoc może być udzielana sprawcy, który uzyskał rzecz za pomocą czynu zabronionego, oraz każdej innej osobie, która tą rzeczą włada,

– przedmiot czynu – tylko rzeczy uzyskane za pomocą czynu zabronionego (także w postaci przetworzonej). Rzeczą w rozumieniu art. 291 k.k. nie jest program komputerowy. Artykuł 293 § 1 k.k. odwołuje do art. 291 k.k., w myśl którego przedmiotem jest program komputerowy. Rzecz musi po-

chodzić z czynu zabronionego przez ustawę karną. W przypadku uzyskania rzeczy za pomocą czynu zabronionego realizującego znamiona kradzieży, przywłaszczenia lub wyrębu drzewa w lesie opisanych w kodeksie wykroczeń sprawca nabywający taką rzecz, pomagający do jej zbycia, przyjmujący ją lub pomagający w jej ukryciu nie realizuje znamion przestępstwa określonego w art. 291 k.k., lecz wykroczenia z art. 122 § 1 k.w.,

- skutek – przestępstwo materialne, jeżeli polega na nabyciu rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego lub przyjęciu takiej rzeczy.

Dokonanie przestępstwa następuje z chwilą uzyskania przez pasera władztwa nad rzeczą, nie zaś w chwili zawarcia porozumienia co do nabycia lub przejęcia rzeczy.

W odniesieniu do zbycia rzeczy oraz udzielenia pomocy do jej ukrycia paserstwo jest przestępstwem formalnym, albowiem zostaje dokonane w chwili udzielenia pomocy do zbycia lub ukrycia rzeczy, niezależnie od tego, czy do zbycia tej rzeczy lub jej ukrycia rzeczywiście doszło.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym (dotyczy popełnienia paserstwa we wszystkich jego formach). Sprawca musi mieć świadomość, że rzecz będąca przedmiotem jego działania została uzyskana za pomocą czynu zabronionego, albo świadomość możliwości pochodzenia tej rzeczy z czynu zabronionego.

Podmiot – przestępstwo powszechne, może je popełnić każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej z wyjątkiem osób, które uczestniczyły w przestępstwie, z którego pochodzą rzeczy stanowiące przedmiot paserstwa (współsprawcy, pomocnicy, podżegacze).

Tryb ścigania – z urzędu.

Art. 292 k.k. – paserstwo nieumyślne

Przedmiot ochrony – zob. art. 291 k.k.

Strona przedmiotowa – zob. art. 291 k.k.,

- przedmiot czynu – w art. 291 § 2 k.k. wyróżniony jest kwalifikowany typ nieumyślnego paserstwa, a elementem powodującym surowszą odpowiedzialność jest wartość przedmiotu czynu, który ustawa określa mianem „znacznej wartości rzeczy” (art. 115 § 5 k.k.).

Strona podmiotowa – nieumyślność – sprawca nie wie, że rzecz będąca przedmiotem jego działań została uzyskana za pomocą czynu zabronionego, lecz w konkretnym układzie okoliczności faktycznych istniały możliwości powzięcia przez niego przypuszczenia, że rzecz została uzyskana za pomocą czynu zabronionego.

Podstawą przypuszczenia dotyczącego pochodzenia rzeczy są okoliczności towarzyszące nabyciu rzeczy, udzieleniu pomocy do jej zbycia, przejęciu lub udzieleniu pomocy do jej ukrycia.

Okoliczności te mają charakter obiektywny i mogą przybierać postać np. nabywania rzeczy po rażąco niskiej cenie, nabywania rzeczy, w której dokonano przeróbek lub zamazano znaki identyfikacyjne, nabywania rzeczy, które nie wy-

stępują w legalnym obrocie. W literaturze przyjmuje się, że nieumyślne paserstwo można popełnić w obu postaciach nieumyślności. Niektórzy autorzy przyjmują jednak, iż jest ono możliwe tylko w postaci nieświadomionej nieumyślności, czyli w postaci niedbalstwa (wyeksponowanej zresztą w treści przepisu).

Podmiot – zob. art. 291 k.k.

Tryb ścigania – zob. art. 291 k.k.

Art. 197 k.k. – zgwałcenie

Przedmiot ochrony – wolność seksualna rozumiana jako wolność od przymusu w sferze czynności seksualnych.

Strona przedmiotowa:

- zachowanie się sprawcy – doprowadzenie,
- przedmiot czynu – ciało innej osoby.

Obcowanie płciowe (art. 197 § 1 k.k.) – to akty spółkowania i jego surogaty. Chodzi o stosunki analogiczne do spółkowania, prowadzące (lub mogące prowadzić) do zaspokojenia popędu płciowego; w szczególności w grę wchodzi stosunki oralne i analne. Także stosunki homoseksualne mieszczą się w pojęciu obcowania płciowego.

Dla bytu obcowania płciowego konieczne jest zaangażowanie w nie organów płciowych chociaż jednej osoby – sprawcy lub pokrzywdzonego⁵¹,

- inna czynność – jest to znamię otwarte oceniane z punktu widzenia kryteriów biologicznych, fizjologicznych, w niektórych wypadkach kulturowych; będzie to np. zmuszenie ofiary do dokonania masturbacji na oczach sprawcy, wymuszone pieśszoty ciała ofiary.

Natomiast tzw. molestację werbalną i gestykularną, czyli zmuszanie ofiary do wysłuchiwanie „nieprzystojnych propozycji” czy oglądania nieprzyzwoitych gestów, nie stanowi doprowadzenie do poddania się innej czynności seksualnej i powinny być one kwalifikowane z art. 191 § 1 k.k.

Inna czynność seksualna – to zachowanie nie mieszczące się w pojęciu „obcowania płciowego”, które związane jest z szeroko rozumianym życiem płciowym człowieka, polegające na kontakcie cielesnym sprawcy z pokrzywdzonym lub przynajmniej na cielesnym i mającym charakter seksualny zaangażowaniu ofiary (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1999 r., I KZP 17/99, OSNKW 1999, nr 7–8, poz. 37, z częściowo aprobującą glosą Warylewskiego, OSP 1999, z. 12, poz. 224)⁵²,

- skutek – przestępstwo materialne. Skutkiem jest doprowadzenie ofiary do obcowania płciowego albo do poddania się przez nią lub wykonania innej czynności seksualnej. Za moment dokonania przestępstwa przyjmuje się wywołanie takiego stanu rzeczy, gdy sprawca podjął już akt spółkowania lub jego ekwiwalent (art. 197 § 1 k.k.) albo ofiara poddała się innej czynności seksualnej sprawcy lub sama taką czynność wykonała (art. 197 § 2 k.k.).

⁵¹ Tamże, s. 363.

⁵² Tamże, s. 364.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- okoliczności modalne: sposób działania sprawcy: przemocą, groźbą bezprawną, podstępem, ze szczególnym okrucieństwem, wspólnie z inną osobą itp.

Przemoc – to oddziaływanie środkami fizycznymi nakierowanymi na przełamanie lub unieвозмоżliwienie oporu ofiary albo nastawienie jej procesów motywacyjnych w kierunku zachowania pożądanego przez sprawcę.

Przedmiotem przemocy może być zarówno ciało ofiary, jak i osoba trzecia, a nawet rzecz, o ile rozmiar dolegliwości uzasadnia przyjęcie, że ofiara znalazła się w stanie przymusu. Nie może być mowy o przemoc, gdy brak oporu wobec zachowania sprawcy – opór musi być uzewnętrzniony przez ofiarę w postaci zachowania postrzegalnego dla sprawcy (może to być opór fizyczny, sprzeciw werbalny, krzyk, płacz, prośba skierowana do sprawcy).

Groźba bezprawna – znamię objęte definicją legalną z art. 115 § 12 k.k.

Podstęp – zasadza się na błędzie ofiary. Podstęp polega na wprowadzeniu w błąd lub na wykorzystaniu błędu ofiary co do przesłanek motywacyjnych, które wpływają na powzięcie decyzji woli co do przyzwolenia seksualnego, np. wykorzystanie błędu ofiary co do osoby partnera stosunku, przekonanie ofiary będącej sympatyczką określonej sekty co do religijnego charakteru aktu spółkowania.

W ujęciu szerszym podstęp zachodzi również wtedy, gdy sprawca wyzy-skując lub powodując błąd ofiary, doprowadza ją przez to do stanu, w którym nie może ona podjąć wolnej decyzji woli, np. poprzez wprowadzenie w stan hipnotyczny, zakneblowanie i związanie ofiary pod pozorem niemającej erotycznego podtekstu zabawy.

Brak podstępu, gdy ma miejsce zgoda na zbliżenie płciowe, a która została jasno wyrażona, np. wyrażanie zgody na odbycie stosunku pod wpływem obietnicy małżeństwa lub zapłaty za stosunek, które to obietnice nie zostały spełnione.

„Istotą podstępu (...) jest podjęcie takich oszukańczych zabiegów, które zdolne są doprowadzić nawet rozsądną, przestrzegającą zasad obyczajności kobietę do poddania się czynowi nierządnemu. Nie stanowi przeto takiego podstępu nakłanianie pełnoletniej, znającej działanie alkoholu kobiety do picia napojów alkoholowych, chociażby nakłaniający miał na celu odbycie z odurzoną alkoholem stosunku płciowego” (OSNKW 1974, z. 12, poz. 229).

Wykorzystanie stanu snu lub stanu omdlenia dla doprowadzenia ofiary do obcowania płciowego albo poddania się innej czynności seksualnej nie stanowi zgwałcenia, lecz przestępstwo z art. 198 k.k.

Wspólnie z inną osobą – zgwałcenie zbiorowe wymaga działania sprawcy zgwałcenia wspólnie z inną osobą (a zatem sprawców musi być co najmniej dwóch). Dla przyjęcia zgwałcenia zbiorowego wystarczy, aby tylko jeden ze sprawców doprowadził inną osobę do poddania się czynowi nierządnemu lub do wykonania takiego czynu, rola zaś pozostałych sprawców sprowadzała się do użycia przemocy, groźby bezprawnej lub podstępu (wyrok SA w Warszawie z dnia 28 listopada 1995 r., II AKr 451/95, OSA 1996, z. 6, poz. 23, z głosem Wą-

ska, częściowo aprobująca, OSP 1996, z. 11, poz. 216). Dla przyjęcia zgwałcenia zbiorowego bez znaczenia jest to, że drugiemu ze sprawców nie można przypisać winy (np. z powodu wieku lub niepoczytalności)⁵³.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Podmiot – przestępstwo powszechne.

Tryb ścigania – na wniosek pokrzywdzonego (art. 205 k.k.).

Art. 207 k.k. – znęcanie się

Przestępstwo znęcania się jest najczęstszym przestępstwem występującym w praktyce. Najbardziej typową postacią tego przestępstwa jest znęcanie się nietrzeźwego męża nad żoną i dziećmi.

Dobrem chronionym jest także zdrowie fizyczne i psychiczne osób. Przestępstwo znęcania godzi przede wszystkim w rodzinę (osoby najbliższe).

Przedmiot ochrony – główny przedmiot ochrony to rodzina, jej prawidłowe funkcjonowanie lub instytucja opieki. Drugim – w zależności od tego, jaką formę przybrało znęcanie – będzie zdrowie, życie, nietykalność cielesna, wolność i godność człowieka. W art. 207 § 3 k.k. obok rodziny lub opieki przedmiotem ochrony objęte jest życie człowieka.

Strona przedmiotowa:

– czyn – działanie (bicie, znieważanie, niszczenie mienia) oraz zaniechanie – ale w przypadku sprawcy, który ma obowiązek podejmowania w stosunku do ofiary określonych czynności (dręczenie głodem, niewpuszczanie do mieszkania). Może przybierać formę znęcania fizycznego (bicie, duszenie, głodzenie) lub psychicznego (lżenie, wyszydzanie, straszenie).

Typowe znęcanie się jest zachowaniem intensywnym i częstotliwym, złożonym zazwyczaj z wielu pojedynczych czynności naruszających różne dobra i systematycznie się powtarzających (przestępstwo wieloczynowe).

W uchwale z dnia 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75, OSNKW 1976, nr 7–8, poz. 86, Sąd Najwyższy słusznie przyjął, iż: „Ustawowe określenie »znęca się« oznacza działanie albo zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzające się w czasie albo jednorazowe, lecz intensywne i rozciągnięte w czasie”. W uzasadnieniu wyroku z dnia 27 lutego 2002 r., II KKN 17/00, OSNKW 2002, nr 7–8, poz. 55, Sąd Najwyższy uznał, że „znamię czasownikowe »znęca się« oznacza, iż występki ten najczęściej jest realizowany przez wielokrotne zamachy (choć w sytuacji wyjątkowej wystarczy jednorazowy zamach)”⁵⁴.

O przyjęciu danego zachowania za znęcanie się decydują kryteria obiektywne, a nie subiektywne odczucia ofiary. Pojęcie „znęcania się” zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to uczynić w niewielkim stopniu. Nie jest zatem

⁵³ Tamże, s. 365.

⁵⁴ Tamże, s. 391.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

możliwe wzajemne znęcanie się nad sobą małżonków w tym samym czasie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1999 r., V KKN 580/97),

- przedmiot czynu – osoba najbliższa (art. 115 § 11 k.k.),
- inna osoba pozostająca w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy (pokrzywdzony z własnej woli nie jest w stanie przeciwstawić się znęcaniu i znosi je z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków życia, np. obawa utraty pracy, rozłąka lub zerwanie współżycia ze sprawcą, utrata środków utrzymania i inne; stosunek zależności może istnieć z mocy prawa, np. umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej, może też wynikać z sytuacji faktycznej, stwarzającej sprawcy sposobność znęcania się poprzez wykorzystanie przewagi nad ofiarą, a przewaga ta wynika z łączącej ich więzi materialnej, uczuciowej, osobistej),
- osoba małoletnia (art. 10 k.c.),
- osoba nieporadna ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny (osoby, które z powodu swoich właściwości fizycznych, np. podeszłego wieku, kalectwa, obłożnej choroby, lub właściwości psychicznych, np. upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej, nie mają możliwości samodzielnego decydowania o swoim losie, ani zmienić swojego położenia),
- okoliczności modalne:
 - sposób działania – stosuje szczególne okrucieństwo (kategoria ocenna, świadome wyrządzanie ofierze dolegliwości fizycznych lub psychicznych znacznie większych od tych, które są właściwe typowi określonego w art. 207 § 1 k.k., szczególne natężenie dolegliwości zadawanych ofierze, istotna jest też relacja między sprawcą a ofiarą, np. cierpienie zadawane dziecku),
 - skutek – przestępstwo formalne, dla którego bytu nie jest wymagany żaden skutek.

W przypadku znęcania, które pociągnęłyby za sobą jakiś skutek, np. w postaci uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, właściwa będzie kumulatywna kwalifikacja czynu np. z art. 156 lub 157 k.k.

W art. 207 § 3 k.k. – **przestępstwo skutkowe**, dla którego bytu konieczne jest wystąpienie skutku w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie (co najmniej podjęcie próby samobójczej). Przypisanie sprawcy znęcania się takiego skutku wymaga ustalenia powiązania przyczynowego między znęcaniem się a decyzją pokrzywdzonego oraz obiektywnej przewidywalności możliwości podjęcia takiej decyzji przez pokrzywdzonego jako reakcji na znęcanie się.

Podmiot – jeżeli pokrzywdzoną przestępstwem jest osoba najbliższa lub osoba pozostająca ze sprawcą w stosunku zależności – **przestępstwo indywidualne**. W części dotyczącej znęcania się nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na stan psychiczny lub fizyczny – przestępstwo znęcania się jest przestępstwem powszechnym.

Strona podmiotowa – art. 207 § 1 k.k. – umyślność w zamiarze bezpośrednim (znamię „znęca się” charakteryzuje szczególną intencję, nastawienie sprawcy); art. 207 § 2 k.k. – umyślność w zamiarze bezpośrednim (ze względu na sposób

działania – szczególne okrucieństwo); art. 207 § 3 k.k. – wina kombinowana – sprawca umyślnego znęcania się poniesie surowszą odpowiedzialność, jeżeli następstwo czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

Tryb ścigania – z urzędu.

ZAGADNIENIE NR 2. WYBRANE WYKROCZENIA

Wykroczenie⁵⁵ – to czyn człowieka, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia karą aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5.000 zł lub nagany, wypełniający znamiona ustawowe, bezprawny, zawiniony, społecznie szkodliwy.

Do elementów definicji wykroczenia zalicza się:

- 1) czyn człowieka,
- 2) czyn bezprawny,
- 3) czyn zabroniony ustawą,
- 4) zawiniony,
- 5) czyn społecznie szkodliwy.

Ustawowe znamiona przestępstwa

Wyodrębnia się następujące znamiona czynu zabronionego:

- 1) podmiot czynu zabronionego,
- 2) stronę podmiotową,
- 3) przedmiot ochrony,
- 4) stronę przedmiotową.

Tryb ścigania wykroczeń:

- 1) z urzędu,
- 2) na żądanie pokrzywdzonego.

USTAWOWE ZNAMIONA WYBRANYCH WYKROCZEŃ

Art. 50 k.w. – nieopuszczenie zbiegowiska publicznego

Podmiot – powszechny, czyli każda osoba uczestnicząca w zbiegowisku.

Strona podmiotowa – umyślność w obydwu zamiarach: bezpośrednim i ewentualnym.

Przedmiot ochrony – będzie polegał na ochronie społeczeństwa przed zbiegowiskiem.

Strona przedmiotowa – będzie polegała na zaniechaniu działania poprzez bierne przebywanie w zbiegowisku.

Zbiegowisko – to samorzutne, przypadkowe, niezorganizowane zgrupowanie w miejscu publicznym bliżej nieokreślonej liczby ludzi pozostające z reguły z jakimś wydarzeniem.

⁵⁵ Zob. szerzej: T. Grzegorzczak, W. Jankowski, M. Zbrojewska, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 4–17.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Miejsce publiczne – to miejsce dostępne dla nieokreślonej liczby osób.

Odpowiedzialność za popełnienie wykroczenia z art. 50 k.w. będzie zachodziła wówczas, gdy nastąpi wezwanie do opuszczenia zbiegowiska wydane przez funkcjonariusza uprawnionego organu, a sprawca do tego wezwania nie zastosuje się, czyli pozostając biernym, zaniecha działania w celu opuszczenia zbiegowiska publicznego. I nie jest tu istotne, czy sprawca w rezultacie opuścił zbiegowisko, nieistotne jest tu samo niezastosowanie się do wezwania uprawnionego do tego funkcjonariusza. Natomiast gdy uczestnik zbiegowiska podjął działanie w celu opuszczenia tłumu, czyli zareagował na wezwanie, wówczas nie może ponosić odpowiedzialności z art. 50 k.w., nawet gdyby w rezultacie tego zbiegowiska nie zdołał opuścić⁵⁶.

Art. 50a k.w. – posiadanie niebezpiecznych przedmiotów

Przedmiot ochrony – przepis obowiązuje od 12 listopada 2011 r. – chroni spokój i porządek publiczny przed sytuacjami stwarzającymi niebezpieczeństwo użycia wskazanych w przepisie przedmiotów do dokonania przestępstwa.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy – polega na posiadaniu takich przedmiotów, jak nóż, maczeta lub innego, ale podobnie niebezpiecznego, przy czym okoliczności jego posiadania wskazują na zamiar użycia go w celu popełnienia przestępstwa.

Maczeta – to długi nóż o wygiętym ostrzu, używany do cięcia trzciny cukrowej i wyrąbywania ścieżek w gęstych tropikalnych lasach.

Nóż – to narzędzie do krajania, cięcia itp., składające się z metalowego ostrza osadzonego na trzonku; przyrząd do skrawania, cięcia itp. w różnego rodzaju urządzeniach mechanicznych.

Inny podobnie niebezpieczny przedmiot – to taki przedmiot, który ze względu na swoje właściwości ma zastosowanie identyczne jak nóż czy maczeta.

– skutek – wykroczenie formalne – bezskutkowe, wystarczy ujawnienie u sprawcy podobnego przedmiotu w miejscu publicznym (okoliczność modalna).

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w obu zamiarach.

W razie popełnienia wykroczenia określonego w art. 50a § 1 k.w. orzeka się przepadek przedmiotów stanowiących przedmiot wykroczenia, choćby nie stanowiły własności sprawcy.

Art. 51 k.w. – zakłócenie spokoju i porządku publicznego

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – polega na umyślności działania, skutek objęty jest umyślnością i nieumyślnością.

Przedmiot ochrony – to prawo obywateli do niezakłóconego wybrykami spokoju i porządku publicznego, niezakłóconego spoczynku nocnego.

⁵⁶ Tamże, s. 127.

Strona przedmiotowa – polega na działaniu, czyli wybryku.

Poprzez zachowanie wymienione przykładowo w dyspozycji art. 51 § 1 k.w. należy rozumieć: krzyk jako wydawanie dźwięków zawierających pewną określoną treść lub też dźwięki nieartykułowane, czyli całkowicie jej pozbawione, np. wrzask; hałas jako nieskoordynowane głośne dźwięki, stuki, trzaski, czyli wrzawę, zgiełk, harmider, rumor albo też głośną zakłócającą spokój kłótnię; alarm jako znak, sygnał zawiadamiający o grożącym niebezpieczeństwie wzywający do gotowości czy też określonego działania.

Natomiast jako inny wybryk możemy w tym przypadku potraktować np. rozsypanie czy rozpylenie substancji drażniących lub cuchnących w szkole, tramwaju, klatce schodowej czy innym miejscu publicznym, nieuzasadnione rozpychanie klientów w sklepie, czy też głośne śpiewanie nieprzyzwoitych przyśpiewek. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 grudnia 1992 r., III KRN 189/92 (LEX nr 162227) stwierdził, że wybryk to zachowanie, jakiego wśród konkretnych okoliczności, czasu, miejsca i otoczenia ze względu na przyjęte zwyczajowo normy ludzkiego współżycia nie należało się spodziewać, które zatem wywołuje powszechne negatywne oceny społeczne i uczucie odrazy, gniewu i oburzenia.

Wybryk charakteryzuje się więc ostrą sprzecznością z powszechnie akceptowanymi normami zachowania się. *A contrario* nie może być uznany za wybryk czyn, który nie tylko nie koliduje w rażący sposób z obowiązującymi w określonym kontekście sytuacjami, normami zachowania, ale wręcz wzbudza – w odbiorze powszechnym – oceny akceptacji, choćby milczącej zgody, aprobaty, podziwu lub uznania⁵⁷.

Wybryk – to takie zachowanie się osoby, jakiego wśród danych okoliczności czasu, miejsca, otoczenia itp. ze względu na przyjęte zwyczajowo normy ludzkiego współżycia nie należało się spodziewać, a które zdolne jest zakłócić spokój lub porządek publiczny.

Samo dopuszczenie się wybryku nie wypełnia znamion zabronionego, gdyż dla bytu wymagany jest skutek, np. samo ustalenie, że sprawca krzyczał w miejscu publicznym, ani ustalenie, że krzyk ten mógł zakłócić spokój publiczny jest niewystarczające, ponieważ wymagane jest stwierdzenie, że rzeczywiście wywołał zakłócenie spokoju publicznego, czyli musi być jakaś osoba pokrzywdzona, tą osobą nigdy nie może być funkcjonariusz (policjant, strażnik miejski) wykonujący obowiązki służbowe,

- skutkiem wybryku będzie:
 - zakłócenie spokoju publicznego,
 - zakłócenie porządku publicznego,
 - wywołanie zgorszenia w miejscu publicznym,
 - zakłócenie spoczynku nocnego.

Spokój publiczny – to stan równowagi psychicznej większej liczby nieoznaczonych bliżej osób.

⁵⁷ Tamże, s. 128.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Zakłócenie spokoju publicznego – to takie działanie sprawcy, które jest zdolne naruszyć równowagę psychiczną tych osób, np. wywołać irytację, złość.

Porządek publiczny – to normalne zachowanie się ludzi w miejscach publicznych, które jest zgodne z ogólnie przyjętymi normami społecznymi i którego utrzymanie leży w interesie publicznym.

Miejsce publiczne – to miejsce ogólnie dostępne, np. takie, do którego dostęp ma każdy (ulica, park, sklep), jak też miejsce wymagające posiadania określonego dokumentu – karty wstępu (bilet, zaproszenie, karnet).

Wywołanie zgorzenia – to wywołanie przez osobę swoim zachowaniem negatywnej, potępiającej reakcji otoczenia w miejscu publicznym. Reakcją tą w zasadzie jest uczucie wstrętu, oburzenia, niesmaku czy też obrzydzenia.

Zakłócenie spoczynku nocnego – to uniemożliwienie odpoczynku w ciszy, która obowiązuje od 22.00 do 6.00 rano, przy czym odpoczynek ten nie musi przejawiać się w formie snu.

Czas odpoczynku nocnego może być unormowany inaczej przez uprawniony organ, np. zarząd uzdrowiska.

Artykuł 51 § 2 k.w. jest typem kwalifikowanym wykroczenia ze względu na niżej wymienione zachowanie się sprawcy:

- chuligański charakter czynu polega na umyślnym godzeniu w porządek lub spokój publiczny albo umyślnym niszczeniu, uszkodzaniu mienia, jeżeli sprawca działał publicznie oraz w rozumieniu powszechnym bez powodu lub oczywiście z błahego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie podstawowych zasad porządku prawnego,
- działanie pod wpływem alkoholu – pojęcie to stosuje się w przypadku, gdy osobę nie poddano badaniu na zawartość alkoholu w organizmie, a znajdują się dowody, że w takim stanie była, albo wtedy, gdy osobę zbadano, ale dokładne określenie jej stanu trzeźwości nie jest wymagane dla bytu czynu zabronionego. Okoliczność tę, czyli działanie pod wpływem alkoholu, w praktyce daje się łatwo stwierdzić na podstawie zaobserwowanych u sprawcy objawów zewnętrznych, tj. woni alkoholu z ust, bełkotliwej mowy, zataczania się, wzmożoną agresywność.

Art. 52a k.w. – nawoływanie do przestępstwa lub przeciwdziałania przemocą wobec prawa

Podmiot – powszechny.

Strona przedmiotowa – umyślność tylko w zamiarze bezpośrednim.

Trudno wyobrazić sobie zamiar ewentualny lub nieumyślność przy publicznym nawoływaniu do powyższych zachowań. Sprawcy musi towarzyszyć zamiar popełnienia wykroczenia.

Przedmiot ochrony – ład i porządek publiczny, poszanowanie dla prawa przed niepopelnianiem przestępstw, poszanowanie dla organów państwowych, dla stosowania się do rozporządzeń tychże organów.

Strona przedmiotowa:

- zachowanie się sprawcy – nawołuje do popełnienia przestępstwa, w tym przestępstwa skarbowego, lub je pochwała, nawołuje do nieposłuszeństwa lub przeciwdziałania przemocą ustawie albo prawnemu rozporządzeniu organu państwowego,
- sposób działania – publicznie – oznacza to, że nawoływanie to może dotrzeć do bliżej nieokreślonej liczby osób.

Sprawca nie musi działać w miejscu publicznym, nawoływanie może odbywać się z miejsca niepublicznego, np. poprzez megafon, media, internet.

Miejsce – nie jest określone – nie musi to być miejsce publiczne, bo sprawca może nawoływać do nieposłuszeństwa np. ze swojego mieszkania, poprzez internet, z okna mieszkania,

- skutek – skutek ma być nieznaczny, podobnie jak zasięg czynu.

Jest to kwestia interpretacji organu stosującego prawo. Jeśli dane zachowanie wywoła skutek większy niż nieznaczny, wówczas zachowanie takie należy traktować jako przestępstwo z art. 255 k.k.

Art. 58 k.w. – żebranie

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność, w art. 58 § 2 k.w. zamiar bezpośredni.

Przedmiot ochrony – porządek publiczny.

Strona przedmiotowa – zachowanie polegające na żebraniu, tj. proszeniu o wsparcie przy zaistnieniu po stronie sprawcy dwóch alternatywnych przesłanek, tj. posiadania środków egzystencji lub zdolności do pracy.

Żebranie w natarczywy sposób wyraża się tym, iż sprawca wyprasza jałmużnę przez wielokrotne zaczepianie przechodniów, zatrzymywanie ich, uniemożliwienie przejścia itp. w celu skłonienia ich do ofiarowania jałmużny. Zachowanie polegające na obrzucaniu przechodniów wyzwiskami, gdy jałmużny nie ofiarowali, również wypełnia ustawowe znamiona wykroczenia z art. 58 § 2 k.w.

Żebranie w sposób oszukańczy polega na tym, iż sprawca bez względu na to, czy ma środki egzystencji, czy też ich nie ma, stara się wpłynąć na ewentualnych ofiarodawców przez zastosowanie oszukańczych zabiegów, które mają wywoływać uczucie litości i skłonić ich do ofiary. Do takich zabiegów należeć może udawanie kalectwa, otoczenie się dziećmi, co ma wywoływać np. wrażenie, że są one na jego utrzymaniu i że jest to bardzo liczna rodzina, podszywanie się pod osobę wzbudzającą szczególne współczucie itp.

Art. 64 k.w. – niedopełnienie obowiązku oznaczenia nieruchomości

Podmiot – właściciel, administrator, dozorca lub użytkownik nieruchomości.

Strona podmiotowa – umyślność lub nieumyślność.

Przedmiot ochrony – porządek publiczny w zakresie należytej informacji o nazwach ulic, placów, miejscowości i numerów porządkowych nieruchomości.

Strona przedmiotowa – nie dopełnia obowiązku umieszczenia w odpowiednim miejscu albo utrzymania w należyłym stanie tabliczki z numerem porządkowym

nieruchomości, nazwą ulicy lub placu albo miejscowości, oświetlenia tabliczki z numerem porządkowym nieruchomości.

Art. 65 k.w. – wprowadzenie w błąd organu państwowego

Podmiot powszechny – każdy człowiek, który ukończył lat 17.

Strona podmiotowa – polega na umyślności w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przedmiot ochrony – prawidłowe funkcjonowanie organów państwowych.

Użyte w omawianym artykule znamię „organ państwowy” nie jest sprecyzowane i nawet jego wyjaśnienie na podstawie art. 47 § 4 k.w. nie rozwiązuje problemu. Wydaje się, że przez to pojęcie należy rozumieć instytucje mające kilka poniższych cech charakterystycznych, które będą stanowiły, że jest to organ państwowy:

- jest częścią aparatu państwowego,
- sprawuje funkcje państwa,
- działa w imieniu państw,
- ma określone uprawnienia,
- wyposażony jest we władzę państwową.

Instytucja – mówiąc o niej na płaszczyźnie art. 65 k.w., należy uważać, że jest to osoba lub zespół osób bądź jednostka, a więc podmiot, który na mocy ustawy ma realizować zadania w zakresie legitymowania osób. Poza zakresem tego przepisu znajdują się zachowania polegające na wprowadzeniu w błąd osób fizycznych lub organizacji. W przypadku, gdy sprawca zachowuje się w ten sposób dla osiągnięcia korzyści majątkowej, to jego czyn wyczerpuje znamiona art. 286 k.k.

Strona przedmiotowa – zachowanie się osoby polega na:

- działaniu poprzez wprowadzenie w błąd; wprowadzenie w błąd może być przez sprawcę osiągnięte za pomocą słowa lub pisma lub też poprzez takie zachowanie sprawcy, które może prowadzić do wyciągnięcia błędnych wniosków przez organ państwowy,
- zaniechaniu poprzez odmowę udzielenia informacji lub dokumentu tożsamości.

W obecnym stanie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie ma obowiązku posiadania przy sobie dokumentu tożsamości; w przypadku nieposiadania takiego dokumentu przy sobie nie popełnia się wykroczenia z art. 65 § 2 k.w. W tym jednak przypadku na wezwanie organu państwowego każdy ma obowiązek udzielić ustnie informacji co do swojej tożsamości, miejsca zamieszkania, obywatelstwa, zawodu i miejsca pracy.

Dokument stwierdzający tożsamość dla obywatela Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium kraju to zgodnie z *Ustawą z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych* jest m.in. dowód osobisty. Natomiast dla obcokrajowca przebywającego na terytorium Polski takim dokumentem jest paszport.

Artykuł 65 k.w. zawiera pełne wyliczenie zachowań się sprawcy, każde inne zachowanie osoby nie będzie nosiło znamion czynu zabronionego.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano m.in., że nie stanowi przestępstwa z art. 270 § 1 k.k., lecz wykroczenie z art. 65 § 1 k.w. podanie nieprawdziwych danych do protokołu przesłuchania, a następnie podpisanie się w nim nieprawdziwym nazwiskiem – zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2002 r., IV KK 240/02 (LEX nr 74386), z dnia 14 września 2004 r., IV KK 137/04 (LEX nr 137753) czy z dnia 20 kwietnia 2005 r., III KK 190/04 (OSN Prok. i Prawo 2005, nr 11, poz. 9).

Jednak były w tej kwestii i inne orzeczenia (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2004 r., V KK 194/03, OSNKW 2004, nr 4, poz. 62) i ostatecznie w uchwale z dnia 17 marca 2005 r., I KZP 2/05 (OSNKW 2005, nr 3, poz. 25) Sąd Najwyższy uznał, że zachowanie takie jest przestępstwem z art. 270 § 1 k.k., a nie wykroczeniem z art. 65 § 1 k.w.⁵⁸

Art. 75 k.w. – niezachowanie należytej ostrożności w postępowaniu z przedmiotami

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa:

- art. 75 § 1 k.w. – umyślności lub nieumyślność,
- art. 75 § 2 k.w. – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Przedmiot ochrony – rodzajowy – bezpieczeństwo osób i mienia, gdyż dla bytu tego wykroczenia wystarczy zagrożenie pobrudzeniem odzieży albo też uszkodzenie rzeczy.

Strona przedmiotowa – działanie polegające na nieostrożnym postępowaniu.

Niezachowanie należytej ostrożności – to działanie w taki sposób, że wśród danych okoliczności może wskutek tego powstać niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia ludzi lub dla ich mienia.

Zgodnie z omawianym artykułem odpowiedzialność ponosi każdy, kto wystawił, wywiesił, rzucał ciężkim przedmiotem. Ciężar przedmiotu jest określeniem względnym i zależy od uznania i sytuacji, np. mały kubek metalowy do mleka (np. I piętro, a IV).

Użycie przez ustawodawcę w drugiej części dyspozycji zwrotu „doprowadza” wskazuje w sposób nie budzący żadnych wątpliwości, że pomiędzy nieostrożnością sprawcy a wypadnięciem przedmiotu czy też wylaniem płynu musi zachodzić związek przyczynowy.

Paragraf 2 omawianego artykułu jest kwalifikowanym typem wykroczenia ze względu na fakt działania sprawcy ze:

- złościwości, czyli chęci dokuczenia poprzez wywołanie swoim zachowaniem ujemnych skutków dla organu lub innej osoby lub osób i doznania z tego powodu zadowolenia,

⁵⁸ Tamże, s. 251.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- swawoli, czyli na pomijania i lekceważenia bezprawności swojego działania, np. sprawca dla swojej przyjemności, której nie mógł sobie odmówić, robi głupi, kiepski żart.

Art. 76 k.w. – rzucanie kamieniami w pojazd będący w ruchu

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo osób znajdujących się w pojeździe mechanicznym będącym w ruchu. Jednocześnie niekoniecznie pojazd ten musi znajdować się w ruchu na drodze publicznej, gdyż może to być droga leśna, polna, a także znajdująca się na terenie zakładu produkcyjnego (droga wewnętrzna lub szynowa).

Pojazd mechaniczny – to pojazd drogowy czy też szynowy napędzany umieszczonym na nim silnikiem, jak również maszyna samobieżna i motorower.

Strona przedmiotowa – działanie sprawcy przejawiające się rzucaniem kamieniami lub innymi przedmiotami w pojazd w czasie jazdy i w czasie postoju na przystanku, gdy zatrzymał się on tylko chwilowo i gdy jest w nim obecna jakaś osoba. Odpowiedzialność sprawcy zachodzi zawsze, chociażby żadna szkoda mimo trafienia nie nastąpiła, jak też i wtedy, gdy nie trafił on w pojazd.

W przypadku trafienia i spowodowaniu szkody w mieniu nie przekraczającej jednej czwartej minimalnego wynagrodzenia stosuje się omawiany artykuł, a nie art. 124 k.w.

W sytuacji wystąpienia strat w mieniu, gdy będą one powyżej jednej czwartej minimalnego wynagrodzenia, czyn sprawcy będzie stanowił przestępstwo z art. 288 k.k., a w sytuacji uszkodzenia ciała sprawca będzie odpowiadał z art. 155, 156, 157 k.k.

Art. 77 k.w. – niezachowanie środków ostrożności przy trzymaniu zwierzęcia

Podmiot – indywidualny – osoba trzymająca zwierzę.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Przedmiot ochrony – rodzajowy – bezpieczeństwo ludzi i mienia.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy polega na zaniechaniu środków ostrożności zwykłych i nakazanych przy trzymaniu zwierzęcia.

Zwierzę – to:

- zwierzę gospodarskie (owca, koza, koń, krowa itd.),
- zwierzę domowe (pies, kot),
- zwierzę egzotyczne (wąż, żółw, pająk itd.),
- zwierzę łowne (jeleń, sarna, dzik, lis, wilk itd.).

Zwykłe środki ostrożności – to środki oparte na powszechnym doświadczeniu i zwyczajach (trzymanie w ogrodzeniu pasących się owiec czy krów w oborze).

Nakazane środki ostrożności – to takie, które wynikają z obowiązujących przepisów (prowadzenie psa w kagańcu, na smyczy).

W przypadku pogryzienia osoby przez psa jego dzierżyciel będzie ponosił odpowiedzialność zgodnie art. 155, 156, 157 k.k. w zależności od skutku wywołanego przez psa.

W sytuacji trzymania zwierzęcia łownego przez osobę, jeżeli ma ona zezwolenie, ale nie zachowuje środków ostrożności, to odpowiada z omawianego artykułu, a jeżeli nie ma wymaganego zezwolenia, to popełnia wykroczenie z art. 77 k.w. i art. 51 *Ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie*.

Osoba trzymająca zwierzę – to każda osoba, która z jakiegokolwiek tytułu obowiązana jest do nadzoru nad zwierzęciem (pastuch, opiekun w schronisku dla zwierząt, osoba wyprowadzająca psa i nie będąca jego właścicielem itp.).

Art. 86 k.w. – powodowanie zagrożenia w ruchu drogowym

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo ruchu drogowego zagrożone przez nieostrożne zachowanie uczestnika ruchu lub innej osoby.

Strona przedmiotowa – niezachowanie należytej ostrożności powodujące zagrożenie w ruchu drogowym.

Należyta ostrożność – to zachowanie się uczestników ruchu lub innych osób, które uwzględniając wszystkie istniejące w danej chwili okoliczności, unikają takiego działania lub zaniechania, które mogłoby spowodować zagrożenie bezpieczeństwa lub porządku ruchu. Należyta ostrożność to także szczególna ostrożność w sytuacjach, które takiej ostrożności wymagają.

Jak wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 1976 r., VI KRN 135/76 (OSNKW 1976, nr 10–11, poz. 130), każdy kierowca jest obowiązany do prowadzenia pojazdu samochodowego z należyłą ostrożnością, a więc do przedsięwzięcia takich czynności, które zgodnie ze sztuką i techniką prowadzenia pojazdów samochodowych są obiektywnie niezbędne do zapewnienia maksymalnego bezpieczeństwa w ruchu drogowym, a także do powstrzymania się od czynności, które mogą to bezpieczeństwo zmniejszyć⁵⁹.

Niezachowanie należytej ostrożności jest więc nieprzestrzeganiem reguł określonych w prawie o ruchu drogowym oraz wynikających z zachowania się nacechowanego ostrożnością uniknięcia niebezpieczeństwa. Dla bytu wykroczenia określonego w art. 86 § 1 k.w. niezbędne jest, ażeby zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym było bezpośrednie i realne.

W art. 86 § 2 k.w. zawarto typ kwalifikowany w stosunku do art. 86 § 1 k.w. ze względu na fakt, iż sprawca dopuszcza się wykroczenia, będąc w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka odurzającego.

Z omawianego artykułu najczęściej popełniane są zdarzenia drogowe mające charakter kolizji, spowodowane wtargnięciem pieszego na jezdnię przed nadjeżdżający pojazd, nieustąpieniem pierwszeństwa przejazdu, zajechaniem drogi, nieprawidłowym wyprzedzaniem. Z artykułu odpowiada także kierujący

⁵⁹ Tamże, s. 264.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

pojazdem, który wpadł w poślizg, w wyniku którego uszkodził tylko swój pojazd, gdyż nie zachował należytej ostrożności (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 1983 r.).

Art. 87 k.w. – prowadzenie pojazdu w stanie po użyciu alkoholu

Podmiot – indywidualny – każdy prowadzący pojazd:

- art. 87 § 1 k.w. mechaniczny,
- art. 87 § 1a i 2 k.w. inny pojazd.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo ruchu lądowego, wodnego, powietrznego.

Strona przedmiotowa – działanie, czyli:

- art. 87 § 1 k.w. – prowadzenie pojazdu mechanicznego,
- art. 87 § 2 k.w. – prowadzenie innego pojazdu po drodze publicznej lub w strefie zamieszkania, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka (stan po użyciu alkoholu – art. 46 ust. 2 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*),
- art. 87 § 1a k.w. – prowadzenie innego pojazdu po drodze publicznej lub w strefie zamieszkania, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem podobnie działającego środka (stan nietrzeźwości – art. 46 ust. 3 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*).

Pojazd mechaniczny – to pojazd napędzany silnikiem, zdolny do samodzielnego poruszania się po trasach.

W myśl art. 87 § 1 k.w. prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu drogowym nie oznacza, że chodzi tylko o drogę publiczną, gdyż może to być każde miejsce, w którym odbywa się ruch pojazdów. Wykroczenie z art. 87 1a i § 2 k.w. można popełnić tylko na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu.

Droga publiczna – to droga zaliczana do jednej z kategorii dróg, z której korzystać może każdy zgodnie z jej przeznaczeniem, ograniczeniami i wyjątkami określonymi przepisami. Drogi dzielą się ze względu na kategorie na: krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne.

Droga wewnętrzna – to taka, która nie zalicza się do żadnej kategorii dróg publicznych (drogi w osiedlach mieszkaniowych, drogi dojazdowe do zakładów i przedsiębiorstw, place przed dworcami i portami).

Strefa zamieszkania – to obszar obejmujący drogi publiczne i inne, na którym obowiązują szczególne zasady ruchu drogowego, a wjazd i wyjazd są oznaczone odpowiednimi znakami.

Strefa ruchu – to obszar obejmujący co najmniej jedną drogę wewnętrzną, na który wjazdy i wyjazdy oznaczone są odpowiednimi znakami drogowymi.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Prowadzenie pojazdu – brak definicji prawnej. Jednakże Sąd Najwyższy w swojej uchwale określił i przyjął, że:

Prowadzenie pojazdu – to wprawienie w ruch silnika i pojazdu. Nie będzie prowadzeniem pojazdu: przebywanie w pojeździe osoby, która jest po spożyciu alkoholu, gdy pojazd ten ma uruchomiony silnik, ale nie porusza się., a także poruszanie się obok niego, pchanie go, ale gdy nie ma on włączonego silnika.

Art. 121 k.w. – wyłudzenie (szalbierstwo)

Przedmiot ochrony – specyficzna postać własności, prawa do pobierania opłat przy świadczeniu różnych usług.

Strona przedmiotowa – obejmuje wyłudzenie przejazdu koleją lub innym środkiem lokomocji bez zamiaru uiszczenia należności (po raz trzeci w ciągu roku). Stanowi wykroczenie skutkowe, zachowanie polega na działaniu, ma charakter wykroczenia materialnego, niezależnie od wartości wyłudzonego posiłku lub innego świadczenia.

Strona przedmiotowa wykroczenia z art. 121 k.w. obejmuje dwie postacie szalbierstwa. Pierwsza zakłada, że sprawca pomimo nieuiszczenia dwukrotnie nałożonej na niego kary pieniężnej określonej w taryfie po raz trzeci w ciągu roku bez zamiaru uiszczenia należności wyłudza przejazd koleją lub innym środkiem lokomocji. Druga postać szalbierstwa polega na tym, że sprawca bez zamiaru uiszczenia należności wyłudza pożywienie lub napój w zakładzie żywienia zbiorowego, przejazd środkiem lokomocji należącym do przedsiębiorstwa niedysponującego karami pieniężnymi określonymi w taryfie, wstęp na imprezę artystyczną, rozrywkową lub sportową, działanie automatu lub inne podobne świadczenie, o którym wie, że jest płatne⁶⁰.

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – obejmuje umyślność ograniczoną do zamiaru bezpośredniego.

Art. 141 k.w. – nieprzyzwoite zachowania

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Przedmiot ochrony – obyczajność publiczna.

Strona przedmiotowa – działanie w dwojaki sposób:

- umieszczanie nieprzyzwoitych napisów – to przyklepienie ogłoszenia, rysunku czy napisu wcześniej przygotowanego bądź napisanie na ścianie, tablicy czy innym miejscu mającym charakter publiczny,
- używanie słów nieprzyzwoitych – to ich głośne wypowiedzianie.

Nieprzyzwoite słowa, rysunki lub napisy – to takie, które mogą wywołać oburzenie społeczne, mają charakter bezwstydu lub dają wyraz lekceważenia innych ludzi.

Umieszczanie lub używanie nieprzyzwoitych napisów czy rysunków może pociągnąć za sobą odpowiedzialność za przestępstwo w sytuacji, gdy mają

⁶⁰ Tamże, s. 353.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

one charakter pornograficzny. Czyn taki jest przestępstwem rozpowszechniania pornografii, co zostało określone w art. 202 k.k. Obecnie jednak brak w dalszym ciągu pełnego, zrozumiałego określenia „pornografia”.

W sytuacji używania słów nieprzyzwoitych lub umieszczenia ogłoszeń czy napisów zachowanie się sprawcy może wypełniać również ustawowe znamiona przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego określonych w art. 212 lub 216 k.k.

Art. 143 k.w. – utrudnianie korzystania z urzędzeń publicznych

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Przedmiot ochrony – prawidłowe funkcjonowanie (niezakłócone i zgodne z przeznaczeniem) urzędzeń przeznaczonych do użytku publicznego.

Strona przedmiotowa – działanie mające formę utrudniania lub uniemożliwiania korzystania z urzędzeń użytku publicznego poprzez ich uszkodzenie lub usuwanie. W omawianym artykule ustawodawca przykładowo wylicza te urzędzenia.

W omawianym artykule działanie sprawcy musi być zabarwione złośliwością lub swawolą.

Znamię złośliwości – oznacza szczególne nastawienie podmiotowe sprawcy przejawiające się w chęci dokuczenia, zrobienia przykrości, wyprowadzenia z równowagi.

Swawola – oznacza beztroskę, lekkomyślność, igranie, bawienie się, hulanie itd.

Sprawca z braku rozważliwej i często dla żartu czy zabawy podejmuje czynności wykonawcze określone w tym wykroczeniu⁶¹.

Art. 144 k.w. – niszczenie roślinności

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność lub nieumyślność.

Przedmiot ochrony:

– art. 144 § 1 k.w. – należyty stan roślinności na terenach przeznaczonych do użytku publicznego, czyli teren zieleni miejskiej.

Zieleń miejska – to zespoły roślinności spełniające cele wypoczynkowe, zdrowotne, estetyczne a w szczególności parki, zieleńce, zieleń na ulicach i placach, zieleń izolacyjną, a nawet pracownicze ogrody działkowe oraz cmentarze i stadiony sportowe.

– art. 144 § 2 k.w. – należyty stan zadrzewień przydrożnych i ochronnych.

Strona przedmiotowa:

– działanie lub zaniechanie działania poprzez niszczenie lub uszkodzenie roślinności, deptanie trawnika lub zieleńca.

Trawnik – to teren obsiany trawą, będący elementem dekoracyjnym.

Zieleniec – to skwer miejski porośnięty trawą, zwykle zadrzewiony.

– dopuszczenie do niszczenia roślinności lub trawnika albo zieleńca przez zwierzęta znajdujące się pod nadzorem sprawcy.

⁶¹ Tamże, s. 182, 251.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Dopuszczenie do niszczenia przez zwierzę – to rzeczywiste niszczenie trawnika (kopanie, wyrywanie) przez zwierzę.

Wejście na trawnik przez zwierzę nie jest niszczeniem w rozumieniu art. 144 k.w.

Działanie wypełniające znamiona wykroczenia z art. 144 § 2 k.w. polega na usuwaniu lub niszczeniu albo tylko uszkodzaniu takich drzew (krzewów), które stanowią zadrzewienie przydrożne lub ochronne albo żywopłot przydrożny.

Zadrzewienie (w rozumieniu potocznym) – to drzewa i krzewy rosnące pojedynczo, rzędami lub w niewielkich skupiskach na terenach poza lasami, sadami i urządzonymi terenami zielonymi służącymi określonym celom.

Zadrzewienia – to wszelkie drzewa i krzewy rosnące przy drogach, wzdłuż rzek, na obrzeżach pól, łąk, pastwisk, stawów, przy zabudowaniach, na śródpolnych nieużytkach.

Zadrzewienie przydrożne – to drzewa i krzewy rosnące w pasie drogowym.

Żywopłot – to ściana, ogrodzenie z gęsto posadzonych drzew lub krzewów przycinanych wiosną i w końcu lata.

Żywopłot przydrożny – to żywopłot rosnący w pasie drogowym lub do tego pasa przylegający.

Artykuł 144 k.w. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 124 k.w.

Art. 145 k.w. – zanieczyszczanie miejsca publicznego

Podmiot – powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Przedmiot ochrony – czystość i estetyczny wygląd miejsc powszechnie dostępnych dla publiczności.

Ochrona przed zaśmiecaniem i zanieczyszczaniem dotyczy w szczególności takich miejsc, jak droga, ulica, plac, ogród, trawnik lub zieleniec.

Strona przedmiotowa – działanie polegające na zaśmiecaniu lub też zanieczyszczaniu.

Zaśmiecanie – to wyrzucanie papierów, szmat, puszek, butelek i innych przedmiotów.

Zanieczyszczanie – to wylewanie nieczystości, załatwianie potrzeb fizjologicznych.

Jeśli chodzi o problem karania posiadaczy zwierząt, głównie psów, za niesprzątanie ich odchodów, to należy zauważyć, że niektóre gminy podejmują uchwały w tym przedmiocie. Jednak problemem w tym zakresie jest to, że taka uchwała nie może być uchwałą zawierającą przepisy porządkowe w rozumieniu art. 40 ust. 3 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*.

Upoważnienie rad gmin do stosowania przepisów porządkowych nie może być pojmowane rozszerzająco. Na podstawie art. 40 ust. 3 ustawy samorządowej rada gminy może w drodze przepisów porządkowych ustanawiać nakazy i zakazy, które tylko bezpośrednio służą zapewnieniu ochrony życia lub zdrowia obywateli oraz porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego w zakresie nieuregulowanym w odrębnych ustawach (wyrok NSA we Wrocławiu z dnia 9 maja 1995 r., SA/Wr 590/95, Wspólnota 1995, nr 48, s. 18). W związku z tym wydaje się, że ukaranie sprawcy za niesprzątnięcie odchodów psa możliwe jest na

podstawie art. 54 k.w. W rachubę wchodzi także drugie rozwiązanie polegające na przyjęciu, że pies jest przedmiotem czynności wykonawczej sprawcy, innymi słowy sprawca posłużył się psem do zanieczyszczenia miejsca dostępnego dla publiczności. Przy takiej interpretacji możliwe będzie pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności na podstawie art. 145 k.w.⁶²

ZAGADNIENIE NR 3.

WYBRANE PRZEPISY Z USTAW SZCZEGÓLNYCH

Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych

Ustawa normuje sprawy ewidencji ludności i dowodów osobistych w Polsce (art. 1 ust. 1 ustawy).

Ewidencja ludności – polega na rejestracji danych o miejscu pobytu osób, urodzeniach, zmianach stanu cywilnego, obywatelstwa, imion i nazwisk oraz o zgonach (art. 1 ust. 2 ustawy).

Obowiązek meldunkowy polega na:

- 1) zameldowaniu się w miejscu pobytu stałego lub czasowego,
- 2) wymeldowaniu się z miejsca pobytu stałego lub czasowego,
- 3) zameldowaniu o urodzeniu dziecka,
- 4) zameldowaniu o zmianie stanu cywilnego,
- 5) zameldowaniu o zgonie osoby (art. 4 ustawy).

Regulacje prawne ustawy w tym zakresie odgrywają istotną rolę w zabezpieczeniu interesów państwa, gdyż dane z zakresu ewidencji ludności są niezbędne w planowaniu wielu dziedzin życia społecznego, a regulacje ustawy w zakresie dokumentów stwierdzających tożsamość odgrywają istotną rolę w zapewnieniu porządku prawnego, w tym również na użytek wymiaru sprawiedliwości⁶³.

Celem zabezpieczenia prawidłowej realizacji niektórych postanowień ustawy ustawodawca wprowadził odpowiedzialność karną za wykroczenia.

Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych

Art. 55.1. Kto:

- 1) uchyla się od obowiązku posiadania lub wymiany dowodu osobistego,
 - 2) zatrzymuje bez podstawy prawnej cudzy dowód osobisty,
 - 3) nie zwraca dowodu osobistego w razie utraty obywatelstwa polskiego, podlega karze ograniczenia wolności albo karze grzywny.
2. Cudzoziemiec niebędący obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej, który nie dopełnia ciążącego na nim obowiązku meldunkowego, podlega karze grzywny.

⁶² Tamże, s. 346.

⁶³ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie wykroczeń*, Wrocław 1999, s. 703.

3. Przepisu ust. 2 nie stosuje się do cudzoziemca będącego członkiem rodziny obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatela państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatela Konfederacji Szwajcarskiej.

Art. 56. Orzekanie w sprawach o czyny, o których mowa w art. 55, następuje w trybie przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2013 r., poz. 395 z późn. zm.).

Art. 55 ust. 1 pkt 1 ustawy – uchylenie się od obowiązku posiadania lub wymiany dowodu osobistego

Przedmiot ochrony – prawidłowe, wolne od jakichkolwiek zakłóceń wykonywanie obowiązków w zakresie posiadania i posługiwania się dokumentami stwierdzającymi tożsamość⁶⁴, a także porządek ewidencji ruchu ludności – osób fizycznych w celu urealnienia wiedzy państwa o liczbie tych osób oraz umożliwienie ich zlokalizowania, jeżeli przepisy prawa będą wymagały nałożenia na te osoby obowiązków przez właściwe władze⁶⁵.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- uchyleniu się od obowiązku posiadania lub wymiany dowodu osobistego (art. 55 ust. 1 pkt 1 ustawy),
- zatrzymaniu bez podstawy prawnej cudzego dowodu osobistego (art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy),
- niezwróceniu dowodu osobistego w razie utraty obywatelstwa polskiego (art. 55 ust. 1 pkt 3 ustawy),
- niedopełnieniu obowiązku meldunkowego ciążącego na cudzoziemcu niebędącym obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej (art. 55 ust. 2 ustawy).

Dowód osobisty – to dokument (art. 1 ust. 3 ustawy):

- 1) stwierdzający tożsamość osoby,
- 2) poświadczający obywatelstwo polskie,
- 3) uprawniający obywateli polskich do przekraczania granic państw członkowskich Unii Europejskiej, państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego nienależących do Unii Europejskiej oraz państw niebędących stronami umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, których obywatele mogą korzystać ze swobody przepływu osób na podstawie umów zawartych przez te państwa ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi oraz na podstawie jednostronnych decyzji innych państw, uznających ten dokument za wystarczający do przekraczania ich granicy.

Osoba będąca obywatelem polskim i zamieszkała w Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązana posiadać dowód osobisty:

- 1) od ukończenia 18 roku życia,

⁶⁴ W. Kotowski, B. Kurzepa, *Wykroczenia pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 735.

⁶⁵ Z. Czarnik, W. Maciejko, P. Zabornik, *Ustawa o ewidencji ludności. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 13.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 2) od ukończenia 15 roku życia, jeżeli pozostaje w stosunku pracy lub nie zamieszkuje wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajdują, albo nie pozostaje pod władzą rodzicielską lub opieką (art. 34 ust. 1 ustawy). Osoba będąca obywatelem polskim ma prawo otrzymać dowód osobisty od ukończenia 13 roku życia. Na uzasadniony wniosek rodziców lub opiekunów dowód osobisty może być wydany osobie, która nie ukończyła 13 roku życia (art. 34 ust. 2–3 ustawy).

Dowód osobisty jest ważny 10 lat od daty jego wydania. Dowód osobisty wydany osobie, która nie ukończyła 18 roku życia, jest ważny 5 lat od daty jego wydania. Dowód osobisty wydany osobie, która ukończyła 65 życia jest ważny na czas nie oznaczony, jeżeli osoba ta zwróciła się o wydanie dowodu osobistego z takim terminem ważności (art. 36 ust. 1–3 ustawy).

W dowodzie osobistym zamieszcza się następujące dane (art. 37 ust. 1 ustawy):

- 1) nazwisko, nazwisko rodowe i imię (imiona),
- 2) imiona rodziców,
- 3) datę i miejsce urodzenia,
- 4) adres miejsca zameldowania na pobyt stały, a w razie jego braku zameldowania na pobyt czasowy trwający ponad 3 miesiące na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; w braku zameldowania na pobyt stały albo pobyt czasowy trwający ponad 3 miesiące danych o adresie nie zamieszcza się,
- 5) płeć, wzrost w centymetrach i kolor oczu,
- 6) numer PESEL,
- 7) nazwę organu wydającego dowód osobisty, datę wydania i termin ważności,
- 8) serię i numer dowodu osobistego.

Dowód osobisty zawiera również wizerunek twarzy oraz podpis jego posiadacza. W przypadku gdy złożenie podpisu przez posiadacza dowodu osobistego nie jest możliwe, podpisu nie zamieszcza się (art. 37 ust. 2 ustawy).

W dowodzie osobistym wydanym osobie, która nie ukończyła 13 roku życia, nie zamieszcza się podpisu posiadacza dokumentu (art. 37 ust. 3 ustawy).

Dane zawarte w dowodzie osobistym przeznaczone do odczytania maszynowego oraz dane zawarte w numerze PESEL nie mogą obejmować innych danych osobowych niż określone w ustawie (art. 37 ust. 4 ustawy).

Posiadacz dowodu osobistego ma obowiązek wymienić ten dokument w razie (art. 40 ust. 1 ustawy):

- 1) zmiany danych, które zamieszcza się w dowodzie osobistym,
- 2) uszkodzenia dowodu osobistego lub zaistnienia innej okoliczności utrudniającej ustalenie tożsamości osoby,
- 3) upływu terminu ważności dowodu osobistego.

O wymianę dowodu osobistego należy wystąpić:

- 1) w przypadku zmiany danych, które zamieszcza się w dowodzie osobistym – w terminie do 14 dni od dnia doręczenia osobie obowiązanej do posiadania dowodu osobistego ostatecznej decyzji administracyjnej lub prawomocnego

orzeczenia sądu stwierdzających zmianę danych albo od dnia sporządzenia aktu małżeństwa stwierdzającego zmianę nazwiska, a w przypadku małżeństwa zawartego przed konsulem lub organem zagranicznym – od dnia doręczenia odpisu aktu małżeństwa (w przypadku obywateli polskich przebywających za granicą termin na zmianę danych, które zamieszcza się w dowodzie osobistym wynosi 3 miesiące – art. 40 ust. 3 ustawy),

- 2) w przypadkach uszkodzenia dowodu osobistego lub zaistnienia innej okoliczności utrudniającej ustalenie tożsamości osoby – niezwłocznie,
- 3) w przypadku upływu terminu ważności dowodu osobistego – nie później niż na 30 dni przed upływem terminu ważności dokumentu (art. 40 ust. 2 ustawy).

Art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy – zatrzymanie bez podstawy prawnej cudzego dowodu osobistego

Ustawa o ewidencji ludności i dowodach osobistych zabrania zatrzymywania bez podstawy prawnej cudzego dowodu osobistego, np. jako zabezpieczenie wykonania świadczenia. Zakaz ten nie dotyczy przypadków, gdy istnieje podstawa prawna zatrzymania takiego dokumentu, np. zastosowanie środka zapobiegawczego zakazu opuszczania przez oskarżonego kraju połączonego z zatrzymaniem mu paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekraczania granicy (art. 277 § 1 k.p.k.).

Art. 55 ust. 1 pkt 3 ustawy – niezwrócenie dowodu osobistego w razie utraty obywatelstwa polskiego

Osoba, która utraciła obywatelstwo polskie, jest obowiązana zwrócić niezwłocznie dowód osobisty organowi, który wydał ten dokument, albo właściwej ze względu na miejsce jej pobytu polskiej placówce konsularnej (art. 42 ust. 6 ustawy). Przyczyna utraty obywatelstwa polskiego nie ma żadnego znaczenia. Zasady, warunki oraz tryb nabywania bądź utraty obywatelstwa, potwierdzania jego posiadania lub utraty oraz właściwość organów w tych sprawach reguluje *Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim*.

Art. 55 ust. 2 ustawy – niedopełnienie obowiązku meldunkowego ciążącego na cudzoziemcu niebędącym obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej

Istota wykroczenia polega na niedopełnieniu obowiązku meldunkowego przez cudzoziemca niebędącego obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej. Odpowiedzialności za wykroczenie nie odpowiada cudzoziemiec niebędący obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej, będący człon-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

kiem rodziny obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatela państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatela Konfederacji Szwajcarskiej (art. 55 ust. 2–3 ustawy).

Ustawa o ewidencji ludności i dowodach osobistych stanowi, że osoba przebywająca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązana wykonywać obowiązek meldunkowy określony w ustawie (art. 2 ustawy).

Cudzoziemiec przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązany wykonywać obowiązek meldunkowy na zasadach określonych w tej ustawie, jeżeli przepisy tej ustawy nie stanowią inaczej (art. 23 ustawy).

Cudzoziemiec niebędący obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej, przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jest obowiązany zameldować się w miejscu pobytu stałego lub czasowego trwającego do 3 miesięcy albo trwającego ponad 3 miesiące najpóźniej w 4. dniu, licząc od dnia przybycia do tego miejsca, chyba że jego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie przekracza 14 dni (art. 24 ust. 3 ustawy). Cudzoziemiec ten opuszczając miejsce pobytu czasowego trwającego do 3 miesięcy przed upływem czasu zgłoszonego przy zameldowaniu, jest obowiązany wymeldować się najpóźniej w dniu opuszczenia tego miejsca. Jeżeli okres pobytu czasowego trwającego do 3 miesięcy odpowiada okresowi zgłoszonemu przy zameldowaniu, obowiązek wymeldowania nie powstaje (art. 24 ust. 4 ustawy).

Od wykonywania obowiązku meldunkowego zwolnieni są pod warunkiem wzajemności szefowie i członkowie personelu przedstawicielstw dyplomatycznych oraz urzędów konsularnych państw obcych, łącznie z członkami ich rodzin pozostającymi z nimi we wspólnocie domowej, a także inne osoby na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, z wyjątkiem cudzoziemców mających stałe miejsce pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 27 ustawy).

Skutek – wykroczenia z art. 55 ust. 1–2 ustawy – wykroczenia formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 55 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny, natomiast podmiot wykroczenia z art. 55 ust. 2 ustawy – podmiot indywidualny (cudzoziemiec niedopełniający obowiązku meldunkowego).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych nie zawiera żadnych przepisów karnych dotyczących naruszenia uregulowań w zakresie ewidencji ludności, z wyjątkiem niedopełnienia obowiązku meldunkowego ciążącego na cudzoziemcu niebędącym obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europej-

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

skim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej. Przepisy takie zawarte są w art. 146 k.w.

Artykuł 146 § 1 k.w. przewiduje odpowiedzialność za wykroczenie sprawcy, który nie dopełnia w terminie obowiązku zgłoszenia w urzędzie stanu cywilnego faktu urodzenia lub zgonu. Sprawy związane z rejestracją urodzeń i zgonów reguluje *Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego*. Ustawa ta stanowi, że urodzenie dziecka należy zgłosić w ciągu 14 dni od dnia urodzenia, a jeżeli dziecko urodziło się martwe, zgłoszenie takiego zdarzenia powinno nastąpić w ciągu 3 dni. W takim wypadku sporządza się akt urodzenia z adnotacją w rubryce „Uwagi”, że dziecko urodziło się martwe; aktu zgonu nie sporządza się (art. 38 ust. 1–2 ustawy). Do zgłoszenia urodzenia dziecka są obowiązani (art. 39 ust. 1 ustawy):

- 1) ojciec dziecka albo matka, jeżeli jej stan zdrowia na to pozwala, albo inna osoba obecna przy porodzie,
- 2) lekarz albo położna.

W przypadku gdy urodzenie dziecka nastąpiło w zakładzie opieki zdrowotnej, do zgłoszenia urodzenia jest obowiązany zakład opieki zdrowotnej (art. 39 ust. 2 ustawy).

Zgon osoby należy zgłosić najpóźniej w ciągu 3 dni od dnia zgonu. Jeżeli zgon nastąpił wskutek choroby zakaźnej, zgłoszenie powinno nastąpić w ciągu 24 godzin od zgonu (art. 64 ust. 1–2 ustawy). Do zgłoszenia zgonu są obowiązani w kolejności (art. 65 ust. 1 ustawy):

- 1) małżonek lub dzieci zmarłego,
- 2) najbliżsi krewni lub powinowaci,
- 3) osoby zamieszkałe w lokalu, w którym nastąpił zgon,
- 4) osoby, które były obecne przy zgonie lub naocznie się o nim przekonały,
- 5) administrator domu, w którym nastąpił zgon.

W przypadku gdy zgon nastąpił w szpitalu lub innym zakładzie, do zgłoszenia zgonu jest obowiązany szpital lub zakład (art. 65 ust. 2 ustawy).

Ustawa o ewidencji ludności i dowodach osobistych stanowi, iż zgłoszenie urodzenia dziecka dokonane we właściwym urzędzie stanu cywilnego zastępuje zameldowanie. Datą zameldowania dziecka jest data sporządzenia aktu urodzenia. Zameldowania dokonuje organ gminy właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego matki dziecka lub tego z rodziców, u którego dziecko faktycznie przebywa, a w braku miejsca pobytu stałego – organ właściwy ze względu na miejsce pobytu czasowego trwającego ponad 3 miesiące (art. 14 ust. 2 ustawy). Natomiast zgłoszenie zgonu, dokonane w urzędzie stanu cywilnego zgodnie z przepisami prawa o aktach stanu cywilnego, zastępuje wymeldowanie osoby zmarłej (art. 17 ustawy).

Przepisy ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych stanowią, iż dane dotyczące zmiany stanu cywilnego oraz innych zmian w aktach stanu cywilnego kierownik urzędu stanu cywilnego przekazuje niezwłocznie do organu gminy właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego osoby, której dane do-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

tyczą, a w braku miejsca pobytu stałego osoby – do organu właściwego ze względu na ostatnie miejsce pobytu stałego lub czasowego trwającego ponad 3 miesiące oraz do organu, który wydał dowód osobisty (art. 14 ust. 1 ustawy).

Do przekazywania danych dotyczących zmiany imienia lub nazwiska dokonanej na podstawie *Ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska* stosuje się przepisy tej ustawy (art. 14 ust. 1a ustawy).

Dane o nabyciu lub utracie obywatelstwa polskiego wojewoda lub minister właściwy do spraw wewnętrznych, każdy zgodnie ze swoją właściwością wynikającą z *Ustawy z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim*, przekazuje niezwłocznie do organu gminy właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego osoby, której dotyczy zmiana, a w braku miejsca pobytu stałego osoby – do organu właściwego ze względu na ostatnie miejsce pobytu stałego lub czasowego trwającego ponad 3 miesiące oraz do organu, który wydał dowód osobisty (art. 14 ust. 4 ustawy).

Należy zaznaczyć, że *Ustawa z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych oraz niektórych innych ustaw* stanowi, iż z dniem 1 stycznia 2015 r. wchodzi w życie *Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności*, która w art. 59 ust. 1 ustawy przewiduje odpowiedzialność karną za wykroczenie cudzoziemca niebędącego obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatelem państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatelem Konfederacji Szwajcarskiej za niedopełnienie ciążącego na nim obowiązku meldunkowego. Osoba taka podlega karze grzywny (od 20 zł do 5.000 zł). Ustawa ta stanowi, że przepisu określonego w art. 59 ust. 1 ustawy nie stosuje się do cudzoziemca będącego członkiem rodziny obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej, obywatela państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub obywatela Konfederacji Szwajcarskiej (59 ust. 2 ustawy).

Przepis art. 59 ustawy z dniem 1 stycznia 2016 r. traci swoją moc (art. 78 ustawy).

Ustawa o ewidencji ludności w art. 74 ust. 1–2 ustawy stanowi, że od dnia 1 stycznia 2016 r. znosi się obowiązek meldunkowy, a ilekroć w przepisach prawa jest mowa o zameldowaniu na pobyt stały lub zameldowaniu na pobyt czasowy, od dnia 1 stycznia 2016 r. należy przez to rozumieć miejsce zamieszkania, o którym mowa w art. 25 *Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny*. Ustawa ta ponadto od dnia 1 stycznia 2016 r. likwiduje rejestry mieszkańców oraz rejestry zamieszkania cudzoziemców (art. 75 ustawy). Według ustawy od dnia 1 stycznia 2016 r. w rejestrze PESEL i rejestrach mieszkańców nie gromadzi się takich danych, jak (art. 76 ustawy):

- 1) kraj urodzenia,
- 2) adres i data zameldowania na pobyt stały,
- 3) kraj miejsca zamieszkania,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 4) kraj poprzedniego miejsca zamieszkania,
- 5) data wymeldowania z miejsca pobytu stałego,
- 6) adres i data zameldowania na pobyt czasowy oraz data upływu deklarowanego terminu pobytu,
- 7) data wymeldowania z miejsca pobytu czasowego,
- 8) data wyjazdu poza granice Rzeczypospolitej Polskiej trwającego dłużej niż 6 miesięcy i wskazanie kraju wyjazdu,
- 9) data powrotu z wyjazdu poza granice Rzeczypospolitej Polskiej trwającego dłużej niż 6 miesięcy,
- 10) data upływu deklarowanego przez cudzoziemca terminu pobytu.

Należy także wspomnieć, że *Ustawa z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych oraz niektórych innych ustaw* stanowi, iż z dniem 1 stycznia 2015 r. wchodzi w życie *Ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych*, która w art. 79 przewiduje odpowiedzialność karną za wykroczenia wobec tego, kto: uchyla się od obowiązku posiadania lub wymiany dowodu osobistego, zatrzymuje bez podstawy prawnej cudzy dowód osobisty i nie zwraca dowodu osobistego w razie utraty obywatelstwa polskiego. Osoba taka za swoje czyny podlega karze ograniczenia wolności (1 miesiąc) albo karze grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych stanowi, że *Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych* z dniem 1 stycznia 2015 r. traci swoją moc – art. 92 ustawy.

***Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach*⁶⁶**

Ustawa określa zasady i warunki wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez to terytorium, pobytu na nim i wyjazdu cudzoziemców z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, tryb postępowania oraz organy właściwe w tych sprawach (art. 1 ustawy).

Ustawy o cudzoziemcach nie stosuje się do (art. 3 ustawy):

- 1) szefów i członków personelu misji dyplomatycznych, kierowników urzędów konsularnych i członków personelu konsularnego państw obcych oraz innych osób zrównanych z nimi na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, pod warunkiem wzajemności i posiadania przez te osoby dokumentów potwierdzających pełnienie przez nie funkcji, uprawniających do wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, z wyjątkiem art. 13 ust. 1, art. 21a, art. 25, art. 26, art. 28,

⁶⁶ Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji wdrożenia dyrektywy 2001/51/WE z dnia 28 czerwca 2001 r. uzupełniającej postanowienia art. 26 Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. (Dz.Urz. WE L 187 z 10 lipca 2001 r.). Dane dotyczące ogłoszenia aktów prawa Unii Europejskiej, zamieszczone w niniejszej ustawie – z dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej – dotyczą ogłoszenia tych aktów w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej – wydanie specjalne.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- art. 29, art. 33, art. 34, art. 35 ust. 3 i 4, art. 38 ust. 1, art. 40, art. 46–48, art. 48a, art. 48b ust. 1 pkt 4 i art. 48c–48h,
- 2) obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, oraz członków ich rodzin, którzy do nich dołączają lub z nimi przebywają, z wyjątkiem:
- a) art. 12a, art. 16–20, art. 93, art. 94, art. 96–96c, art. 100, rozdziałów 9 i 10, art. 124 ust. 1 pkt 1 lit. g oraz pkt 2 i 4, art. 125 ust. 1 pkt 2 w zakresie dotyczącym art. 124 ust. 1 pkt 1 lit. g, art. 126 ust. 1 pkt 4 i 7 oraz ust. 2, art. 127, art. 128 ust. 2 i art. 131–134, które mają zastosowanie do obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, oraz członków ich rodzin, którzy do nich dołączają lub z nimi przebywają,
- b) art. 4 pkt 5–5d, art. 16–20, art. 25, art. 26 ust. 1 pkt 18, art. 31, art. 32 ust. 1 i ust. 2 pkt 1, pkt 2 i pkt 3 lit. a i d oraz ust. 7, art. 33, art. 34, art. 38–40, art. 46–48, art. 48d, art. 48e, art. 48g, art. 48h, art. 84a, rozdziału 8a, art. 124 ust. 1 pkt 1 lit. a, art. 125 ust. 1 pkt 1, art. 126 ust. 1 pkt 1 lit. a i art. 134a, które mają zastosowanie do członków rodzin obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, którzy do nich dołączają lub z nimi przebywają, niebędących obywatelami tych państw,
- 3) cudzoziemców ubiegających się o ochronę oraz objętych ochroną na podstawie *Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, w zakresie w niej uregulowanym,
- 4) cudzoziemców polskiego pochodzenia i członków najbliższej rodziny repatrianta, w zakresie uregulowanym w *Ustawie z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji*.

Ustawa oprócz odpowiedzialności karnej za przestępstwo, za naruszenie niektórych postanowień ustawy przewiduje sankcje karne za wykroczenia.

PRZESTĘPSTWA Z USTAWY O CUDZOZIEMCACH

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach

Art. 147. Kto zabiera w celu przywłaszczenia lub przywłaszcza sobie dokument podróży, kartę pobytu, polski dokument podróży dla cudzoziemca, tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca, polski dokument tożsamości cudzoziemca lub takiego dokumentu używa, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Przedmiot ochrony – własność dokumentów należących do cudzoziemca oraz porządek w zakresie posługiwania się tymi dokumentami⁶⁷.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na:

- 1) zabranii w celu przywłaszczenia lub przywłaszczeniu dokumentu podróży (art. 147 ustawy),
- 2) zabranii w celu przywłaszczenia lub przywłaszczeniu karty pobytu (art. 147 ustawy),
- 3) zabranii w celu przywłaszczenia lub przywłaszczeniu polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca (art. 147 ustawy),
- 4) zabranii w celu przywłaszczenia lub przywłaszczeniu tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca (art. 147 ustawy),
- 5) zabranii w celu przywłaszczenia lub przywłaszczeniu polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca (art. 147 ustawy),
- 6) używaniu dokumentu podróży (art. 147 ustawy),
- 7) używaniu karty pobytu (art. 147 ustawy),
- 8) używaniu polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca (art. 147 ustawy),
- 9) używaniu tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca (art. 147 ustawy),
- 10) używaniu polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca (art. 147 ustawy).

Art. 147 ustawy – zabór w celu przywłaszczenia lub przywłaszczenie dokumentu podróży, karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca i polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca

Cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego (art. 2 ustawy). Cudzoziemca będącego obywatelem dwóch lub więcej państw traktuje się jako obywatela tego państwa, którego dokument podróży stanowił podstawę wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 5 ustawy).

Znamiona „zabiera w celu przywłaszczenia” lub „przywłaszcza” należy tak samo interpretować jak przestępstwo kradzieży czy przywłaszczenia z *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*.

Kradzież – to zabór cudzej rzeczy ruchomej w celu przywłaszczenia⁶⁸.

Przywłaszczenie – to rozporządzenie cudzą rzeczą ruchomą lub prawem majątkowym, znajdującą się legalnie w posiadaniu sprawcy wbrew woli osoby uprawnionej do dysponowania rzeczą, z zamiarem pozbawienia tej osoby własności mienia i uczynienia z niego swojej własności⁶⁹.

Różnica między przestępstwem kradzieży (art. 203 § 1 d.k.k. – obecnie art. 278 § 1 k.k.) a przestępstwem przywłaszczenia (art. 204 § 1 d.k.k. – obecnie art. 284 § 1 k.k.) polega na tym, że sprawca kradzieży zabiera z posiadania innej

⁶⁷ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, dz. cyt., s. 635.

⁶⁸ J. Bryk, M. Enerlich, R. Kupiński, I. Nowicka, *Prawo wykroczeń*, Warszawa 1999, s. 183.

⁶⁹ Tamże.

osoby cudze mienie ruchome w celu przywłaszczenia, natomiast sprawca przestępstwa określonego w art. 204 § 1 d.k.k. (obecnie art. 284 § 1 k.k.) przywłaszcza sobie cudze mienie ruchome, które nie zostało mu powierzone, jednakże znalazło się już w jego legalnym, nie bezprawnym, posiadaniu⁷⁰. **Posiadanie rzeczy przed dokonaniem przywłaszczenia odróżnia przestępstwo przywłaszczenia od przestępstwa kradzieży.**

Art. 147 ustawy – używanie dokumentu podróży, karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca i polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca

Używanie – to okazywanie dokumentów przez osobę nieuprawnioną (nie będącą właścicielem dokumentów) określonym organom w taki sposób, by zrodzić przekonanie, że dokumenty te prawnie należą do sprawcy tego przestępstwa, że jest on osobą, na którą dany dokument został wystawiony⁷¹.

Dokument podróży – to dokument uznany przez właściwy organ Rzeczypospolitej Polskiej, uprawniający do przekroczenia granicy, wydany cudzoziemcowi przez organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym (art. 4 pkt 1 ustawy).

Karta pobytu – to dokument wydawany cudzoziemcowi, który uzyskał (art. 72 ust. 1 ustawy):

- 1) zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony,
- 2) zezwolenie na osiedlenie się,
- 3) zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej,
- 4) status uchodźcy,
- 5) zgodę na pobyt tolerowany,
- 6) ochronę uzupełniającą.

Karta pobytu, w okresie jej ważności, potwierdza tożsamość cudzoziemca podczas jego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz uprawnia, wraz z dokumentem podróży, do wielokrotnego przekraczania granicy bez konieczności uzyskania wizy (art. 72 ust. 2 ustawy).

Karta pobytu wydana cudzoziemcowi, który uzyskał (art. 72 ust. 3 ustawy):

- 1) zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony – jest ważna przez okres tego zezwolenia,
- 2) zezwolenie na osiedlenie się – jest ważna 10 lat,
- 3) zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej – jest ważna 5 lat.

W karcie pobytu zamieszcza się następujące dane (art. 76 ust. 1 ustawy):

- 1) imię (imiona) i nazwisko cudzoziemca oraz imiona rodziców,
- 2) datę, miejsce i kraj urodzenia,
- 3) adres zameldowania na pobyt stały lub czasowy; w braku zameldowania na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące danych o adresie nie zamieszcza się,

⁷⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 1978 r., Rw. 285/78 (OSNKW, z. 10, poz. 118).

⁷¹ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, dz. cyt., s. 636.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 4) obywatelstwo,
- 5) płeć, wzrost w centymetrach i kolor oczu,
- 6) numer ewidencyjny Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL) – jeżeli został nadany,
- 7) informację o rodzaju wydanego zezwolenia,
- 8) adnotację „naukowiec” w przypadku zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonego na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 17 lub 18 ustawy,
- 9) adnotację „Niebieska Karta UE” w przypadku zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonego na podstawie art. 63a ustawy,
- 10) adnotację „uprzednio posiadacz Niebieskiej Karty UE” w przypadku zezwolenia rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej udzielonego cudzoziemcowi, który posiadał zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony udzielone na podstawie art. 63a ustawy.

Karta pobytu zawiera także nazwę organu wydającego, datę wydania i datę upływu ważności karty pobytu oraz może zawierać fotografię i podpis posiadacza, a także zakodowany zapis danych zamieszczonych w tym dokumencie (art. 76 ust. 5 ustawy).

Kartę pobytu wydaje wojewoda, który wydał zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 81 ust. 1 ustawy).

Polski dokument podróży dla cudzoziemca – to dokument wydawany na wniosek cudzoziemca, który ma zezwolenie na osiedlenie się, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE lub korzysta z ochrony uzupełniającej, jeżeli utracił on dokument podróży albo gdy jego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, a uzyskanie przez cudzoziemca nowego dokumentu podróży nie jest możliwe (art. 73 ust. 1 ustawy).

Polski dokument podróży dla cudzoziemca uprawnia, w okresie jego ważności, do wielokrotnego przekraczania granicy i jest ważny przez okres do 1 roku (art. 73 ust. 2–3 ustawy). Posiadanie polskiego dokumentu podróży nie zwalnia cudzoziemca od obowiązku podjęcia działań w celu uzyskania dokumentu podróży (art. 73 ust. 4 ustawy).

W polskim dokumencie podróży dla cudzoziemca zamieszcza się następujące dane (art. 76 ust. 2 ustawy):

- 1) imię (imiona) i nazwisko cudzoziemca,
- 2) datę, miejsce i kraj urodzenia,
- 3) obywatelstwo,
- 4) płeć,
- 5) imiona i nazwiska, datę, miejsce i kraj urodzenia oraz płeć towarzyszących cudzoziemcowi jego dzieci lub innych małoletnich znajdujących się pod jego opieką.

Polski dokument podróży dla cudzoziemca zawiera także nazwę organu wydającego, datę wydania i datę upływu ważności dokumentu oraz może zawierać fotografię i podpis posiadacza, a także zakodowany zapis danych zamiesz-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

czonych w tym dokumencie (art. 76 ust. 5 ustawy). Polski dokument podróży dla cudzoziemca może zawierać również fotografie towarzyszących cudzoziemcowi jego dzieci lub innych małoletnich znajdujących się pod jego opieką (art. 76 ust. 6 ustawy).

Polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 81 ust. 2 ustawy).

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca – to dokument, który może być wydany cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który nie posiada dokumentu podróży kraju pochodzenia albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającemu opuścić to terytorium, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe (art. 75 ust. 1 ustawy).

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca można wydać cudzoziemcowi podlegającemu przesiedleniu lub relokacji, o których mowa w *Ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, który nie ma ważnego dokumentu podróży (art. 75 ust. 1a ustawy). Dokument taki może być wydany także cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który nie ma dokumentu podróży kraju pochodzenia albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającemu opuścić to terytorium, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe (art. 75 ust. 2 ustawy).

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca uprawnia cudzoziemca (art. 75 ust. 4 ustawy):

- 1) posiadającego zezwolenie na osiedlenie się, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub zgodę na pobyt tolerowany, posiadającego status uchodźcy lub korzystającego z ochrony uzupełniającej, który podczas pobytu za granicą utracił swój dokument podróży albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającego powrócić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe, a także podlegającego przesiedleniu lub relokacji, o których mowa w *Ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, który nie ma ważnego dokumentu podróży – do jednokrotnego wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który nie ma dokumentu podróży kraju pochodzenia albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającego opuścić to terytorium, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe – do wjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W tymczasowym polskim dokumencie podróży dla cudzoziemca zamieszcza się następujące dane (art. 76 ust. 4 ustawy):

- 1) imię (imiona) i nazwisko cudzoziemca,
- 2) datę, miejsce i kraj urodzenia,
- 3) obywatelstwo,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 4) płeć, wzrost w centymetrach i kolor oczu,
- 5) imiona i nazwiska, datę, miejsce i kraj urodzenia oraz płeć towarzyszących cudzoziemcowi jego dzieci lub innych małoletnich znajdujących się pod jego opieką.

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca zawiera także nazwę organu wydającego, datę wydania i datę upływu ważności dokumentu, może zawierać fotografię i podpis posiadacza, a także zakodowany zapis danych zamieszczonych w tym dokumencie (art. 76 ust. 5 ustawy). Dokument ten może zawierać fotografie towarzyszących cudzoziemcowi jego dzieci lub innych małoletnich znajdujących się pod jego opieką (art. 76 ust. 6 ustawy), jak również imię i nazwisko, stanowisko służbowe oraz podpis osoby wydającej dokument (art. 76 ust. 7 ustawy).

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca jest ważny przez okres w nim oznaczony, nie dłuższy jednak niż 7 dni (art. 75 ust. 5 ustawy). Dokument taki wydaje (art. 81 ust. 4 ustawy):

- 1) za granicą – konsul,
- 2) w kraju – wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach komendant placówki Straży Granicznej.

Polski dokument tożsamości cudzoziemca – to dokument wydawany małoletniemu cudzoziemcowi urodzonemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przebywającemu na tym terytorium bez opieki rodziców, który nie posiada dokumentu podróży, jeżeli nie sprzeciwia się temu interes Rzeczypospolitej Polskiej oraz przemawia za tym dobro dziecka, a uzyskanie przez niego dokumentu podróży napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody (art. 74 ust. 1 ustawy).

Wydanie polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca małoletniemu cudzoziemcowi następuje na wniosek przedstawiciela ustawowego małoletniego lub z urzędu (art. 74 ust. 4 pkt 1 ustawy). W szczególnie uzasadnionych przypadkach polski dokument tożsamości cudzoziemca może być wydany cudzoziemcowi, który nie ma żadnego obywatelstwa i przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez dokumentu podróży, jeżeli przemawia za tym interes Rzeczypospolitej Polskiej oraz gdy uzyskanie przez cudzoziemca innego dokumentu potwierdzającego tożsamość nie jest możliwe (art. 74 ust. 2 ustawy). Wydanie polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca takiemu cudzoziemcowi następuje na jego wniosek (art. 74 ust. 4 pkt 2 ustawy).

Polski dokument tożsamości cudzoziemca jest ważny rok. Po upływie terminu ważności może być wydany kolejny dokument tożsamości na okres nie dłuższy niż 2 lata (art. 74 ust. 3 ustawy).

Polski dokument tożsamości cudzoziemca potwierdza tożsamość cudzoziemca podczas pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie potwierdza jego obywatelstwa. Dokument ten nie uprawnia do przekroczenia granicy (art. 74 ust. 5 ustawy). Posiadanie przez cudzoziemca polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca nie zwalnia od obowiązku uzyskania wizy, zezwolenia na za-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

mieszkanie na czas oznaczony, zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 74 ust. 6 ustawy).

W polskim dokumencie tożsamości cudzoziemca zamieszcza się następujące dane (art. 76 ust. 3 ustawy):

- 1) imię (imiona) i nazwisko cudzoziemca oraz imiona rodziców,
- 2) datę, miejsce i kraj urodzenia,
- 3) adres zameldowania na pobyt stały lub czasowy; w braku zameldowania na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące danych o adresie nie zamieszcza się,
- 4) płeć, wzrost w centymetrach i kolor oczu.

Polski dokument tożsamości cudzoziemca zawiera także nazwę organu wydającego, datę wydania i datę upływu ważności dokumentu, może zawierać fotografię i podpis posiadacza, a także zakodowany zapis danych zamieszczonych w tym dokumencie (art. 76 ust. 5 ustawy).

Polski dokument tożsamości cudzoziemca wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 81 ust. 2 ustawy).

Odmowa wydania karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca oraz tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca następuje w drodze decyzji (art. 82 ustawy).

Kartę pobytu, polski dokument podróży dla cudzoziemca, polski dokument tożsamości cudzoziemca oraz tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje się i wymienia po uiszczeniu należnej opłaty (art. 83 ust. 1 ustawy), przy czym wymiany karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca dokonuje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (cudzoziemiec jest obowiązany odebrać osobiście kartę pobytu i inne dokumenty, a w przypadku małoletniego poniżej 13 roku życia – odbioru dokonuje jego przedstawiciel ustawowy lub kurator), (art. 81 ust. 5–6 ustawy).

Opłaty nie ponosi się za wydanie (art. 83 ust. 2 ustawy):

- 1) karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca oraz tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, jeżeli poprzednio wydane zawierały wady techniczne,
- 2) tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, jeżeli jest wydawany cudzoziemcowi podlegającemu:
 - a) wydaleniu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - b) przesiedleniu lub relokacji i nieposiadającemu ważnego dokumentu podróży,
- 3) pierwszej karty pobytu cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej:
 - a) status uchodźcy,
 - b) zezwolenie na osiedlenie się jako członek najbliższej rodziny repatrianta,
 - c) zgodę na pobyt tolerowany,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- d) ochronę uzupełniającą,
- 4) polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca, jeżeli jest wydawany z urzędu.

Dochody z opłat za wydanie i wymianę karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca oraz tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca stanowią dochód budżetu państwa (art. 83 ust. 3 ustawy).

Skutek – przestępstwo z art. 147 ustawy – przestępstwo skutkowe, natomiast przestępstwo „używania dokumentów” – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 147 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim, przy czym przestępstwo „używania dokumentów” – przestępstwo umyślne w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwo określone w art. 147 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 10 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności do lat 2 (od miesiąca do 2 lat pozbawienia wolności).

WYKROCZENIA Z USTAWY O CUDZOZIEMCACH

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach

Art. 148. 1. Kto:

- 1) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie posiadając do tego tytułu prawnego,
- 2) na żądanie uprawnionych organów nie okazuje dokumentów i zezwoleń uprawniających go do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na tym terytorium,
- 3) uchyla się od obowiązku wymiany karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca,
- 4) nie wykonuje obowiązku opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej określonego w decyzji o wydaleniu wydanej na podstawie art. 88 ust. 1,
- 5) nie wykonuje obowiązku zgłaszania się w określonych odstępach czasu do organu wskazanego w decyzji o wydaleniu,
- 6) opuszcza miejsce zamieszkania wyznaczone mu w decyzji o wydaleniu,
- 7) nie opuszcza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji:
 - a) o odmowie udzielenia lub cofnięciu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony,
 - b) o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się,
 - c) o cofnięciu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE,
 - d) o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 8) nie zawiadamia o utracie karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca, w terminie, o którym mowa w art. 79 ust. 1,
- 9) nie zwraca znalezionej karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca w przypadku, gdy wydano mu nową kartę pobytu lub nowy dokument, w terminie, o którym mowa w art. 79 ust. 2,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 10) wjechał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego i:
 - a) przebywa poza strefą przygraniczną, w ramach której posiadacz zezwolenia jest uprawniony do przemieszczania się, albo
 - b) nie opuszcza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po upływie okresu pobytu określonego w tym zezwoleniu
– podlega karze grzywny.
2. Orzekanie w sprawach o czyny, o których mowa w ust. 1, następuje w trybie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.
3. Wyrok nakazowy wydany w postępowaniu nakazowym jest natychmiast wykonalny.

Przedmiot ochrony – zagwarantowanie pełnoprawnego pobytu cudzoziemców na terenie Polski⁷².

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) przebywaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie posiadając do tego tytułu prawnego (art. 148 ust. 1 pkt 1 ustawy),
- 2) nieokazaniu na żądanie uprawnionych organów dokumentów i zezwoleń uprawniających cudzoziemca do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na tym terytorium (art. 148 ust. 1 pkt 2 ustawy),
- 3) uchylaniu się od obowiązku wymiany karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca (art. 148 ust. 1 pkt 3 ustawy),
- 4) niewykonaniu obowiązku opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej określonego w decyzji o wydaleniu wydanej na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy (art. 148 ust. 1 pkt 4 ustawy),
- 5) niewykonaniu obowiązku zgłaszania się w określonych odstępach czasu do organu wskazanego w decyzji o wydaleniu (art. 148 ust. 1 pkt 5 ustawy),
- 6) opuszczeniu miejsca zamieszkania wyznaczonego cudzoziemcowi w decyzji o wydaleniu (art. 148 ust. 1 pkt 6 ustawy),
- 7) nieopuszczeniu terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o odmowie udzielenia lub cofnięcia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (art. 148 ust. 1 pkt 7a ustawy),
- 8) nieopuszczeniu terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się (art. 148 ust. 1 pkt 7b ustawy),
- 9) nieopuszczeniu terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o cofnięciu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 148 ust. 1 pkt 7c ustawy),
- 10) nieopuszczeniu terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 148 ust. 1 pkt 7d ustawy),

⁷² W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenia pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 748.

- 11) niezawiadomieniu o utracie karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca, w terminie, o którym mowa w art. 79 ust. 1 ustawy (art. 148 ust. 1 pkt 8 ustawy),
- 12) niezwróceniu znalezionej karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca w przypadku, gdy cudzoziemcowi wydano nową kartę pobytu lub nowy dokument, w terminie, o którym mowa w art. 79 ust. 2 ustawy (art. 148 ust. 1 pkt 9 ustawy),
- 13) wjechaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego i (art. 148 ust. 1 pkt 10 ustawy):
 - a) przebywaniu poza strefą przygraniczną, w ramach której posiadacz zezwolenia jest uprawniony do przemieszczania się, albo
 - b) nieopuszczeniu terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po upływie okresu pobytu określonego w tym zezwoleniu.

Art. 148 ust. 1 pkt 1 ustawy – przebywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie posiadając do tego tytułu prawnego

Granicę państwową terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanowi granica w rozumieniu *Ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej*.

Granica państwowa – to powierzchnia pionowa przechodząca przez linię graniczną, oddzielająca terytorium państwa polskiego od terytoriów innych państw i od morza pełnego, przy czym granica państwowa rozgranicza również przestrzeń powietrzną, wody i wnętrze ziemi (art. 1 ustawy).

Przekraczanie granicy państwowej jest dozwolone na podstawie dokumentów uprawniających do jej przekroczenia (art. 14 ust. 1 ustawy). Dokumenty uprawniające do przekraczania granicy określają odrębne przepisy, w tym umowy międzynarodowe, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, lub przepisy prawa Unii Europejskiej (art. 14 ust. 2 ustawy).

Osoby przekraczające granicę państwową obowiązane są poddać się kontroli granicznej, w zakresie określonym kodeksem granicznym Schengen oraz innymi przepisami odrębnymi, wykonywanej przez uprawnionych funkcjonariuszy Straży Granicznej. Natomiast w przypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary, osoba przekraczająca granicę państwową obowiązana jest do udostępnienia do przejrzania przedmioty, bagaże i środki transportu, a także powinna poddać się kontroli osobistej na żądanie funkcjonariusza Straży Granicznej, przy czym kontrola graniczna może odbywać się z zastosowaniem urządzeń technicznych oraz psów służbowych (art. 14 ust. 1 i 3–4 ustawy).

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, że cudzoziemiec może przekroczyć granicę i przebywać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli posiada (art. 13 ust. 1 ustawy):

- 1) ważny dokument podróży,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 2) ważną wizę lub inny ważny dokument uprawniający do wjazdu i pobytu na tym terytorium, jeżeli są wymagane,
- 3) zezwolenie na wjazd do innego państwa lub zezwolenie na pobyt w innym państwie, jeżeli zezwolenia takie są wymagane w przypadku przejazdu tranzytem.

Dokument podróży – to dokument uznany przez właściwy organ Rzeczypospolitej Polskiej, uprawniający do przekroczenia granicy, wydany cudzoziemcowi przez organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym (art. 4 pkt 1 ustawy).

Wiza – to zezwolenie wydane cudzoziemcowi przez organ polski lub organ, którego właściwość w tej sprawie wynika z postanowień umów międzynarodowych obowiązujących Rzeczpospolitą Polską lub organ państwa obszaru Schengen, uprawniające go do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub innych państw obszaru Schengen, przejazdu przez to terytorium i pobytu na nim w czasie, w celu i na warunkach w nim określonych oraz na warunkach określonych w Konwencji Wykonawczej z dnia 19 czerwca 1990 r. do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. między Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluxu, Republiki Federalnej Niemiec oraz Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach (Dz.Urz. UE L 239 z 22 września 2000 r., s. 19, z późn. zm.) – tzw. Konwencja Wykonawcza Schengen (art. 4 pkt 5 ustawy).

Przekroczenie granicy przez cudzoziemca może być uzależnione od uiszczenia przez niego opłaty związanej z wjazdem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli wymaga tego zachowanie zasady wzajemności w stosunkach z innymi państwami (art. 13 ust. 2 ustawy).

Cudzoziemcy będący członkami załóg statków morskich przyplływających do polskich portów morskich, przekraczający granicę w celu zejścia na ląd i pobytu w granicach miasta portowego, posiadający ważny dokument podróży oraz przepustkę wydaną przez komendanta placówki Straży Granicznej, są zwolnieni z obowiązku posiadania wiz (art. 13a ust. 1 ustawy). Przepustkę wydaje, odmawia jej wydania lub unieważnia komendant placówki Straży Granicznej. Przepustkę wydaje się cudzoziemcowi na wniosek złożony przez armatora lub kapitana statku morskiego albo upoważnionego agenta występującego w jego imieniu (art. 13a ust. 2–3 ustawy). Do wniosku o wydanie przepustki dołącza się listę członków załogi statku morskiego zawierającą informacje określone w załączniku do Konwencji o ułatwieniu międzynarodowego obrotu morskiego, sporządzonej w Londynie dnia 9 kwietnia 1965 r. (art. 13a ust. 4 ustawy).

Cudzoziemiec może być niezwłocznie doprowadzony do granicy, jeżeli został zatrzymany w strefie nadgranicznej bezpośrednio po przekroczeniu granicy nieumyślnie i niezgodnie z przepisami. Organ, który zatrzymał cudzoziemca w związku z przekroczeniem granicy wbrew przepisom prawa, pobiera od niego odciski linii papilarnych, chyba że cudzoziemiec został niezwłocznie doprowadzony do granicy. Odciski linii papilarnych od cudzoziemca pobiera się za pomocą kart daktyloskopijnych lub urządzenia do elektronicznego pobierania odcisków (art. 14 ust. 1–3 ustawy).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Cudzoziemiec wjeżdżający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej powinien (art. 15 ust. 1 ustawy):

- 1) uzasadnić cel i warunki planowanego pobytu,
- 2) posiadać oraz okazać na żądanie funkcjonariusza Straży Granicznej:
 - a) dokument potwierdzający posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego w rozumieniu przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych lub posiadanie podróznego ubezpieczenia medycznego o minimalnej kwocie ubezpieczenia w wysokości 30.000 euro, ważnego przez okres planowanego pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pokrywającego wszelkie wydatki, które mogą wyniknąć podczas pobytu na tym terytorium w związku z koniecznością powrotu z powodów medycznych, potrzebą pilnej pomocy medycznej, nagłym leczeniem szpitalnym lub ze śmiercią, w którym ubezpieczyciel zobowiązuje się do pokrycia kosztów udzielonych ubezpieczonemu świadczeń zdrowotnych bezpośrednio na rzecz podmiotu udzielającego takich świadczeń, na podstawie wystawionego przez ten podmiot rachunku (wymóg dotyczący posiadania ubezpieczenia medycznego można uznać za spełniony w przypadku, gdy cudzoziemiec posiada odpowiednie ubezpieczenie w związku ze swoją sytuacją zawodową – art. 15 ust. 2a ustawy) – w przypadku wjazdu na podstawie wizy krajowej,
 - b) wystarczające środki utrzymania na czas trwania planowanego pobytu oraz na powrót do państwa pochodzenia lub zamieszkania lub na tranzyt do państwa trzeciego, które udzieli pozwolenia na wjazd, albo dokument potwierdzający możliwość uzyskania takich środków zgodnie z prawem,
 - c) zezwolenie na wjazd do innego państwa lub zezwolenie na pobyt w innym państwie, jeżeli zezwolenia takie są wymagane w przypadku przejazdu tranzytem.

Obowiązek okazania środków utrzymania lub dokumentów potwierdzających możliwość uzyskania takich środków zgodnie z prawem nie dotyczy cudzoziemców przekraczających granicę (art. 15 ust. 2 ustawy):

- 1) na podstawie:
 - a) umów międzynarodowych, które przewidują zwolnienie cudzoziemca z obowiązku posiadania tych środków albo obowiązek pokrycia kosztów jego pobytu przez polskie organy państwowe lub instytucje publiczne,
 - b) wizy w celu repatriacji,
 - c) wizy Schengen (wiza, o której mowa w art. 2 pkt 2–5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 810/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. ustanawiającego Wspólnotowy Kodeks Wizowy (kodeks wizowy) (Dz.Urz. UE L 243 z 15 września 2009 r., s. 1) – art. 4 pkt 5a ustawy) lub wizy krajowej (wiza, o której mowa w art. 18 Konwencji Wykonawczej Schengen, wydana przez organ polski – art. 4 pkt 5b ustawy), w celu wykonywania pracy w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy, na podstawie oświadczenia o zamiarze powierze-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

nia wykonywania pracy, zarejestrowanego w powiatowym urzędzie pracy; wykonywania pracy kierowcy wykonującego międzynarodowy transport drogowy; wykonywania pracy na podstawie dokumentów innych niż oświadczenia o zamiarze powierzenia wykonywania pracy, zarejestrowanego w powiatowym urzędzie pracy lub pracy innej niż pracy kierowcy wykonującego międzynarodowy transport drogowy,

- d) wizy w celu korzystania z ochrony czasowej,
 - e) wizy w celu udziału w postępowaniu w sprawie o udzielenie azylu,
 - f) karty pobytu,
 - g) wizy w celu korzystania z uprawnień wynikających z posiadania Karty Polaka,
- 2) w związku z niesieniem pomocy charytatywnej,
 - 3) w związku z uczestnictwem w akcji ratunkowej.

Funkcjonariusz Straży Granicznej dokonuje kontroli dokumentów potwierdzających cel i warunki planowanego pobytu, środków utrzymania lub dokumentów podczas przekraczania przez cudzoziemca granicy (art. 15 ust. 3 ustawy).

Cudzoziemcowi odmawia się wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli (art. 21 ust. 1 ustawy):

- 1) nie posiada ważnych dokumentów lub wizy (dokumentu podróży; wizy lub innego ważnego dokumentu uprawniającego do wjazdu i pobytu na tym terytorium, jeżeli są wymagane; zezwolenia na wjazd do innego państwa lub zezwolenia na pobyt w innym państwie, jeżeli zezwolenia takie są wymagane w przypadku przejazdu tranzytem),
- 2) nie uiścił opłaty związanej z wjazdem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli wymaga tego zachowanie zasady wzajemności w stosunkach z innymi państwami,
- 3) nie posiada dokumentu potwierdzającego posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego w rozumieniu przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych lub posiadanie podróznego ubezpieczenia medycznego o minimalnej kwocie ubezpieczenia w wysokości 30.000 euro, ważnego przez okres planowanego pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pokrywającego wszelkie wydatki, które mogą wyniknąć podczas pobytu na tym terytorium w związku z koniecznością powrotu z powodów medycznych, potrzebą pilnej pomocy medycznej, nagłym leczeniem szpitalnym lub ze śmiercią, w którym ubezpieczyciel zobowiązuje się do pokrycia kosztów udzielonych ubezpieczonemu świadczeń zdrowotnych bezpośrednio na rzecz podmiotu udzielającego takich świadczeń, na podstawie wystawionego przez ten podmiot rachunku,
- 4) wykorzystał dopuszczalny czas pobytu na terytorium państw obszaru Schengen przez 3 miesiące w okresie 6 miesięcy liczonych od dnia pierwszego wjazdu, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej,
- 5) nie przedstawił dokumentów wystarczających do potwierdzenia celu i warunków planowanego pobytu,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 6) nie posiada wystarczających środków utrzymania w odniesieniu do długości i celu planowanego pobytu lub środków na powrót do państwa pochodzenia lub tranzyt albo dokumentu potwierdzającego możliwość uzyskania takich środków zgodnie z prawem,
- 7) posiada podrobiony lub przerobiony dokument podróży, wizę lub inny dokument uprawniający do wjazdu i pobytu,
- 8) dane cudzoziemca znajdują się w wykazie cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany,
- 9) dane cudzoziemca znajdują się w Systemie Informacyjnym Schengen, o którym mowa w art. 92 Konwencji Wykonawczej Schengen, do celów odmowy wjazdu,
- 10) wjazd lub pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej może stanowić zagrożenie dla zdrowia publicznego,
- 11) wjazd lub pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej może stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa, ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub stosunków międzynarodowych Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Przepisów dotyczących odmowy wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie stosuje się do cudzoziemca, który (art. 21 ust. 2 ustawy):

- 1) posiada zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nielegalnie, jeżeli:
 - a) przepisy prawa polskiego wymagają od cudzoziemca osobistego stawiennictwa przed polskim organem władzy publicznej,
 - b) wyjątkowa sytuacja osobista wymaga obecności cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - c) wymaga tego interes Rzeczypospolitej Polskiej,
 - d) organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi stwierdza, że cudzoziemiec jest prawdopodobnie ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (Dz.Urz. WE L 203 z 1 sierpnia 2002 r., s. 1; Dz.Urz. UE polskie wydanie specjalne, rozdział 19, t. 6, s. 52),
- 2) posiada wizę Schengen upoważniającą tylko do wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu przyjazdu ze względów humanitarnych, ze względu na interes państwa lub zobowiązania międzynarodowe.

Cudzoziemcowi, który nie spełnia warunków dotyczących wjazdu określonych w ustawie lub w art. 5 kodeksu granicznego Schengen (przepisy dotyczące warunków wjazdu obywateli państw trzecich), komendant placówki Straży Granicznej, po uzyskaniu zgody Komendanta Głównego Straży Granicznej, może zezwolić na wjazd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres pobytu nie dłuższy niż 15 dni, jeżeli wymagają tego względy humanitarne, interes Rzeczypospolitej Polskiej lub zobowiązania międzynarodowe. Do wydania ze-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

zwolnienia i samego zezwolenia nie stosuje się przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego oraz nie przysługuje skarga do sądu administracyjnego. O wydaniu zezwolenia Komendant Główny Straży Granicznej informuje Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, a jeżeli dane cudzoziemca znajdują się w Systemie Informacyjnym Schengen do celów odmowy wjazdu, również właściwy organ innego państwa obszaru Schengen, które dokonało wpisu (art. 21a ust. 1–2 ustawy).

Do przekraczania przez cudzoziemca granicy w zakresie uregulowanym przepisami kodeksu granicznego Schengen nie stosuje się przepisów ustawy o cudzoziemcach dotyczących (art. 24b ustawy):

- 1) posiadania dokumentów uprawniających do przekraczania granicy i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 13 ustawy),
- 2) zatrzymania cudzoziemca w strefie nadgranicznej bezpośrednio po przekroczeniu przez niego granicy i pobierania od niego odcisków linii papilarnych (art. 14 ustawy),
- 3) uzasadnienia celu i warunków planowanego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, kontroli dokumentów potwierdzających cel i warunki planowanego pobytu, środków utrzymania lub dokumentów potwierdzających posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego (art. 15 ust. 1–3, 6 i 7 ustawy),
- 4) wydawania decyzji o odmowie wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i procedury z nią związanej (art. 23 ustawy),
- 5) postępowania prowadzonego wobec cudzoziemca przez organy Straży Granicznej przed wydaniem decyzji o odmowie wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 24 ustawy).

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, iż przepisy ustawy dotyczące przekraczania granicy (rozdział 2 ustawy) nie mają zastosowania do przekraczania granicy przez cudzoziemców w ramach małego ruchu granicznego (art. 24c ustawy). Wyjątek stanowią przepisy, które określają:

- 1) wykaz chorób mogących stanowić zagrożenie dla zdrowia publicznego, których rozpoznanie lub podejrzenie wystąpienia może stanowić podstawę odmowy wjazdu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) kryteria pozwalające rozpoznać lub podejrzewać wystąpienie chorób mogących stanowić zagrożenie dla zdrowia publicznego,
– uwzględniając tylko choroby epidemiczne określone przez Światową Organizację Zdrowia oraz inne choroby wysoce zakaźne i szczególnie niebezpieczne, które podlegają zwalczaniu u obywateli polskich na podstawie przepisów *Ustawy z dnia 8 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi*, oraz mając na celu zapewnienie humanitarnego traktowania cudzoziemców i zapobieżenie zagrożeniu dla zdrowia publicznego w obszarze przejścia granicznego.

Strefa przygraniczna – to strefa, która nie sięga dalej niż 30 km od granicy. Jednostki podziału administracyjnego, które mają być uznane za strefę przygraniczną, są określane przez zainteresowane państwa w umowach dwustronnych, między państwami członkowskimi a są-

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

siadającymi państwami trzecimi. Jeżeli część którejkolwiek takiej jednostki jest położona między 30 a 50 km od linii granicy, uznaje się ją mimo to za część strefy przygranicznej.

Obszary wymienione w załączniku do rozporządzenia nr 1931/2006 są uznawane za część strefy przygranicznej (art. 3 pkt 2 rozporządzenia nr 1931/2006). W skład tej strefy wchodzi obszary:

1. Obwód kaliningradzki.
2. Powiaty województwa pomorskiego w Polsce: pucki, miasto Gdynia, miasto Sopot, miasto Gdańsk, gdański, nowodworski, malborski.
3. Powiaty województwa warmińsko-mazurskiego w Polsce: miasto Elbląg, elbląski, braniewski, lidzbarski, bartoszycki, miasto Olsztyn, olsztyński, kętrzyński, mrągowski, węgorzewski, giżycki, gołdapski, olecki.

Wizę wydaje się jako wizę Schengen lub wizę krajową (art. 25 ustawy).

Wiza – to zezwolenie wydane cudzoziemcowi przez organ polski lub organ, którego właściwość w tej sprawie wynika z postanowień umów międzynarodowych obowiązujących Rzeczpospolitą Polską lub organ państwa obszaru Schengen, uprawniające go do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub innych państw obszaru Schengen, przejazdu przez to terytorium i pobytu na nim w czasie, w celu i na warunkach w nim określonych oraz na warunkach określonych w Konwencji Wykonawczej z dnia 19 czerwca 1990 r. do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. między Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluksu, Republiki Federalnej Niemiec oraz Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach (Dz.Urz. UE L 239 z 22 września 2000 r., s. 19, z późn. zm.), tzw. Konwencja Wykonawcza Schengen (art. 4 pkt 5 ustawy).

Wiza Schengen – to wiza, o której mowa w art. 2 pkt 2–5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 810/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. ustanawiającego Wspólnotowy Kodeks Wizowy (kodeks wizowy) (Dz.Urz. UE L 243 z 15 września 2009 r., s. 1), tzw. Wspólnotowy Kodeks Wizowy (art. 4 pkt 5a ustawy), czyli Wiza Schengen to:

- 1) wiza – oznacza zezwolenie wydawane przez państwo członkowskie na:
 - a) tranzyt przez terytorium państw członkowskich lub planowany pobyt na terytorium państw członkowskich nieprzekraczający 90 dni w ciągu każdego 180-dniowego okresu,
 - b) tranzyt przez międzynarodową strefę tranzytową portów lotniczych państw członkowskich,
- 2) wiza jednolita – oznacza wizę ważną na całym terytorium państw członkowskich,
- 3) wiza o ograniczonej ważności terytorialnej – oznacza wizę ważną na terytorium jednego lub kilku, lecz nie wszystkich, państw członkowskich,
- 4) tranzytowa wiza lotniskowa – oznacza wizę uprawniającą do tranzytu przez międzynarodową strefę tranzytową jednego lub kilku portów lotniczych państw członkowskich.

Cudzoziemiec jest obowiązany opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed upływem okresu pobytu objętego wizą Schengen lub wizą krajową oraz przed upływem okresu ważności tej wizy, chyba że posiada ważny dokument uprawniający do pobytu na tym terytorium (art. 45 ust. 1 ustawy).

Cudzoziemiec przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umowy międzynarodowej o zniesieniu obowiązku wizowego lub jednostronnego zniesienia obowiązku wizowego, lub wobec którego stosuje się

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

częściowe lub całkowite zniesienie obowiązku wizowego, zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 539/2001 z dnia 15 marca 2001 r. wymieniającym państwa trzecie, których obywatele muszą posiadać wizy podczas przekraczania granic zewnętrznych, oraz te, których obywatele są zwolnieni z tego wymogu (Dz.Urz. WE L 81 z 21 marca 2001 r., s. 1, z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdział 19, t. 4, s. 65 z późn. zm.), jest obowiązany opuścić to terytorium przed upływem terminu przewidzianego w umowie międzynarodowej, w jednostronnym zniesieniu obowiązku wizowego lub w rozporządzeniu, chyba że posiada ważny dokument uprawniający do pobytu na tym terytorium (art. 45 ust. 2 ustawy).

Cudzoziemiec przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w ruchu bezwizowym na podstawie umowy międzynarodowej o zniesieniu obowiązku wizowego lub w związku z jednostronnym zniesieniem przez Rzeczpospolitą Polską obowiązku wizowego jest obowiązany opuścić to terytorium po upływie okresu pobytu, na który wjechał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie później niż po upływie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie wypowiedzenia umowy lub przywrócenia obowiązku wizowego. Jeżeli wejście w życie wypowiedzenia umowy o całkowitym lub częściowym zniesieniu obowiązku wizowego lub przywrócenie obowiązku wizowego nastąpiło przed ogłoszeniem o tym, w formie prawem przewidzianej, termin do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej liczy się od dnia tego ogłoszenia (art. 45 ust. 3–4 ustawy).

Kartę pobytu wydaje się cudzoziemcowi, który uzyskał (art. 72 ust. 1 ustawy):

- 1) zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony,
- 2) zezwolenie na osiedlenie się,
- 3) zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej,
- 4) status uchodźcy,
- 5) zgodę na pobyt tolerowany,
- 6) ochronę uzupełniającą.

Karta pobytu, w okresie jej ważności, potwierdza tożsamość cudzoziemca podczas jego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz uprawnia, wraz z dokumentem podróży, do wielokrotnego przekraczania granicy bez konieczności uzyskania wizy (art. 72 ust. 2 ustawy). Karta pobytu wydana cudzoziemcowi, który uzyskał (art. 72 ust. 3 ustawy):

- 1) zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony – jest ważna przez okres tego zezwolenia,
- 2) zezwolenie na osiedlenie się – jest ważna 10 lat,
- 3) zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej – jest ważna 5 lat.

Kartę pobytu wydaje wojewoda, który wydał zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 81 ust. 1 ustawy).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udziela się cudzoziemcowi, który (art. 53 ust. 1 ustawy):

- 1) posiada zezwolenie na pracę albo pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy, jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane,
- 2) prowadzi działalność gospodarczą na podstawie przepisów obowiązujących w tym zakresie w Rzeczypospolitej Polskiej, korzystną dla gospodarki narodowej, a w szczególności przyczyniającą się do wzrostu inwestycji, transferu technologii, wprowadzania korzystnych innowacji lub tworzenia nowych miejsc pracy,
- 3) zamierza jako osoba o uznanym dorobku artystycznym kontynuować twórczość na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) bierze udział w szkoleniach i stażach zawodowych realizowanych w ramach programów Unii Europejskiej,
- 5) zamierza jako członek rodziny zamieszkiwać wspólnie z pracownikiem migrującym, o którym mowa w Europejskiej Karcie Społecznej, sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 8, poz. 67 oraz z 2010 r. Nr 76, poz. 491),
- 6) jest małżonkiem obywatela polskiego,
- 7) jako członek rodziny cudzoziemca zamieszkującego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przybywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub przebywa na tym terytorium w celu połączenia się z rodziną,
- 8) jest małoletnim dzieckiem cudzoziemca urodzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przebywającym na tym terytorium bez opieki,
- 9) jest małżonkiem lub pełnoletnim dzieckiem cudzoziemca zamieszkującego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i przebywał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej przez 5 lat na podstawie zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonych w celu połączenia się z rodziną,
- 10) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonego w celu połączenia się z rodziną, w przypadku owdowienia, rozwodu, separacji lub śmierci wstępnego lub zstępnego pierwszego stopnia, gdy przemawia za tym szczególnie ważny interes cudzoziemca,
- 11) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonego, gdy jest małżonkiem obywatela polskiego, w przypadku owdowienia lub rozwodu, gdy przemawia za tym szczególnie ważny interes cudzoziemca,
- 12) jest małoletnim dzieckiem cudzoziemca, posiadającego zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, urodzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 13) posiada zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, udzielone przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej, oraz zamierza wykonywać pracę lub prowadzić działalność gospodarczą na pod-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- stawie przepisów obowiązujących w tym zakresie w Rzeczypospolitej Polskiej, podjąć lub kontynuować studia lub szkolenie zawodowe lub wykaże, że zachodzą inne okoliczności uzasadniające jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 14) jest członkiem rodziny cudzoziemca, o którym mowa w pkt 13, z którym przebywał na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, towarzyszącym mu lub chcącym się z nim połączyć,
- 15) jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu decyzji ramowej Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi i spełnia łącznie następujące warunki:
- a) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - b) podjął współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi,
 - c) zerwał kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie czynów zabronionych związanych z handlem ludźmi,
- 16) przybywa lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu podjęcia lub kontynuacji stacjonarnych studiów wyższych lub stacjonarnych studiów doktoranckich na tym terytorium, także w przypadku, gdy podjął studia na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, które zamierza kontynuować lub uzupełnić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 17) jest naukowcem, który przybywa lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu prowadzenia badań naukowych na podstawie umowy o przyjęciu w celu realizacji projektu badawczego, zawartej z placówką naukową zatwierdzoną przez ministra właściwego do spraw nauki,
- 18) posiada dokument pobytowy⁷³, o którym mowa w art. 1 ust. 2 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1030/2002 z dnia 13 czerwca 2002 r. ustanawiającego jednolity wzór dokumentów pobytowych dla obywateli państw trzecich (Dz.Urz. UE L 157 z 15 czerwca 2002 r., s. 1–7), tzw. rozporządzenie (WE) nr 1030/2002, z adnotacją „naukowiec”, wydany przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej, jeżeli umowa o przyjęciu w celu realizacji projektu badawczego, zawarta z właściwą placówką naukową tego państwa,

⁷³ Dokument pobytowy oznacza upoważnienie wydane przez władze danego Państwa Członkowskiego zezwalające obywatelowi państwa trzeciego na legalny pobyt na danym terytorium, z wyjątkiem:

- a) wiz;
- b) zezwoleń wydanych do czasu rozpatrzenia wniosku o azyl, wniosku o wydanie dokumentu pobytowego lub wniosku o przedłużenie ważności dokumentu pobytowego;
- (ii) a) zezwoleń wydawanych w wyjątkowych przypadkach w celu przedłużenia dozwolonego pobytu o okres nieprzekraczający jednego miesiąca;
- c) upoważnień na okres pobytu nieprzekraczający sześciu miesięcy, wydanych przez Państwa Członkowskie niestosujące przepisów art. 21 Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. między Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluksu, Republiką Federalną Niemiec i Republiką Francuską o stopniowym znoszeniu kontroli na wspólnych granicach (Dz.Urz. UE L 239 z 22 września 2000 r., s. 19).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

przewiduje przeprowadzenie badań naukowych także na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

- 19) posiada uprawnienie do wykonywania pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w aktach prawnych wydanych przez organy powołane na mocy Układu ustanawiającego stowarzyszenie między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Turcją, podpisanego w Ankarze dnia 12 września 1963 r. (Dz.Urz. WE L 217 z 29 grudnia 1964 r., s. 3687).

– jeżeli okoliczność, która jest podstawą ubiegania się o to zezwolenie, uzasadnia jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 3 miesiące.

Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony można udzielić cudzoziemcowi, który (art. 53a ust. 1 ustawy):

- 1) zamierza na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej podjąć lub kontynuować:
 - a) naukę lub
 - b) szkolenie zawodowe,
- 2) ze względu na więzi o charakterze rodzinnym zamierza dołączyć do obywatela polskiego lub obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, zamieszkującego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub z nim przebywać,
- 3) jest duchownym, członkiem zakonu lub osobą pełniącą funkcję religijną w kościołach i związkach wyznaniowych, których status jest uregulowany umową międzynarodową, przepisami ustaw o stosunku państwa do kościoła lub innego związku wyznaniowego lub które działają na podstawie wpisu do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych i jego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest związany z pełnioną funkcją lub przygotowaniem do jej pełnienia,
- 4) jest pokrzywdzonym (trwa postępowanie karne toczące się przeciwko podmiotowi powierzającemu wykonywanie pracy, w którym cudzoziemiec występuje w charakterze pokrzywdzonego):
 - a) przez przestępstwo powierzenia wykonywania pracy w warunkach szczególnego wykorzystania, o którym mowa w art. 10 ust. 1 *Ustawy z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, przy czym art. 10 ust. 3 wymienionej ustawy stanowi, iż przez „warunki szczególnego wykorzystania” rozumie się warunki pracy osoby lub osób, którym powierzono wykonywanie pracy z naruszeniem prawa, uchybiające godności człowieka i rażąco odmiennie, w szczególności ze względu na płeć, w porównaniu z warunkami pracy osób, którym powierzono wykonywanie pracy zgodnie z prawem, wpływające zwłaszcza na zdrowie lub bezpieczeństwo osób wykonujących pracę,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- b) małoletniego przebywającego bez ważnego dokumentu uprawniającego do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, któremu powierzono wykonywanie pracy,
- 5) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia udzielonego na czas trwania postępowania karnego toczącego się przeciwko podmiotowi powierzającemu wykonywanie pracy cudzoziemcowi, który zamierza kontynuować pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do czasu otrzymania zaległego wynagrodzenia od podmiotu powierzającego wykonywanie pracy albo podmiotu, o którym mowa w art. 6 lub art. 7 *Ustawy z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, jeżeli przemawia za tym szczególnie ważny interes cudzoziemca,
- 6) wykaże, że zachodzą okoliczności inne niż określone wyżej lub w okoliczności, na podstawie których udziela się zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony,
 - jeżeli okoliczność, która jest podstawą ubiegania się o zezwolenie, uzasadnia jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 3 miesiące.

Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony można udzielić cudzoziemcowi, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nielegalnie, jeżeli (art. 53a ust. 2 ustawy):

- 1) przepisy prawa polskiego wymagają od cudzoziemca osobistego stawiennictwa przed polskim organem władzy publicznej,
- 2) wyjątkowa sytuacja osobista wymaga obecności cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) wymaga tego interes Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi stwierdza, że cudzoziemiec jest prawdopodobnie ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu decyzji ramowej Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (Dz.Urz. WE L 203 z 1 sierpnia 2002 r., s. 1; Dz.Urz. UE, polskie wydanie specjalne, rozdział 19, t. 6, s. 52).

Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udziela się każdorazowo na okres niezbędny do realizacji celu pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie dłuższy jednak niż 2 lata (art. 56 ust. 1 ustawy).

Decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, a w przypadku cudzoziemca przebywającego za granicą – wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamierzonego pobytu cudzoziemca (art. 62 ust. 1 ustawy).

Zezwolenia na osiedlenie się udziela się cudzoziemcowi, który (art. 64 ust. 1 ustawy):

- 1) jest małoletnim dzieckiem cudzoziemca, posiadającego zezwolenie na osiedlenie się, urodzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 2) pozostaje w związku małżeńskim, zawartym z obywatelem polskim co najmniej 3 lata przed złożeniem wniosku i bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej przez 2 lata na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony,
- 3) bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres nie krótszy niż 10 lat na podstawie zgody na pobyt tolerowany udzielonej na podstawie art. 97 ust. 1 pkt 1 lub 1a lub ust. 2 *Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej* lub przez okres 5 lat w związku z uzyskaniem statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej,
- 4) jest dzieckiem obywatela polskiego i pozostaje pod jego władzą rodzicielską.

Zezwolenia na osiedlenie się udziela się na czas nieoznaczony (art. 64 ust. 5 ustawy). Decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na osiedlenie się wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 71b ust. 1 ustawy).

Zezwolenie na osiedlenie się wygasa z mocy prawa z dniem uzyskania przez cudzoziemca zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 64 ust. 6 ustawy).

Zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej udziela się cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, bezpośrednio przed złożeniem wniosku, legalnie i nieprzerwanie, co najmniej przez 5 lat, który posiada (art. 65 ust. 1 ustawy):

- 1) stabilne i regularne źródło dochodu wystarczającego do pokrycia kosztów utrzymania siebie i członków rodziny pozostających na jego utrzymaniu,
- 2) ubezpieczenie zdrowotne w rozumieniu przepisów *Ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* lub potwierdzenie pokrycia przez ubezpieczyciela kosztów leczenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej udziela się na czas nieoznaczony (art. 65 ust. 7 ustawy). Decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 71b ust. 1 ustawy).

Polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje się na wniosek cudzoziemca, który posiada zezwolenie na osiedlenie się, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub korzysta z ochrony uzupełniającej, jeżeli utracił on dokument podróży albo gdy jego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, a uzyskanie przez cudzoziemca nowego dokumentu podróży nie jest możliwe (art. 73 ust. 1 ustawy).

Polski dokument podróży dla cudzoziemca uprawnia, w okresie jego ważności, do wielokrotnego przekraczania granicy i jest ważny przez okres do 1 roku (art. 73 ust. 2–3 ustawy). Posiadanie polskiego dokumentu podróży nie

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

zwalnia cudzoziemca od obowiązku podjęcia działań w celu uzyskania dokumentu podróży (art. 73 ust. 4 ustawy).

Polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 81 ust. 2 ustawy).

Polski dokument tożsamości cudzoziemca może być wydany małoletniemu cudzoziemcowi urodzonemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przebywającemu na tym terytorium bez opieki rodziców, który nie posiada dokumentu podróży, jeżeli nie sprzeciwia się temu interes Rzeczypospolitej Polskiej oraz przemawia za tym dobro dziecka, a uzyskanie przez niego dokumentu podróży napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody (art. 74 ust. 1 ustawy). Wydanie polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca małoletniemu cudzoziemcowi następuje na wniosek przedstawiciela ustawowego małoletniego lub z urzędu (art. 74 ust. 4 pkt 1 ustawy). W szczególnie uzasadnionych przypadkach polski dokument tożsamości cudzoziemca może być wydany cudzoziemcowi, który nie posiada żadnego obywatelstwa i przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez dokumentu podróży, jeżeli przemawia za tym interes Rzeczypospolitej Polskiej oraz gdy uzyskanie przez cudzoziemca innego dokumentu potwierdzającego tożsamość nie jest możliwe (art. 74 ust. 2 ustawy). Wydanie polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca takiemu cudzoziemcowi następuje na jego wniosek (art. 74 ust. 4 pkt 2 ustawy).

Polski dokument tożsamości cudzoziemca jest ważny rok. Po upływie terminu ważności może być wydany kolejny dokument tożsamości na okres nie dłuższy niż 2 lata (art. 74 ust. 3 ustawy).

Polski dokument tożsamości cudzoziemca potwierdza tożsamość cudzoziemca podczas pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie potwierdza jego obywatelstwa. Dokument ten nie uprawnia do przekroczenia granicy (art. 74 ust. 5 ustawy).

Posiadanie przez cudzoziemca polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca nie zwalnia od obowiązku uzyskania wizy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 74 ust. 6 ustawy).

Polski dokument tożsamości cudzoziemca wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 81 ust. 2 ustawy).

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje się cudzoziemcowi posiadającemu zezwolenie na osiedlenie się, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub zgodę na pobyt tolerowany, posiadającemu status uchodźcy lub korzystającemu z ochrony uzupełniającej, który podczas pobytu za granicą utracił swój dokument podróży albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającemu powrócić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe (art. 75 ust. 1 ustawy).

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca można wydać cudzoziemcowi podlegającemu przesiedleniu lub relokacji, o których mowa

w *Ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, który nie posiada ważnego dokumentu podróży (art. 75 ust. 1a ustawy).

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca może być wydany cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który nie posiada dokumentu podróży kraju pochodzenia albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającemu opuścić to terytorium, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe (art. 75 ust. 2 ustawy).

Wydanie tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca następuje na wniosek cudzoziemca, z tym że wydanie tego dokumentu cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który nie posiada dokumentu podróży kraju pochodzenia albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność i zamierza opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, może nastąpić także z urzędu. W przypadku cudzoziemca podlegającego przesiedleniu lub relokacji, o których mowa w *Ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej* z wnioskiem o wydanie tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca występuje Szef Urzędu (art. 75 ust. 3 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 2 ustawy – nieokazanie na żądanie uprawnionych organów dokumentów i zezwoleń uprawniających cudzoziemca do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na tym terytorium

Organy Straży Granicznej i Policji sprawują kontrolę legalności pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 85 ust. 1 ustawy). Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców i wojewoda mogą sprawować kontrolę legalności pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie niezbędnym do prowadzenia przez te organy postępowań w sprawach cudzoziemców (art. 85 ust. 1a ustawy).

Organy Służby Celnej mogą sprawować kontrolę legalności pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 85 ust. 1b ustawy).

Funkcjonariusz Służby Celnej, Straży Granicznej i Policji lub upoważniony przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców lub wojewodę pracownik przeprowadzający kontrolę może żądać okazania:

- 1) dokumentów i zezwoleń uprawniających cudzoziemca do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) środków utrzymania na czas trwania planowanego pobytu oraz na powrót do państwa pochodzenia lub na tranzyt albo dokumentu potwierdzającego możliwość uzyskania takich środków zgodnie z prawem, od cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, wizy lub umowy międzynarodowej o zniesieniu obowiązku wizowego lub jednostronnego zniesienia obowiązku wizowego, lub wobec którego stosuje się częściowe lub całkowite zniesienie

obowiązku wizowego, zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 539/2001 z dnia 15 marca 2001 r. wymieniającym państwa trzecie, których obywatele muszą posiadać wizy podczas przekraczania granic zewnętrznych, oraz te, których obywatele są zwolnieni z tego wymogu,

- 3) dokumentów uprawniających cudzoziemca do wykonywania pracy, prowadzenia działalności gospodarczej oraz powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi (art. 85 ust. 2 ustawy).

Cudzoziemiec poddany kontroli legalności pobytu jest obowiązany okazać dokumenty lub środki utrzymania, jeżeli są wymagane (art. 86 ust. 1 ustawy). Obowiązek okazania środków utrzymania na czas trwania planowanego pobytu oraz na powrót do państwa pochodzenia lub na tranzyt albo dokumentu potwierdzającego możliwość uzyskania takich środków zgodnie z prawem nie dotyczy cudzoziemca, który przybył na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu połączenia z rodziną do osoby, która posiada status uchodźcy (art. 86 ust. 2 ustawy).

Funkcjonariusz Straży Granicznej, Policji lub funkcjonariusz celny oraz pracownik Urzędu do Spraw Cudzoziemców lub urzędu wojewódzkiego pobiera od cudzoziemca odciski linii papilarnych w celu ustalenia tożsamości, jeżeli w toku kontroli legalności pobytu cudzoziemiec nie okaże dokumentu, na podstawie którego można ustalić jego tożsamość, lub w przypadku, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie co do autentyczności dokumentu okazanego przez cudzoziemca. Ponadto w toku kontroli legalności pobytu uprawniony funkcjonariusz lub pracownik może pobrać od cudzoziemca odciski linii papilarnych w celu weryfikacji tożsamości posiadacza wizy Schengen lub w celu stwierdzenia jej autentyczności, w razie wątpliwości co do tożsamości cudzoziemca lub autentyczności wizy Schengen. Ustalenie tożsamości cudzoziemca, weryfikacja tożsamości posiadacza wizy Schengen lub stwierdzenie autentyczności tej wizy odbywa się przez sprawdzenie odcisków linii papilarnych pobranych od cudzoziemca w Wizowym Systemie Informacyjnym (art. 86a ust. 1–3 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 3 ustawy – uchylanie się od obowiązku wymiany karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca

Cudzoziemiec jest obowiązany wymienić posiadaną kartę pobytu, polski dokument podróży dla cudzoziemca lub polski dokument tożsamości cudzoziemca w przypadku (art. 77 ustawy):

- 1) zmiany danych w nich zamieszczonych,
- 2) zmiany wyglądu utrudniającej ustalenie jego tożsamości,
- 3) uszkodzenia ich w stopniu utrudniającym posługiwanie się nimi,
- 4) upływu terminu ważności karty pobytu wydanej w związku z uzyskaniem zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej,
- 5) ich utraty lub zniszczenia.

Wniosek o wydanie lub wymianę polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca, wniosek o wydanie tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, wniosek o wymianę karty pobytu zawiera:

- 1) dane cudzoziemca oraz objętych wnioskiem dzieci i innych osób wpisanych do dokumentu podróży, w zakresie niezbędnym do wydania lub wymiany karty pobytu lub dokumentu,
- 2) adres zameldowania na pobyt stały lub pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące (art. 78 ust. 1 ustawy).

Cudzoziemiec jest obowiązany przedstawić dokument potwierdzający jego tożsamość, a cudzoziemiec ubiegający się o wymianę karty pobytu ważny dokument podróży, i dołączyć do wniosku fotografie osób objętych wnioskiem oraz dokumenty niezbędne do potwierdzenia danych i okoliczności podanych we wniosku. W szczególnie uzasadnionym przypadku, jeżeli cudzoziemiec ubiegający się o wymianę karty pobytu nie posiada i nie ma możliwości uzyskania ważnego dokumentu podróży, może przedstawić inny dokument potwierdzający jego tożsamość (art. 78 ust. 2–3 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 4 ustawy – niewykonanie obowiązku opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej określonego w decyzji o wydaleniu wydanej na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy

Cudzoziemcowi wydaje się decyzję o wydaleniu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli (art. 88 ust. 1 ustawy):

- 1) przebywa na tym terytorium bez ważnej wizy, jeżeli jest wymagana, lub innego ważnego dokumentu uprawniającego do wjazdu i pobytu na tym terytorium,
- 2) nie opuścił terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po wykorzystaniu dopuszczalnego czasu pobytu na terytorium państw obszaru Schengen przez 3 miesiące w okresie 6 miesięcy liczonych od dnia pierwszego wjazdu,
- 3) wykonywał pracę niezgodnie z *Ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocii zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* albo podjął działalność gospodarczą niezgodnie z przepisami obowiązującymi w tym zakresie w Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) nie posiada środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie może wskazać wiarygodnych źródeł ich uzyskania,
- 5) jego dane są wpisane do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany, jeżeli wjazd cudzoziemca na to terytorium nastąpi w okresie obowiązywania wpisu,
- 6) jego dane znajdują się w Systemie Informacyjnym Schengen do celów odmowy wjazdu, jeżeli cudzoziemiec przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w ruchu bezwizowym lub na podstawie wizy Schengen, z wyłączeniem wizy upoważniającej tylko do wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 7) jego dalszy pobyt stanowiłby zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego albo naruszałby interes Rzeczypospolitej Polskiej,
- 8) niezgodnie z przepisami przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę,
- 9) dobrowolnie nie opuścił terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji:
 - a) o zobowiązaniu do opuszczenia tego terytorium,
 - b) o odmowie udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony,
 - c) o cofnięciu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony,
- 10) nie wywiązuje się z zobowiązań podatkowych wobec Skarbu Państwa,
- 11) zakończył odbywanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w Rzeczypospolitej Polskiej za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe,
- 12) został skazany w Rzeczypospolitej Polskiej prawomocnym orzeczeniem na karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu i istnieją podstawy do przeprowadzenia postępowania o przekazanie go za granicę w celu wykonania orzeczonej wobec niego kary,
- 13) przebywa poza strefą przygraniczną, w której zgodnie z zezwoleniem na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego może przebywać,
- 14) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po upływie okresu pobytu, do którego był uprawniony na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego.

Cudzoziemcowi, który posiada zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, nie wydaje się decyzji o wydaleniu (art. 88 ust. 2 ustawy).

Termin dobrowolnego opuszczenia przez cudzoziemca terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który wynosi od 7 do 30 dni, może być przedłużony jednorazowo do 1 roku, jeżeli przepisy polskiego prawa wymagają od cudzoziemca osobistego stawiennictwa przed polskim organem władzy publicznej lub obecności cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wymaga jego wyjątkowa sytuacja osobista lub interes Rzeczypospolitej Polskiej (art. 90 ust. 1a ustawy). Przedłużenie terminu może nastąpić na wniosek cudzoziemca, w drodze decyzji, także po wydaniu decyzji o wydaleniu (art. 90 ust. 1b ustawy).

Decyzji o wydaleniu cudzoziemca można nadać rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli dalszy jego pobyt stanowiłby zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego albo naruszałby interes Rzeczypospolitej Polskiej (art. 90 ust. 2 ustawy).

Decyzję o wydaleniu cudzoziemca wydaje, z urzędu lub na wniosek Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Agencji Wywiadu, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Policji, komendanta oddziału Straży Granicznej, komendanta wojewódzkiego Policji, komendanta placówki Straży Granicznej lub organu Służby Celnej, wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca lub miejsce ujawnienia faktu albo zdarzenia będącego podstawą wystąpienia z wnio-

skiem o wydalenie cudzoziemca (art. 92 ust. 1 ustawy). Wojewoda odnotowuje wydanie decyzji o wydaleniu w dokumencie podróży cudzoziemca oraz niezwłocznie informuje o jej wydaniu organ, który wystąpił z wnioskiem o wydanie decyzji o wydaleniu. W przypadku przekazania decyzji o wydaleniu za pośrednictwem urzędów umożliwiających odczyt i zapis znaków pisma na nośniku papierowym lub za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnych i doręczenia cudzoziemcowi decyzji w formie uzyskanej w wyniku takiego przekazu wydanie decyzji o wydaleniu odnotowuje w dokumencie podróży cudzoziemca organ obowiązany do wykonania decyzji (art. 92 ust. 2–3 ustawy).

Organ, który wydał decyzję o wydaleniu, na wniosek cudzoziemca, dokonuje, w języku zrozumiałym dla cudzoziemca, pisemnego tłumaczenia podstawy prawnej decyzji, rozstrzygnięcia oraz pouczenia, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie. Organ odwoławczy prowadzący postępowanie w sprawie wydania decyzji o wydaleniu zapewnia cudzoziemcowi, który nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, możliwość korzystania z pomocy tłumacza (art. 93a ust. 1–2 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 5 ustawy – niewykonanie obowiązku zgłaszania się w określonych odstępach czasu do organu wskazanego w decyzji o wydaleniu

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, iż w decyzji o wydaleniu można zobowiązać cudzoziemca do zgłaszania się w określonych odstępach czasu do organu wskazanego w decyzji (art. 90 ust. 1 pkt 3 ustawy).

Decyzję o wydaleniu cudzoziemca wydaje, z urzędu lub na wniosek Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Agencji Wywiadu, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Policji, komendanta oddziału Straży Granicznej, komendanta wojewódzkiego Policji, komendanta placówki Straży Granicznej lub organu Służby Celnej, wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca lub miejsce ujawnienia faktu albo zdarzenia będącego podstawą wystąpienia z wnioskiem o wydalenie cudzoziemca (art. 92 ust. 1 ustawy).

Wojewoda odnotowuje wydanie decyzji o wydaleniu w dokumencie podróży cudzoziemca oraz niezwłocznie informuje o jej wydaniu organ, który wystąpił z wnioskiem o wydanie decyzji o wydaleniu. W przypadku przekazania decyzji o wydaleniu za pośrednictwem urzędów umożliwiających odczyt i zapis znaków pisma na nośniku papierowym lub za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnych i doręczenia cudzoziemcowi decyzji w formie uzyskanej w wyniku takiego przekazu wydanie decyzji o wydaleniu odnotowuje w dokumencie podróży cudzoziemca organ obowiązany do wykonania decyzji (art. 92 ust. 2–3 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 6 ustawy – opuszczenie miejsca zamieszkania wyznaczonego cudzoziemcowi w decyzji o wydaleniu

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, iż w decyzji o wydaleniu można wyznaczyć cudzoziemcowi miejsce zamieszkania do czasu wykonania decyzji (art. 90 ust. 1 pkt 3 ustawy).

Cudzoziemcowi nie wolno opuścić miejsca zamieszkania wyznaczonego w decyzji o wydaleniu bez zgody organu, który wydał decyzję (art. 91 ustawy).

Decyzję o wydaleniu cudzoziemca wydaje, z urzędu lub na wniosek Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Agencji Wywiadu, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Policji, komendanta oddziału Straży Granicznej, komendanta wojewódzkiego Policji, komendanta placówki Straży Granicznej lub organu Służby Celnej, wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca lub miejsce ujawnienia faktu albo zdarzenia będącego podstawą wystąpienia z wnioskiem o wydalenie cudzoziemca (art. 92 ust. 1 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 7a ustawy – nieopuszczenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o odmowie udzielenia lub cofnięcia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, że cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt jest niepożądany, można w decyzji o odmowie udzielenia lub cofnięcia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony zobowiązać do opuszczenia tego terytorium w terminie określonym w decyzji (art. 57 ust. 6 i art. 58 ust. 4 ustawy). Do decyzji o odmowie udzielenia lub cofnięcia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, w której zobowiązuje się cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu w sprawie zobowiązania do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 57 ust. 7 i art. 58 ust. 5 ustawy).

Decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wydaje komendant wojewódzki Policji, komendant powiatowy (miejski) Policji, komendant oddziału Straży Granicznej lub komendant placówki Straży Granicznej. Od decyzji przysługuje odwołanie do wojewody właściwego ze względu na siedzibę organu, który wydał decyzję. Organ, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, odnotowuje wydanie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w dokumencie podróży cudzoziemca oraz niezwłocznie informuje o jej wydaniu właściwego miejscowo wojewodę, a w przypadku, gdy cudzoziemiec przebywa poza strefą przygraniczną, w której zgodnie z zezwoleniem na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego może przebywać lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po upływie okresu pobytu, do którego był uprawniony na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu gra-

nicznego, informuje się ponadto ministra właściwego do spraw zagranicznych (art. 98 ust. 1–3 ustawy).

Organ, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polski, pobiera od cudzoziemca, któremu wydano decyzję o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, odciski linii papilarnych, jeżeli nie zostały one pobrane wtedy, gdy (art. 98 ust. 4 ustawy):

- 1) cudzoziemiec został zatrzymany w związku z przekroczeniem granicy wbrew przepisom prawa, chyba że cudzoziemiec został niezwłocznie doprowadzony do granicy,
- 2) właściwy organ wystąpił z wnioskiem o wydanie decyzji o wydaleniu cudzoziemca,
- 3) Straż Graniczna lub Policja zatrzymała cudzoziemca.

Odciski linii papilarnych od cudzoziemca, któremu wydano decyzję o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobiera się za pomocą kart daktyloskopijnych lub urządzenia do elektronicznego pobierania odcisków (art. 98 ust. 5 ustawy).

Komendant placówki Straży Granicznej odnotowuje w rejestrze spraw dotyczących zobowiązania do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej datę opuszczenia przez cudzoziemca tego terytorium lub informuje o tym niezwłocznie organ, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 98 ust. 6 ustawy).

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, że do postępowania w sprawie zobowiązania cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stosuje się przepisy art. 93a ustawy (art. 97a ustawy), z których wynika, że organ który wydał decyzję na wniosek cudzoziemca, dokonuje w języku zrozumiałym dla cudzoziemca pisemnego tłumaczenia podstawy prawnej decyzji, rozstrzygnięcia oraz pouczenia, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie. Organ odwoławczy prowadzący postępowanie w sprawie wydania decyzji zapewnia cudzoziemcowi, który nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, możliwość korzystania z pomocy tłumacza.

Cudzoziemiec jest obowiązany opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed upływem terminu ważności zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, chyba że uzyskał kolejne zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 59 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 7b ustawy – nieopuszczenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się

Cudzoziemcowi cofa się zezwolenie na osiedlenie się, jeżeli (art. 68 ust. 1–4 ustawy):

- 1) wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego bądź interes Rzeczypospolitej Polskiej,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 2) wniosek o udzielenie tego zezwolenia lub dołączone do niego dokumenty zawierały nieprawdziwe dane osobowe lub fałszywe informacje,
- 3) w postępowaniu o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się zeznał nieprawdę lub zataił prawdę albo, w celu użycia za autentyczny, podrobił lub przerobił dokument bądź takiego dokumentu jako autentycznego używał,
- 4) został skazany prawomocnym wyrokiem w Rzeczypospolitej Polskiej za przestępstwo umyślne na karę co najmniej 3 lat pozbawienia wolności,
- 5) opuścił na stałe terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Decyzję o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, z urzędu lub na wniosek Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Policji, komendanta oddziału Straży Granicznej lub komendanta wojewódzkiego Policji (art. 71b ust. 7 ustawy).

Decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na osiedlenie się wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 71b ust. 1 ustawy). Zezwolenia na osiedlenie się udziela się na czas nieoznaczony. Zezwolenie takie wygasa z mocy prawa z dniem uzyskania przez cudzoziemca zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej (art. 64 ust. 5–6 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 7c ustawy – nieopuszczenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o cofnięciu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej

Cudzoziemcowi cofa się zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, jeżeli (art. 69 ust. 1 ustawy):

- 1) nabycie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej nastąpiło w sposób niezgodny z prawem,
- 2) stanowi on rzeczywiste i poważne zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo dla bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- 3) opuścił terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres przekraczający 6 lat,
- 4) opuścił terytorium Unii Europejskiej na okres następujących kolejno po sobie 12 miesięcy,
- 5) uzyskał na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej.

Organ prowadzący postępowanie w sprawie cofnięcia zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, w przypadku gdy stanowi on rzeczywiste i poważne zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, jest obowiązany uwzględnić okres pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jego wiek, istnienie związków z Rzeczpospolitą Polską lub brak związków z krajem pochodzenia oraz skutki dla cudzoziemca i członków jego rodziny, które powstaną w przypadku cofnięcia zezwolenia (art. 69 ust. 2 ustawy).

W decyzji o cofnięciu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, gdy stanowi on rzeczywiste i poważne zagrożenie dla obron-

ności lub bezpieczeństwa państwa albo dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, orzeka się o wydaleniu cudzoziemca (art. 69 ust. 3 ustawy). Do postępowania w sprawie cofnięcia zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, w części dotyczącej orzeczenia o wydaleniu cudzoziemca, stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawie wydalenia z wyłączeniem takim, że decyzji o wydaleniu nie nadaje się rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 69 ust. 4 ustawy).

Decyzję o cofnięciu zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, z urzędu lub na wniosek Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Policji, komendanta oddziału Straży Granicznej lub komendanta wojewódzkiego Policji (art. 71b ust. 7 ustawy).

Decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (art. 71b ust. 1 ustawy). Zezwolenia udziela się na czas nieoznaczony (art. 65 ust. 7 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 7d ustawy – nieopuszczenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, że w sytuacji, gdy cudzoziemiec (art. 97 ust. 1 ustawy):

- 1) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez ważnej wizy, jeżeli jest wymagana, lub innego ważnego dokumentu uprawniającego do wjazdu i pobytu na tym terytorium,
- 2) nie opuścił terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po wykorzystaniu dopuszczalnego czasu pobytu na terytorium państw obszaru Schengen przez 3 miesiące w okresie 6 miesięcy liczonych od dnia pierwszego wjazdu,
- 3) wykonywał pracę niezgodnie z *Ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* albo podjął działalność gospodarczą niezgodnie z przepisami obowiązującymi w tym zakresie w Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) nie posiada środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie może wskazać wiarygodnych źródeł ich uzyskania,
- 5) niezgodnie z przepisami przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę,
- 6) przebywa poza strefą przygraniczną, w której zgodnie z zezwoleniem na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego może przebywać,
- 7) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po upływie okresu pobytu, do którego był uprawniony na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

może być zobowiązany do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie od 7 do 30 dni, gdy z okoliczności sprawy wynika, że dobrowolnie wykona ten obowiązek.

Do decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stosuje się przepisy art. 90 ust. 1a i 1b ustawy (art. 97 ust. 1a ustawy), z których wynika iż termin od 7 do 30 dni może być przedłużony jednorazowo do 1 roku, jeżeli przepisy polskiego prawa wymagają od cudzoziemca osobistego stawiennictwa przed polskim organem władzy publicznej lub obecności cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wymaga jego wyjątkowa sytuacja osobista lub interes Rzeczypospolitej Polskiej. Przedłużenie terminu może nastąpić na wniosek cudzoziemca, w drodze decyzji, także po wydaniu decyzji o wydaleniu.

Decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wydaje komendant wojewódzki Policji, komendant powiatowy (miejski) Policji, komendant oddziału Straży Granicznej lub komendant placówki Straży Granicznej. Od decyzji przysługuje odwołanie do wojewody właściwego ze względu na siedzibę organu, który wydał decyzję. Organ, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, odnotowuje wydanie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w dokumencie podróży cudzoziemca oraz niezwłocznie informuje o jej wydaniu właściwego miejscowo wojewodę, a w przypadku, gdy cudzoziemiec przebywa poza strefą przygraniczną, w której zgodnie z zezwoleniem na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego może przebywać lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po upływie okresu pobytu, do którego był uprawniony na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego, informuje się ponadto ministra właściwego do spraw zagranicznych (art. 98 ust. 1–3 ustawy).

Organ, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polski, pobiera od cudzoziemca, któremu wydano decyzję o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, odciski linii papilarnych, jeżeli nie zostały one pobrane wtedy, gdy (art. 98 ust. 4 ustawy):

- 1) cudzoziemiec został zatrzymany w związku z przekroczeniem granicy wbrew przepisom prawa, chyba że cudzoziemiec został niezwłocznie doprowadzony do granicy,
- 2) właściwy organ wystąpił z wnioskiem o wydanie decyzji o wydaleniu cudzoziemca,
- 3) Straż Graniczna lub Policja zatrzymała cudzoziemca.

Odciski linii papilarnych od cudzoziemca, któremu wydano decyzję o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobiera się za pomocą kart daktyloskopijnych lub urządzenia do elektronicznego pobierania odcisków (art. 98 ust. 5 ustawy).

Komendant placówki Straży Granicznej odnotowuje w rejestrze spraw dotyczących zobowiązania do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej datę opuszczenia przez cudzoziemca tego terytorium lub informuje o tym niezwłocznie organ, który wydał decyzję o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 98 ust. 6 ustawy).

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, że do postępowania w sprawie zobowiązania cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stosuje się przepisy art. 93a ustawy (art. 97a ustawy), z których wynika, że organ który wydał decyzję na wniosek cudzoziemca, dokonuje w języku zrozumiałym dla cudzoziemca pisemnego tłumaczenia podstawy prawnej decyzji, rozstrzygnięcia oraz pouczenia, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie. Organ odwoławczy prowadzący postępowanie w sprawie wydania decyzji zapewnia cudzoziemcowi, który nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, możliwość korzystania z pomocy tłumacza.

Art. 148 ust. 1 pkt 8 ustawy – niezawiadomienie o utracie karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca w terminie, o którym mowa w art. 79 ust. 1 ustawy

Przepisy ustawy o cudzoziemcach nakładają na cudzoziemca, który utracił kartę pobytu, polski dokument podróży dla cudzoziemca lub polski dokument tożsamości cudzoziemca, obowiązek zawiadomienia o tym zdarzeniu wojewodę, który wydał te dokumenty, w terminie 3 dni od dnia ich utraty (art. 79 ust. 1 i 3 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 9 ustawy – niezwrócenie znalezionej karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca w przypadku, gdy cudzoziemcowi wydano nową kartę pobytu lub nowy dokument, w terminie, o którym mowa w art. 79 ust. 2 ustawy

Ustawa o cudzoziemcach stanowi, iż w przypadku znalezienia utraconej karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca, cudzoziemiec jest obowiązany, w terminie 3 dni od dnia ich znalezienia, zawiadomić o tym wojewodę i zwrócić niezwłocznie znaną kartę pobytu, polski dokument podróży dla cudzoziemca lub polski dokument tożsamości cudzoziemca, jeżeli w miejsce utraconej karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca lub polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca wydano już nowy dokument (art. 79 ust. 2 i 3 ustawy).

Art. 148 ust. 1 pkt 10 ustawy – wjechanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego i:

- a) przebywanie poza strefą przygraniczną, w ramach której posiadacz zezwolenia jest uprawniony do przemieszczania się, albo
- b) nieopuszczenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po upływie okresu pobytu określonego w tym zezwoleniu

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Mały ruch graniczny – to wjazd i pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, do których stosuje się rozporządzenie (WE) nr 1931/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. ustanawiające przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich i zmieniające postanowienia Konwencji z Schengen (Dz.Urz. UE L 29 z 3 lutego 2007 r., s. 3) – tzw. rozporządzenie nr 1931/2006. W myśl art. 3 pkt 3 rozporządzenia nr 1931/2006 mały ruch graniczny oznacza regularne przekraczanie zewnętrznej granicy lądowej (wspólnej granicy lądowej pomiędzy państwem członkowskim a sąsiadującym państwem trzecim) przez osoby zamieszkujące strefę przygraniczną w celu pobytu w strefie przygranicznej, np. ze względów społecznych, kulturalnych lub uzasadnionych powodów ekonomicznych lub ze względów rodzinnych, przez okres nieprzekraczający limitów czasu ustanowionych w tym rozporządzeniu.

Cudzoziemcy zamieszkujący w strefie przygranicznej państwa sąsiadującego z Rzeczpospolitą Polską, przekraczający granicę w celu pobytu w polskiej strefie przygranicznej na podstawie ważnego zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego, na zasadach określonych w umowie o małym ruchu granicznym zawartej przez Rzeczpospolitą Polską z tym państwem, są zwolnieni z obowiązku posiadania wiz (art. 24d ustawy).

Zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego to specjalny dokument wprowadzony na mocy rozdziału 3 rozporządzenia nr 1931/2006, który uprawnia mieszkańców strefy przygranicznej do przekraczania zewnętrznej granicy lądowej w ramach zasad małego ruchu granicznego (art. 3 pkt 7 rozporządzenia nr 1931/2006).

Zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego może być wydane cudzoziemcowi, który spełnia warunki określone w art. 9 rozporządzenia nr 1931/2006 (art. 24e ust. 1 ustawy). Warunki te dotyczą mieszkańców strefy przygranicznej, którzy:

- 1) posiadają ważny dokument lub dokumenty podróży, upoważniające ich do przekraczania granic zewnętrznych,
- 2) okażą dokumenty potwierdzające ich status mieszkańca strefy przygranicznej oraz istnienie uzasadnionych powodów dla częstego przekraczania zewnętrznej granicy lądowej w ramach zasad małego ruchu granicznego,
- 3) nie są osobami, wobec których dokonano wpisu do celów odmowy wjazdu w SIS,
- 4) nie są uważani za stanowiących zagrożenie dla porządku publicznego, bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego lub stosunków międzynarodowych żadnego z państw członkowskich, a w szczególności nie dokonano wobec nich, na tej samej podstawie, wpisu do celów odmowy wjazdu w krajowych bazach danych państw członkowskich.

Jeżeli cudzoziemiec nie spełnia warunków określonych w tym rozporządzeniu, odmawia się mu wydania zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego (art. 24e ust. 2 ustawy).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego jest ważne nie krócej niż rok i nie dłużej niż 5 lat (art. 10 rozporządzenia nr 1931/2006).

Cudzoziemiec ubiegający się o wydanie zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego składa na formularzu wniospek i przedstawia w nim powody częstego przekraczania granicy w ramach małego ruchu granicznego oraz dołącza fotografie wnioskodawcy, dokumenty potwierdzające posiadanie miejsca stałego zamieszkania w strefie przygranicznej oraz dokumenty potwierdzające powody częstego przekraczania granicy (art. 24f ust. 1 ustawy). Cudzoziemiec ubiegający się o wydanie zezwolenia jest obowiązany przedstawić właściwemu organowi ważny dokument podróży (art. 24f ust. 2 ustawy).

Ważność terytorialna zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego jest ograniczona do strefy przygranicznej państwa członkowskiego wydającego zezwolenie (art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1931/2006).

Mieszkańcy strefy przygranicznej mogą przekraczać zewnętrzną granicę lądową sąsiadującego państwa członkowskiego w ramach zasad małego ruchu granicznego, pod warunkiem że (art. 4 rozporządzenia nr 1931/2006):

- a) posiadają zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego oraz, jeżeli jest to wymagane na podstawie właściwej umowy dwustronnej między państwami członkowskimi a sąsiadującymi państwami trzecimi, ważny dokument lub dokumenty podróży,
- b) nie są osobami, wobec których dokonano wpisu do celów odmowy wjazdu w Systemie Informacyjnym Schengen (SIS),
- c) nie są uważani za stanowiących zagrożenie dla porządku publicznego, bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego lub stosunków międzynarodowych żadnego z państw członkowskich, a w szczególności nie dokonano wobec nich, na tej samej podstawie, wpisu do celów odmowy wjazdu w krajowych bazach danych państw członkowskich.

Zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego unieważnia się, w drodze decyzji, jeżeli cudzoziemiec, który wjechał na jego podstawie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) przebywa na tym terytorium po upływie okresu pobytu, do którego był uprawniony na podstawie zezwolenia, lub
- 2) przebywa poza strefą przygraniczną, w której zgodnie z zezwoleniem mógł przebywać – jeżeli zachodzą przeszkody prawne do wydania w tych okolicznościach decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub decyzji o wydaleniu. Decyzję o unieważnieniu zezwolenia na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego wydaje komendant wojewódzki Policji, komendant powiatowy (miejski) Policji, komendant placówki Straży Granicznej lub komendant oddziału Straży Granicznej, który w wyniku kontroli legalności pobytu cudzoziemca stwierdził okoliczności uzasadniające unieważnienie tego zezwolenia. Od decyzji

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

o unieważnieniu zezwolenia przysługuje odwołanie do wojewody właściwego ze względu na siedzibę organu, który wydał decyzję (art. 24i ust. 1–3 ustawy).

Komendant placówki Straży Granicznej zatrzymuje zezwolenie na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego, jeżeli podczas kontroli granicznej stwierdzi, że zezwolenie to zostało unieważnione (art. 24j ust. 1 ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 148 ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 148 ust. 1 ustawy – podmiot indywidualny (cudzoziemiec).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 148 ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Wyrok nakazowy wydany w postępowaniu nakazowym jest natychmiast wykonalny (art. 148 ust. 3 ustawy).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Ustawa reguluje postępowanie ze zwierzętami kręgowymi (art. 2 ust. 1 ustawy), do których zaliczamy kręglouste (minogi), ryby, płazy, gady, ptaki i ssaki⁷⁴. Ustawa nie stosuje się do procedur stanowiących doświadczenie w rozumieniu art. 2 pkt 6 *Ustawy z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach*. Podstawowym założeniem ustawodawcy jest, że zwierzę jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą i w związku z tym człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę (art. 1 ust. 1 ustawy).

Celem zabezpieczenia prawidłowej realizacji postanowień ustawy w zakresie ochrony zwierząt ustawodawca wprowadził odpowiedzialność karną za przestępstwa i wykroczenia.

PRZESTĘPSTWA Z USTAWY O OCHRONIE ZWIERZĄT

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Art. 35. 1. Kto zabija, uśmierca zwierzę albo dokonuje uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1–4,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

1a. Tej samej karze podlega ten, kto znęca się nad zwierzęciem.

2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 lub 1a działa ze szczególnym okrucieństwem,

podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 1a lub 2 sąd orzeka przepadek zwierzęcia, jeżeli sprawca jest jego właścicielem.

3a. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 lub 1a sąd może orzec, a w razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd orzeka tytułem środka karnego zakaz posiadania zwierząt od roku do lat 10; zakaz orzeka się w latach.

4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 1a lub 2 sąd może orzec wobec sprawcy zakaz wykonywania określonego zawodu, prowadzenia określonej działalności lub wykonywania czynności wymagających zezwolenia, które są związane z wykorzystywaniem zwierząt lub oddziaływaniem na nie, a także może orzec

⁷⁴ W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 57.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

przebieg narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa.

5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 1a lub 2 sąd może orzec nawiązkę w wysokości od 500 zł do 100.000 zł na cel związany z ochroną zwierząt, wskazany przez sąd.

Przedmiot ochrony – życie zwierząt oraz ich wolność od niekonicznego bólu i cierpienia⁷⁵.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na:

- 1) zabiciu, uśmierceniu albo dokonaniu uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1–4 ustawy (art. 35 ust. 1 ustawy),
- 2) znęcaniu się nad zwierzęciem (art. 35 ust. 1a ustawy),
- 3) zabiciu, uśmierceniu albo dokonaniu uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów ustawy lub znęcaniu się nad zwierzęciem, działając ze szczególnym okrucieństwem (art. 35 ust. 2 ustawy).

Art. 35 ust. 1 ustawy – zabicie, uśmiercenie albo dokonanie uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1–4 ustawy

Istota przestępstwa polega na zabijaniu, uśmierceniu bądź dokonywaniu uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1–4 ustawy.

Zabijanie, uśmiercanie i dokonywanie uboju zwierząt jest prawnie dopuszczalne, jeśli odbywa się zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zwierząt i wydanymi na jej podstawie rozporządzeniami. Odstępstwo od określonych w nich zasad może stanowić istotę przestępstwa określonego w art. 35 ust. 1 ustawy.

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 6 ust. 1 ustawy zabrania zabijania zwierząt bez uzasadnienia (bez przesłanki uzasadniającej uśmiercenie zwierzęcia), z wyjątkiem:

- 1) uboju i uśmiercania zwierząt gospodarskich⁷⁶ oraz uśmiercania dzikich ptaków i ssaków utrzymywanych przez człowieka w celu pozyskania mięsa i skór,

⁷⁵ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, dz. cyt., s. 169.

⁷⁶ Zwierzęta gospodarskie – to zwierzęta gospodarskie w rozumieniu przepisów *Ustawy z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich* (Dz.U. Nr 133, poz. 921 z późn. zm.). Stosownie do art. 2 ustawy użyte w ustawie określenie zwierzęta gospodarskie oznacza: a) koniowate – zwierzęta gatunków: koń (*Equus caballus*) i osioł (*Equus asinus*), b) bydło – zwierzęta gatunków: bydło domowe (*Bos taurus*) i bawoły (*Bubalus bubalus*), c) jeleniowate – zwierzęta z gatunków: jelen szlachetny (*Cervus elaphus*), jelen sika (*Cervus nippon*) i daniel (*Dama dama*) utrzymywane w warunkach fermowych w celu pozyskania mięsa lub skór, jeżeli pochodzą z chowu lub hodowli zamkniętej, o których mowa w przepisach prawa łowieckiego, albo chowu lub hodowli fermowej, d) drób – ptaki gatunków: kura (*Gallus gallus*), kaczka (*Anas platyrhynchos*), kaczka piżmowa (*Cairinamoschata*), gęś (*Anser anser*), gęś garbonosa (*Anser cygnoides*), indyk (*Meleagris gallopavo*), przepiórka japońska (*Coturnix japonica*), perlica (*Numida meleagris*) oraz utrzymywany w warunkach fermowych struś (*Struthio camelus*); e) świnię (*Sus scrofa*), f) owce (*Ovis aries*), g) kozy (*Capra hircus*), h) pszczołę miodną (*Apis mellifera*), i) zwierzęta futerkowe – lisa po-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 2) połowu ryb zgodnie z przepisami o rybołówstwie i rybactwie śródlądowym,
 - 3) konieczności bezzwłocznego uśmiercenia,
 - 4) działań niezbędnych do usunięcia poważnego zagrożenia sanitarnego ludzi lub zwierząt,
 - 5) usuwania osobników bezpośrednio zagrażających ludziom lub innym zwierzętom, jeżeli nie jest możliwy inny sposób usunięcia zagrożenia,
 - 6) polowań, odstrzałów i ograniczania populacji zwierząt łownych,
 - 7) usypiania ślepych miotów,
 - 8) czynności podlegających zakazom w stosunku do gatunków chronionych, określonym w *Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* wykonywanych na podstawie właściwych zezwoleń,
 - 9) uśmiercania zwierząt gatunków obcych zagrażających gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym w rozumieniu *Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*
- prowadzonych zgodnie z art. 33 oraz przepisami odrębnymi.

Ustawa o ochronie zwierząt stanowi, iż uśmiercanie zwierząt może odbywać się wyłącznie w sposób humanitarny polegający na zadawaniu przy tym minimum cierpienia fizycznego i psychicznego (art. 33 ust. 1a ustawy). W przypadku, gdy Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska lub regionalny dyrektor ochrony środowiska wydał zezwolenie na zabicie zwierząt objętych ochroną gatunkową, mogą one być uśmiercone przy użyciu broni myśliwskiej przez osoby uprawnione do posiadania tej broni (art. 33 ust. 1b ustawy). Natomiast w przypadku konieczności podjęcia działań niezbędnych do usunięcia poważnego zagrożenia sanitarnego ludzi lub zwierząt zwierzę może być uśmiercone bez zgody właściciela na podstawie orzeczenia lekarza weterynarii (art. 33 ust. 2 ustawy). Ustalenie właściciela i uzyskanie jego zgody nie dotyczy zwierząt chorych na choroby podlegające obowiązkowi zwalczania na podstawie *Ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt*.

Przepisy ustawy stanowią, że w przypadku konieczności bezzwłocznego uśmiercenia, w celu zakończenia cierpienia zwierzęcia, potrzebę jego uśmiercenia stwierdza lekarz weterynarii, członek Polskiego Związku Łowieckiego, inspektor organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, funkcjonariusz Policji, Straży Ochrony Kolei, straży gminnej, Straży Granicznej, pracownik Służby Leśnej lub Służby Parków Narodowych, strażnik Państwowej Straży Łowieckiej, strażnik łowiecki lub strażnik Państwowej Straży Rybackiej, natomiast gdy bezzwłoczne uśmiercenie zwierzęcia jest niezbędne do realizacji zadań związanych z ochroną przyrody na obszarze parku narodowego, potrzebę uśmiercenia zwierzęcia stanowiącego zagrożenie stwierdza w decyzji administracyjnej dyrektor parku narodowego, na którego obszarze

spolitego (*Vulpes vulpes*), lisa polarnego (*Alopex lagopus*), norkę amerykańską (*Mustela vison*), tchórza (*Mustela putorius*), jenota (*Nyctereutes procyonoides*), nutrię (*Myocastor coypus*), szynszylę (*Chinchilla lanigera*) i królika (*Oryctolagus cuniculus*), utrzymywanych w celu produkcji surowca dla przemysłu futrzarskiego, mięsnego i włókienniczego.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

znajduje się to zwierzę. Uprawnionymi do wykonania decyzji są upoważnieni przez dyrektora parku narodowego pracownicy wchodzący w skład Służby Parków Narodowych (art. 33 ust. 3–3a ustawy). W razie konieczności bezzwłocznego uśmiercenia czynność tę dokonuje się przez:

- 1) podanie środka usypiającego – przez lekarza weterynarii,
- 2) zastrzelenie zwierzęcia wolno żyjącego (dzikiego) – przez osobę uprawnioną do użycia broni palnej (art. 33 ust. 4 ustawy).

Ustawa o ochronie zwierząt stanowi, że zwierzę kręgowie w ubojni może zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje, przy czym w ubojni wyodrębnia się pomieszczenie do przetrzymywania zwierząt oraz pomieszczenie do ogłuszania i wykrwawiania zwierząt (art. 34 ust. 1–2 ustawy). Natomiast w uboju domowym zwierzęta kopytne mogą być uśmiercane tylko po uprzednim ich pozbawieniu świadomości przez przyuczonego ubojowca (art. 34 ust. 3 ustawy). Ponadto ustawa zabrania (art. 34 ust. 4 ustawy):

- 1) uśmiercania zwierząt w okresie stanowiącym 10 proc czasu trwania ciąży dla danego gatunku, bezpośrednio poprzedzającym planowany termin porodu, oraz 48 godzin po porodzie, z wyjątkiem:
 - a) uśmiercenia zwierząt w przypadkach określonych w *Ustawie z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach*,
 - b) konieczności bezzwłocznego uśmiercenia,
 - c) wydania przez powiatowego lekarza weterynarii decyzji nakazującej zabicie lub ubój zwierząt na podstawie art. 44 ust. 1 pkt 4 *Ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt*,
- 2) uboju lub uśmiercania zwierząt kręgowych z udziałem dzieci lub w ich obecności,
- 3) wytrzewiania (patroszenia), oparzania, zdejmowania skóry, wędzenia i oddzielania części zwierząt stałocieplnych przed ustaniem odruchów oddechowych i mięśniowych.

Kwalifikacje osób uprawnionych do zawodowego uboju, warunki wyładunku, przemieszczania, przetrzymywania, unieruchamiania w celu dokonania uboju lub uśmiercenia zwierząt oraz warunki i metody uboju i uśmiercania zwierząt stosownie do gatunku określa *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 września 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju oraz warunków i metod uboju i uśmiercania zwierząt*.

Skutek – przestępstwo z art. 35 ust. 1 ustawy – przestępstwo skutkowe.

Podmiot przestępstwa – z art. 35 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednimi ewentualnym.

Art. 35 ust. 1a ustawy – znęcanie się nad zwierzęciem

Ustawa o ochronie zwierząt zabrania znęcania się nad zwierzętami (art. 6 ust. 1a ustawy).

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Znęcanie się – jest pojęciem prawnym, przez które należy rozumieć zadawanie albo świadome dopuszczanie do zadawania bólu lub cierpień, a w szczególności (art. 6 ust. 2 ustawy):

- 1) umyślne zranienie lub okaleczenie zwierzęcia, niestanowiące dozwolonego prawem zabiegu lub doświadczenia na zwierzęciu, w tym znakowanie zwierząt stałocieplnych przez wypalanie lub wymrażanie, a także wszelkie zabiegi mające na celu zmianę wyglądu zwierzęcia i wykonywane w celu innym niż ratowanie jego zdrowia lub życia, a w szczególności przycinanie psom uszu i ogonów (kopiowanie),
- 2) znakowanie zwierząt stałocieplnych przez wypalanie lub wymrażanie,
- 3) używanie do pracy albo w celach sportowych lub rozrywkowych zwierząt chorych, a także zbyt młodych lub starych oraz zmuszanie ich do czynności, których wykonywanie może spowodować ból,
- 4) bicie zwierząt przedmiotami twardymi i ostrymi lub zaopatrzonymi w urządzenia obliczone na sprawianie specjalnego bólu, bicie po głowie, dolnej części brzucha, dolnych częściach kończyn,
- 5) przeciążanie zwierząt pociągowych i jucznych ładunkami w oczywisty sposób nieodpowiadającymi ich sile i kondycji lub stanowi dróg lub zmuszanie takich zwierząt do zbyt szybkiego biegu,
- 6) transport zwierząt, w tym zwierząt hodowlanych, rzeźnych i przewożonych na targowiska, przenoszenie lub przepędzanie zwierząt w sposób powodujący ich zbędne cierpienie i stres,
- 7) używanie uprzęży, pęt, stelaży, więzów lub innych urządzeń zmuszających zwierzę do przebywania w nienaturalnej pozycji, powodujących zbędny ból, uszkodzenia ciała albo śmierć,
- 8) dokonywanie na zwierzętach zabiegów i operacji chirurgicznych przez osoby nieposiadające wymaganych uprawnień bądź niezgodnie z zasadami sztuki lekarsko-weterynaryjnej, bez zachowania koniecznej ostrożności i oględności oraz w sposób sprawiający ból, któremu można było zapobiec,
- 9) złośliwe straszenie lub drażnienie zwierząt,
- 10) utrzymywanie zwierząt w niewłaściwych warunkach bytowania, w tym utrzymywanie ich w stanie rażącego zaniedbania lub niechlujstwa, bądź w pomieszczeniach albo klatkach uniemożliwiających im zachowanie naturalnej pozycji,
- 11) porzucanie zwierzęcia, a w szczególności psa lub kota, przez właściciela bądź przez inną osobę, pod której opieką zwierzę pozostaje,
- 12) stosowanie okrutnych metod w chowie lub hodowli zwierząt,
- 13) organizowanie walk zwierząt,
- 14) obcowanie płciowe ze zwierzęciem (zoofilia),
- 15) wystawianie zwierzęcia domowego lub gospodarskiego na działanie warunków atmosferycznych, które zagrażają jego zdrowiu lub życiu,
- 16) transport żywych ryb lub ich przetrzymywanie w celu sprzedaży bez dostatecznej ilości wody uniemożliwiającej oddychanie,
- 17) utrzymywanie zwierzęcia bez odpowiedniego pokarmu lub wody przez okres wykraczający poza minimalne potrzeby właściwe dla gatunku.

Definicja znęcania się nad zwierzęciem ma obszerny katalog zachowań, które polegają na zadawaniu lub świadomym dopuszczaniu do zadawania bólu lub cierpień zwierzęciu. Jest to katalog otwarty, podany jedynie przykładowo, gdyż użyty w definicji przez ustawodawcę zwrot „a w szczególności” oznacza,

że nie tylko zachowania wyszczególnione w przepisie art. 6 ust. 2 ustawy wyczerpują znamiona przestępstwa znęcania się nad zwierzęciem, ale i te inne zachowania, które nie są ujęte w katalogu, mogą być uznane za znęcanie się.

Skutek – przestępstwo z art. 35 ust. 1a ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – podmiot przestępstwa z art. 35 ust. 1a ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Art. 35 ust. 2 ustawy – zabicie, uśmiercenie albo dokonanie uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów ustawy lub znęcanie się nad zwierzęciem, działając ze szczególnym okrucieństwem

Znamieniem kwalifikującym przestępstwo określone w art. 35 ust. 2 ustawy jest szczególne okrucieństwo.

Szczególne okrucieństwo – to przedsięwzięcie przez sprawcę działań charakteryzujących się drastycznością form i metod, a zwłaszcza działanie w sposób wyszukany lub powolny, obliczony z premedytacją na zwiększenie rozmiaru cierpień i czasu ich trwania (art. 4 pkt 12 ustawy).

Należy przyjąć, że szczególne okrucieństwo jest kategorią przedmiotową, a nie podmiotową. W związku tym o uznaniu czynu za szczególnie okrutny decyduje nie zamiar sprawcy, lecz ocena intensywności cierpień zadawanych zwierzęciu, które w odczuciu przeciętnego człowieka przedstawiają się jako szczególnie okrutne, np. oślepienie lub inne ciężkie okaleczenie zwierzęcia⁷⁷.

Różnica pomiędzy przestępstwem znęcania się nad zwierzęciem (art. 35 ust. 1a ustawy) a szczególnym okrucieństwem (art. 35 ust. 2 ustawy) wyraża się w szczególnym natężeniu dolegliwości zadawanych konkretnemu zwierzęciu⁷⁸.

Skutek – przestępstwo z art. 35 ust. 2 ustawy – przestępstwo materialne w odniesieniu do zabicia, uśmiercenia, dokonania uboju zwierzęcia, natomiast przestępstwo formalne w odniesieniu do znęcania się nad zwierzęciem.

Podmiot przestępstwa – z art. 35 ust. 2 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Przestępstwa określone w art. 35 ust. 1–1a ustawy zagrożone są karą grzywny (od 10 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł, ani też przekraczać 2.000 zł), ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności do lat 2 (od miesiąca do 2 lat pozbawienia wolności), natomiast przestępstwo określone w art. 35 ust. 2 ustawy zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 3 (od miesiąca do 3 lat pozbawienia wolności).

Ustawa o ochronie zwierząt stanowi, iż w razie skazania za przestępstwo określone w art. 35 ust. 1–2 sąd orzeka przepadek zwierzęcia, jeżeli sprawca jest jego właścicielem, natomiast w przypadku skazania za przestępstwo określone w art. 35 ust. 1–1a sąd może orzec, a w razie skazania za przestępstwo określone

⁷⁷ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, dz. cyt., s. 175.

⁷⁸ M. Mozgawa, *Żyję, więc cierpię*, „Rzeczpospolita” 2001, nr 2, s. 28.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

w art. 35 ust. 2 sąd orzeka tytułem środka karnego zakaz posiadania zwierząt od roku do lat 10; zakaz orzeka się w latach (art. 35 ust. 3–3a ustawy).

Ustawa o ochronie zwierząt stanowi, iż w razie skazania za przestępstwo określone w art. 35 ust. 1–2 sąd może orzec wobec sprawcy zakaz wykonywania określonego zawodu, prowadzenia określonej działalności lub wykonywania czynności wymagających zezwolenia, które są związane z wykorzystywaniem zwierząt lub oddziaływaniem na nie, a także może orzec przepadek narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa (art. 35 ust. 4 ustawy).

W razie skazania za przestępstwo określone w art. 35 ust. 1–2 sąd może orzec nawiązkę w wysokości od 500 zł do 100.000 zł na cel związany z ochroną zwierząt, wskazany przez sąd (art. 35 ust. 5 ustawy).

WYKROCZENIA Z USTAWY O OCHRONIE ZWIERZĄT

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Art. 37. 1. Kto narusza nakazy albo zakazy określone w art. 9, art. 10a ust. 1–3, art. 11 ust. 3, art. 12 ust. 1–6, art. 13 ust. 1, art. 14, art. 15 ust. 1–5, art. 16, art. 17 ust. 1–7, art. 18, art. 22 ust. 1, art. 22a, art. 25 lub art. 27, podlega karze aresztu lub grzywny.

2. Usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo do czynu określonego w ust. 1 jest karalne.

3. W razie ukarania za wykroczenie, o którym mowa w ust. 1, można orzec przepadek narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia oraz przedmiotów z niego pochodzących, jak również można orzec przepadek zwierzęcia.

4. W razie popełnienia wykroczenia, o którym mowa w ust. 1, można orzec nawiązkę w wysokości do 1.000 zł na cel związany z ochroną zwierząt.

Przedmiot ochrony – życie, zdrowie i właściwe warunki utrzymywania zwierząt⁷⁹.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na naruszeniu nakazów albo zakazów określonych w art. 9, art. 10a ust. 1–3, art. 11 ust. 3, art. 12 ust. 1–6, art. 13 ust. 1, art. 14, art. 15 ust. 1–5, art. 16, art. 17 ust. 1–7, art. 18, art. 22 ust. 1, art. 22a, art. 25 lub art. 27 ustawy (art. 37 ust. 1 ustawy).

Art. 37 ust. 1 ustawy – naruszenie nakazów albo zakazów określonych w art. 9, art. 10a ust. 1–3, art. 11 ust. 3, art. 12 ust. 1–6, art. 13 ust. 1, art. 14, art. 15 ust. 1–5, art. 16, art. 17 ust. 1–7, art. 18, art. 22 ust. 1, art. 22a, art. 25 lub art. 27 ustawy

Istota wykroczenia polega na naruszeniu nakazów lub zakazów zawartych w art. 37 ust. 1 ustawy. Aby stwierdzić, czy w danej sytuacji zaistniało wykroczenie określone w art. 37 ust. 1 ustawy, należy najpierw poznać materialne przepisy ustawy, które nakazują lub zakazują pewnych zachowań w stosunku do zwierząt.

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 9 ustawy odnosi się do zwierząt domowych, czyli do zwierząt tradycyjnie przebywających wraz z człowiekiem w jego domu lub innym odpowiednim pomieszczeniu i które utrzymywane są

⁷⁹ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, dz. cyt., s. 477.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

przez człowieka w charakterze jego towarzysza (art. 4 pkt 17 ustawy). Ustawa nakazuje zapewnienie utrzymywanemu zwierzęciu domowemu pomieszczenia chroniącego je przed zimnem, upałami i opadami atmosferycznymi, z dostępem do światła dziennego oraz umożliwiające mu swobodną zmianę pozycji ciała, a także nakazuje zapewnienie zwierzęciu domowemu odpowiedniej karmy i stałego dostępu do wody (art. 9 ust. 1 ustawy). Przepisy ustawy zabraniają ponadto trzymania zwierząt domowych na uwięzi w sposób stały dłużej niż 12 godzin w ciągu doby lub powodujący u nich uszkodzenie ciała lub cierpienie oraz niezapewniający możliwości niezbędnego ruchu, przy czym długość uwięzi nie może być krótsza niż 3 m (art. 9 ust. 2 ustawy).

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 10a ust. 1–3 i art. 11 ust. 3 ustawy zabrania:

- 1) wprowadzania do obrotu zwierząt domowych na targowiskach, targach i giełdach (art. 10a ust. 1 pkt 1 ustawy),
- 2) prowadzenia targowisk, targów i giełd ze sprzedażą zwierząt domowych (art. 10a ust. 1 pkt 2 ustawy),
- 3) wprowadzania do obrotu psów i kotów poza miejscami ich chowu lub hodowli (art. 10a ust. 1 pkt 3 ustawy), z wyjątkiem gdy wprowadzającym do obrotu jest podmiot prowadzący schroniska dla zwierząt oraz organizacja społeczna, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt (art. 10a ust. 5 ustawy),
- 4) rozmnażania psów i kotów w celach handlowych (art. 10a ust. 2 ustawy), z wyjątkiem hodowli zwierząt zarejestrowanych w ogólnokrajowych organizacjach społecznych, których statutowym celem jest działalność związana z hodowlą rasowych psów i kotów (art. 10a ust. 6 ustawy),
- 5) puszczania psów bez możliwości ich kontroli i bez oznakowania umożliwiającego identyfikację właściciela lub opiekuna (art. 10a ust. 3 ustawy), z wyjątkiem terenu prywatnego, jeżeli teren ten jest ogrodzony w sposób uniemożliwiający psu wyjście (art. 10a ust. 4 ustawy),
- 6) odławiania zwierząt bezdomnych bez zapewnienia im miejsca w schronisku dla zwierząt, chyba że zwierzę stwarza poważne zagrożenie dla ludzi lub innych zwierząt (art. 11 ust. 3 ustawy).

Przepisy art. 12 ustawy nakazują zapewnienie zwierzętom gospodarskim opieki i właściwych warunków bytowania oraz nakazują stworzenie takich warunków chowu lub hodowli zwierząt, aby nie powodowały one urazów, uszkodzeń ciała lub innych cierpień (art. 12 ust. 1–2 ustawy). Przepisy art. 12 ustawy ponadto zabraniają:

- 1) tuczu gęsi lub kaczek na stłuszczone wątroby (art. 12 ust. 4 ustawy),
- 2) utrzymywania cieląt powyżej 8 tygodnia życia w pojedynczych boksach (art. 12 ust. 4a pkt 1 ustawy), z wyjątkiem gospodarstw rolnych, w których jednocześnie utrzymywane jest mniej niż 6 cieląt (art. 12 ust. 4b ustawy),
- 3) utrzymywania cieląt na uwięzi, z wyjątkiem pory karmienia, a w czasie jej trwania nie dłużej niż 1 godzinę (art. 12 ust. 4a pkt 2 ustawy),

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 4) obsady zwierząt gospodarskich ponad ustalone normy powierzchni dla danego gatunku, wieku lub stanu fizjologicznego (art. 12 ust. 5 ustawy),
- 5) importu zwierząt i produktów zwierzęcych uzyskanych w wyniku chowu lub hodowli z naruszeniem przepisów ustawy o ochronie zwierząt (art. 12 ust. 6 ustawy).

Ustawodawca mając na względzie zapewnienie zwierzętom gospodarskim właściwych warunków bytowania i opieki, upoważnił właściwego ministra rolnictwa do wydania dwóch rozporządzeń: *Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej* i *Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej*.

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 13 ust. 1 ustawy stanowi, iż wprowadzenie dotychczas niestosowanej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej technologii chowu zwierząt wymaga uzyskania zezwolenia marszałka województwa stwierdzającego, że technologia spełnia wymogi określone ustawą.

Przepisy art. 14 ust. 1 ustawy wymagają, aby sposoby i warunki używania zwierząt do pracy nie stwarzały nieuzasadnionego zagrożenia dla ich życia i zdrowia ani nie zadawały im cierpienia. W związku z tym zabrania się w szczególności (art. 14 ust. 2 ustawy):

- 1) przeciążania zwierząt,
- 2) używania do pracy zwierząt chorych lub niedożywionych,
- 3) używania uprząży, wędzideł, rzędów wierzchowych, juków, podków, pojazdów lub narzędzi mogących, ze względu na zły stan techniczny lub niewłaściwą konstrukcję, spowodować obrażenia ciała lub śmierć zwierzęcia,
- 4) używania do popędzania zwierząt przedmiotów lub narzędzi, które mogą spowodować okaleczenie zwierzęcia,
- 5) zmuszania do wyczerpującego kłusu lub galopu zwierząt ciągnących ładunek,
- 6) używania do zrywki drewna koni poniżej 5. roku życia.

Przepis art. 14 ust. 3 ustawy nakazuje osobie wykorzystującej zwierzęta do pracy zapewnienie im, w ciągu każdej doby, wypoczynku lub regeneracji sił, właściwego dla danego gatunku.

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 15 ust. 1 ustawy stanowi, iż warunki występów, treningów i tresury oraz metody postępowania ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych nie mogą zagrażać ich życiu lub zdrowiu ani powodować cierpienia. Zgodnie z ustawą warunki występów tych zwierząt muszą być określone w przygotowanym przez organizatora występu scenariuszu lub odpowiednim programie zatwierdzonym przez Głównego Lekarza Weterynarii albo wskazaną przez niego osobę (art. 15 ust. 2 ustawy). Ustawa zabrania stosowania wobec zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

filmowych, sportowych i specjalnych farmakologicznych i mechanicznych metod i środków dopingujących (art. 15 ust. 3 ustawy). Zwierzęta te powinny mieć zapewniony właściwy wypoczynek. Zabrania się w szczególności wykorzystywania tych zwierząt bezpośrednio po transporcie, bez regeneracji wypoczynkowo-ruchowej (art. 15 ust. 4 ustawy).

Zwierzętom wykorzystywanym do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych przepisy ustawy nakazują zapewnić opiekę lekarsko-weterynaryjną (art. 15 ust. 5 ustawy).

Przepisy ustawy zabraniają wykorzystywania zwierząt w widowiskach i sportach noszących znamiona okrucieństwa. Nie wolno w szczególności organizować walk z udziałem byków, psów, kogutów (art. 16 ustawy).

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 17 ust. 1–2 ustawy nakazuje, aby:

- 1) do tresury i pokazów dla celów widowiskowo-rozrywkowych wykorzystywano tylko zwierzęta urodzone i wychowane w niewoli i tylko takie, którym mogą być zapewnione warunki egzystencji stosowne do potrzeb danego gatunku (art. 17 ust. 1 ustawy),
- 2) tresura zwierząt do celów widowiskowo-rozrywkowych i obronnych prowadzona była w sposób nie powodujący ich cierpienie (art. 17 ust. 2 ustawy).

Przepisy ustawy ponadto zabraniają:

- 1) prowadzenia tresury zwierząt wyłącznie w celu zwiększenia ich agresywności (art. 17 ust. 3 ustawy),
- 2) zmuszania zwierząt do wykonywania czynności, które powodują ból lub są sprzeczne z ich naturą (art. 17 ust. 4 ustawy),
- 3) prowadzenia menażerii objazdowych (art. 17 ust. 5 ustawy),
- 4) propagowania lub upowszechniania drastycznych scen zabijania, zadawania cierpienia lub innej przemocy, ze strony człowieka, której ofiarami są zwierzęta (art. 17 ust. 6 ustawy), chyba że sceny te mają na celu napiętnowanie okrutnego zachowania wobec zwierząt.

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 17 ust. 7 ustawy nakazuje odpowiednie stosowanie przepisów art. 9 ustawy do zwierząt wykorzystywanych do celów widowiskowo-rozrywkowych i obronnych. W związku z tym zwierzętom wykorzystywanym do celów widowiskowo-rozrywkowych i obronnych należy zapewnić pomieszczenie chroniące je przed zimnem, upałami i opadami atmosferycznymi, z dostępem do światła dziennego oraz umożliwiające im swobodną zmianę pozycji ciała, odpowiednią karmę i stały dostęp do wody (art. 17 ust. 7 ustawy w zw. z art. 9 ust. 1 ustawy). Przepisy ustawy zabraniają trzymania takich zwierząt na uwięzi w sposób stały dłużej niż 12 godzin w ciągu doby lub powodujący u nich uszkodzenie ciała lub cierpienie oraz niezapewniający możliwości niezbędnego ruchu, przy czym długość uwięzi nie może być krótsza niż 3 m (art. 17 ust. 7 ustawy w zw. z art. 9 ust. 2 ustawy).

Warunki utrzymywania poszczególnych gatunków zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych, mające na względzie zapewnienie zwierzętom właściwej opieki

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

określa *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 stycznia 2004 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania poszczególnych gatunków zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych.*

Przepisy art. 18 ust. 1 ustawy stanowią, że zwierzęta wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych mogą być przetrzymywane, hodowane i prezentowane jedynie w stadninach, cyrkach lub bazach cyrkowych oraz w miejscach przeznaczonych dla zwierząt wykorzystywanych do celów specjalnych, pod nadzorem Inspekcji Weterynaryjnej, przy czym przetrzymywanie, hodowla lub prezentacja tych zwierząt musi być wykonywana w sposób gwarantujący bezpieczeństwo ludzi i zwierząt (art. 18 ust. 2 ustawy).

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 22 ust. 1 ustawy wymaga dla pozyskiwania zwierząt wolno żyjących (dzikich) w celu preparowania ich zwłok uzyskania zezwolenia marszałka województwa właściwego ze względu na miejsce wykonywania eksponatów. Zgoda marszałka województwa wymagana jest również w przypadku pozyskiwania zwierząt wolno żyjących (dzikich) w celu tworzenia kolekcji spreparowanych zwłok tych zwierząt (art. 22a ustawy).

Przepisy art. 25 ustawy nakładają na prowadzącego pojazd mechaniczny, który potrafił zwierzę, obowiązek, w miarę możliwości, do zapewnienia zwierzęciu stosownej pomocy lub zawiadomienia jednej ze służb, tj. lekarza weterynarii, członka Polskiego Związku Łowieckiego, inspektora organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, funkcjonariusza Policji, Straży Ochrony Kolei, straży gminnej, Straży Granicznej, pracownika Służby Leśnej lub Służby Parków Narodowych, strażnika Państwowej Straży Łowieckiej, strażnika łowieckiego lub strażnika Państwowej Straży Rybackiej.

Ustawa o ochronie zwierząt dopuszcza zabiegi lekarsko-weterynaryjne na zwierzętach w celu ratowania ich życia lub zdrowia oraz dla koniecznego ograniczenia populacji i mogą być one przeprowadzane wyłącznie przez osoby uprawnione (art. 27 ust. 1 ustawy). Zabiegi lekarsko-weterynaryjne i zootechniczne lub inne zabiegi wynikające z technologii produkcji mogą być wykonywane na zwierzętach wyłącznie przez osoby posiadające kwalifikacje określone odrębnymi przepisami, z zachowaniem koniecznej ostrożności, w sposób zapewniający ograniczenie cierpienia i stresu zwierzęcia (art. 27 ust. 2 ustawy), natomiast zabiegi powodujące ból wykonuje się w znieczuleniu ogólnym albo miejscowym, z wyjątkiem tych zabiegów, które według zasad sztuki weterynaryjnej wykonuje się bez znieczulenia (art. 27 ust. 3 ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 37 ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 37 ust. 1 ustawy – podmiot:

- 1) indywidualny (osoby znajdujące się w określonej sytuacji: osoby utrzymujące zwierzęta domowe lub gospodarskie, osoby zajmujące się wykorzystywaniem zwierząt do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych, osoby dokonujące zabiegów,

- 2) powszechny, np. każdy prowadzący pojazd, który potrącił zwierzę, jest obowiązany do udzielenia mu pomocy, a co najmniej zawiadomienia określonej służby⁸⁰.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 37 ust. 1 ustawy zagrożone jest karą aresztu (najkrócej 5, najdłużej 30 dni) lub grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa o ochronie zwierząt (art. 37 ust. 3 ustawy) przewiduje, iż w razie ukarania za wykroczenie określone w art. 37 ust. 1 ustawy można orzec przepadek narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia oraz przedmiotów z niego pochodzących, jak również można orzec przepadek zwierzęcia, gdyż zgodnie z regułą zawartą w kodeksie wykroczeń przypadkiem mogą być objęte tylko rzeczy stanowiące własność sprawcy (art. 30 § 2 k.w.).

W razie popełnienia wykroczenia określonego w art. 37 ust. 1 ustawy można orzec nawiązkę w wysokości do 1.000 zł na cel związany z ochroną zwierząt.

Ustawa o ochronie zwierząt stanowi, iż w sprawach o przestępstwa określone w art. 35 ust. 1–2 ustawy oraz wykroczenia określone w art. 37 ustawy, a także w postępowaniu w sprawach nieletnich o czyn karalny określony w art. 35 ust. 1–2 ustawy, prawa pokrzywdzonego może wykonywać organizacja społeczna, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt (art. 39 ustawy). Organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, mogą współdziałać z właściwymi instytucjami państwowymi i samorządowymi w ujawnianiu oraz ściganiu przestępstw i wykroczeń określonych w ustawie (art. 40 ustawy).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Art. 37a. 1. Kto prowadzi hodowlę lub utrzymuje psa rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego zezwolenia,

podlega karze aresztu lub grzywny.

2. W razie ukarania za wykroczenie, o którym mowa w ust. 1, można orzec przepadek zwierzęcia.

Przedmiot ochrony – gwarancja przestrzegania ustawowych wymagań dotyczących hodowli oraz utrzymania psów rasy uznawanej za agresywną⁸¹; bezpieczeństwo ludzi i zwierząt, które może zostać zagrożone przez psa rasy uznawanej za agresywną⁸².

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) prowadzeniu hodowli psów rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego zezwolenia (art. 37a ust. 1 ustawy),
- 2) utrzymywaniu psa rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego zezwolenia (art. 37a ust. 1 ustawy).

⁸⁰ W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz...*, dz. cyt., s. 229.

⁸¹ W. Kotowski, B. Kurzepa, *Wykroczenia pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 152.

⁸² W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz...*, dz. cyt., s. 231.

Art. 37a ust. 1 ustawy – prowadzenie hodowli lub utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego zezwolenia

Ustawa o ochronie zwierząt stanowi, że prowadzenie hodowli lub utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną wymaga zezwolenia wydanego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na planowane miejsce prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa na wniosek osoby zamierzającej prowadzić taką hodowlę lub utrzymywać takiego psa (art. 10 ust. 1 ustawy).

Istota wykroczenia polega na prowadzeniu hodowli lub utrzymywaniu psa rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego zezwolenia. Znamię braku zezwolenia zachodzi wówczas, gdy:

- 1) hodowca lub utrzymujący psa nie wystąpił o zezwolenie (w ogóle nie posiada zezwolenia),
- 2) hodowca lub utrzymujący psa wystąpił o zezwolenie, ale organ gminy odmówił mu zezwolenia,
- 3) zezwolenie zostało cofnięte decyzją ostateczną⁸³.

Wykaz ras psów uznawanych za agresywne zawiera *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 kwietnia 2003 r.* i obejmuje następujące rasy:

- 1) amerykański pit bull terier,
- 2) pies z Majorki (Perro de Presa Mallorquin),
- 3) buldog amerykański,
- 4) dog argentyński,
- 5) pies kanaryjski (Perro de Presa Canario),
- 6) tosainu,
- 7) Rottweiler,
- 8) akbash dog,
- 9) anatoliankarabash,
- 10) moskiewski stróżujący,
- 11) owczarek kaukaski.

Zezwolenia na prowadzenie hodowli lub utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną nie wydaje się, a wydane cofa się, jeżeli pies będzie lub jest utrzymywany w warunkach i w sposób, które stanowią zagrożenie dla ludzi lub zwierząt. Organem właściwym w sprawie cofnięcia zezwolenia jest wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa. W razie zmiany miejsca prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa właściwy organ dokonuje zmiany zezwolenia (art. 10 ust. 2–2b ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 37a ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 37a ust. 1 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

⁸³ Tamże.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Wykroczenie określone w art. 37a ust. 1 ustawy zagrożone jest karą aresztu (najkrócej 5, najdłużej 30 dni) lub grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa o ochronie zwierząt (art. 37a ust. 2 ustawy) przewiduje, iż w razie ukarania za wykroczenie określone w art. 37a ust. 1 ustawy można orzec przepadek zwierzęcia, gdyż zgodnie z regułą zawartą w kodeksie wykroczeń przypadkiem mogą być objęte tylko rzeczy stanowiące własność sprawcy (art. 30 § 2 k.w.).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Art. 37b. 1. Kto, będąc przewoźnikiem w rozumieniu art. 2 lit. x rozporządzenia nr 1/2005:

- 1) transportuje zwierzęta bez dokumentów, o których mowa w art. 4, art. 10 i art. 11 rozporządzenia nr 1/2005, lub
- 2) transportuje zwierzęta bez licencji, o której mowa w art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005, lub
- 3) transportuje zwierzęta bez świadectw zatwierdzenia, o których mowa w art. 18 ust. 1 albo art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005, lub
- 4) nie zapewnia transportowanym zwierzętom warunków, o których mowa w załączniku I do rozporządzenia nr 1/2005, lub
- 5) nie wypełnia obowiązku określonego w art. 6 ust. 4 i 6 rozporządzenia nr 1/2005, podlega karze aresztu lub grzywny.

2. Kto, będąc:

- 1) opiekunem w rozumieniu art. 2 lit. k rozporządzenia nr 1/2005, nie wypełnia obowiązków określonych w art. 8 tego rozporządzenia,
- 2) operatorem punktu gromadzenia zwierząt, nie wypełnia obowiązków określonych w art. 9 rozporządzenia nr 1/2005, podlega karze aresztu lub grzywny.

Przedmiot ochrony – gwarancja wykonywania transportu drogowego zwierząt zgodnie z wymaganiami ustawy i rozporządzeń wydanych na jej podstawie, a także rozporządzenia Rady (WE) NR 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97 (Dz.Urz. UE L 3 z 5 stycznia 2005 r., s. 1 z późn. zm.) – tzw. rozporządzenie nr 1/2005⁸⁴.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) transportowaniu przez przewoźnika zwierząt bez dokumentów, o których mowa w art. 4, art. 10 i art. 11 rozporządzenia nr 1/2005 (art. 37b ust. 1 pkt 1 ustawy),
- 2) transportowaniu przez przewoźnika zwierząt bez licencji, o której mowa w art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005 (art. 37b ust. 1 pkt 2 ustawy),
- 3) transportowaniu przez przewoźnika zwierząt bez świadectw zatrudnienia,
- 4) o których mowa w art. 18 ust. 1 albo art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005 (art. 37b ust. 1 pkt 3 ustawy),
- 5) niezapewnieniu przez przewoźnika transportowanym zwierzętom warunków, o których mowa w załączniku I do rozporządzenia nr 1/2005 (art. 37b ust. 1 pkt 4 ustawy),

⁸⁴ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenie pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 153.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 6) niewypełnieniu przez przewoźnika obowiązku określonego w art. 6 ust. 4 i 6 rozporządzenia nr 1/2005 (art. 37b ust. 1 pkt 5 ustawy),
- 7) niewypełnieniu przez opiekuna obowiązków określonych w art. 8 rozporządzenia nr 1/2005 (art. 37b ust. 2 pkt 1 ustawy),
- 8) niewypełnieniu przez operatora punktu gromadzenia zwierząt obowiązków określonych w art. 9 rozporządzenia nr 1/2005 (art. 37b ust. 2 pkt 2 ustawy).

Art. 37b ust. 1 pkt 1 ustawy – transportowanie przez przewoźnika zwierząt bez dokumentów, o których mowa w art. 4, art. 10 i art. 11 rozporządzenia nr 1/2005

Istota wykroczenia polega na transportowaniu przez przewoźnika zwierząt bez posiadania dokumentów, o których mowa w art. 4, art. 10 i art. 11 rozporządzenia nr 1/2005.

Przewoźnik – to osoba fizyczna lub prawna transportująca zwierzęta na własny rachunek lub na rachunek strony trzeciej (art. 2 lit. x rozporządzenia nr 1/2005).

Rozporządzenie nr 1/2005 w art. 4 ust. 1 stanowi, iż do transportu zwierząt uprawnione są jedynie osoby posiadające w środku transportu dokumenty określające:

- a) pochodzenie zwierząt i ich właściciela,
- b) miejsce wyjazdu,
- c) datę i czas wyjazdu,
- d) przewidziane miejsce przeznaczenia,
- e) przewidywany czas trwania przewozu.

Przewoźnik udostępnia wymienioną dokumentację właściwej władzy na jej żądanie (art. 4 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005).

Przepisy rozporządzenia nr 1/2005 w art. 10 ust. 1 stanowią, iż właściwe władze wydają przewoźnikom zezwolenie, pod warunkiem że:

- a) osoby ubiegające się znajdują się, lub w przypadku osób ubiegających się i znajdujących się w państwach trzecich, są reprezentowane w Państwie Członkowskim, w którym ubiegają się o zezwolenie,
- b) osoby ubiegające się wykazały, że dysponują wystarczającą liczbą właściwego personelu, wyposażenia i procedur operacyjnych umożliwiających im przestrzeganie niniejszego rozporządzenia, w tym w odpowiednim przypadku zasad dobrej praktyki,
- c) osoby ubiegające się lub ich przedstawiciele nie figurują w rejestrze skazanych za poważne naruszenia prawodawstwa wspólnotowego oraz/lub ustawodawstwa krajowego dotyczącego ochrony zwierząt w ciągu 3 lat poprzedzających złożenie wniosku. Przepis ten nie ma zastosowania w sytuacji, gdy składający wniosek zapewnił właściwe władze, że podjęte zostały wszystkie środki celem uniknięcia dalszych naruszeń.

Właściwe władze wydają zezwolenie zgodnie ze wzorem przedstawionym w rozdziale I załącznika III. Tego rodzaju zezwolenie będzie ważne maksymalnie 5 lat od daty wystawienia i nie będzie obowiązywało w przypadku długotrwałego przewozu (art. 10 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Określenie wymagań dotyczących zezwoleń w przypadku długotrwałych przewozów zawiera art. 11 rozporządzenia nr 1/2005. Z przepisu tego wynika, że właściwe władze wydają przewoźnikom zezwolenie na długotrwały transport, pod warunkiem że:

- a) spełnią oni przepisy określające wymagania dotyczące zezwoleń dla przewoźników (art. 10 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005),
- b) osoby ubiegające się złożą następujące dokumenty:
 - ważne licencje kierowców i osób obsługujących pojazdy drogowe przewożące domowe nieparzystokopytne lub gatunki domowego bydła, owiec, kóz lub świń lub drób w odniesieniu do wszystkich kierowców i osób obsługujących podczas długotrwałego przewozu,
 - ważne świadectwa zatwierdzenia, z niepowtarzalnym w danym Państwie Członkowskim numerem oraz zgodnie ze wzorem zawartym w rozdziale IV załącznika III rozporządzenia nr 1/2005, w odniesieniu do wszystkich środków transportu używanych podczas długotrwałego przewozu,
 - zawierające szczegółowe informacje dotyczące procedur umożliwiających przewoźnikowi śledzenie i rejestrowanie ruchu pojazdów drogowych, za które odpowiadają, oraz procedur kontaktowania się z poszczególnymi kierowcami w każdej chwili podczas długotrwałego przewozu,
 - plan kryzysowy w nagłych przypadkach.

Rozporządzenie nr 1/2005 w art. 11 ust. 2 określa, że do procedur umożliwiających przewoźnikowi śledzenie i rejestrowanie ruchu pojazdów drogowych, za które odpowiadają, oraz procedur kontaktowania się z poszczególnymi kierowcami w każdej chwili podczas długotrwałego przewozu przewoźnicy transportujący w ramach długotrwałego przewozu domowe nieparzystokopytne inne niż zarejestrowane nieparzystokopytne gatunki domowego bydła, owiec, kóz i świń wykazują stosowanie systemu nawigacji określonego w art. 6 ust. 9 rozporządzenia nr 1/2005:

- a) w przypadku środków transportu drogowego po raz pierwszy wprowadzonych do użytku, od 1 stycznia 2007 r.,
- b) w przypadku wszystkich środków transportu drogowego, od 1 stycznia 2009 r.

Właściwe władze (centralna instytucja Państwa Członkowskiego właściwa do przeprowadzania kontroli dobrostanu zwierząt lub jakiegokolwiek organ oddelegowany w tym celu) wydają zezwolenia zgodnie ze wzorem przedstawionym w rozdziale II załącznika III. Tego rodzaju zezwolenie jest ważne maksymalnie 5 lat od daty wystawienia i jest ważne podczas wszystkich przewozów, w tym długotrwałych (art. 11 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2005).

Art. 37b ust. 1 pkt 2 ustawy – transportowanie przez przewoźnika zwierząt bez licencji, o której mowa w art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005

Wykroczenie polega na transportowaniu przez przewoźnika zwierząt bez posiadania licencji, o której mowa w art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005.

Przepis art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005 stanowi, że licencje dla kierowców i osób obsługujących pojazdy drogowe przewożące domowe niepa-

rzystokopytne lub gatunki domowego bydła, owiec, kóz lub świń lub drób są wydawane zgodnie z załącznikiem IV do rozporządzenia nr 1/2005. Licencja jest sporządzona w językach urzędowych Państwa Członkowskiego, w którym wydawane jest zaświadczenie, oraz w języku angielskim, jeśli kierowca lub osoba obsługująca pracuje w innym Państwie Członkowskim. Licencja zostanie wydana przez właściwe władze lub organ wyznaczony do tego celu przez Państwo Członkowskie zgodnie ze wzorem znajdującym się w rozdziale III załącznika III do rozporządzenia nr 1/2005. Licencja powinna dotyczyć jedynie wyszczególnionych gatunków lub grup gatunków.

Art. 37b ust. 1 pkt 3 ustawy – transportowanie przez przewoźnika zwierząt bez świadectw zatrudnienia, o których mowa w art. 18 ust. 1 albo art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005

Istota wykroczenia polega na transportowaniu przez przewoźnika zwierząt bez świadectw zatrudnienia, o których mowa w art. 18 ust. 1 albo art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005.

Przepis art. 18 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005 nakazuje, aby właściwe władze lub organy wyznaczone przez Państwo Członkowskie wydawały świadectwo zatwierdzenia środka transportu drogowego wykorzystywanego do długotrwałego transportu pod warunkiem, że środek transportu:

- a) nie jest przedmiotem innego wniosku o zatwierdzenie i nie posiada świadectwa zatwierdzenia wydanego przez inne władze tego samego lub innego Państwa Członkowskiego,
- b) został poddany kontroli przez właściwe władze lub organ wyznaczony przez Państwo Członkowskie i spełnia wymagania zawarte w rozdziałach II i VI załącznika I do rozporządzenia nr 1/2005 w stosunku do zaprojektowania, konstrukcji i utrzymania środków transportu przeznaczonych do długotrwałych przewozów.

Przepis art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005 określa natomiast, iż właściwe władze lub organ wyznaczony przez Państwo Członkowskie wydają na wniosek świadectwo zatwierdzenia statku do transportu zwierząt pod warunkiem, że statek:

- a) jest obsługiwany w Państwie Członkowskim, w którym złożono wniosek,
- b) nie jest przedmiotem wniosku o zatwierdzenie i nie posiada świadectwa zatwierdzenia wydanego przez właściwe władze tego samego lub innego Państwa Członkowskiego,
- c) został poddany kontroli przez właściwe władze lub organ wyznaczony przez Państwo Członkowskie i spełnia wymagania zawarte w sekcji 1 rozdział VI załącznika I do rozporządzenia nr 1/2005 w stosunku do konstrukcji i wyposażenia statków przeznaczonych do transportu zwierząt.

Art. 37b ust. 1 pkt 4 ustawy – niezapewnienie przez przewoźnika transportowanym zwierzętom warunków, o których mowa w załączniku I do rozporządzenia nr 1/2005

Wykroczenie polega na niezapewnieniu przez przewoźnika transportowanym zwierzętom warunków określonych w załączniku I do rozporządzenia nr 1/2005.

Załącznik określa wymogi transportu zwierząt. Są one podzielone na poszczególne kategorie (rozdziały) precyzyjnie określające warunki, które muszą zostać spełnione podczas przewożenia zwierząt. Każde naruszenie tego załącznika, jeżeli dotyczy warunków, jakie należy zapewnić transportowanym zwierzętom, wyczerpuje znamiona wykroczenia określonego w art. 37b ust. 1 ust. 4 ustawy⁸⁵.

Art. 37b ust. 1 pkt 5 ustawy – niewypełnienie przez przewoźnika obowiązku określonego w art. 6 ust. 4 i 6 rozporządzenia nr 1/2005

Istota wykroczenia polega na zaniechaniu wypełnienia obowiązku określonego w art. 6 ust. 4 i 6 rozporządzenia nr 1/2005.

Rozporządzenie nr 1/2005 w art. 6 ust. 4 określa, że przewoźnicy powierzają obsługę zwierząt personelowi przeszkolonemu w zakresie odpowiednich przepisów załącznika I i II do rozporządzenia nr 1/2005. Natomiast art. 6 ust. 6 rozporządzenia nr 1/2005 stanowi, że przewoźnicy zapewniają obecność osoby obsługującej dla każdej partii zwierząt z wyjątkiem sytuacji, kiedy:

- a) zwierzęta są transportowane w zabezpieczonych, odpowiednio wentylowanych kontenerach, zawierających w razie potrzeby wystarczającą ilość karmy i wody w niewywracalnych pojemnikach, w przypadku przewozu trwającego dwa razy dłużej od przewidywanego czasu,
- b) kierowca pełni funkcję osoby obsługującej.

Skutek – wykroczenie z art. 37b ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 37b ust. 1 ustawy – podmiot indywidualny (przewoźnik).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 37b ust. 2 pkt 1 ustawy – niewypełnienie przez opiekuna obowiązków określonych w art. 8 rozporządzenia nr 1/2005

Wykroczenie polega na zaniechaniu wypełnienia przez opiekuna obowiązków określonych w art. 8 rozporządzenia nr 1/2005.

Opiekun – to osoba fizyczna lub prawna, z wyjątkiem przewoźnika, odpowiedzialna oraz obsługująca zwierzęta, w charakterze czasowym lub stałym (art. 2 lit. k rozporządzenia nr 1/2005).

Przepisy art. 8 ust. 1–2 rozporządzenia nr 1/2005 stanowią, że opiekunowie zwierząt w miejscu wyjazdu, transferu lub w miejscu przeznaczenia zapewniają, aby spełnione zostały reguły techniczne ustanowione w rozdziale I i III sekcja 1 załącznik I do rozporządzenia nr 1/2005 w odniesieniu do transportowanych zwierząt. Ponadto opiekunowie sprawdzają wszystkie zwierzęta przy-

⁸⁵ W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz...*, dz. cyt., s. 234.

bywające na miejsce tranzytu lub na miejsce przeznaczenia i określają, czy ich przewóz był długotrwały. W przypadku długotrwałych przewozów domowych nieparzystokopytnych oraz gatunków domowego bydła, owiec, kóz i świń opiekunowie przestrzegają przepisów dotyczących dziennika podróży, ustanowionych w załączniku II do rozporządzenia nr 1/2005.

Skutek – wykroczenie z art. 37b ust. 2 pkt 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 37b ust. 2 pkt 1 ustawy – podmiot indywidualny (opiekun).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 37b ust. 2 pkt 2 ustawy – niewypełnienie przez operatora punktu gromadzenia zwierząt obowiązków określonych w art. 9 rozporządzenia nr 1/2005

Wykroczenie zachodzi wówczas, gdy operator punktu gromadzenia zwierząt nie wypełnia obowiązków określonych w art. 9 rozporządzenia nr 1/2005.

Punkty gromadzenia zwierząt – to takie miejsca, do których należą gospodarstwa, punkty skupu i targowiska, gdzie zwierzęta domowe nieparzystokopytne lub gatunki domowego bydła, kóz, owiec lub świń pochodzące z różnych gospodarstw są łączone razem w celu stworzenia partii (art. 2 lit. b rozporządzenia nr 1/2005). Osoba zawiadująca takim punktem jest **operatorem punktu gromadzenia zwierząt**⁸⁶.

Rozporządzenie nr 1/2005 w art. 9 ust. 1–2 nakłada na operatorów punktów gromadzenia obowiązek traktowania zwierząt zgodnie z regułami technicznymi ustanowionymi w rozdziale I i III sekcja 1 załącznik I do rozporządzenia nr 1/2005. Ponadto operatorzy punktów gromadzenia uznanych w ramach weterynaryjnego prawodawstwa Wspólnoty:

- a) zapewniają obsługę zwierząt jedynie przez personel, który przeszedł szkolenia dotyczące odpowiednich reguł technicznych ustanowionych w załączniku I do rozporządzenia nr 1/2005,
- b) regularnie informują osoby znajdujące się w punktach gromadzenia o ich obowiązkach i zobowiązaniach w ramach niniejszego rozporządzenia oraz sankcjach wynikających z ich niewykonania,
- c) udostępniają dla osób dopuszczonych do punktu gromadzenia informacji dotyczących właściwych władz, które powiadamiane są o wszelkich możliwych naruszeniach wymogów ww. rozporządzenia,
- d) w przypadku naruszenia ww. rozporządzenia przez jakąkolwiek osobę obecną w punkcie gromadzenia i bez uszczerbku dla działań podejmowanych przez właściwe władze operatorzy podejmują niezbędne środki w celu usunięcia stwierdzonej niezgodności oraz celem zapobieżenia jej ponownemu wystąpieniu,
- e) przyjmują, monitorują i realizują niezbędne przepisy wewnętrzne, aby zagwarantować przestrzeganie przepisów zawartych powyżej.

Skutek – wykroczenie z art. 37b ust. 2 pkt 2 ustawy – wykroczenie formalne.

⁸⁶ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenia pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 164.

Podmiot wykroczenia – z art. 37b ust. 2 pkt 2 ustawy – podmiot indywidualny (operator punktu gromadzenia zwierząt).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenia określone w art. 37b ust. 1–2 ustawy zagrożone są karą aresztu (najkrócej 5, najdłużej 30 dni) lub grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Art. 37d. 1. Kto:

- 1) będąc posiadaczem kurnika, nie zapewnia sprawowania opieki nad kurczętami brojlerami przez osoby spełniające warunki, o których mowa w art. 12a ust. 1,
 - 2) zwiększa obsadę kurcząt brojlerów wbrew wymaganiom określonym w art. 12d,
 - 3) nie prowadzi dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1, lub prowadzi ją niezgodnie z tym przepisem,
 - 4) nie przechowuje lub nie udostępnia dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1, zgodnie z przepisem art. 12f ust. 2,
 - 5) nie zaopatruje wysyłanych do ubojni kurcząt brojlerów pochodzących z kurnika o zwiększonej obsadzie w informację, o których mowa w art. 12f ust. 3, podlega karze grzywny.
2. Orzekanie w sprawach, o których mowa w ust. 1, następuje w trybie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Przedmiot ochrony – dobrostan kurcząt brojlerów⁸⁷ (ptaki z gatunku *Gallus gallus*) utrzymywane w celu pozyskania mięsa (art. 4 pkt 24 ustawy).

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) niezapewnieniu sprawowania opieki nad kurczętami brojlerami przez osoby spełniające warunki, o których mowa w art. 12a ust. 1 ustawy (art. 37d ust. 1 pkt 1 ustawy),
- 2) zwiększeniu obsady kurcząt brojlerów wbrew wymaganiom określonym w art. 12d ustawy (art. 37d ust. 1 pkt 2 ustawy),
- 3) nieprowadzeniu dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1 ustawy lub prowadzeniu jej niezgodnie z tym przepisem (art. 37d ust. 1 pkt 3 ustawy),
- 4) nieprzechowywaniu lub nieudostępnianiu dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1 ustawy, zgodnie z przepisem art. 12f ust. 2 ustawy (art. 37d ust. 1 pkt 4 ustawy),
- 5) niezaopatrywaniu wysyłanych do ubojni kurcząt brojlerów pochodzących z kurnika o zwiększonej obsadzie w informację, o których mowa w art. 12f ust. 3 ustawy (art. 37d ust. 1 pkt 5 ustawy).

Art. 37d ust. 1 pkt 1 ustawy – niezapewnienie sprawowania opieki nad kurczętami brojlerami przez osoby spełniające warunki, o których mowa w art. 12a ust. 1 ustawy

Wykroczenie polega na niezapewnieniu sprawowania opieki nad kurczętami brojlerami przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje określone w art. 12a ust. 1 ustawy. Według tego przepisu posiadacz kurnika, w którym są

⁸⁷ W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz...*, dz. cyt., s. 237.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

utrzymywane kurczęta brojlery, sprawuje samodzielnie opiekę nad kurczętami brojlerami lub zapewnia sprawowanie tej opieki przez osoby, które:

- 1) odbyły szkolenie w zakresie przepisów dotyczących ochrony kurcząt brojlerów lub
- 2) sprawowały opiekę nad kurczętami brojlerami nieprzerwanie od dnia 30 czerwca 2009 r. do dnia 30 czerwca 2010 r., lub
- 3) ukończyły szkolenie w zakresie warunków utrzymywania zwierząt gospodarskich, które zostało przeprowadzone w okresie od dnia 1 maja 2004 r. do dnia 30 czerwca 2010 r., i mają zaświadczenie potwierdzające ukończenie takiego szkolenia, lub
- 4) są absolwentami zawodowych szkół prowadzących kształcenie w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, o której mowa w art. 24 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, związanych z chowem lub hodowlą zwierząt, lub
- 5) są absolwentami szkół wyższych na kierunku weterynaria, zootechnika lub rolnictwo – tzw. opiekunowie.

Posiadacz kurnika może powierzyć opiekę nad kurczętami brojlerami również osobie prawnej albo jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, jeżeli podmioty te zapewnią, że opiekę nad kurczętami brojlerami będą sprawować osoby spełniające warunki określone przepisami ustawy (art. 12a ust. 2 ustawy).

Art. 37d ust. 1 pkt 2 ustawy – zwiększenie obsady kurcząt brojlerów wbrew wymaganiom określonym w art. 12d ustawy

Istota wykroczenia polega na zwiększeniu obsady kurcząt brojlerów wbrew wymaganiom określonym w art. 12d ustawy.

Przepis art. 12d ustawy stanowi, że posiadacz kurnika lub opiekunowie mogą zwiększyć obsadę kurcząt brojlerów w kurniku, w którym są utrzymywane te kurczęta, jeżeli:

- 1) są spełnione wymagania dotyczące zwiększenia obsady kurcząt brojlerów w kurniku określone w *Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej*,
- 2) powiadomią o takim zamiarze powiatowego lekarza weterynarii właściwego ze względu na lokalizację kurnika, w którym są utrzymywane kurczęta brojlery, co najmniej 15 dni przed umieszczeniem stada w tym kurniku, podając planowany poziom obsady.

Art. 37d ust. 1 pkt 3 ustawy – nieprowadzenie dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1 ustawy lub prowadzenie jej niezgodnie z tym przepisem

Wykroczenie polega na:

- 1) zaniechaniu prowadzenia dokumentacji zawierającej:
 - a) informacje o: liczbie wprowadzonych kurcząt brojlerów, powierzchni użytkowej, liczbie padłych kurcząt brojlerów stwierdzonej podczas każ-

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

dej kontroli i przyczynach ich śmierci, liczbie kurcząt brojlerów uśmierconych i przyczynach ich uśmiercenia oraz liczbie kurcząt brojlerów pozostałych w stadzie po sprzedaży lub po uśmierceniu,

- b) nazwę mieszańca kurcząt brojlerów, jeżeli jest znana (art. 12f ust. 1 ustawy),
- 2) prowadzeniu dokumentacji niezgodnie z przepisem art. 12f ust. 1 ustawy, czyli niezamieszczaniu wszystkich danych, których zamieszczenia w dokumentacji przepis ten wymaga⁸⁸.

Dokumentacja przechowywana jest przez 3 lata od dnia umieszczenia kurcząt brojlerów w kurniku, w którym są one utrzymywane, i udostępniana powiatowemu lekarzowi weterynarii (art. 12f ust. 2 ustawy).

Art. 37d ust. 1 pkt 4 ustawy – nieprzechowywanie lub nieudostępnianie dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1 ustawy, zgodnie z przepisem art. 12f ust. 2 ustawy

Istota wykroczenia polega na:

- 1) nieprzechowywaniu dokumentacji przez 3 lata od dnia umieszczenia kurcząt brojlerów w kurniku, w którym są one utrzymywane,
- 2) nieudostępnianiu dokumentacji powiatowemu lekarzowi weterynarii (art. 12f ust. 2 ustawy).

Art. 37d ust. 1 pkt 5 ustawy – niezaopatrywanie wysłanych do ubojni kurcząt brojlerów pochodzących z kurnika o zwiększonej obsadzie w informacji, o których mowa w art. 12f ust. 3 ustawy

Wykroczenie polega na niezaopatrywaniu wysłanych do ubojni kurcząt brojlerów pochodzących z kurnika o zwiększonej obsadzie w informacji zawierające (art. 12f ust. 3 ustawy):

- 1) nazwę mieszańca kurcząt brojlerów, jeżeli jest znana,
- 2) wskaźnik śmiertelności dziennej, który oblicza się, dzieląc liczbę kurcząt brojlerów padłych w kurniku tego samego dnia, w tym uśmierconych z powodu choroby lub z innych przyczyn, przez liczbę kurcząt brojlerów znajdujących się w kurniku w tym dniu, i mnożąc otrzymaną wartość przez 100,
- 3) skumulowany wskaźnik śmiertelności dziennej, będący sumą wskaźników śmiertelności dziennej.

Skutek – wykroczenie z art. 37d ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 37d ust. 1 ustawy – podmiot indywidualny (posiadacz kurnika lub opiekun w rozumieniu art. 12a ust. 1 ustawy).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 37d ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Art. 37e. 1. Kto narusza zakazy określone w art. 10b ust. 1, podlega karze grzywny.

⁸⁸ Tamże, s. 238.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

2. Orzekanie w sprawach, o których mowa w ust. 1, następuje w trybie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Przedmiot ochrony – porządek w zakresie prawidłowego obrotu zwierzętami domowymi.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na naruszeniu zakazu określonego w art. 10b ust. 1 ustawy (art. 37e ust. 1 ustawy).

Art. 37e ust. 1 ustawy – naruszenie zakazu określonego w art. 10b ust. 1 ustawy

Istota wykroczenia polega na naruszeniu zakazu określonego w art. 10b ust. 1 ustawy. Przepis ten zabrania nabywania:

- 1) zwierząt domowych na targowiskach, targach i giełdach,
- 2) psów i kotów poza miejscami ich chowu lub hodowli.

Zakaz nabywania psów i kotów poza miejscami ich chowu lub hodowli nie dotyczy nabycia psów i kotów od podmiotów prowadzących schroniska dla zwierząt oraz organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt (art. 10b ust. 2 ustawy).

Wykroczenie z art. 10b ust. 1 ustawy zachodzi w przypadku nabycia:

- 1) zwierząt domowych na targowiskach, targach i giełdach,
- 2) psów i kotów poza miejscami ich chowu lub hodowli od podmiotów innych niż prowadzący schroniska dla zwierząt oraz organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

Zwierzęta domowe – to zwierzęta tradycyjnie przebywające wraz z człowiekiem w jego domu lub innym odpowiednim pomieszczeniu, utrzymywane przez człowieka w charakterze jego towarzysza (art. 4 pkt 17 ustawy).

Do zwierząt domowych należy zaliczyć przede wszystkim psy i koty, ale także np. papugi, kanarki, ryby akwariowe, ale także te, które dopiero ostatnio pod wpływem pewnej mody są przez człowieka utrzymywane, np. świnki morskie, chomiki, z wyjątkiem zwierząt drapieżnych i jadowitych groźnych dla życia ludzi bądź zwierząt, nawet jeśli pod wpływem wynaturzonej mody są utrzymywane w domowym terrarium⁸⁹.

Skutek – wykroczenie z art. 37e ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 37e ust. 1 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 37e ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Ustawa określa zasady postępowania konieczne do zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych, warunki bezpieczeństwa imprez masowych, zasady i tryb wydawania zezwoleń na przeprowadzanie imprez masowych, jak również zasady gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących bezpieczeństwa

⁸⁹ W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt*, Wrocław 2003, s. 29.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

impresz masowych oraz zasady odpowiedzialności organizatorów za szkody wyrządzone w związku ze zorganizowaniem imprez masowych (art. 1 ustawy).

Ustawodawca za naruszenie postanowień ustawy przewiduje odpowiedzialność karną zarówno za przestępstwa, jak i za wykroczenia.

PRZESTĘPSTWA Z USTAWY O BEZPIECZEŃSTWIE IMPREZ MASOWYCH

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 58. 1. Kto organizuje imprezę masową bez wymaganego zezwolenia lub niezgodnie z warunkami określonymi w zezwoleniu albo przeprowadza ją wbrew wydanemu zakazowi,

podlega grzywnie nie mniejszej niż 240 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

2. Kto, organizując imprezę masową, nie zachowuje wymogów i warunków bezpieczeństwa określonych w art. 5 ust. 2 lub w art. 6 ust. 1,

podlega grzywnie nie mniejszej niż 180 stawek dziennych.

3. Tej samej karze podlega, kto będąc członkiem służby porządkowej lub służby informacyjnej, przekraczając swoje uprawnienia lub niedopełniając obowiązków powoduje zagrożenie bezpieczeństwa imprezy masowej.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo imprez masowych ze strony organizatora imprezy⁹⁰.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na:

- 1) organizowaniu imprezy masowej bez wymaganego zezwolenia (art. 58 ust. 1 ustawy),
- 2) organizowaniu imprezy masowej niezgodnie z warunkami określonymi w zezwoleniu (art. 58 ust. 1 ustawy),
- 3) przeprowadzeniu imprezy masowej wbrew wydanemu zakazowi (art. 58 ust. 1 ustawy),
- 4) organizowaniu imprezy masowej bez zachowania wymogów i warunków bezpieczeństwa (art. 58 ust. 2 ustawy),
- 5) przekroczeniu uprawnień lub niedopełnieniu obowiązków przez członka służby porządkowej lub służby informacyjnej, powodując zagrożenie bezpieczeństwa imprezy masowej (art. 58 ust. 3 ustawy).

Art. 58 ust. 1 ustawy – organizowanie imprezy masowej bez wymaganego zezwolenia

Impreza masowa – to impreza masowa artystyczno-rozrywkowa, masowa impreza sportowa, w tym mecz piłki nożnej.

Do imprez masowych nie zalicza się imprez:

- 1) organizowanych w teatrach, operach, operetkach, filharmoniach, kinach, muzeach, bibliotekach, domach kultury i galeriach sztuki lub w innych podobnych obiektach,

⁹⁰ C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 3, s. 95.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 2) organizowanych w szkołach i placówkach oświatowych przez zarządzających tymi szkołami i placówkami,
- 3) organizowanych w ramach współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży,
- 4) sportowych organizowanych dla sportowców niepełnosprawnych,
- 5) sportu powszechnego o charakterze rekreacji ruchowej, ogólnodostępnym i nieodpłatnym, organizowanych na terenie otwartym,
- 6) zamkniętych organizowanych przez pracodawców dla ich pracowników – jeżeli rodzaj imprezy odpowiada przeznaczeniu obiektu lub terenu, gdzie ma się ona odbyć (art. 3 pkt 1 ustawy).

Warto i należy nadmienić, że przepisów ustawy nie stosuje się do nieodpłatnych imprez masowych organizowanych na terenach zamkniętych będących w trwałym zarządzie jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez: Ministra Obrony Narodowej, Ministra Sprawiedliwości oraz ministrów właściwych do spraw wewnętrznych, do spraw oświaty i wychowania, do spraw szkolnictwa wyższego oraz do spraw kultury fizycznej, jeżeli jednostki te są organizatorami imprezy masowej w rozumieniu ww. ustawy (art. 2 ustawy).

Impreza masowa artystyczno-rozrywkowa – to impreza o charakterze artystycznym, rozrywkowym lub zorganizowane publiczne oglądanie przekazu telewizyjnego na ekranach lub urządzeniach umożliwiających uzyskanie obrazu o przekątnej przekraczającej 3 m, która ma się odbyć:

- 1) na stadionie, w innym obiekcie niebędącym budynkiem lub na terenie umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, na których liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000,
- 2) w hali sportowej lub w innym budynku umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, w których liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 500 (art. 3 pkt 2 ustawy).

Masowa impreza sportowa – to impreza masowa mająca na celu współzawodnictwo sportowe lub popularyzowanie kultury fizycznej, organizowana na:

- 1) stadionie lub w innym obiekcie niebędącym budynkiem, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000, a w przypadku hali sportowej lub innego budynku umożliwiającego przeprowadzenie imprezy masowej – nie mniej niż 300,
- 2) terenie umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób wynosi nie mniej niż 1000 (art. 3 pkt 3 ustawy).

Mecz piłki nożnej – to masowa impreza sportowa mająca na celu współzawodnictwo w dyscyplinie piłki nożnej, organizowana na stadionie lub w innym obiekcie sportowym, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000 (art. 3 pkt 4 ustawy).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Impreza masowa podwyższonego ryzyka – to impreza masowa, w czasie której, zgodnie z informacją o przewidywanych zagrożeniach lub dotychczasowymi doświadczeniami dotyczącymi zachowania osób uczestniczących, istnieje obawa wystąpienia aktów przemocy lub agresji (art. 3 pkt 5 ustawy).

Organizator – to osoba prawna, osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, przeprowadzająca imprezę masową (art. 3 pkt 9 ustawy).

Przeprowadzenie imprezy masowej możliwe jest tylko wówczas, gdy organizator imprezy otrzyma zezwolenie na jej przeprowadzenie od właściwego organu. Organem wydającym zezwolenie na przeprowadzenie imprezy masowej jest wójt, burmistrz lub prezydent miasta właściwy ze względu na miejsce przeprowadzenia imprezy masowej (art. 24 ustawy). Z wnioskiem o wydanie zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej występuje do organu organizator imprezy, nie później niż na 30 dni przed planowanym terminem jej rozpoczęcia (art. 25 ust. 1 ustawy).

Organizacja imprezy masowej bez wymaganego zezwolenia dotyczy sytuacji, gdy zezwolenie nie zostało w ogóle wydane, gdyż organizator nie złożył wymaganego wniosku o otrzymanie zgody na przeprowadzenie imprezy, ale także po upływie okresu wymienionego w tym dokumencie (zezwoleń określa m.in. czas rozpoczęcia i zakończenia imprezy) albo po przekroczeniu liczby imprez wskazanych w zezwoleniu z mocy art. 30 ustawy⁹¹ (jeżeli imprezy masowe są przeprowadzane przez tego samego organizatora w tych samych obiektach (terenach) umożliwiających przeprowadzenie imprezy masowej, co najmniej dwa razy w roku lub są to imprezy masowe, dla których opracowano terminarz imprez masowych organizowanych cyklicznie, organ wydaje zezwolenie na przeprowadzenie wskazanej przez organizatora liczby imprez masowych lub ich przeprowadzenie w okresie roku).

Organ wydaje zezwolenie albo odmawia jego wydania w terminie co najmniej 7 dni przed planowanym terminem przeprowadzenia imprezy masowej (art. 29 ust. 1 ustawy). Zezwolenie zawiera (art. 29 ust. 2 ustawy):

- 1) nazwę organizatora,
- 2) określenie rodzaju imprezy masowej,
- 3) nazwę imprezy masowej,
- 4) warunki przeprowadzenia imprezy masowej, w tym:
 - a) miejsce jej przeprowadzenia,
 - b) czas jej rozpoczęcia i zakończenia,
 - c) maksymalną liczbę osób, które mogą w niej uczestniczyć,
 - d) liczbę członków służby porządkowej oraz służby informacyjnej, ustaloną zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy (liczebność służby porządkowej oraz służby informacyjnej określa się w następujący sposób: w przypadku imprezy masowej niebędącej imprezą masową podwyższonego ryzyka – co

⁹¹ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz do ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, Warszawa 2010, s. 179.

najmniej 10 członków służb: porządkowej i informacyjnej na 300 osób, które mogą być obecne na imprezie masowej, i co najmniej jeden członek służby porządkowej lub służby informacyjnej na każde następne 100 osób, przy czym nie mniej niż 20 proc. ogólnej liczby członków służb stanowią członkowie służby porządkowej, natomiast w przypadku imprezy masowej podwyższonego ryzyka – co najmniej 15 członków służb: porządkowej i informacyjnej na 200 osób, które mogą być obecne na imprezie masowej, i co najmniej dwóch członków służb: porządkowej lub informacyjnej na każde następne 100 osób, przy czym nie mniej niż 50 proc. ogólnej liczby członków służb stanowią członkowie służby porządkowej),

- e) informację o zainstalowaniu urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk do utrwalania przebiegu imprezy masowej, a w szczególności zachowania osób w niej uczestniczących.

Organ stwierdza w zezwoleniu, że jest to impreza masowa podwyższonego ryzyka, w przypadku gdy wynika to z (art. 29 ust. 3 ustawy):

- 1) informacji o przewidywanych zagrożeniach bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- 2) opinii komendanta powiatowego (rejonowego, miejskiego) Policji,
- 3) wniosku podmiotu zarządzającego rozgrywkami.

Wydanie zezwolenia lub odmowa jego wydania następuje w drodze decyzji administracyjnej. Kopię decyzji organ przekazuje niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia jej wydania komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) Policji, komendantowi powiatowemu (miejskiemu) Państwowej Straży Pożarnej, dysponentowi zespołów ratownictwa medycznego i państwowemu inspektorowi sanitarnemu oraz wojewodzie (art. 29 ust. 5 ustawy). Odwołanie organizatora od decyzji nie wstrzymuje jej wykonania (art. 29 ust. 6 ustawy).

Art. 58 ust. 1 ustawy – organizowanie imprezy masowej niezgodnie z warunkami określonymi w zezwoleniu

Organizowanie imprezy masowej niezgodnie z warunkami określonymi w zezwoleniu dotyczy sytuacji, gdy zezwolenie zostało wydane, lecz organizacja imprezy jest niezgodna z jego warunkami określonymi w decyzji⁹², np. zorganizowanie imprezy w innym miejscu, niż określa to zezwolenie, o innej porze rozpoczęcia i zakończenia, z przekroczeniem maksymalnej liczby osób, które mogą uczestniczyć, z mniejszą liczbą porządkowych⁹³.

⁹² C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy...*, dz. cyt., s. 102.

⁹³ B. Kurzępa, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 10, s. 72.

Art. 58 ust. 1 ustawy – przeprowadzenie imprezy masowej wbrew wydanemu zakazowi

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych stanowi, iż organ wydający zezwolenie na przeprowadzenie imprezy masowej, kiedy stwierdzi po jej wydaniu, że zostały naruszone warunki bezpieczeństwa dające podstawę do jego wydania, to wydaje decyzję o zakazie przeprowadzenia imprezy masowej (art. 32 ustawy).

Zorganizowanie imprezy masowej wbrew zakazowi ma miejsce także wówczas, jeżeli wojewoda negatywnie oceni stan bezpieczeństwa i porządku publicznego w związku z planowaną lub przeprowadzoną imprezą masową i w drodze decyzji administracyjnej zakaże przeprowadzenia imprezy masowej z udziałem publiczności na całym obiekcie lub w jego wydzielonych sektorach lub wprowadzi na czas określony albo nieokreślony zakaz przeprowadzania przez organizatora imprez masowych na terenie województwa lub jego części (art. 34 ust. 1 ustawy).

Skutek – przestępstwo z art. 58 ust. 1 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 58 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny (organizowanie imprezy masowej bez wymaganego zezwolenia), natomiast podmiot indywidualny – organizator imprezy masowej (organizowanie imprezy masowej niezgodnie z warunkami określonymi w zezwoleniu oraz przeprowadzanie imprezy masowej wbrew wydanemu zakazowi).

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Art. 58 ust. 2 ustawy – organizowanie imprezy masowej bez zachowania wymogów i warunków bezpieczeństwa

Przestępstwo określone w przepisie polega na naruszeniu (niezachowaniu) przez organizatora imprezy masowej określonych wymogów i warunków bezpieczeństwa.

Na organizatorze imprezy masowej ciąży wymóg spełnienia bezpieczeństwa imprezy masowej w zakresie (art. 5 ust. 2 ustawy):

- 1) zapewnienia bezpieczeństwa osobom uczestniczącym w imprezie,
- 2) ochrony porządku publicznego,
- 3) zabezpieczenia pod względem medycznym,
- 4) zapewnienia odpowiedniego stanu technicznego obiektów budowlanych wraz ze służącymi tym obiektom instalacjami i urządzeniami technicznymi, w szczególności przeciwpożarowymi i sanitarnymi.

Przepisy ustawy nakładają także na organizatora imprezy obowiązek zapewnienia (art. 6 ust. 1 ustawy):

- 1) spełnienia wymogów określonych, w szczególności, w przepisach prawa budowlanego, w przepisach sanitarnych i przepisach dotyczących ochrony przeciwpożarowej,
- 2) udziału służb porządkowych, służb informacyjnych oraz kierującego tymi służbami kierownika do spraw bezpieczeństwa,
- 3) pomocy medycznej,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 4) zaplecza higieniczno-sanitarnego,
- 5) wyznaczenia dróg ewakuacyjnych oraz dróg umożliwiających dojazd pojazdom służb ratowniczych i Policji,
- 6) warunków do zorganizowania łączności pomiędzy podmiotami biorącymi udział w zabezpieczeniu imprezy masowej,
- 7) sprzętu ratowniczego i gaśniczego oraz środków gaśniczych niezbędnych do zabezpieczenia imprezy masowej w zakresie działań ratowniczo-gaśniczych,
- 8) wydzielonego pomieszczenia dla służb kierujących zabezpieczeniem imprezy masowej.

Skutek – przestępstwo z art. 58 ust. 2 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 58 ust. 2 ustawy – podmiot indywidualny (organizator imprezy masowej).

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Art. 58 ust. 3 ustawy – przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków przez członka służby porządkowej lub służby informacyjnej powodujące zagrożenie bezpieczeństwa imprezy masowej

Służba informacyjna – to osoby podlegające kierownikowi do spraw bezpieczeństwa, wyznaczone przez organizatora, w tym spiker zawodów sportowych (art. 3 pkt 12 ustawy).

Służba porządkowa – to osoby podlegające kierownikowi do spraw bezpieczeństwa, wyznaczone przez organizatora, legitymujące się ważną licencją pracownika ochrony fizycznej (art. 3 pkt 13 ustawy).

Kierownik do spraw bezpieczeństwa – to osoba wyznaczona przez organizatora, reprezentująca go w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom imprezy masowej (art. 3 pkt 11 ustawy).

Przestępstwo określone w art. 58 ust. 3 ustawy polega na przekroczeniu uprawnień lub niedopełnieniu obowiązków przez członka służby porządkowej lub służby informacyjnej, powodując zagrożenie bezpieczeństwa imprezy masowej.

Przekroczenie uprawnień polega na dokonaniu przez członka służby porządkowej lub informacyjnej zarówno czynności, która wykracza poza zakres jego uprawnień, lecz pozostaje w związku z pełnioną przez niego służbową działalnością i stanowi wykorzystanie wynikających z niej uprawnień, jak i dokonanie czynności, która wprawdzie mieści się w zakresie jego uprawnień, ale do podjęcia której nie było w określonej sytuacji podstaw faktycznych ani prawnych albo gdy wykonanie czynności nastąpiło z naruszeniem stosownych procedur postępowania.

Niedopełnienie obowiązków polega na całkowitym niewykonaniu obowiązku (zaniechanie wykonania obowiązku) bądź na nienależyтым (niedbałym) jego wykonaniu (częściowe wykonanie obowiązku), a także na działaniu, jeżeli obowiązek wymagał powstrzymania się od pewnych działań.

Zakres uprawnień i obowiązków członka służby porządkowej lub informacyjnej z reguły określają obowiązujące przepisy, np. art. 19–23 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych czy *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 sierp-*

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

nia 2011 r. w sprawie wymogów, jakie powinni spełniać kierownik do spraw bezpieczeństwa, służby porządkowe i służby informacyjne. Uprawnienie lub obowiązki mogą także wynikać z polecenia służbowego wydanego w oparciu o obowiązujące normy prawne.

Członkowie służby porządkowej działają na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie i w miejscu trwania imprezy masowej, natomiast członkowie służby informacyjnej działają na rzecz bezpieczeństwa uczestników imprezy masowej, w szczególności poprzez informowanie ich o przyjętych rozwiązaniach organizacyjnych (art. 19 ust. 1 i 2 ustawy).

Służby porządkowe i informacyjne są uprawnione do (art. 20 ust. 1 ustawy):

- 1) sprawdzania i stwierdzania uprawnień osób do uczestniczenia w imprezie masowej, a w przypadku stwierdzenia braku takich uprawnień – wezwania ich do opuszczenia imprezy masowej,
- 2) legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości,
- 3) przeglądania zawartości bagaży i odzieży osób w przypadku podejrzenia, że osoby te wnoszą lub posiadają broń lub inne niebezpieczne przedmioty, materiały wybuchowe, wyroby pirotechniczne, materiały pożarowo niebezpieczne, napoje alkoholowe, środki odurzające lub substancje psychotropowe,
- 4) wydawania poleceń porządkowych osobom zakłócającym porządek publiczny lub zachowującym się niezgodnie z regulaminem imprezy masowej lub regulaminem obiektu (terenu), a w przypadku niewykonania tych poleceń – wezwania ich do opuszczenia imprezy masowej,
- 5) ujęcia, w celu niezwłocznego przekazania Policji, osób stwarzających bezpośrednio zagrożenie dla dóbr powierzonych ochronie oraz osób dopuszczających się czynów zabronionych.

Czynności wykonywane przez służby porządkowe i informacyjne powinny być wykonywane w sposób zapewniający poszanowanie godności ludzkiej oraz innych dóbr osobistych osoby, w stosunku do której zostały podjęte (art. 20 ust. 4 ustawy).

Uprawnienia do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego przez członków służby porządkowej, o których mowa w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych, określa art. 2 ust. 2 *Ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej*.

Służby porządkowe uprawnione są do stosowania siły fizycznej w postaci technik transportowych i obrony, kajdanek zakładanych na ręce oraz chemicznych środków obezwładniających w postaci ręcznych miotaczy substancji obezwładniających w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem,
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby (art. 20 ust. 2 ustawy).

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Zgodnie z art. 20 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych członek służby porządkowej może w określonych warunkach stosować środki przymusu bezpośredniego, lecz tylko te, które wymienione są w przepisie, a których katalog jest zamknięty i w żadnym wypadku nie może być rozszerzony, chyba że w następstwie zmiany w tym zakresie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych⁹⁴.

Użycie środków przymusu bezpośredniego oraz dokumentowanie tego użycia odbywa się na zasadach określonych w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (art. 20 ust. 3 ustawy).

Służby porządkowe są obowiązane (art. 22 ust. 1 ustawy):

- 1) odmówić wstępu na imprezę masową:
 - a) osobie, wobec której zostało wydane orzeczenie:
 - zakazujące wstępu na imprezę masową,
 - zobowiązujące do powstrzymania się od przebywania w miejscach przeprowadzania imprez masowych, wydane przez sąd wobec skazanego w związku z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności albo wobec nieletniego na podstawie art. 6 pkt 2 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*,
 - b) osobie, wobec której został wydany zakaz zagraniczny,
 - c) osobie, wobec której został wydany zakaz klubowy,
 - d) osobie odmawiającej poddania się czynnościom sprawdzenia i stwierdzenia uprawnień osób do uczestniczenia w imprezie masowej, legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości i przeglądania zawartości bagaży i odzieży osób w przypadku podejrzenia, że osoby te wnoszą lub posiadają broń lub inne niebezpieczne przedmioty, materiały wybuchowe, wyroby pirotechniczne, materiały pożarowo niebezpieczne, napoje alkoholowe, środki odurzające lub substancje psychotropowe,
 - e) osobie znajdującej się pod widocznym wpływem alkoholu, środków odurzających, psychotropowych lub innych podobnie działających środków,
 - f) osobie posiadającej broń lub inne przedmioty, materiały, wyroby, napoje, środki lub substancje psychotropowe,
 - g) osobie zachowującej się agresywnie, prowokacyjnie albo w inny sposób stwarzającej zagrożenie dla bezpieczeństwa lub porządku publicznego,
- 2) odmówić wstępu na imprezę masową osobie nieposiadającej biletu wstępu lub innego dokumentu uprawniającego do przebywania na imprezie masowej,
- 3) usunąć z miejsca przeprowadzania imprezy masowej osoby, które swoim zachowaniem zakłócają porządek publiczny lub zachowują się niezgodnie z regulaminem obiektu (terenu) lub regulaminem imprezy masowej,
- 4) usunąć z miejsca przeprowadzania imprezy masowej osoby, wobec których zostało wydane orzeczenie zakazujące wstępu na imprezę masową i zobo-

⁹⁴ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Bezpieczeństwo imprez masowych...*, dz. cyt., s. 93.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

wiążące do powstrzymania się od przebywania w miejscach przeprowadzania imprez masowych, wydane przez sąd wobec skazanego w związku z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności albo wobec nieletniego na podstawie art. 6 pkt 2 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, a także osoby, wobec której został wydany zakaz zagraniczny i zakaz klubowy.

Służby informacyjne są obowiązane do (art. 22 ust. 2 ustawy):

- 1) informowania o udogodnieniach oraz wymogach bezpieczeństwa określonych przez organizatora lub służby ratownicze,
- 2) informowania o umiejscowieniu punktów pomocy medycznej, gastronomicznych i sanitarnych,
- 3) nadzorowania bezpiecznego wejścia i wyjścia osób uczestniczących w imprezie masowej,
- 4) niedopuszczania osób uczestniczących w imprezie masowej do miejsc nieprzeznaczonych dla publiczności,
- 5) niezwłocznego reagowania na incydenty i zagrożenia oraz podejmowania niezbędnych działań zaradczych, w szczególności poprzez informowanie o nich służb porządkowych,
- 6) obserwowania wszystkich obszarów potencjalnego zagrożenia i przeciwdziałania nadmiernemu zagęszczeniu osób,
- 7) pilnowania przestrzegania postanowień regulaminu obiektu (terenu) i regulaminu imprezy masowej,
- 8) reagowania na skargi składane przez osoby uczestniczące w imprezie masowej.

W przypadku gdy działania służby porządkowej są nieskuteczne, organizator lub kierownik do spraw bezpieczeństwa występuje do Policji o udzielenie pomocy, niezwłocznie potwierdzając ten fakt pisemnym zgłoszeniem. Podjęcie działań przywracających porządek przez funkcjonariuszy Policji powoduje, że służby porządkowe i służby informacyjne wykonują polecenia Policji (art. 22 ust. 4 i 6 ustawy).

Samo przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków przez członka służby porządkowej lub członka służby informacyjnej nie stanowi przestępstwa, jeżeli nie spowodowało zagrożenia bezpieczeństwa imprezy masowej. Zachowanie członka służby musi powodować „zagrożenie bezpieczeństwa imprezy masowej”. Znamię w postaci „zagrożenia bezpieczeństwa imprezy masowej” nie jest jasno i precyzyjnie określone. Nie musi dojść do żadnego skutku, np. uszczerbku na zdrowiu, zniszczenia mienia, ponieważ wystarczające jest spowodowanie samego stanu zagrożenia. „Zagrożenie” musi być natomiast realne, tj. takie, jakie może rzeczywiście nastąpić i doprowadzić do masowych bójek, pobić, wbiegania na murawę boiska, niszczenia wyposażenia stadionu i jego infrastruktury itd.⁹⁵

⁹⁵ C. Kąkol, *Komentarz do art. 58 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, System Informacji Prawnej LEX, według stanu prawnego na 3 marca 2012 r.

Skutek – przestępstwo z art. 58 ust. 3 ustawy – przestępstwo materialne.

Podmiot przestępstwa – z art. 58 ust. 3 ustawy – podmiot indywidualny (członek służby porządkowej lub służby informacyjnej).

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwo określone w art. 58 ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny nie mniejszą niż 240 stawek dziennych (od 240 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł, ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. Natomiast przestępstwa określone w art. 58 ust. 2–3 ustawy zagrożone są karą grzywny nie mniejszą niż 180 stawek dziennych (od 180 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł).

W razie skazania za przestępstwa określone w art. 58 ust. 1–3 ustawy sąd może orzec zakaz wstępu na imprezę masową, jeżeli przestępstwo zostało popełnione w związku z taką imprezą, a udział sprawcy w imprezach masowych zagraża dobrom chronionym prawem (art. 41b § 1 k.k.). Zakaz ten może być orzeczony na okres od 2 do 6 lat (art. 43 § 1 k.k.).

Zakaz wstępu na imprezę masową obejmuje wszelkie imprezy masowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 41b § 2 k.k.).

Orzekając zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, sąd może orzec obowiązek przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu stałego pobytu, kontrolowany w sposób określony w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 41b § 3 k.k.).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 59. 1. Kto wnosi lub posiada na imprezie masowej broń, w rozumieniu ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. z 2012 r., poz. 576), wyroby pirotechniczne, materiały pożarowo niebezpieczne lub inne niebezpieczne przedmioty lub materiały wybuchowe,

podlega grzywnie nie mniejszej niż 180 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

2. Sąd może orzec przepadek przedmiotów, o których mowa w ust. 1, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

(...)

Art. 66. Wobec sprawców przestępstw, o których mowa w art. 59 i 60 niniejszej ustawy, sąd orzeka zakaz wstępu na imprezę masową.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo imprezy masowej, w tym także życie i zdrowie jej uczestników⁹⁶.

⁹⁶ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Bezpieczeństwo imprez masowych...*, dz. cyt., s. 181.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych (art. 59 ust. 1 ustawy).

Art. 59 ust. 1 ustawy – wnoszenie lub posiadanie na imprezie masowej broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych

Ustawa zabrania wnoszenia na imprezę masową i posiadania przez osoby w niej uczestniczące m.in. broni lub innych niebezpiecznych przedmiotów, materiałów wybuchowych, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych (art. 8 ust. 2 ustawy). Naruszenie tego zakazu skutkuje odpowiedzialnością karną za przestępstwo.

Służby porządkowe mają obowiązek odmówić wstępu na imprezę masową osobie, która posiada broń lub inne niebezpieczne przedmioty, materiały wybuchowe, wyroby pirotechniczne, materiały pożarowo niebezpieczne (art. 22 ust. 1 pkt 1 lit. f ustawy). Ponadto służby porządkowe i informacyjne organizatora imprezy są uprawnione do przeglądania zawartości bagaży i odzieży osób w przypadku podejrzenia, że osoby te wnoszą lub posiadają przedmioty, których wnoszenie na imprezę masową i posiadanie na niej jest zabronione (art. 20 ust. 1 pkt 3 ustawy). *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 sierpnia 2011 r. w sprawie wymogów, jakie powinni spełniać kierownik do spraw bezpieczeństwa, służby porządkowe i służby informacyjne*, stanowi, że członek służby porządkowej lub służby informacyjnej dokonuje ujęcia osoby uczestniczącej w imprezie masowej w przypadku, gdy stwierdzi, że w zawartości przeglądanego bagaży lub przeglądanej odzieży znajdują się broń lub inne niebezpieczne przedmioty, materiały wybuchowe, wyroby pirotechniczne, materiały pożarowo niebezpieczne. Po ujęciu członek służby porządkowej lub informacyjnej odbiera broń lub inne wyżej wskazane niebezpieczne przedmioty, materiały, wyroby, a następnie niezwłocznie przekazuje Policji osobę wraz z odebranymi przedmiotami (§ 7 ust. 7–8 rozporządzenia).

Posiadanie obejmuje każde faktyczne władanie rzeczą (bronią, wyrobami pirotechnicznymi, materiałami pożarowo niebezpiecznymi lub innymi niebezpiecznymi przedmiotami lub materiałami wybuchowymi), jeżeli tylko towarzyszy sprawcy taki zamiar, nawet bez chęci zatrzymania tych rzeczy na własność, o ile tylko ma miejsce na imprezie masowej⁹⁷.

Wnoszenie – to fizyczne przemieszczenie określonej rzeczy „z zewnątrz” na miejsce, gdzie impreza się odbywa⁹⁸.

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych nie zawiera samodzielnej definicji pojęcia broni, lecz wskazuje na pojęcie z *Ustawy z dnia 21 maja 1999 r.*

⁹⁷ M. Jachimowicz, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny” 2010, nr 1, s. 32.

⁹⁸ C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy...*, dz. cyt., s. 105.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

o broni i amunicji. W myśl art. 4 ust. 1 ustawy o broni i amunicji przez broń należy rozumieć:

- 1) broń palną, w tym broń bojową, myśliwską, sportową, gazową, alarmową i sygnałową,
- 2) broń pneumatyczną,
- 3) miotacze gazu obezwładniającego,
- 4) narzędzia i urządzenia, których używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu:
 - a) broń białą w postaci:
 - ostrzy ukrytych w przedmiotach niemających wyglądu broni,
 - kastetów i nunczaków,
 - pałek posiadających zakończenie z ciężkiego i twardego materiału lub zawierających wkładki z takiego materiału,
 - pałek wykonanych z drewna lub innego ciężkiego i twardego materiału, imitujących kij bejsbolowy,
 - b) broń cięciwową w postaci kusz,
 - c) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej.

Za broń w myśl art. 5 ust. 1–2 ustawy o broni i amunicji uważa się także gotowe lub obrobione istotne części broni (szkielet broni, baskila, lufa z komorą nabojową, zamek, komora zamkowa oraz bęben nabojowy).

Wyroby pirotechniczne – to wyroby zawierające jeden lub kilka materiałów pirotechnicznych, przeznaczone do uzyskiwania efektów pirotechnicznych, w tym widowiskowych (art. 3 pkt 19 *Ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego*).

Materiały pirotechniczne – to jedna z odmian materiałów wybuchowych będąca materiałem lub mieszaniną materiałów przewidzianych do wytwarzania efektów cieplnych, świetlnych, dźwiękowych, gazu, dymu lub kombinacji tych efektów w wyniku bezdetonacyjnej, samopodtrzymującej się reakcji chemicznej, a także wyroby wypełnione materiałem pirotechnicznym (art. 3 pkt 8 ustawy).

Materiały niebezpieczne pożarowo (§ 2 pkt 1 *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów*) – to:

- a) gazy palne,
- b) ciecze palne o temperaturze zapłonu poniżej 328,15 K (55 C),
- c) materiały wytwarzające w zetknięciu z wodą gazy palne,
- d) materiały zapalające się samorzutnie na powietrzu,
- e) materiały wybuchowe i wyroby pirotechniczne,
- f) materiały ulegające samorzutnemu rozkładowi lub polimeralizacji,
- g) materiały mające skłonności do samozapalenia,
- h) materiały inne niż wyżej wymienione, jeśli sposób ich składowania, przetwarzania lub innego wykorzystania może spowodować powstanie pożaru.

Materiały wybuchowe – to substancje chemiczne stałe lub ciekłe albo mieszaniny substancji zdolne do reakcji chemicznej z wytwarzaniem gazu o takiej temperaturze i ciśnieniu i z taką szybkością, że mogą powodować zniszczenia w otaczającym środowisku, a także

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

wyroby wypełnione materiałem wybuchowym (art. 3 pkt 9 ustawy o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego).

Niebezpiecznym przedmiotem może być każdy przedmiot, którym można, odpowiednio używając go w bójce czy napaści na osobę, narazić człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu⁹⁹. Chodzi więc o przedmioty niebezpieczne ze względu na swoją konstrukcję lub właściwości, z wyraźnym pominięciem tych, które stają się niebezpieczne ze względu na sposób użycia. Przedmioty te powinny mieć cechy zbliżone do broni, a więc charakteryzować się analogicznymi właściwościami i stwarzać w przypadku jej użycia zbliżony poziom zagrożenia dla zdrowia lub życia człowieka. Będą to zatem takie przedmioty, które ze swej istoty nadają się do powodowania uszkodzenia ciała lub śmierci człowieka, np. kije bejsbolowe, noże, siekiery, tasaki, łomy, młotki, metalowe pręty, brzytwy i żyletki, a także cieczce żrące czy trujące, jak np. kwas solny¹⁰⁰. Nie można za niebezpieczne przedmioty uznać narzędzia, które posiadają takie cechy, gdy ze względu na sposób ich użycia mogą się okazać przedmiotami niebezpiecznymi dla życia i zdrowia człowieka, jak np. szpilka, spinacz biurowy, zapałki, bandaż, obuwie czy szalik¹⁰¹.

Czas trwania imprezy masowej – to okres od chwili udostępnienia obiektu lub terenu uczestnikom imprezy masowej do chwili opuszczenia przez nich tego obiektu lub terenu (art. 3 pkt 6 ustawy).

Skutek – przestępstwo z art. 59 ust. 1 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 59 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwo określone w art. 59 ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny nie mniejszą niż 180 stawek dziennych (od 180 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł, ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych (art. 59 ust. 2 ustawy) przewiduje w przypadku popełnienia przestępstwa określonego w art. 59 ust. 1 ustawy fakultatywny środek karny przepadku przedmiotów (broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych), chociażby przedmioty te nie stanowiły własności sprawcy, gdyż zgodnie z kodeksem karnym przepadek przedmiotów nie będących własnością sprawcy przestępstwa można orzec tylko wtedy, gdy przepis tak stanowi (art. 44 § 7 k.k.).

⁹⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 1971 r., Rw 1199/71, LEX nr 64260, zob. C. Kąkol, *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 555 i B. Kurzepa, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy...*, dz. cyt., s. 75.

¹⁰⁰ G. Gozdór, *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 142–143.

¹⁰¹ Tamże.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Ustawa przewiduje ponadto za przestępstwo z art. 59 ust. 1 ustawy obligatoryjne orzeczenie przez sąd środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową (art. 66 ustawy), który może być orzeczony na okres od 2 do 6 lat (art. 43 § 1 k.k.).

Zakaz wstępu na imprezę masową obejmuje wszelkie imprezy masowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 41b § 2 k.k.).

Sąd orzekając zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, może orzec obowiązek przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu stałego pobytu, kontrolowany w sposób określony w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 41b § 3 k.k.).

Postępowanie w sprawie o przestępstwo określone w art. 59 ustawy prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 54a *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, o ile zachodzą przesłanki do rozpoznania sprawy w tym postępowaniu (art. 64 ustawy).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 60. 1. Kto w czasie trwania masowej imprezy sportowej, w tym meczu piłki nożnej, wdziera się na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe, albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej miejsca takiego nie opuszcza,

podlega grzywnie nie mniejszej niż 180 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

1a. Kto w czasie trwania imprezy masowej wdziera się na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej miejsca takiego nie opuszcza,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

2. Kto w czasie trwania imprezy masowej rzuca przedmiot, mogący stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub w obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa, albo w inny, równie niebezpieczny sposób zakłóca przebieg tej imprezy,

podlega grzywnie nie mniejszej niż 120 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

3. Karze, o której mowa w ust. 2, podlega ten, kto w czasie i w miejscu trwania imprezy masowej narusza nietykalność cielesną członka służby porządkowej lub służby informacyjnej.

4. Jeżeli sprawca, dopuszczając się czynów określonych w ust. 1–3, używa elementu odzieży lub przedmiotu do zakrycia twarzy celem uniemożliwienia lub utrudnienia rozpoznania jego osoby,

podlega grzywnie nie mniejszej niż 240 stawek dziennych, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

(...)

Art. 66. Wobec sprawców przestępstw, o których mowa w art. 59 i 60 niniejszej ustawy, sąd orzeka zakaz wstępu na imprezę masową.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo uczestników w trakcie trwania imprezy masowej, w tym także i meczu piłki nożnej oraz bezpieczny ich przebieg (art. 60 ust. 1–2 i 4 ustawy). Przepis chroni ponadto prawidłową i niezakłóconą działalność służb porządkowych i służb informacyjnych odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie i miejscu trwania imprezy masowej, a także nietykalność cielesną osób reprezentujących służby porządkowe i informacyjne (art. 60 ust. 3 ustawy).

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na:

- 1) wdzieraniu się w czasie trwania masowej imprezy sportowej (w tym meczu piłki nożnej) na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe (art. 60 ust. 1 ustawy), albo nieopuszczeniu takiego terenu wbrew żądaniu osoby uprawnionej (art. 60 ust. 1 ustawy),
- 2) wdzieraniu się w czasie trwania imprezy masowej na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa, albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej miejsca takiego nie opuszcza (art. 60 ust. 1a ustawy),
- 3) rzucaniu w czasie trwania imprezy masowej przedmiotu, mogącego stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub w obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa (art. 60 ust. 2 ustawy),
- 4) zakłócaniu przebiegu imprezy masowej w inny, równie niebezpieczny sposób (art. 60 ust. 2 ustawy),
- 5) naruszeniu nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub służby informacyjnej w czasie i miejscu trwania imprezy masowej (art. 60 ust. 3 ustawy),
- 6) użyciu elementu odzieży lub przedmiotu do zakrycia twarzy celem uniemożliwienia lub utrudnienia rozpoznania osoby sprawcy (art. 60 ust. 4 ustawy).

Art. 60 ust. 1 ustawy – wdzieranie się w czasie trwania masowej imprezy sportowej (w tym meczu piłki nożnej) na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe albo nieopuszczeniu takiego terenu, wbrew żądaniu osoby uprawnionej

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 1 ustawy polega na wdarceniu się na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe, w czasie trwania masowej imprezy sportowej (w tym meczu piłki nożnej) albo jego nieopuszczeniu mimo żądania osoby uprawnionej.

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 1 ustawy może zostać popełnione zarówno przez działanie („wdziera się”), jak i przez zaniechanie („wbrew żądaniu osoby uprawnionej miejsca takiego nie opuszcza”).

Znamię czasownikowe „wdziera się” oznacza wejście (przedostanie się) w dowolny sposób na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe (w tym mecz piłki nożnej), wbrew woli uprawnionego (organizatora imprezy masowej)

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

wyrażonej np. w regulaminie imprezy masowej czy w regulaminie obiektu (terenu), na którym jest ona rozgrywana¹⁰².

Popelnienie przestępstwa określonego w art. 60 ust. 1 ustawy przez zaniechanie zachodzi w przypadku nieopuszczenia terenu, na którym rozgrywane są zawody sportowe (w tym mecz piłki nożnej), wbrew żądaniu osoby do tego uprawnionej. Nieopuszczenie terenu zawodów sportowych (w tym meczu piłki nożnej) to dalsze przebywanie na tym terenie pomimo żądania opuszczenia takiego miejsca wyrażonego przez osobę uprawnioną. Dla bytu przestępstwa nie ma znaczenia, czy sprawca znalazł się w tym miejscu legalnie, czy też nielegalnie.

Zwrot „żądanie” to wyrażenie woli osoby uprawnionej, które musi być stanowcze i wyraźne, zmierzające do opuszczenia przez daną osobę terenu zawodów sportowych (w tym meczu piłki nożnej). Uprawnienia do wyrażenia takiego żądania mają członkowie służby porządkowej lub informacyjnej, policjanci i funkcjonariusze Żandarmerii Wojskowej.

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 1 ustawy może zaistnieć tylko w czasie trwania masowej imprezy sportowej (w tym meczu piłki nożnej).

Zwrot „teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe” to ta część „sportowa” całego stadionu, całej hali sportowej czy cały teren umożliwiające przeprowadzenie masowej imprezy sportowej, na której odbywa się rywalizacja sportowa i na której nie powinni przebywać uczestnicy imprezy masowej, np. murawa, na której grają piłkarze, tor, po którym jeżdżą żużlowcy, czy lodowisko, na którym odbywa się mecz hokeja¹⁰³.

Zawody sportowe – to impreza sportowa, w czasie której zawodnicy rywalizują, aby wyłonić zwycięzcę¹⁰⁴.

Z zachowaniami naruszającymi art. 60 ust. 1 ustawy mamy do czynienia m.in. wtedy, gdy sprawca wdziera się na tę część „sportową” terenu, na której odbywają się zawody, np. na murawę boiska, gdzie grają piłkarze. Wejście natomiast na teren stadionu, np. przejście przez płot, czy wejście na imprezę bez biletu przy wykorzystaniu tłoku nie wyczerpują znamion przestępstwa, a mogą być kwalifikowane raczej jako wykroczenie z art. 121 § 2 k.w., tzw. szalbierstwo¹⁰⁵.

Skutek – przestępstwo z art. 60 ust. 1 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 60 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Art. 60 ust. 1a ustawy – wdzieranie się w czasie trwania imprezy masowej na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej miejsca takiego nie opuszcza

¹⁰² M. Jachimowicz, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o...*, dz. cyt., s. 34.

¹⁰³ C. Kąkol, *Komentarz do art. 60 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, System Informacji Prawnej LEX, według stanu prawnego na 3 marca 2012 r.

¹⁰⁴ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4, Warszawa 2003, s. 919.

¹⁰⁵ C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy...*, dz. cyt., s. 110.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 1a ustawy polega na wdarciu się na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa w czasie jej trwania, albo jego nieopuszczeniu mimo żądania osoby uprawnionej; może zostać popełnione zarówno przez działanie („wdziera się”), jak i przez zaniechanie („wbrew żądaniu osoby uprawnionej miejsca takiego nie opuszcza”).

Znamię czasownikowe „wdziera się” oznacza wejście (przedostanie się) w dowolny sposób na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa wbrew woli uprawnionego (organizatora imprezy masowej). Wyrażenie „woli organizatora” może nastąpić np. w regulaminie imprezy masowej czy w regulaminie obiektu (terenu), na którym jest ona rozgrywana¹⁰⁶.

Popełnienie przestępstwa określonego w art. 60 ust. 1a ustawy przez zaniechanie zachodzi w przypadku nieopuszczenia terenu obiektu lub terenu, na którym prowadzona jest impreza masowa, wbrew żądaniu osoby do tego uprawnionej. Nieopuszczenie terenu to dalsze przebywanie na tym terenie pomimo żądania opuszczenia takiego miejsca wyrażonego przez osobę uprawnioną. Żądanie takie musi mieć swoje umocowanie prawne i nie może być samowolnym działaniem osoby uprawnionej. Uprawnienia do wyrażenia takiego żądania mają członkowie służby porządkowej lub informacyjnej, policjanci i funkcjonariusze Żandarmerii Wojskowej.

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 1a ustawy może zaistnieć tylko w czasie trwania masowej imprezy.

Z czynami naruszającymi art. 60 ust. 1a ustawy mamy do czynienia, gdy sprawca wdziera się na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa, a jego zachowanie dotyczy naruszenia obszaru położonego na „zewnątrz” granicy obiektu (terenu), np. ogrodzenia czy muru stadionu¹⁰⁷. Wdarcie się na teren obiektu lub na teren prowadzonej imprezy masowej zachodzi także wówczas, gdy sprawca używa siły fizycznej, aby dostać się na miejsce imprezy masowej, np. wykorzystuje tłok przy bramce wejściowej na stadion¹⁰⁸.

Skutek – przestępstwo z art. 60 ust. 1a ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 60 ust. 1a ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim.

Art. 60 ust. 2 ustawy – rzucanie w czasie trwania imprezy masowej przedmiotem, mogącym stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub w obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa

Zwrot „rzuca” oznacza wyrzucenie w powietrze każdego przedmiotu z taką prędkością (energiją), iż w następstwie jego upadku może on stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa. Rzucony przedmiot powinien mieć

¹⁰⁶ M. Jachimowicz, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o...*, dz. cyt., s. 34.

¹⁰⁷ C. Kąkol, *Komentarz do art. 60 ustawy...*, dz. cyt.

¹⁰⁸ Tamże.

takie właściwości, że może stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa uczestników imprezy, chociaż ustawodawca nie nadał temu przedmiotowi żadnych szczególnych cech, które określałyby go jako przedmiot niebezpieczny, zakładając tym samym, że sam w sobie przedmiot niekoniecznie musi być niebezpieczny, ale jego właściwości takie, jak masa, kształt, ciężar, wymiary mogą stanowić o jego niebezpieczeństwie dla uczestników imprezy, kiedy zostanie rzucony w warunkach nagromadzenia się większej liczby osób w czasie trwania imprezy masowej. Przedmiotem takim może być nóż, kamień, pusta szklana butelka, petarda itp.

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 2 ustawy może zostać popełnione tylko w trakcie trwania imprezy masowej, czyli od chwili udostępnienia obiektu lub terenu uczestnikom imprezy masowej do chwili opuszczenia przez nich tego obiektu lub terenu (art. 3 pkt 6 ustawy).

Art. 60 ust. 2 ustawy – zakłócanie przebiegu imprezy masowej w inny, również niebezpieczny sposób

Zachowanie się sprawcy przestępstwa polegającego na zakłóceniu imprezy masowej w inny, również niebezpieczny sposób nie zostało precyzyjnie określone. Należy stwierdzić, że chodzi tutaj o każde zachowanie zakłócające przebieg imprezy masowej, które nie polega na rzucaniu przedmiotem mogącym stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa uczestników imprezy masowej. Istota tego przestępstwa ma na celu utrudnienie czy przeszkodzenie przebiegu imprezy masowej. Przykładem takiego zachowania może być np. zablokowanie dróg ewakuacyjnych czy trwałe wyłączenie oświetlenia obiektu lub terenu, na którym odbywa się impreza masowa¹⁰⁹.

Skutek – przestępstwo z art. 60 ust. 2 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 60 ust. 2 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Art. 60 ust. 3 ustawy – naruszenie nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub służby informacyjnej w czasie i miejscu trwania imprezy masowej

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 3 ustawy polega na naruszeniu nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub służby informacyjnej w czasie i miejscu trwania imprezy masowej.

Miejsce trwania imprezy masowej – to granice obiektu (terenu), gdzie impreza się odbywa, np. stadion, hala sportowa.

Naruszenie nietykalności cielesnej – to wszelkie czynności podejmowane przez sprawcę, które oddziałują na ciało pokrzywdzonego, a które nie są przez niego akceptowane.

Typowym sposobem naruszenia nietykalności cielesnej jest uderzenie, czyli zadanie ciosu np. ręką, nogą (kopnięcie), głową, a także za pomocą przedmiotu trzymanego w reku, np. kija. Innym sposobem naruszenia nietykalności

¹⁰⁹ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Bezpieczeństwo imprez masowych...*, dz. cyt., s. 185.

cielesnej osoby może być np. szarpanie, ciągnięcie za włosy, podstawienie nogi, oblanie nieczystościami, oplucie.

Przestępstwo z art. 60 ust. 3 ustawy można popełnić tylko w czasie i miejscu trwania imprezy masowej, niezależnie od tego, czy naruszenie nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub służby informacyjnej miało miejsce w związku z wykonywaniem przez niego obowiązków służbowych, czy bez związku z wykonywanymi przez niego zadaniami. Naruszenie nietykalności cielesnej członków służby porządkowej lub informacyjnej poza imprezą masową, np. po opuszczeniu stadionu czy hali sportowej, nie stanowi przestępstwa z art. 60 ust. 3 ustawy. W takich okolicznościach podlegają oni ochronie prawnokarnej na zasadach ogólnych, przy czym pracownicy ochrony fizycznej, którymi są członkowie służby porządkowej, z mocy art. 42 ustawy o ochronie osób i mienia, podczas wykonywania zadań ochrony obszarów, obiektów i urządzeń podlegających obowiązkowej ochronie korzystają z ochrony prawnej przewidzianej w kodeksie karnym dla funkcjonariuszy publicznych.

Skutek – przestępstwo z art. 60 ust. 3 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 60 ust. 3 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Art. 60 ust. 4 ustawy – użycie elementu odzieży lub przedmiotu do zakrycia twarzy celem uniemożliwienia lub utrudnienia rozpoznania osoby sprawcy

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 4 ustawy to typ kwalifikowany przestępstw opisanych w art. 60 ust. 1–3 ustawy. Jego postać wynika ze względu na użycie przez sprawcę elementu odzieży (np. szalika, kominiarki, kaptura od bluzy czy kurtki) lub przedmiotu (np. maski na twarz) do zakrycia twarzy celem uniemożliwienia lub utrudnienia jego rozpoznania. Celem sprawcy jest uniknięcie identyfikacji, rozpoznania, a tym samym uniknięcie odpowiedzialności karnej.

Skutek – przestępstwo z art. 60 ust. 4 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 60 ust. 4 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwo określone w art. 60 ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny nie mniejszą niż 180 stawek dziennych (od 180 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności do 3 lat (od miesiąca do 3 lat pozbawienia wolności), a przestępstwo określone w art. 60 ust. 1a ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 10 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności do roku (od miesiąca do roku pozbawienia wolności). Natomiast przestępstwa określone w art. 60 ust. 2–3 ustawy zagrożone są karą grzywny nie mniejszą niż 120 stawek dziennych (od 120 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności do

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

2 lat (od miesiąca do 2 lat pozbawienia wolności). W przypadku popełnienia przestępstwa określonego w art. 60 ust. 4 ustawy zagrożone jest ono karą grzywny nie mniejszą niż 240 stawek dziennych (od 240 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Ustawa stanowi, iż wobec sprawców przestępstw określonych w art. 60 ustawy sąd orzeka środek karny zakaz wstępu na imprezę masową (art. 66 ustawy). Zakaz ten orzeka się na okres od 2 do 6 lat (art. 43 § 1 k.k.).

Zakaz wstępu na imprezę masową obejmuje wszelkie imprezy masowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 41b § 2 k.k.).

Sąd orzekając zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, może orzec obowiązek przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu stałego pobytu, kontrolowany w sposób określony w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 41b § 3 k.k.).

Postępowanie w sprawach o przestępstwa określone w art. 60 ust. 1–4 ustawy prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 54a *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, o ile zachodzą przesłanki do rozpoznania sprawy w tym postępowaniu (art. 64 ustawy).

Art. 61 ustawy – prowokowanie kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu masowej imprezy sportowej w miejscu i w czasie jej trwania

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 61. Kto w miejscu i w czasie trwania masowej imprezy sportowej prowokuje kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu tej imprezy, podlega grzywnie nie mniejszej niż 180 stawek dziennych albo karze ograniczenia wolności.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo uczestników masowej imprezy masowej.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na prowokowaniu kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu masowej imprezy sportowej w miejscu i w czasie jej trwania (art. 61 ustawy).

Prowokowanie – to podżeganie do czegoś, staranie się wywołać u kogoś określonej reakcji, pobudzenie do określonych działań na korzyść prowokatora¹¹⁰.

Przestępstwo określone w art. 61 ustawy sprowadza się do oddziaływania werbalnego (słownego, np. obrażanie kibiców czy zawodników przeciwnej drużyny) lub pozawerbalnego (np. za pomocą gestów) na psychikę kibiców w celu wy-

¹¹⁰ *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa 1994, s. 946.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

wołania napięcia wśród publiczności i podjęcia przez nich działań zagrażających bezpieczeństwu masowej imprezy sportowej w miejscu i w czasie jej trwania.

Skutek – przestępstwo z art. 61 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 61 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwo określone w art. 61 ustawy zagrożone jest karą grzywny nie mniejszą niż 180 stawek dziennych (od 180 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł) albo karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy).

W razie skazania za przestępstwa określone w art. 61 ustawy sąd może orzec zakaz wstępu na imprezę masową, jeżeli przestępstwo zostało popełnione w związku z taką imprezą, a udział sprawcy w imprezach masowych zagraża dobrom chronionym prawem (art. 41b § 1 k.k.). Zakaz ten może być orzeczony na okres od 2 do 6 lat (art. 43 § 1 k.k.).

Zakaz wstępu na imprezę masową obejmuje wszelkie imprezy masowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 41b § 2 k.k.).

Orzekając zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, sąd może orzec obowiązek przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu stałego pobytu, kontrolowany w sposób określony w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 41b § 3 k.k.).

Postępowanie w sprawie o przestępstwo określone w art. 61 ustawy prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 54a *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, o ile zachodzą przesłanki do rozpoznania sprawy w tym postępowaniu (art. 64 ustawy).

WYKROCZENIA Z USTAWY O BEZPIECZEŃSTWIE IMPREZ MASOWYCH

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 54.1. Kto nie wykonuje polecenia porządkowego, wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu (terenu) lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub służby informacyjne,

podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 2.000 zł.

2. Tej samej karze podlega, kto w czasie trwania:

- 1) imprezy masowej przebywa w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności;
- 2) masowej imprezy sportowej przebywa w sektorze innym niż wskazany na bilecie wstępu lub innym dokumencie uprawniającym do przebywania na imprezie masowej i nie opuszcza tego sektora mimo wezwania osoby uprawnionej.

Przedmiot ochrony – porządek i bezpieczeństwo imprezy masowej.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) niewykonaniu polecenia porządkowego wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu (terenu) lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub służby informacyjne (art. 54 ust. 1 ustawy),
- 2) przebywaniu w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności w czasie trwania imprezy masowej (art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy),
- 3) przebywaniu w czasie trwania masowej imprezy sportowej w sektorze innym niż wskazany na bilecie wstępu lub innym dokumencie uprawniającym do przebywania na imprezie masowej i nie opuszczeniu tego sektora mimo wezwania osoby uprawnionej (art. 54 ust. 2 pkt 2 ustawy).

Art. 54 ust. 1 ustawy – niewykonanie polecenia porządkowego wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu (terenu) lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub służby informacyjne

Wykroczenie określone w art. 54 ust. 1 ustawy polega na niewykonaniu polecenia porządkowego wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu (terenu) lub regulaminu imprezy masowej przez służby porządkowe lub służby informacyjne.

Ustawa zobowiązuje osoby uczestniczące w imprezie masowej do zachowywania się w sposób niezagrażający bezpieczeństwu innych osób, a w szczególności do przestrzegania postanowień regulaminu obiektu (terenu) i regulaminu imprezy masowej (art. 8 ust. 1 ustawy). W sytuacji, gdy uczestnicy imprezy dopuszczają się zakłócenia porządku publicznego lub zachowują się niezgodnie z regulaminem imprezy masowej lub regulaminem obiektu (terenu), służby porządkowe lub służby informacyjne posiadają uprawnienia do wydawania poleceń porządkowych takim osobom, a w przypadku niepodporządkowania się tym poleceniom mają prawo wezwania takich osób do opuszczenia imprezy masowej (art. 20 ust. 1 pkt 4 ustawy). Brak podporządkowania takim poleceniom stanowi istotę wykroczenia. Niewykonanie polecenia zachodzi wówczas, gdy członkowie służby porządkowej lub informacyjnej w ramach polecenia porządkowego wydanego na podstawie ustawy, regulaminu obiektu (terenu) lub regulaminu imprezy masowej nakazali osobom uczestniczącym w imprezie masowej wykonanie określonego polecenia, a uczestnicy nie wykonali jego, np. odmowa okazania dokumentu tożsamości czy odmowa poddania się czynności przeglądania zawartości bagaży i odzieży osób uczestniczących w imprezie masowej.

Należy jednak zauważyć, że samo zachowanie niezgodne z ustawą, regulaminem obiektu (terenu) lub regulaminem imprezy masowej nie stanowi o niewykonaniu polecenia, np. zakłócenie porządku publicznego w miejscu i czasie trwania imprezy masowej nie jest wykroczeniem z art. 54 ust. 1 ustawy, czyn taki może stanowić wykroczenie określone w art. 51 § 1 i 2 k.w. Również odmowa poddania się czynnościom określonym w art. 20 ust. 1 pkt 1–3 ustawy, do których uprawnione są służby porządkowe i służby informacyjne, tj. sprawdzenie i stwierdzenie uprawnień osób do uczestniczenia w imprezie masowej, legitymowanie osób w celu ustalenia ich tożsamości, przeglądanie zawartości бага-

ży i odzieży osób w przypadku podejrzenia, że osoby te wnoszą lub posiadają przedmioty zabronione przez ustawę, nie stanowi niewykonania polecenia porządkowego, a tym samym nie jest wykroczeniem z art. 54 ust. 1 ustawy, a odmawiającemu poddania się czynnościom można najwyżej odmówić wstępu na imprezę masową. Wykroczenie określone w art. 54 ust. 1 ustawy zostanie popełnione dopiero w chwili niewykonania polecenia uprawnionych służb, mającego na celu przywrócenie lub zaprowadzenie porządku¹¹¹.

Polecenie porządkowe – to nakaz określonego zachowania wydany konkretnemu uczestnikowi lub wszystkim uczestnikom imprezy przez służby porządkowe lub służby informacyjne, np. nakaz (wezwanie) zaprzestania zakłócania porządku publicznego.

Regulamin obiektu (terenu) – to przepisy wydane przez właściciela, posiadacza, użytkownika lub zarządzającego obiektem lub terenem, zawierające zasady wstępu na teren lub obiekt, w tym osób małoletnich, zasady zachowania się osób obecnych w obiekcie lub na terenie i korzystania przez nie z obiektu lub terenu oraz ze znajdujących się tam urządzeń, a także określające miejsca nieprzeznaczone dla publiczności (art. 3 pkt 10 ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 54 ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 54 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy – przebywanie w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności w czasie trwania imprezy masowej

Wykroczenie określone w art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy polega na przebywaniu w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności, np. ogrodzenie stadionu. Informacja o takim miejscu zostaje określona przez organizatora imprezy w regulaminie obiektu (terenu), a ponadto miejsce takie powinno zostać oznaczone, np. specjalną tablicą. Oznakowanie miejsca nieprzeznaczonego dla publiczności powinno być widoczne dla jej uczestników. Obowiązek oznakowania takich miejsc spoczywa na organizatorze imprezy masowej.

Przepis ustawy zabrania przebywania w miejscu nieprzeznaczonym dla publiczności jedynie w czasie trwania imprezy masowej, czyli od chwili udostępnienia obiektu lub terenu uczestnikom imprezy masowej do chwili opuszczenia przez nich tego obiektu lub terenu (art. 3 ust. 6 ustawy).

Art. 54 ust. 2 pkt 2 ustawy – przebywanie w czasie trwania masowej imprezy sportowej w sektorze innym niż wskazany na bilecie wstępu lub innym dokumencie uprawniającym do przebywania na imprezie masowej i nieopuszczenie tego sektora mimo wezwania osoby uprawnionej

Ustawa stanowi, że na bilecie wstępu na mecz piłki nożnej lub na innym dokumencie uprawniającym do przebywania na nim umieszcza się m.in. numer

¹¹¹ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Bezpieczeństwo imprez masowych...*, dz. cyt., s. 168, zob. M. Stefański, *Przepisy karne w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Palestra” 1998, nr 3–4, s. 36–37.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

miejsca siedzącego, którego dotyczy ten bilet lub dokument uprawniający do przebywania na meczu (art. 15 ust. 2 ustawy).

Wykroczenie określone w art. 54 ust. 2 pkt 2 ustawy polega na przebywaniu w czasie trwania masowej imprezy sportowej w innym sektorze niż wskazany na bilecie wstępu lub innym dokumencie uprawniającym do przebywania na imprezie masowej i nieopuszczeniu w czasie trwania masowej imprezy sportowej tego sektora mimo wezwania osoby uprawnionej. Istota wykroczenia polega na nieopuszczeniu (zaniechaniu) w czasie trwania masowej imprezy sportowej niewłaściwego sektora pomimo wezwania osoby uprawnionej, np. członka służby porządkowej.

Skutek – wykroczenie z art. 54 ust. 2 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 54 ust. 2 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 55 ustawy – niewykonanie polecenia wydanego przez Policję lub Żandarmerię Wojskową, w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 55. Kto nie wykonuje polecenia wydanego przez Policję lub Żandarmerię Wojskową, w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej,

podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 2.000 zł.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo imprezy masowej.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na niewykonaniu polecenia wydanego przez Policję lub Żandarmerię Wojskową, w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej (art. 55 ustawy).

Wykroczenie określone w art. 55 ustawy polega na niewykonaniu polecenia wydanego przez Policję lub Żandarmerię Wojskową, w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej.

Ustawa stanowi, iż w przypadku, gdy działania służby porządkowej są nieskuteczne, organizator lub kierownik do spraw bezpieczeństwa imprezy masowej występuje do Policji o udzielenie pomocy, a gdy impreza taka jest przeprowadzana na terenach będących w zarządzie jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej, wystąpienie takie kierowane jest do Żandarmerii Wojskowej (art. 22 ust. 4–5 ustawy). W takiej sytuacji służby porządkowe i służby informacyjne wykonują polecenia Policji lub Żandarmerii Wojskowej (art. 22 ust. 6 ustawy). Niepodporządkowanie się wszystkim poleceniom (w tym także i poleceniom porządkowym) w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej stanowi o istocie wykroczenia.

Odpowiedzialność za wykroczenie określone w art. 55 ustawy dotyczy tylko tych sytuacji, gdy niewykonanie polecenia nastąpiło w miejscu trwania imprezy masowej, czyli w granicach obiektu (terenu), gdzie impreza się odbywa, oraz w czasie trwania imprezy masowej, czyli od chwili udostępnienia

obiektu lub terenu uczestnikom imprezy masowej do chwili opuszczenia przez nich tego obiektu lub terenu.

Skutek – wykroczenie z art. 55 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 55 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 56 ustawy – wnoszenie lub posiadanie na imprezie masowej napojów alkoholowych wbrew przepisom ustawy

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 56. Kto wbrew przepisom ustawy wnosi lub posiada na imprezie masowej napoje alkoholowe,

podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 2.000 zł.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo uczestników imprezy masowej.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na wnoszeniu lub posiadaniu na imprezie masowej napojów alkoholowych wbrew przepisom ustawy (art. 56 ustawy).

Ustawa zakazuje wnoszenia na imprezę masową i posiadania przez osoby w niej uczestniczące m.in. napojów alkoholowych (art. 8 ust. 2 ustawy). Naruszenie tego zakazu skutkuje odpowiedzialnością karną za wykroczenie. Wyjątkiem od tego zakazu jest przepis, który dopuszcza na ściśle określonych zasadach sprzedaż, podawanie i spożywanie na imprezie masowej (z wyłączeniem imprezy masowej podwyższonego ryzyka) napojów alkoholowych zawierających nie więcej niż 3,5% alkoholu (art. 8a ust. 1 ustawy).

Sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholowych mogą odbywać się wyłącznie w miejscach do tego wyznaczonych (art. 8a ust. 2 ustawy).

Niedozwolona jest sprzedaż napojów alkoholowych w twardej opakowaniu, w szczególności wykonanych ze szkła, metalu lub tworzyw sztucznych, które wykorzystane niezgodnie z ich przeznaczeniem mogą stanowić zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego (art. 8a ust. 4 ustawy).

Posiadanie obejmuje każde faktyczne władanie rzeczą (napojem alkoholowym), jeżeli tylko towarzyszy sprawcy taki zamiar, nawet bez chęci zatrzymania tego napoju na własność, o ile tylko ma miejsce na imprezie masowej¹¹².

Wnoszenie – to fizyczne przemieszczenie określonej rzeczy „z zewnątrz” na miejsce, gdzie impreza się odbywa¹¹³.

Przepisy ustawy nie zezwalają na wnoszenie napojów alkoholowych. Służby porządkowe mają obowiązek odmówić wstępu na imprezę masową osobie, która posiada napój alkoholowy (art. 22 ust. 1 pkt 1 lit. f ustawy). Ponadto służby porządkowe i informacyjne organizatora imprezy są uprawnione do przeglądania zawartości bagaży i odzieży osób w przypadku podejrzenia, że osoby te wnoszą lub posiadają napoje alkoholowe (art. 20 ust. 1 pkt 3 ustawy). *Rozpo-*

¹¹² M. Jachimowicz, *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o...*, dz. cyt., s. 30.

¹¹³ C. Kąkol, *Przestępstwa z nowej ustawy...*, dz. cyt., s. 105.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

rozządzenie Rady Ministrów z dnia 30 sierpnia 2011 r. w sprawie wymogów, jakie powinni spełniać kierownik do spraw bezpieczeństwa, służby porządkowe i służby informacyjne, stanowi, że członek służby porządkowej lub służby informacyjnej dokonuje ujęcia osoby uczestniczącej w imprezie masowej w przypadku, gdy stwierdzi, że w zawartości przeglądanej bagażu lub przeglądanej odzieży znajdują się napoje alkoholowe. Po ujęciu członek służby porządkowej lub informacyjnej odbiera napoje alkoholowe, a następnie niezwłocznie przekazuje Policji osobę wraz z odebranymi przedmiotami (§ 7 ust. 7–8 rozporządzenia).

Ustawa nie określa pojęcia „napoje alkoholowe”.

Napój alkoholowy – to produkt przeznaczony do spożycia zawierający alkohol etylowy pochodzenia rolniczego w stężeniu przekraczającym 0,5% objętościowych alkoholu (art. 46 ust. 1 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*).

Skutek – wykroczenie z art. 56 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 56 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 57 ustawy – nieprzekazanie informacji albo przekazanie informacji nieprawdziwej w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa imprezy masowej

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 57. Kto, będąc do tego zobowiązany, nie przekazuje informacji dotyczącej bezpieczeństwa imprezy masowej albo przekazuje informację nieprawdziwą w tym zakresie,

podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 2.000 zł.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo imprezy masowej.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na nieprzekazaniu przez osobę do tego zobowiązaną informacji dotyczącej bezpieczeństwa imprezy masowej albo na przekazaniu informacji nieprawdziwej w tym zakresie (art. 57 ustawy).

Wykroczenie określone w art. 57 ustawy polega na nieprzekazaniu wbrew obowiązкови informacji albo na przekazaniu informacji nieprawdziwej w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa imprezy masowej.

Zwrot „nie przekazuje” należy rozumieć jako nie udziela informacji bądź jako nie informuje.

Informacja nieprawdziwa – to informacja niezgodna z prawdą, to nie tylko informacja w całości niezgodna z rzeczywistością, ale także taka, w której nieprawdziwe są niektóre elementy¹¹⁴.

Gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych odbywa się w celu zapobiegania przestępstwom i wykroczeniom związanym z tymi imprezami oraz ich zwalczania (art. 35 ust. 1 ustawy). Przetwarzanie informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych odby-

¹¹⁴ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenia pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 689.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

wa się zgodnie z przepisami o ochronie danych osobowych bez obowiązku informowania osób, których one dotyczą (art. 35 ust. 2 ustawy).

Organem administracji rządowej właściwym w sprawach gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej, jest komendant główny Policji (art. 36 ust. 1 ustawy).

Zakres gromadzonych i przetwarzanych informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej, zawiera dane (art. 40 ustawy):

- 1) o osobach, przeciwko którym toczy się postępowanie karne lub przeciwko którym skierowano wnioski o ukaranie za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej, obejmujące:
 - a) imię i nazwisko, używane pseudonimy,
 - b) datę i miejsce urodzenia,
 - c) numer PESEL lub serię i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość osoby,
 - d) adres zamieszkania lub stałego pobytu,
 - e) adres korespondencyjny,
 - f) informację o karalności,
 - g) przynależność do klubów kibica oraz charakterystykę zachowania podczas i w związku z masowymi imprezami sportowymi, w tym meczami piłki nożnej,
- 2) o osobach, co do których zapadł prawomocny wyrok lub prawomocne orzeczenie o ukaraniu za przestępstwo albo wykroczenie, popełnione w związku z masową imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej, obejmujące:
 - a) imię i nazwisko, używane pseudonimy,
 - b) datę i miejsce urodzenia,
 - c) numer PESEL lub serię i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość osoby,
 - d) adres zamieszkania lub stałego pobytu,
 - e) adres korespondencyjny,
 - f) informację o karalności,
 - g) informacje o zastosowaniu środka karnego zakazu wstępu na imprezę masową lub środka karnego zobowiązującego do powstrzymania się od przebywania w miejscach przeprowadzania imprez masowych, wydane przez sąd wobec skazanego w związku z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności albo wobec nieletniego na podstawie art. 6 pkt 2 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*,
 - h) przynależność do klubów kibica oraz charakterystykę zachowania podczas i w związku z masowymi imprezami sportowymi, w tym meczami piłki nożnej,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 3) o klubach, organizacjach, stowarzyszeniach skupiających kibiców, obejmujące:
 - a) ich nazwę,
 - b) imię i nazwisko osoby działającej w imieniu osób zrzeszonych,
 - c) liczbę członków,
 - d) miejsce spotkań oraz charakterystykę zachowań i metod działania osób (członków), elementy charakterystyczne, w szczególności oznakowanie ubrania,
 - e) informacje o czynach noszących znamiona przestępstwa albo wykroczenia o charakterze chuligańskim z udziałem osób (członków),
 - f) informacje o wzajemnych relacjach pomiędzy poszczególnymi klubami, organizacjami i stowarzyszeniami,
- 4) o zaistniałych w związku z organizowanymi imprezami masowymi zbiorowych naruszeniach porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz chuligańskich zachowaniach, obejmujące:
 - a) datę i miejsce zdarzenia,
 - b) informacje o rodzaju imprezy, w związku z którą doszło do zdarzenia,
 - c) skutki zdarzenia,
 - d) informacje o działaniach i podjętych środkach zaradczych,
- 5) o związkach i klubach sportowych, obejmujące:
 - a) nazwę związku lub klubu sportowego oraz skład ich władz,
 - b) adres siedziby,
 - c) informacje o rodzaju rozgrywek, w których związek lub klub uczestniczył, uczestniczy oraz do jakich się zakwalifikował,
 - d) informacje o obiektach sportowych, z których związek lub klub stale korzysta,
- 6) o terminarzu rozgrywek meczów piłki nożnej lub terminarzu innych masowych imprez sportowych z podaniem orientacyjnej liczby uczestników,
- 7) o obiektach, na terenie których są organizowane masowe imprezy sportowe, w tym mecze piłki nożnej, obejmujące:
 - a) rodzaj obiektu i jego nazwę,
 - b) informacje dotyczące dopuszczenia obiektu do użytkowania,
 - c) informacje dotyczące usytuowania obiektu wraz z planem i jego opisem,
 - d) informacje o pojemności obiektu,
 - e) informacje dotyczące służby porządkowej i służby informacyjnej,
- 8) o przemieszczaniu się osób uczestniczących w masowych imprezach sportowych, w tym meczach piłki nożnej, i ich pobycie w miejscach organizowania tych imprez oraz informacje o środkach transportu, z jakich korzystają, miejscach zbiórek, trasach przejazdów i liczebności grup uczestników,
- 9) o organizatorach masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej, i organizatorach przejazdu osób uczestniczących w masowych imprezach sportowych, w tym meczach piłki nożnej, obejmujące:
 - a) nazwę lub imię i nazwisko organizatora wraz z jego siedzibą oraz adresem,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- b) określenie masowej imprezy sportowej, w tym meczu piłki nożnej, w związku z którą organizowany jest przejazd,
- 10) o zakazach zagranicznych oraz instytucjach zagranicznych właściwych do współpracy, w tym ich nazwę, siedzibę oraz adres.

Podmiotami zobowiązanymi do przekazywania komendantowi głównemu Policji informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych są podmioty:

- 1) Policja,
- 2) prokuratura,
- 3) sądy,
- 4) Straż Graniczna,
- 5) Państwowa Straż Pożarna,
- 6) Biuro Ochrony Rządu,
- 7) Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 8) Żandarmeria Wojskowa,
- 9) straże gminne (miejskie),
- 10) organy administracji publicznej właściwe w sprawach wydawania zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej,
- 11) służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo na obszarach kolejowych, zarządcy infrastruktury kolejowej, przewoźnicy publiczni,
- 12) związki sportowe o zasięgu ogólnokrajowym,
- 13) kluby sportowe,
- 14) organizatorzy masowych imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej,
- 15) podmioty zarządzające rozgrywkami,
- 16) Biuro Informacyjne Krajowego Rejestru Karnego oraz sądy, w których zapadło prawomocne orzeczenie o ukaraniu za wykroczenie karą inną niż kara aresztu,
- 17) związki sportowe,
- 18) organizatorzy,
- 19) właściciele obiektów, na terenie których organizowane są masowe imprezy sportowe, w tym mecze piłki nożnej,
- 20) organizatorzy turystyki,
- 21) krajowi przewoźnicy realizujący publiczny transport zbiorowy.

Skutek – wykroczenie z art. 57 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 57 ustawy – podmiot indywidualny (osoba zobowiązana do przekazania informacji).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 57a ustawy – używanie w miejscu i w czasie trwania masowej imprezy sportowej elementu odzieży lub przedmiotu w celu uniemożliwienia lub istotnego utrudnienia rozpoznania osoby

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 57a. Kto w miejscu i w czasie trwania masowej imprezy sportowej używa elementu odzieży lub przedmiotu w celu uniemożliwienia lub istotnego utrudnienia rozpoznania osoby,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 2.000 zł.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo uczestników masowej imprezy sportowej.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na używaniu w miejscu i w czasie trwania masowej imprezy sportowej elementu odzieży lub przedmiotu w celu uniemożliwienia lub istotnego utrudnienia rozpoznania osoby (art. 57a ustawy).

Znamię czasownikowe „używa” należy rozumieć jako posłużyć się czymś, zastosować coś jako środek, narzędzie¹¹⁵. W tym przypadku „używa” oznacza zakrycie (zasłonięcie) twarzy, np. szalikiem, chustą, maską.

Zwrot „rozpoznanie osoby” oznacza zidentyfikowanie osoby, ustalenie jej tożsamości, np. po rysach twarzy bądź w wyniku okazania w celach identyfikacyjnych utrwalonego wizerunku osoby, na podstawie zdjęcia z dokumentu tożsamości.

Określenie „uniemożliwienie” oznacza całkowite wykluczenie możliwości ustalenia tożsamości, natomiast „istotne utrudnienie” ograniczenie w znacznym stopniu możliwości rozpoznania osoby. Możliwość ustalania tożsamości nie jest wówczas wykluczona, ale jest zdecydowanie mniejsza, niż gdyby sprawca nie użył elementu maskującego jego tożsamość¹¹⁶.

Skutek – wykroczenie z art. 57a ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 57a ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenia określone w art. 54, art. 55, art. 56, art. 57 i art. 57a ustawy zagrożone są karą ograniczenia wolności (1 miesiąc) albo karą grzywny nie mniejszą niż 2.000 zł (od 2.000 zł do 5.000 zł).

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia stanowi, że w postępowaniu mandatowym, w sprawach o czyny określone w art. 54–56 i art. 57a Ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych można nałożyć grzywnę w wysokości 2.000 zł (art. 96 § 1aa k.p.w.).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych

Art. 63. Postępowanie w sprawach o wykroczenia określone w art. 54–57a prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale 15 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2013 r., poz. 395 z późn. zm.).

(...)

Art. 65. 1. W razie ukarania za wykroczenie, o którym mowa w art. 50, 51, 52a, 124 lub 143 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2013 r., poz. 482 z późn. zm.), lub o którym mowa w art. 54–56 niniejszej ustawy, popełnione w związku z imprezą masową artystyczno-rozrywkową, sąd może orzec środek karny zakazu wstępu na imprezę masową na okres od 2 do 6 lat.

2. W razie ukarania za wykroczenie, o którym mowa w art. 50, 51, 52a, 124 lub 143 Kodeksu wykroczeń, lub o którym mowa w art. 54–56 niniejszej ustawy, popełnione

¹¹⁵ Słownik języka polskiego, t. 3, Warszawa 1994, s. 644.

¹¹⁶ C. Kąkol, *Komentarz do art. 57a ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, System Informacji Prawnej LEX, według stanu prawnego na 3 marca 2012 r.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

w związku z masową imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej, sąd orzeka środek karny zakazu wstępu na imprezę masową na okres od 2 do 6 lat.

3. Orzekając zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, sąd może orzec wobec ukaranego obowiązek stawiennictwa, w czasie trwania imprezy masowej, w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania ukaranego, komendanta powiatowego (rejonowego, miejskiego) Policji.

4. Sąd określa rodzaje imprez masowych, których dotyczy obowiązek stawiennictwa, o którym mowa w ust. 3, w szczególności rodzaje meczów piłki nożnej, nazwy klubów sportowych oraz jego zakres terytorialny.

5. Obowiązek, o którym mowa w ust. 3, orzeka się na okres od 6 miesięcy do lat 3, nieprzekraczający okresu, na jaki orzeczono zakaz wstępu na imprezę masową.

Art. 65a. Sąd może po upływie połowy okresu, na który orzeczono środek karny określony w art. 65 ust. 1 i 2, uznać go za wykonany, jeżeli ukarany przestrzegał porządku prawnego, a środek karny był w stosunku do niego wykonywany przynajmniej przez rok.

(...)

Art. 67. Zakaz wstępu na imprezę masową, o którym mowa w art. 65, dotyczy również meczu piłki nożnej rozgrywanego przez polską kadrę narodową i polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W razie ukarania za wykroczenia określone w art. 54–56 ustawy popełnione w związku z imprezą masową artystyczno-rozrywkową ustawa przewiduje możliwość fakultatywnego orzeczenia przez sąd środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową na okres od 2 do 6 lat (art. 65 ust. 1 ustawy), natomiast w przypadku ukarania za wykroczenia popełnione w związku z masową imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej, sąd orzeka środek karny zakazu wstępu na imprezę na okres od 2 do 6 lat (art. 65 ust. 2 ustawy). Sąd może po upływie połowy okresu, na który orzeczono środek karny, uznać go za wykonany, jeżeli ukarany przestrzegał porządku prawnego, a środek karny był w stosunku do niego wykonywany przynajmniej przez rok (art. 65a ustawy).

Orzekając zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, sąd może orzec wobec ukaranego obowiązek stawiennictwa, w czasie trwania imprezy masowej, w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania ukaranego, komendanta powiatowego (rejonowego, miejskiego) Policji. Sąd określa rodzaje imprez masowych, których dotyczy obowiązek stawiennictwa, w szczególności rodzaje meczów piłki nożnej, nazwy klubów sportowych oraz jego zakres terytorialny. Obowiązek stawiennictwa orzeka się na okres od 6 miesięcy do 3 lat, nieprzekraczający okresu, na jaki orzeczono zakaz wstępu na imprezę masową (art. 65 ust. 3–5 ustawy). Orzeczony zakaz wstępu na imprezę masową dotyczy również meczu piłki nożnej rozgrywanego przez polską kadrę narodową i polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 67 ustawy). Przepis art. 63 ustawy stanowi, że postępowanie w sprawie o wykroczenie określone w art. 54–57a ustawy prowadzi się na podstawie przepisów o postępowaniu przyspieszonym, o którym mowa w rozdziale

15 Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.

Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach

Ustawa określa zadania gminy oraz obowiązki właścicieli nieruchomości, dotyczące utrzymania czystości i porządku, warunki wykonywania działalności w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości i zagospodarowania tych odpadów oraz warunki udzielania zezwoleń podmiotom świadczącym usługi w zakresie uregulowanym w ustawie, przy czym postępowanie z odpadami komunalnymi w zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach uregulowane jest przepisami Ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (art. 1–1a ustawy).

Rozdział 5 ustawy *Przepisy karne* zawiera tylko jeden przepis karny (art. 10 ust. 1–2a ustawy), który przewiduje odpowiedzialność karną za trzy wykroczenia.

WYKROCZENIA Z USTAWY O UTRZYMANIU CZYSTOŚCI I PORZĄDKU W GMINACH

Ustawa z dnia 13 września 1996 r.

o utrzymaniu czystości i porządku w gminach

- Art. 10.** 1. Kto prowadzi działalność określoną w art. 7 bez wymaganego zezwolenia, podlega karze aresztu lub karze grzywny.
2. Kto nie wykonuje obowiązków wymienionych w art. 5 ust. 1, podlega karze grzywny.
- 2a. Karze określonej w ust. 2 podlega także ten, kto nie wykonuje obowiązków określonych w regulaminie.
3. Postępowanie w sprawach, o których mowa w ust. 1 i 2, toczy się według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Przedmiot ochrony – posłuszeństwo wobec wymogu uzyskania zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych, ochrony przed bezdomnymi zwierzętami oraz prowadzenia schronisk dla bezdomnych zwierząt, a także grzebowisk i spalarni zwłok zwierzęcych i ich części¹¹⁷ (art. 10 ust. 1 ustawy); dopełnienie obowiązków, których realizacja ma zapewnić odpowiedni stan czystości i porządku w gminie¹¹⁸ (art. 10 ust. 2 ustawy); wykonywanie obowiązków określonych w uchwale określającej szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy – regulaminie¹¹⁹ (art. 10 ust. 2a ustawy).

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) prowadzeniu bez wymaganego zezwolenia działalności określonej w art. 7 ustawy (art. 10 ust. 1 ustawy),

¹¹⁷ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenia pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 143.

¹¹⁸ W. Radecki, *Utrzymanie czystości i porządku w gminach. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 357.

¹¹⁹ Tamże, s. 363.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 2) niewykonywaniu obowiązków wymienionych w art. 5 ust. 1 ustawy (art. 10 ust. 2 ustawy),
- 3) niewykonywaniu obowiązków określonych w regulaminie (art. 10 ust. 2a ustawy).

Art. 10 ust. 1 ustawy – prowadzenie bez wymaganego zezwolenia działalności określonej w art. 7 ustawy

Wykroczenie polega na prowadzeniu bez wymaganego zezwolenia działalności w zakresie (art. 7 ust. 1 ustawy):

- 1) opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych,
- 2) ochrony przed bezdomnymi zwierzętami,
- 3) prowadzenia schronisk dla bezdomnych zwierząt, a także grzebowisk i spalarni zwłok zwierzęcych i ich części.

Odpady komunalne – to odpady (każda substancja lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia się jest obowiązany) powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych; zmieszane odpady komunalne pozostają zmieszanyimi odpadami komunalnymi, nawet jeżeli zostały poddane czynności przetwarzania odpadów, która nie zmieniła w sposób znaczący ich właściwości – art. 3 ust. 1 pkt 6 i 7 *Ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach*.

Nieczystości ciekłe – to ścieki gromadzone przejściowo w zbiornikach bezodpływowych, czyli w instalacjach i urządzeniach przeznaczonych do gromadzenia nieczystości ciekłych w miejscu ich powstawania (art. 2 ust. 1 i 5 ustawy).

Zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie świadczenia usług komunalnych udziela w drodze decyzji wójt, burmistrz lub prezydent miasta właściwy ze względu na miejsce świadczenia usług (art. 7 ust. 6 ustawy).

Zezwolenie na świadczenie usług komunalnych wymagane jest od każdego przedsiębiorcy, który taką działalność świadczy. Z obowiązku uzyskania takiego zezwolenia zwolnione są gminne jednostki organizacyjne prowadzące na obszarze własnej gminy taką działalność, ale muszą spełniać warunki wymagane przy udzielaniu takich zezwoleń dla pozostałych podmiotów (art. 7 ust. 5 ustawy).

Rada gminy określi, w drodze uchwały (art. 7 ust. 3–3a ustawy):

- 1) wymagania, jakie powinien spełniać przedsiębiorca ubiegający się o uzyskanie zezwolenia na świadczenie usług w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami oraz prowadzenia schronisk dla bezdomnych zwierząt, a także grzebowisk i spalarni zwłok zwierzęcych i ich części,
- 2) stanowiącej akt prawa miejscowego, wymagania, jakie powinien spełniać przedsiębiorca ubiegający się o uzyskanie zezwolenia na prowadzenie działalności opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych, uwzględniając opis wyposażenia technicznego niezbędnego do realizacji zadań.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Ustawowe znamię „bez zezwolenia” zawarte w art. 10 ust. 1 ustawy należy rozumieć jako prowadzenie działalności¹²⁰:

- 1) bez posiadania takiego dokumentu (w ogóle nie wystąpiono o zezwolenie),
- 2) po złożeniu wniosku o udzielenie zezwolenia, ale przed jego wydaniem (dotyczy decyzji ostatecznej) przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta,
- 3) po odmowie udzielenia zezwolenia,
- 4) pomimo wygaśnięcia zezwolenia na skutek upływu czasu, na jaki zostało udzielone,
- 5) po cofnięciu zezwolenia przez organ, który je wydał (w przypadku, gdy decyzja o cofnięciu zezwolenia stała się decyzją ostateczną albo nadano jej rygor natychmiastowej wykonalności jeszcze przed uzyskaniem przez nią przymiotu ostateczności).

Skutek – wykroczenie z art. 10 ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 10 ust. 1 ustawy – podmiot indywidualny (przedsiębiorca świadczący usługi komunalne zobowiązany do uzyskania zezwolenia, czyli osoba fizyczna będąca przedsiębiorcą bądź reprezentant przedsiębiorcy – osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej¹²¹; sprawcą nie może być gminna jednostka organizacyjna, tj. żadna osoba fizyczna działająca w imieniu gminnej jednostki organizacyjnej, ponieważ gminna jednostka organizacyjna nie ma obowiązku uzyskania zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie świadczenia usług określonych przepisami ustawy¹²²).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 10 ust. 2 ustawy – niewykonywanie obowiązków wymienionych w art. 5 ust. 1 ustawy

Wykroczenie polega na niewykonaniu obowiązków ciążących na właścicielach nieruchomości określonych w przepisach ustawy (art. 5 ust. 1 ustawy):

- 1) niewyposażenie nieruchomości w pojemniki służące do zbierania odpadów komunalnych,
- 2) nieutrzymywanie pojemników służących do zbierania odpadów komunalnych w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym, chyba że na mocy uchwały rady gminy obowiązki te przejmie gmina jako część usługi w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości w zamian za uiszczoną przez właściciela opłatę za gospodarowanie odpadami komunalnymi,
- 3) nieprzyłączenie nieruchomości do istniejącej sieci kanalizacyjnej (przyłączenie nieruchomości do sieci kanalizacyjnej nie jest obowiązkowe, jeżeli nieruchomość jest wyposażona w przydomową oczyszczalnię ścieków spełniającą wymagania określone w przepisach odrębnych),

¹²⁰ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenia pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 144.

¹²¹ W. Radecki, *Utrzymanie czystości i porządku w gminach. Komentarz...*, dz. cyt., s. 354.

¹²² Tamże.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 4) niewyposażenie nieruchomości w zbiornik bezodpływowy nieczystości ciekłych lub w przydomową oczyszczalnię ścieków bytowych, spełniającą wymagania określone w przepisach odrębnych, w przypadku gdy budowa sieci kanalizacyjnej jest technicznie lub ekonomicznie nieuzasadniona,
- 5) zbieranie powstałych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych niezgodnie z wymaganiami określonymi w regulaminie wydanym na podstawie art. 4 ustawy,
- 6) niegromadzenie nieczystości ciekłych w zbiornikach bezodpływowych,
- 7) pozbywanie się zebranych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych w sposób niezgodny z przepisami ustawy i przepisami odrębnymi (brak udokumentowania w formie umowy i dowodu uiszczenia opłat za korzystanie z usług w zakresie odbioru odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości),
- 8) pozbywanie się zebranych na terenie nieruchomości nieczystości ciekłych w sposób niezgodny z przepisami ustawy i przepisami odrębnymi (brak udokumentowania w formie umowy i dowodu uiszczenia opłat za korzystanie z usług w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych),
- 9) nieuprzątnięcie błota, śniegu, lodu i innych zanieczyszczeń z chodników położonych wzdłuż nieruchomości, przy czym za taki chodnik uznaje się wydzieloną część drogi publicznej służącą dla ruchu pieszego położoną bezpośrednio przy granicy nieruchomości; właściciel nieruchomości nie jest obowiązany do uprzątnięcia chodnika, na którym jest dopuszczony płatny postój lub parkowanie pojazdów samochodowych,
- 10) nierealizowanie innych obowiązków określonych w regulaminie wydanym na podstawie art. 4 ustawy.

Skutek – wykroczenie z art. 10 ust. 2 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 10 ust. 2 ustawy – podmiot indywidualny (właściciele nieruchomości, ale także współwłaściciele, użytkownicy wieczysti oraz jednostki organizacyjne i osoby posiadające nieruchomości w zarządzie lub użytkowaniu, a także inne podmioty władające nieruchomością – art. 2 ust. 1 pkt 4 ustawy, czyli każdy podmiot traktowany tak jak właściciel, a jeżeli taki podmiot jest osobą prawną lub jednostką organizacyjną – ta osoba fizyczna, która w imieniu właściciela jest zobowiązana do utrzymania czystości¹²³. Podmiotem wykroczenia odpowiedzialnym w zakresie utrzymania czystości i porządku będzie:

- 1) na terenie budowy – wykonawca robót budowlanych – kierownik budowy, (jeżeli wykonawcą robót budowlanych jest osoba prawna lub jednostka organizacyjna – osoba fizyczna reprezentująca wykonawcę),
- 2) w obrębie torowiska pojazdów szynowych (wydzielone krawężnikiem lub oznakowane poziomo torowiska pojazdów szynowych) – przedsiębiorca

¹²³ Tamże, s. 360.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- użytkujący torowiska (jeżeli przedsiębiorcą jest osoba prawna lub jednostka organizacyjna – osoba fizyczna reprezentująca przedsiębiorcę),
- 3) na drogach publicznych – zarząd drogi (osoba fizyczna reprezentująca zarząd),
 - 4) na terenie gminy (z wyłączeniem terenu właściciela nieruchomości, terenu budowy, obszaru torowiska pojazdów szynowych i drogi publicznej) – pracownik reprezentujący gminę.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 10 ust. 2a ustawy – niewykonywanie obowiązków określonych w regulaminie

Wykroczenie polega na niewykonaniu obowiązków określonych w regulaminie wydanym na podstawie art. 4 ustawy.

Regulamin stanowiący akt prawa miejscowego uchwała rada gminy po zasięgnięciu opinii państwowego powiatowego inspektora sanitarnego (art. 4 ust. 1 ustawy).

Regulamin określa szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy dotyczące (art. 4 ust. 2 ustawy):

- 1) wymagań w zakresie utrzymania czystości i porządku na terenie nieruchomości obejmujących:
 - a) prowadzenie we wskazanym zakresie selektywnego zbierania i odbierania odpadów komunalnych, w tym powstających w gospodarstwach domowych przeterminowanych leków i chemikaliów, zużytych baterii i akumulatorów, zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, mebli i innych odpadów wielkogabarytowych, odpadów budowlanych i rozbiórkowych oraz zużytych opon, a także odpadów zielonych,
 - b) uprzątnięcie błota, śniegu, lodu i innych zanieczyszczeń z części nieruchomości służących do użytku publicznego,
 - c) mycie i naprawy pojazdów samochodowych poza myjniemi i warsztatami naprawczymi,
- 2) rodzaju i minimalnej pojemności pojemników przeznaczonych do zbierania odpadów komunalnych na terenie nieruchomości oraz na drogach publicznych, warunków rozmieszczania tych pojemników i ich utrzymania w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym, przy uwzględnieniu:
 - a) średniej ilości odpadów komunalnych wytwarzanych w gospodarstwach domowych bądź w innych źródłach,
 - b) liczby osób korzystających z tych pojemników,
- 3) częstotliwości i sposobu pozbywania się odpadów komunalnych i nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości oraz z terenów przeznaczonych do użytku publicznego,
- 4) innych wymagań wynikających z wojewódzkiego planu gospodarki odpadami,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 5) obowiązków osób utrzymujących zwierzęta domowe, mających na celu ochronę przed zagrożeniem lub uciążliwością dla ludzi oraz przed zanieczyszczeniem terenów przeznaczonych do wspólnego użytku,
- 6) wymagań utrzymywania zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, w tym także zakazu ich utrzymywania na określonych obszarach lub w poszczególnych nieruchomościach,
- 7) wyznaczania obszarów podlegających obowiązkowej deratyzacji i terminów jej przeprowadzania.

Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy wydany na podstawie art. 4 ustawy określa inne obowiązki niż te obowiązki właścicieli nieruchomości określone w art. 5 ust. 1 ustawy. Przepisy wydawane na podstawie delegacji art. 4 ustawy będą w pewnym zakresie precyzowały obowiązki właścicieli nieruchomości zapisane w sposób ogólny w art. 5 ust. 1 pkt 1–4 ustawy, np. jakie wymogi muszą spełniać urządzenia służące do gromadzenia odpadów¹²⁴.

Przepis art. 10 ust. 2a ustawy ma charakter przepisu blankietowego¹²⁵. Oznacza to, że o tym, co będzie wykroczeniem, decyduje rada gminy w uchwale (regulaminie) wydanej na podstawie art. 4 ustawy. Warunkiem poniesienia odpowiedzialności przez osobę jest, aby była ona adresatem obowiązku określonego w postanowieniach regulaminu, tzn. osobą, która zaniecha wypełnienia ciążącego na nią obowiązku, gdyż nie każde naruszenie regulaminu pociąga za sobą odpowiedzialność z art. 10 ust. 2a ustawy¹²⁶.

Skutek – wykroczenie z art. 10 ust. 2a ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 10 ust. 2 ustawy – podmiot indywidualny (adresat obowiązku określonego w regulaminie).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 10 ust. 1 ustawy zagrożone jest karą aresztu (najkrócej 5, najdłużej 30 dni) lub grzywny (od 20 zł do 5.000 zł), natomiast wykroczenia z art. 10 ust. 2–2a zagrożone są karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł), przy czym za wykroczenia: niewyposażenia nieruchomości w pojemniki służące do zbierania odpadów komunalnych; niezбиieranie powstałych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych; nieuprzątnięcie błota, śniegu, lodu i innych zanieczyszczeń z chodników położonych wzdłuż nieruchomości (art. 10 ust. 2 ustawy) sprawca może zostać ukarany mandatem karnym w wysokości 100 zł, zgodnie z przepisami *Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie wysokości grzywien nakładanych w drodze mandatów karnych za wybrane rodzaje wykroczeń*.

¹²⁴ K. Gruszecki, *Odpowiedzialność za naruszenie przepisów prawa miejscowego stanowiących na podstawie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach*, „Samorząd Terytorialny” 1998, nr 1–2, s. 96.

¹²⁵ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenia pozakodeksowe...*, dz. cyt., s. 147.

¹²⁶ W. Radecki, *Utrzymanie czystości i porządku w gminach. Komentarz...*, dz. cyt., s. 363.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji

Ustawa określa zasady wydawania i cofania pozwoleń na broń, nabywania, rejestracji, przechowywania, zbywania i deponowania broni i amunicji, przewozu przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz przywozu z zagranicy i wywozu za granicę broni i amunicji, jak również zasady posiadania broni i amunicji przez cudzoziemców oraz zasady funkcjonowania strzelnic (art. 1 ustawy). Nabywanie, posiadanie oraz zbywanie broni i amunicji poza przypadkami określonymi w ustawie jest zabronione (art. 2 ustawy).

Przepisy ustawy nie dotyczą (art. 3 ustawy):

- 1) broni i amunicji stanowiących uzbrojenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Biura Ochrony Rządu, Straży Granicznej, Służby Celnej, Służby Więziennej oraz innych państwowych formacji uzbrojonych, w odniesieniu do których dostęp do broni i amunicji regulują odrębne przepisy,
- 2) broni i amunicji stanowiących uzbrojenie żołnierzy armii państw obcych przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z przedsięwzięciami wojskowymi realizowanymi wspólnie z Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej, a także na podstawie umów i porozumień międzynarodowych,
- 3) broni i amunicji stanowiących uzbrojenie funkcjonariuszy straży granicznych państw członkowskich Unii Europejskiej przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z wykonywaniem, za zgodą właściwych organów Rzeczypospolitej Polskiej, zadań określonych w przepisach prawa Unii Europejskiej,
- 4) obrotu z zagranicą bronią i amunicją, technologiami i usługami mającymi znaczenie dla obronności, bezpieczeństwa lub ważnych interesów Państwa oraz wytwarzania, przewozu przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przywozu z zagranicy i wywozu za granicę broni i amunicji w celach przemysłowych lub handlowych, a także obrotu nimi na podstawie odrębnych przepisów,
- 5) przemieszczania amunicji przez przedsiębiorców oraz przedsiębiorców zagranicznych, w rozumieniu *Ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego*.

Naruszenie niektórych postanowień ustawy o broni i amunicji stanowią przestępstwa (art. 50 ustawy) i wykroczenia (art. 51 ustawy).

PRZESTĘPSTWA Z USTAWY O BRONI I AMUNICJI

Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji

Art. 50. Kto porzuca broń palną lub amunicję, która pozostaje w jego dyspozycji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Przedmiot ochrony – niedostępność do broni i amunicji przez osoby do tego nieupoważnione¹²⁷.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na porzuceniu broni palnej lub amunicji (art. 50 ustawy).

Art. 50 ustawy – porzucenie broni palnej lub amunicji

Przestępstwo określone w art. 50 ustawy polega na porzuceniu broni palnej lub amunicji, czyli przyjmuje jedną z form pozbycia się takich przedmiotów. Inne postacie pozbycia się broni palnej lub amunicji to udostępnianie lub przekazywanie (art. 263 § 3 k.k.) oraz nieumyślne spowodowanie utraty (art. 263 § 4 k.k.).

Znamię czasownikowe „porzuca” należy rozumieć jako zostawić coś, rozstać się z czymś¹²⁸.

Broń palna – to każda przenośna broń lufowa, która miota, jest przeznaczona do miotania lub może być przystosowana do miotania jednego lub większej liczby pocisków lub substancji w wyniku działania materiału miotającego, przy czym w rozumieniu ustawy za dający się przystosować do miotania jednego lub większej liczby pocisków lub substancji w wyniku działania materiału miotającego uznaje się przedmiot, który ze względu na swoją budowę lub materiał, z którego jest wykonany, może być łatwo przerobiony w celu miotania (art. 7 ust. 1–1a ustawy). Do broni palnej zaliczamy broń bojową, myśliwską, sportową, gazową, alarmową i sygnałową (art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy).

Broń bojowa – to broń wojskowa odpowiadająca określonym wymaganiom taktyczno-technicznym, przeznaczona do prowadzenia walki, stanowiąca etatowe uzbrojenie pojedynczych żołnierzy, pododdziałów i związków wojskowych¹²⁹. Może być używana zarówno w czasie pokoju, jak i wojny.

Broń myśliwska – to broń biała lub palna, wyrabiana lub przystosowana do celów myśliwskich, śrutowa posiada lufy gładkie, kulowa lufy gwintowane, a kombinowana (śrutowo-kulowa) jedną lufę gładką i jedną gwintowaną, lub dwie lufy gładkie i jedną gwintowaną (albo odwrotnie)¹³⁰.

Broń sportowa – to broń używana na zawodach sportowych, może być miotająca (broń palna, pneumatyczna, zwana popularnie wiatrówkami, łuki) lub biała (szable, szpady, floretty sportowe)¹³¹.

Broń gazowa – to broń używana do obrony osobistej, zwykle w postaci pistoletu lub rewolweru, strzelającego nabojami z gazem łzawiącym lub paralizującym¹³².

Broń palna sygnałowa – to urządzenie wielokrotnego użycia, które w wyniku działania sprężonych gazów, powstających na skutek spalania materiału miotającego, jest zdolne do wystrzelenia z lufy o kalibrze nie mniejszym niż 25 mm substancji w postaci ładunku pi-

¹²⁷ W. Kotowski, B. Kurzepa, *Przestępstwa pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 509.

¹²⁸ *Słownik języka polskiego*, t. 2..., dz. cyt., s. 833.

¹²⁹ S. Torecki, *1000 słów o broni i balistyce*, Warszawa 1982, s. 38.

¹³⁰ M.P. Krzemień, *1000 słów o łowiectwie*, Warszawa 1984, s. 22.

¹³¹ S. Torecki, *1000 słów o broni i...*, dz. cyt., s. 44–45.

¹³² J. Ahlborn, K. Teichmann, *Leksykon broni od A do Ż*, Warszawa 2000, s. 40.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

rotechnicznego celem wywołania efektu wizualnego lub akustycznego (art. 7 ust. 2 ustawy).

Broń palna alarmowa – to urządzenie wielokrotnego użycia, które w wyniku działania sprężonych gazów, powstających na skutek spalania materiału miotającego, wywołuje efekt akustyczny, a wystrzelona z lufy lub elementu ją zastępującej substancja razi cel na odległość nie większą niż 1 metr (art. 7 ust. 3 ustawy).

Amunicja – to amunicja do broni palnej w postaci naboju przeznaczonych do strzelania z broni palnej (art. 4 ust. 2–3 ustawy).

Ustawa stanowi, że gotowe lub obrobione istotne części broni palnej lub amunicji uważa się za broń lub amunicję (art. 5 ust. 1 ustawy). Istotnymi częściami broni palnej są: szkielet broni, baskila, lufa z komorą nabojową, zamek, komora zamkowa oraz bęben nabojowy, natomiast istotnymi częściami amunicji są: pociski wypełnione materiałami wybuchowymi, chemicznymi środkami obezwładniającymi lub zapalającymi albo innymi substancjami, których działanie zagraża życiu lub zdrowiu, spłonki inicjujące spalanie materiału miotającego i materiał miotający w postaci prochu strzelniczego (art. 5 ust. 2–3 ustawy).

Skutek – przestępstwo z art. 50 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 50 ustawy – podmiot indywidualny (legalny dysponent – posiadacz broni palnej lub amunicji).

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwo określone w art. 50 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 10 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł), karą ograniczenia wolności (najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy) albo pozbawienia wolności do lat 2 (od miesiąca do 2 lat pozbawienia wolności).

WYKROCZENIA Z USTAWY O BRONI I AMUNICJI

Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji

Art. 51.1. Kto bez wymaganej rejestracji posiada broń pneumatyczną albo zbywa osobie nieuprawnionej broń pneumatyczną albo miotacz gazu obezwładniającego lub narzędzie albo urządzenie, którego używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu, podlega karze aresztu albo grzywny.

2. Tej samej karze podlega, kto:

- 1) nie dopełnia obowiązku rejestracji broni albo obowiązku zdania broni i amunicji do depozytu;
- 2) nie dopełnia obowiązku zawiadomienia Policji o utracie lub zbyciu innej osobie broni i amunicji do tej broni;
- 3) posiadając pozwolenie na broń lub posiadając broń podlegającą rejestracji, która nie wymaga pozwolenia na broń, nie dopełnia obowiązku pisemnego zawiadomienia właściwego organu Policji o zmianie miejsca stałego pobytu w terminie 14 dni od dnia zmiany miejsca stałego pobytu;
- 4) nosi broń, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu, środka odurzającego lub substancji psychotropowych albo środka zastępczego;
- 5) przywozi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa niebędącego państwem członkowskim Unii Europejskiej broń lub amunicję bez wymaganego za-

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- świadczenia właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej lub nie dopełnia obowiązku pisemnego zgłoszenia przywozu broni lub amunicji przy przekraczaniu granicy;
- 5a) wywozi za granicę, do państwa niebędącego państwem członkowskim Unii Europejskiej, broń lub amunicję bez zgody właściwego organu Policji lub zaświadczenia zastępującego pozwolenie na broń oraz uprawniającego do wywozu broni;
 - 5b) przywozi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej albo wywozi z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej broń palną lub amunicję, bez zgody przewoźowej lub uprzedniej zgody przewoźowej;
 - 5c) przywozi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej inną broń niż broń palna, bez wymaganego zaświadczenia właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej;
 - 5d) wywozi z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej inną broń niż broń palna bez zgody właściwego organu Policji;
 - 6) narusza zakaz przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem podmiotów innych niż operatorzy świadczący usługi pocztowe;
 - 7) przechowuje oraz nosi broń i amunicję w sposób umożliwiający dostęp do nich osób nieuprawnionych;
 - 8) przewozi broń lub amunicję środkami transportu publicznego, nie spełniając warunków prawidłowego zabezpieczenia broni i amunicji;
 - 9) przewozi broń i amunicję w kabinie pasażerskiego statku powietrznego, nie będąc osobą do tego upoważnioną na podstawie odrębnych przepisów;
 - 10) nosi broń, naruszając ograniczenie lub wykluczenie możliwości jej noszenia określone przez właściwy organ Policji w pozwoleniu na broń, albo nosi broń, naruszając zakaz jej noszenia wprowadzony przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych;
 - 11) używa w celach szkoleniowych lub sportowych broni zdolnej do rażenia celów na odległość poza strzelnicami;
 - 12) narusza przepisy regulaminu określającego zasady zachowania bezpieczeństwa na strzelnicy;
 - 13) nie dopełnił obowiązku zwrotu legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni, legitymacji posiadacza broni, karty rejestracyjnej broni lub Europejskiej karty broni palnej;
 - 14) nie przekazuje komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej pisemnej informacji o planowanej dacie i miejscu polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej z udziałem cudzoziemców oraz przybliżonej liczbie uczestników biorących w nich udział.
3. Kto posiada broń, nie mając przy sobie:
- 1) legitymacji posiadacza broni lub Europejskiej karty broni palnej albo innego dokumentu upoważniającego do posiadania broni,
 - 2) legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni i świadectwa broni, podlega karze grzywny.
4. W razie popełnienia wykroczeń, o których mowa w ust. 1 i 2, można orzec przepadek broni i amunicji, chociażby przedmioty te nie stanowiły własności sprawcy.
5. Orzekanie w sprawach, o których mowa w ust. 1–4, następuje w trybie przepisów o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

Przedmiot ochrony – bezpieczeństwo osób i mienia oraz porządek publiczny przed takim postępowaniem z bronią i amunicją, które może zagrozić tym dobrom¹³³.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) posiadaniu broni pneumatycznej bez wymaganej rejestracji (art. 51 ust. 1 ustawy),
- 2) zbywaniu osobie nieuprawnionej broni pneumatycznej, miotacza gazu o bezwładniającym lub narzędzia albo urządzenia, którego używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu (art. 51 ust. 1 ustawy),
- 3) niedopełnieniu obowiązku rejestracji broni albo obowiązku zdania broni i amunicji do depozytu (art. 51 ust. 2 pkt 1 ustawy),
- 4) niedopełnieniu obowiązku zawiadomienia Policji o utracie lub zbyciu innej osobie broni i amunicji do tej broni (art. 51 ust. 2 pkt 2 ustawy),
- 5) niedopełnieniu obowiązku pisemnego zawiadomienia właściwego organu Policji o zmianie miejsca stałego pobytu w terminie 14 dni od dnia zmiany miejsca stałego pobytu w przypadku posiadania pozwolenia na broń lub posiadania broni podlegającej rejestracji, która nie wymaga pozwolenia na broń (art. 51 ust. 2 pkt 3 ustawy),
- 6) noszeniu broni w stanie po użyciu alkoholu, środka odurzającego lub substancji psychotropowych albo środka zastępczego (art. 51 ust. 2 pkt 4 ustawy),
- 7) przywożeniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa niebędącego państwem członkowskim Unii Europejskiej broni lub amunicji bez wymaganego zaświadczenia właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej lub niedopełnieniu obowiązku pisemnego zgłoszenia przywozu broni lub amunicji przy przekraczaniu granicy (art. 51 ust. 2 pkt 5 ustawy),
- 8) wywożeniu za granicę do państwa niebędącego państwem członkowskim Unii Europejskiej broni lub amunicji bez zgody właściwego organu Policji lub zaświadczenia zastępującego pozwolenie na broń oraz uprawniającego do wywozu broni (art. 51 ust. 2 pkt 5a ustawy),
- 9) przywożeniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej albo wywożeniu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej broni palnej lub amunicji, bez zgody przewozowej lub uprzedniej zgody przewozowej (art. 51 ust. 2 pkt 5b ustawy),
- 10) przywożeniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej innej broni niż broń palna, bez wymaganego zaświadczenia właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej (art. 51 ust. 2 pkt 5c ustawy),

¹³³ R. Kupiński, A. Babiński, *Przestępstwa i wykroczenia godzące w zasady reglamentacji broni, amunicji i materiałów wybuchowych, cz. II*, „Przegląd Policyjny” 2001, nr 1, s. 106.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 11) wywożeniu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej innej broni niż broń palna bez zgody właściwego organu Policji (art. 51 ust. 2 pkt 5d ustawy),
- 12) naruszeniu zakazu przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem podmiotów innych niż operatorzy świadczący usługi pocztowe (art. 51 ust. 2 pkt 6 ustawy),
- 13) przechowywaniu oraz noszeniu broni i amunicji w sposób umożliwiający dostęp do nich osobom nieuprawnionym (art. 51 ust. 2 pkt 7 ustawy),
- 14) przewożeniu broni lub amunicji środkami transportu publicznego bez spełnienia warunku prawidłowego ich zabezpieczenia (art. 51 ust. 2 pkt 8 ustawy),
- 15) przewożeniu broni i amunicji w kabinie pasażerskiego statku powietrznego, nie będąc osobą do tego upoważnioną na podstawie odrębnych przepisów (art. 51 ust. 2 pkt 9 ustawy),
- 16) noszeniu broni wbrew ograniczeniu lub wykluczeniu możliwości jej noszenia określonego przez właściwy organ Policji w pozwoleniu na broń albo noszeniu broni wbrew zakazowi jej noszenia wprowadzonemu przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (art. 51 ust. 2 pkt 10 ustawy),
- 17) używaniu w celach szkoleniowych lub sportowych broni zdolnej do rażenia celów na odległość poza strzelnicami (art. 51 ust. 2 pkt 11 ustawy),
- 18) naruszeniu przepisów regulaminu określającego zasady zachowania bezpieczeństwa na strzelnicy (art. 51 ust. 2 pkt 12 ustawy),
- 19) niedopełnieniu obowiązku zwrotu legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni, legitymacji posiadacza broni, karty rejestracyjnej broni lub Europejskiej karty broni palnej (art. 51 ust. 2 pkt 13 ustawy),
- 20) nieprzekazaniu komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej pisemnej informacji o planowanej dacie i miejscu polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej z udziałem cudzoziemców oraz przybliżonej liczbie uczestników biorących w nich udział (art. 51 ust. 2 pkt 14 ustawy),
- 21) posiadaniu broni, nie mając przy sobie legitymacji posiadacza broni lub Europejskiej karty broni palnej albo innego dokumentu upoważniającego do posiadania broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni i świadectwa broni (art. 51 ust. 3 ustawy).

Art. 51 ust. 1 ustawy – posiadanie broni pneumatycznej bez wymaganej rejestracji

Broń pneumatyczną można posiadać na podstawie karty rejestracyjnej broni pneumatycznej wydanej przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta powiatowego Policji, a w przypadku żołnierzy zawodowych – właściwego komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej (art. 9 ust. 4 ustawy).

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Broń pneumatyczna – to niebezpieczne dla życia lub zdrowia urządzenie, które w wyniku działania sprężonego gazu jest zdolne do wystrzelenia pocisku z lufy lub elementu ją zastępującego i przez to zdolne do rażenia celu na odległość, a energia kinetyczna pocisku opuszczającego lufę lub element ją zastępujący przekracza 17 J (art. 8 ustawy).

Posiadanie – oznacza faktyczne władanie rzeczą niezależnie od czasu trwania, tytułu i celu posiadania¹³⁴.

Art. 51 ust. 1 ustawy – zbywanie osobie nieuprawnionej broni pneumatycznej, miotacza gazu obezwładniającego lub narzędzia albo urządzenia, którego używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu

Zbywanie – oznacza przeniesienie własności rzeczy (broni pneumatycznej, miotacza gazu obezwładniającego lub narzędzia albo urządzenia, którego używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu) na osobę nieuprawnioną. Może ono przyjąć postać sprzedaży, zamiany, darowizny – z wyjątkiem porzucenia, które jest wyzbyciem¹³⁵.

Miotacze gazu obezwładniającego – to szczególnego rodzaju odmiana broni pneumatycznej, w której wykorzystuje się uprzednio sprężony gaz (co jest istotą działania broni pneumatycznej), choć nie do wystrzelenia pocisku (co również jest istotą działania broni pneumatycznej), lecz substancji, którą on sam stanowi¹³⁶.

Narzędzia i urządzenia, których używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu to:

- a) broń biała w postaci:
 - ostrzy ukrytych w przedmiotach niemających wyglądu broni,
 - kastetów i nunczaków,
 - pałek mających zakończenie z ciężkiego i twardego materiału lub zawierających wkładki z takiego materiału,
 - pałek wykonanych z drewna lub innego ciężkiego i twardego materiału, imitujących kij bejsbolowy,
- b) broń cięciwowa w postaci kusz,
- c) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej (art. 4 ust. 4 ustawy).

Miotacze gazu obezwładniającego oraz narzędzia i urządzenia, których używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu, można posiadać na podstawie pozwolenia na broń wydanego przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta powiatowego Policji, a w przypadku żołnierzy zawodowych – na podstawie pozwolenia wydanego przez właściwego komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej (art. 9 ust. 3 ustawy).

Pozwolenia na broń nie wymaga się w przypadku posiadania przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej

¹³⁴ A. Babiński, R. Kupiński, *Broń i amunicja. Reglamentacja i odpowiedzialność*, Szczytno 2007, s. 109.

¹³⁵ Tamże.

¹³⁶ Tamże, s. 32.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

o średniej wartości prądu w obwodzie nieprzekraczającej 10 mA oraz posiadania ręcznych miotaczy gazu obezwładniającego (art. 11 pkt 7–8 ustawy).

Osoba nieuprawniona – to taka, która nie ma pozwolenia na dany rodzaj broni, zaświadczenia zastępującego pozwolenie, karty rejestracyjnej broni oraz taka, gdy posiadając pozwolenie lub kartę rejestracyjną, swym zachowaniem wykracza poza treść tego uprawnienia, np. posiada dwie kusze cięciwowe, gdy pozwolenie opiewa na jeden egzemplarz; to także taka osoba, która nie jest dopuszczona do posiadania broni wówczas, gdy jest to wymagane.

Obrót bronią jest działalnością gospodarczą, na którą wymagana jest koncesja (art. 46 ust. 1 pkt 2 *Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej*). Zasady podejmowania i wykorzystywania przez przedsiębiorców działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią z przeznaczeniem wojskowym lub policyjnym reguluje *Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym*.

Prowadzenie działalności gospodarczej bez wymaganej koncesji stanowi wykroczenie z art. 60¹ § 1 k.w. Gdy przedmiotem wspomnianej działalności jest produkcja i handel taką bronią bez koncesji, to czyn sprawcy wyczerpuje znamiona przestępstwa określonego w art. 36 ust. 1 albo ust. 2 *Ustawy z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym*.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny (posiadanie bez wymaganej rejestracji broni pneumatycznej), natomiast podmiot indywidualny (zbywanie osobie nieuprawnionej broni pneumatycznej, miotacza gazu obezwładniającego lub narzędzi albo urządzeń, którego używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 1 ustawy – niedopełnienie obowiązku rejestracji broni albo obowiązku zdania broni i amunicji do depozytu

Wykroczenie może mieć formę niedopełnienia obowiązku:

- 1) rejestracji broni,
- 2) zdania broni i amunicji do depozytu.

Nabywca broni jest obowiązany zarejestrować ją w ciągu 5 dni od dnia nabycia (art. 13 ust. 1 ustawy). Rejestracji broni dokonują organy właściwe do wydawania pozwoleń na broń (komendant wojewódzki Policji, komendant powiatowy Policji, komendant oddziału Żandarmerii Wojskowej), karty rejestracyjnej broni palnej pozbawionej cech użytkowych (komendant wojewódzki Policji, komendant oddziału Żandarmerii Wojskowej) oraz karty rejestracyjnej

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

broni pneumatycznej (komendant powiatowy Policji, komendant oddziału Żandarmerii Wojskowej).

Rejestracji broni dokonuje się na podstawie dowodu nabycia broni (faktury, rachunku), a w przypadku broni palnej pozbawionej cech użytkowych – dodatkowo po przedstawieniu potwierdzenia pozbawienia broni palnej cech użytkowych (art. 13 ust. 2 ustawy).

Zarejestrowanie broni wymagającej pozwolenia potwierdza się w legitymacji posiadacza broni albo w świadectwie broni, natomiast zarejestrowanie broni palnej pozbawionej cech użytkowych oraz broni pneumatycznej potwierdza się w karcie rejestracyjnej broni, która jest wydawana posiadaczowi broni (art. 13 ust. 4–5 ustawy).

Zarejestrowanie broni palnej pozbawionej cech użytkowych nie może nastąpić na rzecz osoby, która nie ma ukończonych 18 lat (art. 13 ust. 6 ustawy).

Broń pneumatyczna nie może być zarejestrowana na rzecz osoby, która nie ma ukończonych 18 lat; nie przedstawi orzeczenia lekarskiego i psychologicznego oraz informacji z Krajowego Rejestru Karnego stwierdzającej, że nie była ona skazana prawomocnym orzeczeniem sądu za przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub mieniu (art. 13 ust. 7 ustawy).

Wykroczeniem jest zarówno niezarejestrowanie broni w ogóle, jak i zarejestrowanie spóźnione (uchybiecie ustanowionemu terminowi 5 dni).

Obowiązek rejestracji nie dotyczy (art. 13 ust. 1 ustawy):

- 1) broni gromadzonej w zbiorach muzealnych na podstawie odrębnych przepisów,
- 2) broni dysponowanej przez przedsiębiorców dokonujących obrotu bronią i amunicją na podstawie koncesji lub świadczących usługi rusznikarskie na podstawie odrębnych przepisów, o ile jest to związane bezpośrednio z prowadzeniem działalności gospodarczej,
- 3) broni przekazanej w celu pozbawienia lub potwierdzenia pozbawienia cech użytkowych,
- 4) posiadanych przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej o średniej wartości prądu w obwodzie nieprzekraczającej 10 mA,
- 5) posiadanych ręcznych miotaczy gazu obezwładniającego,
- 6) posiadanej broni palnej rozdzielnego ładowania, wytworzonej przed r. 1885 oraz replik tej broni,
- 7) posiadanej broni palnej alarmowej o kalibrze do 6 mm.

Wynika z tego, że obowiązek rejestracji nie dotyczy broni, na którą nie jest wymagane pozwolenie (art. 11 pkt 1, 4–5, 7–8, 10–11 ustawy), z wyjątkiem:

- 1) broni używanej w celach sportowych, szkoleniowych lub rekreacyjnych na strzelnicy działającej na podstawie zezwolenia właściwego organu,
- 2) broni palnej sygnałowej i alarmowej używanej do celów wzywania pomocy, ratowniczych, poszukiwawczych oraz przez osoby uprawnione do sygnali-

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

zacji zawodnikom rozpoczęcia konkurencji sportowej w trakcie zawodów sportowych, jeżeli wymaga ona takiej sygnalizacji,

- 3) posiadanej broni palnej pozbawionej cech użytkowych,
- 4) posiadanej broni pneumatycznej.

Przepisy art. 13 ustawy normujące obowiązek rejestracji broni nie mają zastosowania w odniesieniu do rejestracji broni wydanej na podstawie pozwolenia na broń na okaziciela, tzw. świadectwa broni. Nie można więc w przedmiocie pozwoleń na broń na okaziciela zastosować do nich analogicznych przepisów odnoszących się do indywidualnych pozwoleń na broń, gdyż broń na okaziciela podlega jedynie ewidencjonowaniu. Ewidencja broni odbywa się na podstawie *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 października 2011 r. w sprawie zasad uzbrojenia specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych i warunków przechowywania oraz ewidencjonowania broni i amunicji* oraz *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 kwietnia 2000 r. w sprawie przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni i amunicji*.

Obowiązek zdania broni i amunicji do depozytu wynika z kilku przepisów:

- 1) art. 22 ust. 3 ustawy – zobowiązuje osobę, która utraciła uprawnienie do posiadania broni lub której unieważniono kartę rejestracyjną broni pneumatycznej do złożenia jej wraz z amunicją do depozytu właściwego organu Policji, jeżeli nie została zbyta w terminie 30 dni od utraty uprawnień do jej posiadania; za wykonanie obowiązku uważa się także pozbawienie broni palnej cech użytkowych (art. 22 ust. 1a ustawy),
- 2) art. 37 ust. 3 ustawy – zobowiązuje obywateli polskich, którzy przywieźli z zagranicy (z państw niebędących państwami członkowskimi Unii Europejskiej) broń i amunicję na własne potrzeby, a nie posiadają pozwolenia na broń, do ich niezwłocznego złożenia do depozytu właściwego organu celnego,
- 3) art. 41 ust. 2 ustawy – zobowiązuje cudzoziemców – członków misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osób zrównanych z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych (art. 39 ust. 1 ustawy) i cudzoziemców (nie wymienieni w art. 39 ust. 1 ustawy), którym broń i amunicja jest niezbędna do wykonywania czynności związanych z ochroną misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, członków oficjalnych delegacji zagranicznych, a także do innych celów wynikających z porozumień międzynarodowych lub zasad wzajemności (art. 40 ustawy) do niezwłocznego złożenia broni i amunicji do depozytu organu Policji właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, jeżeli upłynął 30-dniowy termin ważności uprzednio wydanego zaświadczenia przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) art. 42 ust. 5 ustawy – zobowiązuje cudzoziemców do niezwłocznego złożenia broni i amunicji do depozytu organu Policji właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, w wypadku gdy upłynął 30-dniowy termin ważności uprzednio wydanego zaświadczenia przez właściwego konsula

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Rzeczypospolitej Polskiej na przywóz i wywóz broni odpowiadającej celom łowieckim mającej służyć do polowań i amunicji do niej, broni i amunicji do niej w celu wzięcia udziału w imprezach sportowych, których regulamin wymaga użycia broni lub w celu wzięcia udziału w rekonstrukcji historycznej, a także w przygotowaniach do takich imprez oraz broni sygnałowej, jeżeli stanowi ona stałe wyposażenie jednostek pływających i statków powietrznych,

- 5) art. 43 ust. 5 ustawy – zobowiązuje cudzoziemca (niebędącego obywatelem Unii Europejskiej lub niebędącego członkiem misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osobą zrównaną z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych) do niezwłocznego złożenia nabytej w kraju broni lub amunicji do depozytu najbliższego komendanta wojewódzkiego Policji, jeżeli cudzoziemiec nie wywiózł jej za granicę w 2-dniowym terminie określonym w zaświadczeniu wydanym przez komendanta wojewódzkiego Policji.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 1 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni i amunicji, który nie dopełni ciężącego na nim obowiązku rejestracji broni albo złożenia broni i amunicji do depozytu).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 2 ustawy – niedopełnienie obowiązku zawiadomienia Policji o utracie lub zbyciu innej osobie broni i amunicji do tej broni

Ustawa o broni i amunicji stanowi, że dopuszcza się zbywanie broni i amunicji do tej broni pomiędzy osobami posiadającymi pozwolenie na ten sam rodzaj broni (art. 21 ust. 1 ustawy). Zbywający broń i amunicję do tej broni obowiązany jest niezwłocznie powiadomić pisemnie o tym fakcie właściwy organ Policji (art. 21 ust. 2 ustawy).

Posiadacz broni w przypadku jej utraty jest zobowiązany niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin od chwili stwierdzenia utraty broni, zawiadomić o tym Policję albo Żandarmerię Wojskową (art. 25 ustawy).

Znamiona wykroczenia wyczerpuje niezawiadomienie (w ogóle) Policji o:

- 1) utracie,
 - 2) zbyciu innej osobie broni i amunicji do tej broni,
- a ponadto zawiadomienie spóźnione o:
- 1) utracie – po upływie 24 godzin od chwili stwierdzenia utraty broni (art. 25 ustawy),
 - 2) zbyciu – z nieuzasadnioną zwłoką (art. 21 ust. 2 ustawy).

Zawiadomienie o zbyciu broni i amunicji wymaga pisemnego zawiadomienia właściwego organu Policji, czyli tego, który wydał pozwolenie na broń i dokonał jej rejestracji (art. 21 ust. 2 ustawy). Niezachowanie wymaganej formy zawiadomienia oznacza naruszenie obowiązku, co stanowi popełnienie wykroczenia.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Obowiązek zawiadomienia Policji albo Żandarmerii Wojskowej o utracie lub zbyciu broni i amunicji do tej broni powstaje wówczas, gdy sprawca utraci lub zbędzie innej osobie:

- 1) tylko broń,
- 2) tylko amunicję,
- 3) zarówno broń, jak i amunicję.

Zawiadomienie o utracie broni i amunicji powinno zostać złożone w najbliższej jednostce Policji ze względu na miejsce zdarzenia, niezależnie od tego, czy organ tej jednostki wydawał wcześniej pozwolenia na broń lub kartę rejestracyjną broni pneumatycznej.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 2 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 2 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni i amunicji).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 3 ustawy – niedopełnienie obowiązku pisemnego zawiadomienia właściwego organu Policji o zmianie miejsca stałego pobytu w terminie 14 dni od dnia zmiany miejsca stałego pobytu w przypadku posiadania pozwolenia na broń lub posiadania broni podlegającej rejestracji, która nie wymaga pozwolenia na broń

Ustawa o broni i amunicji stanowi, że osoba posiadająca pozwolenie na broń lub posiadająca broń podlegającą rejestracji, która nie wymaga pozwolenia na broń, jest obowiązana w razie zmiany miejsca stałego pobytu zawiadomić o tym fakcie pisemnie, w terminie 14 dni od dnia zmiany miejsca stałego pobytu, organ Policji właściwy ze względu na nowe miejsce stałego pobytu (art. 26 ustawy).

Istota wykroczenia polega na niedopełnieniu przez osobę posiadającą pozwolenie na broń lub posiadającą broń podlegającą rejestracji, która nie wymaga pozwolenia na broń, obowiązku pisemnego zawiadomienia w terminie 14 dni od dnia zmiany miejsca stałego pobytu właściwego ze względu na nowe miejsce stałego pobytu organu Policji (art. 26 ustawy).

Wykroczeniem jest zarówno niezawiadomienie w ogóle, jak i zawiadomienie spóźnione, tj. dokonane po upływie 14 dni od zmiany miejsca stałego pobytu.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 3 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 3 ustawy – podmiot indywidualny (posiadacz pozwolenia na broń lub broni podlegającej rejestracji, która nie wymaga pozwolenia na broń).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 4 ustawy – noszenie broni w stanie po użyciu alkoholu, środka odurzającego lub substancji psychotropowych albo środka zastępczego

Istota wykroczenia polega na noszeniu broni w stanie po użyciu alkoholu, środka odurzającego lub substancji psychotropowych albo środka zastępczego.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Noszenie broni – to każdy sposób przemieszczania załadowanej broni przez osobę posiadającą broń (art. 10 ust. 9 ustawy).

Stan po użyciu alkoholu oraz stan nietrzeźwości są pojęciami ustawowymi. Zostały określone w art. 46 ust. 2 i 3 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*.

Stan po użyciu alkoholu – zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do stężenia we krwi od 0,2‰ do 0,5‰ alkoholu albo obecności w wydychanym powietrzu od 0,1 mg do 0,25 mg alkoholu w 1 dm³ (art. 46 ust. 2 ustawy).

Stan nietrzeźwości – zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do stężenia we krwi powyżej 0,5‰ alkoholu albo obecności w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg alkoholu w 1 dm³ (art. 46 ust. 3 ustawy).

Definicja pojęcia substancji psychotropowych, środków odurzających oraz środków zastępczych została określona w *Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii*. Według ustawy:

Substancja psychotropowa – to każda substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działająca na ośrodkowy układ nerwowy, określona w wykazie substancji psychotropowych stanowiącym załącznik nr 2 do ustawy (art. 4 pkt 25 ustawy), np. amfetamina, chlordiazepoksyd (elenium), diazepam (relanium), lizergid (LSD, LSD-25).

Środek odurzający – to każda substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego działająca na ośrodkowy układ nerwowy, określona w wykazie środków odurzających stanowiącym załącznik nr 1 do ustawy (art. 4 pkt 26 ustawy), np. aceton, heroina, ziele konopi innych niż włókniste oraz wyciągi, nalewki farmaceutyczne, a także wszystkie inne wyciągi z konopi innych niż włókniste, kokaina, liście koka, koncentraty słomy makowej, wyciągi słomy makowej, morfina, opium, żywica konopi,

Środek zastępczy – to substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w każdym stanie fizycznym lub produkt, roślina, grzyb lub ich części zawierające taką substancję, używane zamiast środka odurzającego lub substancji psychotropowej lub w takich samych celach jak środek odurzający lub substancja psychotropowa, których wytwarzanie i wprowadzanie do obrotu nie jest regulowane na podstawie przepisów odrębnych, a do których nie stosuje się przepisów *Ustawy z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów* – art. 4 pkt 27 ustawy, np. zamienniki środków odurzających, takie jak kleje, rozpuszczalniki, octany alifatyczne, toluen, benzen, butapren)¹³⁷.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 4 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 4 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 5 ustawy – przywóz na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa niebędącego państwem członkowskim Unii Europejskiej broni lub amunicji bez wymaganego zaświadczenia właściwego konsula

¹³⁷ Tamże, s. 117.

Rzeczypospolitej Polskiej lub niedopełnienie obowiązku pisemnego zgłoszenia przywozu broni lub amunicji przy przekraczaniu granicy

Istota wykroczenia polega na przywozie z państw niebędących państwami członkowskimi Unii Europejskiej broni lub amunicji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez wymaganego zaświadczenia właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej oraz na niedopełnieniu obowiązku pisemnego zgłoszenia przywozu broni i amunicji przy przekraczaniu granicy.

Ustawa o broni i amunicji stanowi, że przywóz broni i amunicji z państw niebędących państwami członkowskimi Unii Europejskiej przez obywateli polskich wymaga uprzedniego wydania zaświadczenia przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej. Przywożący broń i amunicję podczas przekraczania zewnętrznej granicy Unii Europejskiej są zobowiązani do pisemnego zgłoszenia jej przywozu właściwemu organowi celnemu, który niezwłocznie, lecz nie później niż w terminie 2 dni od dnia zgłoszenia powiadamia w formie pisemnej właściwy organ Policji o przywozie z zagranicy broni lub amunicji przez takie osoby. W przypadku gdy osoby przywożące nie posiadają pozwolenia na broń, są zobowiązane niezwłocznie złożyć przywiezioną broń i amunicję do depozytu właściwego organu celnego oraz w terminie 14 dni od dnia przywozu broni na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wystąpić do właściwego organu Policji z wnioskiem o wydanie pozwolenia na broń. Koszty związane z deponowaniem broni i amunicji we właściwym organie celnym ponosi osoba, która przywozła broń do kraju (art. 37 ust. 1–4 ustawy).

Przywóz broni i amunicji z zagranicy oraz jej wywóz za granicę przez cudzoziemców członków misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osoby zrównane z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych lub na zasadzie wzajemności (art. 39 ust. 1 ustawy), a także innych cudzoziemców, którym broń i amunicja jest niezbędna do wykonywania czynności związanych z ochroną misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, członków oficjalnych delegacji zagranicznych, a także do innych celów wynikających z porozumień międzynarodowych lub z zasady wzajemności (art. 40 ustawy) – wymaga uprzedniego wydania zaświadczenia przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej. Zaświadczenie to zastępuje pozwolenie na broń na okres do 30 dni od dnia przywozu broni i amunicji (art. 41 ust. 1 ustawy).

Cudzoziemcy przybywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz obywatele polscy mający miejsce stałego pobytu za granicą mogą przywozić i wywozić broń odpowiadającą celom łowieckim mającą służyć do polowań i amunicję do niej, broń i amunicję do niej w celu wzięcia udziału w imprezach sportowych, których regulamin wymaga użycia broni, lub w celu wzięcia udziału w rekonstrukcji historycznej, a także w przygotowaniach do takich imprez oraz broń sygnałową, jeżeli stanowi ona stałe wyposażenie jednostek pływających i statków powietrznych, na podstawie zaświadczenia wydanego przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej (art. 42 ust. 1–2a, 3 i 8 ustawy). Za-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

świadczenie takie zastępuje pozwolenie na broń na okres do 30 dni od dnia przywozu broni i amunicji.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 5 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 5 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 5a ustawy – wywóz za granicę do państwa niebędącego państwem członkowskim Unii Europejskiej broni lub amunicji bez zgody właściwego organu Policji lub zaświadczenia zastępującego pozwolenie na broń oraz uprawniającego do wywozu broni

Istota wykroczenia polega wywozie za granicę do państwa niebędącego państwem członkowskim Unii Europejskiej broni lub amunicji bez zgody właściwego organu Policji lub zaświadczenia zastępującego pozwolenie na broń oraz uprawniającego do wywozu broni.

Wywóz broni i amunicji za granicę przez obywateli polskich wymaga zgody właściwego organu Policji. Zgoda nie jest wymagana w przypadku wydania Europejskiej karty broni palnej, uprawniającej do wwozu broni na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej (art. 38 ustawy).

Przywóz broni i amunicji z zagranicy oraz jej wywóz za granicę przez cudzoziemców członków misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osoby zrównane z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych lub na zasadzie wzajemności (art. 39 ust. 1 ustawy), a także innych cudzoziemców, którym broń i amunicja jest niezbędna do wykonywania czynności związanych z ochroną misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, członków oficjalnych delegacji zagranicznych, a także do innych celów wynikających z porozumień międzynarodowych lub z zasady wzajemności (art. 40 ustawy) wymaga uprzedniego wydania zaświadczenia przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej. Zaświadczenie to zastępuje pozwolenie na broń na okres do 30 dni od dnia przywozu broni i amunicji (art. 41 ust. 1 ustawy). Natomiast właściwy organ Policji po upływie ważności zaświadczenia, w szczególnie uzasadnionych przypadkach może wydać cudzoziemcowi zaświadczenie zastępujące pozwolenie na broń oraz uprawniające do wywozu broni i amunicji, określając termin ważności tego zaświadczenia nie dłuższy niż 14 dni (art. 41 ust. 3 ustawy).

Cudzoziemcy przybywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz obywatele polscy mający miejsce stałego pobytu za granicą mogą przywozić i wywozić broń odpowiadającą celom łowieckim mającą służyć do polowań i amunicję do niej, broń i amunicję do niej w celu wzięcia udziału w imprezach sportowych, których regulamin wymaga użycia broni, lub w celu wzięcia udziału w rekonstrukcji historycznej, a także w przygotowaniach do takich imprez oraz broń sygnałową, jeżeli stanowi ona stałe wyposażenie jednostek pływających i statków powietrznych, na podstawie zaświadczenia wydanego przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej (art. 42 ust. 1–2a, 3 i 8 ustawy). Zaświadczenie takie zastępuje pozwolenie na broń na okres do 30 dni od dnia

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

przywozu broni i amunicji. W szczególnie uzasadnionych przypadkach właściwy organ Policji może wydać cudzoziemcowi, a także obywatelom polskim mającym miejsce stałego pobytu za granicą, zaświadczenie zastępujące pozwolenie na broń oraz uprawniające do wywozu broni i amunicji, określając termin ważności tego zaświadczenia nie dłuższy niż 30 dni (art. 42 ust. 6 i 8 ustawy).

Cudzoziemcy niebędący obywatelami Unii Europejskiej oraz cudzoziemcy niebędący członkami misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osobami zrównanymi z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych lub na zasadzie wzajemności mogą nabywać i wywozić z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej broń lub amunicję, które zgodnie z przepisami ustawy mogą posiadać osoby fizyczne na podstawie pozwolenia na broń, jeżeli otrzymali zaświadczenie uprawniające do nabycia określonego rodzaju oraz liczby egzemplarzy broni lub sztuk amunicji i zgodę na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej broni lub amunicji wydane na ich wniosek przez komendanta wojewódzkiego Policji, właściwego ze względu na miejsce nabycia broni lub amunicji (art. 43 ust. 1 ustawy). Do wniosku wywozący dołącza upoważnienie władz swojego państwa do nabycia danego rodzaju oraz liczby egzemplarzy broni lub sztuk amunicji, poświadczony przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej (art. 43 ust. 3 ustawy).

Zgoda na wywóz broni lub amunicji z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest ważna przez 2 dni od chwili ich nabycia (art. 43 ust. 4 ustawy). O fakcie wywozu do państwa trzeciego innego niż państwo członkowskie Unii Europejskiej broni lub amunicji nabytej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej właściwy organ celny niezwłocznie zawiadamia komendanta wojewódzkiego Policji, który wydał zaświadczenie uprawniające do zakupu i zgodę na wywóz, natomiast organ ten niezwłocznie zawiadamia komendanta głównego Policji o nabyciu broni lub amunicji przez cudzoziemca oraz przekazuje kopie dokumentów uprawniających do nabycia i wywozu broni lub amunicji z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 43 ust. 10–11 ustawy). Komendant główny Policji niezwłocznie zawiadamia właściwe władze państwa, które wydały cudzoziemcowi upoważnienie do nabycia broni lub amunicji, poświadczony przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej oraz państwa, przez których terytorium będzie odbywać się przewóz broni lub amunicji, a w przypadku, gdy takie władze nie zostały wskazane – konsulów tych państw o nabyciu broni lub amunicji przez cudzoziemca i zamiarze jej wywozu (art. 43 ust. 12 ustawy).

Przepisy dotyczące nabycia i wywozu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej broni lub amunicji przez cudzoziemców niebędących obywatelami Unii Europejskiej i którzy nie są członkami misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osobami zrównanymi z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych lub na zasadzie wzajemności, stosuje się odpowiednio do obywateli polskich mających miejsce stałego pobytu za granicą Rzeczypospolitej Polskiej (art. 43 ust. 14 ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 5a ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 5a ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 5b ustawy – przywóz na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej albo wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej broni palnej lub amunicji, bez zgody przewozowej lub uprzedniej zgody przewozowej

Istota wykroczenia polega na przywozie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej albo wywozie z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej broni palnej lub amunicji, bez zgody przewozowej lub uprzedniej zgody przewozowej.

Zgoda przewozowa – to dokument wystawiany przez zbywcę broni palnej w państwie początkowym transakcji na każdorazowe przemieszczenie broni palnej, poświadczony przez właściwe władze tego państwa, zaświadcza o wiarygodności tego zbywcy oraz o objęciu kontrolą przez to państwo tej transakcji (art. 4 ust. 5 pkt 1 ustawy).

Uprzednia zgoda przewozowa – to dokument wystawiany przez nabywcę broni palnej w państwie docelowym transakcji na każdorazowe przemieszczenie broni palnej, poświadczony przez właściwe władze tego państwa, zaświadcza o wiarygodności tego nabywcy oraz o objęciu kontrolą przez to państwo tej transakcji (art. 4 ust. 5 pkt 2 ustawy).

Ustawa o broni amunicji stanowi, że osobom deklarującym zakup broni palnej lub amunicji w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej właściwy terytorialnie komendant wojewódzki Policji, na ich wniosek, poświadczają uprzednią zgodę przewozową (art. 37a ust. 1 ustawy).

Uprzednia zgoda przewozowa powinna zawierać w szczególności (art. 37a ust. 2 ustawy):

- 1) wskazanie państwa początkowego i docelowego transakcji,
- 2) nazwę lub imię i nazwisko zbywcy i nabywcy broni palnej lub amunicji,
- 3) siedzibę i adres lub miejsce zamieszkania i adres zbywcy i nabywcy broni palnej lub amunicji,
- 4) adres, na który broń palna lub amunicja ma być dostarczona,
- 5) dane techniczne pozwalające na jednoznaczną identyfikację broni palnej lub amunicji,
- 6) liczbę egzemplarzy broni palnej lub sztuk amunicji.

Uprzednią zgodę przewozową poświadczają komendant wojewódzki Policji w terminie nie dłuższym niż 5 dni od dnia jej wpływu do tego organu (art. 37a ust. 3 ustawy).

Cudzoziemcy będący obywatelami innych niż Rzeczpospolita Polska państw członkowskich Unii Europejskiej mogą nabywać i wywozić z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej broń lub amunicję na podstawie zgody przewozowej, poświadczonej przez właściwego ze względu na miejsce nabycia broni lub amunicji komendanta wojewódzkiego Policji (art. 43 ust. 6 ustawy).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Zgoda przewozowa powinna zawierać w szczególności (art. 43 ust. 6 ustawy):

- 1) wskazanie państwa początkowego i docelowego transakcji,
- 2) nazwę lub imię i nazwisko zbywcy i nabywcy broni palnej lub amunicji,
- 3) siedzibę i adres lub miejsce zamieszkania i adres zbywcy i nabywcy broni palnej lub amunicji,
- 4) adres, na który broń palna lub amunicja ma być dostarczona,
- 5) dane techniczne pozwalające na jednoznaczną identyfikację broni palnej lub amunicji,
- 6) liczbę egzemplarzy broni palnej lub sztuk amunicji,
- 7) sposób przewozu broni palnej lub amunicji,
- 8) datę rozpoczęcia i przewidywaną datę zakończenia przewozu broni palnej lub amunicji,
- 9) wskazanie uprzedniej zgody przewozowej wydanej przez właściwe władze państwa docelowego transakcji.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 5b ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 5b ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 5c ustawy – przywożenie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej innej broni niż broń palna, bez wymaganego zaświadczenia właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej

Istota wykroczenia polega na przywozie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z państwa członkowskiego Unii Europejskiej innej broni niż broń palna, bez wymaganego zaświadczenia właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z unormowaniami ustawy biorąc pod uwagę definicję pojęcia broni (art. 4 ust. 1 ustawy), do innej broni niż broń palna należy zaliczyć:

- 1) broń pneumatyczną,
- 2) miotacze gazu obezwładniającego,
- 3) narzędzia i urządzenia, których używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu:
 - a) broń białą w postaci:
 - ostrzy ukrytych w przedmiotach niemających wyglądu broni,
 - kastetów i nunczaków,
 - pałek posiadających zakończenie z ciężkiego i twardego materiału lub zawierających wkładki z takiego materiału,
 - pałek wykonanych z drewna lub innego ciężkiego i twardego materiału, imitujących kij bejsbolowy,
 - b) broń cięciwową w postaci kusz,
 - c) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 5c ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 5c ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 5d ustawy – wywożenie z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej innej broni niż broń palna bez zgody właściwego organu Policji

Istota wykroczenia polega na wywozie z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa członkowskiego Unii Europejskiej innej broni niż broń palna bez zgody właściwego organu Policji.

Zgodnie z unormowaniami ustawy biorąc pod uwagę definicję pojęcia broni (art. 4 ust. 1 ustawy), do innej broni niż broń palna należy zaliczyć:

- 1) broń pneumatyczną,
- 2) miotacze gazu obezwładniającego,
- 3) narzędzia i urządzenia, których używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu:
 - a) broń białą w postaci:
 - ostrzy ukrytych w przedmiotach niemających wyglądu broni,
 - kastetów i nunczaków,
 - pałek posiadających zakończenie z ciężkiego i twardego materiału lub zawierających wkładki z takiego materiału,
 - pałek wykonanych z drewna lub innego ciężkiego i twardego materiału, imitujących kij bejsbolowy,
 - b) broń cięciwową w postaci kusz,
 - c) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 5d ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 5d ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 6 ustawy – naruszenie zakazu przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem podmiotów innych niż operatorzy świadczący usługi pocztowe

Istota wykroczenia polega na naruszeniu zakazu przesyłania broni i amunicji za pośrednictwem podmiotów innych niż operatorzy świadczący usługi pocztowe.

Ustawa o broni i amunicji dopuszcza przesyłanie broni lub amunicji za pośrednictwem operatorów świadczących usługi pocztowe, o ile świadczą oni tego rodzaju usługi (art. 36 ust. 1 ustawy).

Przesyłanie broni lub amunicji za pośrednictwem innych podmiotów niż uprawnieni operatorzy jest zakazane (art. 36 ust. 2 ustawy).

Organy celne, a także podmioty przewożące przesyłki pocztowe (inne niż broń lub amunicję) w razie stwierdzenia naruszenia powyższego zakazu zatrzymują przesyłkę, zawiadamiając o tym najbliższy organ Policji, który niezwłocznie protokolarnie przejmuje broń lub amunicję do depozytu (art. 36 ust. 3 ustawy).

Szczegółowy tryb i warunki przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem operatorów świadczących usługi pocztowe określa *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie szczegółowego*

trybu i warunków przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem operatorów świadczących usługi pocztowe.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 6 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 6 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 7 ustawy – przechowywanie oraz noszenie broni i amunicji w sposób umożliwiający dostęp do nich osobom nieuprawnionym

Istota wykroczenia polega na przechowywaniu oraz noszeniu broni i amunicji w sposób umożliwiający dostęp do nich osobom nieuprawnionym (art. 32 ust. 1 ustawy).

Broń i amunicję należy przechowywać i nosić w sposób uniemożliwiający dostęp do nich osób nieuprawnionych (art. 32 ust. 1 ustawy).

Szczególne zasady bezpieczeństwa w zakresie przechowywania oraz noszenia broni i amunicji określają:

- 1) *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 kwietnia 2000 r. w sprawie przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni i amunicji,*
- 2) *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 października 2011 r. w sprawie zasad uzbrojenia specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych i warunków przechowywania oraz ewidencjonowania broni i amunicji.*

Pierwszy przepis wykonawczy dotyczy:

- 1) osób posiadających broń i amunicję na podstawie pozwolenia na broń (tzw. indywidualne pozwolenie na broń),
- 2) podmiotów posiadających broń i amunicję na podstawie pozwolenia na broń na okaziciela (świadczenie broni), z wyjątkiem przedsiębiorców i jednostek organizacyjnych, którzy na podstawie odrębnych przepisów powołali wewnętrzne służby ochrony, oraz przedsiębiorców, którzy uzyskali koncesję na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie usług ochrony osób i mienia (specjalistycznie uzbrojone formacje ochronne).

Rozporządzenie to stanowi (§ 2 ust. 1–5 rozporządzenia), że podmioty posiadające pozwolenie na broń na okaziciela są obowiązane przechowywać broń i amunicję w odpowiednio do tego celu przystosowanych pomieszczeniach (magazynie broni). Magazyn ten służy również do przechowywania broni i amunicji używanej podczas zawodów, zgrupowań, szkoleń oraz podczas realizacji filmów i innych przedsięwzięć artystycznych. W braku możliwości zdeponowania broni i amunicji w magazynie broni musi ona znajdować się pod zamknięciem i być pod stałym bezpośrednim nadzorem. Klucze od magazynu broni przechowują kierownicy:

- podmiotów prowadzących strzelnicę,
- szkół, organizacji sportowych i łowieckich, stowarzyszeń obronnych w celu szkolenia i realizowania ćwiczeń strzeleckich lub innych placówek oświa-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

towych oraz organizatorów kursów, kształcących w zawodzie pracownika ochrony,

- podmiotów wykonujących zadania związane z realizacją filmów i innych przedsięwzięć artystycznych,
- urzędów, instytucji, zakładów, przedsiębiorstw i innych podmiotów, których pracownikom broń jest niezbędna do ochrony osobistej w związku z wykonywaniem przez nich obowiązków pracowniczych związanych ze szczególnym narażeniem na zamach przeciwko życiu lub zdrowiu lub upoważniona przez nich pisemnie osoba (magazynier) posiadająca legitymacje osoby dopuszczonej do posiadania broni.

Magazyn broni powinien spełniać następujące warunki (§ 3 ust. 1 rozporządzenia):

- 1) posiadać podręczny sprzęt gaśniczy,
- 2) posiadać specjalne zabezpieczenia, w tym:
 - a) drzwi obite blachą stalową o grubości co najmniej 2 mm, posiadające blokadę przeciwwyważeniową oraz zamknięcie na co najmniej dwa zamki atestowane i zasuwę drzwiową zamykaną na kłódkę atestowaną; dopuszcza się zamiennie montaż drzwi metalowych antywłamaniowych, atestowanych,
 - b) okna osłonięte siatką stalową o wymiarach oczek 10 mm x 10 mm, wykonaną z drutu o średnicy nie mniejszej niż 2,5 mm, oraz na stałe zamocowanymi w murze kratami wykonanymi z prętów stalowych o średnicy nie mniejszej niż 12 mm lub płaskowników stalowych o przekroju poprzecznym nie mniejszym niż 8 mm x 30 mm; odstęp między prętami w kracie nie powinien przekraczać wymiarów 120 mm x 120 mm, a płaskowników – 80 mm w poziomie i 240 mm w pionie; dopuszcza się zamiennie montaż atestowanych szyb specjalnych, w szczególności kuloodpornych, w odpowiedniej klasie, odpornych na przebicie i rozbicie, zamocowanych trwale w otworach okiennych, bez możliwości otwierania,
 - c) wyposażenie w urządzenia i systemy alarmowe,
- 3) być objęty całodobową ochroną.

Drzwi do magazynu broni na czas nieobecności magazyniera zamyka się i plombuje (§ 3 ust. 2 rozporządzenia).

Broń palną i amunicję w magazynie broni przechowuje się w szafach stalowych lub sejfach posiadających zamki atestowane. Broń należy przechowywać wyjętą z futerału, rozładowaną, zabezpieczoną, ze zwolnionym kurkiem, z odłączonym magazynkiem, kompletną i zakonserwowaną, natomiast amunicję w pudełkach lub pojemnikach, włożoną w sposób uniemożliwiający uderzenie w spłonkę naboju. Zabrania się przechowywania amunicji w magazynkach nabojoych. Warunki przechowywania broni powinny uwzględniać wymagania jej producenta (§ 4 ust. 1–4 rozporządzenia).

Osoby posiadające broń palną i amunicję na podstawie indywidualnego pozwolenia są obowiązane przechowywać ją w kasetkach metalowych na trwałe

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

przymocowanych do elementów konstrukcyjnych budynku lub metalowych szafach albo sejfach posiadających zamki atestowane (§ 5 rozporządzenia). Natomiast osoby posiadające broń palną i amunicję w celach kolekcjonerskich oraz pamiątkowych, w przypadku przechowywania tej broni poza metalowymi kasetkami lub metalowymi szafami oraz sejfami są obowiązani:

- zabezpieczyć okna w pomieszczeniach zlokalizowanych na parterze i ostatnim piętrze, w którym przechowywana jest broń i amunicja, poprzez zamontowanie w nich co najmniej jednego z następujących zabezpieczeń: krat, siatki, żaluzji antywłamaniowych albo szyb o podwyższonej odporności na przebicie i rozbicie,
- zabezpieczyć drzwi wejściowe do pomieszczenia, w którym przechowywana jest broń i amunicja, poprzez wzmocnienie ich blachą stalową o grubości co najmniej 2 mm oraz wyposażenie w blokadę przeciwwyważeniową i co najmniej dwa zamki atestowane; dopuszcza się zamiennie montaż drzwi metalowych antywłamaniowych (§ 6 ust. 1 rozporządzenia).

Zabezpieczeń wskazanych nie wymaga się w przypadku przechowywania broni pozbawionej na stałe cech użytkowych (§ 6 ust. 2 rozporządzenia).

Broń palną do ochrony osobistej lub ochrony bezpieczeństwa innych osób oraz mienia nosi się w stanie zabezpieczonym, w sposób niewidoczny, w kaburze przylegającej do ciała (§ 7 rozporządzenia), natomiast do celów sportowych przenosi się bez amunicji w komorze nabożowej i magazynkach (§ 8 rozporządzenia).

Osoby, które uzyskały pozwolenie na broń bez prawa jej noszenia lub z ograniczonym prawem noszenia, mogą przenosić broń jedynie na podstawie specjalnego zezwolenia wydanego przez właściwy organ Policji (§ 9 ust. 1 rozporządzenia).

Broń i amunicja posiadana przez podmioty na podstawie pozwolenia na broń na okaziciela podlega rejestracji w książce ewidencji broni i książce ewidencji amunicji, które wraz z kopiami dokumentów zakupu broni i amunicji przechowuje się w magazynie broni (§ 10 ust. 1–2 rozporządzenia). Wydawanie broni i amunicji z magazynu broni i jej nadawanie podlega rejestracji odpowiednio w książce wydawania – przyjmowania broni oraz w książce wydawania – przyjmowania amunicji (§ 11 ust. 1 rozporządzenia). Poszczególne karty książek powinny być ponumerowane, przeszyte i opieczetowane na ostatniej stronie pieczęcią podmiotów posiadających broń i amunicję na podstawie pozwolenia na broń okaziciela (świadczenia broni).

Drugie wymienione rozporządzenie dotyczy broni i amunicji będącej na wyposażeniu specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych. Do broni tej należy zaliczyć (§ 2 rozporządzenia):

- 1) broń palną bojową i gazową w postaci pistoletów i rewolwerów centralnego zapłonu o kalibrach od 6 mm do 12 mm,
- 2) pistolety sygnałowe,
- 3) pistolety maszynowe o kalibrze od 6 mm do 12 mm,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 4) strzelby gładkolufowe powtarzalne o kalibrze wagomiarowym 12,
- 5) karabinki o kalibrze od 5,45 mm do 7,62 mm,
- 6) paralizatory elektryczne o średniej wartości prądu w obwodzie przekraczającej 10 mA.

Rozporządzenie to w § 8 ust. 1–2 stanowi, że broń i amunicję będącą w posiadaniu tych podmiotów przechowuje się w magazynie broni, który może być umiejscowiony w siedzibie przedsiębiorcy lub w obiektach przez nich chronionych. Magazyn broni powinien (§ 11 ust. 1 rozporządzenia):

- 1) stanowić oddzielne pomieszczenie w budynku murowanym, w miarę możliwości na piętrze, którego usytuowanie utrudnia możliwość włamania,
- 2) być wyposażony w podręczny sprzęt gaśniczy,
- 3) posiadać specjalne zabezpieczenia, w szczególności:
 - a) drzwi:
 - spełniające co najmniej wymagania, o których mowa w Polskiej Normie PN-90/B-92270,
 - zamknięte i zaplombowane lub zaopatrzone w inny wskaźnik sygnalizujący wejście osób nieuprawnionych podczas nieobecności osoby sprawującej nadzór nad przechowywaniem oraz ewidencjonowaniem broni i amunicji,
 - b) okna:
 - osłonięte siatką stalową o wymiarach oczek 10 mm x 10 mm, o średnicy drutu 2,5 mm, oraz zamocowaną na stałe w murze kratą wykonaną z prętów stalowych o średnicy nie mniejszej od 12 mm lub z płaskowników stalowych o wymiarach nie mniejszych niż 8 mm x 30 mm; odstęp między prętami w kratce nie powinien przekraczać wymiarów 120 mm x 120 mm, a płaskowników 80 mm w poziomie i 240 mm w pionie, albo
 - bez możliwości ich otwierania, z trwale zamocowanymi szybami ochronnymi kuloodpornymi albo szybami o zwiększonej odporności na włamanie, co najmniej w klasie P-4,
 - c) zabezpieczenie systemem sygnalizacji włamania i napadu z transmisją sygnału alarmu do uzbrojonego stanowiska interwencyjnego, pełniącego całodobowy dyżur. Pomieszczenie niewyposażone w tę sygnalizację obejmuje się całodobową uzbrojoną ochroną.

Przepisy rozporządzenia (§ 11 ust. 2) jako zabezpieczenie magazynu dopuszczają drzwi obite blachą stalową o grubości powyżej 2 mm, posiadające blokadę przeciwwyważeniową oraz zamknięcie co najmniej na dwa zamki w klasie „7” według PN-EN 12209 i zasuwę drzwiową zamykaną na kłódkę co najmniej w klasie „5” według PN-EN 12320.

Poza magazynem broni, w innym pomieszczeniu dopuszcza się (§ 11 ust. 3 rozporządzenia):

- 1) przechowywanie jednego egzemplarza broni będącej na wyposażeniu specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych (z wyjątkiem paralizatora

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

elektrycznego o średniej wartości prądu w obwodzie przekraczającej 10 mA) i amunicji oraz do czterech egzemplarzy paralizatorów elektrycznych o średniej wartości prądu w obwodzie przekraczającej 10 mA broni, w urządzeniach spełniających wymagania co najmniej klasy S2 według normy PN-EN 14450, na trwale przymocowanych do elementów konstrukcyjnych budynku, zabezpieczonych systemem sygnalizacji włamania i napadu z transmisją sygnału alarmu do uzbrojonego stanowiska interwencyjnego, pełniącego całodobowy dyżur. W braku wyposażenia pomieszczenia w tę sygnalizację powinno ono być objęte całodobową uzbrojoną ochroną,

- 2) przechowywanie do pięciu egzemplarzy broni, będącej na wyposażeniu specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych (z wyjątkiem paralizatora elektrycznego o średniej wartości prądu w obwodzie przekraczającej 10 mA) i amunicji oraz do 10 egzemplarzy paralizatorów elektrycznych o średniej wartości prądu w obwodzie przekraczającej 10 mA, w urządzeniach spełniających wymagania co najmniej klasy I według normy PN-EN 1143-1, ale wyposażonych co najmniej w jeden zamek certyfikowany klasy C według normy PN-EN-1300, na trwale przymocowanych do elementów konstrukcyjnych budynku, zabezpieczonych systemem sygnalizacji włamania i napadu z transmisją sygnału alarmu do uzbrojonego stanowiska interwencyjnego, pełniącego całodobowy dyżur. W braku wyposażenia pomieszczenia w tę sygnalizację powinno ono być objęte całodobową uzbrojoną ochroną.

W miejscu ładowania i rozładowywania broni umieszcza się skrzynię z piaskiem lub inne urządzenie służące do przechwytywania pocisków, z oznaczeniem „TU KIERUJ BRONŃ” (§ 11 ust. 4 rozporządzenia).

Urządzenia do przechowywania broni i amunicji oraz zamki do tych urządzeń muszą mieć poświadczenie zgodności z odpowiednimi Polskimi Normami, wydane przez jednostkę certyfikującą akredytowaną przez Polskie Centrum Akredytacji (§ 12 rozporządzenia), natomiast spełnienie wymagań technicznych magazynu broni i sposobu zabezpieczenia broni i amunicji stwierdza protokołem upoważniony przez komendanta wojewódzkiego (stołecznego) Policji funkcjonariusz Policji (§ 8 ust. 3 rozporządzenia).

Broń będącą na wyposażeniu specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych i amunicję do niej przechowuje się w magazynach broni w szafach stalowych lub sejfach, spełniających wymagania co najmniej klasy S1 według normy PN-EN 14450, przy czym broń ta (broń palna bojowa i gazowa w postaci pistoletów i rewolwerów centralnego zapłonu o kalibrach od 6 mm do 12 mm; pistolety sygnałowe; pistolety maszynowe o kalibrze od 6 mm do 12 mm; strzelby gładkolufowe powtarzalne o kalibrze wagomiarowym 12 i karabinki o kalibrze od 5,45 mm do 7,62 mm) na czas przechowywania powinna być wyjęta z futerału lub opakowań fabrycznych i rozładowana, z odłączonym magazynkiem, kompletna i czysta. Ponadto warunki przechowywania broni powinny uwzględniać wymagania jej producenta (§ 13 ust. 1–2 rozporządzenia).

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Amunicja do broni palnej powinna być przechowywana w pudełkach lub pojemnikach, ułożona w sposób uniemożliwiający uderzenie w spłonkę naboju. Zabrania się przechowywania amunicji w magazynkach nabojowych (§ 13 ust. 3 rozporządzenia).

Amunicja uszkodzona bądź przeterminowana nie powinna znajdować się w magazynie. Amunicję taką przekazuje się uprawnionemu podmiotowi do utylizacji (§ 13 ust. 4–5 rozporządzenia).

Broń i amunicja stanowiące uzbrojenie specjalistycznej uzbrojonej formacji ochronnej podlegają ewidencjonowaniu w książce stanu uzbrojenia. Książkę tę przechowuje się w magazynie broni, a kopie dowodów nabycia broni i amunicji przechowuje się w siedzibie przedsiębiorcy. Jeżeli broń i amunicja stanowiące uzbrojenie specjalistycznej uzbrojonej formacji ochronnej znajdują się w kilku magazynach broni lub w pomieszczeniach innych poza magazynami broni, to w każdym z tych magazynów i pomieszczeń prowadzi się odrębną książkę stanu uzbrojenia, a w siedzibie przedsiębiorcy – zbiorczą książkę stanu uzbrojenia (§ 14 ust. 1 i 3–4 rozporządzenia).

Dopuszcza się dokonywanie zapisów w książce stanu uzbrojenia uwzględniających podział broni według jej rodzajów (§ 14 ust. 2 rozporządzenia).

Wydawanie broni i amunicji na czas wykonywania zadań ochrony i przyjmowanie ich po zakończeniu wykonywania tych zadań podlega rejestracji w książce wydania/przyjęcia broni i amunicji (§ 15 rozporządzenia).

Omawiane rozporządzenie nie precyzuje zasad noszenia broni i amunicji przez pracowników specjalistycznych formacji ochronnych. Natomiast *Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia* określa, że pracownik ochrony nosi przydzieloną broń palną tylko wtedy, gdy występuje w umundurowaniu lub ubiorze używanym przez specjalistyczną formację ochrony (art. 40 ust. 1 ustawy). W sytuacjach gdy wykonuje on zadania:

- ochrony osób w miejscu publicznym,
 - bezpośrednio związane z utrzymaniem bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas trwania masowych imprez publicznych,
- nie może nosić przydzielonej broni palnej (art. 40 ust. 2 i art. 41 ustawy).

Podkreślenia wymaga fakt, że istota wykroczenia polega na przechowywaniu oraz noszeniu broni i amunicji w sposób umożliwiający dostęp do nich osób nieuprawnionych, co nie jest jednoznaczne ze sposobami niezgodnymi z postanowieniami omówionych rozporządzeń. Dlatego też nie zawsze naruszenie tych przepisów wykonawczych musi wiązać się z omawianym wykroczeniem, choć w praktyce najczęściej będzie¹³⁸.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 7 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 7 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni i amunicji).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

¹³⁸ Tamże, s. 122.

Art. 51 ust. 2 pkt 8 ustawy – przewożenie broni lub amunicji środkami transportu publicznego bez spełnienia warunku prawidłowego ich zabezpieczenia

Istota wykroczenia polega na przewożeniu broni i amunicji środkami transportu publicznego z naruszeniem ustawowych warunków zachowania niezbędnych środków bezpieczeństwa.

Przewożenie broni i amunicji środkami transportu publicznego jest dopuszczalne przy zachowaniu niezbędnych środków bezpieczeństwa, pod warunkiem, że broń i amunicja są zabezpieczone w sposób uniemożliwiający powstanie zagrożenia życia, zdrowia lub mienia (art. 35 ust. 1 ustawy). Szczegółowe zasady i warunki przewożenia broni i amunicji środkami transportu publicznego określa *Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 kwietnia 2000 r. w sprawie przewożenia broni i amunicji środkami transportu publicznego*. Przepis ten dotyczy:

- 1) podmiotów posiadających broń i amunicję na podstawie świadectwa broni,
- 2) osób posiadających broń i amunicję na podstawie pozwolenia na broń,
- 3) podmiotów lub osób posiadających broń w postaci:
 - a) przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej o średniej wartości prądu w obwodzie nie przekraczającej 10 mA,
 - b) ręcznych miotaczy gazu obezwładniającego,
 - c) broni palnej rozdzielnego ładowania, wytworzonej przed r. 1885 lub replik tej broni,
 - d) alarmowej o kalibrze do 6 mm.

Przepisy rozporządzenia stanowią, że w środkach transportu publicznego służących do przewozu pasażerów broń przewozi się w stanie rozładowanym, bez amunicji w komorze naboju i w magazynkach naboju. Wyjątek dotyczy przewożenia broni do ochrony osobistej, ochrony bezpieczeństwa innych osób oraz mienia, która może być załadowana, ale bez wprowadzonego naboju do komory naboju i zabezpieczona (§ 2 ust. 1–2 rozporządzenia).

Amunicję przewozi się środkami transportu publicznego przy zachowaniu niezbędnych wymogów bezpieczeństwa, wykluczających możliwość przypadkowej eksplozji, w ilości uzasadnionej potrzebami osoby przewożącej. Amunicja taka powinna być przewożona w opakowaniach fabrycznych przeznaczonych do sprzedaży detalicznej lub w pudełkach i pojemnikach, w sposób uniemożliwiający uderzenie w spłonkę naboju (§ 3 ust. 1–2 rozporządzenia).

Broń i amunicja w czasie przewozu środkami transportu publicznego powinny być zabezpieczone w sposób uniemożliwiający dostęp do nich osób nieupoważnionych, a w pasażerskich statkach powietrznych umieszczona w lukach bagażowych lub w miejscu wskazanym przez przewoźnika, jako bagaż rejestrowy, do którego pasażerowie nie mają dostępu (§ 4 i 5 rozporządzenia). Ponadto przewoźnik może ustalić dodatkowe zasady przewozu broni i amunicji w we-

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

wewnętrznych regulaminach, określających warunki obsługi podróżnych, odprawy oraz przewozu osób i rzeczy (§ 6 rozporządzenia).

Obsługa środka transportu publicznego, po ujawnieniu przewozu broni lub amunicji w sposób zagrażający bezpieczeństwu pasażerów, zobowiązana jest powiadomić o tym niezwłocznie jednostkę Policji lub Żandarmerii Wojskowej (§ 7 rozporządzenia).

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 8 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 8 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni i amunicji).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 9 ustawy – przewożenie broni lub amunicji w kabinie pasażerskiego statku powietrznego, nie będąc osobą do tego upoważnioną na podstawie odrębnych przepisów

Ustawa o broni i amunicji stanowi, iż przewożenie broni i amunicji w kabinach pasażerskich statków powietrznych przez osoby inne niż specjalnie do tego upoważnione na podstawie odrębnych przepisów jest zakazane (art. 35 ust. 2 ustawy).

Istota wykroczenia polega na przewożeniu broni i amunicji w kabinie pasażerskiego statku powietrznego przez osoby inne niż specjalnie do tego upoważnione na podstawie odrębnych przepisów, najczęściej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych.

Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 kwietnia 2000 r. w sprawie przewożenia broni i amunicji środkami transportu publicznego stanowi, że broń i amunicję w pasażerskich statkach powietrznych przewozi się w lukach bagażowych lub w miejscu wskazanym przez przewoźnika jako bagaż rejestrowy, do którego pasażerowie nie mają dostępu (§ 5 rozporządzenia).

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 9 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 9 ustawy – podmiot indywidualny (pasażer samolotu powietrznego z wyjątkiem osób upoważnionych na podstawie odrębnych przepisów do przewożenia broni i amunicji w kabinie pasażerskiego statku powietrznego¹³⁹).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 10 ustawy – noszenie broni wbrew ograniczeniu lub wykluczeniu możliwości jej noszenia określonego przez właściwy organ Policji w pozwoleniu na broń albo noszenie broni wbrew zakazowi jej noszenia wprowadzonemu przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych

Istota wykroczenia polega na noszeniu broni:

- wbrew ograniczeniu lub wykluczeniu możliwości jej noszenia określonego przez właściwy organ Policji w pozwoleniu na broń,

¹³⁹ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie wykroczeń...*, dz. cyt., s. 89.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- wbrew zakazowi wprowadzonemu przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (obecnie minister spraw wewnętrznych).

Właściwy organ Policji może w pozwoleniu na broń ograniczyć lub wykluczyć możliwość jej noszenia, co potwierdza się w legitymacji posiadacza broni (art. 10 ust. 7 ustawy) odpowiednim wpisem (§ 1 pkt 1 *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 marca 2013 r. w sprawie wzorów legitymacji posiadacza broni, zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni, świadectwa broni oraz karty rejestracyjnej broni*).

Osoby, które uzyskały pozwolenie na broń bez prawa jej noszenia lub z ograniczonym prawem noszenia, mogą przenosić broń jedynie na podstawie specjalnego zezwolenia wydanego przez właściwy organ Policji (§ 9 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 kwietnia 2000 r. w sprawie przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni i amunicji*).

Zabrania się noszenia broni posiadanej na podstawie pozwolenia do celów kolekcjonerskich lub pamiątkowych bez zgody właściwego organu Policji (art. 10 ust. 8 ustawy).

W przypadku gdy interes bezpieczeństwa państwa lub porządek publiczny tego wymagają, minister spraw wewnętrznych może wprowadzić, w drodze rozporządzenia, na obszarze całego państwa lub na określonych obszarach, na czas określony, w odniesieniu do wszelkiej broni lub niektórych jej rodzajów zakaz jej noszenia lub przemieszczania w stanie rozładowanym (art. 33 ust. 1 ustawy). Zakaz ten dotyczy wszystkich osób posiadających broń zgodnie z przepisami ustawy o broni i amunicji, z wyłączeniem:

- 1) osób posiadających broń na podstawie świadectwa broni wydanego:
 - a) przedsiębiorcom i jednostkom organizacyjnym, którzy na podstawie odrębnych przepisów powołali wewnętrzne służby ochrony, jeżeli broń jest niezbędna do wykonywania przez te służby zadań wynikających z planu ochrony,
 - b) przedsiębiorcom, którzy uzyskali koncesję na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie usług ochrony osób i mienia, jeżeli broń jest im niezbędna w zakresie i formach określonych w koncesji,
 - c) urzędom, instytucjom, zakładom, przedsiębiorcom i innym podmiotom, którym pracownikom broń jest niezbędna do ochrony osobistej w związku z wykonywaniem przez nie obowiązków pracowniczych związanych ze szczególnym narażeniem na zamach przeciwko życiu lub zdrowiu,
- 2) cudzoziemców – członków misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych przez osoby zrównane z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych lub na zasadzie wzajemności, a także cudzoziemców, którym broń jest niezbędna do wykonywania czynności związanych z ochroną misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, członków oficjalnych delegacji zagranicznych, a także do innych celów wynikających z porozumień międzynarodowych lub

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

z zasady wzajemności (art. 33 ust. 2 ustawy). Cudzoziemcy ci posiadają terminowe pozwolenie na broń.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 10 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 10 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni oprócz osób, które z mocy art. 33 ust. 2 ustawy zostały wyłączone spod działania zakazu noszenia broni).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 11 ustawy – używanie w celach szkoleniowych lub sportowych broni zdolnej do rażenia celów na odległość poza strzelnicami

Istota wykroczenia polega na używaniu w celach szkoleniowych lub sportowych broni zdolnej do rażenia celów na odległość poza strzelnicami.

Strzelnice powinny być zlokalizowane, zbudowane i zorganizowane w sposób nie naruszający wymogów związanych z ochroną środowiska oraz wykluczający możliwość wydostania się poza ich obręb pocisku wystrzelonego z broni ze stanowiska strzeleckiego w sposób zgodny z regulaminem strzelnicy (art. 46 ust. 1 ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 11 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 11 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 12 ustawy – naruszenie przepisów regulaminu określającego zasady zachowania bezpieczeństwa na strzelnicy

Istota wykroczenia polega na naruszeniu przepisów regulaminu określającego zasady zachowania bezpieczeństwa na strzelnicy.

Szczegółowe zasady zachowania bezpieczeństwa na strzelnicy określa wzorcowy regulamin bezpiecznego funkcjonowania strzelnic stanowiący załącznik do wydanego na podstawie art. 46 ust. 3 ustawy *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 marca 2000 r. w sprawie wzorcowego regulaminu strzelnic*. Regulamin ten określa:

- 1) warunki korzystania ze strzelnicy,
- 2) sposób obchodzenia się z bronią,
- 3) sposób zachowania się osób przebywających na strzelnicy.

Właściciel lub zarządca strzelnicy na podstawie regulaminu jest obowiązany opracować regulamin strzelnicy, w którym może w szczególności określić dodatkowe warunki bezpieczeństwa, w tym także dla osób przebywających na strzelnicy (§ 4 rozporządzenia).

Strzelnica – to obiekt przeznaczony do prowadzenia strzelań szkoleniowych, sportowych i rekreacyjnych oraz treningów strzeleckich (§ 2 pkt 1 rozporządzenia).

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 12 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 12 ustawy – podmiot:

- 1) indywidualny (np. prowadzący strzelnicę – osoba, która odbyła przeszkolenie w zakresie prowadzenia strzelania oraz udzielania pomocy medycznej

w jednostkach organizacyjnych Policji, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Więziennej, Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego, Ligi Obrony Kraju lub Polskiego Związku Łowieckiego – § 2 pkt 2 rozporządzenia), właściciel lub zarządca strzelnicy (ust. 1 i 3 rozdziału 1 załącznika wzorcowego regulaminu bezpiecznego funkcjonowania strzelnic),

- 2) powszechny, np. osoba przebywająca na strzelnicy (ust. 2 rozdziału 1, rozdział 2 i 3 załącznika wzorcowego regulaminu bezpiecznego funkcjonowania strzelnic)¹⁴⁰.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 13 ustawy – niedopełnienie obowiązku zwrotu legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni, legitymacji posiadacza broni, karty rejestracyjnej broni lub Europejskiej karty broni palnej

Istota wykroczenia polega na niedopełnieniu obowiązku zwrotu legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni, legitymacji posiadacza broni, karty rejestracyjnej broni lub Europejskiej karty broni palnej.

Osoba, której cofnięto pozwolenie na broń, dopuszczenie do posiadania broni lub której unieważniono kartę rejestracyjną broni, jest zobowiązana – w terminie 7 dni od dnia otrzymania ostatecznej decyzji o cofnięciu pozwolenia na broń, dopuszczenia do posiadania broni lub unieważnienia karty – zwrócić dokumenty potwierdzające legalność posiadania broni i amunicji do właściwego organu Policji (art. 18 ust. 8 ustawy).

Broń palną i amunicję do tej broni można posiadać na podstawie pozwolenia na broń wydanego przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta wojewódzkiego Policji, a w przypadku żołnierzy zawodowych – na podstawie pozwolenia wydanego przez właściwego komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej (art. 9 ust. 1 ustawy).

Broń palną pozbawioną cech użytkowych można posiadać na podstawie karty rejestracyjnej broni pozbawionej cech użytkowych wydanej przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta wojewódzkiego Policji, a w przypadku żołnierzy zawodowych – właściwego komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej (art. 9 ust. 2 ustawy).

Miotacze gazu obezwładniającego oraz narzędzia i urządzenia, których używanie może zagrażać życiu lub zdrowiu, można posiadać na podstawie pozwolenia na broń wydanego przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta powiatowego Policji, a w przypadku żołnierzy zawodowych – na podsta-

¹⁴⁰ R. Kupiński, A. Babiński, *Przestępstwa i wykroczenia godzące w zasady...*, dz. cyt., s. 122.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

wie pozwolenia wydanego przez właściwego komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej (art. 9 ust. 3 ustawy).

Broń pneumatyczną można posiadać na podstawie karty rejestracyjnej broni pneumatycznej wydanej przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta powiatowego Policji, a w przypadku żołnierzy zawodowych – właściwego komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej (art. 9 ust. 4 ustawy).

Zarejestrowanie broni wymagającej pozwolenia potwierdza się w legitymacji posiadacza broni albo w świadectwie broni (art. 13 ust. 4 ustawy).

Zarejestrowanie broni palnej pozbawionej cech użytkowych oraz broni pneumatycznej potwierdza się w karcie rejestracyjnej broni, która jest wydawana posiadaczowi broni (art. 13 ust. 5 ustawy).

Rejestracji broni dokonują organy właściwe do wydawania pozwoleń na broń, karty rejestracyjnej broni palnej pozbawionej cech użytkowych oraz karty rejestracyjnej broni pneumatycznej (art. 13 ust. 3 ustawy).

Świadectwo broni może być wydane:

- 1) przedsiębiorcom i jednostkom organizacyjnym, którzy na podstawie odrębnych przepisów powołali wewnętrzne służby ochrony, jeżeli broń jest niezbędna do wykonywania przez te służby zadań wynikających z planu ochrony,
- 2) przedsiębiorcom, którzy uzyskali koncesję na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie usług ochrony osób i mienia, jeżeli broń jest im niezbędna w zakresie i formach określonych w koncesji,
- 3) podmiotom prowadzącym strzelnicę,
- 4) szkołom, organizacjom sportowym i łowieckim, stowarzyszeniom obronnym w celu szkolenia i realizacji ćwiczeń strzeleckich lub innym placówkom oświatowym oraz organizatorom kursów, kształcącym w zawodzie pracownika ochrony,
- 5) podmiotom wykonującym zadania związane z realizacją filmów i innych przedsięwzięć artystycznych,
- 6) urzędom, instytucjom, zakładom, przedsiębiorcom i innym podmiotom, których pracownikom broń jest niezbędna do ochrony osobistej w związku z wykonywaniem przez nich obowiązków pracowniczych związanych ze szczególnym narażeniem na zamach przeciwko życiu lub zdrowiu,
- 7) podmiotom, którym broń jest niezbędna w celach wzywania pomocy, ratowniczych, poszukiwawczych oraz sygnalizowania rozpoczęcia konkurencji w zawodach sportowych (art. 29 ust. 1 ustawy).

Osoby fizyczne zatrudnione przez podmioty, którym zostało wydane świadectwo broni, przy wykonywaniu swoich zadań mogą zostać dopuszczone do posiadania broni w czasie wykonywania tych zadań. Dopuszczenie do posiadania broni następuje w drodze decyzji administracyjnej, wydawanej przez właściwy organ Policji (art. 30 ust. 1 i 2 ustawy).

Legalność posiadania broni przez osoby fizyczne zatrudnione przez podmioty, którym zostało wydane świadectwo broni, oraz przez osoby posiadające

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

licencję pracownika ochrony fizycznej potwierdza się w legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni (art. 30 ust. 4 ustawy).

Pozwolenie na broń na okaziciela, zwane świadectwem broni oraz legitymacja osoby dopuszczonej do posiadania broni wydawane są jedynie przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta wojewódzkiego Policji (art. 9 ust. 8 ustawy).

Europejska karta broni palnej traci ważność i podlega zwrotowi organowi, który ją wydał, w przypadku cofnięcia pozwolenia na broń lub cofnięcia dopuszczenia do posiadania tego rodzaju broni (art. 10a ust. 4 ustawy).

Europejska karta broni palnej – to imienny dokument potwierdzający uprawnienie do posiadania broni palnej wydany przez właściwy organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej umożliwiający legalne posiadanie i używanie broni palnej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (art. 7a ustawy).

Na wniosek osoby posiadającej broń palną zgodnie z wymogami prawa polskiego lub podmiotom, które wykonują zadania związane z realizacją filmów i innych przedsięwzięć artystycznych oraz którym broń jest niezbędna w celach wzywania pomocy, ratowniczych, poszukiwawczych oraz sygnalizowania rozpoczęcia konkurencji w zawodach sportowych, a także szkołom, organizacjom sportowym i łowieckim, stowarzyszeniom obronnym w celu szkolenia i realizacji ćwiczeń strzeleckich lub innym placówkom oświatowym oraz organizatorom kursów, kształcącym w zawodzie pracownika ochrony, osobom wskazanym przez powyższe podmioty oraz posiadającym dopuszczenie do posiadania broni właściwy organ Policji wydaje Europejską kartę broni palnej (art. 10a ust. 1 ustawy).

Właściwy organ Policji cofa pozwolenie na broń, jeżeli osoba, której takie pozwolenie wydano:

- 1) nie przestrzega warunków określonych w pozwoleniu na broń (nieprzestrzeganie nałożonego na posiadacza broni obowiązku ograniczenia lub wykluczenia możliwości noszenia broni),
- 2) należy do osób:
 - a) z zaburzeniami psychicznymi, o których mowa w *Ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego*, lub o znacznie ograniczonej sprawności psychofizycznej,
 - b) wykazujących istotne zaburzenia funkcjonowania psychologicznego,
 - c) uzależnionych od alkoholu lub od substancji psychoaktywnych,
 - d) nieposiadających miejsca stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - e) stanowiących zagrożenie dla siebie, porządku lub bezpieczeństwa publicznego:
 - skazanym prawomocnym orzeczeniem sądu za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- skazanym prawomocnym orzeczeniem sądu za nieumyślne przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo gdy sprawca zbiegł z miejsca zdarzenia,
- 3) naruszyła obowiązek zawiadomienia o utracie broni,
 - 4) przemieszcza się z rozładowaną bronią albo nosi broń, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu, środka odurzającego lub substancji psychotropowej albo środka zastępczego (art. 18 ust. 1 ustawy).

Przepisy dotyczące cofnięcia pozwolenia na broń osobom, którym takie pozwolenie wydano (z wyjątkiem nieprzestrzegania warunków określonych w pozwoleniu na broń – nieprzestrzeganie nałożonego na posiadacza broni obowiązku ograniczenia lub wykluczenia możliwości noszenia broni), stosuje się odpowiednio do osób dopuszczonych do posiadania broni (art. 18 ust. 2 ustawy).

Osobom posiadającym zarejestrowaną broń pneumatyczną unieważnia się kartę rejestracyjną broni, gdy:

- 1) należą do osób:
 - a) z zaburzeniami psychicznymi, o których mowa w *Ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego*, lub o znacznie ograniczonej sprawności psychofizycznej,
 - b) wykazujących istotne zaburzenia funkcjonowania psychologicznego,
 - c) uzależnionych od alkoholu lub od substancji psychoaktywnych,
 - d) nieposiadających miejsca stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - e) stanowiących zagrożenie dla siebie, porządku lub bezpieczeństwa publicznego:
 - skazanym prawomocnym orzeczeniem sądu za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe,
 - skazanym prawomocnym orzeczeniem sądu za nieumyślne przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo gdy sprawca zbiegł z miejsca zdarzenia,
- 2) naruszyły obowiązek zawiadomienia o utracie broni,
- 3) przemieszczają się z rozładowaną bronią albo noszą broń, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu, środka odurzającego lub substancji psychotropowej albo środka zastępczego (art. 18 ust. 3 ustawy).

Właściwy organ Policji może cofnąć pozwolenie na broń, jeżeli ustały okoliczności faktyczne, które stanowiły podstawę do jego wydania (art. 18 ust. 4 ustawy).

Właściwy organ Policji może cofnąć pozwolenie na broń w przypadku naruszenia przez osobę posiadającą pozwolenie:

- 1) obowiązku rejestracji broni,
- 2) obowiązku poddania się badaniom lekarskim i psychologicznym i przedstawienia orzeczeń lekarskiego i psychologicznego,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- 3) obowiązku zawiadomienia właściwego organu Policji o zmianie miejsca stałego pobytu,
- 4) zasad przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni,
- 5) wymogu uzyskania zgody na wywóz broni i amunicji za granicę,
- 6) zasady, iż broń, która jest zdolna do rażenia celów na odległość, może być używana w celach szkoleniowych i sportowych tylko na strzelnicach,
- 7) zakazu użyczania broni osobie nieupoważnionej (art. 18 ust. 5 ustawy).

Przepisy dotyczące cofnięcia pozwolenia na broń osobom, którym takie pozwolenie wydano, stosuje się odpowiednio do osób posiadających dopuszczenie do posiadania broni (art. 18 ust. 6 ustawy). Dotyczy to sytuacji, gdy osoba taka naruszyła:

- 1) obowiązek poddania się badaniom lekarskim i psychologicznym i przedstawienia orzeczeń lekarskiego i psychologicznego,
- 2) obowiązek zawiadomienia właściwego organu Policji o zmianie miejsca stałego pobytu,
- 3) zasadę, iż broń, która jest zdolna do rażenia celów na odległość, może być używana w celach szkoleniowych i sportowych tylko na strzelnicach.

Osobom posiadającym zarejestrowaną broń pneumatyczną można unieważnić kartę rejestracyjną broni w przypadku naruszenia przez te osoby (art. 18 ust. 7 ustawy):

- 1) obowiązku poddania się badaniom lekarskim i psychologicznym i przedstawienia orzeczeń lekarskiego i psychologicznego,
- 2) obowiązku zawiadomienia właściwego organu Policji o zmianie miejsca stałego pobytu,
- 3) zasad przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni,
- 4) wymogu uzyskania zgody na wywóz broni i amunicji za granicę,
- 5) zasady, iż broń, która jest zdolna do rażenia celów na odległość, może być używana w celach szkoleniowych i sportowych tylko na strzelnicach.

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 13 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 13 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Art. 51 ust. 2 pkt 14 ustawy – nieprzekazanie komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej pisemnej informacji o planowanej dacie i miejscu polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej z udziałem cudzoziemców oraz przybliżonej liczbie uczestników biorących w nich udział

Istota wykroczenia polega na nieprzekazaniu komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej pisemnej informacji o planowanej dacie i miejscu polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej z udziałem cudzoziemców oraz przybliżonej liczbie uczestników biorących w nich udział.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Organizator polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej z udziałem cudzoziemców przekazuje – co najmniej na 7 dni przed planowanym terminem polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej – komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej pisemną informację o planowanej dacie i miejscu polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej oraz przybliżonej liczbie uczestników (art. 42 ust. 2b ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 2 pkt 14 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 2 pkt 14 ustawy – podmiot indywidualny (organizator polowania, imprezy sportowej lub rekonstrukcji historycznej).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenia określone w art. 51 ust. 1–2 ustawy zagrożone są karą aresztu (najkrócej 5, najdłużej 30 dni) lub grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa o broni i amunicji (art. 51 ust. 4 ustawy) przewiduje w przypadku popełnienia wykroczeń określonych w art. 51 ust. 1–2 fakultatywny środek karny przepadek broni i amunicji, chociażby przedmioty te nie stanowiły własności sprawy, gdyż zgodnie z kodeksem wykroczeń przepadek przedmiotów niebędących własnością sprawcy wykroczenia można orzec tylko wtedy, gdy przepis tak stanowi (art. 30 § 2 k.w.).

Art. 51 ust. 3 ustawy – posiadanie broni, nie mając przy sobie legitymacji posiadacza broni lub Europejskiej karty broni palnej albo innego dokumentu upoważniającego do posiadania broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni i świadectwa broni

Istota wykroczenia polega na posiadaniu broni, nie mając przy sobie legitymacji posiadacza broni, Europejskiej karty broni palnej albo innego dokumentu upoważniającego do posiadania broni (np. legitymacji posiadacza terminowego pozwolenia na broń, karty rejestracyjnej broni, zaświadczenia wydanego przez konsula Rzeczypospolitej Polskiej lub właściwy organ Policji), legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni i świadectwa broni.

Wykroczenie to zostaje popełnione, gdy osoba posiadająca broń nie posiada przy sobie jednego z następujących dokumentów potwierdzających legalność posiadania broni.

Wyróżniamy:

- 1) legitymację posiadacza broni – potwierdza się w niej fakt zarejestrowania broni, którą uzyskały osoby na podstawie indywidualnego pozwolenia na broń (art. 13 ust. 4 ustawy),
- 2) Europejską kartę broni palnej – to imienny dokument potwierdzający uprawnienie do posiadania broni palnej wydany przez właściwy organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej umożliwiający legalne posiadanie i używanie broni palnej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (art. 7a ustawy).

Zgodnie z art. 10a ustawy na wniosek osoby posiadającej broń palną zgodnie z wymogami prawa polskiego lub podmiotom, które wykonują zadania

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

związane z realizacją filmów i innych przedsięwzięć artystycznych oraz którym broń jest niezbędna w celach wzywania pomocy, ratowniczych, poszukiwawczych oraz sygnalizowania rozpoczęcia konkurencji w zawodach sportowych, a także szkołom, organizacjom sportowym i łowieckim, stowarzyszeniom obronnym w celu szkolenia i realizacji ćwiczeń strzeleckich lub innym placówkom oświatowym oraz organizatorom kursów, kształcącym w zawodzie pracownika ochrony, osobom wskazanym przez powyższe podmioty oraz posiadającym dopuszczenie do posiadania broni właściwy organ Policji wydaje Europejską kartę broni palnej,

- 3) legitymację osoby dopuszczonej do posiadania broni – potwierdza legalność posiadania broni przez osoby fizyczne zatrudnione przez podmioty, które uzyskały pozwolenie na broń na okaziciela (tzw. świadectwo broni) oraz przez osoby posiadające licencję pracownika ochrony fizycznej (art. 30 ust. 4 ustawy). Dopuszczenie do posiadania broni przez osoby fizyczne podczas wykonywania zadań związanych z jej wykorzystywaniem następuje w drodze decyzji administracyjnej, wydanej przez właściwy organ Policji (art. 30 ust. 2 ustawy). Osoba dopuszczona do posiadania broni oprócz legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni musi posiadać także świadectwo broni (te dwa dokumenty posiadacz broni musi posiadać przy sobie w trakcie wykonywania zadań służbowych, brak któregokolwiek z nich stanowi wykroczenie),
- 4) świadectwo broni – to pozwolenie na broń na okaziciela, które może zostać wydane ściśle określonym podmiotom wymienionym w art. 29 ust. 1 ustawy (specjalistyczne uzbrojone formacje ochronne i inne uprawnione podmioty) do posiadania broni obiektowej i jej udostępniania osobom uprawnionym na podstawie legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni,
- 5) kartę rejestracyjną broni – potwierdza się w niej fakt zarejestrowania broni palnej pozbawionej cech użytkowych lub broni pneumatycznej (art. 13 ust. 5 ustawy),
- 6) legitymację posiadacza terminowego pozwolenia na broń – posiadają ją cudzoziemcy, którzy otrzymali terminowe pozwolenie na broń, czyli cudzoziemcy – członkowie misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osoby zrównane z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych lub zasady wzajemności (art. 39 ust. 1 ustawy), a także cudzoziemcy, którym broń jest niezbędna do wykonywania czynności związanych z ochroną misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, członków oficjalnych delegacji zagranicznych, a także innych celów wynikających z porozumień międzynarodowych lub z zasady wzajemności (art. 40 ustawy). Legitymacja ta jest ważna wraz z legitymacją wydaną przez Ministra Spraw Zagranicznych na podstawie *Rozporządzenia Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 17 marca 2011 r. w sprawie wiz oraz dokumentów potwierdzających pełnienie funkcji szefów i członków personelu misji dyplomatycznych, kierowników urzędów konsu-*

larnych i członków personelu konsularnego państw obcych oraz innych osób zrównanych z nimi pod względem przywilejów i immunitetów na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, a także status członków ich rodzin, uprawniających do wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Legitymacja wydana przez polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych określa status cudzoziemców (legitymacja dyplomatyczna, służbowa, służbowa, legitymacja konsula honorowego i specjalna).

Dyspozycja art. 51 ust. 3 ustawy wyszczególnia jedynie dwa rodzaje legitymacji: legitymację posiadacza broni i legitymację osoby dopuszczonej do posiadania broni, natomiast legitymację posiadacza terminowego pozwolenia na broń wymienia dopiero § 2 *Rozporządzenia Ministrów Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Spraw Zagranicznych z dnia 17 marca 2000 r. w sprawie trybu i warunków wydawania pozwoleń na broń członkom misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz osobom zrównanym z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych*. W przypadku przyjęcia, że legitymacja posiadacza terminowego pozwolenia na broń jest innym dokumentem upoważniającym do posiadania broni, to posiadanie broni przez cudzoziemca bez takiego dokumentu stanowi wykroczenie, ale pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej może być niemożliwe ze względu na chroniący go immunitet zakrajowości (art. 5 § 1 pkt 6 k.w.),

7) zaświadczenia wydane przez konsula Rzeczypospolitej Polskiej lub właściwy organ Policji – na podstawie *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 20 lutego 2012 r. w sprawie określenia wzorów zaświadczeń uprawniających do przywozu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wywozu z tego terytorium oraz przewozu przez nie broni i amunicji, wzorów zaświadczeń nabycia broni lub amunicji przez cudzoziemców oraz obywateli polskich mających miejsce stałego pobytu za granicą, oraz wzoru zgody na wywóz broni lub amunicji z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej* wyróżniamy:

- a) zaświadczenie uprawniające do przewozu broni i amunicji przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 34 ustawy),
- b) zaświadczenie uprawniające do przywozu przez obywateli polskich broni i amunicji z państw niebędących państwami członkowskimi Unii Europejskiej (art. 37 ust. 1 ustawy),
- c) zaświadczenie uprawniające do przywozu broni i amunicji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej wywozu za granicę (art. 41 ust. 1 ustawy).

Uprawnione do przywozu broni i amunicji oraz jej wywozu są następujące kategorie osób:

- członkowie misji dyplomatycznych, członkowie urzędów konsularnych, osoby zrównane z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych – w celach: ochrony osobistej, łowieckich, sportowych, kolekcjonerskich lub pamiątkowych,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- cudzoziemcy, którym broń i amunicja są niezbędne do wykonywania czynności związanych z ochroną misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, członków oficjalnych delegacji zagranicznych, a także do innych celów wynikających z porozumień międzynarodowych lub z zasady wzajemności,

d) zaświadczenie uprawniające do przywozu broni i amunicji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej wywozu za granicę (art. 42 ust. 3 i 8 ustawy).

Uprawnieni do uzyskania zaświadczenia są cudzoziemcy oraz obywatele polscy mający miejsce stałego pobytu za granicą przybywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przywożący i wywożący:

- broń odpowiadającą celom łowieckim mającą służyć do polowań i amunicję do niej,
 - broń i amunicję do niej w celu wzięcia udziału w imprezach sportowych, których regulamin wymaga użycia broni, lub w celu wzięcia udziału w rekonstrukcji historycznej, a także w przygotowaniach do takich imprez,
 - broń sygnałową, jeżeli stanowi ona stałe wyposażenie jednostek pływających i statków powietrznych,
- e) zaświadczenie zastępujące pozwolenie na broń i uprawniające do wywozu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej broni i amunicji przez cudzoziemca (art. 41 ust. 3 ustawy).

Uprawnione do przywozu broni i amunicji oraz jej wywozu są następujące kategorie osób:

- członkowie misji dyplomatycznych, członkowie urzędów konsularnych, osoby zrównane z nimi na podstawie porozumień międzynarodowych – w celach: ochrony osobistej, łowieckich, sportowych, kolekcjonerskich lub pamiątkowych,
 - cudzoziemcy, którym broń i amunicja są niezbędne do wykonywania czynności związanych z ochroną misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych, członków oficjalnych delegacji zagranicznych, a także do innych celów wynikających z porozumień międzynarodowych lub z zasady wzajemności,
- f) zaświadczenie zastępujące pozwolenie na broń i uprawniające do wywozu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej broni i amunicji (art. 42 ust. 6 i 8 ustawy).

Uprawnieni do uzyskania zaświadczenia są cudzoziemcy oraz obywatele polscy mający miejsce stałego pobytu za granicą przybywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przywożący i wywożący:

- broń odpowiadającą celom łowieckim mającą służyć do polowań i amunicję do niej,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- broń i amunicję do niej w celu wzięcia udziału w imprezach sportowych, których regulamin wymaga użycia broni, lub w celu wzięcia udziału w rekonstrukcji historycznej, a także w przygotowaniach do takich imprez,
- broń sygnałową, jeżeli stanowi ona stałe wyposażenie jednostek pływających i statków powietrznych,
 - g) zaświadczenie uprawniające do nabycia broni lub amunicji (art. 43 ust. 1 pkt 1 i ust. 14 ustawy),
 - h) zgodę na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej broni lub amunicji (art. 43 ust. 1 pkt 2 i ust. 14 ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 51 ust. 3 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 51 ust. 3 ustawy – podmiot indywidualny (legalny posiadacz broni).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 51 ust. 3 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi uznaje życie obywateli za niezbędny warunek moralnego i materialnego dobra Narodu.

Ustawa określa prawne podstawy działalności organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, które są obowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczania spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożywania, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwania następstw nadużywania alkoholu, a także wspierania działalności w tym zakresie organizacji społecznych i zakładów pracy (art. 1 ust. 1 ustawy). Organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego popierają także tworzenie i rozwój organizacji społecznych, których celem jest krzewienie trzeźwości i abstynencji, oddziaływanie na osoby nadużywające alkoholu oraz udzielanie pomocy ich rodzinom, jak również zapewniają warunki sprzyjające działaniom tych organizacji, a ponadto współdziałają z Kościołem Katolickim i innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi (art. 1 ust. 2–3 ustawy).

Obok nakładanych w tym zakresie obowiązków ustawodawca za naruszenie postanowień ustawy przewiduje również odpowiedzialność karną zarówno za przestępstwa, jak i za wykroczenia.

PRZESTĘPSTWA Z USTAWY O WYCHOWANIU W TRZEŹWOŚCI I PRZECIWDZIAŁANIU ALKOHOLOWI

Ustawa z dnia 26 października 1982 r.

o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Art. 43. 1. Kto sprzedaje lub podaje napoje alkoholowe w wypadkach, kiedy jest to zabronione, albo bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom, podlega grzywnie.

2. Tej samej karze podlega kierownik zakładu handlowego lub gastronomicznego, który nie dopełnia obowiązku nadzoru i przez to dopuszcza do popełnienia w tym zakładzie przestępstwa określonego w ust. 1.

3. W razie popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1 albo 2 można orzec przepadek napojów alkoholowych, chociażby nie były własnością sprawcy, można także orzec zakaz prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na sprzedaży lub podawaniu napojów alkoholowych.

4. Orzekanie w sprawach o przestępstwa określone w ust. 1 i 2 następuje na podstawie przepisów o postępowaniu karnym.

Przedmiot ochrony – zabezpieczenie niektórych miejsc określonych w ustawie przed sprzedawaniem lub podawaniem tam napojów alkoholowych oraz porządek w zakresie obrotu napojami alkoholowymi.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na:

- 1) sprzedaży lub podawaniu napojów alkoholowych bez wymaganego zezwolenia (art. 43 ust. 1 ustawy),
- 2) sprzedaży lub podawaniu napojów alkoholowych wbrew warunkom zezwolenia (art. 43 ust. 1 ustawy),
- 3) sprzedaży lub podawaniu napojów alkoholowych w wypadkach, kiedy jest to zabronione (art. 43 ust. 1 ustawy),
- 4) niedopełnieniu obowiązku nadzoru i dopuszczeniu w zakładzie handlowym lub gastronomicznym do sprzedawania lub podawania napojów alkoholowych wbrew zakazowi albo bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom (art. 43 ust. 2 ustawy).

Art. 43 ust. 1 ustawy – sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych bez wymaganego zezwolenia

Sprzedaż – to umowa wzajemna, w której sprzedawca (zbywca) zobowiązuje się przenieść na kupującego (nabywcę) własność rzeczy i wydać mu rzecz, a kupujący zobowiązuje się rzecz odebrać i zapłacić sprzedawcy cenę. Wyróżniamy sprzedaż detaliczną i sprzedaż hurtową.

Sprzedaż detaliczna – to sprzedaż towaru w małych ilościach bezpośrednio konsumentowi.

Sprzedaż hurtowa – to sprzedaż w dużych ilościach osobom nabywającym go w celu dalszej odsprzedaży lub produkcji¹⁴¹.

Przepis art. 43 ust. 1 ustawy penalizuje tylko sprzedaż detaliczną napojów alkoholowych bezpośrednio konsumentowi w placówkach handlu detalicznego.

¹⁴¹ *Słownik języka polskiego*, t. 3..., dz. cyt., s. 309.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Sprzedaż hurtowa alkoholu prowadzona przez podmiot gospodarczy nie wyczerpuje znamion przestępstwa z art. 43 ust. 1 ustawy¹⁴². Obecnie czyn taki stanowi przestępstwo określone w art. 45³ ust. 1 ustawy.

Podawanie napojów alkoholowych oznacza wręczanie, przekazywanie lub serwowanie, które wskazuje na cel bezpośredniej konsumpcji¹⁴³.

Sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych oznacza sprzedaż napojów alkoholowych wyłącznie w zakładach handlowych lub gastronomicznych do spożycia w miejscu sprzedaży.

Napój alkoholowy – to produkt przeznaczony do spożycia zawierający alkohol etylowy pochodzenia rolniczego w stężeniu przekraczającym 0,5% objętościowych alkoholu (art. 46 ust. 1 ustawy).

Sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu lub poza miejscem sprzedaży może być prowadzona tylko na podstawie zezwolenia wydanego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na lokalizację punktu sprzedaży (art. 18 ust. 1 ustawy).

Zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu lub poza miejscem sprzedaży wydaje się tylko dla punktów sprzedaży, których usytuowanie odpowiada zasadom określonym w drodze uchwały przez radę gminy. Rada gminy ustala dla terenu gminy (miasta) liczbę punktów sprzedaży napojów zawierających powyżej 4,5% alkoholu (z wyjątkiem piwa) przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży i w miejscu sprzedaży (art. 12 ust. 1 ustawy). Liczba punktów sprzedaży oraz usytuowanie miejsc sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych powinny być dostosowane do potrzeb ograniczania dostępności alkoholu, określonych w gminnym programie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych (art. 12 ust. 4 ustawy).

Sprzedaż detaliczną napojów alkoholowych, zawierających powyżej 4,5% alkoholu (z wyjątkiem piwa) przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży, prowadzi się w punktach sprzedaży, którymi są:

- 1) sklepy branżowe ze sprzedażą napojów alkoholowych,
- 2) wydzielone stoiska – w samoobsługowych placówkach handlowych o powierzchni sprzedażowej powyżej 200 m²,
- 3) pozostałe placówki samoobsługowe oraz inne placówki handlowe, w których sprzedawca prowadzi bezpośrednią sprzedaż napojów alkoholowych (art. 9⁶ ust. 1 ustawy).

¹⁴² Uchwała składu siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1991 r., V KZP 32/90 (OSNKW 1991, nr 7–9, poz. 32).

¹⁴³ M. Karpow, *Karalność podawania napojów alkoholowych*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 11, s. 151.

Art. 43 ust. 1 ustawy – sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych wbrew warunkom zezwolenia

Zezwolenia mogą być wydawane na sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych:

- 1) do spożycia w miejscu sprzedaży,
- 2) do spożycia poza miejscem sprzedaży,
- 3) do spożycia w miejscach sprzedaży lub poza miejscem sprzedaży na imprezach odbywających się na otwartym powietrzu,
- 4) do spożycia podczas organizacji przyjęć.

Zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu lub poza miejscem sprzedaży wydaje się oddzielnie na następujące rodzaje tych napojów:

- 1) zawierających do 4,5% alkoholu oraz na piwo,
- 2) zawierających powyżej 4,5% alkoholu do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa),
- 3) zawierających powyżej 18% alkoholu (art. 18 ust. 3 ustawy).

Zezwolenie wydaje się na czas oznaczony, nie krótszy niż 4 lata, a w przypadku sprzedaży napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży – nie krótszy niż 2 lata (art. 18 ust. 9 ustawy).

Przedsiębiorcy podający lub sprzedający różne mieszaniny napojów alkoholowych na podstawie posiadanych receptur, z wykorzystaniem napojów zawierających powyżej 18% alkoholu, są obowiązani do posiadania zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych zawierających powyżej 18% alkoholu (art. 18 ust. 14 ustawy). Zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych przedsiębiorcom posiadającym zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych oraz jednostkom Ochotniczych Straży Pożarnych mogą być wydawane wyłącznie jednorazowo na okres do 2 dni (art. 18¹ ust. 2–3 ustawy). Przedsiębiorcom, których działalność polega na organizowaniu przyjęć, zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych mogą być wydawane na okres do 2 lat (art. 18¹ ust. 4 ustawy). Przedsiębiorcy ci mają wyłączne prawo do prowadzenia sprzedaży i podawania napojów alkoholowych zawierających nie więcej niż 3,5% alkoholu na imprezach masowych, z wyłączeniem imprezy masowej podwyższonego ryzyka (art. 8a ust. 3 *Ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych*).

Art. 43 ust. 1 ustawy – sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych w wypadkach, kiedy jest to zabronione

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wprowadziła następujące zakazy oraz ograniczenia sprzedaży i podawania napojów alkoholowych:

- 1) na terenie szkół oraz innych zakładów i placówek oświatowo-wychowawczych, opiekuńczych i domów studenckich,
- 2) na terenie zakładów pracy oraz miejsc zbiorowego żywienia pracowników,
- 3) w miejscach i w czasie masowych zgromadzeń,
- 4) w środkach i obiektach komunikacji publicznej, z wyjątkiem wagonów restauracyjnych i bufetów w pociągach, w których dopuszcza się sprzedaż,

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- podawanie i spożywanie napojów alkoholowych do 4,5% zawartości alkoholu oraz piwa,
- 5) w obiektach zajmowanych przez organy wojskowe i spraw wewnętrznych, jak również w rejonie obiektów koszarowych i zakwaterowania przejściowego jednostek wojskowych,
 - 6) w ośrodkach szkoleniowych, jeżeli napój alkoholowy zawiera więcej niż 18% alkoholu,
 - 7) w domach wypoczynkowych, jeżeli napój alkoholowy zawiera więcej niż 18% alkoholu,
 - 8) na imprezach odbywających się na otwartym powietrzu bez zezwolenia i poza miejscami do tego wyznaczonymi, jeżeli napój alkoholowy zawiera więcej niż 4,5% alkoholu,
 - 9) w innych nie wymienionych miejscach, obiektach lub na określonych obszarach gminy, jeżeli ze względu na ich charakter rada gminy wprowadziła czasowy lub stały zakaz sprzedaży i podawania napojów alkoholowych,
 - 10) osobom, których zachowanie wskazuje, że znajdują się w stanie nietrzeźwości,
 - 11) osobom do lat 18,
 - 12) na kredyt lub pod zastaw (art. 14 ust. 1 i 2a–6 i art. 15 ust. 1 ustawy).

Rada Ministrów ponadto, ze względu na bezpieczeństwo i porządek publiczny, w drodze rozporządzenia, może wprowadzać na czas określony na obszarze całego kraju albo jego części całkowity lub częściowy zakaz sprzedaży i podawania napojów alkoholowych; w sytuacjach wymagających niezwłocznego działania Rada Ministrów może wprowadzić zakaz sprzedaży i podawania napojów alkoholowych w innym trybie (art. 19 ustawy).

Art. 43 ust. 2 ustawy – niedopełnienie obowiązku nadzoru i dopuszczenie w zakładzie handlowym lub gastronomicznym do sprzedawania lub podawania napojów alkoholowych wbrew zakazowi albo bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom

Ustawa zobowiązuje kierownika zakładu handlowego lub gastronomicznego do nadzoru nad przestrzeganiem przez pracowników jej postanowień. W przypadku ustalenia, że w wyniku niedopatrzania kierownika popełniono przestępstwo z art. 43 ust. 1 ustawy ponosi on odpowiedzialność karną z art. 43 ust. 2 ustawy.

Skutek – przestępstwo z art. 43 ust. 1 ustawy – przestępstwo formalne, natomiast przestępstwo z art. 43 ust. 2 ustawy – przestępstwo materialne.

Podmiot przestępstwa – z art. 43 ust. 1 ustawy – podmiot powszechny, natomiast podmiot przestępstwa z art. 43 ust. 2 ustawy – podmiot indywidualny (kierownik zakładu handlowego lub gastronomicznego).

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwa określone w art. 43 ust. 1 i 2 ustawy zagrożone są karą grzywny (od 10 do 540 stawek dziennych, przy czym stawka dzienna nie może być niższa niż 10 zł ani też przekraczać 2.000 zł).

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (art. 43 ust. 3 ustawy) stanowi, że w razie popełnienia przestępstwa określonego w art. 43 ust. 1 i 2 ustawy można orzec środek karny przepadku napojów alkoholowych, chociażby przedmioty te nie stanowiły własności sprawcy, gdyż zgodnie z kodeksem karnym przepadek przedmiotów nie będących własnością sprawcy przestępstwa można orzec tylko wtedy, gdy przepis tak stanowi (art. 44 § 7 k.k.). Ustawa przewiduje ponadto możliwość orzeczenia środka karnego w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na sprzedaży lub podawaniu napojów alkoholowych (art. 43 ust. 3 ustawy). Zakaz taki może orzec sąd w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z prowadzeniem takiej działalności, jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem (art. 41 § 2 k.k.).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r.

o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Art. 45². 1. Kto wbrew postanowieniom zawartym w art. 13¹ prowadzi reklamę lub promocję napojów alkoholowych lub informuje o sponsorowaniu imprezy masowej, z zastrzeżeniem art. 13¹ ust. 5 i 6,

podlega grzywnie od 10.000 do 500.000 zł.

2. Orzekanie w sprawach o czyn wymieniony w ust. 1 następuje na podstawie przepisów o postępowaniu karnym.

3. Jeżeli czyn określony w ust. 1 został popełniony w zakresie działalności przedsiębiorcy, za sprawcę czynu zabronionego uznaje się osobę odpowiedzialną za zlecenie lub prowadzenie reklamy napojów alkoholowych.

Przedmiot ochrony – zabezpieczenie społeczeństwa przed wpływem reklamy lub promocji napojów alkoholowych.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na:

- 1) prowadzeniu reklamy lub promocji napojów alkoholowych wbrew przepisom ustawy (art. 45² ust. 1 ustawy),
- 2) informowaniu o sponsorowaniu imprezy masowej z zastrzeżeniami określonymi przez przepisy ustawy (art. 45² ust. 1 ustawy).

Art. 45² ust. 1 ustawy – prowadzenie reklamy lub promocji napojów alkoholowych wbrew przepisom ustawy

Reklama napojów alkoholowych – to publiczne rozpowszechnianie znaków towarowych napojów alkoholowych lub symboli graficznych z nimi związanych, a także nazw i symboli graficznych przedsiębiorców produkujących napoje alkoholowe, nieróżniących się od nazw i symboli graficznych napojów alkoholowych, służące popularyzowaniu znaków towarowych napojów alkoholowych; za reklamę nie uważa się informacji używanych do celów handlowych pomiędzy przedsiębiorcami zajmującymi się produkcją, obrotem hurtowym i handlem napojami alkoholowymi (art. 2¹ pkt 3 ustawy).

Promocja napojów alkoholowych – to publiczna degustacja napojów alkoholowych, rozdawanie rekwizytów związanych z napojami alkoholowymi, organizowanie premiowanej sprzedaży napojów alkoholowych, a także inne formy publicznego zachęcania do nabywania napojów alkoholowych (art. 2¹ pkt 2 ustawy).

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi zabrania na obszarze kraju reklamy i promocji napojów alkoholowych, z wyjątkiem piwa, którego reklama i promocja jest dozwolona, pod warunkiem że (art. 13¹ ust. 1 ustawy):

- 1) nie jest kierowana do małoletnich,
- 2) nie przedstawia osób małoletnich,
- 3) nie łączy spożywania alkoholu ze sprawnością fizyczną bądź kierowaniem pojazdami,
- 4) nie zawiera stwierdzeń, że alkohol ma właściwości lecznicze, jest środkiem stymulującym, uspokajającym lub sposobem rozwiązywania konfliktów osobistych,
- 5) nie zachęca do nadmiernego spożycia alkoholu,
- 6) nie przedstawia abstynencji lub umiarkowanego spożycia alkoholu w negatywny sposób,
- 7) nie podkreśla wysokiej zawartości alkoholu w napojach alkoholowych jako cechy wpływającej pozytywnie na jakość napoju alkoholowego,
- 8) nie wywołuje skojarzeń z:
 - a) atrakcyjnością seksualną,
 - b) relaksem lub wypoczynkiem,
 - c) nauką lub pracą,
 - d) sukcesem zawodowym lub życiowym.

Reklama i promocja piwa nie może być prowadzona (art. 13¹ ust. 2 ustawy):

- 1) w telewizji, radiu, kinie i teatrze między godziną 6.00 a 20.00, z wyjątkiem reklamy prowadzonej przez organizatora imprezy sportu wyczynowego lub profesjonalnego w trakcie trwania tej imprezy,
- 2) na kasetach wideo i innych nośnikach,
- 3) w prasie młodzieżowej i dziecięcej,
- 4) na okładkach dzienników i czasopism,
- 5) na słupach i tablicach reklamowych i innych stałych i ruchomych powierzchni wykorzystywanych do reklamy, chyba że 20% powierzchni reklamy zajmować będą widoczne i czytelne napisy informujące o szkodliwości spożycia alkoholu lub o zakazie sprzedaży alkoholu małoletnim,
- 6) z udziałem małoletnich.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi zabrania (art. 13¹ ust. 3–4 ustawy):

- reklamy, promocji produktów i usług, których nazwa, znak towarowy, kształt graficzny lub opakowanie wykorzystuje podobieństwo lub jest tożsame z oznaczeniem napoju alkoholowego lub innym symbolem obiektywnie odnoszącym się do napoju alkoholowego,
- reklamy i promocji przedsiębiorców oraz innych podmiotów, które w swoim wizerunku reklamowym wykorzystują nazwę, znak towarowy, kształt graficzny lub opakowanie związane z napojem alkoholowym, jego producentem lub dystrybutorem.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi stanowi, że zakaz na obszarze kraju reklamy i promocji napojów alkoholowych dotyczy również wydawnictw promocyjno-reklamowych przekazywanych przez producentów, dystrybutorów lub handlowców napojów alkoholowych klientom detalicznym (art. 13¹ ust. 8 ustawy).

Zakazy dotyczące reklamy i promocji oraz informowania o sponsorowaniu określone w art. 13¹ ustawy nie obejmują reklamy i promocji napojów alkoholowych prowadzonej wewnątrz pomieszczeń hurtowni, wydzielonych stoisk lub punktów prowadzących wyłącznie sprzedaż napojów alkoholowych oraz na terenie punktów prowadzących sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (art. 13¹ ust. 9 ustawy).

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi stanowi, że zakazy zawarte w art. 13¹ ustawy dotyczące reklamy i promocji oraz informowania o sponsorowaniu dotyczą osób fizycznych, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, które uczestniczą w prowadzeniu reklamy w charakterze zleceniodawcy albo zleceniobiorcy niezależnie od sposobu i formy jej prezentacji (art. 13¹ ust. 10 ustawy).

Art. 45² ust. 1 ustawy – informowanie o sponsorowaniu imprezy masowej z zastrzeżeniami określonymi przez przepisy ustawy

Informowanie o sponsorowaniu – to prezentowanie informacji zawierającej nazwę sponsora lub jego znak towarowy w związku ze sponsorowaniem (art. 2¹ pkt 5 ustawy).

Sponsorowanie – to bezpośrednie lub pośrednie finansowanie lub współfinansowanie działalności osób fizycznych, osób prawnych lub jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, dla upowszechniania, utrwalania lub podniesienia renomy nazwy, producenta lub dystrybutora, znaku towarowego lub innego oznaczenia indywidualizującego przedsiębiorcę, jego działalność, towar lub usługę, w zamian za informowanie o sponsorowaniu (art. 2¹ pkt 4 ustawy).

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi zabrania informowania o sponsorowaniu imprez sportowych, koncertów muzycznych oraz innych imprez masowych przez producentów i dystrybutorów napojów, których zasadniczą działalność stanowi produkcja lub sprzedaż napojów alkoholowych zawierających od 8% do 18% alkoholu, w jakikolwiek inny sposób niż poprzez umieszczanie wewnątrz dzienników i czasopism, na zaproszeniu, bilecie, plakacie, produkcie lub tablicy informacyjnej związanej z określoną imprezą nazwy producenta lub dystrybutora oraz jego znaku towarowego, z zastrzeżeniem takim, że informowanie o sponsorowaniu może być prowadzone w radiu i telewizji pod warunkiem, iż będzie ograniczone wyłącznie do podania nazwy producenta lub dystrybutora napojów zawierających do 18% alkoholu lub jego znaku towarowego, a informacja ta nie będzie prezentowana w telewizji przez osobę fizyczną lub z wykorzystaniem wizerunku postaci ludzkiej (art. 13¹ ust. 5–6 ustawy). Ponadto ustawa zabrania informowania o sponsorowaniu innych imprez niż imprezy sportowe, koncerty muzyczne oraz inne

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

imprezy masowe przez producentów i dystrybutorów napojów alkoholowych, których zasadniczą działalność stanowi produkcja lub sprzedaż napojów alkoholowych zawierających od 8% do 18% alkoholu oraz informowania o sponsorowaniu przez producentów i dystrybutorów napojów zawierających powyżej 18% alkoholu (art. 13¹ ust. 7 ustawy).

Skutek – przestępstwo z art. 45² ust. 1 ustawy – przestępstwo formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 45² ust. 1 ustawy – podmiot powszechny, natomiast jeżeli przestępstwo zostało popełnione w zakresie działalności przedsiębiorcy, za sprawcę czynu zabronionego uznaje się osobę odpowiedzialną za zlecenie lub prowadzenie reklamy napojów alkoholowych – podmiot indywidualny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwo określone w art. 45² ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny od 10.000 zł do 500.000 zł.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r.

o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Art. 45³. 1. Kto bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom prowadzi obrót hurtowy napojami alkoholowymi,
podlega grzywnie od 10.000 do 500.000 zł.

1a. W razie popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1 można orzec przepadek napojów alkoholowych, chociażby nie były własnością sprawcy, można także orzec zakaz prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na hurtowym obrocie napojami alkoholowymi.

2. W wypadkach mniejszej wagi sprawca czynu określonego w ust. 1 podlega karze grzywny do 5.000 zł.

3. Orzekanie w sprawach o czyn wymieniony w ust. 1 następuje na podstawie przepisów o postępowaniu karnym.

4. Jeżeli czyn określony w ust. 1 został popełniony w zakresie działalności przedsiębiorcy, za sprawcę czynu zabronionego uznaje się osobę odpowiedzialną za wprowadzenie napojów alkoholowych do obrotu hurtowego.

Przedmiot ochrony – porządek w zakresie obrotu napojami alkoholowymi¹⁴⁴.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy przestępstwa polega na:

- 1) prowadzeniu obrotu hurtowego napojami alkoholowymi bez wymaganego zezwolenia (art. 45³ ust. 1 ustawy),
- 2) prowadzeniu obrotu hurtowego napojami alkoholowymi wbrew warunkom zezwolenia (art. 45³ ust. 1 ustawy),
- 3) prowadzeniu obrotu hurtowego napojami alkoholowymi bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom w wypadkach mniejszej wagi (art. 45³ ust. 2 ustawy).

¹⁴⁴ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie karnym...*, dz. cyt., s. 588.

Art. 45³ ust. 1 ustawy – prowadzenie obrotu hurtowego napojami alkoholowymi bez wymaganego zezwolenia

Obrót hurtowy napojami alkoholowymi – zakup napojów alkoholowych w celu dalszej ich odsprzedaży przedsiębiorcom posiadającym właściwe zezwolenia (art. 2¹ pkt 7 ustawy).

Obrót hurtowy w kraju napojami alkoholowymi o zawartości powyżej 18% alkoholu może być prowadzony tylko na podstawie zezwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw gospodarki, natomiast obrót hurtowy napojami alkoholowymi o zawartości do 18% alkoholu może być prowadzony tylko na podstawie zezwolenia wydanego przez marszałka województwa (art. 9 ust. 1–2 ustawy).

Producent napojów alkoholowych jest obowiązany do uzyskania zezwolenia na obrót hurtowy napojami alkoholowymi, jeżeli zbywa swoje wyroby przedsiębiorcom posiadającym zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu lub poza miejscem sprzedaży wydane przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), właściwego ze względu na lokalizację punktu sprzedaży (art. 9 ust. 5 ustawy).

Art. 45³ ust. 1 ustawy – prowadzenie obrotu hurtowego napojami alkoholowymi wbrew warunkom zezwolenia

Zezwolenia na obrót hurtowy w kraju napojami alkoholowymi o zawartości do 18% alkoholu i o zawartości powyżej 18% alkoholu wydaje się oddzielnie na obrót następującymi rodzajami napojów alkoholowych:

- 1) o zawartości do 4,5% alkoholu oraz na piwo,
- 2) o zawartości powyżej 4,5% do 18% alkoholu, z wyjątkiem piwa,
- 3) o zawartości powyżej 18% alkoholu (art. 9¹ ust. 1 ustawy).

Zezwolenia na obrót hurtowy napojami alkoholowymi wydaje się na czas oznaczony:

- 1) napojami alkoholowymi o zawartości do 4,5% alkoholu oraz na piwo i o zawartości powyżej 4,5% do 18% alkoholu, z wyjątkiem piwa – nie dłuższy niż 2 lata,
- 2) napojami alkoholowymi o zawartości powyżej 18% alkoholu – nie dłuższy niż rok (art. 9¹ ust. 1 ustawy).

Przestępstwo z art. 45³ ust. 1 ustawy zachodzi wtedy, gdy prowadzony jest obrót hurtowy napojami alkoholowymi bez zezwolenia, ale również wtedy, gdy zostało ono cofnięte lub gdy wygasło¹⁴⁵.

Art. 45³ ust. 2 ustawy – prowadzenie obrotu hurtowego napojami alkoholowymi bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom w wypadkach mniejszej wagi

Przepis art. 45³ ust. 2 ustawy przewiduje uprzywilejowany typ przestępstwa ze względu na tzw. wypadek mniejszej wagi. Ustawa nie wyjaśnia tego sformułowania. Na gruncie doktryny i orzecznictwa występują rozbieżności

¹⁴⁵ Tamże, s. 589.

w rozumieniu tego pojęcia. Przeważa stanowisko, iż jest to dodatkowa cecha znamienia tworząca uprzywilejowany typ przestępstwa. Wypadek mniejszej wagi przestępstwa zachodzi wówczas, gdy zostały zrealizowane wszystkie ustawowe znamiona przestępstwa typu podstawowego, a ponadto zachodzą dodatkowe szczególne okoliczności zasługujące na łagodniejsze w porównaniu z typem podstawowym ustawowe zagrożenia karą, a tym samym na łagodniejsze potraktowanie sprawcy czynu. Przy ocenie, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi w danej sprawie, należy brać pod uwagę przesłanki przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, kładąc akcent na te elementy, które są charakterystyczne dla konkretnego czynu, z wyłączeniem właściwości i warunków osobistych sprawcy oraz uprzedniej jego karalności, gdyż właściwości i warunki osobiste sprawcy, jego sposób życia i dotychczasowa karalność, zachowanie się przed i po popełnieniu przestępstwa nie występują nigdzie jako znamiona przestępstwa i nie są istotne dla dokonania poprawnej kwalifikacji prawnej czynu¹⁴⁶. Przesłanki przedmiotowe, które należy uwzględnić, to przede wszystkim rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób działania sprawcy, użyte środki, czas i miejsce popełnienia czynu. Przesłanki podmiotowe to głównie postać i nagłość zamiaru, cel i motyw działania sprawcy, pobudki, stopień winy, wpływ innej osoby na zachowanie sprawcy, waga naruszonych przez sprawcę obowiązków.

Uprzywilejowany typ przestępstwa, tzw. przypadek mniejszej wagi, zachodzi, gdy przedmiotem obrotu handlowego była np. bardzo mała ilość napojów alkoholowych bądź warunki zezwolenia zostały w małym zakresie naruszone¹⁴⁷.

Skutek – przestępstwa z art. 45³ ust. 1 i 2 ustawy – przestępstwa formalne.

Podmiot przestępstwa – z art. 45³ ust. 1 i 2 ustawy – podmiot powszechny, natomiast jeżeli przestępstwo zostało popełnione w zakresie działalności przedsiębiorcy, za sprawcę czynu zabronionego uznaje się osobę odpowiedzialną za wprowadzenie napojów alkoholowych do obrotu hurtowego – podmiot indywidualny.

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Przestępstwa określone w art. 45³ ust. 1 i 2 ustawy zagrożone są karą grzywny od 10.000 zł do 500.000 zł.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (art. 45³ ust. 1a ustawy) stanowi, że w razie popełnienia przestępstwa określonego w art. 45³ ust. 1 i 2 ustawy można orzec środek karny przepadek napojów alkoholowych, chociażby przedmioty te nie stanowiły własności sprawcy, gdyż zgodnie z kodeksem karnym przepadek przedmiotów nie będących własnością sprawcy przestępstwa można orzec tylko wtedy, gdy przepis tak stanowi (art. 44

¹⁴⁶ T. Hajduk, *Wypadki przestępstw mniejszej wagi (ze szczególnym uwzględnieniem kradzieży z włamaniem)*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 5, s. 57–60.

¹⁴⁷ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie karnym...*, dz. cyt., s. 590.

§ 7 k.k.). Ustawa przewiduje ponadto możliwość orzeczenia środka karnego w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na hurtowym obrocie napojami alkoholowymi (art. 45³ ust. 1a ustawy). Zakaz taki może orzec sąd w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z prowadzeniem takiej działalności, jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża istotnym dobrom chronionym prawem (art. 41 § 2 k.k.).

WYKROCZENIA Z USTAWY O WYCHOWANIU W TRZEŹWOŚCI I PRZECIWDZIAŁANIU ALKOHOLIZMOWI

Ustawa z dnia 26 października 1982 r.

o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Art. 43¹. 1. Kto spożywa napoje alkoholowe wbrew zakazom określonym w art. 14 ust. 1 i 2a–6 albo nabywa lub spożywa napoje alkoholowe w miejscach nielegalnej sprzedaży, albo spożywa napoje alkoholowe przyniesione przez siebie lub inną osobę w miejscach wyznaczonych do ich sprzedaży lub podawania, podlega karze grzywny.

2. Usiłowanie wykroczenia określonego w ust. 1 jest karalne.

3. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1 można orzec przepadek napojów alkoholowych, chociażby nie były własnością sprawcy.

Przedmiot ochrony – zabezpieczenie niektórych miejsc określonych w ustawie przed spożywaniem tam napojów alkoholowych oraz porządek w zakresie obrotu napojami alkoholowymi.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) spożywaniu napojów alkoholowych wbrew zakazom określonym w art. 14 ust. 1 i 2a–6 ustawy (art. 43¹ ust. 1 ustawy),
- 2) nabywaniu lub spożywaniu napojów alkoholowych w miejscach nielegalnej sprzedaży (art. 43¹ ust. 1 ustawy),
- 3) spożywaniu napojów alkoholowych przyniesionych przez siebie lub przez inną osobę w miejscach wyznaczonych do ich sprzedaży lub podawania (art. 43¹ ust. 1 ustawy).

Art. 43¹ ust. 1 ustawy – spożywanie napojów alkoholowych wbrew zakazom określonym ustawą

Spożywanie – to wprowadzenie napoju bądź pokarmu przez jamę ustną do żołądka¹⁴⁸.

W myśl ustawy **spożywanie** oznacza faktyczne picie napoju alkoholowego.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi zabrania spożywania napojów alkoholowych:

- 1) na terenie szkół oraz innych zakładów i placówek oświatowo-wychowawczych, opiekuńczych i domów studenckich,
- 2) na terenie zakładów pracy oraz miejsc zbiorowego żywienia pracowników,
- 3) w miejscach i w czasie masowych zgromadzeń,

¹⁴⁸ *Słownik języka polskiego*, t. 3..., dz. cyt., s. 300.

Temat nr 1. Wybrane elementy prawa karnego i prawa wykroczeń

- 4) w środkach i obiektach komunikacji publicznej, z wyjątkiem wagonów restauracyjnych i bufetów w pociągach, w których dopuszcza się sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholowych do 4,5% zawartości alkoholu oraz piwa,
- 5) w obiektach zajmowanych przez organy wojskowe i spraw wewnętrznych, jak również w rejonie obiektów koszarowych i zakwaterowania przejściowego jednostek wojskowych,
- 6) na ulicach, placach i w parkach, z wyjątkiem miejsc przeznaczonych do ich spożycia na miejscu, w punktach sprzedaży tych napojów,
- 7) w ośrodkach szkoleniowych, jeżeli napój alkoholowy zawiera więcej niż 18% alkoholu,
- 8) w domach wypoczynkowych, jeżeli napój alkoholowy zawiera więcej niż 18% alkoholu,
- 9) na imprezach odbywających się na otwartym powietrzu bez zezwolenia i poza miejscami do tego wyznaczonymi, jeżeli napój alkoholowy zawiera więcej niż 4,5% alkoholu,
- 10) w innych niewymienionych miejscach, obiektach lub na określonych obszarach gminy, jeżeli ze względu na ich charakter rada gminy wprowadziła czasowy lub stały zakaz spożywania napojów alkoholowych (art. 14 ust. 1 i 2a–6 ustawy).

Art. 43¹ ust. 1 ustawy – nabywanie lub spożywanie napojów alkoholowych w miejscach nielegalnej sprzedaży

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi zabrania nabywania lub spożywania napojów alkoholowych w miejscach nielegalnej sprzedaży, np. w tzw. melinach.

Art. 43¹ ust. 1 ustawy – spożywanie napojów alkoholowych przyniesionych przez siebie lub inną osobę w miejscach wyznaczonych do ich sprzedaży lub podawanie

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi zabrania spożywania takich napojów alkoholowych w sklepach prowadzących ich sprzedaż lub w innych takich miejscach, np. w restauracjach.

Art. 43¹ ust. 2 ustawy – usiłowanie wykroczenia określonego w ust. 1 jest karalne

Usiłowanie popełnienia wykroczenia z art. 43¹ ust. 1 ustawy jest karalne. Odpowiedzialność za usiłowanie zachodzi wówczas, gdy sprawca w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje (art. 11 § 1 k.w.), np. gdy sprawca rozpoczyna czynność spożywania napoju alkoholowego, np. poprzez podniesienie kieliszka do ust, jak również wtedy, gdy jego zachowanie bezpośrednio poprzedza tę czynność i jest wyrazem jego zamiaru spożycia w tym miejscu napoju alkoholowego, np. rozlanie napoju alkoholowego do kieliszka czy szklanki

lub nawet otworzenie butelki celem rozlania jej zawartości do kieliszka albo też spożycia tego napoju alkoholowego bezpośrednio z butelki¹⁴⁹.

Skutek – wykroczenie z art. 43¹ ust. 1 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 43¹ ust. 1 ustawy – podmiot powszechny.

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 43¹ ust. 1 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł), przy czym za spożywanie napoju alkoholowego w miejscach objętych zakazem ustawowym sprawca może zostać ukarany mandatem karnym w wysokości 100 zł, zgodnie z przepisami *Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie wysokości grzywien nakładanych w drodze mandatów karnych za wybrane rodzaje wykroczeń*.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (art. 43¹ ust. 3 ustawy) przewiduje w przypadku popełnienia wykroczenia określonego w art. 43¹ ust. 1 ustawy fakultatywny środek karny przepadku napojów alkoholowych, chociażby przedmioty te nie stanowiły własności sprawcy, gdyż zgodnie z kodeksem wykroczeń przepadek przedmiotów nie będących własnością sprawcy wykroczenia można orzec tylko wtedy, gdy przepis tak stanowi (art. 30 § 2 k.w.).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r.

o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Art. 44. Kto wbrew szczególnemu obowiązkowi nadzoru dopuszcza do sprzedawania, podawania lub spożywania napojów alkoholowych na terenie zakładu pracy, jak również powziąwszy wiadomość o sprzedawaniu, podawaniu lub spożywaniu na terenie zakładu pracy takich napojów, nie podejmie prawem przewidzianego postępowania,

podlega karze grzywny.

Przedmiot ochrony – porządek, dyscyplina i bezpieczeństwo na terenie zakładu pracy¹⁵⁰.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) dopuszczeniu do sprzedawania, podawania lub spożywania napojów alkoholowych na terenie zakładu pracy wbrew szczególnemu obowiązkowi nadzoru (art. 44 ustawy),
- 2) zaniechaniu podjęcia prawem przewidzianego postępowania w przypadku powzięcia wiadomości o sprzedawaniu, podawaniu lub spożywaniu napojów alkoholowych na terenie zakładu pracy (art. 44 ustawy).

¹⁴⁹ M. Bojarski, *Usiłowanie dokonania wykroczenia z art. 43 ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, „Zagadnienia Wykroczeń” 1985, nr 1, s. 42–43.

¹⁵⁰ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie wykroczeń...*, dz. cyt., s. 724.

Art. 44 ustawy – dopuszczenie do sprzedawania, podawania lub spożywania napojów alkoholowych na terenie zakładu pracy wbrew szczególnemu obowiązkowi nadzoru

Ustawa zobowiązuje osoby, które z tytułu szczególnego nadzoru odpowiedzialne są za wyeliminowanie i niedopuszczenie do sprzedawania, podawania i spożywania napojów alkoholowych na terenie zakładu pracy. Osobami takimi są dyrektorzy i kierownicy zakładów pracy¹⁵¹. W przypadku ustalenia, że w wyniku niedopatrzania przełożonego doszło do sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych na terenie zakładu pracy ponosi on odpowiedzialność karną za wykroczenie z art. 44 ustawy.

Art. 44 ustawy – zaniechanie podjęcia prawem przewidzianego postępowania w przypadku powzięcia wiadomości o sprzedawaniu, podawaniu lub spożywaniu napojów alkoholowych na terenie zakładu pracy

Zaniechanie prawem przewidzianego postępowania wobec tego, kto na terenie zakładu pracy sprzedaje, podaje czy spożywa napoje alkoholowe polegać może na:

- 1) niezawiadomieniu organów ścigania o popełnieniu przestępstwa, w przypadku gdy doszło do sprzedawania lub podawania napojów alkoholowych,
- 2) niezareagowaniu na popełnione wykroczenie, w sytuacji gdy miało miejsce spożywanie napojów alkoholowych,
- 3) niewyciągnięciu wobec naruszających postanowienia ustawy konsekwencji służbowych (dyscyplinarnych)¹⁵².

Skutek – wykroczenie z art. 44 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 44 ustawy – podmiot indywidualny (dyrektorzy i kierownicy zakładów pracy).

Strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym.

Wykroczenie określone w art. 44 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r.

o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Art. 45. Kto wbrew postanowieniom zawartym w art. 13 ust. 1 i 2:

- 1) dostarcza napoje alkoholowe do miejsc sprzedaży lub
- 2) nie uwidacznia informacji o szkodliwości spożywania alkoholu,
podlega karze grzywny.

Art. 45¹. Orzekanie w sprawach o czyny wymienione w art. 43¹–45 następuje na podstawie przepisów o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

Przedmiot ochrony – zabezpieczenie gwarancji, iż przeznaczone do spożycia napoje alkoholowe pochodzą z legalnego źródła i odpowiadają podanym na etykiecie parametrom (np. co do ilości i rodzaju alkoholu). Przepis chroni ponadto interes społeczny w zakresie zwalczania alkoholizmu poprzez zabezpieczenie

¹⁵¹ Tamże, s. 727.

¹⁵² M. Bojarski, W. Radecki, *Pozakodeksowe przepisy karne z komentarzem. Aktualne*, Warszawa 1992, s. 343.

obowiązku uwidaczniania informacji o szkodliwości spożywania napojów alkoholowych¹⁵³.

Strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy wykroczenia polega na:

- 1) dostarczaniu napojów alkoholowych do miejsc sprzedaży wbrew postanowieniom ustawy (art. 45 pkt 1 ustawy),
- 2) niewidacznianiu informacji o szkodliwości spożywania alkoholu (art. 45 pkt 2 ustawy).

Art. 45 pkt 1 ustawy – dostarczenie napojów alkoholowych do miejsc sprzedaży wbrew postanowieniom ustawy

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi zawiera nakaz dostarczenia alkoholu do miejsc sprzedaży tylko w naczyniach zamkniętych, z oznaczeniem nazwy producenta, rodzaju i ilości napoju oraz jego mocy (art. 13 ust. 1 ustawy).

Art. 45 pkt 2 ustawy – niewidacznianie informacji o szkodliwości spożywania alkoholu

Przepisy ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi określają, iż w miejscach sprzedaży i podawania napojów alkoholowych powinna być uwidoczniiona informacja o szkodliwości spożywania alkoholu (art. 13 ust. 2 ustawy).

Skutek – wykroczenie z art. 45 ustawy – wykroczenie formalne.

Podmiot wykroczenia – z art. 45 ustawy – podmiot indywidualny (osoba dostarczająca napoje alkoholowe, sprzedający napoje alkoholowe).

Strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność.

Wykroczenie określone w art. 45 ustawy zagrożone jest karą grzywny (od 20 zł do 5.000 zł), przy czym za niewidacznianie informacji o szkodliwości spożywania alkoholu (art. 45 pkt 2 ustawy) sprawca może zostać ukarany mandatem karnym w wysokości 150 zł, zgodnie z przepisami *Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie wysokości grzywien nakładanych w drodze mandatów karnych za wybrane rodzaje wykroczeń*.

¹⁵³ M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie wykroczeń...*, dz. cyt., s. 728.

TEMAT NR 2.

POSTĘPOWANIE W SPRAWACH NIELETNICH I MAŁOLETNIACH POZBAWIONYCH OPIEKI

ZAGADNIENIE NR 1.

ZADANIA DZIELNICOWEGO WOBEC NIELETNICH ZAGROŻONYCH DEMORALIZACJĄ I SPRAWCÓW CZYNÓW KARALNYCH

Zadania dzielnicowego wobec nieletnich małoletnich są określone w § 11 Zarządzenia nr 1619 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 listopada 2010 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich.

Dzielnicowy w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich jest zobowiązany w szczególności do:

- 1) uzyskiwania i wymiany z komórką do spraw nieletnich i patologii, w braku komórki do spraw przestępczości nieletnich w służbie kryminalnej, informacji o nieletnich sprawcach czynów karalnych oraz nieletnich, którzy:
 - a) są organizatorami lub przywódcami grup przestępczych,
 - b) oczekują na umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, schronisku dla nieletnich lub zakładzie poprawczym, albo wobec których sąd orzekł umieszczenie w ośrodku resocjalizacyjnym z warunkowym zawieszeniem na okres próby,
 - c) przebywają na przepustkach z młodzieżowego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii, schroniska dla nieletnich lub zakładu poprawczego,
- 2) uzyskiwania i wymiany informacji z komórką do spraw nieletnich i patologii o:
 - a) nieletnich wykazujących przejawy demoralizacji oraz stwarzających trudności wychowawcze przejawiające się m.in. ucieczkami z domu,
 - b) małoletnich, którzy ze względu na środowisko rodzinne są szczególnie narażeni na demoralizację lub popełnianie czynów zabronionych,
 - c) rodzinach dysfunkcyjnych oraz sytuacji małoletnich i nieletnich w rodzinach, w których występuje przemoc,
- 3) przeprowadzania rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych z nieletnimi zagrożonymi demoralizacją oraz ich rodzicami, opiekunami, rodzeństwem, rówieśnikami lub osobami dorosłymi utrzymującymi z nimi kontakty,
- 4) uczestniczenia w działaniach profilaktycznych realizowanych przez komórkę do spraw nieletnich i patologii,

- 5) bieżącej współpracy w zakresie, o którym mowa w pkt 2, z pracownikami jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, pedagogami szkolnymi, a także kuratorami sądów rodzinnych.

ZAGADNIENIE NR 3.

ZADANIA DZIELNICOWEGO WOBEC MAŁOLETNIICH POZBAWIONYCH OPIEKI

Podstawowym prawem dziecka jest prawo do wychowywania się i dorastania w rodzinie. W przypadku, gdy dziecko pozbawione jest naturalnej ochrony ze strony rodziców, państwo jest zobowiązane zapewnić dziecku opiekę. To prawo jest bardzo silnie podkreślane zarówno w konstytucji, jak i ustawach szczególnych, a także w aktach międzynarodowych.

Podstawowy akt prawny Rzeczypospolitej Polskiej, jakim jest Konstytucja, w art. 72 ust. 2 mówi, że „Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych”.

Jednym z takich organów jest Policja, na której spoczywa szczególnie obowiązek reagowania na sytuacje, gdy małoletni pozbawiony jest opieki. W ww. zarządzeniu nr 1619 komendanta głównego Policji policjanci, w tym dzielnicowi, mają obowiązek podczas np. legitymowania małoletnich pozostających w porze nocnej bez opieki rodziców lub opiekunów w miejscach i okolicznościach, gdzie mogą stać się ofiarami lub sprawcami przestępstwa lub wykroczenia. W przypadku wystąpienia takiej okoliczności dzielnicowy może w uzasadnionych przypadkach przekazać takiego małoletniego rodzicom lub opiekunom. Wówczas jest zobligowany odebrać od rodzica lub opiekuna pisemnego poświadczenia odbioru. Wzór poświadczenia określony jest w załączniku nr 1 ww. zarządzenia. Ponadto na podstawie np. notatki urzędowej dzielnicowego, informującej o fakcie legitymowania małoletniego pozostającego bez opieki rodziców lub opiekunów prawnych, policjant z komórki ds. nieletnich i patologii pisemnie zawiadamia rodziców lub opiekunów o fakcie legitymowania małoletniego.

W okolicznościach bardziej skomplikowanych, gdy dziecko jest pozbawione całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, zapewnia się opiekę i wychowanie w rodzinie zastępczej. Może to być np. sytuacja, gdy rodzice małoletniego są w stanie upojenia alkoholowego, a brak osób, które mogłyby zaopiekować się małoletnim. Rodzina zastępcza zawodowa, niespokrewniona z dzieckiem nie może odmówić przyjęcia dziecka w wieku do 10 lat, jeżeli zostało doprowadzone przez Policję.

Zgodnie z art. 71 ust. 6 *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* przyjęcie dziecka doprowadzonego przez Policję może nastąpić bez zgody opiekunów prawnych w sytuacji zagrożenia dobra dziecka, a w szczególności:

- 1) zagrożenia zdrowia lub życia dziecka,

Temat nr 2. Postępowanie w sprawach nieletnich i małoletnich

- 2) porzucenia dziecka,
- 3) gdy nie jest możliwe ustalenie tożsamości rodziców lub miejsca ich pobytu.

O przyjęciu dziecka doprowadzonego przez Policję zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza o charakterze pogotowia rodzinnego powiadamia niezwłocznie, nie później niż w ciągu 24 godzin, sąd opiekuńczy oraz powiatowe centrum pomocy rodzinie, które podejmuje jak najszybciej działania mające na celu wyjaśnienie sytuacji dziecka¹⁵⁴.

Małoletni pozbawiony częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej może być również umieszczany w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego, rodzinnego lub socjalizacyjnego.

Skierowanie dziecka pozbawionego częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej do całodobowej placówki opiekuńczo-wychowawczej na pobyt całodobowy może nastąpić po wyczerpaniu możliwości udzielenia pomocy w rodzinie naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej. Zgodnie z § 5 ust. 4 *Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych* całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego „przyjmują bez skierowania oraz bez uzyskania zgody przedstawicieli ustawowych lub bez orzeczenia sądu każde dziecko poniżej 13 roku życia i zapewniają mu opiekę do czasu wyjaśnienia sytuacji dziecka w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki – na polecenie sędziego, doprowadzenia przez Policję, szkołę lub osoby stwierdzającej porzucenie dziecka, zagrożenie jego życia lub zdrowia”.

W przypadku gdy okaże się, że dziecko np. wymaga pomocy lekarskiej, dzielnicowy powiadomi o tym fakcie pogotowie ratunkowe. Należy pamiętać, że są to tylko przykłady rozwiązań, jakie może zastosować dzielnicowy w przypadku ujawnienia małoletniego pozbawionego opieki. Każda forma pomocy Policji małoletniemu musi się kierować nadrzędną zasadą troski o jego dobro.

¹⁵⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz.U z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 71 ust. 7.

TEMAT NR 3.

KARNO-PRAWNE ASPEKTY NARKOMANII

ZAGADNIENIE NR 1.

PODSTAWOWE POJĘCIA ZWIĄZANE Z NARKOMANIĄ I PRZEPISY KARNE USTAWY O PRZECIWDZIAŁANIU NARKOMANII

Podstawowe pojęcia związane z narkomanią

Narkomania jest niewątpliwie zjawiskiem patologicznym. Wszyscy policjanci powinni mieć podstawową wiedzę na temat tego zjawiska, w tym również dzielnicowi.

Podstawowym aktem prawnym regulującym problematykę narkomanii w naszym kraju jest *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii*. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

Narkomania – stałe lub okresowe używanie w celach innych niż medyczne środków odurzających lub substancji psychotropowych albo środków zastępczych, w wyniku czego może powstać lub powstało uzależnienie od nich (art. 4 ust. 11).

Uzależnienie od środków odurzających lub substancji psychotropowych – zespół zjawisk psychicznych lub somatycznych wynikających z działania środków odurzających lub substancji psychotropowych na organizm ludzki, charakteryzujący się zmianą zachowania lub innymi reakcjami psychofizycznymi i koniecznością używania stale lub okresowo tych środków lub substancji w celu doznania ich wpływu na psychikę lub dla uniknięcia następstw wywołanych ich brakiem (art. 4 ust. 29).

Środek odurzający – każdą substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego działającą na ośrodkowy układ nerwowy, określoną w wykazie środków odurzających stanowiącym załącznik nr 1 do ustawy (art. 4 ust. 26).

Substancja psychotropowa – każdą substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działającą na ośrodkowy układ nerwowy, określoną w wykazie substancji psychotropowych stanowiącym załącznik nr 2 do ustawy (art. 4 ust. 25).

Środek zastępczy – substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w każdym stanie fizycznym lub produkt, roślinę, grzyba lub ich część, zawierające taką substancję, używane zamiast środka odurzającego lub substancji psychotropowej lub w takich samych celach jak środek odurzający lub substancja psychotropowa, których wytwarzanie i wprowadzanie do obrotu nie jest regulowane na podstawie przepisów odrębnych; do środków zastępczych nie stosuje się przepisów o ogólnym bezpieczeństwie produktów (art. 4 ust. 27).

Prekursor – prekursor narkotykowy będący substancją sklasyfikowaną, o której mowa w art. 2 pkt a rozporządzenia (WE) 273/2004, którego kategorię określa załącznik nr 1 do tego rozporządzenia (art. 4 ust. 16).

Temat nr 3. Karno-prawne aspekty narkomanii

Wytwarzanie – czynności, za pomocą których mogą być otrzymywane środki odurzające, substancje psychotropowe, prekursorzy albo środki zastępcze, ich oczyszczanie, ekstrakcję surowców i półproduktów oraz otrzymywanie soli tych środków lub substancji (art. 4 ust. 35).

Przetwarzanie – czynności prowadzące do przemiany środków odurzających, substancji psychotropowych lub prekursorów na inne środki odurzające, substancje psychotropowe lub prekursorzy albo na substancje niebędące środkami odurzającymi, substancjami psychotropowymi lub prekursorami (art. 4 ust. 19).

Przerób – otrzymywanie mieszanin środków odurzających, substancji psychotropowych lub prekursorów oraz nadawanie tym środkom lub substancjom postaci stosowanej w lecznictwie (art. 4 ust. 20).

Używanie środka odurzającego, substancji psychotropowej lub środka zastępczego – wprowadzanie do organizmu człowieka środka odurzającego, substancji psychotropowej lub środka zastępczego, niezależnie od drogi podania (art. 4 ust. 31).

Używanie szkodliwe – używanie substancji psychoaktywnej powodujące szkody somatyczne lub psychiczne, włączając upośledzenie sądenia lub dysfunkcyjne zachowanie, które może prowadzić do niesprawności lub mieć niepożądane następstwa dla związków z innymi ludźmi (art. 4 ust. 30).

Wprowadzanie do obrotu – udostępnienie osobom trzecim, odpłatnie lub nieodpłatnie, środków odurzających, substancji psychotropowych, prekursorów lub środków zastępczych (art. 4 ust. 34).

Gwoli wyjaśnienia należy dodać, że:

Środki odurzające – to substancje kontrolowane, których posiadanie, produkcja, przetwarzanie, przewóz i obrót są nielegalne w Polsce bez posiadania odpowiedniego zezwolenia regulowanego ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii. Substancje dzieli się na grupy w zależności od stopnia ryzyka powstania uzależnienia w przypadku użycia ich w celach pozamedycznych oraz zakresu ich stosowania w celach medycznych (http://pl.wikipedia.org/wiki/Środki_odurzające, według stanu na 15 października 2013 r.).

Substancja psychotropowa(substancja psychoaktywna) – to substancja chemiczna (związek chemiczny) oddziałująca na ośrodkowy układ nerwowy przez bezpośredni wpływ na funkcje mózgu, czego efektem są czasowe zmiany postrzegania, nastroju, świadomości i zachowania (http://pl.wikipedia.org/wiki/Substancja_psychoaktywna, według stanu na 15 października 2013 r.).

Prekursory grupy I-R to termin medyczno-prawny, który w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii określał każdą substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, która może być przetworzona na środek odurzający lub substancję psychotropową albo może służyć do ich wytworzenia i została umieszczona w odpowiednim wykazie prekursorów I-R. Grupa taka w obecnie obowiązującej ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii nie istnieje. Obecnie prekursorzy narkotykowe znajdują się w wykazie w Rozporządzeniu (WE) 273/2004. Posiadanie, wytwarzanie, obrót tymi środkami jest ograniczony tylko do osób fizycznych lub przedsiębiorstw posiadających specjalne uprawnienia. W przypadku nieuprawnionego ich posiadania podlegają one zabezpieczeniu

oraz przypadkowi na rzecz Skarbu Państwa. (http://pl.wikipedia.org/wiki/Prekursory_grupy_I-R, według stanu na 15 października 2013 r.)

Uwaga! Ustawa nie definiuje wprost pojęcia narkotyku. Takie pojęcie jest stosowane w języku potocznym. W literaturze przedmiotu narkotyk definiowany jest następująco:

Narkotyk – to substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, która przyjęta przez żywą istotę degeneruje jedną lub kilka czynności jej organizmu¹⁵⁵.

Pojęcie to obejmuje więc zarówno środki odurzające, substancje psychotropowe, środki zastępcze, jak i prekursory.

W zależności od przyjętego kryterium narkotyki można różnie klasyfikować, np. ze względu na pochodzenie:

- 1) naturalne (roślinne),
- 2) syntetyczne (produkowane laboratoryjnie).

Najpopularniejszy jest podział narkotyków pod kątem oddziaływania ich na psychikę (kryterium działania na ośrodkowy układ nerwowy), przyjęty m.in. przez Organizację Narodów Zjednoczonych i Interpol:

I. Substancje działające opóźniająco na ośrodkowy układ nerwowy:

- opiaty (m.in. opium, morfina, heroina) oraz opoidy (syntetyczne substancje o działaniu podobnym),
- leki o działaniu nasennym (barbiturany) i uspokajającym (benzodiazepiny) oraz inne wykorzystywane najczęściej w neurologii i psychiatrii – alkohol etylowy – środki wziewne (rozpuszczalniki i inne),
- nikotyna (tytoń).

II. Substancje pobudzające ośrodkowy układ nerwowy:

- amfetamina i pochodne amfetaminy (np. extasy),
- kokaina i jej różne postacie (np. crack),
- khat.

III. Substancje wywołujące zaburzenia w ośrodkowym układzie nerwowym:

- cannabis (przetwory konopi – marihuana, haszysz, olejek haszyszowy),
- halucynogeny (LSD, PCP, meskalina, psylocybina)¹⁵⁶.

Przepisy karne ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

Rozdział 7 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii zawiera szereg przepisów karnych (art. 53–74). Dla potrzeb czytelnika w niniejszym podręczniku przypomnimy kilka z nich (według stanu prawnego na 25 września 2013 r.).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii

Art. 53. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, wytwarza, przetwarza albo przerabia środki odurzające lub substancje psychotropowe albo przetwarza słomę makową,

¹⁵⁵ W. Gąsiorowski, A. Lotka, *Narkotyki – podstawowe rodzaje i opis*, Warszawa 1993, s. 6.

¹⁵⁶ http://www.narkoslang.pl/podzial_narkotykow.html, według stanu na 15 października 2013 r.

Temat nr 3. Karno-prawne aspekty narkomanii

podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających, substancji psychotropowych albo słomy makowej lub czyn ten został popełniony w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Art. 54. 1. Kto wyrabia, posiada, przechowuje, zbywa lub nabywa przyrządy, jeżeli z okoliczności wynika, że służą one lub są przeznaczone do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania lub przerobu środków odurzających lub substancji psychotropowych,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

2. Tej samej karze podlega, kto:

- 1) przystosowuje do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania, przerobu lub konsumpcji środków odurzających lub substancji psychotropowych naczynia i przyrządy, choćby były wytworzone w innym celu, albo
- 2) wchodzi w porozumienie z inną osobą w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 53 ust. 2.

(...)

Art. 56. 1. Kto, wbrew przepisom art. 33–35 i 37, wprowadza do obrotu środki odurzające, substancje psychotropowe lub słomę makową albo uczestniczy w takim obrocie,

podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

3. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

(...)

Art. 58. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, udziela innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwia albo umożliwia ich użycie albo nakłania do użycia takiego środka lub substancji,

podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Jeżeli sprawca czynu, o którym mowa w ust. 1, udziela środka odurzającego lub substancji psychotropowej małoletniemu lub nakłania go do użycia takiego środka lub substancji albo udziela ich w znacznych ilościach innej osobie,

podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Art. 59. 1. Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, udziela innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwia użycie albo nakłania do użycia takiego środka lub substancji,

podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

2. Jeżeli sprawca czynu, o którym mowa w ust. 1, udziela środka odurzającego lub substancji psychotropowej małoletniemu, ułatwia użycie albo nakłania go do użycia takiego środka lub substancji,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 60. Kto, będąc właścicielem lub działającym w jego imieniu zarządcą albo kierownikiem zakładu gastronomicznego, lokalu rozrywkowego lub prowadząc inną działalność usługową, mając wiarygodną wiadomość o popełnieniu przestępstwa określonego w art. 56, 58 lub 59 na terenie tego zakładu lub lokalu, nie powiadamia o tym niezwłocznie organów ścigania,

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 62. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, posiada środki odurzające lub substancje psychotropowe,

podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających lub substancji psychotropowych, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Art. 62a. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w art. 62 ust. 1 lub 3, są środki odurzające lub substancje psychotropowe w ilości nieznacznej, przeznaczone na własny użytek sprawcy, postępowanie można umorzyć również przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, jeżeli orzeczenie wobec sprawcy kary byłoby niecelowe ze względu na okoliczności popełnienia czynu, a także stopień jego społecznej szkodliwości.

Art. 63. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, uprawia mak, z wyjątkiem maku niskomorfinowego, konopie, z wyjątkiem konopi włóknistych, lub krzew koki,

podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Tej samej karze podlega, kto, wbrew przepisom ustawy, zbiera mleczek makowy, opium, słomę makową, liście koki, żywicę lub ziele konopi innych niż włókniste.

3. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest uprawa mogąca dostarczyć znacznej ilości słomy makowej, liści koki, żywicy lub ziela konopi innych niż włókniste, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Art. 64. 1. Kto zabiera, w celu przywłaszczenia, środki odurzające, substancje psychotropowe, mleczek makowy lub słomę makową,

podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

2. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających, substancji psychotropowych, mleczka makowego lub słomy makowej, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

3. Tej samej karze podlega, kto kradnie z włamaniem środki odurzające, substancje psychotropowe, mleczek makowy lub słomę makową.

4. W wypadku mniejszej wagi, sprawca

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do roku.

Art. 65. Kto, wbrew przepisom ustawy, uprawia mak niskomorfinowy lub konopie włókniste,

podlega karze grzywny.

(...)

Art. 68. Kto prowadzi reklamę lub promocję wbrew zakazom określonym w art. 20 ust. 1 lub 3,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

ZAGADNIENIE NR 2.

ZAKRES WSPÓŁPRACY DZIELNICOWEGO Z INSTYTUCJAMI POWOŁANYMI DO ZAPOBIEGANIA NARKOMANII

Zgodnie z § 8 Zarządzenia nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych do zadań dzielnicowego należą w szczególności:

- prowadzenie rozpoznania przydzielonego mu rejonu służbowego pod względem osobowym, terenowym, zjawisk i zdarzeń mających wpływ na stan porządku i bezpieczeństwa publicznego,
- realizowanie zadań z zakresu profilaktyki społecznej,
- realizowanie zadań z zakresu ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń,
- kontrolowanie przestrzegania prawa powszechnie obowiązującego oraz przepisów prawa miejscowego.

Zgodnie z § 10 zarządzenia nr 528 komendanta głównego Policji dzielnicowy w stosunku do osób:

- karanych oraz korzystających z przepustki lub przerwy w odbywaniu kary,
- podejrzewanych o prowadzenie działalności przestępczej,
- uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających,
- nieletnich zagrożonych demoralizacją i sprawców czynów karalnych

podjmuje następujące czynności:

- prowadzi z nimi rozmowy profilaktyczne,
- stosuje wobec nich środki oddziaływania wychowawczego i społecznego lub występuje o ich zastosowanie,
- inicjuje działania w zakresie organizowania pomocy w umieszczeniu w zakładzie odwykowym, leczniczym lub opiekuńczym.

Ponadto dzielnicowy realizuje zadania profilaktyki społecznej, w szczególności przez:

- inspirowanie i organizowanie działań i przedsięwzięć o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym, współdziałając z innymi policjantami,
- inicjowanie i uczestniczenie w spotkaniach organizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, szkoły lub organizacje mogące przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz zwalczania patologii,
- informowanie mieszkańców o występujących zagrożeniach i udzielanie instrukcji o sposobach zabezpieczania się, zachowania się w określonych sytuacjach oraz organizowania się w celu poprawy bezpieczeństwa,
- utrzymywanie kontaktu z ofiarami przestępstw oraz inicjowanie działań mających na celu rozwiązanie problemu strachu, a także organizowanie doradztwa dla tej grupy osób,
- przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Tak szeroki zakres zadań wymaga od dzielnicowej znajomości instytucji i organizacji zajmujących się narkomanią i możliwości współpracy z tymi instytucjami.

W rozdziale 2 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii wymieniono podmioty realizujące zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii. Oprócz organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego do tych podmiotów zalicza się:

- 1) przedszkola, szkoły i inne jednostki organizacyjne wymienione w art. 2 pkt 3–5 i 7–9 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*,
- 2) szkoły wyższe,
- 3) zakłady opieki zdrowotnej i inne podmioty działające w ochronie zdrowia,
- 4) jednostki Wojska Polskiego, Policji i Straży Granicznej,
- 5) organy celne,
- 6) jednostki organizacyjne Służby Więziennej oraz zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich,
- 7) ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie i regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 8) środki masowego przekazu.

Ponadto w realizacji zadań, o których mowa w art. 2 ust. 1 ustawy, mogą uczestniczyć organizacje pozarządowe i inne podmioty, których działalność statutowa obejmuje zadania należące do sfery zadań publicznych w zakresie ochrony i promocji zdrowia, pomocy społecznej, działalności charytatywnej, edukacji, oświaty i wychowania, kultury fizycznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego lub przeciwdziałania patologiom społecznym, promocji i organizacji wolontariatu, a także samorządy zawodów medycznych, rodziny osób uzależnionych oraz grupy samopomocy osób uzależnionych i ich rodzin¹⁵⁷.

Wśród instytucji i organizacji zajmujących się narkomanią przykładowo można wymienić: Polskie Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii, Powrót z „U”, Monar.

Polskie Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii – PTZN (ang. *Polish Society for Prevention of Drug Abuse*) – polska organizacja pozarządowa, powstała w 1983 r. jako Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii (TZN). W 1998 r. zmieniono nazwę towarzystwa, dodając słowo „Polskie”. PTZN jest organizacją pożytku publicznego. Statutowym celem stowarzyszenia jest przeciwdziałanie uzależnieniu i skutkom uzależnienia od narkotyków, alkoholu, palenia tytoniu i innych substancji psychoaktywnych. Organizacja posiada około 30 oddziałów na terenie kraju oraz dwa ośrodki rehabilitacyjno-readaptacyjne dla dzieci i młodzieży uzależnionej (w Brzezince i Wólce Przybójskiej). W 2006 r. zarejestrowanych było 29 jednostek terenowych stowarzyszenia. Adres: Biuro Zarzą-

¹⁵⁷ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (tekst jednolity: Dz.U. 2012 r., poz. 124 z późn. zm.), art. 5.

du Głównego, 00–020 Warszawa, ul. Chmielna 10a/21, tel./fax:(022) 827 22 43, e-mail tznbiuro@wa.home.pl, stronawww:www.ptzn.org.pl¹⁵⁸.

Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych, w skrócie „**Powrót z U**”, ma na celu zajmowanie się rodzinami, w których jest uzależniony, oraz niesienie im pomocy i nadziei. 2 lipca 1986 r. zarejestrowano statut Towarzystwa. Początkowo działalność polegała na prowadzeniu telefonu zaufania „Pogotowie Makowe”, najpierw w Warszawie, później w innych miastach. Z każdym rokiem przybywało członków i oddziałów w całym kraju. Rozszerzały się też programy Towarzystwa. Rodzice poza wzajemnym wspieraniem się zdobywali potrzebne wiadomości teoretyczne, zatrudniono psychiatrów, psychologów i terapeutów. Obecnie Towarzystwo „Powrót z U” liczy 15 oddziałów, ma wyspecjalizowaną kadrę terapeutów uzależnień, prowadzi wiele programów profilaktycznych, leczenie otwarte dla uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem oraz poradnictwo. Programy Towarzystwa są finansowane przez Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, które jest jednostką utworzoną przez Ministerstwo Zdrowia, samorządy terytorialne, urzędy wojewódzkie, sponsorów prywatnych i innych. Najwyższą władzą towarzystwa w okresie między Walnymi Zjazdami Delegatów jest Zarząd Główny, który ma siedzibę w Warszawie. Towarzystwo ma status organizacji pożytku publicznego. Organizacja należy do porozumienia organizacji pozarządowych Polska Federacja Społeczności Terapeutycznych, międzynarodowego porozumienia organizacji pozarządowych Europejska Federacja Społeczności Terapeutycznych.

Misja stowarzyszenia:

- zrzeczanie i integracja rodzin i przyjaciół dzieci uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych w celu ich społecznej integracji i ochrony ich interesów,
- rozwiązanie sytuacji kryzysowych w rodzinach związanych z problemem narkotykowym,
- doskonalenie umiejętności rodzin w zakresie radzenia sobie z problemem narkomanii w rodzinie,

a dla osób zagrożonych uzależnieniem bądź uzależnionych,

- nauka samodzielnego utrzymywania długofalowej abstynencji,
- możliwości podjęcia leczenia.

Główne cele stowarzyszenia:

- rozwiązywanie podstawowych problemów rodzin i dzieci uzależnionych,
- wzajemne udzielanie sobie pomocy i porad,
- zapobieganie i przeciwdziałanie narkomanii oraz AIDS,
- reprezentowanie interesów rodzin osób uzależnionych na zewnątrz,
- uświadomienie zagrożeń związanych ze środkami zmieniającymi świadomość (przełamanie stereotypów i mitów związanych z korzystaniem i działaniem),

¹⁵⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/Polskie_Towarzystwo_Zapobiegania_Narkomanii, według stanu na 15 października 2013 r.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- zdobywanie danych ilościowych i jakościowych na temat używania przez dzieci i młodzież środków zmieniających świadomość (ocena rozmiaru potrzeby pomocy i lepsze jej przygotowanie),
- diagnozowanie problematyki uzależnienia w społeczności lokalnej,
- uświadamianie społeczeństwu zagrożeń związanych z przyjmowaniem środków zmieniających świadomość,
- zwiększenie liczby osób prowadzących zdrowy styl życia,
- zwiększenie liczby osób decydujących się na leczenie,
- umożliwienie osobie uzależnionej i jej bliskim anonimowego kontaktu z terapeutą oraz informacja o rodzajach pomocy,
- poszerzenie kręgu osób wiedzących o możliwości pomocy,
- motywowanie osób, które mają problem ze środkami zmieniającymi świadomość do podjęcia leczenia,
- informowanie o rodzaju pomocy,
- informowanie na temat ośrodków rehabilitacyjnych,
- informowanie na temat zakażeń wirusem HIV,
- prowadzenie porad,
- prowadzenie psychoterapii indywidualnej,
- prowadzenie telefonu zaufania – „Pogotowie Makowe”,
- udzielanie konsultacji indywidualnych – spotkania osób uzależnionych oraz ich rodzin z terapeutą.

Adres: Zarząd Główny, Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych „Powrót z U”, 00–846 Warszawa ul. Elektoralna 26¹⁵⁹.

Monar (strona www:<http://www.monar.org>) – zintegrowany system przeciwdziałania narkomanii, bezdomności i zagrożeniom społecznym oraz niesienia szeroko rozumianej pomocy osobom pozostającym w trudnej sytuacji życiowej – samotnym, chorym na AIDS, skrzywdzonym przez los. Monar to apolityczna organizacja pozarządowa, stowarzyszenie, zarejestrowane w 1981 r. i działające na terenie całej Polski. Monar jest jedną z największych tego rodzaju organizacji na świecie. Udziela pomocy rocznie ponad 20 tysiącom osób w 135 placówkach różnego typu. Stowarzyszenie zatrudnia ponad 700 pracowników etatowych (psychologów, pedagogów, lekarzy, specjalistów i instruktorów terapii uzależnień) oraz około 300 wolontariuszy; 40 proc. kadry merytorycznej stowarzyszenia stanowią osoby, które same przeszły przez terapię Monaru. Stowarzyszeniem kieruje 19-osobowy Zarząd Główny wybierany przez Walny Zjazd Członków Stowarzyszenia. Członkowie Zarządu reprezentują różne nurty działań Monaru, mają wieloletnią praktykę w prowadzeniu placówek i projektów. Stowarzyszenie prowadzi 14 Oddziałów Regionalnych w całej Polsce.

Monar ma kompleksową ofertę oddziaływań w następujących obszarach:

- 1. Profilaktyka uzależnień.** Od 1981 r. Monar prowadzi szereg działań profilaktycznych na terenie całego kraju. Profilaktyka Monaru oparta jest na uni-

¹⁵⁹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Powrót_z_u, według stanu na 15 października 2013 r.

wersalnych wartościach, takich jak dobroć, uczciwość, miłość, szacunek dla drugiego człowieka, odpowiedzialność za siebie i innych. Rozwijanie tych wartości i wiara w sens czynienia dobra to w koncepcji Monaru główne cele profilaktyki. Celem profilaktyki Monaru jest propagowanie życia bez narkotyków, promocja zdrowia i twórczego rozwoju indywidualnego.

2. **Leczenie, rehabilitacja i terapia osób uzależnionych.** Stowarzyszenie oferuje osobom z problemem narkotykowym pomoc specjalistyczną w zakresie konsultacji, poradnictwa, terapii indywidualnej i grupowej oraz detoksykację, pomoc ambulatoryjną oraz stacjonarną terapię i rehabilitację dla osób uzależnionych. Z pomocy specjalistycznej Monaru mogą też skorzystać rodziny i bliscy osób uzależnionych. Monar prowadzi 28 poradni profilaktyki i terapii uzależnień oraz 30 stacjonarnych ośrodków rehabilitacyjnych, w tym pięć specjalizujących się w pracy z młodzieżą. Poradnie udzielają rocznie ponad 95 tysięcy porad. W stacjonarnych ośrodkach prowadzonych metodą społeczności terapeutycznej korzysta rocznie około 2000 osób.
3. **Readaptacja społeczna.** Stowarzyszenie Monar od 1993 r. prowadzi zorganizowaną pomoc dla osób bezdomnych, samotnych, chorych terminalnie, opuszczających zakłady karne, żyjących z różnych powodów na marginesie życia (wykluczonych społecznie). Ruch Wychodzenia z Bezdomności Markot to sieć 70 placówek – noclegowni, domów stacjonarnej pomocy oraz jadłodajni. W ramach pomocy ludziom wykluczonym społecznie Monar prowadzi programy terapii alkoholowej, pomocy postpenitencjarnej, izbę chorych i pogotowie dla ludzi bezdomnych, programy pomocy hospicyjnej oraz centralny punkt pomocy psychologiczno-prawnej. Z pomocy Ruchu Wychodzenia z Bezdomności Markot korzysta bezpośrednio rocznie ponad 20 tysięcy osób. Monar we współpracy z Centralnym Zarządem Służb Więziennych prowadzi programy w placówkach penitencjarnych oraz oferuje pomoc terapeutyczną osobom opuszczającym zakłady karne.
4. **Redukcja szkód.** Monar prowadzi programy niskoprogramowe dla osób aktywnie używających narkotyków, których celem jest poprawa ich zdrowotnej i sytuacji socjalnej, oraz programy redukcji szkód spowodowanych używaniem narkotyków, których celem jest przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się wirusa HIV, innych chorób zakaźnych oraz kryminalizacji. Trzyście poradni i punktów konsultacyjnych Monar w całej Polsce prowadzi programy redukcji szkód, oferując przede wszystkim poradnictwo prozdrowotne, edukację i informację. Stowarzyszenie wydaje biuletyn informacyjny „Monar na bajzlu” oraz prowadzi wymianę igieł i strzykawek. Programy te obejmują opieką około 4000 osób rocznie.

Pozostałe działania Monaru to:

- Stowarzyszenie prowadzi aktywną politykę zagraniczną, realizując wiele projektów w krajach Europy Centralnej i Wschodniej oraz Środkowej i Wschodniej Azji oraz współpracując z organizacjami o podobnym charakterze z krajów Europy Zachodniej.

- Jest członkiem międzynarodowych i krajowych organizacji i stowarzyszeń, w tym Światowej Federacji Społeczności Terapeutycznych.
- W stowarzyszeniu Monar obowiązuje kodeks etyczny i standardy pracy przyjęte we wszystkich organizacjach podobnego typu na świecie.
- Działania Monaru są oparte na środkach finansowych pozyskiwanych z budżetu państwa oraz od innych organizacji, sponsorów i darczyńców.

TEMAT NR 4.

WYBRANE ZAGADNIENIA PRAWA CYWILNEGO I RODZINNEGO

Art. 140–154 k.c. – własność (najszerze prawo ze wszystkich praw rzeczowych)

Prawo własności – jest tym szczególnym prawem, które zapewnia właścicielowi dopuszczalną w danych warunkach pełnię uprawnień względem rzeczy.

Zgodnie z art. 140 k.c. własność to uprawnienie do:

- korzystania z rzeczy – które może polegać na jej posiadaniu, używaniu, pobieraniu pożytków i innych przychodów z rzeczy, dysponowaniu rzeczą, np. przetworzenie rzeczy, jej zużycie, a nawet zniszczenie,
- rozporządzania rzeczą – które oznacza uprawnienie do wyzbycia się własności rzeczy, np. w drodze sprzedaży, oraz uprawnienie do obciążenia rzeczy, np. zastaw, hipoteka.

Jeżeli własność tej samej rzeczy będzie przysługiwała niepodzielnie kilku osobom, wówczas mamy do czynienia ze współwłasnością.

Własność można nabyć i utracić w wyniku:

- przeniesienia własności (art. 155–170 k.c.),
- zasiedzenia (art. 172–176 k.c.),
- przemilczenia (art. 187 i art. 189 k.c.),
- zrzeczenia się prawa własności (art. 179–180 k.c.),
- zawłaszczenia (art. 181 k.c.),
- znalezienia (art. 183–189 k.c.).

Sposobem nabycia prawa własności mogą być także umowy. Najpowszechniejsze z nich to umowa:

- sprzedaży (art. 535 k.c.) – w której sprzedawca zobowiązuje się przenieść na kupującego własność rzeczy i wydać mu rzecz, a kupujący zobowiązuje się rzecz odebrać i zapłacić sprzedawcy cenę,

Temat nr 4. Wybrane zagadnienia prawa cywilnego i rodzinnego

- darowizny (art. 888 § 1 k.c.) – w której darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku,
- zamiany (art. 603 k.c.) – w której każda ze stron zobowiązuje się przenieść na drugą stronę własność rzeczy w zamian za zobowiązanie się do przeniesienia własności innej rzeczy.

Art. 222–231 k.c. – ochrona własności

Prawo własności jest chronione, zarówno przez normy prawa karnego, jak i cywilnego. Owa ochrona może przybierać postać odpowiednich roszczeń. W razie naruszenia prawa własności właścicielowi przysługuje:

- roszczenie windykacyjne – w przypadku zagarnięcia rzeczy właściciel ma możliwość żądania zwrotu rzeczy od osoby, która rzeczą faktycznie włada, chyba że posiadaczowi (dierzycielowi) przysługuje takie uprawnienie (art. 222 § 1 k.c.), np. w przypadku wygaśnięcia umowy użyczenia i pozostawania rzeczy nadal w posiadaniu biorącego,
- roszczenie negatoryjne – ma miejsce wtedy, gdy prawo własności jest naruszone w inny sposób niż pozbawienie władztwa nad rzeczą, np. przechodzenie przez grunt, pobieranie wody, właściciel może żądać przywrócenia stanu zgodnego z prawem i zaprzestania naruszeń (art. 222 § 2 k.c.)¹⁶⁰.

W każdej sytuacji właściciel może chronić prawo własności poprzez kierowanie odpowiedniego powództwa do sądu.

Obok ww. roszczeń można jeszcze wymienić roszczenia uzupełniające.

Roszczenia uzupełniające – to roszczenia o wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy, o zwrot pożytków czy też roszczenia o odszkodowanie za szkodę spowodowaną zużyciem rzeczy, pogorszeniem jej stanu lub utratą¹⁶¹.

Posiadanie – jest stanem faktycznym, który wyraża się rzeczywistym władztwem nad rzeczą. Posiadanie i własność należy traktować rozdzielnie, ponieważ właściciel posiada rzecz, ale może zdarzyć się i tak, iż prawo własności będzie przysługiwało innej osobie niż ta, która rzeczą włada. Przykładowo, jeśli osoba A, która jest właścicielem książki, użyczy jej osobie B, wówczas jej posiadaczem staje się osoba B.

W konstrukcji posiadania odnajdujemy dwa elementy:

- władztwo faktyczne,
- wolę władania rzeczą.

Jeżeli zabraknie jednego z tych elementów, istniejący stan faktyczny traci charakter posiadania.

Wyróżnia się:

- posiadanie samoistne – polegające na władaniu rzeczą jak właściciel,
- posiadanie zależne – charakteryzujące się władaniem rzeczą jak użytkownik, zastawnik, najemca lub jak osoba mająca inne prawo, z którym łączy się określone władztwo nad cudzą rzeczą,

¹⁶⁰ P. Kubiński, A. Wołoszko, *Wybrane zagadnienia prawa cywilnego*, Szczytno 2012, s. 80.

¹⁶¹ Tamże, s. 80, 81.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

- posiadanie służebności – jako faktyczne korzystanie z cudzej nieruchomości, odpowiadające w treści służebności.

W przypadku posiadania zależnego władztwo nad cudzą rzeczą nabywa się najczęściej poprzez zawarcie odpowiedniej umowy. Rzecz będąca przedmiotem najmu może znajdować się w posiadaniu dwóch osób, z których jedna włada nią pośrednio (posiadacz samoistny), a druga bezpośrednio (posiadacz zależny).

Zgodnie z art. 337 k.c. posiadacz samoistny nie traci posiadania przez to, że oddaje drugiemu rzecz w posiadanie zależne.

Skutki prawne posiadania są bardzo doniosłe, ze stanem tym bowiem wiąże się szereg domniemań dających mocną pozycję posiadaczowi. Domniemywa się, że posiadanie jest zgodne ze stanem prawnym. Gdy ktoś włada rzeczą jak właściciel, domniemywa się, że jest posiadaczem samoistnym. Domniemywa się także, iż posiadacz jest w dobrej wierze. Są to domniemania obalane, a ciężar dowodu spoczywa na tym, kto wysuwa zdanie przeciwne. Nawet gdyby posiadacz był w złej wierze, nie można samowolnie naruszyć jego posiadania, ponieważ jest ono chronione zgodnie z art. 344 k.c.

Posiadanie jest chronione poprzez faktyczne działania posiadacza (obrona konieczna, stan wyższej konieczności – art. 343 k.c.) oraz poprzez kierowanie roszczeń posesoryjnych (art. 344 k.c.). Posiadacz może zastosować obronę konieczną w celu odparcia samowolnego naruszenia posiadania, np. osoba A wyrwa osobie B torebkę, wówczas osoba B używa siły, aby odepchnąć napastnika i ochronić swoje posiadanie. Posiadacz rzeczy ruchomej może natychmiast po samowolnym pozbawieniu posiadania zastosować niezbędną samopomoc w celu przywrócenia stanu poprzedniego, np. osoba A wyrwała osobie B torebkę i ucieka, osoba B rusza w pościg i odbiera swoją rzecz. Posiadacz nieruchomości po naruszeniu posiadania może przywrócić stan poprzedni, nie może jednak stosować przy tym przemocy względem osób, np. właściciel gruntu, któremu sąsiad odorał skibę, może ją z powrotem połączyć ze swoją nieruchomością.

Dzierżenie – jest stanem faktycznym polegającym na władaniu rzeczą za kogoś innego. Dzierżycielem jest np. spedytor, przewoźnik, przechowujący, a więc osoba działająca w interesie kogoś innego.

Przeniesienie posiadania – następuje poprzez wydanie rzeczy i przyjęcie jej przez nowego posiadacza albo poprzez wydanie dokumentów, które umożliwiają rozporządzanie nią, lub środków dających faktyczną władzę nad rzeczą.

Należy podkreślić, iż rzeczy zbędne dla postępowania karnego zwraca się osobie uprawnionej. W przypadku kiedy np. kradzież nastąpiła, gdy rzecz była w posiadaniu posiadacza zależnego, to uprawnionym będzie właściciel, a nie posiadacz. Rozważenia wymaga kwestia pokrzywdzenia: w tym przypadku pokrzywdzonych będzie dwóch, ponieważ naruszone zostało dobro chronione prawem zarówno właściciela, jak i posiadacza zależnego.

Inną kwestią, którą można tu poruszyć, jest sprawa odpowiedzialności dzierżyciela za przywłaszczenie. Nie będzie on odpowiadał za sprzeniewierze-

nie, ponieważ on włada rzeczą za kogoś innego, a szczególny obowiązek ochrony musi wynikać wprost z ustawy czy umowy. Odpowiedzialność karna dzierżyciela będzie się opierała na art. 284 § 1 k.k.

ZAGADNIENIE NR 1. SPORY SĄSIEDZKIE

Spory sąsiedzkie zostały uregulowane w kodeksie cywilnym w art. od 144 do 154. Są to:

- przepisy zakazujące właścicielowi korzystania z nieruchomości w sposób zakłócający korzystanie z nieruchomości sąsiedzkich (art. 144 i 147 k.c.),
- przepisy przewidujące możliwość ustanowienia służebności (art. 145, 146 i 151 k.c.),
- przepisy określające sposób korzystania przez sąsiadów z przygranicznych pasów ziemi (art. 148–150 k.c.),
- przepisy odnoszące się do granic gruntów (art. 152–154 k.c.).

Immisja (art. 144 k.c.) – to oddziaływanie na sąsiednią nieruchomość, które zakłóca korzystanie z sąsiednich nieruchomości w stopniu przekraczającym pewną granicę w postaci przeciętnej miary wynikającej ze społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości i stosunków miejscowych (immisje bezpośrednie – np. sztuczne skierowanie na sąsiednią nieruchomość wód opadowych, odprowadzenie nieczystości. Immisje pośrednie – np. skutki działań na nieruchomość sąsiednią przenikają w sposób samoczynny, np. w postaci pyłów, hałasu, zapachów, wibracji, zasłonięcia widoku)¹⁶².

Ocena immisji polega na określeniu oddziaływania na sąsiednią nieruchomość w sposób dozwolony lub niedozwolony. Kryterium jest tu miara ponad przeciętność dla danego terenu, obiektywnych warunków, a nie odczuć subiektywnych¹⁶³. Zaistnienie immisji uruchamia ochronę negatoryjną art. 222 § 2 k.c., tj. żądanie zakazania immisji lub przygotowań do przyszłych immisji.

Zakazane roboty ziemne (art. 147 k.c.) – oznacza, że właścicielowi nieruchomości nie wolno dokonywać robót ziemnych w taki sposób, żeby to groziło utratą oparcia sąsiednim nieruchomościom. W wystąpieniu sąsiada z roszczeniem negatoryjnym nie musi wystąpić skutek w postaci szkody.

Droga konieczna (art. 145 §1 k.c.) – dostęp właściciela budynków lub nieruchomości przez sąsiednie grunty (ustanowienie służebności gruntowej). Uprawnionym do żądania służebności gruntowej jest właściciel gruntu lub użytkownik wieczysty nie posiadający dostępu. Rozstrzygnięcie następuje w drodze umowy lub postanowienia sądu (ustanowienie służebności za świadczenie jednorazowe lub okresowe).

¹⁶² E. Gniewek, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 299.

¹⁶³ Tamże, s. 299.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Przekroczenie granic przy wznoszeniu budowli (art. 151 k.c.) (samowola budowlana lub błąd organu wydającego pozwolenie) – to wejście na granice obcego gruntu. Właściciel naruszonego gruntu ma uprawnienie negatoryjne o przywrócenie stanu zgodnego z prawem.

Jeżeli naruszenie gruntu było bez winy umyślnej, to właściciel gruntu nie może żądać przywrócenia stanu poprzedniego, chyba że wcześniej (w trakcie rozpoczętych prac) temu się sprzeciwił albo grozi mu wielka szkoda. Rozwiązaniem jest ustanowienie służebności gruntowej za odpowiednie wynagrodzenie lub żądanie wykupienia zajętej części nieruchomości, która na skutek budowy straciła dla niego znaczenie gospodarcze¹⁶⁴.

Korzystanie z przyległych pasów gruntów (art. 148–150 k.c.) – właściciel gruntu sąsiedniego może czerpać pożytki z owoców z drzew i krzewów opadłych na jego grunt z gruntu sąsiedniego (art. 148 k.c.); właściciel drzewa może wejść na grunt sąsiada w celu usunięcia sięgających tam gałęzi lub znajdujących się na nich owoców (art. 149 k.c.); właściciel sąsiedniego gruntu może wyznaczyć sąsiadowi, na którego gruncie rośnie drzewo, odpowiedni termin do wykonania jego uprawnienia, a po bezskutecznym upływie terminu może sam obciąć gałęzie, zebrać owoce i zachować je dla siebie (art. 150 k.c.); może także obciąć korzenie, które przechodzą z sąsiedniego gruntu i zachować je dla siebie¹⁶⁵.

Stosunki dotyczące granicy (art. 152–154 k.c.) – to współdziałanie w zakresie rozgraniczenia gruntów oraz utrzymania stałych znaków granicznych (koszty po połowie). Mury, płoty, rowy i inne urządzenia znajdujące się na granicy oraz drzewa, krzewy służą do wspólnego użytkowania sąsiadów i domniemywa się, że stanowią współwłasność w częściach ułamkowych. W związku z tym istnieje obowiązek ponoszenia wspólnych kosztów dla ich utrzymania. Sytuacja ta nie dotyczy kosztów wybudowania nowego urządzenia¹⁶⁶.

W sytuacjach spornych następuje tzw. **rozgraniczenie**:

- a) w pierwszej kolejności rozgraniczenie administracyjne – polegające na rozgraniczeniu na podstawie ugody zawartej przed geodetą, rozgraniczenie na podstawie decyzji lub przekazanie sprawy sądowi, jeżeli nie zawarto ugody i nie wydano decyzji,
- b) w drugiej kolejności rozgraniczenie sądowe – sąd przy wyznaczaniu przebiegu granic kieruje się przede wszystkim:
 - aktualnym stanem, prawnym nieruchomości,
 - ostatnim stanem spokojnego posiadania,
 - wszelkimi okolicznościami¹⁶⁷.

Roszczenia negatoryjne:

- art. 222 § 2 k.c. – roszczenia negatoryjne pośrednie,
- art. 222 § 1 k.c. – roszczenia negatoryjne bezpośrednie.

Roszczenie negatoryjne zmierza do zakazania naruszytelowi określonego zachowania się na przyszłość, jeżeli towarzyszące okoliczności wskazują na to,

¹⁶⁴ Tamże, s. 306.

¹⁶⁵ Tamże, s. 304–305.

¹⁶⁶ Tamże, s. 306.

¹⁶⁷ Tamże, s. 307.

że naruszenia mogą się powtarzać. Roszczenie to obejmuje żądanie przywrócenia stanu zgodnego z prawem i zakazania dalszych naruszeń, jeżeli okoliczności sprawy świadczą o tym, że należy się liczyć z powtarzającymi się naruszeniami. Przywrócenie stanu zgodnego z prawem nie pokrywa się z przywróceniem do poprzedniego stanu. Roszczenie negatoryjne ma pierwszeństwo przed roszczeniem odszkodowawczym. Nie zawsze wykopanie rowu na granicy działek będzie przywróceniem do stanu poprzedniego, ale będzie stanem zgodnym z prawem. Założenie nowego trawnika za wcześniej zniszczony będzie mogło skutkować wniesieniem powództwa o odszkodowanie.

Konflikt – to sytuacja, w której występują co najmniej dwa podmioty, które są od siebie zależne. Jeden z podmiotów przeszkadza drugiemu w osiągnięciu określonego celu. Sprzeczności interesów występują obiektywnie lub mogą być tylko wyobrażone i wywołują najczęściej silne emocje.

W sytuacji sporów sąsiedzkich zawsze istnieje możliwość pojawienia się konfliktu, negatywnych emocji, usztywnienia stanowisk. Dlatego ważna jest rola dzielnicowego jako mediatora, który będąc bezstronnym, powinien dążyć do zażegnania konfliktu. W swoich działaniach policjant powinien kierować się zasadami współżycia społecznego i postępować tak, aby jego działania mogły być przykładem praworządności i prowadziły do pogłębienia społecznego zaufania do Policji.

Każdy z nas napotyka w ciągu swojego życia na niezrozumienie innych osób, które często przeradza się w otwarty konflikt. Większość ludzi unika wtedy konfrontacji albo ignoruje konflikt z nadzieją, że wszystko się jakoś ułoży. Niestety, najczęściej prowadzi to do natężenia negatywnych emocji i wymknięcia się ich spod kontroli.

Konflikt – to interakcja ludzi zależnych od siebie, którzy uważają, że mają niezgodne cele oraz postrzegają siebie nawzajem jako przeszkody w osiągnięciu swoich celów¹⁶⁸.

Konflikty pozytywne są wtedy, gdy strony:

- posługują się komunikacją wyrażaną wprost,
- koncentrują się na przedmiocie konfliktu, a nie na prywatnej walce,
- są otwarte na naprawę relacji,
- mają prawo przedstawić swoje argumenty.

Konflikty negatywne są wtedy, gdy:

- strony skupiają się na emocjach, a nie na faktach,
- strony najczęściej skupiają się na ataku na osobę, a nie na konkretnych zachowaniach,
- ich celem jest utrzymanie władzy i wygrana za wszelką cenę,
- strony niszczą wzajemne relacje,
- problemy są rozwiązywane tylko połowicznie i najczęściej wracają.

¹⁶⁸ J. Stewart (red.), *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi*, Warszawa 2000, s. 495.

W sytuacjach konfliktowych często ma miejsce zniekształcone postrzeganie zachowań, motywacji i stanowisk obu stron. Partner w konflikcie postrzegany jest przez pryzmat zniekształceń:

- odbicie lustrzane – jedna i druga strona mają poczucie, że są ofiarami niesprawiedliwego układu i że każda z nich „broni prawdy i sprawiedliwości”,
- mechanizm źdźbła i belki – każda ze stron „widzi” oczywiste, podstępne, zamiary i czyny drugiej strony, a nie dostrzega swoich własnych zachowań,
- podwójne normy – nawet jeśli strony mają świadomość przejawiania wobec siebie podobnych zachowań, każda z nich sądzi, że to właśnie ona ma prawo tak postępować,
- myślenie biegunowe – dla ludzi zaangażowanych w konflikt typowe jest posługiwanie się uproszczonym obrazem sytuacji. Wszystko, co robią, są w stanie uznać za dobre i słuszne, a to, co robią przeciwnicy, za błędne lub motywowane podstępem¹⁶⁹.

ROZWIĄZYWANIE KONFLIKTÓW

Jedną z najskuteczniejszych form rozwiązywania sytuacji konfliktowych, a takie bywają spory między sąsiadami, w których jako mediator uczestniczy dzielnicowy, jest metoda czterech kroków zaproponowana przez Daniela Dana. Pozwala ona na złożoną naturę konfliktu spojrzeć bardziej kompleksowo. Ta metoda pozwala kształtować pozytywne, harmonijne relacje między ludźmi.

Krok 1. Znajdź czas na rozmowę. Komunikowanie się jest konieczne, aby wyjaśnić wszelkie różnice dzielące ludzi.

Krok 2. Zaplanuj warunki. Wybierz odpowiedni czas, właściwe miejsce i inne elementy otoczenia, a rozmowa przyniesie pożądane rezultaty.

Krok 3. Przeprowadź rozmowę.

- 1) Rozpoczęcie rozmowy:
 - wyrażenie aprobaty,
 - wprowadzenie optymizmu,
 - przypomnienie podstawowych zasad,
 - przedstawienie problemu.

- 2) Zaproszenie.

Cele dialogu to skoncentrowanie się na sprawach zasadniczych i popieranie gestów zgody.

- 3) Przełom.

Jeśli przestrzegamy zasad prawidłowego prowadzenia rozmowy i warunków, w jakich powinna zostać przeprowadzona, to możemy się spodziewać, że partnerzy zmienią swoje nastawienie z „ja przeciwko tobie” na „my przeciwko problemowi”. Ta zmiana postaw otwiera szansę na zawarcie porozumienia zadowalającego obie strony.

¹⁶⁹ T. Bielska, *Wprowadzenie do psychologii. Aspekty policyjne*, Szczytno 2007, s. 151.

Krok 4. Doprowadź do zawarcia umowy (jeśli to potrzebne). Umowa powinna być:

- wyważona,
- precyzująca zachowanie się stron,
- sformułowana na piśmie¹⁷⁰.

Jednym z najważniejszych elementów w tej metodzie jest umiejętność prowadzenia dialogu. Dlatego dzielnicowy powinien w szczególności doskonalić swoje umiejętności w zakresie aktywnego słuchania – zwracając uwagę na utrzymywanie stałego kontaktu wzrokowego, nieprzerywanie wypowiedzi innych osób, umiejętność podsumowania wypowiedzi.

Przydatnymi wskazówkami w tej metodzie rozwiązywania sporów sąsiedzkich są:

- oddzielanie osoby od problemu,
- koncentrowanie się na sprawie, a nie na stanowiskach,
- stwarzanie opcji dającej korzyści obu stronom,
- stosowanie obiektywnych kryteriów¹⁷¹.

Warto pamiętać, że dzielnicowy nie jest stroną zaangażowaną w konflikt. On przez odpowiedni dobór rozwiązań, dbanie i zabezpieczanie emocji, poszanowanie wzajemnych relacji oraz zwracanie uwagi na przyjęte standardy i zasady rozmowy musi być osobą neutralną.

ZAGADNIENIE NR 2. CZYNY NIEDOZWOLONE

POJĘCIE CZYNU NIEDOZWOLONEGO

Oprócz czynności prawnych, w szczególności umów, do częstych zdarzeń cywilnoprawnych kreujących stosunek zobowiązaniowy należą czyny niedozwolone (art. 415–449 k.c.).

Czyn niedozwolony – którym posłużył się ustawodawca w tytule księgi trzeciej kodeksu cywilnego – jest pojęciem techniczno-prawnym obejmującym wypadki naprawienia szkód wynikłych z działań ludzkich zawinionych oraz nie noszących znamion winy, a także ze zdarzeń, które albo w ogóle czynami człowieka nie są, albo z zachowaniem ludzi pozostają w pewnym tylko związku¹⁷².

Naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym określane bywa niejednokrotnie jako odpowiedzialność deliktowa (*ex delicto*). Posługując się taką nomenklaturą, należy jednak pamiętać, że jest to pewien skrót myślowy. Przez delikt w ścisłym znaczeniu rozumie się bowiem wyrządzający szkodę czyn ludzki noszący znamiona winy. Tymczasem czyn niedozwolony według

¹⁷⁰ D. Dana, *Rozwiązywanie konfliktów*, Warszawa 1993, s. 19.

¹⁷¹ Tamże, s. 86, 88.

¹⁷² Z. Radwański, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2003, s. 173.

kodeksu cywilnego jest kategorią szerszą, gdyż – oprócz tak rozumianego deliktu (np. art. 415 i 416 k.c.) – obejmuje także naprawienie szkody wynikłej z niezawinionego działania człowieka (np. art. 417 § 2, 428, 431 § 2 k.c.) oraz odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez zwierzęta (np. art. 431 k.c.) i rzeczy (np. art. 434 k.c.), jak również za szkody związane z użyciem i wykorzystywaniem elementarnych sił przyrody (np. art. 435, 436 k.c.)¹⁷³.

Pojęcie czynu niedozwolonego nie pokrywa się także z czynem bezprawnym, gdyż nie każdy obowiązek naprawienia szkody wynika z działania bezprawnego (np. art. 417 § 2 k.c.), z kolei nie każdy czyn bezprawny powoduje szkodę (np. przejście ulicy na czerwonym świetle). Zakresy obydwu pojęć mają jednak wspólne pole (krzyżują się, gdyż w zbiorze czynów niedozwolonych wskazać można czyny bezprawne (np. art. 415 k.c.)).

W zakresie odpowiedzialności deliktowej wyrządzenie szkody (przy spełnieniu innych przesłanek ustawowych) jest samoistnym źródłem stosunku zobowiązaniowego, tworzącym po stronie osoby odpowiedzialnej (dłużnika) obowiązek odszkodowawczy wobec podmiotu poszkodowanego (wierzyciela). Strony zobowiązania konkretyzują się z reguły już w chwili powstania stosunku zobowiązaniowego, którego treścią od samego początku jest obowiązek naprawienia szkody.

PRZESŁANKI ODPOWIEDZIALNOŚCI

Pierwszoplanowym zagadnieniem jest ustalenie, kiedy powstaje odpowiedzialność z tytułu czynów niedozwolonych. Odpowiedzi na tak postawione pytanie udzielają przesłanki odpowiedzialności deliktowej, rozumiane tutaj jako określone przez ustawodawcę okoliczności, których zaistnienie jest konieczne do powstania między oznaczonymi podmiotami stosunku zobowiązaniowego o charakterze odszkodowawczym.

Elementarnymi przesłankami odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych są:

- 1) zdarzenie wyrządzające szkodę,
- 2) szkoda,
- 3) związek przyczynowy między zdarzeniem a szkodą.

W hipotezie normy prawnej dotyczącej czynu niedozwolonego ustawodawca wskazuje wyrządzające szkodę zdarzenie, z którego zaistnieniem łączy następnie obowiązek odszkodowawczy. Zdarzeniem takim jest przede wszystkim zawinione własne działanie lub zaniechanie osoby fizycznej (art. 415 k.c.) lub prawnej (art. 416 k.c.). Zobowiązaniowy stosunek odszkodowawczy mogą tworzyć również czyny własne podmiotu nie noszące znamion winy (np. art. 428 k.c.), nadto cudze czyny, za które odpowiada osoba nie będąca bezpośrednim sprawcą szkody (np. art. 429, 430 k.c.). Wreszcie zdarzeniem, z którym ustawa wiąże obowiązek odszkodowawczy, jest funkcjonowanie przedsiębiorstwa lub zakładu poruszanego za pomocą elementarnych sił przyrody (art. 435 k.c.) oraz

¹⁷³ P. Kubiński, A. Wołoszko, *Wybrane zagadnienia prawa...*, dz. cyt., s. 115.

ruch mechanicznych środków komunikacji (art. 436 k.c.), zawalenie się budowli lub oderwanie się jej części (art. 433 k.c.), a także popełnienie zwierzęcia, którym się ktoś posługuje lub je chowa (art. 431 k.c.). Jeśli chodzi o zdarzenie, z którym ustawa łączy obowiązek odszkodowawczy, to – jak to już wskazano – może chodzić o ludzkie zachowanie oraz inne zdarzenia, które do tej klasy zjawisk nie należą. Przy odpowiedzialności za wyrządzenie szkody czynem własnym zdarzenie to jest jednoznaczne z przyczyną sprawczą szkody. Przy odpowiedzialności za cudze czyny przesłanka ta składa się jakby z dwóch członów, tj. przyczyny sprawczej bezpośredniej, czyli zachowania się sprawcy (np. małoletniego lub innej osoby będącej pod nadzorem), oraz przyczyny pośredniej (np. zaniedbania w nadzorze).

Szkoda – to uszczerbek w dobrach prawnie chronionych osoby poszkodowanej. Najczęściej ma ona charakter majątkowy, może jednak, gdy do tego upoważnia ustawa, mieć również charakter niemajątkowy.

Między zdarzeniem, z którym ustawa łączy obowiązek odszkodowawczy, a szkodą musi istnieć związek przyczynowy. Według ustalonych poglądów judykatury i przeważającej opinii autorów, w systemie polskiego prawa cywilnego mamy do czynienia z wymaganiami uwzględnienia punktu widzenia tzw. teorii adekwatnej przyczynowości (art. 361 § 1 k.c.). Zgodnie z tą teorią, obowiązek naprawienia szkody obejmuje normalne następstwa zdarzenia, które szkodę wywołało.

ZASADY ODPOWIEDZIALNOŚCI

Nałożenie przez ustawodawcę na określony podmiot obowiązku naprawienia szkody wymaga wskazania (umotywowania, uzasadnienia), dlaczego określona osoba odpowiada za szkodę. Odpowiedzi na tak postawione pytanie udzielają zasady odpowiedzialności odszkodowawczej. W prawie cywilnym ukształtowały się trzy podstawowe zasady:

- 1) zasada winy,
- 2) zasada ryzyka,
- 3) zasada słuszności¹⁷⁴.

Oprócz nich wskazuje się także zasadę odpowiedzialności absolutnej, której cechą szczególną jest niemożliwość wyłączenia obowiązku odszkodowawczego. Odpowiedzialność ta ma w istocie charakter gwarancyjny (np. odpowiedzialność ubezpieczeniowa).

Wśród wymienionych zasad za naczelną w sferze czynów niedozwolonych uznaje się zasadę winy. Pozostałe zasady stanowią jej uzupełnienie.

Zasada winy

Odpowiedzialność oparta na zasadzie winy jest historycznie najwcześniej ukształtowaną, najstarszą w prawie cywilnym. Według tej zasady w najogólniej-

¹⁷⁴ T. Filipiak, J. Mojak, M. Nazar, E. Nezbecka, *Zarys prawa cywilnego*, Lublin 2002, s. 346.

szym ujęciu zobowiązanym do naprawienia szkody jest ten, kto ponosi winę za jej wyrządzenie. Nie można bowiem pozostawiać bez naprawienia szkód, za którymi kryje się zawinione, wadliwe działanie podmiotu, gdyż byłoby to w istocie tolerowanie nagannych zachowań bez negatywnych konsekwencji dla sprawcy. Dlatego ustawodawca, budując generalną formułę deliktu, nałożył obowiązek naprawienia szkody na tego, „kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę” (art. 415 k.c.)¹⁷⁵.

Wina, jako zasada i podstawa odpowiedzialności, posłużyła ustawodawcy także przy konstruowaniu odpowiedzialności deliktowej osoby prawnej w wypadku „szkody wyrządzonej z winy jej organu” (art. 416 k.c.). Na zasadzie winy wsparto odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez niepoczytalnych (art. 427 k.c.), za osoby, którym powierzono wykonanie czynności (art. 429 k.c.), oraz za zwierzęta (art. 431 k.c.).

Wina funkcjonariusza państwowego lub funkcjonariusza samorządu terytorialnego stanowi przesłankę odpowiedzialności Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego (art. 417 k.c.).

Konstruując odpowiedzialność opartą na zasadzie winy, ustawodawca zazwyczaj wymienia wprost w normie prawnej winę jako przesłankę odpowiedzialności. Gdy jednak treść przepisu nie pozwoli jednoznacznie wskazać na zasadę winy, wówczas pomocna może okazać się próba odpowiedzi na pytanie: czy w badanym przypadku brak winy po stronie osoby odpowiedzialnej zwalniałby tę osobę z obowiązku naprawienia szkody? Pozytywna odpowiedź oznaczałaby obowiązywanie zasady winy, skoro ekskulpacja nie tworzy węzła obligacyjnego o charakterze odszkodowawczym. Ustalenie zaś, że dowód braku winy podmiotu nie zwalnia go z odszkodowania, wskazywałoby, że badana odpowiedzialność wspiera się na zasadach abstrahujących od winy osoby obciążonej obowiązkiem wyrównania uszczerbku. Zastosowanie w takim wypadku mogłoby mieć bądź zasada ryzyka, bądź zasada słuszności.

Zasada ryzyka

Dziewiętnastowieczna rewolucja naukowo-techniczna, rozpoczynając wielki – trwający do dziś – rozwój przemysłu, umożliwiła człowiekowi wykorzystanie przyrody w procesie produkcji oraz w sferze usług (np. transportowych). Zastosowanie maszyn i urządzeń poruszanych za pomocą pary, elektryczności, gazu spowodowało jednocześnie wiele nowych, nie znanych dotychczas zagrożeń, których skutkiem były również szkody wyrządzone otoczeniu. Wiele z nich wynikało z faktu niedostatecznego opanowania przez człowieka elementarnych sił przyrody, które wymykały się spod kontroli ich użytkownika niejednokrotnie bez jego winy i udziału. Powstawały więc szkody, za które nie sposób było obciążyć winą osobę wykorzystującą w swej działalności siły przyrody, jako że szkody takiej często nie można było przewidzieć, ani jej zapobiec. Zastosowanie do wskazanych wypadków zasady winy prowadziłoby nieraz – przy stosunkowo

¹⁷⁵ Tamże, s. 347.

łatwej ekskulpacji wykorzystującego siły przyrody – do pozostawienia szkód nie naprawionych, obciążających w konsekwencji poszkodowanego. Także dowód winy prowadzącego przedsiębiorstwo wprawiane w nich za pomocą sił przyrody byłby w wielu razach znacznie utrudniony lub wręcz niemożliwy¹⁷⁶.

Zasygnalizowane okoliczności, podważające przydatność zasady winy do naprawienia szkody związanej z użyciem sił przyrody, zmusiły twórców prawa do poszukiwania innego niż wina uzasadnienia odpowiedzialności odszkodowawczej. Uznano mianowicie, że ryzyko szkód wynikłych z użycia sił przyrody powinno obciążać tego, kto posługuje się nimi w celu osiągnięcia korzyści. Prowadzący przedsiębiorstwo szczególnie zagrażające otoczeniu ma bowiem nie tylko prawo czerpania zysków z przedsięwziętej działalności, lecz powinien także ponosić ryzyko naprawienia związanych z tym szkód.

Istota odpowiedzialności osadzonej na zasadzie ryzyka przejawia się w powstaniu obowiązku naprawienia szkody bez konieczności zaistnienia winy po stronie osoby odpowiedzialnej za szkodę. Wystarcza bowiem powstanie szkody, będącej następstwem zdarzenia, z którym ustawodawca wiąże zaostrzoną odpowiedzialność. Zasada ryzyka ułatwia niewątpliwie proces dowodowy poszkodowanemu, który nie musi wykazywać winy osoby odpowiedzialnej za szkodę. Z kolei osoba ta nie może się uwolnić od obowiązku odszkodowawczego przez wykazanie braku zawinienia po jej stronie. Zauważyć przy tym należy, że ustawodawca odwołujący się do zasady ryzyka wskazuje we właściwych przepisach okoliczności, których zaistnienie wyłączy zaostrzoną odpowiedzialność podmiotu.

Zasada ryzyka, jako szczególna podstawa odpowiedzialności, znajduje zastosowanie tylko w wypadkach wyraźnie wskazanych w ustawie. Zasada ta posłużyła ustawodawcy przede wszystkim przy konstruowaniu odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez przedsiębiorstwa lub zakłady wprawiane w ruch za pomocą sił przyrody (art. 435 k.c.), za szkody wynikłe z ruchu mechanicznych środków komunikacji (art. 436 k.c.), za uszczerbki spowodowane wyrzuceniem, wylaniem lub upadnięciem czegoś z pomieszczenia (art. 433 k.c.), za szkodliwe następstwa zawalenia się budowli lub oderwania się jej części (art. 434 k.c.). Na zasadzie ryzyka inaczej ujętej niż w podanych przykładach opiera się także odpowiedzialność przełożonego (zwierzchnika) za szkody zdziałane przez podwładnego (art. 430 k.c.).

Odpowiedzialność na zasadzie ryzyka stanowi wyjątek od generalnej zasady winy. Uzupełnia tę ostatnią, chroniąc pełniej niż zasada winy uzasadnione interesy osób poszkodowanych pożyteczną często działalnością, stwarzającą jednak zwiększone zagrożenie dla otoczenia.

Zasada słuszności

Wśród kodeksowych unormowań odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu czynów niedozwolonych można wskazać przepisy, w których obowią-

¹⁷⁶ Z. Radwański, *Zobowiązania – część...*, dz. cyt., s. 211, 212.

zek naprawienia szkody odrywa się całkowicie od winy czy też ryzyka osoby odpowiedzialnej, a zostaje usprawiedliwiony „zasadami współżycia społecznego”. Niekiedy bowiem normy moralne lub obyczajowe funkcjonujące w społeczeństwie mogą być uważane za słuszne i uzasadnione wyrównanie uszczerbku – zwłaszcza szkody na osobie – chociaż podmiotowi odpowiedzialnemu nie można postawić zarzutu niewłaściwego postępowania.

Odpowiedzialność odszkodowawcza na zasadzie słuszności występuje wyjątkowo tylko w wypadkach wyraźnie w ustawie przewidzianych. Kodeks cywilny odwołuje się do niej w art. 417, 428 i 431 § 2.

Normy prawne odwołujące się do zasady słuszności powierzają w istocie sądowi ocenę i rozstrzygnięcie, czy zasady współżycia społecznego usprawiedliwiają w konkretnym wypadku obciążenie podmiotu (który nie odpowiada na zasadzie winy lub ryzyka) obowiązkiem całkowitego lub częściowego naprawienia szkody.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA WŁASNE CZYNY

Generalna formuła deliktu

Pierwszoplanowe znaczenie w sferze odpowiedzialności deliktowej pełnią przepisy regulujące obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej własnym działaniem lub zaniechaniem podmiotu. W kodeksie cywilnym odpowiedzialność taką przewiduje art. 415, według którego „kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia”. Przywołane unormowanie nazywane bywa generalną formułą deliktu, jako że ustawodawca określa w nim elementarne przesłanki odpowiedzialności deliktowej, obejmującej swym zakresem zawinione czyny człowieka.

Wina

Pojęcie winy, którym posługuje się ustawodawca w art. 415 k.c., nie zostało zdefiniowane w kodeksie cywilnym. W takiej sytuacji konieczne staje się sięgnięcie do nauki prawa i orzecznictwa.

Wina – w rozumieniu art. 415 k.c. – bywa ujmowana szeroko jako kategoria obejmująca dwa elementy: obiektywny i subiektywny. Pierwszy z nich oznacza bezprawność działania lub zaniechania osoby odpowiedzialnej za szkodę, drugi zaś wiąże się z nastawieniem psychicznym sprawcy do czynu, a więc stanowi winę w ścisłym tego słowa znaczeniu.

Element obiektywny – to szeroko ujmowana bezprawność zachowania się sprawcy szkody. W prawie cywilnym za bezprawne uznaje się zachowania sprzeczne nie tylko z nakazami lub zakazami zawartymi w przepisach prawnych, lecz także działania naruszające zasady współżycia społecznego. Chodzi zatem, mówiąc najogólniej o sprzeczność z najszerzej pojmowanym porządkiem prawnym. Czyn niedozwolony w rozumieniu art. 415 k.c. może zatem wystąpić wtedy, gdy sprawca szkody naruszy ciężący na każdym powszechny obowiązek nieczynienia drugiemu szkody¹⁷⁷.

¹⁷⁷ T. Filipiak, J. Mojak, M. Nazar, E. Nezbecka, *Zarys prawa...*, dz. cyt., s. 347.

Negatywna ocena zachowania się sprawcy szkody, przybierająca postać zarzutu naruszenia porządku prawnego, jest konieczną, acz niewystarczającą przesłanką nałożenia na sprawcę obowiązku odszkodowawczego. Niezbędna staje się bowiem jeszcze kwalifikacja podmiotowa czynu, a więc ocena działania lub zaniechania z punktu widzenia nastawienia psychicznego sprawcy szkody do podjętego czynu. Element subiektywny (wina *sensu stricto*) odwołuje się więc do przeżyć psychicznych osoby, łącząc winę z możliwością postawienia sprawcy zarzutu podjęcia niewłaściwej decyzji, a w konsekwencji nagannego zachowania się (działania lub zaniechania) w konkretnej sytuacji.

Sformułowanie takiego zarzutu wymaga jednak istnienia po stronie sprawcy szkody odpowiednich kwalifikacji psychicznych. Tak rozumianą wadliwość podejmowania decyzji i działania przypisać bowiem można tylko osobie, która miało możliwość oceny swego postępowania, a więc gdy mogła działać z dostatecznym rozeznaniem. Stawiając sprawcy szkody zarzut zawinionego działania lub zaniechania (naganności postępowania), nie wystarczy wykazać, że nie przestrzegał on kryteriów wymaganej staranności. Konieczne jest ponadto uwzględnienie jego stanu świadomości, woli i przewidywania skutków postępowania. Dopiero zestawienie tych elementów pozwoli rozstrzygnąć o winie konkretnego podmiotu.

W sferze odpowiedzialności deliktowej wyróżnia się winę umyślną (*dolus*) i winę nieumyślną (*culpa*).

Wina umyślna – występuje wówczas, gdy sprawca swoim bezprawnym działaniem lub zaniechaniem chce (*dolus directus* – zamiar bezpośredni) wyrządzić drugiemu szkodę albo co najmniej godzi się świadomie (*dolus eventualis* – zamiar wyników ewentualny) na taki skutek swego postępowania. Wyrządzający szkodę zdaje sobie w pełni sprawę z negatywnych następstw swego działania i z rozmysłem chce osiągnąć skutek w postaci wyrządzenia szkody¹⁷⁸.

Wina nieumyślna – nazywana w prawie cywilnym niedbalstwem – przejawia się niedołożeniem przez sprawcę szkody należytej staranności wymaganej w stosunkach danego rodzaju (art. 355 k.c.)¹⁷⁹.

Sprawca, którego czyn dotknięty jest niedbalstwem, nie chce wprowadzić wyrządzić szkody, jednakże działając lekkomyślnie lub niedbale, nie postępuje tak, jak w konkretnych okolicznościach należało się zachować. Zarzut nieumyślnego wyrządzenia szkody można zatem postawić sprawcy zarówno wtedy, gdy wprowadzić wyobrażał on sobie bezprawność i szkodliwość swego działania, lecz bezpodstawnie przypuszczał, że go uniknie, jak i wówczas, gdy sprawca takiego skutku w ogóle sobie nie wyobrażał, choć mógł i powinien był to wyobrazić.

Postawienie sprawcy szkody zarzutu niedbalstwa, czyli w istocie niezachowania wymaganej w danych warunkach staranności, wymaga zestawienia i porównania postępowania konkretnego sprawcy z modelowym, abstrakcyjnie

¹⁷⁸ Tamże, s. 348.

¹⁷⁹ Tamże.

ujętych zachowaniem się wzorca postępowania. Jeżeli okaże się, że zachowanie się sprawcy szkody odbiega od hipotetycznego wzorca należytego postępowania, wówczas można temuż sprawcy przypisać zarzut niedbalstwa.

Miernik staranności służący do oceny zachowania się sprawcy szkody ma charakter abstrakcyjny (niezależny od cech osobistych i przymiotów sprawcy), gdyż jest budowany jako wzorzec powinnego, właściwego postępowania każdej osoby, która znajdzie się w określonej sytuacji („staranność ogólnie wymagana w stosunkach danego rodzaju” – art. 355 § 1 k.c.). Wzorce postępowania są konstruowane także na podstawie norm prawnych oraz reguł postępowania obowiązujących w jakiejś grupie zawodowej (np. wzorzec dobrego lekarza, kierowcy, nauczyciela, dyrektora przedsiębiorstwa), z odwołaniem się niejednokrotnie do zasad deontologii, zasad współżycia społecznego, ustalonych zwyczajów¹⁸⁰.

Na zasadzie winy opiera się także odpowiedzialność *ex delicto* osób prawnych za ich czyny własne. Według art. 416 k.c. osoba prawna jest obowiązana do naprawienia szkody wyrządzonej z winy jej organu. Przywołane rozwiązanie normatywne stanowi transpozycję tzw. teorii organów, na grunt odpowiedzialności deliktowej. Jeżeli przyjmuje się bowiem, że oświadczenie woli organów osoby prawnej jest czynnością prawną tejże osoby, to konsekwentnie należałoby także inne działania organów (w tym delikty) przypisać osobie prawnej uznając je za jej czyny własne.

Okoliczności wyłączające odpowiedzialność

Sprawca szkody pozostającej w adekwatnym związku przyczynowym z jego działaniem lub zaniechaniem nie poniesie odpowiedzialności na podstawie art. 415 k.c., gdy nie zaistnieją jednocześnie okoliczności objęte elementem obiektywnym i subiektywnym winy w podanym wcześniej znaczeniu.

Odpowiedzialność deliktowa będzie więc wyłączona z powodu braku bezprawności (element obiektywny) szkodliwego działania sprawcy. Do okoliczności usuwających bezprawność postępowania w sferze deliktów należą: obrona konieczna, stan wyższej konieczności, dozwolona samopomoc, zgoda poszkodowanego, wykonywanie praw podmiotowych.

Obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej czynem własnym nie powstanie także wtedy, gdy sprawcy (mimo nawet bezprawnego działania) nie można postawić zarzutu niedołożenia należytej staranności, a to z powodu wieku, stanu psychicznego lub fizycznego. Winę można przypisać bowiem wyłącznie osobie, która ma rozeznanie swego czynu oraz dostateczną swobodę kierowania własnym postępowaniem. Brak wskazanych przymiotów w działaniu sprawcy wyłącza element subiektywny winy.

Z tych to względów przepis art. 425 § 1 k.c. nie tworzy obowiązku odszkodowawczego po stronie sprawcy szkody, który z jakichkolwiek powodów znajdował się w chwili czynu w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, a więc był niepoczytalny. Nie można bo-

¹⁸⁰ Tamże, s. 348.

wiem przypisać winy osobie niedorozwiniętej umysłowo lub chorej psychicznie, jeżeli w chwili popełnienia szkodliwego czynu nie miała dostatecznego rozeznania. Twierdzenie to odnosi się również do osób, które tylko przejściowo uległy zaburzeniom psychiki.

Za szkodę nie odpowiada wreszcie małoletni, który nie ukończył lat 13 (art. 429 k.c.). Ustawodawca zakłada bowiem, że dziecko przed osiągnięciem tego wieku nie ma dostatecznego rozeznania swojego postępowania (zagadnienie to nadaje się do dyskusji), w związku z czym zdolność deliktową nabywa dopiero po ukończeniu ustawowej granicy wieku.

Współsprawstwo, współodpowiedzialność

Źródłem szkody może być zawinione działanie lub zaniechanie kilku podmiotów, przy czym sprawcy mogą działać w porozumieniu lub każdy oddzielnie. Niezależnie jednak od sposobu postępowania, współsprawcy ponoszący winę (art. 415 k.c.) odpowiadają solidarnie za wyrządzoną szkodę (art. 441 § 1 k.c.).

Oprócz bezpośredniego sprawcy (lub współsprawców) szkody obowiązek odszkodowawczy – według art. 422 k.c. – ciąży także na podżegaczu (osobie, która nakłania do wyrządzenia szkody), na pomocniku (osobie, która udzieliła pomocy sprawcy oraz na osobie, która świadomie skorzystała z wyrządzonej drugiemu szkody (np. paser)¹⁸¹.

W wypadku wyrządzenia szkody działaniem lub zaniechaniem kilku osób, ten, kto szkodę naprawił, może żądać od pozostałych zwrotu odpowiedniej części (roszczenie regresowe) zależnie od okoliczności, a zwłaszcza od winy danej osoby oraz stopnia przyczynienia się do powstania szkody (art. 441 § 2 k.c.).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA CUDZE CZYNY

Odpowiedzialność za niepoczytalnych

Powyższe wywody pozwoliły stwierdzić, że odpowiedzialności odszkodowawczej na zasadzie winy nie ponoszą osoby, którym z powodu wieku, stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można. Konstatacja ta nie zawiera jednak odpowiedzi na pytanie: komu zarachować szkodliwe działania wskazanych osób? Kwestię tę rozstrzyga art. 427 k.c., przypisując obowiązek naprawienia szkody osobom zobowiązanym do nadzoru nad niepoczytalnymi. Pomimo że bezpośrednim źródłem szkody jest czyn pozostającego pod nadzorem, odpowiedzialność odszkodowawcza została powiązana z niewykonywaniem lub nienależytym wykonywaniem obowiązku nadzoru przez nadzorującego, któremu można postawić zarzut winy w nadzorze (*culpa in custodiendo*).

Odpowiedzialność przewidzianą w art. 427 k.c. ponosi osoba zobowiązana do nadzoru wynikającego z ustawy (np. rodzice wobec dziecka, opiekun wobec pupila) lub z umowy (np. opiekujący się chorym na podstawie zobowiązania umownego), a także ten, kto sprawuje faktyczną, stałą pieczę (nadzór faktyczny)

¹⁸¹ Z. Radwański, *Zobowiązania – część...*, dz. cyt., s. 185.

bez tytułu prawnego (np. osoba wychowująca dziecko, tzw. wychowawca, którego ani nie przysposobiła, ani też nie jest jego opiekunem prawnym).

Odpowiedzialność z tytułu nadzoru opiera się na zasadzie winy. Jej istotną cechą, różniącą od odpowiedzialności według art. 415 k.c., jest prawne domniemanie winy w nadzorze. Posłużenie się tą konstrukcją legislacyjną zwalnia poszkodowanego od obowiązku dowodzenia winy nadzorującego. To ten ostatni, chcąc zwolnić się od odpowiedzialności, powinien wzruszyć owo domniemanie przeciwdowodem i wykazać, że sprawował nadzór należycie.

Okolicznościami zwalniającymi z odpowiedzialności przewidzianej w art. 427 k.c. są: brak winy w nadzorze (obalenie domniemanie winy w nadzorze) lub wykazanie, że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru (co jest jednoznaczne z dowiedzeniem braku związku przyczynowego między zachowaniem się nadzorującego a skutkiem w postaci szkody).

Wyjątkową odpowiedzialność opartą na zasadzie słuszności przewiduje art. 428 k.c. Na podstawie tego przepisu zobowiązanym do całkowitego naprawienia szkody może zostać niepoczytalny sprawca, a to wówczas, gdy brakuje osób zobowiązanych do nadzoru albo gdy nie można od nich uzyskać naprawienia szkody, z okoliczności zaś, a zwłaszcza porównania stanu majątkowego poszkodowanego i sprawcy, wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego.

Odpowiedzialność za osoby, którym powierzono wykonanie czynności

Powierzenie wykonania czynności innej osobie nie zwalnia całkowicie powierzającego z ponoszenia negatywnych skutków szkodliwego działania tej osoby. Przyjmuje się bowiem, że wybierający wykonawcę danej czynności powinien przede wszystkim wskazać osobę odpowiednią do powierzanej czynności, upewniając się przedtem co do kwalifikacji, umiejętności i rzetelności wybranej osoby. Wyrządzenie szkody przez niewłaściwie wybranego wykonawcę przy wykonywaniu powierzonej mu czynności pozwoli w wielu wypadkach postawić powierzającemu zarzut niedbalstwa w wyborze i obciążyć go obowiązkiem odszkodowawczym¹⁸².

Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez osobę wykonującą powierzoną jej czynność reguluje art. 429 k.c. Zobowiązanym do naprawienia takiej szkody jest powierzający czynność, jego odpowiedzialność zaś opiera się na zasadzie winy. Przepis art. 429 k.c. wprowadza domniemanie winy w wyborze (*culpa in eligendo*) osoby powierzającej wykonanie czynności, co zwalnia poszkodowanego z konieczności dowodzenia tej przesłanki odpowiedzialności. Istotne jest przy tym obciążenie powierzającego odpowiedzialnością tylko za szkody wyrządzone przy wykonywaniu powierzonej czynności (np. za zniszczenie ściany sąsiedniego mieszkania przy naprawie urządzeń kanalizacyjnych u zlecającego usługę), nie obejmuje zaś szkód działanych przy okazji realizacji

¹⁸² T. Filipiak, J. Mojak, M. Nazar, E. Nezbecka, *Zarys prawa...*, dz. cyt., s. 350.

takiej czynności (np. kradzież biżuterii z sąsiedniego mieszkania przy wykonywaniu usługi hydraulicznej).

Zwolnienie z obowiązku odszkodowawczego zapewni powierzającemu wzruszenie wymienionego domniemania przez dowód braku jego winy w wyborze (powierzenie usługi hydraulicznej osobie legitymującej się odpowiednimi kwalifikacjami, doświadczeniem i praktyką) albo wykazanie, że wykonanie czynności powierzył on osobie, przedsiębiorstwu lub zakładowi, które w zakresie swej działalności zawodowej trudnią się wykonywaniem takich czynności (np. zlecenie naprawy urządzeń kanalizacyjnych spółdzielni rzemieślniczej hydraulików).

Odpowiedzialność powierzającego nie jest zależna od winy wykonawcy, choć nie można wykluczyć sytuacji, w której obydwie podmioty zostaną solidarnie obciążone obowiązkiem odszkodowawczym (art. 441 § 1 k.c.), powierzający – według art. 429 k.c., wykonawca zaś – na podstawie art. 415 k.c.

Odpowiedzialność za podwładnego

Inaczej uregulowana została odpowiedzialność w wypadku wyrządzenia szkody przez podwładnego przy wykonywaniu czynności powierzonej mu przez przełożonego. Według art. 430 k.c. obowiązek odszkodowawczy obciąża tego, kto na własny rachunek powierza wykonanie czynności osobie podlegającej jego kierownictwu i ma obowiązek stosować się do jego wskazówek. Niezbędnymi przesłankami odpowiedzialności przełożonego są: a) zawinione przez podwładnego wyrządzenie szkody, b) przy wykonywaniu (nie przy okazji wykonywania) powierzonej mu czynności.

Odpowiedzialność określona w art. 430 k.c. opiera się na zasadzie ryzyka, jako że na przełożonym ciąży obowiązek odszkodowawczy niezależnie od jego winy. Może on zwolnić się z tego obowiązku, wykazując brak własnej winy, gdyż okolicznością uwalniającą przełożonego od odpowiedzialności jest ekskulpacja podwładnego.

Surową odpowiedzialność zwierzchnika uzasadniano, powołując się na zasadzie *cuius commodum eius periculum* (czyje korzyści, tego niebezpieczeństwo). Można nadto dodać, że przełożony, posługujący się podwładnymi i pozostający z nimi w stałych stosunkach, powinien znać ich kompetencje oraz wady i walory. Nie bez znaczenia jest wreszcie i to, że poszkodowanemu łatwiej będzie nieraz zaspokoić z majątku silniejszego ekonomicznie zwierzchnika, niż poszukiwać naprawienia szkody u podwładnego.

Zauważyć należy, iż za szkodę wyrządzoną z winy podwładnego odpowiedzialność solidarną (art. 441 § 1 k.c.) poniosą: przełożony – według art. 430 k.c. i podwładny – na podstawie art. 415 k.c. Naprawienie szkody przez zwierzchnika stwarza po jego stronie roszczenie regresowe wobec podwładnego (art. 441 § 3 k.c.)¹⁸³.

¹⁸³ Z. Radwański, *Zobowiązania – część...*, dz. cyt., s. 193.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZWIERZĘTA I RZECZY

Odpowiedzialność za zwierzęta

Obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przez zwierzęta obciąża – według art. 431 § 1 k.c. – tego, kto je chowa lub nimi się posługuje, co oznacza, że odpowiedzialność ta nie jest zależna od tytułu prawnego (własności lub innego prawa do zwierzęcia wyrządzającego szkodę). Nie ma także znaczenia, czy zwierzę było pod nadzorem osoby odpowiedzialnej, czy też zabląkało się lub uciekło.

Odpowiedzialność ta oparta jest na zasadzie winy, przy czym ustawa wprowadza domniemanie winy w nadzorze (*culpa in custodiendo*). Poszkodowany nie musi zatem dowodzić zaniedbań w pieczy nad zwierzęciem. To chowający zwierzę lub się nim posługujący, chcąc uchylić się od odpowiedzialności, powinien wykazać, że ani on, ani osoba, za którą odpowiada, nie ponoszą winy.

Hipoteza art. 431 § 1 k.c. nie obejmuje szkód wyrządzonych przez dzikie zwierzęta, żyjące w stanie wolnym. Natomiast *Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie* umożliwia wyrównanie szkód w uprawach i płonach wyrządzonych przez niektóre gatunki dzikich zwierząt.

Wyjątkowo obowiązek odszkodowawczy może być nałożony na chowającego zwierzę lub się nim posługującego także wtedy, gdy ten nie odpowiadałby na zasadzie winy. Na podstawie art. 431 § 2 k.c. poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego naprawienia szkody, jeżeli z okoliczności, a zwłaszcza z porównania stanu majątkowego poszkodowanego oraz chowającego zwierzę lub się nim posługującego wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego. Nietrudno dostrzec, że tę wyjątkową odpowiedzialność osadzono na zasadzie słuszności.

Odpowiedzialność za wyrzucenie, wylanie lub spadnięcie czegoś z pomieszczenia

Podmiotem odpowiedzialnym za szkodę wyrządzoną wyrzuceniem, wylaniem lub spadnięciem jakiegokolwiek przedmiotu z pomieszczenia ustawodawca czyni zajmującego pomieszczenie (art. 433 k.c.). Może nim być zarówno właściciel, jak i najemca, dzierżawca, użytkownik, mający służebność mieszkania lub spółdzielcze prawo do lokalu, jeżeli którykolwiek z nich zajmuje pomieszczenie.

Obowiązek odszkodowawczy przewidziany w art. 433 k.c. opiera się na zasadzie ryzyka. Zaostrzoną odpowiedzialność uzasadnia się przede wszystkim względami bezpieczeństwa ruchu ulicznego oraz ochroną osób trzecich (zwłaszcza przechodniów), którym łatwiej określić źródło szkody przez wskazanie pomieszczenia niż przez poszukiwanie osoby winnej¹⁸⁴.

Odpowiedzialności zbudowanej na zasadzie ryzyka nie uchyla dowód braku winy osoby odpowiedzialnej. Może ona uwolnić się od obowiązku naprawienia szkody, gdy wykaże, iż wyrzucenie, wylanie lub spadnięcie przedmiotu nastąpiło wskutek: a) siły wyższej, b) wyłącznej winy poszkodowanego

¹⁸⁴ T. Filipiak, J. Mojak, M. Nazar, E. Nezbecka, *Zarys prawa...*, dz. cyt., s. 353.

lub c) wyłącznej winy osoby trzeciej, za którą zajmujący pomieszczenie nie odpowiada i której działaniu nie mógł zapobiec.

Odpowiedzialność za zawalenie się budowli

W wypadku wyrządzenia szkody wskutek zawalenia się budowli (np. domu mieszkalnego, komina fabrycznego, mostu) lub oderwania się jej części (np. balkonu, gzymsu, okna) odpowiedzialność na zasadzie ryzyka ponosi samoistny posiadacz budowli (art. 434 k.c.). Z reguły będzie to właściciel budowli lub osoba władająca budowlą jak właściciel. Zaostrzona odpowiedzialność według art. 434 k.c. nie obciąża natomiast posiadacza zależnego (np. najemcy).

Ryzyko obciążające posiadacza samoistnego budowli zostało ograniczone do dwóch okoliczności, a mianowicie do braku utrzymania budowli w należytym stanie oraz do wad w budowie, gdyż ustawodawca przyjmuje, że te właśnie zdarzenia spowodowały zawalenie się budowli lub oderwanie się jej części.

Posiadacz samoistny może uwolnić się od obowiązku odszkodowawczego, wykazując, że zawalenie się budowli lub oderwanie się jej części nie wynikało ani z braku utrzymania budowli w należytym stanie, ani z wady w budowie (np. wypadek spowodowała osoba trzecia, podkładając pod budowlę ładunek wybuchowy).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA SZKODY WYRZĄDZONE W ZWIĄZKU Z UŻYCIEM SIŁ PRZYRODY

Odpowiedzialność za ruch przedsiębiorstwa

Zwiększone znacznie prawdopodobieństwo wyrządzenia szkody wskutek używania maszyn i urządzeń poruszanych za pomocą sił przyrody stało się zasadniczym motywem obciążenia ryzykiem odpowiedzialności osób, które posługują się tymi środkami we własnym interesie.

Z tych względów ustawodawca nałożył obowiązek odszkodowawczy na podmiot prowadzący na własny rachunek (osobę fizyczną lub prawną) przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.), gdy chodzi o szkody na osobie lub mieniu wyrządzone komukolwiek przez ruch przedsiębiorstwa lub zakładu (art. 435 § 1 k.c.).

Odpowiedzialność, o której mowa w art. 435 § 1 k.c., opiera się na zasadzie ryzyka, co oznacza, że dowód braku winy nie zwalnia z obowiązku odszkodowawczego. Konieczne jest bowiem podniesienie przynajmniej jednej z trzech przesłanek egzoneracyjnych, które wykażą, że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej (*vis maior*), wyłącznie z winy poszkodowanego albo wyłącznie z winy osoby trzeciej, za którą prowadzący przedsiębiorstwo lub zakład nie odpowiada.

Kodeks nie definiuje siły wyższej, wobec czego należy odwołać się do nauk piśmiennictwa orzecznictwa. W piśmiennictwie występuje rozbieżność poglądów. W praktyce zaś zdaje się przeważać pogląd, według którego **o sile wyższej można mówić tylko wtedy, gdy zdarzenie wywołujące szkodę pochodziło z zewnątrz przedsiębiorstwa (zakładu), a przy tym było nadzwyczajne i nieuchronne (np. katastrofalne zjawiska przyrody i powodujące wybuch kotła**

w fabryce uderzenie pioruna, trzęsienie ziemi, powódź, huragan, a także działania wojenne, rozruchy, niekiedy akty władzy państwowej).

Dwie pozostałe okoliczności wyłączające odpowiedzialność przewidzianą w art. 435 k.c., tj. wyrządzenie szkody wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą prowadzący przedsiębiorstwo (zakład) nie odpowiada, należy rozumieć w ten sposób, że szkoda wywołana ruchem przedsiębiorstwa nie powstałaby, gdyby jej nie zawinił poszkodowany (np. wyskakując z jadącego pociągu) lub osoba trzecia (np. gdy pchnęła poszkodowanego pod nadjeżdżający pociąg).

Odpowiedzialność za ruch mechanicznych środków komunikacji

Na analogicznych podstawach, jak zarysowane wyżej, oparto odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem mechanicznych środków komunikacji (art. 436 § 1 k.c.).

Zobowiązanym do naprawienia szkody jest samoistny posiadacz mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody (np. samochodu, motocykla, łodzi motorowej), jego odpowiedzialność zaś została ukształtowana na zasadzie ryzyka.

Jeżeli jednak posiadacz samoistny oddał środek komunikacji w posiadanie zależne (np. wynajął lub użyczył), odpowiedzialność za szkodę spowodowaną przez ten środek komunikacji obciąża posiadacza zależnego. Także kradzież pojazdu przenosi odpowiedzialność na złodzieja, który, korzystając z pojazdu, wyrządził szkodę osobie trzeciej.

Do okoliczności zwalniających posiadacza mechanicznego środka komunikacji z obowiązku odszkodowawczego należą: siła wyższa, wystąpienie szkody wyłącznie z winy poszkodowanego lub powstanie szkody wyłącznie z winy osoby trzeciej, za której czyny posiadacz nie odpowiada.

Istotna modyfikacja odpowiedzialności następuje w wypadku zderzenia się mechanicznych środków komunikacji oraz szkód wyrządzonych osobom przewożonym z grzeczności. W art. 436 § 2 k.c. ustawodawca powraca bowiem do odpowiedzialności opartej na zasadzie winy.

Ryzyko obciążające posiadaczy mechanicznych środków komunikacji, a także konieczność pełniejszej ochrony otoczenia przed znacznym zagrożeniem stwarzanym przez te środki ukształtowały system ubezpieczeń komunikacyjnych, w którym instytucje ubezpieczeniowe przejmują na siebie obowiązek odszkodowawczy w zamian za składkę płaconą przez ubezpieczonego.

Uregulowana w art. 435 i 436 k.c. odpowiedzialność za szkody wyrządzone w związku z użyciem elementarnych sił przyrody nie może być w żaden sposób (zwłaszcza w drodze czynności prawnych) z góry wyłączona lub ograniczona (art. 437 k.c.).

NAPRAWIENIE SZKODY NA OSOBIE

Szczególny sposób uregulowano w kodeksie cywilnym naprawienie majątkowej szkody na osobie w postaci uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia lub śmierci człowieka.

Uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia stwarza po stronie poszkodowanego roszczenie o:

- 1) jednorazowe odszkodowanie na pokrycie wszelkich wynikłych z tego powodu kosztów (art. 444 § 1 k.c.) z możliwością żądania wyłożenia sumy potrzebnej na koszty leczenia i ewentualnie (gdy poszkodowany stał się inwalidą) sumy potrzebnej na koszty przygotowania do innego zawodu,
- 2) rentę w razie całkowitej lub częściowej utraty przez niego zdolności do pracy zarobkowej, zwiększenia się jego potrzeb, zmniejszenia się jego widoków na przyszłość (art. 444 § 2 k.c.).

Z ważnych powodów sąd może, na żądanie poszkodowanego, dokonać kapitalizacji renty i przyznać zamiast renty (jako świadczenia okresowego) lub jej części jednorazowe odszkodowanie. Będzie to uzasadnione w szczególności wówczas, gdy poszkodowany stał się inwalidą, a przyznanie jednorazowego odszkodowania ułatwi mu wykonywanie nowego zawodu (np. umożliwi zakup urządzeń do podjęcia działalności gospodarczej).

Ze śmiercią człowieka kodeks cywilny wiąże roszczenia o:

- 1) rentę,
- 2) jednorazowe odszkodowanie,
- 3) zwrot kosztów leczenia i pogrzebu.

Roszczenie o rentę przysługuje osobom, wobec których ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny (art. 446 § 2 zdanie 1 k.c.), a także innym osobom bliskim, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, „jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego” (art. 446 § 2 zdanie 2 k.c.).

Jednorazowego, „stosownego odszkodowania” pieniężnego mogą żądać najbliżsi członkowie rodziny zmarłego, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej (art. 446 § 3 k.c.).

Roszczenie o zwrot kosztów leczenia i pogrzebu służy „temu, kto je poniósł” (art. 446 § 1 k.c.).

Zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę

Oprócz instrumentów służących naprawieniu szkody majątkowej przepisy regulujące odpowiedzialność deliktową przewidują zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę, czyli szkodę niemajątkową. W kodeksie cywilnym instytucji tej dotyczy art. 448 i 445.

Pierwszy z przepisów przewiduje zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę doznaną wskutek naruszenia dóbr osobistych (art. 448 k.c. w zw. z art. 23 k.c.). Przesłankę tego roszczenia stanowi bezprawne naruszenie dóbr osobistych. Zdaniem jednych jest to okoliczność wystarczająca do żądania zadośćuczynienia. Według innego poglądu, oprócz bezprawności konieczna jest także wina

sprawcy naruszenia. Wniosek taki wyprowadza się z umiejscowienia instytucji zadośćuczynienia wśród przepisów deliktowych (nie zaś w sąsiedztwie art. 23 i 24 k.c.), dla których podstawową zasadą odpowiedzialności jest wina¹⁸⁵.

Pokrzywdzony może żądać odpowiedniej sumy pieniężnej albo dla siebie, albo na wskazany przez niego cel społeczny, czyli na rzecz instytucji urzeczywistniającej taki cel.

Roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne przewidziane w art. 445 k.c. dotyczy wyłącznie określonych w tym przepisie wypadków naruszenia dóbr osobistych. Można je podnieść w razie:

- 1) uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia (art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 444 k.c.),
- 2) pozbawienia wolności (art. 445 § 2 k.c.),
- 3) skłonienia za pomocą podstępów, gwałtu lub nadużycia stosunku zależności do poddania się czynowi niezgodnemu (art. 445 § 2 k.c.).

Roszczenia o zadośćuczynienie pieniężne oraz o zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany przez pokrzywdzonego cel społeczny przechodzą na spadkobierców tylko wtedy, gdy zostały uznane na piśmie albo gdy powództwo o te świadczenia zostało wytoczone za życia poszkodowanego (art. 445 § 3 k.c.). Zbywane zaś mogą być jedynie roszczenia uznane na piśmie lub przyznane prawomocnym orzeczeniem.

PRZEDAWNIEŃ ROSZCZEŃ Z TYTUŁU CZYNÓW NIEDOZWOLONYCH

Przepis art. 442 § 1 k.c. określa przedawnienie roszczeń deliktowych, różnicujących terminy przedawnienia w zależności od charakteru czynu niedozwolonego.

Jeżeli szkoda wynikła ze zbrodni lub występku, roszczenie odszkodowawcze ulega przedawnieniu z upływem lat 10 od dnia popełnienia przestępstwa bez względu na to, kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia.

Gdy zaś źródłem szkody było inne zdarzenie (inne niż zbrodnia lub występki), roszczenie przedawnia się z upływem 3 lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże i w tej sytuacji ustawa wprowadza graniczny termin, stanowiąc, że roszczenie o naprawienie szkody deliktowej przedawnia się z upływem 10 lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę (art. 442 § 1 k.c.)¹⁸⁶.

¹⁸⁵ Tamże, s. 357, 358

¹⁸⁶ Tamże, s. 358, 359.

ZAGADNIENIE NR 3.

WYKONYWANIE WŁADZY RODZICIELSKIEJ ORAZ OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY

Prawo rodzinne i opiekuńcze – to zespół przepisów prawnych regulujących stosunki wynikające z:

- 1) małżeństwa, np. zawarcie małżeństwa, prawa i obowiązki małżonków, separację, unieważnienie i ustanie małżeństwa,
- 2) pokrewieństwa, np. pochodzenie dziecka, władza rodzicielska, obowiązek alimentacyjny,
- 3) powinowactwa, np. zakaz zawarcia małżeństwa, obowiązek alimentacyjny,
- 4) przysposobienia, np. rodzaje, przesłanki i skutki rozwiązania adopcji, a nadto:
- 5) opieki, np. przesłanki i rodzaje opieki, ustanie opieki,
- 6) kurateli, np. rodzaje, powstanie i ustanie kurateli.

ISTOTA WŁADZY RODZICIELSKIEJ

Władza rodzicielska – to ogół obowiązków i praw rodziców względem małoletniego dziecka oraz jego majątku, mających na celu zapewnienie mu należytej pieczy i strzeżenie jego interesów¹⁸⁷.

Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej wykonywania (art. 97 § 1 k.r.o.). Jednakże o istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie; w braku porozumienia między nimi rozstrzyga sąd opiekuńczy (art. 97 § 2 k.r.o.). Według art. 107 § 1 k.r.o., jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom nie pozostającym ze sobą w związku małżeńskim, sąd opiekuńczy może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z nich, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka.

Jeżeli jedno z rodziców nie żyje albo nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska przysługuje drugiemu z rodziców. To samo dotyczy wypadku, gdy jedno z rodziców zostało pozbawione władzy rodzicielskiej albo gdy jego władza rodzicielska ulega zawieszeniu (art. 94 § 1 k.r.o.). Jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo jeżeli rodzice są nieznanymi, ustanawia się dla dziecka opiekę (art. 94 § 3 k.r.o.)¹⁸⁸.

Pieczą i wychowanie dziecka (art. 95 § 1 k.r.o.) polega m.in. na zapewnieniu dziecku warunków egzystencji (wyżywienia, ubrania, zamieszkania), dbałości o stan zdrowia, rozwój fizyczny i duchowy dziecka, kształtowaniu pozytywnych cech osobowości, kształceniu dziecka i przygotowaniu go do podjęcia pracy, zabezpieczeniu dziecka przed różnymi niebezpieczeństwami (np. ochrona przed środowiskiem narkomanów).

¹⁸⁷ Tamże, s. 582.

¹⁸⁸ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2003, s. 186.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Uprawnienia rodziców w tym względzie dotyczą:

- miejsca zamieszkania dziecka (por. art. 26 k.c.) – rodzice mogą określić miejsce pobytu dziecka np. w czasie wakacji,
- posłuszeństwa dziecka wobec rodziców (art. 95 § 2 k.r.o.) – poszanowanie rodziców, wykonywanie ich poleceń,
- prawa zwrócenia się do sądu o odebranie dziecka od tzw. osoby nieuprawnionej (art. 100 k.r.o.) – np. odebranie dziecka od dziadków, jednak takie żądanie może okazać się bezskuteczne, jeśli sąd uzna, że powrót dziecka do rodziców miałby dla niego skutek negatywny.

Przedstawicielstwo ustawowe (art. 98 § 1 i 3 k.r.o.) – polega na dokonywaniu czynności prawnych w imieniu i na rzecz dziecka oraz reprezentowaniu jego interesów przed instytucjami takimi, jak sąd, szkoła, Policja.

Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka. Ze względu na dobro dziecka niekiedy rodzice nie reprezentują dziecka w stosunkach cywilnoprawnych (patrz art. 98 § 2 k.r.o.). Żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

- przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską,
- przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania.

Zarząd majątkiem dziecka – wyraża się tym, że rodzice mogą dokonywać czynności w ramach zwykłego zarządu tym majątkiem.

Rodzice są obowiązani sprawować z należyłą starannością zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską (art. 101 § 1 k.r.o.). Nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka ani wyrażać zgody na wykonywanie takich czynności przez dziecko (np. likwidacja księżeczki mieszkaniowej, zbycie majątku dziecka). Określone składniki majątkowe dziecka z mocy prawa są wyłączone z zarządu rodziców (np. zarobek dziecka, kieszonkowe dziecka, przedmioty oddane dziecku do swobodnego użytku) – art. 101 § 2 k.r.o.

W myśl art. 87 k.r.o. rodzice i dzieci są obowiązani wspierać się wzajemnie. Chodzi tutaj o pomoc natury osobistej i majątkowej. Obejmuje ona obowiązek szczególnej troski w razie choroby, pomoc rodziców w związku z usamodzielnieniem się dziecka, szczególną troskliwość w wypadku niepowodzeń życiowych czy załamań natury psychicznej. Obowiązki te są niezależne od tego, czy rodzice stanowią małżeństwo, nie zależą od tego, czy dziecko jest małoletnie, czy też pełnoletnie, trwają one przez całe życie.

OBOWIĄZKI DZIECI

Pokrywanie kosztów utrzymania rodziny (art. 91 § 1 k.r.o.).

Dziecko, które ma dochody z własnej pracy, powinno przyczyniać się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny, jeżeli mieszka u rodziców. Powinność ta nie ma charakteru obowiązku alimentacyjnego, dziecko jest więc do niej zobowiązane choćby nawet rodzice mieli dostateczne własne dochody na utrzymanie rodziny¹⁸⁹.

Pomoc we wspólnym gospodarstwie (art. 92 § 2 k.r.o.).

Dziecko, które pozostaje na utrzymaniu rodziców i mieszka u nich, jest obowiązane pomagać im we wspólnym gospodarstwie. Pomoc ta odnosić się powinna do gospodarstwa domowego i rolnego, nie może jednak przeszkadzać dziecku w nauce.

FORMY INGERENCJI SĄDU OPIEKUŃCZEGO W SPRAWOWANIE WŁADZY RODZICIELSKIEJ

W przypadkach gdy władza rodzicielska jest wykonywana w sposób nieprawidłowy, sąd może ingerować w tę władzę poprzez stosowanie następujących form (art. 109–113 k.r.o.):

- ograniczenie władzy rodzicielskiej,
- zawieszenie władzy rodzicielskiej,
- pozbawienie władzy rodzicielskiej.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej

Przesłankami zastosowania art. 109 k.r.o. są:

- a) zagrożenie dobra dziecka,
- b) nienależyte wykonywanie władzy rodzicielskiej (np. zaniedbania rodziców w zakresie obowiązku szkolnego dziecka czy dotyczące leczenia dziecka).

Ograniczenie władzy rodzicielskiej występuje łącznie w takim znaczeniu, że przesłanka wymieniona w pkt b jest w pewnym stopniu kwalifikowana przez przesłankę z pkt a. Aby bowiem sąd mógł wydać określone zarządzenia, nienależyte wykonywanie władzy rodzicielskiej musi najpierw doprowadzić do zagrożenia dobra dziecka. Nie każde jednak nienależyte wykonywanie tej władzy powoduje ingerencję sądu, a tylko takie, które zagraża dobru dziecka. Takie rozwiązanie pozwala eliminować wypadki błahe, w których władza rodzicielska nie jest wprawdzie wykonywana prawidłowo, jednakże ingerencja sądu w postaci ograniczenia władzy nie jest jeszcze konieczna, a wystarczy np. pomoc sądu opiekuńczego w rozumieniu art. 100 k.r.o.

Nienależyte wykonywanie władzy rodzicielskiej – to zarówno zawinione, jak i niezawinione niewłaściwe postępowanie rodziców.

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75 (OSNCP 1976, nr 9, poz. 184), w wy-

¹⁸⁹ Tamże, s. 213.

padku nieprawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej (zarówno z przyczyn zawinionych, jak i niezawinionych) sąd opiekuńczy może skorzystać z szerokiego wachlarza środków zaradczych. Zasadą jest, że sąd ten może wydać każde zarządzenie, jakie w danych okolicznościach jest konieczne lub celowe ze względu na dobro dziecka. W szczególności poza środkami najbardziej drastycznymi w postaci pozbawienia władzy rodzicielskiej i jej zawieszenia oraz pozbawienia rodziców osobistej styczności z dzieckiem – sąd opiekuńczy może wydać różnorodne zarządzenia należące do kategorii ograniczeń władzy rodzicielskiej w rozumieniu art. 109 k.r.o. Swoistość ingerencji sądu opiekuńczego na podstawie omawianego przepisu, poza szerokimi kompetencjami, polega na tym, że nigdy nie powoduje utraty władzy rodzicielskiej przez rodziców. Nawet bowiem zastosowanie środka najbardziej drastycznego (np. umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej), część atrybutów tej władzy pozostawia rodzicom. Ingerencja sądu na podstawie art. 109 k.r.o. nie może iść tak daleko, aby stała się w praktyce równoznaczna z pozbawieniem rodziców władzy rodzicielskiej¹⁹⁰.

Ograniczając władzę rodzicielską, sąd opiekuńczy może w szczególności:

- 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń,
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun,
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,
- 4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej,
- 6) sąd opiekuńczy może także powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

Zawieszenie władzy rodzicielskiej

Istota zawieszenia władzy rodzicielskiej polega na tym, że wynikające z niej prawa i obowiązki rodziców nie przestają wprawdzie istnieć, jednakże przez pewien czas nie mogą być wykonywane. Władza rodzicielska na czas trwania zawieszenia jakby spoczywa. Przesłanką zawieszenia władzy rodzicielskiej jest przemijająca przeszkoda w jej wykonywaniu. Chodzi tu więc – w przeciwieństwie do trwałej przeszkody z art. 111 § 1 k.r.o. – o takie przeszkody, które ze względu na swój charakter zazwyczaj ustają, i można się spodziewać podjęcia przez rodziców, którym poza tym nie brak ku temu kwalifikacji, dalszego wykonywania tej władzy. Nie jest to jednak jedyna przesłanka. Z zawartego w art. 110

¹⁹⁰ Tamże, s. 203.

§ 1 k.r.o. zwrotu „sąd może”, odnoszącego się do zawieszenia władzy rodzicielskiej, wynika, że w zasadzie decyzja, czy zawieszenie jest potrzebne, zależy od uznania sądu, które oczywiście nie może być dowolne, lecz musi być podyktowane dobrem dziecka i wszechstronną oceną całokształtu okoliczności sprawy. Inaczej sprawa będzie się przedstawiać, gdy drugie z rodziców żyje i sprawuje należycie władzę rodzicielską, inaczej zaś gdy nie żyje lub jest pozbawione władzy rodzicielskiej. W pierwszym wypadku orzeczenie zawieszenia nie będzie celowe, w drugim z reguły konieczne. Przykładowo zawieszenie nie będzie celowe także wówczas, gdy rodzice wyjechali za granicę, pozostawiając dziecko u dziadków godnych zaufania, a nie zachodzi pilna potrzeba załatwienia konkretnej sprawy dziecka. Ocena, czy przeszkoda ma charakter przemijający, zależy od przewidywanego czasu jej trwania, który nie może być zbyt odległy. Jeżeli przeszkoda ma trwać wiele lat, np. skazanie na wieloletnią karę pozbawienia wolności, należy uznać, że ma ona charakter trwały. W literaturze prawniczej słusznie przyjmuje się, że przeszkoda przemijająca to taka, po ustaniu której jedno z rodziców wraca do nie zmienionych stosunków w rodzinie. Jeśli natomiast stosunki te, w czasie przewidywanego powrotu, po ustaniu przeszkody ulegną zasadniczej zmianie, np. dlatego że dzieci małe staną się dorosłe, przeszkodę należy uznać za trwałą. Mimo zawieszenia władzy rodzicielskiej władza ta – odmiennie niż w wypadku jej pozbawienia – nadal istnieje, z tym zastrzeżeniem, że rodzice są wyłączeni od jej sprawowania, co powoduje, że w razie zawieszenia władzy obojga rodziców ustanawia się dla dziecka opiekę. W razie ustania przyczyny zawieszenia władzy rodzicielskiej (art. 110 § 2 k.r.o.) władza ta nie odżywa automatycznie, a skutek taki wywiera dopiero orzeczenie sądu o uchyleniu zawieszenia. Orzeczenie takie sąd jest obowiązany wydać i w postępowaniu nie może badać, czy uchylenie zawieszenia jest celowe, lecz czy istotnie przyczyna zawieszenia ustała. Mimo stwierdzenia ustania tej przyczyny nie uchyli zawieszenia, jeżeli ustalili istnienie innej przemijającej przeszkody, która nie występowała w czasie orzekania zawieszenia władzy. Przyczyna zawieszenia władzy rodzicielskiej odpada również wtedy, gdy okazuje się, że przeszkoda potraktowana jako przemijająca jest trwała. Wówczas – po uchyleniu zawieszenia – sąd rozważy możliwość pozbawienia władzy rodzicielskiej (art. 111 § 1 k.r.o.).

Pozbawienie władzy rodzicielskiej

Pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej jest najostrzejszym środkiem ingerencji sądu opiekuńczego w sferę stosunków między rodzicami a dziećmi, przez jego zastosowanie bowiem rodzice tracą całkowicie tę władzę. Ze względu na tak daleko idące skutki pozbawienia władzy rodzicielskiej sąd może je orzec tylko wtedy, gdy stosowane dotychczas łagodniejsze środki nie dały rezultatu, bądź gdy z uwagi na drastyczne okoliczności danego przypadku jest oczywiste, że stosowanie środków łagodniejszych byłoby niecelowe. Pozbawienie władzy rodzicielskiej nie ma charakteru generalnego i może być orzeczone tylko do niektórych dzieci, jeżeli do pozostałych żadna z przyczyn uzasadniających

pozbawienie nie występuje (np. gdy mąż z należytą starannością sprawuje władzę względem wspólnych dzieci małżonków, zaniedbuje zaś swoje obowiązki wobec dziecka żony, które adoptował). Pozbawienie takie nie ma też charakteru penalnego, gdyż nie zmierza do „ukarania” rodziców, lecz jedynie do ochrony interesu dziecka i zbieżnego z nim interesu społecznego. Zgodnie z wyraźną dyspozycją art. 111 § 1 k.r.o. *in fine* pozbawienie władzy rodzicielskiej może być także orzeczone w stosunku do jednego z rodziców, gdy przyczyny wydania takiego orzeczenia występują tylko po jego stronie.

Artykuł 111 § 1 k.r.o. przewiduje **trzy rodzaje przyczyn pozbawienia władzy rodzicielskiej**:

- a) trwałą przeszkodę w jej wykonywaniu,
- b) jej nadużywanie,
- c) rażące zaniedbywanie obowiązków względem dziecka.

Pierwsza przyczyna może być niezawiniona, dwie następne muszą zawierać w sobie element winy rodziców. Mimo to pozbawienie władzy, jak już powiedziano, nie ma charakteru kary wobec rodziców, sąd opiekuńczy zatem w orzeczeniu nie stwierdza, czy orzekł pozbawienie władzy z winy, czy bez winy rodziców. Ponadto, zgodnie z § 1a tego przepisu, sąd może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej, jeżeli mimo udzielonej pomocy nie ustały przyczyny zastosowania art. 109 § 1 pkt 5 k.r.o., czyli umieszczenia małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, a w szczególności gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. Trwała przeszkoda jest przeciwieństwem przeszkody przemijającej w rozumieniu art. 110 k.r.o. Jest to przeszkoda, która według wszelkich przewidywań nie ustanie albo wprawdzie ustanie, ale nie można się spodziewać, by nastąpiło to przed uzyskaniem przez dziecko pełnoletniości. W literaturze jako przykłady trwałej przeszkody wymienia się wyjazd jednego z rodziców (obojsza rodziców) na stałe za granicę połączony z całkowitym brakiem zainteresowania dzieckiem, odbywanie wieloletniej kary pozbawienia wolności, przebywanie w zakładzie leczniczym z powodu nieuleczalnej choroby. Jeżeli przewidywania co do trwałego charakteru przeszkody nie spełnią się (np. jedno z rodziców chore psychicznie zupełnie wyzdrowieje), należy wówczas przywrócić władzę rodzicielską.

Nadużywanie władzy rodzicielskiej – może polegać np. na przekroczeniu granic prawa karcenia dziecka, zmuszaniu go do ciężkiej pracy, wychowywaniu go we wrogości do drugiego z rodziców, wpajaniu mu zasad aspołecznych lub niemoralnych.

Pozbawienie kilkuletniego dziecka naturalnego środowiska rodzinnego i bezpośredniej opieki matki oraz możliwości wychowywania się wspólnie z małoletnim rodzeństwem i zatrzymania go na stałe – wbrew woli matki – w obcym kraju zawiera elementy nadużycia władzy rodzicielskiej ze strony ojca, które uzasadnia pozbawienie go tej władzy (orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1970 r., III CRN 181/7 0, OSNCP 1971, nr 6, poz. 107). Odmowa wyrażenia przez rodziców zgody na przysposobienie dziecka może być uznana za nadużycie władzy rodzicielskiej tylko wówczas, gdy wynika wy-

łącznie z egoistycznych pobudek, z pominięciem dobra dziecka. Okoliczności, w jakich odmowa zgody rodziców na przysposobienie uzasadnia wszczęcie postępowania o pozbawienie władzy rodzicielskiej, zostały bliżej określone w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 1954 r., I C 1538/53 (NP 1954, nr 5–6, s. 187) wydanym w sprawie, w której odmowa była podyktowana chęcią uzyskania korzyści pieniężnych za „odstąpienie” dziecka.

Zaniedbywanie przez rodziców obowiązków względem dziecka uzasadnia pozbawienie władzy rodzicielskiej tylko wtedy, gdy ma charakter rażący. Za takie mogą być uznane zaniedbania poważne (np. pijaństwo, narkomania, marnotrawstwo, prowadzenie rozwiązłego trybu życia, tolerowanie prostytucji dziecka, uchylanie się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka). Zaniedbania mniejszej wagi uzasadniają z reguły tylko wydanie zarządzeń przewidzianych w art. 109 k.r.o., chyba że są nacechowane nasileniem złej woli, uporczywością i niepoprawnością. Pojęcie zaniedbań należy rozumieć szeroko.

Zaniedbywanie przez rodziców obowiązków względem dziecka – to każde zawinione zaniedbanie właściwego sposobu postępowania, które sprawia – choćby tylko pośrednio – że dobro dziecka jest poważnie zagrożone i które świadczy o tym, że rodzicom brak dostatecznych kwalifikacji do wykonywania władzy rodzicielskiej.

Skutkiem pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej jest utrata ogółu praw i obowiązków składających się na tę władzę, a na ich miejsce wchodzi opieka.

Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy zakazuje rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem. Rodzice jednak nie tracą innych praw i obowiązków, jakie przysługują im względem dziecka z tytułu stosunku rodzicielskiego. Korzystają więc ze stanu cywilnego pochodzenia dziecka od nich, zachowują prawo do alimentów od dziecka, prawo dziedziczenia po nim – jeżeli nie zostali uznani za niegodnych dziedziczenia (art. 928 § 1 k.c.). Dziecko również w takiej sytuacji zachowuje prawo do alimentacji oraz prawo do dziedziczenia po rodzicach.

Prawo osobistej styczności z dzieckiem, jako nie stanowiące elementu władzy rodzicielskiej, przysługuje rodzicom bez względu na pozbawienie ich tej władzy, chyba że sąd opiekuńczy orzeknie zakaz tego prawa (art. 113 k.r.o.).

Pozbawienie władzy rodzicielskiej lub jej zawieszenie może być orzeczone także w wyroku orzekającym rozwód lub unieważnienie małżeństwa (art. 112 k.r.o.). Ustanie przyczyny pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej nie powoduje automatycznie jej odzyskania. Artykuł 111 § 2 k.r.o. stanowi, że sąd opiekuńczy może wówczas władzę tę przywrócić. Ze sformułowania tego przepisu, a ściślej z zawartego w nim zwrotu „sąd może”, wynika jednoznacznie, że samo ustanie przyczyny pozbawienia władzy rodzicielskiej nie wystarcza do jej przywrócenia. Sąd musi ponadto rozważyć, czy przywrócenie jest w danych okolicznościach zgodne z dobrem dziecka, np. czy przyczyna, która ustała, nie „odżyje” na skutek wznowienia kontaktów z dzieckiem¹⁹¹.

¹⁹¹ Tamże, s. 200–201.

ISTOTA I ZAKRES OBOWIĄZKU ALIMENTACYJNEGO. KRĄG ZOBOWIĄZANYCH DO OBOWIĄZKU ALIMENTACYJNEGO

Obowiązek alimentacyjny – to powinność osoby zobowiązanej do dostarczania środków utrzymania i wychowania dla osoby uprawnionej.

Środki utrzymania są potrzebne każdemu uprawnionemu; składają się na nie środki na wyżywienie, odzież, mieszkanie, leczenie, na zaspokajanie utrzymywanych w rozsądnych granicach potrzeb kulturalnych i rozrywkowych. Środki wychowania są potrzebne tylko małoletniemu dziecku¹⁹².

Zakres obowiązku alimentacyjnego

Wysokość świadczeń alimentacyjnych wynika z:

1. Usprawiedliwionych potrzeb osoby uprawnionej. Nie należy tych potrzeb rozumieć w taki sposób, że mają zaspokoić potrzeby egzystencji w minimalnym stopniu. Usprawiedliwione potrzeby są kategorią płynną, zależną od wielu czynników, np. wieku, stanu zdrowia, dotychczasowego poziomu życia, kształcenia, źródła obowiązku alimentacyjnego¹⁹³.
2. Zarobkowych i majątkowych możliwości osoby zobowiązanej, które mają charakter zmienny:
 - a) możliwości zarobkowe – to przede wszystkim wynagrodzenie za pracę, a także z tytułu renty, emerytury, umowy o dzieło itp.,
 - b) możliwości majątkowe – to w szczególności dochody z majątku, a także wyjątkowo sam majątek.

Gdy zaistnieją zmiany w zakresie usprawiedliwionych potrzeb osoby uprawnionej (np. dotychczasowe świadczenia alimentacyjne w wyniku inflacji straciły wartość realną) oraz możliwości zarobkowych i majątkowych osoby zobowiązanej (np. osoba ta poważnie choruje i w związku z tym wiele pieniędzy przeznaczona na leczenie), to każda ze stron może żądać zmiany wysokości świadczeń (art. 138 k.r.o.). Nie wszystkie zmiany sąd uwzględni (patrz art. 136 k.r.o.), np. zmiana pracy osoby zobowiązanej na pracę o niższym wynagrodzeniu bez ważnego powodu.

Obowiązek alimentacyjny jest realizowany z reguły dobrowolnie, np. obowiązek rodziców względem dziecka. Jeśli ta zasada nie jest realizowana, to należy dochodzić roszczeń na drodze sądowej (wydanie orzeczenia lub zawarcie ugody przed sądem).

Krąg zobowiązanych do obowiązku alimentacyjnego

Źródłami obowiązku alimentacyjnego są:

- a) pokrewieństwo,
- b) przysposobienie (pełne, niepełne),
- c) powinowactwo,
- d) obowiązek między byłymi małżonkami.

¹⁹² T. Filipiak, J. Mojak, M. Nazar, E. Nezbecka, *Zarys prawa...*, dz. cyt., s. 597.

¹⁹³ Tamże, s. 598.

Obowiązek alimentacyjny obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych – obciąża bliższych stopniem przed dalszymi. Krewnych w tym samym stopniu obciąża obowiązek alimentacyjny w częściach odpowiadających ich możliwościom zarobkowym i majątkowym. Obowiązek jednego małżonka do dostarczania środków utrzymania drugiemu małżonkowi po rozwiązaniu lub unieważnieniu małżeństwa albo po orzeczeniu separacji wyprzedza obowiązek alimentacyjny krewnych tego małżonka. Jeżeli skutki przysposobienia polegają wyłącznie na powstaniu stosunku między przysposabiającym a przysposobionym, obowiązek alimentacyjny względem przysposobionego obciąża przysposabiającego przed wstępnymi i rodzeństwem przysposobionego, a obowiązek alimentacyjny względem wstępnych i rodzeństwa obciąża przysposobionego dopiero w ostatniej kolejności. Jeżeli jeden z małżonków przysposobił dziecko drugiego małżonka, przysposobienie nie ma wpływu na obowiązek alimentacyjny między przysposobionym a tym drugim małżonkiem i jego krewnymi. Obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w dalszej kolejności powstaje dopiero wtedy, gdy nie ma osoby zobowiązanej w bliższej kolejności albo gdy osoba ta nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami¹⁹⁴.

BIBLIOGRAFIA

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 482 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz.U. Nr 14, poz. 85 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. Nr 35, poz. 230 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz.U. Nr 147, poz. 713).

Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 1399).

¹⁹⁴ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i...*, dz. cyt., s. 245, 246, 247.

Blok nr 2. Zagadnienia prawne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. Nr 111, poz. 724 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (tekst jednolity: Dz.U. z 2012 r., poz. 576).

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 264, poz. 1573).

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz.U. Nr 169, poz. 1411).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jednolity: Dz.U. 2012 r., poz. 124 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz.U. Nr 133, poz. 921 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (tekst jednolity: Dz.U. z dnia 1 stycznia 2014 r.).

Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych (tekst jednolity: Dz.Urz. KGP z 2013 r., poz. 38).

Zarządzenie nr 1619 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 listopada 2010 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich (Dz.Urz. KGP z 12 listopada 2010 r., poz. 64).

Uchwała składu siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1991 r., V KZP 32/90 (OSNKW 1991, nr 7–9, poz. 32).

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 1971 r., Rw. 1199/71, LEX nr 64260.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 1978 r., Rw. 285/78 (OSNKW, z. 10, poz. 118).

Ahlborn J., Teichmann K., *Leksykon broni od A do Ż*, Warszawa 2000.

Babiński A., Kupiński R., *Broń i amunicja. Reglamentacja i odpowiedzialność*, Szczytno 2007.

Bielska T., *Wprowadzenie do psychologii. Aspekty policyjne*, Szczytno 2007.

Bojarski M., *Usiłowanie dokonania wykroczenia z art. 43 ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, „Zagadnienia Wykroczeń” 1985, nr 1.

Bibliografia

- Bojarski M., Radecki W., *Pozakodeksowe przepisy karne z komentarzem. Aktualne*, Warszawa 1992.
- Bojarski M., Radecki W., *Przewodnik po pozakodeksowym prawie karnym*, Wrocław 1998.
- Bojarski M., Radecki W., *Przewodnik po pozakodeksowym prawie wykroczeń*, Wrocław 1999.
- Bruliński A., *Narkomania*, Słupsk 1999.
- Bryk J., Enerlich M., Kupiński R., Nowicka I., *Prawo wykroczeń*, Warszawa 1999.
- Chełpa S., Witkowski T., *Psychologia konfliktów: praktyka radzenia sobie ze sporami*, Warszawa 1999.
- Czarnik Z., Maciejko W., Zabornik P., *Ustawa o ewidencji ludności. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Dana D., *Rozwiązywanie konfliktów*, Warszawa 1993.
- Filipiak T., Mojak J., Nazar M., Nezbecka E., *Zarys prawa cywilnego*, Lublin 2002.
- Gąsiorowski W., Lotka A., *Narkotyki – podstawowe rodzaje i opis*, Warszawa 1993.
- Gniewek E., *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Gozdór G., *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Gruszecki K., *Odpowiedzialność za naruszenie przepisów prawa miejscowego stanowiących na podstawie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach*, „Samorząd Terytorialny” 1998, nr 1–2.
- Grzegorzczak T., Jankowski W., Zbrojewska M., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Hajduk T., *Wypadki przestępstw mniejszej wagi (ze szczególnym uwzględnieniem kradzieży z włamaniem)*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 5.
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Polskie_Towarzystwo_Zapobiegania_Narkomanii, według stanu na 15 października 2013 r.
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Powrót_z_u, według stanu na 15 października 2013 r.
- http://www.narkoslang.pl/podzial_narkotykow.html, według stanu na 15 października 2013 r.
- Jachimowicz M., *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny” 2010, nr 1.
- Karpow M., *Karalność podawania napojów alkoholowych*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 11.
- Kąkol C., *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Kąkol C., *Komentarz do art. 57a ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, System Informacji Prawnej LEX, według stanu prawnego na 3 marca 2012 r.
- Kąkol C., *Komentarz do art. 58 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, System Informacji Prawnej LEX, według stanu prawnego na 3 marca 2012 r.
- Kąkol C., *Komentarz do art. 60 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, System Informacji Prawnej LEX, według stanu prawnego na 3 marca 2012 r.

- Kąkol C., *Przestępstwa z nowej ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 3.
- Kotowski W., Kurzępa B., *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz do ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, Warszawa 2010.
- Kotowski W., Kurzępa B., *Przestępstwa pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2007.
- Kotowski W., Kurzępa B., *Wykroczenia pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Krzemień M.P., *1000 słów o łowiectwie*, Warszawa 1984.
- Kubiński P., Wołoszko A., *Wybrane zagadnienia prawa cywilnego*, Szczytno 2012.
- Kupiński R., Babiński A., *Przestępstwa i wykroczenia godzące w zasady reglamentacji broni, amunicji i materiałów wybuchowych, cz. II*, „Przegląd Policyjny” 2001, nr 1.
- Kurzępa B., *Przestępstwa i wykroczenia z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 10.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Mozgawa M., *Żyję, więc cierpię*, „Rzeczpospolita” 2001, nr 2.
- Radecki W., *Ustawa o ochronie zwierząt*, Wrocław 2003.
- Radecki W., *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Radecki W., *Utrzymanie czystości i porządku w gminach. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Radwański Z., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2003.
- Słownik języka polskiego*, Warszawa 1994.
- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2003.
- Stefański M., *Przepisy karne w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych*, „Palestra” 1998, nr 3–4.
- Stewart J. (red.), *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi*, Warszawa 2000.
- Torecki S., *1000 słów o broni i balistyce*, Warszawa 1982.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa 2003.
- Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Kraków 2006.

BLOK NR 3.

PREWENCJA KRYMINALNA

TEMAT NR 1.

KOMPETENCJE SPOŁECZNE DZIELNICOWEGO

ZAGADNIENIE NR 2.

DIAGNOZA KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH

Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych nakłada na dzielnicowego szereg zadań związanych z codziennym kontaktem z różnego rodzaju osobami. Dzielnicowy ma za zadanie prowadzić rozmowy profilaktyczne np. z osobami uzależnionymi od alkoholu, narkotyków, nieletnimi zagrożonymi demoralizacją, sprawcami czynów karalnych, utrzymywać kontakt z potencjalnymi ofiarami przestępstw w celu wskazania im właściwych sposobów unikania zagrożenia. W zakresie profilaktyki społecznej ma także obowiązek dotyczący utrzymywania kontaktu z ofiarami przestępstw oraz inicjowania działań mających na celu rozwiązanie problemu strachu. Specyfika tych osób wymaga od dzielnicowego dużych umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej, łagodzenia napięć, zapobiegania konfliktom. Dlatego tak ważne są umiejętności w zakresie kompetencji społecznych.

Komunikowanie spełnia szereg ważnych funkcji w życiu człowieka. Podstawową funkcją jest przekazywanie informacji. Dzięki komunikacji możemy wyrażać własne emocje, motywować siebie i innych do podejmowania określonych działań, wpływać na upowszechnianie pozytywnych wzorów i wartości poprzez informowanie i egzekwowanie norm zachowania. Prawidłowa komunikacja nie tylko umożliwia nawiązanie relacji między ludźmi, ale również daje im poczucie akceptacji oraz umacnia poczucie własnej wartości. Warto odnieść się do § 6 *Zarządzenia nr 805 komendanta głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”* mówiącego o życzliwości, bezstronności wykluczającej uprzedzenia w kontaktach policjanta z innymi ludźmi.

Dzielnicowy jest postrzegany jako swoisty „łącznik” między Policją a społeczeństwem. Jest to bardzo ważna rola ze względu na budowanie społecznego zaufania do Policji jako instytucji służącej ludziom. Dlatego podkreślić należy rolę dotyczącą świadomego kreowania wizerunku przez dzielnicowego. Na wizerunek ten składa się wymiar otwartości na problemy osób, którym pomaga i których wspiera, dostępność czasowa i miejscowa dzielnicowego, wzbu-

dzanie zaufania w relacjach interpersonalnych czy wreszcie radzenie sobie z sytuacjami trudnymi, np. negatywnym nastawieniem, oporem osób.

Jedną z ważniejszych rzeczy w procesie komunikacji jest spostrzeganie, dzięki któremu zachowanie jest obserwowane, interpretowane, rozumiane i oceniane. Jest to proces nadawania znaczenia informacjom, które do nas docierają. Kompetentna komunikacja wymaga świadomego wykorzystywania zachowań werbalnych i pozawerbalnych. Nasza kompetencja w tym zakresie jest wywoływaniem wrażenia. Wrażenie powstaje na podstawie oceny spełniania przez zachowanie oczekiwań na temat kompetencji w danej sytuacji¹⁹⁵. Mowa tu o efekcie **pierwszego wrażenia** w myśl zasady „nikt z nas drugi raz nigdy nie robi pierwszego wrażenia”. Dzielnicy przygotowując się do rozmów z mieszkańcami o występujących zagrożeniach, uczestnicząc w spotkaniach organizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i inne organizacje przyczyniające się do poprawy bezpieczeństwa, powinien pamiętać, że reprezentuje instytucje, a jego wizerunek będzie miał wpływ na odbiór społeczny Policji jako całej formacji. Na wizerunek wpływ mają zarówno elementy zewnętrzne, takie jak ubiór, mowa ciała, gesty, kontakt wzrokowy, jak i wewnętrzne: nastawienie do odbiorców, postawa i oczekiwania. Na tego typu rozmowy dzielnicowy powinien iść przygotowany, wskazując na wizerunek osoby profesjonalnej, kompetentnej oraz godnej zaufania.

Mówiąc o wizerunku, należy wspomnieć o zjawisku **samospełniającego się proroctwa**. Jest to tworzenie założenia na temat innej osoby i następnie zachowywanie się tak, aby te założenia potwierdzić. Nasze oczekiwania wobec osób powodują, że w danej sytuacji poszukujemy informacji, które te oczekiwania potwierdzają. Innymi słowy, zwracamy uwagę na to, czego się spodziewamy. Natomiast, kiedy nasze oczekiwania są naruszone, mamy tendencję do poszukiwania informacji. W tym celu pomocne są następujące pytania:

- W jaki sposób sytuacja różni się od tego, czego oczekiwałem?
- Co spowodowało, że jest inna?
- Co doprowadziło do zmiany sytuacji?
- Jak motywuję osobę, że inaczej się zachowuje?¹⁹⁶

Jednym z elementów zakłócających jakość relacji jest **stereotyp**. Wynika on z generalizowania, że to, co jest prawdziwe dla części ludzi, jest prawdziwe dla całości. Współczesna psychologia podkreśla, że człowiek z natury myśli stereotypowo, dlatego każdy policjant, w tym dzielnicowy, powinien być świadomy własnych stereotypów i możliwego ich wpływu na wykonywane czynności służbowe. Jak ważny jest to problem w codziennej służbie, podkreśla § 8 „Zasad etyki zawodowej policjanta”: „Wykonując zadania służbowe, policjant powinien dostosowywać swoje zachowanie do sytuacji i cech osób uczestniczących

¹⁹⁵ S.P. Morreale, B.H. Spitzberg, J.K. Barge, *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, Warszawa 2007, s. 86–87.

¹⁹⁶ Tamże, s. 99–100.

Temat nr 1. Kompetencje społeczne dzielnicowego

w zdarzeniu, w szczególności wieku, płci, narodowości i wyznania, a także uwzględniać uzasadnione potrzeby tych osób”.

Stereotyp – 1) to „obraz umysłowy w głowach” osób – funkcjonuje w umyśle danego człowieka i jest wówczas zjawiskiem indywidualnym. Stereotyp jest ogólnym wyobrażeniem dotyczącym ludzi i wpływa na to, jakich informacji na temat członków różnych grup społecznych poszukuje osoba, jakie informacje zauważa i zapamiętuje. Stereotypy mogą mieć także charakter zbiorowy i stanowią integralną część struktury społecznej, wspólną dla ludzi należących do danej kultury¹⁹⁷; 2) to „struktura poznawcza obejmująca wiedzę, przekonania i oczekiwania obserwatora na temat grup społecznych”¹⁹⁸. Posługiwanie się stereotypami oznacza dokonywanie generalizacji na jakiś temat, gdyż są one przekonaniami na temat cech osobowych ludzi należących do danej kultury, mogą być niedokładne i stanowią uogólnienie, wykazując przy tym odporność na podważające je informacje. Stereotypy mogą być zarówno pozytywne, jak i negatywne.

Upředzenia – to przyjmowanie negatywnej postawy i demonstrowana niechęć wobec danej osoby lub grupy osób. Jeżeli kierujemy się wyłącznie upředzeniami, traktujemy z góry osobę na podstawie jej przynależności do określonej grupy¹⁹⁹. To może prowadzić do dyskryminacji w bezpośrednim kontakcie osoby ze względu na daną cechę charakterystyczną – wygląd, ubiór, zachowanie itp.

Niezwykle ważnym elementem w komunikacji są kompetencje emocjonalne.

Kompetencje emocjonalne – to umiejętność panowania nad emocjami własnymi i wpływanie własnym zachowaniem na emocje interlokutorów.

Trzeba pamiętać, że emocje wpływają na myślenie – zarówno aktywizując, jak i dezorganizując działanie. Do zewnętrznych – obserwowalnych – zmian zachodzących pod wpływem emocji należą: zmiana mimiki twarzy, zwiększenie pobudliwości, impulsywność działania, roztargnienie, zaburzenia koncentracji, nerwowy śmiech, konfliktowość, agresywność, nadwrażliwość na krytykę oraz niezdolność do podejmowania decyzji²⁰⁰. Dzielnicowy uczestniczy w wielu emocjonalnych sytuacjach – takich jak przemoc w rodzinie, spory sąsiedzkie. Dojrzałość emocjonalna, umiejętność adekwatnego wentylowania emocji zabezpieczają relacje między ludźmi. Bywa, że w takich sytuacjach dzielnicowy musi skorzystać z negocjacji w celu rozwiązania problemu. Negocjacje są zależne od typu osobowości osób, z którymi rozmawia, i są dobrowolnymi rozmowami w celu osiągnięcia satysfakcjonującego porozumienia. Niezwykle przydatnymi technikami podczas negocjowania są techniki aktywnego słuchania, takie jak: zachęta werbalna i niewerbalna, parafraza, dowartościowanie, odzwierciedlanie emocji, wyjaśnianie i podsumowanie. Szczególnie cenną umiejętnością jest stosowanie parafrazy, która polega na powtarzaniu własnymi słowami tego, co powiedział nam rozmówca. Zebranie najważniejszych treści pozwala sprawdzić, czy dobrze

¹⁹⁷ C.N. Macrae, Ch. Stangor, M. Hewstone, *Stereotypy i upředzenia. Najnowsze ujęcie*, Gdańsk 1999, s. 14.

¹⁹⁸ Tamże, s. 40.

¹⁹⁹ D.G. Myers, *Psychologia społeczna*, Poznań 2003, s. 436.

²⁰⁰ T. Bielska, *Wprowadzenie do psychologii. Aspekty policyjne*, Szczytno 2007, s. 10.

rozumiemy osobę, z którą prowadzimy rozmowę. Parafraza pozwala pominąć opór, wolna jest od oceny, pozwala radzić sobie z ciszą w trakcie dyskusji i skupia się na przedstawionych faktach. Parafrazę zaczynamy od słów: „O ile dobrze cię zrozumiałem...”, „Pozwól, że sprawdzę, czy dobrze cię zrozumiałem...”.

Chcąc budować pozytywne relacje interpersonalne, warto pamiętać o różnych stylach komunikacyjnych. Styl agresywny niszczy relacje, stawia osoby w pozycji „Ja jestem okay, ty jesteś nie okay”. Ten styl powoduje narzucenie swojego zdania, pokazanie wyższości w relacji, niedopuszczenie innych do głosu, atak na argumenty jednej ze stron. Drugi styl opiera się na uległości. To wyraźny schemat „Ja jestem nie okay, ty jesteś okay”. Osoba prezentująca ten styl komunikacyjny wycofuje się, często przyjmuje stanowisko drugiej strony, nawet, gdy nie popiera jej zdania. Osoba nie dba o swoje prawa i interesy. W przypadku stylu biernego i agresywnego zawsze są przegrani i wygrani, którzy polaryzują swoje stanowiska.

Najbardziej skutecznym i jednocześnie oczekiwanym od dzielnicowego stylem jest relacja oparta na asertywności. Istotą tej strategii jest zachowanie pomagające nam w konkretnym i zdecydowanym komunikowaniu naszych potrzeb, chęci i uczuć innym ludziom w sposób nie naruszający ich praw. To relacja oparta na szacunku do innych, ale też odwołująca się do poczucia własnej godności i potrzeb.

Jeżeli dzielnicowy prezentuje styl asertywny, powinien:

- zdecydować czego chce, zdecydować, czy jest to uczciwe,
- wyraźnie o to prosić,
- nie bać się podejmować ryzyka,
- być wyciszonym i odprężonym,
- otwarcie wyrażać swoje uczucia,
- swobodnie wypowiadać się i przyjmować komplementy,
- wypowiadać się i przyjmować uczciwą krytykę²⁰¹.

Dzielnicowy chcąc skutecznie wykonywać swoje obowiązki, powinien pamiętać o tym, iż asertywność daje możliwość obrony swoich granic w następujących aspektach:

- wyrażaniu prośby,
- przekazaniu informacji zwrotnej,
- wyrażaniu sprzeciwu,
- zapowiedzi sankcji,
- wykonaniu sankcji²⁰².

Strategia asertywna pozwala też radzić sobie z oporem w trudnych, ale często kluczowych sytuacjach, mogących wynikać np. z nastawienia do Policji. Możemy rozładować napięcie między ludźmi, nakłaniając rozmówców najpierw do przyznania, że obie strony zmierzają w tym samym kierunku, nawet, jeśli nie

²⁰¹ Tamże, s. 136.

²⁰² Tamże, s. 138.

Temat nr 1. Kompetencje społeczne dzielnicowego

mogą osiągnąć porozumienia w sprawie wyboru sposobu rozwiązania problemu. Elementem zabezpieczającym relacje jest także możliwość skorzystania z komunikatu „Ja”. Istotą komunikatu typu „Ja” jest przyjmowanie odpowiedzialności za własne wypowiedzi i emocje, mówienie o własnych odczuciach i potrzebach związanych z zaistniałą sytuacją, rozmowa tylko o jednym problemie. Komunikat „Ja” zbudowany jest z następujących elementów:

- ja czuję...,
- kiedy ty...,
- ponieważ...,
- i chciałbym/oczekuję...

kształtowanych w etapach:

1. Stwierdzenie uczuć czy przekonań (Czuję).
2. Opisanie swoich uczuć i emocji.
3. Wskazanie konkretnego zachowania (Kiedy ty). Opisanie zachowania powodującego problemy, czyli takiego, kiedy druga osoba mówi lub robi coś, co nam przeszkadza.
4. Wskazanie konsekwencji (Ponieważ). Opisanie konsekwencji, jakie dla ciebie bądź innych miało problematyczne zachowanie.
5. Sformułowanie celu (Chcę). Mówię, czego chcę. Informuję o swoich prośbach i oczekiwaniach. Określam, czego chcę, i jasno to wyrażam.

Ważną rolę w Policji odgrywa skuteczna informacja zwrotna. Ona pozwala na dookreślenie kompetencji, zdiagnozowanie problemu zgłaszanego dzielnicowemu, uzyskiwanie informacji na temat miejsc, osób, zagrożeń przekazywanych zarówno przez społeczność lokalną, jak i policjantów z innych pionów służbowych. Wpływa to na jakość pracy dzielnicowego, który realizuje zakres konkretnych zadań określonych w *Zarządzeniu nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych*, takich jak prowadzenie rozpoznania przydzielonego mu rejonu służbowego pod względem osobowym, terenowym, zjawisk, zdarzeń mających wpływ na stan porządku i bezpieczeństwa publicznego. Umiejętność stosowania informacji zwrotnej zwiększa skuteczność pomocy osobom, które zgłaszają się do dzielnicowego.

Celem informacji zwrotnej jest dostarczenie wiedzy na temat zachowania i działania danej osoby w taki sposób, że odbiorca zachowuje pozytywny stosunek do siebie i tego, co wykonuje. Z informacją zwrotną mamy do czynienia w każdej sytuacji interpersonalnej.

Reguły konstruktywnej informacji zwrotnej:

1. Wypowiadaj się o zachowaniu osoby, a nie jej samej. Konstruktywne informacje zwrotne są opisowe, a nie oceniające. Skup się na opisywaniu, jak zachowanie osoby ma się do twoich oczekiwań.
2. Komentarze odnoszą się do tych zachowań, które mogą być przez osobę poprawione, nad czym ma kontrolę. Mów o konkretnych faktach, sytuacjach, zachowaniach, osiągniętych wynikach, a nie wyciągaj wniosków, nie uogólniaj.

3. Informacja zwrotna powinna być udzielona jak najszybciej po pojawieniu się zachowania, do którego się odnosi.
4. Kieruj się zadaniowym podejściem, a nie dawaj upustu swoim emocjom. Pod wpływem emocji mówimy więcej, niż byśmy chcieli²⁰³.

Cechy konstruktywnej informacji zwrotnej:

- jest opisowa,
- skupia się na zachowaniu,
- jest konkretna,
- właściwie określa czas,
- jest proponowana, a nie narzucana²⁰⁴.

Dbając o udzielanie konstruktywnej informacji zwrotnej, dzielnicowy może świadomie zażegnawać konflikty, budować relacje oparte na szacunku, a jednocześnie podnosić skuteczność swojej pracy.

TEMAT NR 2.

ROLA DZIELNICOWEGO W ROZWIĄZYWANIU PROBLEMÓW SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH

Jednym z warunków skuteczności działania na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego jest ścisła współpraca między wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w realizację tego zadania. Odmienny profil i charakter działalności podmiotów administracji rządowej, samorządowej i pozarządowej stwarzają możliwości wspólnego działania na podstawie wymiany wiedzy i różnicowanych doświadczeń. Przyczyniają się do stanu poprawy bezpieczeństwa, poczucia bezpieczeństwa opartych na świadomości przyczyn czy warunków sprzyjających przestępczości oraz sposobów jej zapobiegania. Działania profilaktyczne powinny zakładać współpracę z lokalną społecznością podmiotów zaangażowanych w ich realizację, gdyż zakładane cele mają służyć społeczności lokalnej. Wdrażanie działań opartych na strategii współpracy wielu podmiotów zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa, zapobiegania patologiom sprzyja lepszej współpracy policjant – obywatel. Kształtuje poczucie odpowiedzialności za bezpieczeństwo w środowisku lokalnym.

Działania dzielnicowego w zakresie realizacji zadań dotyczących profilaktyki zostały określone w § 13 zarządzenia nr 528 komendanta głównego Policji.

²⁰³ J. Stewart (red.), *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi*, Warszawa 2000, s. 229.

²⁰⁴ Tamże, s. 230.

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

Dzielnicowy realizuje zadania profilaktyki społecznej przez:

- 1) inspirowanie i organizowanie działań i przedsięwzięć o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym, współdziałając z innymi policjantami,
- 2) inicjowanie i uczestniczenie w spotkaniach organizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, szkoły lub organizacje mogące przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz zwalczania patologii,
- 3) informowanie mieszkańców o występujących zagrożeniach i udzielanie instrukcji o sposobach zabezpieczania się, zachowania się w określonych sytuacjach oraz organizowania się w celu poprawy bezpieczeństwa,
- 4) utrzymywanie kontaktu z ofiarami przestępstw oraz inicjowanie działań mających na celu rozwiązanie problemu strachu, a także organizowanie doradztwa dla tej grupy osób,
- 5) przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Policja prowadząc współdziałania z innymi podmiotami, zawsze je ukierunkowuje na rozpoznanie, zapobieganie (profilaktyka) oraz ściganie. Systematyczna współpraca dzielnicowego z przedstawicielami społeczności lokalnej powoduje, że w środowisku swojego rejonu służbowego staje się on bardziej widoczny, dostępny w bezpośrednim kontakcie, wzbudza zaufanie, społeczną aprobatę. Zasady takiego działania wpisują się w § 2 etyki zawodowej podkreślające, że policjant powinien kierować się zasadami współżycia społecznego i postępować tak, aby jego działania mogły być przykładem praworządności i prowadziły do pogłębiania społecznego zaufania do Policji i poczucia bezpieczeństwa.

Korzyści wynikające ze współpracy Policji z podmiotami działającymi na rzecz bezpieczeństwa:

- wzrost świadomości prawnej i wiktymologicznej społeczeństwa,
- zmniejszenie obaw przed staniem się ofiarą przestępstwa,
- wzrost poczucia bezpieczeństwa umożliwiającego właściwe – bezpieczne funkcjonowanie w strukturach społecznych,
- ograniczenie przestępczości,
- stworzenie miast bezpiecznych (gmin, osiedli, rejonów) do prowadzenia działalności gospodarczej i życia społecznego.

Jedną z ważniejszych form współpracy na rzecz poprawy poczucia bezpieczeństwa są programy profilaktyczne realizowane we współpracy z podmiotami lokalnymi. Każde wdrożenie programu profilaktycznego wymaga zdiagnozowania problemu, ustalenia jego źródeł, możliwych skutków i sposobów przeciwdziałania, a następnie wyznaczenia celów i działań, by zapobiec zagrożeniom bądź wyeliminować je.

RZĄDOWY PROGRAM *RAZEM BEZPIECZNIEJ*

Program *Razem bezpieczniej* łączy działania Policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. Celem działań podejmowanych w ramach programu jest wzrost realnego bezpieczeństwa oraz poczucia bezpieczeń-

Blok nr 3. Prewencja kryminalna

stwa wśród mieszkańców Polski, zapobieganie przestępczości i aspołecznym zachowaniom, poprawienie wizerunku Policji i wzrost zaufania społecznego do tej i innych służb działających na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego. Wynika to z § 23 zarządzenia nr 805 komendanta głównego Policji mówiącego: „Policjant powinien dbać o społeczny wizerunek Policji jako formacji, w której służy i podejmować działania służące budowaniu zaufania do niej.”

Cele programu:

1. Wzrost realnego bezpieczeństwa w Polsce.
2. Wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców Polski.
3. Zapobieganie przestępczości i aspołecznym zachowaniom poprzez zaktywizowanie i zdynamizowanie działań administracji rządowej na rzecz współpracy z administracją samorządową, organizacjami pozarządowymi i społecznością lokalną.
4. Poprawienie wizerunku Policji i wzrost zaufania społecznego do tej i innych służb działających na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Zasadnicze podstawy i obszary działania

Na podstawie aktualnej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa określono obszary działania programu i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów. Każde przedsięwzięcie wymaga zdiagnozowania problemu, ustalenia przyczyn jego powstania, możliwości przeciwdziałania, a następnie wyznaczenia zadań, by zapobiec zagrożeniom bądź wyeliminować je. Podkreślenia wymaga ramowy charakter programu. Zawsze należy brać pod uwagę uwarunkowania lokalne. W opracowywaniu tych zadań należy uwzględnić partnerów, którzy wesprą działania. Należy pamiętać o współpracy Policji ze strażą gminną (miejską) i Żandarmerią Wojskową, a także Strażą Graniczną w wybranych obszarach. Trzeba przekonać obywateli, by chcieli być partnerami Policji i innych instytucji ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego – także w kontekście egzekwowania ich obowiązków.

Do najważniejszych obszarów wymagających podjęcia działań w ramach programu należy zaliczyć:

1. Bezpieczeństwo w miejscach publicznych i w miejscu zamieszkania.
2. Przemoc w rodzinie.
3. Bezpieczeństwo w szkole.
4. Bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej.
5. Bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
6. Bezpieczeństwo w działalności gospodarczej.
7. Ochrona dziedzictwa narodowego.

Bezpieczeństwo w miejscach publicznych i w miejscu zamieszkania

Problemy:

- 1) Utrzymujące się zagrożenie przestępczością pospolitą, wciąż wysoki poziom zjawisk chuligańskich i patologicznych.

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

- 2) Wzrastające zagrożenie przestępstwami popełnianymi przez osoby pozostające pod wpływem alkoholu czy narkotyków.
- 3) Brak rzetelnej analizy realnego poziomu zagrożenia przestępczością i wykroczeniami.
- 4) Anonimowość, bierność, brak poczucia odpowiedzialności za dobro wspólne, dające „nieme przyzwolenie” na popełnianie przestępstw i wykroczeń.
- 5) Brak adekwatnej i sprawnej reakcji na zawiadomienie o przestępstwach, a w szczególności na zawiadomienia o wykroczeniach – naruszeniach ładu publicznego, zachowaniach i czynach patologicznych.
- 6) Niewłaściwa organizacja i zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz osiedli sprzyjające zachowaniom aspołecznym, popełnianiu przestępstw i wykroczeń.
- 7) Brak koordynacji działań oraz bierność i mała skuteczność podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo [Policja, straż gminna (miejska)] i przestrzeń publiczną (np. odpowiedzialnych za stan dróg, porządku, oświetlenia, warunki sanitarne). Brak ich współpracy z lokalnymi społecznościami i organizacjami.
- 8) Nieefektywna organizacja i dyslokacja służby prewencyjnej Policji, w tym patroli interwencyjnych, dzielnicowych, wynikająca m.in. z:
 - a) rutyny, braku dobrej analizy i koordynacji w organizacji służby,
 - b) zbyt częstego braku reakcji lub reakcji nieskutecznej, szczególnie na tzw. drobne przestępstwa i wykroczenia,
 - c) mało skutecznego nadzoru służbowego, zbyt częstych przypadków tolerancji wobec patologii w służbie.
- 9) Wciąż zbyt niski poziom zaufania społeczeństwa do formacji ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, zbyt mała gotowość do uczestniczenia w przedsięwzięciach partnerskich.
- 10) Złe regulacje prawne, które utrudniają zwalczanie przestępczości i patologii we współpracy ze społeczeństwem.
- 11) Funkcjonowanie licznych lokali gastronomicznych czy sklepów nocnych, które często są ogniskami zachowań patologicznych lub zakłóceń porządku publicznego.

Zadania:

- 1) Rzetelna analiza zagrożeń bezpieczeństwa i realnych potrzeb społeczności lokalnych pod względem bezpieczeństwa.
- 2) Rzetelna analiza stanu służby prewencyjnej Policji, ze wskazaniem głównych problemów i oceną współpracy ze strażami gminnymi (miejskimi) i innymi podmiotami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.
- 3) Zintegrowana organizacja i dyslokacja służby:
 - a) oparta na analizach, uwzględniających dane i doświadczenia różnych komórek organizacyjnych Policji, oraz na mapach zagrożeń, opracowanych wspólnie z podmiotami pozapolicyjnymi, a zawierających informa-

Blok nr 3. Prewencja kryminalna

- cje m.in. uzyskane w wyniku konsultacji społecznych, badań potrzeb oraz problemów społeczeństwa,
- b) zapewniająca koordynację działań poszczególnych komórek organizacyjnych Policji,
 - c) zapewniająca komunikację między różnymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz bezpieczeństwa w celu wspólnego planowania i koordynacji działań oraz oceny osiągniętych efektów.
- 4) Zwiększenie liczby patroli Policji i innych formacji w tych miejscach i czasie, gdzie są najbardziej potrzebne, poprzez:
- a) efektywniejsze wykorzystanie zasobów kadrowych w Policji,
 - b) większy udział Straży Granicznej w realizacji zadań policyjnych (m.in. zatrzymania, poszukiwania, kontrole, służba patrolowa) oraz działań administracyjno-porządkowych, zwłaszcza w rejonach przygranicznych (konieczność nowelizacji ustawy o Straży Granicznej),
 - c) wykorzystywanie sił i środków Żandarmerii Wojskowej,
 - d) przekazanie przez Policję części zadań innym podmiotom, takim jak Straż Graniczna (konwoje cudzoziemców w ramach właściwości Straży Granicznej, strzeżone ośrodki dla cudzoziemców, areszty w celu deportacji), Służba Więzienna (konwoje między jednostkami penitencyjnymi).
- 5) Promowanie i efektywne wykorzystanie możliwości technicznych, a w szczególności monitoringu wizyjnego miejsc publicznych, skorelowanego z odpowiednią organizacją służby Policji i straży gminnych (miejskich).
- 6) Wzmocnienie roli dyżurnych jednostek organizacyjnych Policji, położenie szczególnego nacisku na profesjonalne przyjmowanie zawiadomień o przestępstwach i wykroczeniach, w tym naruszeniach porządku publicznego, zachowaniach i czynach patologicznych.
- 7) Aktywny dzielnicowy jako policjant pierwszego kontaktu, który identyfikuje lokalne problemy bezpieczeństwa i porządku publicznego, dostarcza ważnych informacji pochodzących z rozpoznania rejonu i inicjuje lokalne inicjatywy na rzecz bezpieczeństwa.
- 8) Budowa lokalnych systemów powiadamiania o zagrożeniach, patologiach z wykorzystaniem rad osiedli, sołtysów na obszarach wiejskich, korporacji taksówkowych itd.
- 9) Podniesienie jakości realizacji zadań poprzez:
- a) wzmocnienie systematycznego nadzoru służbowego jako stałego elementu organizacji służby, w tym podniesienie jakości odpraw do służby,
 - b) stanowcze piętnowanie i eliminowanie przypadków patologii, bierności i braku reakcji na zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego.
- 10) Wypracowanie mechanizmów współpracy między administracją samorządową, Policją wraz ze strażami gminnymi (miejskimi), prywatnymi przewoźnikami, w szczególności korporacjami taksówkowymi.

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

- 11) Zwiększenie odpowiedzialności Policji (przy zachowaniu integralności i spójności formacji) oraz innych podmiotów odpowiedzialnych za utrzymanie bezpieczeństwa i porządku.
- 12) Podjęcie systematycznej kontroli lokali gastronomicznych, punktów sprzedaży alkoholu pod względem: posiadania zezwolenia na sprzedaż alkoholu, spełniania norm sanitarno-epidemiologicznych i budowlanych (konieczna współpraca Policji z administracją samorządową, Sanepidem, PIH, PINB itd.).
- 13) Przygotowanie i promowanie rozwiązań zwiększających bezpieczeństwo przestrzeni publicznych, a zmniejszających anonimowość, takich jak: promowanie tzw. bezpiecznej architektury, oświetlenia, oznakowania informacyjnego.
- 14) Wspieranie i promowanie działań budujących więzi społeczne po przeprowadzeniu ogólnopolskich kampanii społecznych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.
- 15) Utworzenie i promocja Banku Dobrych Praktyk.
- 16) Utworzenie i prowadzenie interaktywnej strony internetowej.
- 17) Organizacja konferencji i seminariów promocyjnych i edukacyjnych.
- 18) Monitorowanie prawa i inicjowanie w nim zmian, mających poprawić efektywność działań.
- 19) Prowadzenie edukacji na rzecz bezpieczeństwa.
- 20) Inicjowanie i prowadzenie prac w dziedzinie napraw dewastacji, eksponowanie odpowiedzialności za dbałość o utrzymanie porządku.
- 21) Wprowadzanie skutecznych metod i środków technicznego zabezpieczania mienia (np. znakowanie).
- 22) Wypracowanie skutecznych mechanizmów zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych.

Sposoby wsparcia realizacji zadań:

- 1) Przegląd dotychczasowych i wypracowanie skuteczniejszych regulacji w zakresie metod i form pełnienia służby dzielnicowych i służby patrolowej.
- 2) Zapewnienie spójności realizacji zadań prewencji w skali całej Policji przy dostosowaniu do lokalnych potrzeb, koordynowanie pracy służby prewencyjnej ze służbą kryminalną:
 - a) usprawnienie reakcji na każde zawiadomienie (m.in. udzielenie porady, interwencja),
 - b) przygotowanie jednolitego wzoru postępowania dyżurnego jednostki przy przyjmowaniu zgłoszeń.
- 3) Opracowanie i wdrożenie koncepcji lepszego wykorzystania zasobów informatycznych do usprawnienia organizacji służby prewencyjnej Policji (analiza i ocena zagrożeń).
- 4) Zmiana formuły konkursów Dzielnicowy Roku i par patrolowych (z położeniem nacisku na aspekt praktyczny i promowanie profesjonalizmu oraz właściwej postawy w służbie).

Blok nr 3. Prewencja kryminalna

- 5) Konsekwentne promowanie profesjonalizmu i zaangażowania w służbie (nagrody motywacyjne, możliwości awansu).
- 6) Budowa rzetelnego i przejrzystego partnerstwa z administracją samorządową przy zachowaniu jedności, integralności i bezstronności Policji:
 - a) budowa wspólnych programów działania na rzecz bezpieczeństwa (w tym finansowanie etatów lub służb ponadnormatywnych Policji), połączone z rozbudową systemu monitoringu,
 - b) udostępnianie przez władze samorządowe pomieszczeń na centra skarg i informacji, gdzie będzie można złożyć skargę (wyodrębnione numery telefoniczne) m.in. na brak reakcji Policji i straży gminnych (miejskich) oraz przedstawiać swoje uwagi co do bezpieczeństwa i porządku,
 - c) tworzenie grup osiedlowych, łączących przedstawicieli Policji, straży gminnej (miejskiej), administracji samorządowej, służby miejskiej, wspólnot, spółdzielni mieszkaniowych, stowarzyszeń, rad parafialnych, które wspólnie będą oceniały stan bezpieczeństwa na osiedlach,
 - d) nagradzanie organizatorów najlepszych lokalnych inicjatyw w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego.
- 7) Rejestracja i archiwizacja wszystkich zgłoszeń na numery alarmowe: 112 i 997.
- 8) Systematyczne zachęcanie do zawiadamiania Policji o przestępstwach i patologiach np. poprzez program *Reaguj, powiadom, nie toleruj*.

Przemoc w rodzinie

Problemy:

- 1) Brak reakcji, bierność i tolerancja dla przemocy w rodzinie i zachowań patologicznych.
- 2) Niska aktywność instytucji odpowiedzialnych za ustalenie potrzebujących pomocy oraz pomoc ofiarom przemocy w rodzinie.
- 3) Brak skutecznej współpracy instytucji odpowiedzialnych za zwalczanie przemocy w rodzinie.
- 4) Niski poziom świadomości społecznej i wiedzy o zachowaniach, reakcjach i działaniach, które są przejawami przemocy w rodzinie.

Zadania:

- 1) Promowanie odpowiednich wzorców życia rodzinnego (opartych na wzajemnej pomocy, szacunku, partnerstwie, umiejętności rozwiązywania konfliktów bez przemocy itp.).
- 2) Edukowanie osób dotkniętych przemocą w rodzinie w zakresie procedury prawnej.
- 3) Zwiększenie skuteczności procedury „Niebieskie Karty” oraz zacieśnienie współpracy instytucji i organizacji społecznych świadczących pomoc prawną, psychologiczną i socjalną dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie.
- 4) Organizowanie szkoleń tematycznych dla osób pracujących nad ograniczeniem zjawiska.

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

- 5) Wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- 6) Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań w zakresie szkoleń, poradnictwa, pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie.
- 7) Podniesienie wiedzy na temat symptomów przemocy w rodzinie wśród personelu medycznego podstawowej opieki zdrowotnej oraz szpitali.

Bezpieczeństwo w szkole

Problemy:

- 1) Przestępstwa i wykroczenia w szkołach oraz w bezpośrednim sąsiedztwie szkół.
- 2) Łatwy dostęp do alkoholu i narkotyków w środowisku szkolnym.
- 3) Niewłaściwa reakcja społeczna na przejawy zjawisk patologicznych w otoczeniu szkół.
- 4) Niezadowalający stan współpracy osób, a także instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w środowisku szkolnym, a zwłaszcza na linii: dyrekcje – nauczyciele – uczniowie – rodzice – Policja, niski poziom wzajemnego zaufania, co może skutkować:
 - a) brakiem możliwości identyfikacji istniejących problemów,
 - b) obawą, niechęcią przed rzetelnym zajęciem się niepokojącymi zjawiskami.
- 5) Tolerancja dla zachowań patologicznych.

Zadania:

- 1) Rzetelna analiza i identyfikacja problemów bezpieczeństwa szkolnego nie tylko na poziomie ogólnym, ale także w odniesieniu do poszczególnych placówek oświatowych i ich okolic.
- 2) Ograniczenie liczby przestępstw i wykroczeń w szkołach oraz w bezpośrednim otoczeniu szkół.
- 3) Zbudowanie skutecznych i podlegających ocenie mechanizmów współpracy dyrekcji (nauczycieli) – rodziców – uczniów i Policji wraz ze strażami gminnymi (miejskimi) w zakresie bezpieczeństwa w szkołach.
- 4) Zwiększenie skuteczności ochrony szkół:
 - a) patrole szkolne, posterunki w rejonach i placówkach najbardziej zagrożonych,
 - b) powiązanie odpowiedzialności policjantów i strażników gminnych (miejskich) za poszczególne rejony szkolne,
 - c) upowszechnienie wizyjnego monitorowania wejść do publicznych i niepublicznych szkół i placówek oświatowych dla dzieci i młodzieży.
- 5) Konsekwentne reagowanie na patologie – budowanie przekonania, że nie są one tolerowane.
- 6) Ograniczenie dostępu do alkoholu i narkotyków w środowisku szkolnym.
- 7) Systematyczne kontrolowanie pod względem bezpieczeństwa szkół i ich okolic, w szczególności dróg do i ze szkoły.
- 8) Edukacja dla bezpieczeństwa, w tym także edukacja medyczna, ze szczególnym uwzględnieniem pierwszej pomocy.

Blok nr 3. Prewencja kryminalna

- 9) Podniesienie wiedzy na temat symptomów przemocy w szkole wśród pielęgniarek środowiska nauczania i wychowania oraz higienistek szkolnych.
- 10) Upowszechnienie w szkołach programów profilaktycznych ukierunkowanych na wyeliminowanie agresji wśród młodzieży oraz używania przez nią substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki).
- 11) Usprawnienie systemu prawnego, stworzenie prawnych gwarancji ochrony dzieci i młodzieży.
- 12) Wykorzystanie środków masowego przekazu w celu promowania prospołecznych wzorców zachowań.

Sposoby wsparcia realizacji zadań:

- 1) Tworzenie grup szkolnych – łączących dyrekcje szkół, nauczycieli, rodziców, Policję i straże gminne (miejskie):
 - a) dokonujących wspólnych analiz zagrożeń,
 - b) wypracowujących szkolne programy bezpieczeństwa,
 - c) oceniających stan bezpieczeństwa szkoły i okolicy.
- 2) Inicjowanie i prowadzenie badań dotyczących bezpieczeństwa szkolnego.
- 3) Promowanie skutecznych rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa szkolnego: organizowanie konkursu Bezpieczna Szkoła.
- 4) Rozszerzenie współpracy z organizacjami pozarządowymi i instytucjami kościelnymi na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa w szkole i jej okolicy.
- 5) Współpraca z organizacjami społecznymi i kościelnymi w celu propagowania spędzania wolnego czasu w sposób wolny od patologii.
- 6) Organizowanie lokalnych i wojewódzkich forów wymiany doświadczeń, dobrych praktyk i oceny stanu bezpieczeństwa szkolnego.

Bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej

Problemy:

- 1) Utrzymujące się zagrożenie przestępczością pospolitą na szlakach kolejowych (mimo spadku ogólnej liczby przestępstw z jednoczesnym wzrostem wykrywalności w tej kategorii), zwłaszcza zwiększenie się liczby:
 - a) przestępstw pospolitych, w tym kradzieży kieszonkowych,
 - b) zakłóceń porządku publicznego, w szczególności zachowań chuligańskich,
 - c) wybryków grup młodzieżowych na dworcach, stacjach i przystankach kolejowych.
- 2) Wysoki poziom zagrożenia przestępczością, wykroczeniami oraz innymi zjawiskami nieakceptowanymi społecznie w środkach komunikacji miejskiej:
 - a) rozbojami, kradzieżami, wymuszeniami rozbójniczymi,
 - b) wandalizmem, dewastacją,
 - c) agresją słowną (wyzwiska, zaczepki).
- 3) Zakłócenia porządku podczas przemieszczania się uczestników imprez masowych (festiwale, koncerty, imprezy sportowe).
- 4) Zagrożenie dla bezpieczeństwa wielu osób spowodowane kradzieżami i dewastacją elementów infrastruktury środków komunikacji publicznej.

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

- 5) Zobojętnienie pracowników komunikacji publicznej na łamanie prawa, w szczególności brak reakcji na przypadki okradania pasażerów, akty chuligańskie i wandalizm.

Zadania:

- 1) Rzetelna analiza zagrożeń przeprowadzona wspólnie przez Policję, Straż Graniczną, administrację odpowiedzialną za transport, Straż Ochrony Kolei, spółki kolejowe – ustalenie szlaków, miejsc, czasu i charakteru najpoważniejszych zagrożeń.
- 2) Dokonanie podobnej analizy publicznej komunikacji miejskiej we współpracy z administracją samorządową i przy wykorzystaniu opinii mieszkańców.
- 3) Organizacja służby adekwatnie do zidentyfikowanych zagrożeń. Wykorzystanie Straży Granicznej do realizacji zadań w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa.
- 4) Systematyczne ocenianie efektów działań i dokonywanie ewentualnych korekt.
- 5) Promowanie technicznych środków wspierających bezpieczeństwo (np. komunikacyjnych systemów antynapadowych).

Sposoby wsparcia realizacji zadań:

- 1) Realizacja zadań zawartych w *Porozumieniu o współdziałaniu w zakresie strategii zmierzającej do poprawy bezpieczeństwa na obszarach kolejowych*.
- 2) Prowadzenie nasilonych akcji zwalczania przestępstw i patologii w środkach komunikacji publicznej (wywiadowcy, funkcjonariusze umundurowani), we współpracy z przewoźnikami w takim czasie i w takich miejscach, gdzie zagrożenia występują najczęściej, m.in. w weekendy (np. akcja Komunikacja).
- 3) Wprowadzanie skutecznych metod i środków technicznego zabezpieczenia mienia (np. znakowanie elementów infrastruktury, instalowanie monitoringu wizyjnego w pojazdach i na dworcach, zapewnienie środków łączności z jednoczesną kontrolą, np. punktów skupu metali kolorowych lub złomu w celu zlikwidowania paserstwa (np. propagowanie systemu identyfikacji mienia DNA Program).
- 4) Wykorzystanie Straży Granicznej w ochronie przed przestępczością szlaków komunikacyjnych o szczególnym znaczeniu międzynarodowym (kontrole na drogach, dworcach autobusowych i kolejowych).
- 5) Budowa sprawnego powiadamiania o zagrożeniach i patologiach w środkach komunikacji publicznej, przy wykorzystaniu środków technicznych, z udziałem przewoźników: organizacja szkoleń dla pracowników komunikacji publicznej o reagowaniu na zagrożenia i patologie.

Bezpieczeństwo w ruchu drogowym

Problemy:

- 1) Duża liczba wypadków drogowych, szczególnie ze skutkiem śmiertelnym.
- 2) Duża liczba przypadków kierowania pojazdem pod wpływem alkoholu lub innego podobnie działającego środka.
- 3) Nadmierna prędkość pojazdów i liczne przypadki nieużywania pasów bezpieczeństwa.

Zadania:

- 1) Zwiększenie liczby i aktywności patroli policyjnych na drogach, szczególnie w rejonie dużych miast (zintensyfikowanie wykrywania substancji psychoaktywnych u kierowców, intensyfikacja kontroli prędkości pojazdów wraz z ciągłym wdrażaniem nadzoru automatycznego).
- 2) Usprawnienie działań z zakresu kontroli technicznej pojazdu.
- 3) Intensyfikacja kontroli przewoźników pod względem przestrzegania przepisów ustawy o transporcie drogowym (współpraca Policji z Inspekcją Transportu Drogowego).
- 4) Edukacja w celu kształtowania świadomego i kulturalnego uczestnika ruchu drogowego, respektującego prawo i szanującego prawa innych uczestników tego ruchu.
- 5) Upowszechnianie zasad ratownictwa drogowego oraz z zakresu udzielania pierwszej pomocy.
- 6) Promowanie działań na rzecz bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
- 7) Zaostrzenie przepisów prawa w stosunku do sprawców łamiących przepisy ruchu drogowego, których naruszenie jest przyczyną lub skutkiem najcięższych i najczęstszych wypadków drogowych (np. tych, którzy kierują pojazdem pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, nie używają pasów bezpieczeństwa).
- 8) Usprawnienie systemu ściągalności mandatów karnych w celu wykształcenia w kierowcach przeświadczenia o surowości i nieuchronności kary za naruszanie przepisów.

Sposoby wsparcia realizacji zadań:

- 1) Włączenie *Wychowania komunikacyjnego* do Programu *Edukacji dla bezpieczeństwa*.
- 2) Realizacja programów profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
- 3) Opracowanie i wdrożenie zasad kształtowania bezpiecznej przestrzeni w ruchu drogowym.

Bezpieczeństwo w działalności gospodarczej

Problemy:

- 1) Ochrona małej i średniej przedsiębiorczości przed wymuszeniami, napadami i przestępczością pospolitą.

Zadania:

- 1) Zapewnienie dostępności i przejrzystości ewidencji działalności gospodarczej, procesu wydawania zezwoleń i licencji (np. poprzez wprowadzenie ewidencji internetowej – zadanie głównie administracji samorządowej).
- 2) Zorganizowanie przejrzystej komunikacji między Policją a przedsiębiorcami przez:
 - a) włączanie rzetelnych przedsiębiorców do współpracy na rzecz bezpieczeństwa,

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

- b) wspólną identyfikację najistotniejszych problemów w celu bezpiecznego prowadzenia uczciwej działalności gospodarczej.
- 3) Objęcie wzmożonym dozorem policyjnym miejsc, gdzie prowadzenie działalności gospodarczej jest szczególnie zagrożone.

Sposoby wsparcia realizacji zadań:

- 1) Opracowanie poradnika bezpieczeństwa dla drobnych przedsiębiorców.
- 2) Organizowanie przez administrację samorządową forów dialogu i partnerstwa dla bezpieczeństwa, z udziałem przedsiębiorców, Policji, służb porządkowych i inspekcji.
- 3) Opracowanie nowych zadań dla dzielnicowego – powoływanie w komen-
dach powiatowych, rejonowych i miejskich tzw. mężów zaufania dla zagrożonych przedsiębiorców.

Ochrona dziedzictwa narodowego

Problem:

- 1) Systematyczne niszczenie dziedzictwa narodowego w całym kraju, zwłaszcza drewnianych zabytkowych kościołów, skutkujące utratą dóbr (kradzież, zniszczenie, zaginięcie, nielegalny wywóz, pożary).

Zadania:

- 1) Podejmowanie międzyinstytucjonalnych skoordynowanych inicjatyw w celu ochrony zabytków, m.in. wspólne inspekcje i kontrole obiektów ze zgromadzonymi dobrami kultury, prowadzone przez przedstawicieli wojewódzkich konserwatorów zabytków, Policji i Państwowej Straży Pożarnej.
- 2) Upowszechnianie nowoczesnych technicznych środków zabezpieczeń (wraz z monitoringiem) zarówno na wypadek klęsk żywiołowych, jak i przestępczej działalności człowieka, np. kradzieży, dewastacji.
- 3) Kontynuowanie systemowej rejestracji zbiorów, wraz z dokumentacją fotograficzną i opisową, z uwzględnieniem znakowania obiektów ruchomych.
- 4) Przeprowadzanie szkoleń, wydawanie publikacji, współpraca z wyspecjalizowanymi strukturami resortu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, stowarzyszeniami, towarzystwami itd.
- 5) Poprawa wymiany informacji o skradzionych i poszukiwanych zabytkach, w oparciu o przepis art. 23 ust. 2 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.
- 6) Stworzenie centralnego systemu informacji o wydanych pozwoleniach na wywóz zabytków za granicę.
- 7) Podjęcie działań nad stworzeniem w strukturach organów ścigania specjalistycznej komórki do zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom.

Sposoby wsparcia realizacji zadań:

- 1) Wprowadzenie ewentualnych zmian i dalsza realizacja Narodowego Programu Kultury *Ochrona zabytków i dziedzictwa narodowego na lata 2004–2013*.
- 2) Bank Dobrych Praktyk – przykłady prawidłowej współpracy.

3) Systematyczne zwracanie podległym jednostkom i instytucjom uwagi na wagę problemu, jakim jest podnoszenie stanu ochrony dziedzictwa narodowego.

Podstawowym warunkiem skuteczności programu *Razem bezpieczniej* jest wymiana dobrych doświadczeń w dziedzinach, których dotyczy program. Cel ten ma być realizowany przez Bank Dobrych Praktyk, który ma stanowić bazę sprawdzonych inicjatyw dotyczących poprawy bezpieczeństwa, z której będą mogły korzystać społeczności lokalne przy rozwiązywaniu konkretnych problemów na swoim terenie. Bank zostanie utworzony na szczeblu centralnym i będzie zawierał przykłady realizowane przede wszystkim na szczeblu lokalnym. Będzie on promowany za pośrednictwem Internetu, środków masowego przekazu, szkoleń, konferencji. Przewiduje się organizację lokalnych lekcji dobrych praktyk, prowadzonych przez ekspertów z zakresu prewencji i zapobiegania przestępczości lub autorów polecanych rozwiązań. Warunkiem zamieszczenia inicjatywy w Banku Dobrych Praktyk będzie uprzednia weryfikacja jej skuteczności pod kątem założonych celów i osiągniętych efektów. W Banku Dobrych Praktyk powinno się także umieścić przykłady skutecznych doświadczeń innych państw w realizacji polityki poprawy bezpieczeństwa.

Twórcy programu *Razem bezpieczniej* dostrzegli konieczność wykorzystania środków masowego przekazu w zakresie promowania celów i założeń programu, promowania postaw nie tylko współpracy ze służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo, ale także własnego zaangażowania na rzecz bezpieczeństwa w swoim otoczeniu. Środki masowego przekazu odgrywają dużą rolę w naszym codziennym życiu. Często określane są mianem czwartej władzy, co świadczy, że mogą stanowić potężne narzędzie wywierania wpływu, budowania postaw czy popularyzacji wiedzy w społeczeństwie. Dlatego też dzielnicowy powinien być świadomy, że jego wypowiedzi w środkach masowego przekazu mogą dotrzeć do ogromnej liczby osób, kształtować ich opinie i postawy. Należy to wykorzystać w działalności profilaktycznej na rzecz poprawy bezpieczeństwa. Informacja telewizyjna w programach profilaktycznych działa na zasadzie propagandy reklamowej – informacji wywołującej u odbiorcy reakcję emocjonalną. Najlepszą formą przekazywania wiedzy jest prasa, strony internetowe i radio, jednak jego oddziaływanie jest ograniczone do czasu nadawania wiadomości. Nie mniej jednak realizując programy profilaktyczne, warto korzystać z działania różnych środków masowego przekazu²⁰⁵. Policja prowadząc politykę medialną, dba o jakość i treść informacji i nie zapomina o wizerunku Policji w społeczeństwie i jednocześnie o tym, że zarówno dziennikarze, jak i policjanci spełniają służebną funkcję wobec społeczeństwa. Nasze wypowiedzi więc nie mogą być przypadkowe, ale powinny być uporządkowane, jasne, przekazane językiem prostym i zrozumiałym dla odbiorców oraz w interesujący sposób powinny ilustrować przekazywane treści. W przypadku wypowiedzi dotyczących

²⁰⁵ A. Angelini, *Środki masowego przekazu w pracy profilaktycznej*, [w:] *Kompendium wiedzy o profilaktyce*, Warszawa 1996, s. 164.

profilaktyki celem może być uaktywnienie społeczeństwa, zainteresowanie problemem, zaangażowanie ludzi do działania czy też poinformowanie o osiągniętych rezultatach²⁰⁶. Aby osiągnąć zakładane cele, powinniśmy przekazać dostosować do grupy docelowej, do której zamierzamy komunikat skierować. Istotne jest więc, by zebrać szczegółowe dane dotyczące charakterystyki wybranej grupy, jej zainteresowań, motywacji, cech kulturowych.

Dobra współpraca dzielnicowego z lokalnymi przedstawicielami środków masowego przekazu ma nie tylko wpływ na pozytywne postrzeganie Policji, ale może być narzędziem pracy profilaktycznej na rzecz społeczności lokalnej.

Podstawy prawne udzielania przez Policję informacji środkom masowego przekazu:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej,
- ustawa o Policji.
- ustawa Prawo prasowe.
- *Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej w Policji.*

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w następujących artykułach czytamy, co następuje:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Art. 14. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.

(...)

Art. 54. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

(...)

Art. 61. Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne (...).

Art. 213. 1. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji stoi na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji.

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji

Art. 1. 1. Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację **służącą społeczeństwu** [pogrub. autora] i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe wyraźnie wskazuje, że organy państwowe (w tym Policja) są zobowiązane do udzielania informacji prasowej o swojej działalności i do umożliwienia mediom zbierania informacji krytycznych. Ustawa reguluje przypadki odmowy udzielenia informacji – ze względu na ochronę tajemnicy państwowej i służbowej oraz innej tajemnicy chronionej ustawą. Nakłada obowiązki na dziennikarza działania zgodnie z etyką i w ramach obowiązującego prawa. Zobowiązuje go również do zachowania szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystywaniu materia-

²⁰⁶ F. Marullo, E. Tizzani, G. Costanzo, *Techniki przeprowadzania projektów*, [w:] *Kompendium wiedzy o profilaktyce*, Warszawa 1996, s. 144.

łów. Prawo prasowe zakazuje publikacji danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, z wyjątkiem sytuacji, gdy wyrazi na to zgodę prokurator lub sąd. Zakazuje publikacji danych osobowych i wizerunku świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę.

Należy pamiętać, że:

- osoba udzielająca informacji autoryzuje dosłownie cytowaną wypowiedź,
- dziennikarz ma obowiązek autoryzowania wypowiedzi policjanta udzielającego informacji jedynie w przypadku, kiedy o nią wcześniej poprosimy lub jeżeli nie była wcześniej publikowana.

Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej w Policji

§ 1. Zarządzenie określa formy i metody prowadzenia działalności prasowo-informacyjnej w Policji, w szczególności sposób działania rzeczników prasowych i oficerów prasowych oraz udzielania przez nich informacji środkom masowego przekazu.

Cele działalności prasowo-informacyjnej w Policji:

- 1. Realizowanie konstytucyjnego prawa swobodnego dostępu do informacji** (art. 54 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: „Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji”).
- 2. Zapewnianie warunków do społecznej kontroli nad działalnością Policji** (art. 1. ust. 1 ustawy o Policji: „Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego”).
- 3. Kształtowanie wizerunku Policji** (§ 23 *Zarządzenia nr 805 komendanta głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. „Zasady etyki zawodowej policjanta”*: „Policjant powinien dbać o społeczny wizerunek Policji jako formacji, w której służy, i podejmować działania służące budowaniu zaufania do niej”).
- 4. Wykonywanie innych ustawowych zadań Policji za pomocą środków masowego przekazu, np.:**
 - publikowanie komunikatów dotyczących osób poszukiwanych, zmiany organizacji ruchu na odcinkach dróg z różnych powodów, poszukiwania świadków zdarzeń, poszukiwania osób zaginionych itp.,
 - realizowanie zadań wynikających z programów z zakresu prewencji kryminalnej itp.

Odpowiedzialność personalna za działalność prasowo-informacyjną w jednostkach Policji

Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej w Policji reguluje zakres odpowiedzialności za działalność prasowo-informacyjną w jednostkach Policji w sposób następujący.

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej w Policji

§ 2. 1. Działalność prasowo-informacyjną w Policji prowadzą, w zakresie swojej właściwości, Komendant Główny Policji, komendanci wojewódzcy Policji, Komendant Stołeczny Policji oraz komendanci powiatowi (miejscy, rejonowi) Policji.

2. Działalność prasowo-informacyjna wykonywana jest za pośrednictwem rzeczników prasowych: Komendanta Głównego Policji i komendantów wojewódzkich (Stołecznego) Policji, oficerów prasowych w komendach powiatowych (miejskich, rejonowych) Policji, działających w imieniu komendantów, o których mowa w ust. 1, **oraz innych funkcjonariuszy i pracowników Policji upoważnionych do udzielania informacji** [pogrub. autora].

W ww. zarządzeniu zostały określone również zasady udzielania informacji dziennikarzom na miejscu zdarzenia, w tym prawny obowiązek udzielania informacji, uprawnienia i zakazy w zakresie udzielanych informacji.

Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej w Policji

§ 6. Informacji na temat działań Policji mogą udzielać, w granicach swoich kompetencji, również policjanci i pracownicy Policji przygotowani i upoważnieni do tego jednorazowo lub czasowo przez właściwego rzecznika prasowego w uzgodnionym z nim zakresie.

§ 7. 1. Bezpośrednio na miejscu wykonywania czynności funkcjonariusz Policji udziela dziennikarzom informacji na ich wyraźne żądanie i po okazaniu przez nich legitymacji prasowej.

2. Jeśli na miejscu znajduje się kilku funkcjonariuszy Policji, informacji udziela funkcjonariusz Policji, kierujący działaniami lub wyznaczona przez niego osoba.

3. Informacje (...) powinny stanowić jedynie ogólny opis zadania, które wykonuje funkcjonariusz, i nie mogą zawierać danych, które posłużyłyby do formułowania sądów o winie uczestników zdarzenia lub do identyfikacji osób uczestniczących w zdarzeniu.

§ 8. W przypadku szczególnego zainteresowania środków masowego przekazu działaniami Policji, na miejscu zdarzenia powinna znajdować się jedna z osób, o której mowa w § 2 ust. 2.

§ 9. 1. Dowodzący działaniami policyjnymi może, po ustaleniu z osobą, o której mowa w § 2 ust. 2, wyrazić zgodę na dostęp dziennikarza do miejsca wykonywania czynności w pełnym lub ograniczonym zakresie.

W przypadku miejsca publicznego zgoda nie jest wymagana, ale o dostępności do miejsca zdarzenia decyduje oddzielenie go „taśmą policyjną”.

W przypadku użycia uzbrojonych oddziałów lub pododdziałów o dostępie decyduje dowodzący działaniami po ostrzeżeniu dziennikarza, że policjanci nie mogą mu zapewnić bezpieczeństwa fizycznego.

Prawidłowo udzielona informacja prasowa będzie służyć zarówno celom realizowanych działań profilaktycznych, których wypowiedź dotyczy, jak i dobremu wizerunkowi Policji. Od postawy, zachowania przed kamerą, przygotowania do wypowiedzi zależą akceptacja i znaczenie udzielonej informacji. Sztuka komunikacji jest umiejętnością oddziaływania. Przez siebie przekazujemy infor-

Blok nr 3. Prewencja kryminalna

macje o zdarzeniu czy sprawie, kształtujemy nastawienie i postawy do omawianych zjawisk patologicznych.

Zasady kontaktu z dziennikarzem:

- zachowuj zawsze kulturę osobistą,
- nie kieruj się stereotypami i uprzedzeniami,
- wypowiadaj się tylko w ramach swoich kompetencji,
- jeśli dziennikarz oczekuje od ciebie więcej informacji, grzecznie wskaż osobę kompetentną do ich udzielenia,
- nie ujawniaj dowodów, danych osób pokrzywdzonych i świadków oraz sprawców,
- nie wydawaj sądów, nie spekuluj,
- nie chwal przestępców – nie jesteś ich rzecznikiem,
- podmiotem wypowiedzi jest działająca Policja,
- nigdy nie okłamuj dziennikarza,
- mniej świadomość obecności mediów – pełnij wzorowo służbę,
- fotografowanie i filmowanie Policji w miejscach publicznych jest dozwolone dla wszystkich,
- odbieranie kasy lub aparatu fotograficznego dziennikarzowi jest poza kompetencjami Policji.

Zasady zachowania się przed kamerą:

1. Zachowaj stabilną sylwetkę – nie wykonuj zbędnych ruchów, stój w postawie wyprostowanej. Używaj postawy symetrycznej, lekko pochylonej i skierowanej ku przodowi, wyrażającej zainteresowanie innymi.
2. Opuść ręce wzdłuż tułowia lub miej je zajęte, nie trzymaj rąk w kieszeniach, unikaj wzruszania ramionami i innych zamkniętych gestów.
3. Mów zawsze do dziennikarza, kieruj na niego wzrok.
4. Panuj nad emocjami.
5. Mów precyzyjnie i zwięźle.
6. Unikaj policyjnego slangu.
7. Zwróć uwagę, czy jesteś prawidłowo umundurowany.
8. Jeżeli pytania dziennikarza wykraczają poza twoje kompetencje, wskazuj rzecznika/oficera prasowego jako osobę upoważnioną do odpowiedzi na postawione pytanie.

Ustalenie warunków wystąpienia:

1. Temat zagadnienia.
2. Miejsce wystąpienia.
3. Czas i termin wystąpienia.
4. Liczba osób.
5. Rodzaj i skład audytorium (wiek, wykształcenie, znajomość problematyki).
6. Warunki techniczne.

Zasady zachowania się w sytuacjach kryzysowych:

- nie spekuluj na temat przyczyn przestępstwa lub wypadku,

Temat nr 2. Rola dzielnicowego w rozwiązywaniu problemów

- nie podawaj hipotez przyjętych przez Policję,
- nie opisuj szczegółowo techniki i taktyki działania Policji,
- nie próbuj podawać możliwych scenariuszy rozwoju sytuacji z wyjątkiem konieczności ostrzeżenia przed grożącym niebezpieczeństwem,
- bądź oszczędny w wypowiedziach – zdrowie i życie ludzi jest dobrem wyższego rzędu niż swobodny dostęp do informacji,
- pamiętaj, że przestępcy będą zainteresowani tym, co pokażesz (szczegółowe informacje, np. co zostało ustalone, co zeznali pokrzywdzeni lub świadkowie, mogą im pomóc).

BIBLIOGRAFIA

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz.U. Nr 5, poz. 24).

Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasady etyki zawodowej policjanta” (Dz.Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych (Dz.Urz. KGP z 2013 r., poz. 38).

Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie metod i form działalności prasowo-informacyjnej w Policji (Dz.Urz. KGP Nr 21, poz. 155 z późn. zm.).

Angelini A., *Środki masowego przekazu w pracy profilaktycznej*, [w:] *Kompendium wiedzy o profilaktyce*, Warszawa 1996.

Bielska T., *Wprowadzenie do psychologii. Aspekty policyjne*, Szczytno 2007.

Czapska J., Widacki J. (red.), *Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000.

Dankowski L., *Kontakt policjanta z dziennikarzem na poziomie podstawowym*, Słupsk 2011.

Macrae C.N., Stangor Ch., Hewstone M., *Stereotypy i uprzedzenia. Najnowsze ujęcie*, Gdańsk 1999.

Blok nr 3. Prewencja kryminalna

- Marullo F., Tizzani E., Costanzo G., *Techniki przeprowadzania projektów*, [w:] *Kompendium wiedzy o profilaktyce*, Warszawa 1996.
- Morreale S.P., Spitzberg B.H., Barge J.K., *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, Warszawa 2007.
- Myers D.G., *Psychologia społeczna*, Poznań 2003.
- Opozda R., *Prewencja kryminalna jako metoda zapobiegania przestępczości, część I. Rola i znaczenie prewencji kryminalnej w zapobieganiu przestępczości – postawy prawne działania Policji*, Katowice 2003.
- Policyjny program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań w małych, średnich miastach*, „Bezpieczne Miasta”, Warszawa 2007.
- Stewart J. (red.), *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi*, Warszawa 2000.

BLOK NR 4.

INTERWENCJE POLICYJNE

TEMAT NR 1.

REALIZOWANIE ZADAŃ DZIELNICOWEGO OKREŚLONYCH W PROCEDURZE „NIEBIESKIE KARTY”

ZAGADNIENIE NR 1.

CHARAKTERYSTYKA PRZEMOCY W RODZINIE

Przemoc w rodzinie w naszym społeczeństwie jeszcze zbyt często stanowi temat tabu. Tak jak trwają dyskusje, czy danie klapsa dziecku jest już łamaniem zakazu stosowania kar cielesnych, tak wiele osób zastanawia się, czy awantura za ścianą jest już przemocą domową, czy też kłótnią małżeńską. Czy należy interweniować, czy czekać na eskalację zachowań sprawcy? Niestety, informacje przekazywane przez media pokazują nam tragiczny wymiar braku reakcji społecznej. Mąż i ojciec zabija żonę i dwójkę dzieci. Dziennikarze pokazują okrucieństwo kata stosowane wobec rodziny przez wiele lat wspólnego życia. Rodzi się w nas bunt, sprzeciw, a jednocześnie pojawiają się pytania, gdzie byli sąsiedzi, rodzina, przyjaciele wreszcie służby odpowiedzialne za zapobieganie zjawisku przemocy domowej. Gdzie była Policja? Zbyt często jesteśmy społeczeństwem reaktywnym, czyli reagującym dopiero na zaistniały skutek. Dyskutujemy, jak powinno się tej tragedii zapobiec, co należałoby zrobić. Czasami dla osób doznających przemocy jest już za późno. Na nasze działanie lub jego brak mają ogromny wpływ sposób postrzegania zjawiska przemocy domowej, który jest kształtowany poprzez mity i stereotypy. Jak wskazują wyniki badań „Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie”, wiele osób wykazuje wysoki poziom aprobaty dla poniższych mitów²⁰⁷:

- ofiary przemocy akceptują swoją sytuację,
- sprawca zaprzestanie przemocy, gdy nie będzie prowokowany,
- normalne podczas kłótni w rodzinie są obrażanie i wyzwiska oraz szarpanie i popychanie,
- oznaką przemocy domowej są dopiero siniaki i rany na ciele ofiary,
- co trzeci Polak wydziałanie pieniędzy i kontrolowanie wydatków współmałżonka uważa za przejaw gospodarności, a nie przemocy ekonomicznej,

²⁰⁷ Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej Warszawa, październik 2007 r.

- przemoc uważana jest za problem co prawda częsty, ale dotyczący innych – nie zdarzający się w najbliższym otoczeniu.

Mity dotyczące przemocy w rodzinie²⁰⁸:

- Mit I:** *Przemoc w rodzinie to sprawa prywatna, nikt nie powinien się wtrącać.*
Fakt: Przemoc, wykorzystywanie, bicie, krzywdzenie osób bliskich jest przestępstwem tak samo groźnym i podlegającym karze jak przemoc wobec obcych.
- Mit II:** *Przemoc zdarza się tylko w rodzinach z marginesu społecznego.*
Fakt: Przemoc w rodzinie występuje we wszystkich grupach społecznych, niezależnie od poziomu wykształcenia czy sytuacji materialnej.
- Mit III:** *Przemoc jest wtedy, gdy są widoczne ślady na ciele ofiar.*
Fakt: Przemoc to nie tylko przemoc fizyczna, to także poniżanie, obelgi, zmuszanie do określonych zachowań, grożenie, straszenie.
- Mit IV:** *Jeśli ktoś jest bity to znaczy, że na to zasłużył.*
Fakt: Nikt nie zasługuje na bicie, krzywdzenie, znęcanie bez względu na to, co zrobił.
- Mit V:** *Policja nie powinna interweniować w sprawach rodzinnych.*
Fakt: Przemoc jest przestępstwem ściganym przez prawo.
- Mit VI:** *Ofiary przemocy w rodzinie akceptują przemoc.*
Fakt: Ofiary przemocy domowej zawsze próbują się bronić, ich działania są jednak mało skuteczne.
- Mit VII:** *To był jednorazowy incydent, który się nie powtórzy.*
Fakt: Przemoc domowa rzadko jest jednorazowym incydem. Jeżeli nie zostaną podjęte działania wobec sprawcy – przemoc się powtórzy.
- Mit VIII:** *Gdyby ofiara naprawdę cierpiała, odeszłaby od sprawcy.*
Fakt: Ofiary naprawdę cierpią. To, że nie odchodzą od sprawcy, wynika z wielu rzeczy, np. zależności od agresora, wspólnego mieszkania, zobowiązań finansowych, z przekonań dotyczących małżeństwa, rodziny.
- Mit IX:** *Przyczyną przemocy w rodzinie jest alkohol.*
Fakt: Nawet uzależnienie od alkoholu nie zwalnia od odpowiedzialności za czyny dokonywane pod jego wpływem.
- Mit X:** *Zgwałcenie w małżeństwie nie istnieje.*
Fakt: Każdy ma prawo do decydowania o swoim życiu intymnym.
- Mit XI:** *Osoby używające przemocy muszą być chore psychicznie.*
Fakt: Nie ma bezpośredniego związku między przemocą a chorobą psychiczną.
- Mit XII:** *Ofiary i sprawcy szybko się godzą, a wrogiem zostaje ten, kto się wtrącał.*
Fakt: Osoba doświadczająca przemocy domowej nie ma świadomości uwikłania w cykl przemocy. W skutek działania mechanizmu wyuczonej

²⁰⁸ H.D. Sasal, *Niebieskie Karty – przewodnik do procedury interwencji Policji wobec przemocy w rodzinie*, Warszawa 1998, s. 19.

bezradności, syndromu sztokholmskiego ofiara bezwiednie podejmuje strategię działania, które subiektywnie zwiększają jej bezpieczeństwo. Mechanizmy te powodują, że pozostaje ona w związku z agresorem. Natomiast dla zewnętrznych obserwatorów jest to przejaw powrotu związku do równowagi.

Przemoc jest środkiem do manipulowania współmałżonkiem i otoczeniem, a w rzeczywistości służy do osiągnięcia jakichś profitów w sytuacjach okołorozwodowych. Pokutuje przekonanie, że jeżeli w tle przemocy domowej toczy się sprawa rozwodowa, to tak naprawdę w tej rodzinie nie ma przemocy, jest tylko chęć uzyskania rozwodu z orzeczeniem o winie. Oczywiście takie sytuacje mogą mieć miejsce, ale nie jest tak zawsze. Czasami osoba doznająca przemocy korzysta z pomocy, wsparcia, terapii, by po miesiącach, latach podnieść się psychicznie po toksycznym związku. Uwierzy w siebie, swoje możliwości, odzyska poczucie kontroli nad swoim życiem. Jednym słowem, będzie gotowa, by rozstać się ze sprawcą, dochodzić swoich praw, a kiedy zacznie już to robić, to ze strony przedstawicieli instytucji, od których powinna uzyskać pomoc, doznaje wtórnej wiktymizacji.

Powstrzymanie sprawcy przed stosowaniem przemocy jest koniecznym warunkiem skutecznego udzielenia pomocy osobom doznającym przemocy. W przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie dzielnicowy ma do odegrania niezmiernie ważną rolę. Ważnym aspektem jego działań jest dostrzeżenie problemu i potraktowanie go jako źródła cierpienia, zagrożenia i dysfunkcji – człowieka, rodziny czy w końcu społeczeństwa. Jednym z warunków skutecznej realizacji zadań, do których został zobowiązany dzielnicowy w § 13 *Zarządzenia nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych w zakresie zapobiegania przemocy domowej*, jest wiedza dotycząca mechanizmów leżących u podstaw działania ofiary, zachowania się sprawcy, jak również czynników wpływających na postawy i działania policjantów w obliczu przemocy, takich jak ich własne przekonania na temat zjawiska, doświadczenia, stereotypy. Podczas interwencji w sytuacji przemocy w rodzinie obowiązkiem policjanta jest uruchomienie procedury „Niebieskie Karty”, która aktywizuje ustawowo zobowiązane podmioty do podjęcia działań na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa ofiar, zdolności do samoobrony. Sama interwencja przerywająca doraźnie sytuację przemocy nie zawsze rozwiąże problem jej istnienia. Jednak wiele może zależeć od sposobu jej przeprowadzenia, od tego, jaką wiedzę na temat zjawiska ma dzielnicowy, jak będzie rozmawiał z ofiarą i ze sprawcą, jak trafnie i dokładnie sporządzi opis sytuacji przemocy. To, co nie jest do końca sformalizowane, w mniejszym stopniu podlega rozliczeniu i dlatego zdarza się, że jest lekceważone. A to właśnie jakość kontaktu dzielnicowego z osobą doznającą przemocy, choć wykraczająca poza ramy procedur, w dużej mierze decyduje o sukcesie interwencji. Warto tu pamiętać o obowiązkach policjanta wynika-

jących z zarządzenia nr 805 komendanta głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. (art. 3, 4, 6, 8, 9).

Każda przemoc wymaga prawidłowej reakcji ze strony policjanta – inaczej będzie się rozwijała, wzmacniała i eskalowała, skutkując działaniami, które w konsekwencji mogą doprowadzić do śmierci osoby doznającej przemocy. Żyjemy w określonym społeczeństwie, w którym funkcjonują mity i stereotypy usprawiedliwiające stosowanie przemocy, służące lekceważeniu czy umniejszaniu problemu. Mogą być one częścią myślenia interweniującego dzielnicowego utrudniającą mu rozpoznanie zjawiska i prawidłową reakcję, do której prawnie jest zobowiązany. Od jego postawy, często pierwszej osoby, do jakiej zwraca się o pomoc ofiara przemocy, zależeć będzie, czy zacznie ona poszukiwać wsparcia i możliwości wyjścia z przemocy. Dlatego ważne jest, aby dzielnicowy rozpoznawał sytuacje przemocy domowej, jej formy, dynamikę i skutki w codziennym funkcjonowaniu sprawcy i ofiary, by konieczność wypełnienia Kart „A” i pozostawienia Kart „B” była narzędziem motywującym osobę doznającą przemocy do skorzystania z pomocy, a nie stała się rutynową formalnością²⁰⁹. Wiele osób krzywdzonych ukrywa swoje cierpienie przez lata z lęku przed sprawcą, poczuciem winy za zaistniałą sytuację, wstydem przed oceną znajomych, rodziny, sąsiadów. Często są to osoby, które doświadczyły wtórnej wiktymizacji ze strony tych, do których zwróciły się o pomoc, dlatego każdy policjant podczas interwencji powinien mieć na uwadze zasady postępowania określone w §9 etyki zawodowej policjanta²¹⁰: „W trakcie wykonywania czynności służbowych policjant powinien zachować szczególną wrażliwość i takt w stosunku do ofiar przestępstwa lub innego zdarzenia, udzielać im możliwie wszechstronnej pomocy, a także dbać o zachowanie dyskrecji”.

Pojęcie przemocy w rodzinie zostało zdefiniowane w art. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie²¹¹.

Przemoc w rodzinie – to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w art. 2 pkt 1 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Członek rodziny – to osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 k.k., a także inna osoba wspólnie zamieszkująca lub gospodarująca²¹².

²⁰⁹ A. Hanak, *Policjant wobec przemocy domowej – obszary trudności w sytuacji pomagania*, „Przegląd Prewencyjny” 2009, nr 1, s. 29.

²¹⁰ Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. „Zasady etyki zawodowej policjanta” (Dz.Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

²¹¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.).

²¹² Tamże.

Osobą najbliższą – jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu (art. 115 § 11 k.k.).

Cechy przemocy w rodzinie²¹³:

- 1) Działanie lub rażące zaniedbania dokonywane przez jednego z członków rodziny przeciwko pozostałym.
- 2) Asymetria sił – działanie prowadzone z wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej przez okoliczności przewagi sił lub władzy w celu skrzywdzenia słabszego.
- 3) Działania te godzą w prawa i dobra osobiste osoby krzywdzonej i powodują szkody fizyczne i moralne.

Rodzaje przemocy

J. Mazur²¹⁴ rozróżnia:

- 1) przemoc fizyczną – wszelkie obrażenia ciała odniesione wskutek działania sprawcy,
- 2) przemoc psychiczną – poniżanie, upokarzanie,
- 3) przemoc seksualną – wykorzystanie seksualne, nadużycia, zgwałcenie,
- 4) zaniedbanie fizyczne – brak należytej opieki, w tym lekarskiej,
- 5) zaniedbanie psychiczne – odrzucenie, obojętność, lekceważenie emocjonalnych, psychicznych i materialnych potrzeb ofiary,
- 6) nadopiekuńczość – ograniczenie właściwego rozwoju ofiary.

Przemoc może występować w relacjach:

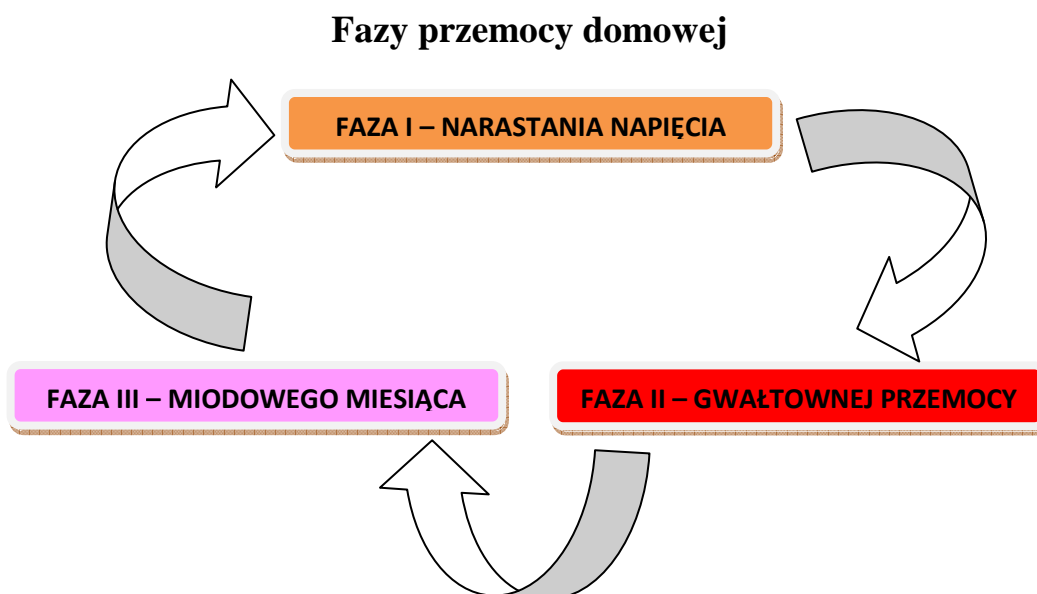
- 1) dorosłych wobec dorosłych,
- 2) dorosłych (np. rodziców) wobec dzieci,
- 3) dzieci wobec dorosłych,
- 4) dorosłych wobec osób starszych i zniedołężniałych.

Cykl przemocy

Przemoc domowa często nie jest aktem jednorazowym. Zwykle powtarza się według zauważalnych faz (zob. ryc. poniżej).

²¹³ J. Mellibruda, *Wybrane problemy patologii życia rodzinnego*, [w:] J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej*, Gdańsk 2002, s. 755.

²¹⁴ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 2002.

- 1) **Faza narastania napięcia.** W tej fazie partner jest napięty i stale poirytowany. Każdy drobiazg wywołuje jego złość, często robi awanturę, zaczyna więcej pić, przyjmować narkotyki lub inne substancje. Staje się coraz bardziej niebezpieczny. Sprawia wrażenie, że nie panuje nad swoim gniewem. Kobieta stara się jakoś opanować sytuację – uspokaja go, spełnia wszystkie zachcianki, wywiązuje się ze wszystkich obowiązków, przeprosza sprawcę. Myśli, jak poprawić mu humor, powstrzymać przed wyrządzeniem krzywdy. Niektóre kobiety w tej fazie mają różne dolegliwości fizyczne, np. bóle żołądka, bóle głowy, bezsenność, utratę apetytu. Inne wpadają w apatię, tracą energię do życia lub stają się niespokojne i pobudliwe nerwowo. Jest to wynik narastania napięcia, które po pewnym czasie staje się nie do zniesienia. Zdarza się, że kobieta wywołuje w końcu awanturę, żeby mieć to już za sobą.
- 2) **Faza gwałtowej przemocy.** W tej fazie dochodzi do ataku agresji. Partner staje się gwałtowny, rozładowuje złość. Agresję wywołuje zazwyczaj jakiś drobiazg. Osoba doznająca przemocy stara się uspokoić sprawcę, chronić siebie i pozostałych członków rodziny. Po zakończeniu wybuchu jest w stanie szoku, nie może uwierzyć, że to się naprawdę stało. Odczuwa wstyd i przerażenie, złość czy też bezradność.
- 3) **Faza miodowego miesiąca.** Gdy sprawca wyładował już swoją złość, nagle staje się inną osobą. Szczerze żałuje za to, co zrobił, okazuje skruchę i obiecuje, że to się nigdy nie powtórzy. Stara się znaleźć jakieś wytłumaczenie dla tego, co zrobił, i przekonuje ofiarę, że to był jednorazowy, wyjątkowy incydent, który już się nigdy nie zdarzy. Sprawca okazuje ciepło i miłość. Staje się znowu podobny do tego, jaki był na początku znajomości. Przynosi kwiaty, prezenty, zachowuje się, jakby przemoc nigdy nie miała miejsca. Rozmawia z ofiarą, dzieli się swoimi przeżyciami, obiecuje, że nigdy już jej nie skrzywdzi. Ofiara zaczyna wierzyć w to, że partner się zmienił i że przemoc była jedynie incydentem. Czuje się kochana, myśli, że jest dla niego ważna i znowu

go kocha. Ale faza miodowego miesiąca przemija i znowu rozpoczyna się faza narastania napięcia. Zatrzymuje ona ofiarę w cyklu przemocy, bo łatwo pod jej wpływem zapomnieć o pozostałych dwóch fazach²¹⁵.

Psychologiczne mechanizmy zachowania ofiar przemocy

Osoby krzywdzone w wielu przypadkach ujawniają swoje problemy dopiero u granic wytrzymałości fizycznej i psychicznej. Bywa też tak, że proszą o pomoc wówczas, gdy podczas kolejnej awantury uświadomią sobie, że nie ma już nikogo i niczego, co jest w stanie powstrzymać sprawcę przed eskalacją agresji. Interwenujący funkcjonariusz musi mieć świadomość, że wezwanie Policji nie jest w przypadku osoby doznającej przemocy równoznaczne z gotowością podjęcia działań na rzecz wyjścia z przemocy. Wieloletnie oddziaływanie sprawcy zmienia sposób myślenia osoby krzywdzonej o sobie, o innych, o świecie, jak również o doznawanej przemocy. Zamierzone i instrumentalne zachowania sprawcy mają na celu „zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerennych myśli i działań, podporządkowanie jej żądaniom i potrzebom sprawcy”²¹⁶.

Poznanie psychologicznych mechanizmów funkcjonowania osób doznających przemocy jest istotne zarówno w ich zrozumieniu, jak też pomaganiu im w wyjściu z przemocy.

Syndrom wyuczonej bezradności – bierne znoszenie przez ofiarę zachowań krzywdzących pomimo pełnej świadomości, że zachowania te są bezprawne, że naruszają prawa osobiste i normy prawne. Rozwój poczucia winy za zaistniałą przemoc.

Wyuczona bezradność jest poddaniem się, zaprzestaniem działania, które wynika z przekonania, że cokolwiek się zrobi, nie będzie miało żadnego znaczenia, gdyż zawsze znajdzie się powód do zachowań agresywnych.

Wyuczona bezradność prowadzi do wielu negatywnych skutków, które mogą przejawiać się w trzech sferach:

- 1) deficyty poznawcze, które polegają na ogólnym przekonaniu, iż nie ma takich sytuacji, w których możliwa jest zmiana, że w konkretnej sytuacji nic nie można zrobić i nikt nie jest w stanie pomóc,
- 2) deficyty motywacyjne, które polegają na tym, że osoba zachowuje się biernie, jest zrezygnowana, nie podejmuje żadnych działań, aby zmienić swoją sytuację,
- 3) deficyty emocjonalne, które objawiają się stanami apatii, lęku, depresji, uczucia zmęczenia, niekompetencji i wrogości²¹⁷.

Syndrom sztokholmski – jest reakcją obronną ofiary, przejawiającą się swoistego rodzaju fascynacją osobą agresora.

²¹⁵ J. Mellibruda, *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, [w:] *Przewodnik do realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Instytut Psychologii Zdrowia PTP Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, Warszawa 2005.

²¹⁶ A. Lipowska-Teutsch, *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Warszawa 1998, s. 12.

²¹⁷ Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, www.niebieskalinia.pl, według stanu na 15 września 2013 r.

Wraz z czasem trwania przemocy następują u osoby krzywdzonej następujące procesy:

- 1) w pierwszym etapie ofiara przemocy jest zdezorientowana i jednocześnie przerażona,
- 2) w drugim etapie pojawia się szok i ofiara zaczyna oceniać sytuację jako zagrażającą jej podstawowym interesom: zdrowiu i życiu,
- 3) w trzecim etapie pogłębia się przerażenie i bezsilność,
- 4) w czwartym etapie reagowania: nie mając możliwości ucieczki, w sytuacji izolacji instynkt przetrwania każe osobie doznającej przemocy zwrócić się w kierunku kata. Tłumi swój gniew, uczy się swojego oprawcy (stara się poznać jego potrzeby, uczucia i poglądy), gdyż tylko w taki sposób jest w stanie przeżyć. „Zaczyna widzieć w swoim «oprawcy» potencjalnego wybawcę – jest mu wdzięczna, że czasami ma odruchy ludzkie i widzi w tym możliwość przetrwania”²¹⁸. Im bardziej osoba krzywdzona angażuje się, by zadowolić oprawcę, im większe koszty ponosi, by go zadowolić, tym silniej zostaje z nim emocjonalnie związana.

Warunki dla powstania syndromu sztokholmskiego²¹⁹:

- 1) występuje realne zagrożenie dla życia, zdrowia i osoba krzywdzona ma tego świadomość,
- 2) czynienie osobie krzywdzonej drobnych aktów dobroci ze strony „kata”,
- 3) izolacja osoby krzywdzonej od innych możliwości niż dozwolonych przez sprawcę, w związku z tym rozwój sytuacji zależy od agresora,
- 4) poczucie braku możliwości ucieczki.

Członek rodziny doznający przemocy charakteryzuje się najczęściej zespołem cech, które ułatwiają sprawcy przemocy jej stosowanie. Akty agresji dotyczą najczęściej kobiet i dzieci więc jednostek słabszych fizycznie. Często osoby te są w złym stanie fizycznym i psychicznym. Stałe poczucie zagrożenia, bezradność wobec istniejącej sytuacji to przyczyny załamania się równowagi psychicznej: depresji, lęku, uzależnień, objawów zespołu stresu pourazowego, samobójstwa. Coraz częściej osoby doznające przemocy domowej nadużywają alkoholu, środków nasennych, uspokajających. Sięgają po nie w celu zmniejszenia fizycznego oraz psychicznego bólu, aby poprawić swoje funkcjonowanie w ciągu dnia i ułatwić zasypianie w nocy bądź w celu poprawy obrazu własnej osoby²²⁰. Fakt ten często sprawca wykorzystuje, przedstawiając dzielnicowemu współmałżonka jako osobę uzależnioną, więc niewiarygodną, chorą czy wręcz winną istnienia przemocy. W konsekwencji osoba doznająca przemocy nie ma do kogo zwrócić się o pomoc. Brak wsparcia utwierdza ją w przekonaniu, że nic nie można zrobić, agresji nie można zatrzymać. Dlatego ofiary najczęściej stosują bierne mechanizmy radzenia sobie – unikanie prowokacyjnych zachowań czy

²¹⁸ K. Kmieciak-Baran, *Portret psychologiczny ofiary przemocy domowej, skrypt*.

²¹⁹ Tamże.

²²⁰ A. Grygorczuk, K. Dzierżanowski, T. Kiluk, *Mechanizmy psychologiczne w relacji ofiara – sprawca przemocy*, „Psychiatria” 2009, t. 6, nr 2, s. 62.

minimalizowanie obrażeń, nadużywanie substancji psychoaktywnych. Niska samoocena, branie na siebie odpowiedzialności za akty agresji w konsekwencji doprowadzają do całkowitego podporządkowania się sprawcy, pozostawania z nim w związku, a nawet usprawiedliwiania jego zachowań. Zależność ofiary od sprawcy umacniania jest często trudną sytuacją ekonomiczną rodziny.

Zachowanie się ofiar przemocy:

- stagnacja i marazm,
- wyuczona bezradność,
- syndrom sztokholmski,
- agresja,
- brak aktywności w kierunku zmiany dotychczasowej sytuacji,
- PTSD, zaburzenia natury psychologicznej: depresja, niepokój, niekontrolowane wybuchy płaczu, śmiechu, agresji, niepewność, reakcje lękowe,
- rozchwianie emocjonalne,
- zachowanie niezrozumiałe, irytujące, zniechęcające do pomagania,
- często wycofują skargę, nie chcą ukarania sprawcy,
- sprawiają wrażenie, że same nie wiedzą, czego chcą,
- zmieniają zeznania, chronią sprawcę,
- utrata zdolności realnej oceny sytuacji i grożącego niebezpieczeństwa.

Zasady kontaktu dzielnicowy – osoba doznająca przemocy domowej²²¹:

1. Zarezerwuj czas i zadbaj o miejsce rozmowy.
2. Rozmawiaj z osobą doznającą przemocy bez obecności sprawcy, dzieci.
3. Zwróć uwagę na sygnały mogące świadczyć o stosowaniu przemocy.
4. Okaż szacunek i zrozumienie. Decyzja o wezwaniu pomocy jest aktem odwagi i przeciwstawienia się przemocy.
5. Słuchaj uważnie: nie oceniaj, porządkuj wypowiedź.
6. Zapewnij ofiarę, że jesteś po to, aby jej pomóc.
7. Nazwij przemocą to, czego doświadczyła w relacji krzywdzącej. Ważne, by osoba doznająca przemocy dowiedziała się, że to nie konflikt, który można rozwiązać.
8. Wyjaśnij, że przemoc jest przestępstwem, nikt nie ma prawa do stosowania przemocy i nic jej nie usprawiedliwia.
9. Zapewnij ofiarę, że nie jest winna temu, co się stało. Za przemoc odpowiedzialny jest sprawca.
10. Daj wsparcie, zapewniając, że prawo jest po stronie osoby doznającej przemocy, że ma prawo się bronić.
11. Okaż troskę i pomóż opracować plan zapewniający bezpieczeństwo.
12. Pozwól samodzielnie podejmować decyzje.

²²¹ T. Pietrzak, *Poradnik dzielnicowego. Przemoc w rodzinie*, www.policja.pl, według stanu na 15 września 2013 r.

13. Nie uzależniaj swojej pomocy od wykonania twoich poleceń typu: musi pani/pan zaskarżyć partnera.
14. Pytaj, jak możesz pomóc, słuchaj uważnie prośb i staraj się na nie reagować.
15. Nie licz, że pierwsza rozmowa coś zmieni.

Udzielane przez dzielnicowego wsparcie osobie doznającej przemocy ma pomóc w uznaniu istnienia przemocy bez obwiniania się za nią, uznaniu ważności swoich uczuć, myśli i wyborów, podejmowaniu własnych decyzji, przezwyciężeniu skutków przemocy, dostrzeżeniu alternatywnych rozwiązań problemu przemocy oraz w zbadaniu swoich możliwości w tym zakresie. Celów tych nie osiągnie się bez zapewnienia bezpieczeństwa. Intensywna, powtarzająca się, zagrażająca życiu przemoc powoduje, że osoby doznające przemocy są w stanie analizować tylko aktualną sytuację. Cały wysiłek skupiają na przetrwaniu, a nie na poszukiwaniu długofalowych rozwiązań. Dlatego jednym z istotnych aspektów pracy z osobą doznającą przemocy jest opracowanie planu bezpieczeństwa.

Opracowanie planu bezpieczeństwa²²²

W opracowaniu planu bezpieczeństwa pomocne mogą się okazać poniższe pytania:

1. Co może sprawić, żeby mogła się pani/pan poczuć bezpiecznie?
2. Co panią/pana martwi, jeśli chodzi o bezpieczeństwo dzieci?
3. Czy i jakie działania podejmowała pani/pan w przeszłości, aby ochronić siebie i dzieci?
4. Czy jakiś z tych zabiegów przyniósł pozytywne rezultaty?
5. Czy któryś z nich może okazać się pomocny dzisiaj?
6. Co może zapewnić bezpieczeństwo w nagłych wypadkach?
7. Do kogo może się pani/pan zwrócić w momencie kryzysu?
8. Czy wezwie pani/pan policję, gdy znowu dojdzie do przemocy?
9. Czy może pani/pan w porozumieniu z dziećmi i sąsiadami opracować jakiś sygnał, aby oni w krytycznym momencie wezwali pomoc?
10. Dokąd może się pani/pan udać w razie potrzeby ucieczki?

Wskaż niebezpieczne miejsca w domu, których powinna unikać podczas ataku sprawcy. Poinformuj, że w trakcie najbardziej gwałtownego ataku zawsze powinna zaufać własnym sądom na temat tego, co w danej sytuacji powinna zrobić.

Cechy osobowości i zachowania charakterystyczne dla sprawców przemocy²²³

Osobowość mężczyzn sprawców przemocy domowej nie różni się w sposób istotny od osobowości mężczyzn niestosujących agresji. Charakteryzuje ich niska samoocena, słabe umiejętności społeczne, mają problemy z kontrolą swojego gniewu. Często cechują ich tradycyjne poglądy na dom, rodzinę, w których dominują poglądy o przewadze mężczyzny i stereotypowej roli kobiety. Mają

²²² Tamże.

²²³ A. Grygorczuk, K. Dzierżanowski, T. Kiluk, *Mechanizmy psychologiczne w...*, dz. cyt., s. 62.

wiele nasilonych objawów stresowych i używają alkoholu i agresji jako sposobu radzenia sobie z własnymi trudnościami. Może to wpływać na ich złe funkcjonowanie społeczne, bycie izolowanym. W takiej sytuacji partner staje się jedną z niewielu osób, która mu towarzyszy. Stara się więc wszelkimi możliwymi sposobami zatrzymać go przy sobie. Jest patologicznie zazdrosny, boi się porzucenia. Charakterystyczne w obrazie sprawcy jest zaburzone postrzeganie ofiary przez obarczanie jej odpowiedzialnością za swój gniew, brak empatii i oczekiwanie zrozumienia agresywnego zachowania. Często z ust ofiary możemy usłyszeć „On miał ciężkie dzieciństwo. Jest chory, muszę mu pomóc” Sprawca często żąda od osoby dręczonej natychmiastowego zaspokojenia jego potrzeb, nie licząc się z jej możliwościami, stanem fizycznym i psychicznym.

Holtzworth-Munroe i Stuart wyróżnili trzy typy mężczyzn stosujących przemoc domową²²⁴:

- agresorzy wyłącznie rodzinni, stosujący przemoc tylko w stosunku do członków swojej rodziny, bez oznak psychopatologii (około 50 proc. sprawców przemocy),
- agresorzy z pogranicza, dysforyczni z zaburzeniami psychicznymi i emocjonalnymi, dopuszczający się również aktów przestępczych poza kręgiem rodzinnym (25 proc. sprawców),
- agresorzy antyspołeczni dopuszczający się przemocy zarówno w rodzinie, jak i poza nią. Stosują przemoc fizyczną, seksualną oraz psychiczną. Często nadużywają alkoholu bądź są uzależnieni od narkotyków (25 proc. sprawców). Ze względu na niską tolerancję frustracji mężczyźni ci muszą dość szybko rozładować związane z nią napięcie, a „najbezpieczniejszym” miejscem jest dom rodzinny, gdzie nie ma społecznej i prawnej kontroli nad tego typu zachowaniem. Często sami prowokują kłótnie, będąc pod wpływem alkoholu czy narkotyków.

Sprawca wykorzystuje różne strategie do zmniejszenia wagi popełnionych czynów. Dotyczą one głównie sposobów osłabienia lęku i zmniejszenia poczucia winy przed popełnieniem czynu zabronionego przez prawo, nagannego moralnie czy wyeliminowania wyrzutów sumienia.

Techniki neutralizacji zachowań sprawcy przemocy:

1. **Kwestionowanie odpowiedzialności.** Sprawca przekonuje siebie i innych, że ulega jakimś siłom zewnętrznym, nad którymi nie potrafi zapanować, np. że był to wypadek, że przez ten ciągły stres stracił kontrolę nad sobą.
2. **Kwestionowanie szkody.** Sprawca swoje zachowanie przedstawia jako akt słusznej zemsty, kary, odpłaty. Osoba krzywdzona w oczach sprawcy jest perfidną i przebiegłą i trzeba ją czasami dyscyplinować, bo inaczej dopuściłaby się znacznie gorszych rzeczy, że tak w gruncie rzeczy to sprawca jest ofiarą, bo ciężko pracuje, a ofiara trwoni jego pieniądze, itp.

²²⁴ Tamże.

3. **Kwestionowanie ofiary.** Sprawca odbiera postronnym świadkom prawo oceniania jego postępowania. Prowokuje swoim zachowaniem policjantów do użycia środków przymusu bezpośredniego, by za chwilę oskarżyć ich o pobicie. Przemoc, jakiej się dopuszcza wobec ofiary, w stosunku do zachowań policjantów, którzy go „pobili”, jest niczym itp. W ten sposób ze sprawcy staje się ofiarą brutalnych i niekompetentnych funkcjonariuszy.
4. **Potępienie potępiających.** Sprawca odbiera potencjalnym osobom oceniającym jego czyn prawo do oceniania go w ogóle. W tej strategii chodzi o odwrócenie uwagi od tego od tego, co zrobił, i skierowanie jej na motywy czy zachowania osób, które mogą go ocenić, potępić, osądzić. Bardzo często sprawca przemocy w rodzinie swoim zachowaniem zmusza policjantów do użycia środków przymusu bezpośredniego, do użycia siły. I potem oskarża ich o przekroczenie kompetencji, o pobicie, brutalność.
5. **Odwoływanie się do wyższych racji.** Sprawca uznaje konieczność poświęcenia jednego dobra w imię innego, np. ofiary są bite „zapobiegawczo”, „żeby im głupoty po głowie nie chodziły”, „żeby nie przynosiły wstydu rodzinie”²²⁵.

Zadania „Niebieskich Kart”:

- 1) powstrzymanie przemocy w rodzinie,
- 2) udzielenie pomocy ofiarom,
- 3) podjęcie działań interwencyjnych wobec sprawców przemocy,
- 4) stworzenie obiegu informacji pomiędzy różnymi służbami,
- 5) usprawnienie działań osób pomagających,
- 6) budowanie sieci wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Procedura „Niebieska Karta” składa się z czterech części:

- 1) Karty A – wypełnianej przez przedstawicieli instytucji ustawowo zobowiązanych do wszczęcia procedury w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Wypełniony formularz należy niezwłocznie przekazać przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego, nie później niż w terminie 7 dni od dnia wszczęcia procedury²²⁶. Kopię wypełnionego formularza pozostawia się u wszczynającego procedurę.
- 2) Karty B – stanowiącej pouczenie dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie – należy ją przekazać osobie krzywdzonej. Jeżeli osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, jest dziecko, formularz „Niebieska Karta – B” przekazuje się rodzicowi, opiekunowi prawnemu lub faktycznemu albo osobie, która zgłosiła podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie²²⁷.

²²⁵ H.D. Sasal, *Niebieskie Karty – przewodnik do procedury...*, dz. cyt.

²²⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. Nr 209, poz. 1245), § 7 ust. 1.

²²⁷ Tamże, § 6 ust. 3 § 9 ust. 2.

- 3) Karty C – będącej dokumentacją analizy sytuacji rodziny dotkniętej przemocą i wypełnianej w obecności osoby dotkniętej przemocą przez członków zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej na posiedzeniu. Stanowi ona źródło dokumentujące kolejny akt przemocy, ujawniony w trakcie posiedzenia²²⁸.
- 4) Karty D – wypełnianej przez członków zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej w obecności osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie²²⁹.

Podmiotami zajmującymi się udzielaniem pomocy w sytuacji uzasadnionego podejrzenia istnienia przemocy w rodzinie, zgodnie z art. 9d ust. 2 *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, są:

- jednostki organizacyjne pomocy społecznej,
- gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych,
- Policja,
- oświata,
- ochrona zdrowia.

Obowiązki policjanta podczas przeprowadzania interwencji wobec przemocy w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty” na podstawie obowiązujących przepisów

W związku z *Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”*, odnosząc się do art. 9d ust. 5 *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, komendant główny Policji wydając wytyczne nr 2 z dnia 7 grudnia 2011 r., określił tok postępowania w sprawie postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty”.

Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy

o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw

Art. 9d. 1. Podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty” i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie.

2. Procedura „Niebieskie Karty” obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.

(...)

4. Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta” w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie.

²²⁸ Tamże, § 8 ust. 2.

²²⁹ Tamże, § 8 ust. 6.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”

§ 2. 3. W przypadku braku możliwości wypełnienia formularza „Niebieska Karta – A” z uwagi na nieobecność osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, stan jej zdrowia lub ze względu na zagrożenie jej życia lub zdrowia, wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A” następuje niezwłocznie po nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z tą osobą lub po ustaniu przyczyny uniemożliwiającej jego wypełnienie.

4. W przypadku gdy nawiązanie bezpośredniego kontaktu z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, jest niewykonalne, wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A” następuje bez udziału tej osoby.

Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty”

§ 2. 1. Policjant wszczyna procedurę „Niebieskie Karty” poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A”, zgodnie ze wzorem określonym w załączniku nr 1 do rozporządzenia.

2. Jeżeli podczas interwencji nie ma możliwości wypełnienia formularza „Niebieska Karta – A” w całości, części V, IX–XII, XV, XVII, XX–XXI mogą zostać uzupełnione przez dzielnicowego w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

§ 3. 1. Wypełniony formularz „Niebieska Karta – A” kierownik jednostki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba przekazuje przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego, o którym mowa w art. 9a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zwanej dalej „ustawą”.

2. Kopię wypełnionego formularza „Niebieska Karta – A” kierownik jednostki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba przekazuje dzielnicowemu właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

§ 4. 1. W pracach zespołu interdyscyplinarnego bierze udział koordynator procedury „Niebieskie Karty” lub inny funkcjonariusz wyznaczony przez kierownika komórki organizacyjnej lub jednostki organizacyjnej Policji.

2. W skład grupy roboczej, o której mowa w art. 9a ust. 10 ustawy, wchodzi dzielnicowy rejonu, w którym zamieszkuje osoba, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

3. W przypadku podejrzenia stosowania przemocy w rodzinie wobec dziecka w pracach grupy roboczej powinien uczestniczyć również policjant z komórki organizacyjnej nieletnich i patologii.

§ 5. 1. Dzielnicowy realizujący procedurę „Niebieskie Karty” prowadzi teczkę zagadnieniową „Przemoc w rodzinie” odrębnie dla każdej rodziny, w przypadku wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” przez Policję lub inny uprawniony podmiot. W tezcze gromadzi się wszystkie dokumenty potwierdzające czynności podjęte przez Policję wobec przemocy w rodzinie.

2. Zakończenie prowadzenia teczki zagadnieniowej „Przemoc w rodzinie” następuje z chwilą zakończenia procedury „Niebieskie Karty” w trybie określonym w § 18 rozporządzenia.

3. W przypadku, gdy powiadomienie o zakończeniu procedury nie nastąpiło w formie pisemnej, dzielnicowy sporządza notatkę służbową zawierającą informację o zakończeniu procedury.

Temat nr 1. Realizowanie zadań określonych w procedurze „Niebieskie Karty”

§ 6. 1. Zadania określone w § 13:

1) w pkt 1–4 rozporządzenia realizuje policjant wszczynający procedurę „Niebieskie Karty”;

2) w pkt 5 rozporządzenia realizuje w miarę możliwości grupa operacyjno-procesowa.

2. Działania określone w § 13:

1) w pkt 6 rozporządzenia podejmuje dzielnicowy;

2) w pkt 6 rozporządzenia, mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym wystąpić w rodzinie podejmuje również inny policjant służby prewencyjnej realizujący zadania w zakresie profilaktyki.

§ 7. Kierownik jednostki organizacyjnej Policji, lub wyznaczona przez niego osoba, sprawuje nadzór nad realizacją działań Policji podejmowanych w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”

§ 13. W ramach procedury funkcjonariusz Policji:

- 1) udziela osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, niezbędnej pomocy, w tym udziela pierwszej pomocy;
- 2) organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
- 3) podejmuje, w razie potrzeby, inne niezbędne czynności zapewniające ochronę życia, zdrowia i mienia osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, włącznie z zastosowaniem na podstawie odrębnych przepisów w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania;
- 4) przeprowadza, o ile jest to możliwe, z osobą, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, rozmowę, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, oraz wzywa osobę, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego;
- 5) przeprowadza na miejscu zdarzenia, w przypadkach niecierpiących zwłoki, czynności procesowe w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa;
- 6) podejmuje działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, w szczególności składa systematyczne wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w zależności od potrzeb określonych przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” reguluje postępowanie także wobec dziecka – osoby doznającej przemocy.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”

§ 4. Rozmowę z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, przeprowadza się w warunkach gwarantujących swobodę wypowiedzi i poszanowanie godności tej osoby oraz zapewniających jej bezpieczeństwo.

§ 5. 1. W przypadku podejrzenia stosowania przemocy w rodzinie wobec dziecka, czynności podejmowane i realizowane w ramach procedury, zwane dalej „działaniami”, przeprowadza się w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego.

2. Jeżeli osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie wobec dziecka, są rodzice, opiekunowie prawni lub faktyczni, działania z udziałem dziecka przeprowadza się w obecności pełnoletniej osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), zwanej dalej „osobą najbliższą”.

3. Działania z udziałem dziecka, co do którego istnieje podejrzenie, że jest dotknięte przemocą w rodzinie, powinny być prowadzone w miarę możliwości w obecności psychologa.

Zespół interdyscyplinarny

Zmiany zapisane w *Ustawie z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw* nałożyły na organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego stworzenie i organizację zespołów interdyscyplinarnych funkcjonujących na obszarze lokalnym, w bezpośrednim sąsiedztwie osób doznających przemocy domowej. Zespół powołuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- Policji,
- oświaty,
- ochrony zdrowia,
- organizacji pozarządowych oraz kuratorzy sądowi.

Członkami zespołu interdyscyplinarnego mogą być prokuratorzy czy przedstawiciele podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ustawa określa, że przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego jest wybierany na pierwszym posiedzeniu zespołu spośród jego członków. Posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego odbywają się w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na 3 miesiące. Zespół interdyscyplinarny działa na podstawie porozumień zawartych między wójtem, burmistrzem albo prezydentem miasta a podmiotami wchodzącymi w skład zespołów interdyscyplinarnych. Obsługę organizacyjno-techniczną zespołu interdyscyplinarnego zapewnia ośrodek pomocy społecznej. Zespół interdyscyplinarny może tworzyć grupy robocze w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach. W skład takich grup roboczych mogą wchodzić przedstawiciele zespołów interdyscyplinarnych, a także przedstawiciele innych podmiotów, specjaliści z zakresu przeciwdziałania przemocy. Członkowie zespołu interdyscyplinarnego, grup roboczych wykonują zadania w ramach obowiązków służbowych lub zawodowych.

Temat nr 1. Realizowanie zadań określonych w procedurze „Niebieskie Karty”

Główne działania, określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz programie ochrony ofiar przemocy w rodzinie, które realizuje zespół interdyscyplinarny, to:

- diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,
- podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku,
- inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie,
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym,
- inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Do zadań grup roboczych należy w szczególności:

- opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie,
- monitorowanie sytuacji rodzin, w których dochodzi do przemocy, oraz rodzin zagrożonych wystąpieniem przemocy,
- dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy, oraz efektów tych działań.

Powyższe zadania nie stanowią katalogu zamkniętego, gdyż grupa robocza może podejmować działania nie przewidziane w ustawie, a które według niej są istotne dla opracowania i realizacji indywidualnego planu pomocy. Dlatego warto pamiętać, że wypełnienie formularzy C czy D nie jest formą udzielenia pomocy w sytuacji przemocy domowej, a „jedynie wyrazem gotowości do jej udzielenia”²³⁰. W zespole interdyscyplinarnym, grupie roboczej powinien być dzielnicowy, którego zadania mają na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie. Powinien on składać wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą. Częstotliwość tych wizyt określa zespół interdyscyplinarny lub grupa robocza w zależności od potrzeb. Pierwszy zastępca komendanta głównego Policji w piśmie skierowanym do policjantów realizujących procedurę „Niebieskie Karty” określił, iż niezależnie do ustaleń zespołu interdyscyplinarnego czy grupy roboczej wizyty w rodzinie dotkniętej przemocą nie mogą być realizowane rzadziej niż raz na 6 miesięcy²³¹. Ponadto powinien poinformować osobę dotkniętą przemocą o prawnej ochronie przed przestępstwami mogącymi mieć związek z zachowaniem się sprawcy oraz poinformować o możliwościach ścigania sprawcy. Policjant powinien przekazać informację o możliwości skorzystania z badania lekarskiego. Policja może również wszcząć postępowanie przygotowawcze czy wystąpić do prokuratury z wnioskiem o zastosowanie właściwych środków zapobiegawczych w postaci nakazu – oskarżonemu o przestępstwo po-

²³⁰ G. Wrona, *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 56.

²³¹ *Pismo z dnia 8 maja 2013 r. skierowane do Komendantów Powiatowych/Miejskich Policji województwa lubelskiego.*

pełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej – opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym²³².

W pracach zespołu interdyscyplinarnego bierze udział koordynator procedury „Niebieskie Karty” lub inny funkcjonariusz wyznaczony przez kierownika komórki organizacyjnej lub jednostki organizacyjnej Policji. W przypadku stosowania przemocy w rodzinie wobec dziecka w pracach grupy roboczej powinien brać udział policjant z komórki organizacyjnej nieletnich i patologii. Dzielnicowy realizujący procedurę prowadzi teczkę zagadnieniową *Przemoc w rodzinie* odrębnie dla każdej rodziny bez względu na to, który z podmiotów wszczął procedurę²³³. W tezcze gromadzi się wszystkie dokumenty potwierdzające czynności podjęte przez Policję wobec przemocy w danej rodzinie.

Zakończenie procedury następuje w przypadku:

- ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia zaprzestania dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy albo
- rozstrzygnięcia zasadności podejmowania działań.

Zakończenie procedury wymaga udokumentowania w formie protokołu podpisanego przez przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego. O zakończeniu procedury powiadamia się podmioty uczestniczące w czynnościach podejmowanych wobec rodziny dotkniętej przemocą.

ZAGADNIENIE NR 2.

ZADANIA WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI KRAJOWEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Jednym z najważniejszych zadań dzielnicowego wynikających z § 13 ust. 5 zarządzenia nr 528 komendanta głównego Policji jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Zmiana ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nakłada wiele obowiązków nie tylko na Policję, ale wiele instytucji, takich jak oświata, służba zdrowia, kuratorzy. Od wielu lat działa **Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie**, który kompleksowo obejmuje problematykę przemocy w Polsce. We wstępie do tego Programu czytamy, iż „od kilkunastu lat zaczyna przebijać się do świadomości społecznej problem przemocy w rodzinie. Początkowo problem ten był marginalizowany, przemilczany. Stopniowo jednak zaczęto podejmować różne działania mające na celu łagodzenie skutków społecznych tego zjawiska. Jednak skala zjawiska, która w pełni zaczyna dopiero docierać do szerokiej społeczności m.in. poprzez media, wymaga szerszego podejścia do tematu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i uwzględnienia tej kwestii w polityce społecznej państwa. Próbą podjęcia celowych, zamierzonych

²³² D. Kwiatkowski, *Policja w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie*, Słupsk 2012, s. 29.

²³³ *Pismo z dnia 8 maja 2013 r. skierowane do Komendantów...*, dz. cyt.

Temat nr 1. Realizowanie zadań określonych w procedurze „Niebieskie Karty”

oraz jednolitych działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie jest *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. Ustawa ta została uchwalona »w celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie«.

W ten sposób zrobiony został pierwszy krok ku podniesieniu świadomości społecznej w zakresie zwalczania zjawiska przemocy w rodzinie. Nadano działaniom z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie ramy prawne, podnosząc tym samym rangę zadań realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i pozarządowe”.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zobowiązała Radę Ministrów do przyjęcia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, natomiast na ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego nałożyła zadania związane z monitorowaniem realizacji Programu. Program powstał we współpracy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Zdrowia, Ministerstwem Edukacji Narodowej.

Cele Programu:

- 1) zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- 2) zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy,
- 3) zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Cele ogólne realizowane są poprzez:

- 1) systematyczne diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- 2) podnoszenie wrażliwości społecznej wobec przemocy w rodzinie,
- 3) podnoszenie kompetencji służb zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie,
- 4) udzielanie profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie,
- 5) oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie.

Założenia Programu:

- 1) zmiana pojmowania przez społeczeństwo zjawiska przemocy w rodzinie,
- 2) promowanie wartości rodzinnych,
- 3) edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie skutków stosowania przemocy w rodzinie,
- 4) promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy. Szerokie ujęcie zapobiegania przemocy w rodzinie wyznacza cztery podstawowe nurty działań kierowanych do różnych grup odbiorców:
 - **działania uprzedzające:** diagnozujące, informacyjne, edukacyjne kierowane do ogółu społeczeństwa, a także do osób pracujących z ofiarami i sprawcami przemocy w rodzinie,

Blok nr 4. Interwencje policyjne

- **działania interwencyjne:** opiekuńcze i terapeutyczne kierowane do ofiar przemocy w rodzinie oraz pouczające i izolujące kierowane do sprawców przemocy w rodzinie,
- **działania wspierające:** psychologiczne, pedagogiczne, terapeutyczne i inne kierowane do ofiar przemocy w rodzinie,
- **działania korekcyjno-edukacyjne** kierowane do sprawców przemocy w rodzinie.

Realizacja Programu powinna uwzględniać działania w sferze:

- 1) prewencji,
- 2) prawa,
- 3) zdrowia,
- 4) edukacji,
- 5) pracy socjalnej.

Program nakreśla jedynie ramy i kierunki działań, które będą podejmowane w obrębie kompetencji resortów, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów niepublicznych oraz autorskich i lokalnych rozwiązań dostosowanych do specyfiki potrzeb w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie występujących na danym terenie. Realizacja Programu powinna przyczynić się do poprawy stanu bezpieczeństwa życia codziennego.

Program jest skierowany do:

- 1) ofiar przemocy w rodzinie, w tym:
 - dzieci,
 - współmałżonków lub partnerów w związkach nieformalnych,
 - osób starszych,
 - osób niepełnosprawnych,
- 2) sprawców przemocy w rodzinie,
- 3) świadków przemocy w rodzinie.

Realizatorami programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie są:

organy administracji rządowej przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jednostki samorządu terytorialnego przy współpracy organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych.

Działania uprzedzające – strategie diagnozujące

Cel: poszerzenie wiedzy na temat rozmiarów przemocy w rodzinie.

Realizacja:

- 1) zebranie informacji na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze Polski, dotyczących:
 - skali zjawiska w podziale na kategorie ofiar,
 - identyfikacji ofiar,
 - identyfikacji sprawców,
- 2) badanie istniejącej infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie,

Temat nr 1. Realizowanie zadań określonych w procedurze „Niebieskie Karty”

- 3) zbadanie skuteczności pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym przemocą, w tym zbadanie istniejących przeszkód w zakresie pomagania ofiarom przemocy,
- 4) badanie potrzeb szkoleniowych dla pracowników „pierwszego kontaktu”.

Podmioty realizujące strategię diagnozującą:

- 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
- 2) urzędy wojewódzkie,
- 3) komendy wojewódzkie Policji,
- 4) kuratoria oświaty,
- 5) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy.

Strategie interwencyjne kierowane do sprawców przemocy w rodzinie

Cel: zapobieganie kontaktowaniu się sprawców przemocy w rodzinie z osobami pokrzywdzonymi.

Realizacja:

- 1) izolowanie sprawców od ofiar na podstawie odrębnych przepisów,
- 2) stosowanie procedury „Niebieskie Karty”.

Podmioty realizujące strategię interwencyjną:

- 1) sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień,
- 2) prokuratura,
- 3) Policja,
- 4) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 5) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Działania wspierające – strategię terapeutyczne

Cel: wspieranie ofiar przemocy w rodzinie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej oraz w przerwaniu cyklu przemocy, a także zapobieganie kolejnym aktom przemocy w rodzinie.

Realizacja: wzmocnienie ochrony ofiar przemocy przez:

- opracowywanie i realizację programów ochrony ofiar przemocy z udziałem Policji, prokuratury, kuratorów sądowych,
- opracowywanie i realizacja programów terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie,
- zabezpieczenie odpowiednich warunków do przesłuchań dzieci (niebieskie pokoje) oraz w miarę możliwości dorosłych – ofiar przemocy w rodzinie.

Podmioty realizujące strategię terapeutyczną:

- 1) sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień,
- 2) Policja,
- 3) prokuratura,
- 4) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi,

- 5) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Przewidywane efekty realizacji Programu:

1. Zmiana postaw społeczeństwa wobec przemocy w rodzinie.
2. Wzrost liczby osób profesjonalnie pomagających ofiarom i sprawcom przemocy w rodzinie.
3. Wzrost liczby placówek udzielających pomocy.
4. Spadek liczby przypadków przemocy w rodzinie.
5. Spadek liczby rodzin, w których interwencje Policji i innych służb zajmujących się przemocą w rodzinie podejmowane są wielokrotnie.

Z założeń Programu wynika, że Policja ma szereg zadań, które w większości realizuje dzielnicowy. Wynika to z faktu, że jest on osobą, która ma często najbliższy kontakt z ofiarami przemocy, zna rodzinę, wie, co się dzieje w czterech ścianach, co wynika z obowiązków nałożonych na niego np. przez zespół interdyscyplinarny. Dzielnicowy realizuje zatem zadania w obrębie działań uprzedzających i wspierających. Wiedza, doświadczenie i umiejętności komunikacyjne dzielnicowego mają realny wpływ na poprawę jakości życia ofiar, włącznie z zaprzestaniem błędnego koła przemocy, co jest najbardziej wartościowym celem Programu.

TEMAT NR 2.

PRZEPROWADZANIE INTERWENCJI PRZEZ DZIELNICOWEGO

ZAGADNIENIE NR 2.

WYBRANE SPOSOBY RADZENIA SOBIE Z SYTUACJAMI STRESOWYMI

Rolą stresu jest przygotowanie człowieka do funkcjonowania w sytuacjach ekstremalnych, trudnych (np. do ucieczki, walki, zmagania się z zagrożeniem). Wszystkie zmiany w fizjologii mają na celu zmobilizowanie sił potrzebnych do radzenia sobie w sytuacji stresowej. Każdy z nas ma indywidualny próg odporności na stres, którego przekroczenie wpływa na pojawienie się negatywnych skutków funkcjonowania w sytuacji stresowej.

Dzielnicowy, biorąc pod uwagę szeroki zakres zadań wynikających z *Zarządzenia nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych*, spotyka się z różnymi sytuacjami stresowymi. Do takich

sytuacji możemy zaliczyć interwencje związane z przemocą w rodzinie, rozmowy, które przeprowadza ze sprawcą i ofiarą takiej przemocy, ściganie sprawców przestępstw czy powiadamianie o śmierci nagłej.

Na pojawienie się reakcji stresowej u dzielnicowego mają wpływ:

- przygotowanie do sytuacji stresowej – zdobywanie kompetencji zawodowych, kształcenie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach stresujących w oparciu o autodiagnozę wzorca reakcji na stres,
- reagowanie na zaistniałą sytuację stresową – korzystanie z technik kontroli stresu,
- odbudowa zasobów – regeneracja fizyczna i psychiczna w związku z przeżytym stresem, korzystanie ze wsparcia i specjalistycznej pomocy,
- zapobieganie – analiza skuteczności stosowanych technik kontroli stresu, diagnoza obszarów braków kompetencji zawodowych umiejętności radzenia sobie ze stresem.

Selye definiuje stres jako „niespecyficzną reakcję organizmu na wszelkie niedomagania”²³⁴.

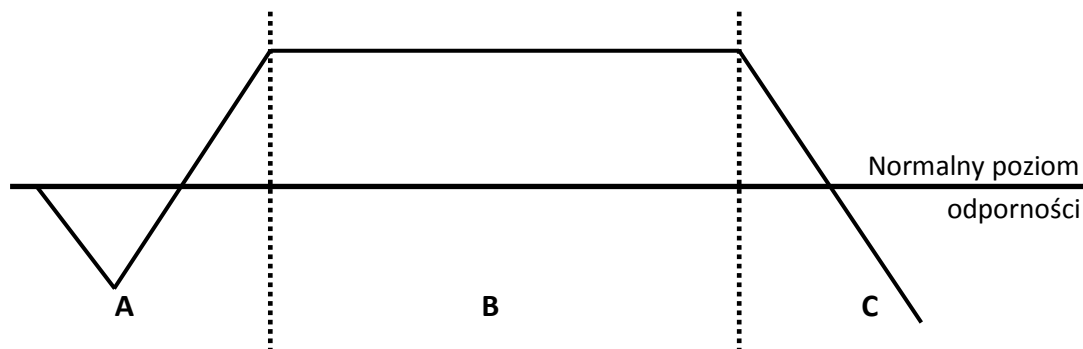
Stres – to relacja między wymaganiami, jakie stawia nam otoczenie, a naszymi zdolnościami przystosowania się; jest to niespecyficzna reakcja organizmu na wszelkie stawiane mu wymagania.

Mówiąc o stresie, można wyróżnić następujące **fazy reakcji stresowej**, zwane inaczej **ogólnym zespołem adaptacyjnym** (zob. ryc. poniżej):

- a) **faza alarmowa** (reakcja mobilizacyjna) – kiedy dowiadujemy się o zagrożeniu lub wyzwaniu (np. osoba pada ofiarą rozboju); zmiany fizjologiczne, które są pierwszą odpowiedzią organizmu na zadziałanie czynnika wywołującego stres – stresorem może być zarówno czynnik fizyczny (np. brak snu, uszkodzenie ciała), jak i psychiczny (np. utrata poczucia bezpieczeństwa). Jest to wstrząs dla organizmu, który mobilizuje wszelkie dostępne mechanizmy obronne,
- b) **faza adaptacji** (stadium odporności) – stopniowe przyzwyczajenie się do wymagań; organizm wytwarza odporność na stresor, który wywołał reakcję alarmową. Jest to próba utrzymania przez organizm homeostazy w obecności stresora, który wywołał reakcję alarmową,
- c) **faza wyczerpania** – organizm pracując intensywnie, nie wytrzymuje napięcia i zmęczenia (np. pojawiają się bóle głowy, trudności z zaśnięciem itp.); działanie stresora trwa zbyt długo, zostaje więc osiągnięty punkt, w którym organizm nie jest w stanie dłużej utrzymać swej odporności. W wyniku działania stresu i napięcia organizm człowieka odpowiada wyczerpaniem.

²³⁴ H. Selye, *Stress without distress*, Philadelphia: Lippincott 1974, s. 14.

Trzy fazy ogólnego syndromu przystosowania:
A – reakcja alarmowa, B – stadium odporności, C – stadium wyczerpania²³⁵

Poprzez kontakt dzielnicowego z różnymi sytuacjami traumatycznymi, kiedy osłabia się poczucie niezniszczalności i gdy policjant identyfikuje się z osobami i ich rodzinami, może doświadczać poczucia bezradności i gniewu²³⁶. To z kolei kumuluje w nim długotrwały stres.

W sytuacji konfrontacji ze stresem mamy możliwość uruchomienia kilku **technik kontroli stresu** w zależności od tego, czy wykorzystujemy je przed zdarzeniem, w trakcie, czy też po zdarzeniu:

- zwalczanie niepożądanych myśli poprzez zatrzymanie myśli i autoinstrukcje,
- efektywne zarządzanie czasem,
- przyjazna postawa wobec życia,
- aktywny tryb życia i wypoczynek,
- koncentracja na zadaniu – osoby dążą do rozwiązania problemu poprzez poznawczą lub behawioralną zmianę sytuacji, kładą nacisk na realizację zadań zmierzających do rozwiązania problemu²³⁷,
- oddech przeponowy – oddech przeponowy polega na zaczerpnięciu w płuca jak najwięcej powietrza, by całkowicie je wypełnić (połóż rękę na przeponie, która przy prawidłowym oddechu powinna się unieść); w ten sposób, dzięki lepszemu dotlenieniu, spada częstość bicia serca, ciśnienie krwi, częstotliwość oddechowa i napięcie mięśniowe,
- odreagowanie emocjonalne.

Najefektywniejszą formą odreagowania psychicznego dla dzielnicowego po trudnych, stresujących sytuacjach zawodowych są treningi relaksacyjne. Takie treningi sprzyjają uspokojeniu zarówno psychiki, jak i radzeniu sobie z odreagowaniem stresu, który skumulowany został w ciele policjanta (mięśniach poprzecznie prążkowanych). Jedną z zalecanych form odreagowania jest trening relaksacyjny Schutza (autosugestia) z elementami wizualizacji. To metoda oddziaływania na własny organizm i życie psychiczne polegająca na wyzwaniu

²³⁵ J.F. Terelak, *Psychologia stresu*, Bydgoszcz 2001, s. 24.

²³⁶ A. Hetherington, *Wsparcie psychologiczne w służbach ratowniczych*, Gdańsk 2004, s. 74–79.

²³⁷ T. Bielska, *Wprowadzenie do psychologii. Aspekty policyjne*, Szczytno 2007, s. 32, 24.

w sobie reakcji odprężenia i koncentracji oraz stosowania autosugestii. Stosując wizualizację, możemy korygować to, co chcemy, doprowadzając do odprężenia²³⁸. Zalecane jest przeprowadzenie takiego odreagowania z muzyką relaksacyjną, która pozwala uspokoić oddech i wyciszyć pracę serca.

BIBLIOGRAFIA

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. Nr 209, poz. 1245).

Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz.Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych (tekst jednolity: Dz.Urz. KGP z 2013 r., poz. 38).

Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Dz.Urz. KGP Nr 10, poz. 77).

Pismo z dnia 8 maja 2013 r. skierowane do Komendantów Powiatowych/Miejskich Policji województwa lubelskiego.

Bielska T., *Wprowadzenie do psychologii. Aspekty policyjne*, Szczytno 2007.

Davidson J., *Pokonać stres*, Warszawa 2001.

Grygorczuk A., Dzierżanowski K., Kiluk T., *Mechanizmy psychologiczne w relacji ofiara – sprawca przemocy*, „Psychiatria” 2009, t. 6, nr 2.

Hanak A., *Policjant wobec przemocy domowej – obszary trudności w sytuacji pomagania*, „Przegląd Prewencyjny” 2009, nr 1.

Hetherington A., *Wsparcie psychologiczne w służbach ratowniczych*, Gdańsk 2004.

²³⁸ Tamże, s. 31.

- Kmieciak-Baran K., *Portret psychologiczny ofiary przemocy domowej*.
- Kwiatkowski D., *Policja w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie*, Słupsk 2012.
- Lipowska-Teutsch A., *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Warszawa 1998.
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 2002.
- Mellibruda J., *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, [w:] *Przewodnik do realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Warszawa 2005.
- Mellibruda J., *Wybrane problemy patologii życia rodzinnego*, [w:] Strelau J. (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej*, Gdańsk 2002.
- Ogińska-Bulik N., Kaflik-Pieróg M., *Stres zawodowy w służbach ratowniczych*, Łódź 2006.
- Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”*, www.niebieskalinia.pl, według stanu na 15 września 2013 r.
- Pietrzak T., *Poradnik dzielnicowego Przemoc w rodzinie*, www.policja.pl, według stanu na 15 września 2013 r.
- Rychlik B., *Program profilaktyki antystresowej, czyli jak radzić sobie ze stresem*, KWP Olsztyn.
- Sasal H.D., *Niebieskie Karty – przewodnik do procedury interwencji Policji wobec przemocy w rodzinie*, Warszawa 1998.
- Selye H., *Stress without distress*, Philadelphia: Lippincott 1974.
- Terelak J.F., *Psychologia stresu*, Bydgoszcz 2001.
- Wrona G., *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej Warszawa*, październik 2007 r.

BLOK NR 5.

POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O WYKROCZENIA

TEMAT NR 1. CZYNNOŚCI WYJAŚNIAJĄCE

Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia poprzedzają wystąpienie oskarżyciela publicznego z wnioskiem o ukaranie do sądu. Czynności te odgrywają podobną rolę do postępowania przygotowawczego w postępowaniu karnym, jednak nie stanowią etapu postępowania w sprawie o wykroczenie i nie są tak sformalizowane jak postępowanie przygotowawcze. Podstawą prawną przeprowadzenia tych czynności są art. 54–56 k.p.w., w których ustawodawca sprecyzował podstawowe cele, zakres i czas trwania czynności wyjaśniających oraz organy uprawnione do ich realizacji. Czynności wyjaśniające mogą też być przeprowadzone w postępowaniu mandatowym. Podstawę prawną stanowi tu art. 97 § 1 k.p.w.

Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia – to zorganizowane i obowiązkowe działania organów ścigania wykroczeń, podejmowane przed wszczęciem postępowania, sprowadzające się do czynności wykrywczych (operacyjnych) i dowodowych (procesowych) w zakresie określonym przez kodeks, których celem jest ustalenie istnienia podstaw do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie i zebrania danych niezbędnych do sporządzenia takiego wniosku albo na żądanie sądu, uzupełnienia bądź sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie skierowanym przez samoistnego oskarżyciela posiłkowego²³⁹.

Są one realizowane w ściśle określonych celach, tj.:

- ustalenia, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie,
- zebrania niezbędnych danych do sporządzenia takiego wniosku oraz
- uzupełnienia lub sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie skierowanym do sądu przez samodzielnie oskarżyciela posiłkowego.

Pierwsze dwa cele wynikają z art. 54 § 1 k.p.w. Ustalenie istnienia podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie to uzyskanie odpowiedzi na kilka pytań: czy czyn będący przedmiotem prowadzonych czynności jest wykroczeniem, a więc czy wyczerpał znamiona czynu określonego w ustawie jako wykroczenie, kto jest jego sprawcą, czy postępowanie w sprawie o wykroczenie jest dopuszczalne oraz czy nie zachodzą przesłanki ujemne wyłączające dopuszczalność postępowania określone w art. 5 k.p.w.

²³⁹ Zob. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 250.

Zebranie danych niezbędnych do sporządzenia wniosku o ukaranie to w istocie ustalenie danych wskazanych w art. 57 § 2–4 k.p.w. Będą to informacje o sprawcy i okolicznościach czynu będącego przedmiotem postępowania oraz o źródłach dowodowych (osobowych i rzeczowych) dostarczających tych informacji. Do źródeł takich należą osoby mające wiedzę na temat wykroczenia (np. pokrzywdzony, świadkowie) i rzeczy mające związek z wykroczeniem (np. służące do jego popełnienia, noszące ślady wykroczenia czy będące przedmiotem czynu).

Kolejne dwa cele, tj. uzupełnienie lub sprawdzenie faktów podanych we wniosku o ukaranie skierowanym przez samodzielnego oskarżyciela posiłkowego, wynikają z treści art. 55 § 1 k.p.w. Są one realizowane na polecenie sądu, a ich zakres i czas realizacji są ściśle związane z tym poleceniem. Nie znaczy to, że organ prowadzący czynności nie może wyjść poza zakres wskazany poleceniem sądu. Jest to możliwe, jeśli w toku wykonywania tych czynności wyjdą na jaw okoliczności wymagające utrwalenia dowodu, którego nie będzie można powtórzyć przed sądem, lub znalezienia i zatrzymania przedmiotu.

Czynności wyjaśniające powinny być zrealizowane w określonym czasie. Czynności wykonywane w trybie art. 54 k.p.w. powinny być w miarę możliwości podjęte w miejscu popełnienia czynu bezpośrednio po jego ujawnieniu i zakończone w ciągu miesiąca. Termin ten jest terminem instrukcyjnym, czyli przekraczalnym, co oznacza, że czynność wykonana po tym terminie jest skuteczna. Niemniej jednak przekroczenie tego terminu może spowodować określone skutki prawne. Mogą to być skutki natury procesowej, określone np. w art. 27 § 2 k.p.w. – możliwość wystąpienia pokrzywdzonego jako oskarżyciela posiłkowego z własnym wnioskiem o ukaranie, jeśli nie otrzymał w terminie jednego miesiąca od powiadomienia o wykroczeniu właściwego organu informacji o skierowaniu wniosku o ukaranie. Mogą to być skutki natury dyscyplinarnej, gdy w ramach nadzoru czy kontroli zostaną ujawnione nieprawidłowości związane z nieterminowym realizowaniem czynności.

Czynności wyjaśniające zlecone przez sąd powinny być wykonane w terminie wskazanym poleceniem sądu, chyba że wyjdą na jaw okoliczności wymagające ustalenia dowodu, którego nie będzie można powtórzyć przed sądem.

Zakres czynności wyjaśniających jest związany z celami tych czynności. Nie jest on szczegółowo określony w przypadku realizacji celów wynikających z art. 54 § 1 k.p.w., wskazuje jedynie, że realizując cele w nim wskazane, można przeprowadzić odpowiednie czynności. Nie w każdym wypadku będziemy musieli przeszukiwać osobę, przeprowadzać oględziny rzeczy, dokonywać konfrontacji czy badać sprawcę wykroczenia na zawartość alkoholu w organizmie. W rzeczywistości na zakres czynności niezbędnych do wykonania będzie wpływał na charakter i okoliczności faktyczne popełnienia wykroczenia wskazujące ustawowe znamiona czynu w naruszonym przepisie. Zakres czynności wyjaśniających prowadzonych na podstawie art. 55 § 1 k.p.w. określony jest poleceniem sądu.

ZAGADNIENIE NR 1.

DOPUSZCZALNOŚĆ POSTĘPOWANIA O WYKROCZENIE

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia określa w art. 5 warunki dopuszczalności postępowania w sprawach o wykroczenia. Należą do nich przesłanki dodatnie i ujemne. Przesłanki dodatnie, czyli takie, od których istnienia zależy, by postępowanie było dopuszczalne, to:

- 1) istnienie skargi uprawnionego oskarżyciela,
- 2) istnienie czynu będącego wykroczeniem,
- 3) istnienie obwinionego,
- 4) właściwość sądu²⁴⁰.

Przesłanki ujemne, zwane przeszkodami procesowymi, to takie, których wystąpienie uniemożliwia prowadzenie postępowania²⁴¹. Ujawnienie przesłanki ujemnej powoduje, że postępowania nie wszczyna się, a wszczęte umarza.

Przesłankami ujemnymi są następujące okoliczności:

- 1) czynu nie popełniono albo brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia,
- 2) czyn nie zawiera znamion wykroczenia albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia wykroczenia,
- 3) ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze,
- 4) nastąpiło przedawnienie orzekania,
- 5) obwiniony zmarł,
- 6) obwiniony jest:
 - a) uwierzytelnionym w Rzeczypospolitej Polskiej, szefem przedstawicielstwa dyplomatycznego państwa obcego,
 - b) osobą należącą do personelu dyplomatycznego tego przedstawicielstwa,
 - c) osobą należącą do personelu administracyjnego lub technicznego tego przedstawicielstwa,
 - d) członkiem rodziny osób wymienionych w lit. a–c i pozostaje z nimi we wspólnocie domowej,
 - e) inną osobą korzystającą z immunitetu dyplomatycznego na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych,
 - f) kierownikiem urzędu konsularnego lub innym urzędnikiem konsularnym państwa obcego albo inną osobą zrównaną z nimi na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych,
- 7) obwiniony z mocy przepisów szczególnych nie podlega orzecznictwu na podstawie kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia,
- 8) postępowanie co do tego samego czynu obwinionego zostało prawomocnie zakończone lub wcześniej wszczęte, toczy się,

²⁴⁰ Zob. tamże, s. 72.

²⁴¹ J. Lewiński, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenie. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 23.

- 9) brak skargi uprawnionego oskarżyciela albo żądania ścigania pochodzącego od osoby uprawnionej lub zezwolenia na ściganie, gdy ustawa tego wymaga,
10) zachodzi inna okoliczność wyłączająca z mocy ustawy orzekanie w postępowaniu na podstawie kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Ujawnienie któregośkolwiek z zakazów wszczęcia postępowania nakłada na prezesa sądu obowiązek wskazany w art. 59 § 2 k.p.w. – wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania.

Jeżeli w toku prowadzonych czynności wyjaśniających w sprawie o wykroczenie ujawnione zostaną okoliczności, o których jest wyżej mowa, policjant kończy prowadzenie czynności wyjaśniających, chyba że zachodzą okoliczności wskazane w art. 5 § 2–4 k.p.w.

ZAGADNIENIE NR 2.

ZASADY DOKUMENTOWANIA CZYNNOŚCI WYJAŚNIAJĄCYCH

Obligatoryjne formy dokumentowania czynności wyjaśniających określa art. 37 § 1 i 2 i art. 54 § 3 i 4 k.p.w. Są to protokół i notatka urzędowa. Protokół spisuje się z każdej czynności mającej istotne znaczenie dla sprawy, w szczególności z rozprawy i posiedzenia, a także z dokonanych poza rozprawą czynności dowodowych. Z czynności, z których nie sporządza się protokołu, czy ze zdarzeń, które mają znaczenie dla postępowania, utrwalenia w aktach dokonuje się w formie notatki urzędowej podpisanej przez osobę, która dokonała tych czynności.

W myśl art. 54 § 3 k.p.w. jeżeli okoliczności czynu nie budzą wątpliwości, utrwalenie czynności wyjaśniających można ograniczyć do sporządzenia notatki urzędowej, zawierającej ustalenia niezbędne do sporządzenia wniosku o ukaranie. Notatka taka powinna zawierać wskazanie rodzaju czynności, czasu i miejsca oraz osób uczestniczących, a także krótki opis przebiegu czynności i podpis osoby, która sporządziła notatkę.

Jeżeli okoliczności czynu budzą wątpliwości (art. 54 § 4 k.p.w.) dla realizacji celu określonego w § 1 art. 54 k.p.w. można przeprowadzić odpowiedni dowód, którego utrwalenie następuje w formie protokołu ograniczonego do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących udział w czynności.

Wymogi formalne dotyczące dokumentowania czynności wyjaśniających określa art. 37 k.p.w. i § 13 ust. 4–7 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji²⁴².

Protokoły spisuje się z każdej czynności mającej istotne znaczenie dla sprawy, w tym z czynności dowodowych dokonanych poza rozprawą (art. 37 § 1 k.p.w.). Protokół może spisać osoba przybrana w charakterze protokolanta przez

²⁴² Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców (Dz.Urz. Nr 9, poz. 48 z późn. zm.).

Temat nr 1. Czynności wyjaśniające

prowadzącego czynność lub sam przeprowadzający czynność (art. 144 § 2 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). Protokół powinien zawierać:

- 1) oznaczenie czynności, jej czasu i miejsca oraz osób w niej uczestniczących,
- 2) przebieg czynności oraz oświadczenia i wnioski jej uczestników,
- 3) wydane w toku czynności postanowienia i zarządzenia, a jeżeli postanowienie lub zarządzenie sporządzono osobno, wzmiankę o jego wydaniu,
- 4) w miarę potrzeby stwierdzenie innych okoliczności dotyczących przebiegu czynności (art. 148 § 1 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.).

Wyjaśnienia, zeznania, oświadczenia i wnioski oraz stwierdzenia określonych okoliczności przez organ prowadzący postępowanie zamieszcza się w protokole z możliwą dokładnością. Osoby biorące udział w czynności mają prawo żądać zamieszczenia w protokole z pełną dokładnością wszystkiego, co dotyczy ich praw lub interesów (art. 148 § 2 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). W protokole nie wolno zastępować zapisu treści zeznań lub wyjaśnień odwoływaniem się do innych protokołów (art. 148 § 3 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). Osoby biorące udział w czynności mają prawo żądać odczytania fragmentów ich wypowiedzi wciągniętych do protokołu (art. 148 § 4 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). Protokół spisany w toku czynności wyjaśniających podpisują osoby biorące udział w czynności. Przed podpisaniem należy go odczytać i uczynić o tym wzmiankę (art. 150 § 1 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). Osoba uczestnicząca w czynności może, podpisując protokół, zgłosić jednocześnie zarzuty co do jego treści; zarzuty te należy wciągnąć do protokołu wraz z oświadczeniem osoby wykonującej czynność protokołowaną (art. 150 § 2 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). Skreślenia oraz poprawki i uzupełnienia poczynione w protokole wymagają omówienia podpisanego przez osoby podpisujące protokół (art. 151 § 1 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). Niedopuszczalne jest wymazywanie, zamazywanie lub w inny sposób czynienie nieczytelnym pierwotnego zapisu w protokole. Skreślenia, poprawki i uzupełnienia należy odnotować na końcu protokołu w odpowiedniej rubryce (§ 13 ust. 7 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji). Jeżeli protokół nie został należycie podpisany bezpośrednio po zakończeniu czynności, brakujące podpisy mogą być złożone później, ze wskazaniem daty ich złożenia i przyczyn opóźnienia (art. 151 § 2 k.p.k. w zw. z art. 37 § 5 k.p.w.). Policjant sporządzając protokół z przesłuchania, używa formy gramatycznej w pierwszej osobie liczby pojedynczej w czasie przeszłym. Spisując protokół, powinien dążyć do zachowania dokładności zamieszczając charakterystyczne określenia i zwroty używane przez osobę przesłuchiwaną (§ 13 ust. 5 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji). W protokole z czynności należy zakreślić wolne miejsca w sposób uniemożliwiający ich późniejsze wypełnienie (§ 13 ust. 6 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji). Należy też pamiętać o dokonywaniu zapisów trwałym i niezmywalnym środkiem kryjącym, przy zastosowaniu zasad pisowni języka polskiego oraz zachowaniu logicznego i chronologicznego ciągu relacji osób przesłuchiwanych.

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

W celu ujednoczenia i ułatwienia policjantom dokumentowania czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia Komenda Główna Policji wprowadziła wzory druków procesowych. Czynności, z których nie sporządza się protokołu, a także inne zdarzenia, które mają znaczenie dla postępowania, utrwalają się w aktach w formie notatki urzędowej podpisanej przez osobę dokonującą tych czynności (art. 37 § 2 k.p.w.). Przebieg czynności protokołowanych może być utrwalony ponadto za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, o czym należy uprzedzić osoby uczestniczące w czynności. Zapis taki i jego przekład, jeżeli został sporządzony, są załącznikami do protokołu (art. 37 § 3 k.p.w.).

ZAGADNIENIE NR 3.

SPOSOBY ZAKOŃCZENIA CZYNNOŚCI WYJAŚNIAJĄCYCH

Paragraf 28 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji wskazuje na następujące sposoby zakończenia czynności wyjaśniających w sprawie o wykroczenie:

- 1) skierowanie wniosku o ukaranie do sądu,
- 2) odstąpienie od skierowania wniosku o ukaranie do sądu,
- 3) nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego,
- 4) przekazanie materiałów czynności innemu organowi albo komórce uprawnionej do prowadzenia czynności wyjaśniających zgodnie z właściwością rzeczową i miejscową.

W myśl zasady skargowości określonej w art. 14 k.p.k., recypowanym na grunt procesowego prawa wykroczeń przez art. 8 k.p.w., wszczęcie postępowania sądowego następuje jedynie na podstawie żądania uprawnionego podmiotu. Żądaniem tym w myśl art. 57 § 1 k.p.w. jest wniosek o ukaranie złożony przez organ uprawniony do występowania w roli oskarżyciela publicznego w danej sprawie, a w wypadkach określonych w art. 27 § 1 i 2 k.p.w. wniosek złożony przez pokrzywdzonego.

Wniosek o ukaranie pochodzący od oskarżyciela publicznego, jakim jest Policja, powinien spełniać wymogi określone w art. 57 § 2 i 3 k.p.w., a ponadto wskazywać dane zawarte § 61 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji, tj.:

- 1) nazwę organu Policji kierującego wniosek o ukaranie, datę sporządzenia oraz numer, pod który został wpisany do RSOW,
- 2) w miarę możliwości dane o warunkach materialnych, rodzinnych i osobistych obwinionego, ze wskazaniem źródła dochodów (np. zasiłek dla bezrobotnych, zasiłek z ośrodka pomocy społecznej, na utrzymaniu rodziców),
- 3) kwalifikację prawną wykroczenia (wskazanie przepisu określającego dany czyn jako wykroczenie),
- 4) wyszczególnienie przedmiotów tymczasowo zajętych w celu zabezpieczenia przypadku, o ile przedmioty takie zostały zajęte,
- 5) inne dane, a zwłaszcza informacje o uprzednim skazaniu za podobne przestępstwo lub wykroczenie (jeżeli oskarżyciel publiczny zamierza powołać

Temat nr 1. Czynności wyjaśniające

- się na tę okoliczność), zachowaniu się po popełnieniu wykroczenia, stosowaniu środków przewidzianych w postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jeżeli dane te są znane jednostce Policji lub ustalenie ich i podanie we wniosku o ukaranie jest obowiązkiem wynikającym z innych przepisów,
- 6) informację o odmowie przyjęcia przez sprawcę wykroczenia grzywny w drodze mandatu karnego lub nieuiszczeniu grzywny nałożonej mandatem karnym zaocznym,
 - 7) podpis i wskazanie stanowiska sporządzającego wniosek o ukaranie oraz podpis organu Policji kierującego wniosek lub upoważnionego przez ten organ policjanta do podpisywania w jego imieniu wniosków o ukaranie i występowania w charakterze oskarżyciela publicznego (§ 65 ust. 2 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji)²⁴³.

We wniosku o ukaranie można zawrzeć dodatkowe elementy, które wynikają z innych przepisów tego kodeksu, np. wniosek o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy o którym mowa w art. 58 k.p.w.²⁴⁴

Do wniosku o ukaranie oskarżyciel publiczny ma obowiązek dołączyć materiały wskazane w art. 57 § 4 k.p.w., tj. materiały z czynności wyjaśniających lub postępowania przygotowawczego, a także, do wiadomości sądu, adresy świadków i pokrzywdzonych oraz po jednym odpisie wniosku dla każdego z obwinionych. W szczególności będą to:

- 1) protokoły (przesłuchania, oględzin miejsca zdarzenia, przeszukania, tymczasowego zajęcia przedmiotów, użycia urządzeń kontrolno-pomiarowych do ilościowego oznaczania alkoholu w wydychanym powietrzu),
- 2) w przypadku wykroczenia, w sprawie którego początkowo prowadzono postępowanie przygotowawcze umorzone na podstawie art. 18 k.p.k. – materiały tego postępowania (potwierdzone za zgodność z oryginałem kopie postępowania),
- 3) dowody rzeczowe, opinie biegłych, notatki oraz inne materiały dotyczące danej sprawy uzyskane w toku czynności wyjaśniających,
- 4) w przypadku wykroczeń drogowych dane z ewidencji kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego,
- 5) kopie pism informujących pokrzywdzonych o skierowaniu wniosku o ukaranie²⁴⁵.

Wniosek o ukaranie wraz z odpisami tego wniosku dla każdego obwinionego oraz dołączonymi materiałami z czynności wyjaśniających i załącznikiem

²⁴³ Przepis § 65 ust. 2 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji nakłada też na organ Policji obowiązek powiadomienia sądu o upoważnieniu innego policjanta do podpisywania wniosków o ukaranie i występowania w roli oskarżyciela publicznego oraz obowiązek poinformowania o każdej zmianie dotyczącej upoważnienia.

²⁴⁴ Zob. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o...*, dz. cyt., s. 267–271.

²⁴⁵ *Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności...*, dz. cyt., § 62 ust. 1.

do wniosku przesyła się do właściwego miejscowo sądu. W załączniku tym podaje się do wiadomości sądu adresy zamieszkania świadków i pokrzywdzonych.

O skierowaniu wniosku do sądu organ Policji informuje pisemnie ujawnionych w sprawie pokrzywdzonych, pouczając ich jednocześnie o przysługującym im prawie wstąpienia w prawa oskarżyciela posiłkowego. Pismo kierowane jest za zwrotnym poświadczeniem odbioru²⁴⁶.

Zakończenie czynności wyjaśniających w sprawie o wykroczenie bez kierowania wniosku o ukaranie do sądu dokumentuje się wnioskiem, w którym należy wskazać i uzasadnić podstawę i powód odstąpienia od kierowania wniosku o ukaranie. Wniosek o odstąpienie od skierowania wniosku o ukaranie do sądu zatwierdza organ Policji lub osoba pisemnie upoważniona przez ten organ²⁴⁷.

W myśl art. 54 § 2 k.p.w., jeżeli czynności wyjaśniające nie dały podstaw do wniesienia wniosku o ukaranie, o tym fakcie należy zawiadomić ujawnionych pokrzywdzonych oraz osobę, która złożyła zawiadomienie o popełnieniu wykroczenia, wskazując przyczynę niewniesienia wniosku. Należy przy tym pouczyć ww. o przysługujących z tego im faktu uprawnieniach. Pokrzywdzonego pouczamy o uprawnieniu do samodzielnego wniesienia wniosku o ukaranie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, na zasadzie art. 27 § 1 i 2 k.p.w., a osobę która złożyła zawiadomienie o popełnieniu wykroczenia, a nie jest pokrzywdzonym, o prawie do złożenia w terminie 7 dni zażalenia na niewniesienie wniosku do organu nadrzędnego nad organem, który podjął decyzję o odstąpieniu od skierowania wniosku o ukaranie, za pośrednictwem tego organu, wynikającym z art. 56a k.p.w.²⁴⁸

Odstąpienie od wniesienia wniosku o ukaranie następuje wtedy, gdy czynności dowodowe nie dają podstaw do wniesienia takiego wniosku do sądu. Policjant prowadzący czynności wyjaśniające wówczas sporządza wniosek o odstąpienie od skierowania wniosku o ukaranie do sądu w tej sprawie. Wniosek ten zatwierdza organ Policji lub osoba upoważniona przez ten organ. Niemniej jednak czynności wykrywcze prowadzi się do czasu przedawnienia karalności czynu. Policjant prowadzący czynności wyjaśniające, wnioskując o zatwierdzenie wniosku o odstąpienie od skierowania wniosku o ukaranie do sądu, przedstawia krótkie uzasadnienie oraz opis wykonanych czynności wyjaśniających²⁴⁹.

Odstąpienie od kierowania wniosku o ukaranie do sądu nakłada na organ Policji obowiązek pisemnego zawiadomienia o tym:

- 1) ujawnionych pokrzywdzonych, wskazując przyczynę niewniesienia wniosku o ukaranie oraz pouczenia o uprawnieniu do samodzielnego wniesienia wniosku o ukaranie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, na zasadzie art. 27 § 1 i 2 k.p.w.,

²⁴⁶ Tamże, § 64.

²⁴⁷ Tamże, § 4 ust. 1.

²⁴⁸ Tamże, § 66 ust. 3.

²⁴⁹ Tamże, § 66 ust. 1 i 2.

- 2) osoby, która złożyła zawiadomienie o popełnieniu wykroczenia, a nie jest pokrzywdzonym, wskazując przyczynę niewniesienia wniosku o ukaranie oraz pouczając o prawie do złożenia w terminie 7 dni zażalenia na niewniesienie wniosku do organu nadrzędnego nad organem, który podjął decyzję o odstąpieniu od skierowania wniosku o ukaranie, za pośrednictwem tego organu. Przy czym jeżeli powodem odstąpienia od wniesienia wniosku o ukaranie jest brak żądania ścigania, osoby zawiadamiającej o wykroczeniu nie poucza się o prawie wniesienia zażalenia²⁵⁰.

Czynności wyjaśniające w sprawie o wykroczenie mogą zakończyć się nałożeniem grzywny w drodze mandatu karnego. W tym przypadku należy pamiętać, że nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego nie może nastąpić po upływie 14 dni od daty ujawnienia wykroczenia w sytuacji, gdy schwytano sprawcę wykroczenia na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia (art. 97 § 1 pkt 1 k.p.w.), 90 dni w sytuacji, gdy funkcjonariusz stwierdzi popełnienie wykroczenia naocznie pod nieobecność sprawcy, a nie zachodzi wątpliwość co do sprawcy czynu (art. 97 § 1 pkt 2 k.p.w.) albo 180 dni w sytuacji, gdy stwierdzono popełnienie wykroczenia za pomocą przyrzędu kontrolno-pomiarowego lub urządzenia rejestrującego, a sprawca nie został schwytany na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem, i nie zachodzi wątpliwość co do sprawcy czynu (art. 97 § 1 pkt 3 k.p.w.). Należy pamiętać, że w myśl art. 99 k.p.w. w razie odmowy przyjęcia mandatu karnego lub nieuiszczenia grzywny nałożonej mandatem zaocznym w wyznaczonym terminie organ, którego funkcjonariusz nałożył grzywnę, występuje do sądu z wnioskiem o ukaranie. We wniosku tym należy zaznaczyć, że obwiniony odmówił przyjęcia mandatu albo nie uiścił grzywny nałożonej mandatem zaocznym, a w miarę możliwości podać także przyczyny odmowy. W tym miejscu należy też zwrócić uwagę, że czynności wyjaśniające, w wyniku których rozpatrujemy ukaranie sprawcy wykroczenia mandatem karnym, mogą zakończyć się zastosowaniem środka oddziaływania wychowawczego. Podstawą działania będzie tu zasada preferencji środków pozakarnych. Policjant stosujący środki oddziaływania wychowawczego powinien wziąć pod uwagę postanowienia § 10 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji. Między innymi powinien pamiętać, że w przypadku zastosowania środka oddziaływania wychowawczego w trakcie prowadzonych czynności wyjaśniających, sporządza wniosek o odstąpienie od skierowania wniosku o ukaranie do sądu oraz zawiadamia o zakończeniu czynności ujawnionych pokrzywdzonych i osobę zawiadamiającą o popełnieniu wykroczenia, pouczając ich odpowiednio o prawie do samodzielnego wniesienia wniosku o ukaranie w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 27 § 1 i 2 k.p.w.) oraz do złożenia zażalenia na niewniesienie wniosku o ukaranie (art. 56a k.p.w.)²⁵¹.

²⁵⁰ Tamże, § 66 ust. 3 i 4.

²⁵¹ Tamże, § 10 ust. 7.

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

Paragraf 11 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji zobowiązuje do przyjęcia zawiadomienia o popełnieniu wykroczenia funkcjonariuszy każdej jednostki Policji, bez względu na to, czy jest to jednostka Policji właściwa miejscowo i rzeczowo do prowadzenia czynności w danej sprawie. Funkcjonariusze ci zobowiązani są też wykonać niezbędne czynności, które zmierzają do zabezpieczenia śladów i dowodów wykroczenia. Następnie jednostka Policji, która została zawiadomiona o popełnionym wykroczeniu, co do którego nie jest właściwa miejscowo w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia lub rzeczowo w rozumieniu przepisów w sprawie regulaminu Komendy Głównej Policji oraz w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zasad działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji, w możliwie najkrótszym czasie ma obowiązek przekazać materiały właściwej jednostce Policji lub innemu organowi uprawnionemu do prowadzenia czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia, wraz z pismem uzasadniającym przekazanie. Właściwą miejscowo do prowadzenia czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenie jest jednostka Policji, w zasięgu działania której wykroczenie zostało popełnione, w rozumieniu art. 4 § 2 k.w. W przypadku ujawnienia wykroczenia lub przyjęcia zawiadomienia o wykroczeniu określonym w *Ustawie z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy* policjant obowiązany jest niezwłocznie przekazać – drogą służbową – zebrane w sprawie materiały właściwemu dla miejsca popełnienia wykroczenia organowi Państwowej Inspekcji Pracy.

ZAGADNIENIE NR 4.

OBOWIĄZKI OSKARŻYCIELA PUBLICZNEGO ZWIĄZANE Z ZAKOŃCZENIEM CZYNNOŚCI WYJAŚNIAJĄCYCH

Dobłą praktyką jest prowadzenie czynności wyjaśniających przez funkcjonariuszy pełniących funkcję oskarżyciela publicznego. Policjant taki ma bowiem bezpośredni kontakt z orzecznictwem sądowym w sprawach o wykroczenia, dzięki czemu ma możliwość szybkiego wdrożenia ewentualnych merytorycznych i formalnych uwag sądu do prowadzonych czynności wyjaśniających.

Do obowiązków związanych z zakończeniem czynności wyjaśniających należy przede wszystkim analiza i ocena zebranego w toku czynności materiału dowodowego pod względem formalnym i merytorycznym. Analiza ta pozwoli policjantowi ocenić, czy zebrany materiał dowodowy potwierdza zrealizowanie celów czynności wyjaśniających i jest wystarczający do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie, czy też pojawi się konieczność wystąpienia do przełożonego z wnioskiem o odstąpienie skierowania wniosku o ukaranie do sądu z powodu wystąpienia przesłanek negatywnych postępowania. Należy pamiętać, że w myśl zasady ciężaru dowodowego, mającej zastosowanie również w czynnościach wyjaśniających, ciężar dowodowy spoczywa głównie na organach ścigania i to

one mają obowiązek zebrania dowodów obciążających potencjalnego sprawcę wykroczenia. Jeżeli wystąpią wątpliwości dowodowe, policjant prowadzący czynności powinien zmierzać do ich usunięcia. Jeżeli tych wątpliwości nie da się usunąć, należy tłumaczyć je na korzyść obwinionego. Dlatego jeżeli okaże się, że wystąpi konieczność przeprowadzenia dodatkowych dowodów niezbędnych do zrealizowania celów czynności wyjaśniających, to należy je przeprowadzić.

W przypadku ujawnienia omyłek pisarskich lub innych braków formalnych w dokumentacji czynności wyjaśniających (np. brak podpisów w protokołach) policjant będący oskarżycielem publicznym powinien zmierzać do ich usunięcia, a w przypadku nadzorowania ich wykonania przez innych policjantów powinien zmierzać do ich usunięcia przez tych policjantów. W ramach nadzoru i współpracy z policjantami realizującymi czynności wyjaśniające oskarżyciel publiczny powinien dzielić się z nimi swoją wiedzą i doświadczeniem w zakresie dotyczącym czynności wyjaśniających, aby zebrany materiał dowodowy umożliwił wydanie rozstrzygnięcia w toku pierwszej rozprawy.

Policjant powinien też pamiętać o wyżej opisanych obowiązkach związanych z zakończeniem czynności wyjaśniających.

ZAGADNIENIE NR 5.

OCENA POD WZGLĘDEM MERYTORYCZNYM I FORMALNYM MATERIAŁÓW Z CZYNNOŚCI WYJAŚNIAJĄCYCH W SZCZEGÓLNOŚCI KONKLUZJI I KWALIFIKACJI PRAWNEJ ZAMIESZCZONEJ WE WNIOSKU O UKARANIE

Wniosek o ukaranie i materiały czynności wyjaśniających powinny odpowiadać wymogom formalnym wskazanym w art. 57 § 2–4 k.p.w. Dlatego też przed skierowaniem wniosku o ukaranie do sądu należy dokonać jego rzetelnej oceny pod względem formalnym i merytorycznym, ze szczególnym zwróceniem uwagi na sposób sformułowania zarzutu i odpowiadającej mu kwalifikacji prawnej wykroczenia.

Sprawdzenie tego następuje podczas analizy dokumentacji czynności wyjaśniających i samego wniosku. Zarządzenie nr 323 komendanta głównego Policji w § 65 ust. 3 określa, że sprawdzając wniosek o ukaranie, należy ustalić, czy:

- 1) jest poprawnie sformułowany,
- 2) spełnia wymogi określone w art. 57 § 2 i 3 k.p.w.,
- 3) materiał dowodowy jest wystarczający i należycie udokumentowany,
- 4) w świetle przedstawionych okoliczności i dowodów nie zachodzi wątpliwość co do samego faktu popełnienia wykroczenia i osoby sprawcy,
- 5) wystąpienie z wnioskiem o ukaranie jest uzasadnione względami faktycznymi i prawnymi.

Należy więc sprawdzić, czy dokumenty zawarte w aktach czynności wyjaśniających i sam wniosek odpowiadają wymogom formalnym i czy pod

względem merytorycznym realizują cele czynności wyjaśniających, tj. czy z dokumentacji jasno wynikają fakty potwierdzające ustawowe znamiona naruszonych wykroczeń wskazanych w określających przepisach.

Jeżeli wniosek o ukaranie nie odpowiada warunkom formalnym wskazanym w art. 57 § 2–4 k.p.w., prezes sądu na podstawie art. 59 § 1 k.p.w. zwróci wniosek w celu usunięcia braków w terminie 7 dni.

Istotnym elementem wniosku o ukaranie jest zawarta w nim konkluzja. To ona określa ramy przedmiotowe skargi, jaką jest wniosek o ukaranie. Konkluzja stanowi określenie zarzucanego obwinionemu czynu i powinna być oparta na zebranych w toku czynności wyjaśniających materiale dowodowym. Z jej prawidłowym sformułowaniem występują często problemy powodujące zwrot wniosku przez sąd celem usunięcia braków.

Dokonując oceny merytorycznej wniosku o ukaranie, należy zwrócić uwagę, aby konkluzja była zbudowana według ściśle określonych zasad. Przy jej formułowaniu obowiązują zasady pisowni języka polskiego. Nie powinniśmy używać określeń gwarowych. Konkluzja musi być napisana w formie jednego rozwiniętego zadania złożonego, przy zastosowaniu zasady „minimum słów, maksimum treści”. W przypadku konkluzji złożonych można ją sformułować z kilku zdań stanowiących odrębne zarzuty, oznaczonych cyframi rzymskimi. Konkluzja powinna być połączeniem stanu faktycznego ze stanem prawnym, czyli łączyć okoliczności rzeczywiste zdarzenia i bezpośrednio nawiązywać do ustawowych znamion wykroczenia, znajdujących się w naruszonym przepisie. Wyrażenia używane w konkluzji powinny być jednoznaczne, a więc nie dające możliwości różnorodnego ich interpretowania. Można stosować powszechnie znane, przyjęte i używane skróty słów, np. godziny – godz., roku – r.

Konkluzja musi mieć określoną budowę, w skład której wchodzi wskazane w art. 57 § 2 pkt 2 i § 3 pkt 2 i 3 k.p.w. ściśle po sobie występujące elementy, którymi są:

- czas popełnienia czynu,
- miejsce popełnienia czynu,
- sposób i okoliczności popełnienia czynu,
- skutek powstały w wyniku popełnienia czynu,
- wskazanie pokrzywdzonego.

Czas popełnienia czynu określamy poprzez wskazanie daty (dnia, miesiąca – słownie, roku) i godziny. Jeżeli z materiałów czynności wyjaśniających wynika, że możemy wskazać dokładnie (co do minuty) czas popełnienia wykroczenia, wtedy zapisu dokonujemy w następujący sposób: W dniu 20 maja 2013 r. o godz. 20:32... W przypadku rozbieżności w ustaleniach dokładnej godziny zapisujemy ją w przybliżeniu (z reguły do 5 minut), np.: W dniu 21 kwietnia 2013 r. około godz. 20:15... Jeżeli nie można ustalić godziny zdarzenia, które miało miejsce np. w nocy, na przełomie dwóch dat, wówczas czas popełnienia wykroczenia określamy w przybliżeniu, np.: W nocy z 15 na 16 maja 2013 r....

Temat nr 1. Czynności wyjaśniające

Jeżeli wykroczenie ma charakter trwały, tj. polega na wytworzeniu i utrzymaniu przez jakiś czas stanu niezgodnego z prawem, np. wykonywanie działalności telekomunikacyjnej bez złożenia pisemnego wniosku o dokonanie wpisu do rejestru przedsiębiorców telekomunikacyjnych (art. 63 § 1 k.w.)²⁵², zapis powinien przedstawiać się następująco: W okresie od 11 do 30 maja 2013 r.... lub w przypadku przestrzeni czasowej trwającej przez kilka miesięcy tego samego roku: W okresie od 12 stycznia do 15 maja 2013 r.... lub na przełomie różnych lat: W okresie od 02 grudnia 2012 r. do 23 kwietnia 2013 r....

Miejsce popełnienia czynu opisujemy w myśl zasady „od ogółu do szczegółu”, wskazując w kolejności miejscowość (w razie potrzeby także gminę), ulicę, numer posesji, numer lokalu (w razie potrzeby inny charakterystyczny obszar lub obiekt, np. park, plac zabaw, fontanna, pomnik).

W opisie miejsca regułą jest, że stosujemy nazwy administracyjne i geograficzne. Wyjątkowo, gdy nie można dokładnie określić miejsca za pomocą tych nazw, stosujemy nazwy regionalne używane w miejscowym języku gwarowym. W przypadku wykroczeń drogowych do dokładnego określenia miejsca wykroczenia wykorzystujemy dodatkowo nazwy tras (np. na trasie Słupsk – Rzdzikowo, numery dróg (np. droga krajowa nr 6), a także słupki hektometryczne używane do oznaczenia kilometrów na konkretnej trasie. Oto kilka przykładów określenia miejsca popełnienia wykroczenia:

- ...w Słupsku przy ul. Wolności nr 11 w mieszkaniu nr 6...,
- ...w Słupsku przy ul. Kołłątaja nr 25 w markecie Kaufland...,
- ...w Słupsku w Parku Kultury i Wypoczynku przy ul. Rybackiej na wysokości fontanny...,
- ...w miejscowości Głobino koło Słupska na wysokości szkoły podstawowej...,
-w miejscowości Bierkowo gminy słupskiej...,
- ...na trasie Bruskowo Małe – Bruskowo Wielkie w pobliżu Wierzbęcina...,
- ...na drodze nr 210 w pobliżu miejscowości Głobino przy zjeździe z obwodnicy słupskiej...

Istotnym elementem zarzutu jest **opis czynu**. Musi być określony w sposób zwięzły, przy użyciu jednoznacznych określeń, łączyć opis zachowania sprawcy w powiązaniu z ustawowymi znamionami określonymi w naruszonym przepisie, np.

- ...będąc w stanie po użyciu alkoholu (I. 0,12 mg/dcm³, II 0,14 mg/dcm³), prowadził samochód osobowy marki Ford Mondeo nr rej. GD13131,
- ...poprzez uruchomienie ręcznej syreny alarmowej...,
- ...głośno śpiewając...

W opisie tym powinno znaleźć się też określenie karalnej formy stadialnej lub zjawiskowej (nie tylko dokonania i sprawstwa), którą swym zachowaniem wypełnił sprawca wykroczenia, np.:

- ...usiłował dokonać kradzieży...,

²⁵² Zob. A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2012, s. 68, 69.

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

- ...działając wspólnie i w porozumieniu z Janem Płotką dokonał kradzieży...

Nie wszystkie elementy zarzutu będą obligatoryjnie występować w konstrukcji każdej konkluzji.

Skutek, będący efektem zachowania się sprawcy, jest wymaganym elementem konkluzji w przypadku wykroczeń materialnych. Przy kwalifikacji czynu z art. 51 k.w. wymagane jest wpisanie w treść zarzutu skutku, np.:

- ...uszkodził...,
- ...wywołał zgorzenie...,
- ...zakłócił spoczynek nocny...,
- ...zakłócił porządek publiczny...

W przypadku wykroczeń przeciwko mieniu, w których występuje konkretna szkoda materialna, należy określić ją rodzajowo, ilościowo, jakościowo lub wartościowo, podając w zależności od sytuacji nazwę przedmiotów, ich ilość, wagę, pojemność, klasę, jakość, gatunek, długość i łączną wartość, np.:

- ...dokonał uszkodzenia dwóch drewnianych szczebli w płocie o wartości 78 zł...,
- ...dokonał kradzieży jednego koszyka brzoskwiń o wadze 1 kg i wartości 5,99 zł...

W przypadku gdy przedmiotem czynu będzie większa ilość rzeczy, należy wskazać rzecz najbardziej charakterystyczną ze względu na cenę czy ilość, a pozostałe wskazać uogólnionym zapisem, np.:

- ...dokonał kradzieży dwóch butelek czerwonego wina marki Wampir o pojemności 0,7 l każda i łącznej wartości 10 zł...,
- ...dokonała kradzieży jednego słoika kawy rozpuszczalnej Mokka o wadze 200 g i innych artykułów spożywczych o łącznej wartości 53, 77 zł...

Jeżeli czyn będący wykroczeniem godzi w dobra indywidualne, w konkluzji należy określić pokrzywdzonego. Określenie to następuje poprzez wskazanie imienia i nazwiska, jeżeli pokrzywdzonym jest osoba fizyczna, a w przypadku pokrzywdzonego będącego instytucją należy wskazać jej nazwę i siedzibę, np.:

- ...działając na szkodę Tadeusza Klocka,
- ...na szkodę Urzędu Morskiego w Słupsku.

Pokrzywdzony nie występuje, gdy norma prawna chroni interes ogólny i czyn z istoty swej nie godzi w żadne dobra indywidualne²⁵³.

Kwalifikacja prawna stanowi wskazanie przepisu materialnego prawa wykroczeń, pod który czyn będący wykroczeniem podpada. Musi ściśle odpowiadać stanowi faktycznemu wskazanemu w konkluzji, co oznacza, że musi być poparta zebraniem materiałem dowodowym. W przypadku gdy czyn narusza znamiona opisane w dyspozycji konkretnego przepisu, po analizie ustawowych znamion, z reguły nie będzie problemu z określeniem kwalifikacji prawnej. Wy-

²⁵³ Zob. szczerzej: T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o...*, dz. cyt., s. 160. Wzory przykładowych konkluzji do wniosku o ukaranie przedstawione są w opracowaniu P. Cekała, A. Gołąbek, M. Kalinowski, D. Przypolska, *Wzory zarzutów do wybranych kategorii wykroczeń*, Słupsk 2013, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, według stanu na 15 września 2013 r.

Temat nr 1. Czynności wyjaśniające

starczające będzie wpisanie w kwalifikacji naruszonego przepisu (np. art. 87 § 1 k.w.). Nie zawsze jednak będzie wystarczało wskazanie przepisu kodeksu wykroczeń czy ustawy szczególnej zawierającej przepisy karne. Niektóre przepisy mają charakter blankietowy, a więc odsyłający w swej konstrukcji do innych przepisów, co powoduje, że niezbędne jest wskazanie szczegółowego przepisu, którego naruszenie uzasadnia uznanie, że naruszony został przepis blankietowy²⁵⁴. Na przykład w razie postawienia zarzutu kierowania motocyklem przez kierującego, który naruszył obowiązek używania w czasie jazdy kasku ochronnego, nie wystarczy wskazanie w kwalifikacji tylko art. 97 k.w. Należy także wskazać art. 40 ust. 1 *Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym*. Kwalifikacja będzie wyglądała w sposób następujący: art. 97 k.w. w zw. z art. 40 ust. 1 *Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym*. Należy pamiętać, że w przypadku przywoływania w kwalifikacji prawnej przepisów ustaw szczególnych należy wskazać pełną nazwę ustawy wraz z publikatorem, np.: art. 43¹ ust. 1 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*.

W kwalifikacji karalnych form stadialnych i zjawiskowych (z wyjątkiem dokonania i współsprawstwa) w kwalifikacji należy naruszony przepis poprzedzić przepisem określającym tę formę, np.: usiłowanie – art. 11 § 1 k.w. w zw. z art. 119 § 1 k.w., pomocnictwo – art. 12 k.w. w zw. z art. 51 § 1 k.w.

W przypadku zbiegu przepisów ustawy w kwalifikacji wpisujemy naruszone jednym czynem przepisy połączone spójnikiem „i” z przywołaniem art. 9 § 1 k.w., np. art. 87 § 1 k.w. i art. 95 k.w. w zw. z art. 9 § 1 k.w.

TEMAT NR 2.

POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE

W myśl postanowień art. 2 § 1 k.p.w. orzekanie następuje w postępowaniu zwyczajnym, przyspieszonym i nakazowym. W wypadkach wskazanych w ustawie i na zasadach w niej określonych uprawniony do tego organ może nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego. Orzekanie w postępowaniu zwyczajnym następuje wówczas, gdy brak podstaw do rozpoznania sprawy w postępowaniu przyspieszonym albo nakazowym.

²⁵⁴ Zob. J. Lewiński, *Kodeks postępowania w sprawach...*, dz. cyt., s. 189.

ZAGADNIENIE NR 1.

POSTĘPOWANIE PRZYSPIESZONE I NAKAZOWE

POSTĘPOWANIE PRZYSPIESZONE

Postępowanie przyspieszone określone jest w rozdziale XV kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Jego istota oparta jest przede wszystkim na zasadzie szybkości i ekonomiki postępowania. Sprowadza się do zastosowania odstępstw i uproszczonych procedur względem postępowania zwyczajnego w celu szybkiej reakcji na szczególnie uciążliwe wykroczenia lub doprowadzenia do ukarania sprawców mających szczególne cechy mogące utrudnić bądź uniemożliwić rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym. Niemniej jednak szkielet postępowania przyspieszonego jest oparty na postępowaniu zwyczajnym.

Przesłanki zastosowania tego postępowania określone są w art. 90 k.p.w., gdzie w § 1 i 2 wskazują zakres podmiotowy, a w § 3 i 4 zakres przedmiotowy.

Postępowanie przyspieszone w zakresie podmiotowym stosuje się do osób:

- a) nie mających stałego miejsca zamieszkania lub miejsca stałego pobytu, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione,
- b) przebywających jedynie czasowo na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione.

Postępowanie przyspieszone w zakresie przedmiotowym stosować będziemy:

- a) wobec sprawców wykroczeń popełnionych w związku z imprezą masową, określoną w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych:
 - przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, określonych w art. 50, 51 i 52a k.w.,
 - przeciwko mieniu i urządzeniom użytku publicznego, określonych w art. 124 i 143 k.w.,
- b) gdy ustawa tak stanowi. Postępowanie przyspieszone w tym przypadku jest przewidziane w przez art. 63 *Ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych* i dotyczy wykroczeń z tej ustawy określonych w art. od 54 do 57a.

Należy pamiętać, że w postępowaniu przyspieszonym orzeka się tylko wówczas, gdy sprawca został ujęty na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia i niezwłocznie doprowadzono go do sądu (art. 90 § 1 k.p.w.).

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia w art. 90 § 5 przewiduje przesłankę negatywną postępowania przyspieszonego. Nie stosuje się tego postępowania wobec osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych.

W celu zapewnienia prawidłowego toku postępowania przyspieszonego ustawodawca w art. 91 k.p.w. dał Policji (innym organom, którym szczególnie

ustawy powierzają zadania w zakresie ochrony porządku lub bezpieczeństwa publicznego) możliwość zatrzymania i doprowadzenia do sądu sprawcy wykroczenia, wobec którego dopuszczalne jest zastosowanie postępowania przyspieszonego, w wypadku schwytania go na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem. Zatrzymanego doprowadza się do sądu nie później niż przed upływem 48 godzin od chwili faktycznego zatrzymania, bez względu na występujące okoliczności w sprawie, np. uprzednie doprowadzenie do wytrzeźwienia²⁵⁵.

Policja (inny uprawniony organ) może odstąpić od przymusowego doprowadzenia sprawcy do sądu, jeżeli zostanie zapewnione uczestniczenie przez sprawcę we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć, w szczególności możliwość złożenia przez niego wyjaśnień przy użyciu urządzeń technicznych pozwalających na przeprowadzenie tych czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Można odstąpić od zatrzymania i przymusowego doprowadzenia sprawcy do sądu. Należy jednak zobowiązać go do stawienia się w sądzie w wyznaczonym czasie i miejscu ze skutkami wezwania, o których mowa w art. 71 § 4 k.p.w. Wydanego wówczas pod nieobecność obwinionego wyroku nie uważa się za odczynny. W wypadku odstąpienia od zatrzymania sprawcy Policja i Straż Graniczna mogą zatrzymać mu paszport lub inny dokument uprawniający do przekroczenia granicy, który wraz z wnioskiem o ukaranie przekazują sądowi. Zwrotu dokumentu dokonuje sąd, nie później niż przy wydaniu orzeczenia albo z chwilą zmiany trybu postępowania. Tryb zatrzymania dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy określa § 86 ust. 5 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji. Zatrzymanie paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy następuje za pokwitowaniem, które nie wymaga wydawania postanowienia o zatrzymaniu rzeczy. Pokwitowanie sporządza się w dwóch egzemplarzach, z których jeden przekazuje się osobie, od której nastąpiło odebranie dokumentu, a drugi, wraz z zatrzymanym dokumentem, dołącza do materiałów czynności wyjaśniających i wraz z wnioskiem o ukaranie przekazuje do sądu. Zwrotu zatrzymanego dokumentu dokonuje sąd. Wzór formularza pokwitowania zatrzymania paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy określa załącznik nr 7 do ww. zarządzenia.

Inne uproszczenia względem procedury postępowania zwyczajnego i przyspieszonego wskazuje art. 92 § 1 k.p.w. W postępowaniu przyspieszonym, z zastrzeżeniem art. 92a k.p.w.:

- wniosek o ukaranie może ograniczyć się do wymogów wskazanych w art. 57 § 2 i § 3 pkt 1 i 3 k.p.w.; może też być złożony ustnie do protokołu,
- sąd bez zbędnej zwłoki przystępuje do rozpoznania sprawy, zaznaczając w protokole, że prowadzi ją w trybie przyspieszonym oraz odnotowując godzinę doprowadzenia obwinionego,

²⁵⁵ Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności..., dz. cyt., § 90.

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

- sąd zobowiązuje obwinionego do pozostania do dyspozycji sądu do zakończenia rozprawy pod rygorem wydania orzeczenia pod jego nieobecność; tak wydany wyrok nie uważa się za zaoczny,
- w razie przerwania rozprawy na okres dłuższy niż 3 dni sprawę rozpoznaje się w postępowaniu zwyczajnym,
- w razie wydania wyroku pod nieobecność obwinionego w wypadkach, o których mowa w pkt 3 albo w art. 91 § 3 k.p.w., uzasadnienie wyroku sporządza się z urzędu, w pozostałych wypadkach uzasadnienie wyroku sporządza się tylko na wniosek strony złożony ustnie do protokołu rozprawy bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku,
- termin do wniesienia środka odwoławczego wynosi 3 dni od daty ogłoszenia rozstrzygnięcia, gdy uzasadnienie sporządza się z urzędu, a w pozostałych przypadkach – 3 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem,
- sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę najpóźniej w ciągu miesiąca od daty jej wpływu do tego sądu.

Sąd sporządza uzasadnienie w terminie 3 dni od daty ogłoszenia wyroku.

W razie ustalenia, że brak warunków uzasadniających prowadzenie sprawy w trybie przyspieszonym:

- prezes sądu przed wszczęciem postępowania zwraca oskarżycielowi wniosek o ukaranie do uzupełnienia braków formalnych, gdy wniosek ten ograniczał się do wymogów wskazanych w § 1 pkt 1, jeżeli jednak wniosek o ukaranie odpowiada wymogom określonym w art. 57 § 2–4 k.p.w., rozpoznaje się go w postępowaniu zwyczajnym,
- sąd wydaje postanowienie o zmianie trybu na zwyczajny, gdy brak podstaw do prowadzenia postępowania przyspieszonego ustalono po wszczęciu postępowania.

W przypadku zastosowania instytucji przewidzianej w art. 91 § 2a k.p.w. odstąpienia od przymusowego doprowadzenia sprawcy do sądu:

- wniosek o ukaranie nie może być złożony ustnie do protokołu,
- we wszystkich czynnościach sądowych przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość, bierze udział w miejscu przebywania sprawcy referendarz sądowy lub asystent sędziego zatrudniony w sądzie, w którego okręgu przebywa sprawca,
- jeżeli został ustanowiony obrońca lub wezwano tłumacza, uczestniczą oni w czynnościach sądowych przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość, w miejscu przebywania sprawcy,
- prezes sądu lub sąd, w sposób wskazany w art. 137 k.p.k., zawiadamia obwinionego o doręczeniu wniosku o ukaranie; obwinionemu doręcza się za pokwitowaniem przez funkcjonariusza organu, o którym mowa w art. 91 § 2 k.p.w., odpis wniosku o ukaranie oraz udostępnia się kopie wszystkich dokumentów materiału dowodowego przekazywanych do sądu,

Temat nr 2. Postępowania szczególne

- art. 517ea k.p.k. stosuje się odpowiednio; świadków i biegłych można także przesłuchać z zastosowaniem art. 177 § 1a k.p.k.,
- w razie zarządzenia przerwy w rozprawie lub zmiany trybu postępowania w dalszym postępowaniu nie stosuje się w stosunku do obwinionego sposobu uczestniczenia w czynnościach sądowych przewidzianego w art. 91 § 2a k.p.w.; termin rozpoznania sprawy przed sądem należy tak ustalić, aby umożliwić osobiste uczestniczenie w niej obwinionego.

Na szczególną uwagę w postępowaniu przyspieszonym zasługuje instytucja natychmiastowej wykonalności kary. Jeżeli ukarany jest osobą przebywającą czasowo na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub osobą nie mającą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stałego miejsca zamieszkania lub miejsca stałego pobytu, sąd może orzec natychmiastową wykonalność wyroku skazującego (art. 82 § 4 k.p.w.). Warunkiem zastosowania klauzuli jest uzasadniona obawa, że wykonanie wyroku będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione. Orzeczenie takie podlega wykonaniu od momentu wydania.

Wydając orzeczenie o natychmiastowej wykonalności wyroku, sąd:

- zarządza natychmiastowe osadzenie w zakładzie karnym skazanego na karę aresztu,
- zarządza zastępczą karę aresztu wobec skazanego na grzywnę.

W celu zabezpieczenia wykonania orzeczenia sąd zarządza zatrzymanie paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy. Znajomość tego zagadnienia ma istotne znaczenie dla policjantów będących oskarżycielami publicznymi.

POSTĘPOWANIE NAKAZOWE

Kolejnym postępowaniem szczególnym w sprawach o wykroczenia jest postępowanie nakazowe, które zostało określone w rozdziale XVI kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Warunki dopuszczalności postępowania nakazowego są określone w art. 93 k.p.w.

Sąd na posiedzeniu może wydać wyrok nakazowy w sprawach o wykroczenia, w których wystarczające jest wymierzenie nagany, grzywny albo kary ograniczenia wolności. Sąd orzeka w tym przypadku bez udziału stron. Orzekanie w postępowaniu nakazowym może nastąpić, jeżeli okoliczności czynu i wina obwinionego nie budzą wątpliwości. Dlatego istotne jest, aby materiał dowodowy zgromadzony w trakcie czynności wyjaśniających i załączony do wniosku o ukaranie jednoznacznie wskazywał na sprawcę wykroczenia i świadczył o jego winie. Wydając wyrok nakazowy, sąd uznaje za ujawnione dowody dołączone do wniosku o ukaranie.

W myśl art. 504 k.p.k. recypowanego na grunt procesowego prawa wykroczeń przez art. 94 § 1 k.p.w. wyrok nakazowy powinien zawierać:

- oznaczenie sądu i sędziego, który go wydał,
- datę wydania wyroku,
- imię i nazwisko oraz inne dane określające tożsamość oskarżonego,

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

- dokładne określenie czynu przypisanego przez sąd oskarżonemu, ze wskazaniem zastosowanych przepisów ustawy karnej,
- wymiar kary i inne niezbędne rozstrzygnięcia.

Wyrokiem nakazowym można orzec również środek karny. Wyrok nakazowy może nie zawierać uzasadnienia.

Oskarżonemu i oskarżycielowi przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu do sądu, który wydał wyrok nakazowy.

Postępowanie nakazowe jest niedopuszczalne, jeżeli zachodzą okoliczności określone w art. 21 § 1 k.p.w., tj. konieczności zastosowania tzw. obrony obligatoryjnej, występującej w przypadku, gdy sprawcą wykroczenia jest osoba głucha, niema lub niewidoma lub zachodzi uzasadniona wątpliwość co do poczynałości sprawcy wykroczenia.

ZAGADNIENIE NR 2. POSTĘPOWANIE MANDATOWE

Postępowanie mandatowe jest szczególnym postępowaniem o charakterze zastępczym wobec postępowania o wykroczenie prowadzonego przed sądem. Jest podejmowane przez Policję (inny uprawniony organ) jako organ pozasądowy. Postępowanie to jest najbardziej uproszczoną, a przez to najbardziej odformalizowaną postacią postępowania w sprawach o wykroczenia opartą na zasadzie szybkości i ekonomiki postępowania. Pozwala załatwić sprawę od ręki w przypadku popełnienia przez sprawcę drobnego wykroczenia, ujawnionego przez Policję lub inny uprawniony organ²⁵⁶. W każdym przypadku jest ono uzależnione od woli sprawcy wykroczenia. Postępowanie mandatowe ma zastosowanie w sytuacji, gdy wystarczającą reakcją ze strony uprawnionych organów jest zastosowanie grzywny w wysokości od 20 do 500 zł, a w przypadku zbiegu przepisów ustawy do 1.000 zł. Ponadto, w przypadku naruszeń przestrzegania obowiązków lub warunków przewozu drogowego wymienionych w załączniku nr 1 i 2 do *Ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym* można nałożyć grzywnę w wysokości do 2.000 zł, a w razie popełnienia wykroczeń z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (z wyjątkiem wykroczenia z art. 57), można nałożyć mandat karny w wysokości 2.000 zł.

Szczególnymi warunkami dopuszczalności postępowania mandatowego są:

- schwytanie sprawcy na gorącym uczynku popełnienia lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia (art. 97 § 1 pkt 1 k.p.w.),
- stwierdzenie popełnienia wykroczenia naocznie pod nieobecność sprawcy, a nie zachodzi wątpliwość co do sprawcy czynu (art. 97 § 1 pkt 2 k.p.w.),

²⁵⁶ Zob. A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i...*, dz. cyt., s. 216.

Temat nr 2. Postępowania szczególne

- stwierdzenie popełnienia wykroczenia za pomocą przyrządu kontrolno-pomiarowego lub urządzenia rejestrującego, a sprawca nie został schwytany na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem, i nie zachodzi wątpliwość co do sprawcy czynu (art. 97 § 1 pkt 3 k.p.w.),

a ponadto stosuje się je, gdy:

- popełniony czyn jest objęty postępowaniem mandatowym, a więc za popełnione wykroczenie może być nałożona grzywna w drodze mandatu karnego,
- sprawca jest objęty postępowaniem mandatowym, tj. ma ukończone 17 lat, jest poczytalny w chwili popełnienia czynu i ukarania, nie korzysta z immunitetów zakrajowych czy krajowych materialnoprawnych, a także wyraża zgodę na przyjęcie lub zapłacenie mandatu karnego.

Zakazy stosowania postępowania mandatowego określają art. 96 § 2 i art. 97 § 2 k.p.w. Nie można nałożyć mandatu karnego w przypadku, gdy:

- za wykroczenie należałoby orzec środek karny,
- wystąpi zbieg przestępstwa z wykroczeniem,
- sprawca jednym czynem naruszył dwa lub więcej przepisów ustawy (zbieg przepisów ustawy określony w art. 9 § 1 k.w.) i chociażby na jeden z nich nie może być nałożona grzywna w drodze mandatu karnego,
- sprawca wykroczenia odmówił przyjęcia mandatu karnego.

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia przewiduje **trzy rodzaje mandatów karnych**:

- tzw. gotówkowy, wydawany ukaranemu po uiszczeniu grzywny bezpośrednio funkcjonariuszowi, który ją nałożył,
- kredytowany, wydawany ukaranemu za pokwitowaniem odbioru,
- zaoczny.

Mandatem karnym gotówkowym może być nałożona grzywna jedynie wobec osoby czasowo przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub niemającej stałego miejsca zamieszkania albo pobytu. Mandat taki staje się prawomocny z chwilą uiszczenia grzywny funkcjonariuszowi, który ją nałożył. Do kategorii osób, które mogą być ukarane tym mandatem, należy zaliczyć cudzoziemców przebywających czasowo na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (np. turyści, cudzoziemcy przejeżdżający przez Polskę tranzytem), obywateli polskich niemających stałego miejsca zamieszkania lub pobytu (np. bezdomni czy posiadający stałe miejsca pobytu za granicą naszego kraju).

Mandatem karnym kredytowanym może być nałożona grzywna jedynie wobec osoby innej niż ww. Mandat powinien zawierać pouczenie o obowiązku uiszczenia grzywny w terminie 7 dni od daty przyjęcia mandatu oraz o skutkach nieuiszczenia grzywny w terminie. Staje się on prawomocny z chwilą pokwitowania jego odbioru przez ukaranego. W tej kategorii osób będą osoby mające stałe miejsce zamieszkania lub pobytu na terytorium Polski – obywatele polscy i cudzoziemcy mający stałe miejsce zamieszkania lub pobytu w naszym kraju.

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

Mandatem karnym zaocznym można nałożyć grzywnę w razie stwierdzenia wykroczenia, którego sprawcy nie zastano na miejscu jego popełnienia, gdy nie zachodzi wątpliwość co do osoby tego sprawcy. Mandat taki pozostawia się wówczas w takim miejscu, aby sprawca mógł go niezwłocznie odebrać. Może on być nałożony np. w przypadku parkowania pojazdu w miejscu niedozwolonym, gdy funkcjonariusz Policji widział odchodzącego od samochodu kierującego tym pojazdem, lub w sytuacji, gdy znanego policjantowi dozorca nieruchomości, który wbrew obowiązkowi nie utrzymuje w należyłym stanie sanitarnym nieruchomości, nie zastano na miejscu.

Granice wysokości grzywny nakładanej w drodze mandatu karnego określają art. 96 § 1–1b k.p.w. i art. 24 § 1 k.w. Zawiera się ona w przedziale od 20 do 500 zł, a w przypadku zbiegu przepisów ustawy do 1.000 zł. W razie naruszeń przestrzegania obowiązków lub warunków przewozu drogowego wymienionych w załączniku nr 1 i 2 do *Ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym*, w których oskarżycielem publicznym jest właściwy organ Inspekcji Transportu Drogowego lub Policji – można nałożyć grzywnę w wysokości do 2.000 zł (art. 96 § 1a pkt 2 k.p.w.). W razie popełnienia jednego z wykroczeń określonych w art. 54–56 i art. 57a *Ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych* można nałożyć grzywnę w wysokości 2.000 zł (art. 96 § 1aa k.p.w.). W sprawach, w których oskarżycielem publicznym jest organ Państwowej Inspekcji Pracy, można nałożyć grzywnę w wysokości do 2.000 zł, a nawet do 5.000 zł (art. 96 § 1a i 1b k.p.w.).

Na wysokość grzywny nałożonej w drodze mandatu karnego wpływają jeszcze inne czynniki. Pierwszym z nich jest wysokość grzywny przewidziana w konkretnym przepisie karnym. Jeżeli jest ona niższa od tej przewidzianej w art. 96 § 1 k.p.w. (500 zł), to ona będzie tą maksymalną granicą wysokości grzywny. Taką sytuację ustawodawca określił m.in. w art. 55 k.w. – kąpiel w miejscu niedozwolonym, art. 64 k.w. – nieoznakowanie nieruchomości, nieoświetlenie tabliczki z numerem nieruchomości, art. 77 k.w. – nieostrożność przy trzymaniu zwierząt, art. 79 § 1 k.w. – zaniechanie oświetlenia miejsc dostępnych dla publiczności czy art. 123 k.w. – kradzież ogrodowa. Górna granica grzywny w przypadku popełnienia tych wykroczeń wynosi 250 zł.

Ograniczenia wysokości grzywny wynikają też z wydanego na podstawie art. 95 § 6 k.p.w. *Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie wysokości grzywien nakładanych w drodze mandatów karnych za wybrane rodzaje wykroczeń*²⁵⁷, gdzie w załączniku, potocznie zwanym taryfikatorem, określono wysokości grzywien nakładanych na sprawców za niektóre rodzaje wykroczeń. Pewne kontrowersje związane z nakładaniem grzywny na podstawie taryfikatora wywołuje fakt sztywnego określenia kwot grzywien w przypadku części wykroczeń.

²⁵⁷ *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie wysokości grzywien nakładanych w drodze mandatów karnych za wybrane rodzaje wykroczeń* (Dz.U. Nr 208, poz. 2023 z późn. zm.).

Temat nr 2. Postępowania szczególne

Ustalając wysokość grzywny, obok wyżej wymienionych okoliczności należy uwzględnić w miarę możliwości dyrektywy wymiaru kary określone w art. 24 § 3 i art. 33 § 1–4 k.w. Kierowane są one do organów orzekających w sprawach o wykroczenia, a więc przede wszystkim do sądów, a nie Policji czy innych organów uprawnionych do karania mandatami karnymi, które organami orzekającymi nie są. Jednak trudno sobie wyobrazić sytuację, w której policjant podejmuje decyzję o ukaraniu mandatem karnym, a więc karą grzywny, nie uwzględniając okoliczności wymienionych w art. 24 § 3 k.w. czy nie stosując się do ogólnych dyrektyw wymiaru kary oraz okoliczności łagodzących i obciążających, wpływających na wymiar kary, wskazanych w art. 33 § 3 i 4 k.w. Na uwzględnienie tych dyrektyw wskazuje § 95 ust. 3 pkt 3 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji.

W przypadku konieczności ukarania sprawcy wykroczenia, który dopuścił się dwóch lub więcej wykroczeń stanowiących odrębne czyny, za każdy z tych czynów policjant powinien nałożyć grzywnę w drodze odrębnych mandatów karnych. Suma grzywien nałożonych tymi mandatami może przekroczyć kwotę 1.000 zł²⁵⁸.

Przed nałożeniem grzywny w drodze mandatu karnego można przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności wyjaśniające. Będą to takie czynności, które są niezbędne i konieczne do tego, aby nałożyć mandat karny. Czynności te powinny być podjęte niezwłocznie po ujawnieniu wykroczenia.

W przypadku schwytania sprawcy wykroczenia na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia ukaranie mandatem karnym nie może nastąpić po upływie 14 dni od daty ujawnienia wykroczenia. Jeżeli popełnienie wykroczenia stwierdzono naocznie pod nieobecność sprawcy, a nie ma wątpliwości co do jego osoby, nałożenie grzywny w drodze mandatu nie może nastąpić po upływie 90 dni. W przypadku ujawnienia wykroczenia za pomocą przyrządu kontrolno-pomiarowego lub urządzenia rejestrującego, a sprawca nie został schwytany na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem i gdy nie zachodzi wątpliwość co do osoby sprawcy czynu, nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego nie może nastąpić po upływie 180 dni od daty ujawnienia czynu. Termin 180-dniowy na przeprowadzenie czynności wyjaśniających, w przypadku wykroczeń zarejestrowanych za pomocą urządzenia rejestrującego, jest liczony od chwili odczytu z tego urządzenia. Policjant dokonujący odczytu umieszcza datę odczytu na zdjęciu. Odczyt z urządzenia rejestrującego powinien nastąpić w możliwie najkrótszym czasie od momentu rejestracji wykroczenia²⁵⁹.

W praktyce czynności wyjaśniające przed nałożeniem grzywny w drodze mandatu karnego przeprowadza się zawsze. Tezę tą potwierdza zakres niektórych czynności, jakie w myśl § 94 zarządzenia nr 323 komendanta głównego

²⁵⁸ Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności..., dz. cyt., § 95 ust. 2.

²⁵⁹ Tamże, § 93 ust. 5.

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

Policji powinien wykonać policjant przed nałożeniem grzywny w drodze mandatu karnego. Należą do nich m.in.:

- ustalenie okoliczności zdarzenia tak, aby nie było żadnych wątpliwości co do faktu popełnienia wykroczenia, tożsamości osoby sprawcy i jego winy,
- wskazanie sprawcy, na czym polegało jego zachowanie niezgodne z prawem, podanie kwalifikacji prawnej czynu,
- uzyskanie żądania ścigania od osoby uprawnionej w przypadku wykroczeń ściganych na żądanie. Żądanie może być złożone na piśmie albo zgłoszone ustnie do protokołu.

Nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego należy udokumentować w notatniku służbowym zgodnie z zasadami określonymi w *Wytycznych nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencji źródeł wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych*. Istotne jest, aby pamiętać, że wpisy dotyczące poszczególnych czynności powinny być krótkie, rzeczowe i czytelne oraz powinny zawierać dane niezbędne do opracowania innej dokumentacji, w szczególności: czas przyjęcia zgłoszenia, miejsce oraz czas rozpoczęcia i zakończenia poszczególnych czynności, należy odnotować rodzaj mandatu karnego, jego wysokość, serię i numer blankietu mandatu, za jakie wykroczenie mandat nałożono oraz fakt odmowy przyjęcia mandatu karnego, jeżeli sprawca wykroczenia skorzystał z tego prawa, oraz poinformowanie osoby, wobec której podjęto czynność, o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzania czynności określonych w odrębnych przepisach. Zapisując dane sprawcy wykroczenia, oprócz danych dotyczących jego tożsamości należałoby wpisać także dane określone w art. 24 § 3 k.w., tj. okoliczności, które wpływają na wysokość wymiaru kary grzywny. Są to dochody sprawcy, jego warunki osobiste i rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe. W przypadku kiedy sprawca wykroczenia jest ukarany za wykroczenie drogowe podlegające rejestracji w ewidencji kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego, należy także wypełnić kartę rejestracyjną punktów karnych, a w notatniku odnotować dane niezbędne do jej sporządzenia i fakt sporządzenia karty.

W razie odmowy przyjęcia mandatu karnego lub nieuiszczenia w wyznaczonym terminie grzywny nałożonej mandatem zaocznym organ, którego funkcjonariusz nałożył grzywnę, występuje do sądu z wnioskiem o ukaranie. We wniosku tym należy odnotować informację, że obwiniony odmówił przyjęcia mandatu albo nie uiścił grzywny nałożonej mandatem zaocznym, a w miarę możliwości podać także przyczyny odmowy. Kwestię tę reguluje art. 99 k.p.w.

Z odmowy przyjęcia mandatu karnego sporządza się zapis w notatniku służbowym oraz notatkę urzędową. Zapis w notatniku powinien zawierać (oprócz informacji ww.) także informację o skorzystaniu przez sprawcę z prawa do odmowy przyjęcia mandatu karnego oraz dodatkowe dane, które policjant jest w stanie ustalić na miejscu wykonania czynności, a które w późniejszym czasie mogą być przydatne do sporządzenia wniosku o ukaranie. Należy pamię-

tać, że już na miejscu popełnienia wykroczenia zaczynamy realizować cele czynności wyjaśniających określone w art. 54 § 1 k.p.w., a więc ustalamy, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie, i zbieramy dane niezbędne do jego sporządzenia (te, które wskazuje art. 57 k.p.w.).

Jeżeli na miejscu popełnienia wykroczenia znajduje się osoba podejrzana o popełnienie wykroczenia, wskazane jest poinformowanie jej przy pierwszym wysłuchaniu o obowiązku wynikającym z art. 38 § 2 k.p.w., czyli obowiązku wskazania adresu dla doręczeń w kraju oraz konsekwencji jego niewskazania. Informację o tym należałoby umieścić w treści zapisu w notatniku i notatki urzędowej.

Dane z odmowy przyjęcia mandatu karnego za popełnione wykroczenie (zapisane w notatniku służbowym) powinny być wpisane do notatki urzędowej, która w rozwinięciu powinna zawierać podstawowe i niezbędne informacje z ustaleń poczynionych na miejscu ujawnienia wykroczenia, dotyczących okoliczności samego zdarzenia będącego przedmiotem podejmowanych czynności służbowych, danych i roli uczestników tego zdarzenia oraz czynności, które zostały podjęte bezpośrednio na miejscu. Dlatego też już w notatce powinny być zawarte chronologicznie:

- informacje o zdarzeniu pozwalające określić ustawowe znamiona wykroczenia będącego przedmiotem czynności wyjaśniających, które pozwolą na określenie wstępnej kwalifikacji prawnej czynu,
- jak najpełniejsze dane dotyczące sprawcy wykroczenia, takie jak: dane personalne, dane dotyczące sytuacji zarobkowej, materialnej i rodzinnej oraz dane dotyczące dokumentu tożsamości i innych istotnych dokumentów,
- informacje o zastosowaniu wobec sprawcy postępowania mandatowego, w tym: o rodzaju mandatu, wysokości grzywny nakładanej w drodze mandatu karnego, pouczeniu o prawie odmowy przyjęcia mandatu i jego skutkach, skorzystaniu przez sprawcę wykroczenia z przysługującego mu prawa do odmowy przyjęcia mandatu i ewentualnych powodach tej odmowy.

Notatka powinna być napisana w sposób estetyczny i nie powinna zawierać błędów i skreśleń. Należy pamiętać, że dobrze sporządzona notatka urzędowa oraz dokumenty z innych czynności wyjaśniających wykonanych na miejscu popełnienia wykroczenia pozwolą policjantowi z zespołu ds. wykroczeń efektywniej przeprowadzić dalsze czynności wyjaśniające²⁶⁰.

²⁶⁰ D. Sochacki, *Środki oddziaływania wychowawczego. Postępowanie mandatowe. Zasady postępowania i dokumentowania czynności*, Słupsk 2013, www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl, według stanu na 20 września 2013 r.

TEMAT NR 3.

POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM

ZAGADNIENIE NR 1.

DZIELNICOWY JAKO OSKARŻYCIEL PUBLICZNY

W strukturach organizacyjnych jednostek Policji nie ma wyodrębnionego stanowiska oskarżyciela publicznego. Zadanie to z reguły jest powierzane jako dodatkowa funkcja policjantom służb prewencyjnych zajmującym różne stanowiska służbowe. Z reguły są to policjanci zespołów ds. wykroczeń oraz innych komórek organizacyjnych pionu prewencji, powołani do zespołów oskarżycieli publicznych przez organy Policji, które sprawują nad nimi nadzór. Najczęściej stosowaną obecnie praktyką jest wyznaczanie do pełnienia funkcji oskarżyciela publicznego policjantów wykonujących zadania na stanowiskach dzielnicowego. Jednak coraz częściej pojawia się tendencja do powierzania obowiązków oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia funkcjonariuszom pełniącym służbę na stanowiskach kierowniczych komórek ds. prewencji i komendantów komisariatów Policji.

Oczywiście ze względu na wagę tej funkcji, spełnianą w toku postępowania, powinna być ona powierzana policjantom o dużym doświadczeniu zawodowym, którzy sumiennie, z wysokim poczuciem odpowiedzialności i samodzielności wykonują swoje obowiązki służbowe, a przy tym mają cechy indywidualne, predysponujące ich do publicznych wystąpień, takie jak: swoboda wypowiedzi, umiejętność szybkiej analizy sytuacji, trafnego ripostowania wypowiedzi innych uczestników rozprawy, dar przekonywania czy umiejętność rzeczowego przekazywania swoich twierdzeń. Nieodzownym wymogiem jest doskonała znajomość przepisów procesowego i materialnego prawa wykroczeń i osobiste zainteresowanie tą dziedziną działalności służbowej. Funkcjonariusz wypełniający obowiązki oskarżyciela powinien na bieżąco śledzić fachowe wydawnictwa periodyczne, zapoznawać się ze zmianami, jakie następują w materialnym i procesowym prawie wykroczeń oraz procesowym prawie karnym, a także z orzecznictwem sądów, wydawanymi dyrektywami i poleceniami służbowymi w tym zakresie.

Proces przygotowania się policjanta do pełnienia funkcji oskarżyciela publicznego jest dość złożony i wymaga dłuższego czasu.

ZAGADNIENIE NR 2. ROZPRAWA SĄDOWA

Orzekanie w sprawach o wykroczenia w postępowaniu zwyczajnym i przyspieszonym następuje na rozprawie. **Wyróżniamy postępowanie główne, postępowanie odwoławcze (kontrolne) i postępowanie wykonawcze.**

Postępowanie główne (przed sądem pierwszej instancji) polega na rozstrzygnięciu kwestii odpowiedzialności obwinionego za zarzucane mu wykroczenie i następuje na rozprawie. Nad prawidłowym przebiegiem rozprawy nadzór sprawuje sąd. Ma on za zadanie zadbać o właściwy porządek obrad, jak też zgodny z prawem przebieg poszczególnych czynności procesowych. Sprawuje on kierownictwo formalne nad rozprawą. Przebieg rozprawy determinują zasady jawności, pisemności, ustności i bezpośredniości. Podkreślenia wymaga fakt, że utrwalenie przebiegu rozprawy w myśl zasady pisemności jest protokołowane. Zgodnie z art. 37 § 1 k.p.w. protokół spisuje się z każdej czynności mającej istotne znaczenie dla sprawy, a w szczególności z rozprawy i posiedzenia. Natomiast zgodnie z zasadą ustności rozprawy (art. 70 § 1 k.p.w.) sama rozprawa odbywa się ustnie. W myśl tej reguły zeznania czy wyjaśnienia odbywają się ustnie podczas przesłuchania²⁶¹.

Z zasadą ustności ściśle związana jest zasada bezpośredniości. Jest to dyrektywa, według której sąd orzekający powinien zetknąć się ze źródłami i środkami dowodowymi bezpośrednio²⁶². Przejawia się ona np. osobistym przesłuchaniem przez sąd świadków. Z kolei zasada jawności rozprawy oznacza, że odbywa się ona publicznie, co jest przejawem kontroli społecznej nad przebiegiem rozprawy, a jednocześnie kształtuje właściwe postawy społeczne jej uczestników. Jawność rozprawy, o jaką chodzi w art. 70 § 1 k.p.w., to jawność zewnętrzna, a więc dająca możliwość udziału w rozprawie osób, których interesów proces nie dotyka. Inny aspekt zasady jawności to jawność wewnętrzna, jawność wobec stron, która odnosi się w tym przypadku do udziału w rozprawie. W myśl art. 70 § 2 k.p.w. sąd wyłącza jawność całości lub części rozprawy, jeżeli jawność mogłaby obrażać dobre obyczaje, wywołać zakłócenie spokoju publicznego lub gdy ważny interes prywatny tego wymaga. Sąd wyłącza jawność w całości lub części rozprawy także wówczas, gdy ustawa tak stanowi. Taka sytuacja zachodzi, gdy przedmiotem choćby części rozprawy będą wiadomości niejawne o klauzuli tajności „zastrzeżone”, „poufne”, „tajne” i „ściśle tajne” (art. 41 § 5 k.p.w.).

Rozprawa przed sądem składa się z czterech kolejno po sobie występujących faz:

- 1) wstępnej,
- 2) przewodu sądowego (postępowania dowodowego),

²⁶¹ Zob. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o...*, dz. cyt., komentarz do art. 70 k.p.w., s. 301.

²⁶² Zob. A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i...*, dz. cyt., s. 154.

- 3) głosów stron,
- 4) wyrokowania.

Fazę wstępną (art. 71 k.p.w.) rozpoczyna wywołanie sprawy, po czym następuje sprawdzenie stawiennictwa uczestników postępowania. W zależności od stawiennictwa uczestników postępowania oraz ich procesowej aktywności sąd podejmuje wstępne rozstrzygnięcia co do dalszego toku sprawy, np. o odroczeniu rozprawy czy jawności rozprawy lub jej wyłączeniu. Po sprawdzeniu obecności przewodniczący zarządza opuszczenie sali rozpraw przez świadków, natomiast biegli pozostają na sali, jeżeli przewodniczący nie zarządzi inaczej. Pokrzywdzony ma prawo wziąć udział w rozprawie, jeżeli się stawi, i pozostać na sali, choćby miał składać zeznania jako świadek. Należy pamiętać, że w tym wypadku sąd ma obowiązek przesłuchać go w pierwszej kolejności. Jeżeli sąd uzna to za celowe, może zobowiązać pokrzywdzonego do obecności na rozprawie lub jej części.

Fazę przewodu sądowego rozpoczyna odczytanie wniosku o ukaranie przez oskarżyciela publicznego, a w razie jego nieobecności przez protokolanta (art. 72 k.p.w.).

W dalszej kolejności przeprowadzane są poszczególne dowody, których całość jest podstawą rozstrzygnięcia sprawy. Najpierw przeprowadzany jest dowód z wyjaśnień obwinionego. Przewodniczący poucza obwinionego o prawie składania wyjaśnień, odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, po czym pyta go, czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu oraz czy chce złożyć wyjaśnienia i jakie.

Po przesłuchaniu oskarżonego poucza go o prawie zadawania pytań osobom przesłuchiwanym w dalszej kolejności oraz składania wyjaśnień co do każdego dowodu.

W zależności od tego, czy obwiniony przyzna się do winy, czy nie, ukształtowane będzie dalsze postępowanie dowodowe. W myśl art. 369 k.p.k. w zw. z art. 81 k.p.w. dowody na poparcie oskarżenia powinny być w miarę możliwości przeprowadzone przed dowodami służącymi do obrony.

Obwinionemu, świadkom i biegłym po etapie swobodnej wypowiedzi sąd i strony mogą zadawać pytania. Sąd uchyla pytania nieistotne dla sprawy lub sugerujące odpowiedź albo które z innych powodów uznaje za niestosowne (art. 77 k.p.w.).

Wyjątkowo sąd może odstąpić od zasady bezpośredniości i przeprowadzić dowód o charakterze pośrednim polegający np. na odczytaniu protokołów zeznań czy wyjaśnień. Kwestię tę normuje art. 75 k.p.w. Protokoły należy odczytać, jeżeli którakolwiek z obecnych stron o to wnosi. Protokoły zeznań świadków wolno odczytywać również, gdy bezpośrednio przesłuchanie świadka na rozprawie nie jest niezbędne – jeżeli żadna z obecnych stron temu się nie sprzeciwia; sprzeciw strony, której zeznania nie dotyczą, nie stoi na przeszkodzie odczytaniu protokołów. Protokoły można też uznać za ujawnione bez ich odczytywania.

Rozprawa może zostać przerwana na zasadach wskazanych w art. 79 k.p.w. Każdorazowa przerwa w rozprawie nie może trwać dłużej niż 21 dni. W przypadku przekroczenia wskazanego terminu rozprawę uważa się za odroczoną. Artykuł 79 § 2 k.p.w. nakazuje, aby sąd zarządzając przerwę w rozprawie, wskazał czas i miejsce dalszego ciągu rozprawy. Osoby obecne na rozprawie sąd poucza o obowiązku stawiennictwa bez wezwania oraz o konsekwencjach nieusprawiedliwionego niestawiennictwa. Odroczenie rozprawy następuje wówczas, gdy ustawa tak stanowi (patrz np. art. 71 § 2 k.p.w. albo art. 78 k.p.w. zdanie 1).

Jak wynika z recypowanych przez art. 81 k.p.w. przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczących przebiegu rozprawy, należy też pamiętać, że przy przesłuchaniu świadka nie powinni być obecni świadkowie, którzy jeszcze nie zostali przesłuchani, a przewodniczący powinien przedsięwziąć środki zapobiegające porozumiewaniu się osób przesłuchanych z osobami, które jeszcze nie zostały przesłuchane. Przewodniczący może wydać zarządzenie uniemożliwiające obwinionemu wydalenie się z sądu przed zakończeniem rozprawy. Jeżeli obwiniony uprzednio upomniany przez przewodniczącego nadal zachowuje się w sposób zakłócający porządek rozprawy lub godzący w powagę sądu, przewodniczący może wydaląc go na pewien czas z sali rozprawy. Po zezwoleniu na powrót do sali niezwłocznie informuje obwinionego o przebiegu rozprawy w czasie jego nieobecności oraz umożliwia mu złożenie wyjaśnień co do przeprowadzonych w czasie jego nieobecności dowodów.

Jeżeli w toku rozprawy okaże się, że nie wychodząc poza granice oskarżenia, można czyn zakwalifikować według innego przepisu prawnego, sąd uprzedza o tym obecne na rozprawie strony. Na wniosek obwinionego sąd może przerwać rozprawę w celu umożliwienia mu przygotowania się do obrony.

Po przeprowadzeniu dowodów dopuszczonych w sprawie przewodniczący zapytuje strony, czy wnoszą o uzupełnienie postępowania dowodowego. Jeżeli żadna ze stron nie wnosi o jego uzupełnienie, zamyka przewód sądowy.

Faza głosów stron – głosy stron to kolejna, po przewodzie sądowym, faza rozprawy, która przebiega według art. 406 k.p.k. recypowanego przez art. 81 k.p.w. Jako pierwszy powinien przemawiać oskarżyciel publiczny, następnie przedstawiciel oskarżyciela posiłkowego i sam ten oskarżyciel oraz obrońca obwinionego i sam obwiniony; jeżeli przy tym oskarżyciel ponownie zabiera głos, należy udzielić też prawa do repliki obwinionemu i jego obrońcy.

Ze względu na możliwą nieobecność stron, gdyż stawiennictwo ich co do zasady nie jest obowiązkowe (zob. art. 71 k.p.w.), niewykluczone jest faktyczne ograniczenie głosów stron, a nawet w skrajnych wypadkach brak tej fazy rozprawy.

Faza wyrokowania – to ostatnia faza rozprawy. Polega na rozstrzygnięciu przez sąd kwestii winy lub niewinności obwinionego i wysokości kary w przypadku uznania winy. W myśl recypowanego art. 410 k.p.k. podstawę wyroku może stanowić tylko całokształt okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej. Wyrok powinien być sporządzony na piśmie i ogłoszony publicznie.

Szczegółowe uregulowania dotyczące wyrokowania zawarte są w art. 82 k.p.w. i recypowanych przez ten artykuł przepisach kodeksu postępowania karnego.

Uczestnicy rozprawy bez względu, w jakim charakterze występują, powinni także pamiętać o zasadach zachowania się przed sądem. Gdy sąd wchodzi na salę lub ją opuszcza, wszyscy obecni wstają. Wstaje również każda osoba, do której sąd się zwraca lub która do sądu przemawia, chyba że przewodniczący zwolni ją od tego obowiązku. Funkcjonariusz uczestniczący w rozprawie w charakterze oskarżyciela publicznego lub świadka powinien przemawiać spokojnie, ale dostatecznie głośno, bez zbędnej gestykulacji i afektacji, rzeczowo, ale nie monotennie. Obowiązują go poprawność językowa, logiczna argumentacja, odpowiedni dobór określeń i unikanie zwrotów obcojęzycznych czy trudno zrozumiałych oraz wieloznacznych. Wszystko to w powiązaniu z zewnętrznym wyglądem i umiejętnością zachowania się przed sądem powinno kształtować pozytywną opinię o funkcjonariuszu jako reprezentancie całej Policji.

ZAGADNIENIE NR 3. ŚRODKI ODWOŁAWCZE

W procedurze w sprawach o wykroczenia znane są dwa środki odwoławcze nazywane zwyczajnymi środkami zaskarżania (art. 103 § 1 k.p.w.). Pierwszy z nich to **apelacja**. Przysługuje ona od wyroku sądu pierwszej instancji, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wiąże się to z faktem, że od wyroku nakazowego przysługuje sprzeciw, a nie apelacja.

Termin na wniesienie apelacji, a w postępowaniu nakazowym sprzeciwu, wynosi 7 dni dla postępowania zwyczajnego i nakazowego – od otrzymania wyroku wraz z uzasadnieniem, co nie oznacza, że apelacji lub sprzeciwu nie można złożyć bez otrzymania wyroku z uzasadnieniem. Apelację zgodnie z art. 105 § 1 k.p.w. zawsze wnosi się do sądu w formie pisemnej. Oskarżyciel publiczny, zgodnie z § 80 ust. 1 zdanie 2 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji, może wnieść apelację zarówno na korzyść, jak i niekorzyść obwinionego.

W przypadku wniesienia apelacji od wyroku wydanego w postępowaniu przyspieszonym termin wniesienia apelacji ulega skróceniu i zgodnie z art. 92 § 1 pkt 6 k.p.w. wynosi 3 dni od daty ogłoszenia wyroku, gdy uzasadnienie sporządza się z urzędu, natomiast w pozostałych przypadkach – 3 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem. Terminy do złożenia apelacji i sprzeciwu są terminami zawitymi.

Wymogi formalne, jakie powinna spełniać apelacja, precyzuje zarządzenie nr 323 komendanta głównego Policji w § 81. Apelacja powinna zawierać:

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowana, i sprawy, której dotyczy,
- oznaczenie organu wnoszącego apelację,
- wskazanie podstawy prawnej,
- zarzuty stawiane rozstrzygnięciu,

Temat nr 3. Postępowanie przed sądem

- określenie, czego domaga się oskarżyciel,
- uzasadnienie,
- datę i podpis składającego apelację.

Uzasadnienie apelacji powinno zawierać:

1) uzasadnienie faktyczne:

- opis stanu faktycznego ze wskazaniem treści zaskarżonego rozstrzygnięcia,
- opis toku postępowania,
- wskazanie faktów, które organ Policji uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, oraz przyczyn, z powodu których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej,

2) uzasadnienie prawne:

- wyjaśnienie podstawy prawnej apelacji z przytoczeniem przepisu prawa i zastosowanej przez organ Policji wykładni,
- okoliczności, które organ Policji miał na względzie przy podejmowaniu decyzji o wniesieniu apelacji.

Analogicznie podobnym wymogom formalnym powinien odpowiadać sprzeciw.

Drugim środkiem odwoławczym jest **zażalenie**. Przysługuje ono od postanowień, zarządzeń i innych czynności sądu w przypadkach przewidzianych ustawą. Można je wnieść zarówno na korzyść, jak i niekorzyść obwinionego. Zgodnie z postanowieniami kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia oraz wskazań § 82 ust. 2 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji Policja może wnieść zażalenie na:

- postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania,
- postanowienie o umorzeniu postępowania,
- postanowienie o odmowie przywrócenia terminu,
- zarządzenie o odmowie przyjęcia środka odwoławczego,
- postanowienie o pozostawieniu środka odwoławczego bez rozpoznania,
- zarządzenie o odmowie przyjęcia sprzeciwu od wyroku nakazowego,
- postanowienie uzupełniające wyrok (np. w przypadku nierozstrzygnięcia lub wadliwego rozstrzygnięcia odnośnie do dowodów rzeczowych lub o zaliczeniu na poczet kar lub środków karnych),
- postanowienie o oddaleniu lub pozostawieniu wniosku o wznowienie bez rozpoznania,
- postanowienie o odmowie zwolnienia osób obowiązanych do zachowania tajemnicy służbowej lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek,
- postanowienie w kwestii właściwości sądu,
- postanowienie lub zarządzenie co do sprostowania oczywistych pomyłek pisarskich i rachunkowych oraz obliczenia terminów w orzeczeniu lub zarządzeniu albo w ich uzasadnieniu wydane w pierwszej instancji,
- odmowę przywrócenia terminu zawitego,

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

- postanowienie co do odtworzenia akt sprawy,
- postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania osobie, która złożyła zawiadomienie o popełnieniu wykroczenia, ujawnionemu pokrzywdzonemu oraz organowi, który wniósł wniosek o ukaranie,
- zarządzenie prezesa sądu o odmowie przyjęcia wniosku o uzasadnienie wyroku,
- postanowienie pozostawiające bez rozpoznania przyjęty środek odwoławczy od innego równorzędnego składu sądu odwoławczego, chyba że zostało wydane przez Sąd Najwyższy,
- zarządzenie o odmowie przyjęcia kasacji,
- postanowienie o zabezpieczeniu wydane zarówno w toku czynności wyjaśniających w terminie 7 dni od dokonania tymczasowego zajęcia przedmiotów zagrożonych przepadkiem, jak i na etapie sądowego rozpoznania sprawy, gdy nie dokonano tymczasowego zajęcia,
- postanowienie sądu lub organu nadrzędnego nad tym, który karę nałożył, w razie odmowy uchylenia pieniężnej kary porządkowej,
- postanowienie prezesa sądu odmawiające wszczęcia postępowania w razie stwierdzenia okoliczności wyłączających postępowanie lub wskazanych w art. 61 § 1 k.p.w.,
- postanowienie sądu o umorzeniu postępowania z powodu oddalenia wniosku o wznowienie postępowania przed sądem okręgowym lub pozostawieniu go bez rozpoznania, ale już po wszczęciu postępowania,
- postanowienie uzupełniające wyrok, gdy nie orzeczono lub orzeczono wadliwie o zaliczeniu na poczet kar lub środków karnych okresów, o których mowa w art. 82 § 2 pkt 2 k.p.w., albo odnośnie do dowodów rzeczowych,
- postanowienie dotyczące przeszukania i zatrzymania rzeczy,
- postanowienie o oddaleniu wniosku o wznowienie postępowania przed sądem okręgowym lub pozostawieniu go bez rozpoznania,
- orzeczenie w przedmiocie kosztów procesu,
- postanowienie o zabezpieczeniu,
- postanowienie o przekazaniu sprawy dowódcy wojskowemu.

Termin wnoszenia zażaleń, które podobnie jak apelacje wnosi się w formie pisemnej, jest terminem zawitym i wynosi 7 dni od ogłoszenia orzeczenia, a gdy podlega ono doręczeniu – od daty doręczenia. W tej kwestii istnieje jednakże wyjątek określony w art. 92 § 1 pkt 6 k.p.w., który dotyczy postanowienia o umorzeniu postępowania prowadzonego w trybie przyspieszonym – termin ten wynosi 3 dni od daty ogłoszenia postanowienia.

Zażalenie, w myśl § 83 zarządzenia nr 323 komendanta głównego Policji, powinno odpowiadać takim samym wymogom formalnym, jakie dotyczą apelacji.

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia opowiada się za zasadą względnej niewzruszalności prawomocnych rozstrzygnięć. Prawomocność rozstrzygnięcia następuje wówczas, kiedy od niego nie przysługuje środek odwo-

ławczy. W takim wypadku mamy do czynienia z powagą rzeczy osądzonej, której następstwem jest odmowa wszczęcia postępowania lub jego umorzenia. Przepis art. 15 § 2 k.p.w. pozwala na wzruszenie prawomocnych rozstrzygnięć, ale tylko w trybie i przypadkach określonych w art. 110–112 k.p.w. Czynność ta nosi nazwę **kasacji**.

Uchylenie prawomocnych rozstrzygnięć, unormowane w rozdziale 18 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, może dotyczyć tylko takiego rozstrzygnięcia, które uprawomocniło się i zakończyło postępowanie. Jedynym organem władnym do uchylenia prawomocnego rozstrzygnięcia w trybie art. 110–112 k.p.w. jest Sąd Najwyższy, który działa tylko na wniosek – nigdy z urzędu. Artykuł 110 § 1 k.p.w. określa podmioty mogące złożyć taki wniosek, i są to Prokurator Generalny lub Rzecznik Praw Obywatelskich, w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych także Naczelny Prokurator Wojskowy, a w sprawach naruszenia praw dziecka także Rzecznik Praw Dziecka. Strony zainteresowane kasacją mogą jedynie występować do ww. podmiotów z wnioskiem o rozważenie wystąpienia z nią. Jak wynika z art. 522 k.p.k. w zw. z art. 112 k.p.w., kasację w stosunku do tego samego obwinionego i od tego samego orzeczenia każdy uprawniony podmiot może wnieść tylko raz. Zgodnie z art. 110 § 2 k.p.w. niedopuszczalne jest wniesienie kasacji na niekorzyść obwinionego po upływie 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia.

W myśl art. 535 § 1 k.p.k. kasacja rozpatrywana jest na rozprawie lub na posiedzeniu, w którym nie uczestniczą strony. Po rozpoznaniu sprawy Sąd Najwyższy kasację oddala lub zaskarżone orzeczenie uchyla w całości albo części, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania. Oprócz tego może postępowanie umorzyć, a w przypadku niesłusznego skazania uniewinnia obwinionego. Z chwilą uchylenia wyroku ustaje wykonanie kary, a wykonaną już karę w przypadku późniejszego skazania zalicza się na poczet nowo orzeczonej.

Podstawy kasacyjne zostały określone w art. 111 k.p.w., który mówi o dwóch podstawach prawnych uchylenia prawomocnego rozstrzygnięcia sądu. Pierwszą podstawą wniesienia kasacji mogą być uchybienia wskazane w art. 104 § 1 k.p.w., drugą może stanowić rażące naruszenie prawa materialnego lub procesowego.

BIBLIOGRAFIA

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity: Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Blok nr 5. Postępowania w sprawach o wykroczenia

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jednolity: z 2013 r., poz. 395 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (tekst jednolity: Dz.U. z dnia 1 stycznia 2014 r.).

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie wysokości grzywien nakładanych w drodze mandatów karnych za wybrane rodzaje wykroczeń (Dz.U. Nr 208, poz. 2023 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. Nr 49, poz. 296 z późn. zm.).

Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców (Dz.Urz. Nr 9, poz. 48 z późn. zm.).

Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencji źródeł wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz.Urz. KGP Nr 13, poz. 104 z późn. zm.).

Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz.Urz. KGP, poz. 7 z późn. zm.).

Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (Dz.Urz. KGP, poz. 28).

Banasiak Z., Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie publicznoskargowym w praktyce policyjnej, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 2.

Gostyński Z. (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. 1, Warszawa 2004.

Cekała P., Gołąbek A., Kalinowski M., Przepolska D., Wzory zarzutów do wybranych kategorii wykroczeń, Słupsk 2013, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, według stanu na 15 września 2013 r.

Choromańska A., Porwiesz M., Czynności sprawdzające i czynności niecierpiące zwłoki, Szczytno 2008.

Dziugiel I., Postępowanie przygotowawcze w zarysie, Szczytno 2007.

Grzegorzczak T., Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz, Warszawa 2008.

Bibliografia

Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1 i 2, Warszawa 2011.

Lewiński J., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenie. Komentarz*, Warszawa 2011.

Marek A., *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2012.

Sochacki D., *Środki oddziaływania wychowawczego. Postępowanie mandatowe. Zasady postępowania i dokumentowania czynności*, Słupsk 2013, www.slupsk.szko-lapolicji.gov.pl, według stanu na 20 września 2013 r.

Steinborn S. (red.), *Prawo karne procesowe*, Warszawa 2011.

Wojciechowska I., *Postępowanie przygotowawcze*, Piła 2000.

BLOK NR 6.

POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

TEMAT NR 1.

WSZCZĘCIE I ODMOWA WSZCZĘCIA POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

POSTĘPOWANIE SPRAWDZAJĄCE

Postępowanie sprawdzające (uregulowane treścią art. 307 k.p.k.) – to samodzielny zespół z reguły oficjalnych czynności przedprocesowych, podejmowanych przez organy ścigania przed wszczęciem postępowania przygotowawczego.

Postępowanie sprawdzające leży poza zakresem postępowania przygotowawczego. To stwierdzenie ma ogromne znaczenie, gdyż oznacza, że **nie może być one postrzegane jako jakikolwiek fragment procesu karnego**²⁶³. Podstawą wyjściową do podjęcia decyzji o rozpoczęciu postępowania sprawdzającego są znajdujące się w posiadaniu organu ścigania dane, na tyle niepełne lub budzące wątpliwość, że bez ich uzupełnienia lub sprawdzenia nie można podjąć zasadnej decyzji o wszczęciu postępowania przygotowawczego lub decyzji o odmowie jego wszczęcia albo o odstąpieniu od wszczęcia postępowania przygotowawczego²⁶⁴. Można powiedzieć również, że:

Czynności sprawdzające – to zespół czynności dokonywanych w ramach postępowania sprawdzającego, mających na celu potwierdzenie informacji o popełnieniu przestępstwa zawartych w zawiadomieniach, które dotarły do organów ścigania.

Czynności sprawdzające mogą dotyczyć płaszczyzny merytorycznej, oceny prawnej i problematyki procesowej. Znaczy to, że mogą one służyć temu, by uzyskać odpowiedzi m.in. na pytania: „czy istotnie zdarzenie miało miejsce?”, „czy zaistniały czyn jest przestępstwem?”, „czy nie zachodzą przesłanki warunkujące niedopuszczalność postępowania”²⁶⁵.

Zarówno uzupełnienie danych zawartych w zawiadomieniu, jak i sprawdzenie faktów (czyli postępowanie sprawdzające) są podporządkowane jednemu

²⁶³ J. Kudrelek, I. Wojciechowska, *Postępowanie przygotowawcze, wybrane zagadnienia, orzecznictwo, przykłady*, Szczytno 2008, s. 57.

²⁶⁴ I. Dziugieł, *Postępowanie przygotowawcze w zarysie*, Szczytno 2007, s. 75.

²⁶⁵ S. Steinborn (red.), *Prawo karne procesowe*, Warszawa 2011, s. 158.

celowi, jakim jest ustalenie, czy wszczęcie postępowania przygotowawczego jest faktycznie zasadne i prawnie dopuszczalne²⁶⁶.

W postępowaniu sprawdzającym nie można wykraczać poza ustalenia konieczne do podjęcia decyzji w przedmiocie wszczęcia postępowania przygotowawczego, w szczególności nie można prowadzić działań zmierzających do ustalenia, kto popełnił przestępstwo, i ujęcia jego sprawcy²⁶⁷. W braku przeszkód prawnych postępowanie sprawdzające może przerodzić się w postępowanie w niezbędnym zakresie, prowadzone w oparciu o art. 308 k.p.k. Może mieć to miejsce wówczas, gdy podejrzenie popełnienia przestępstwa zostanie uzasadnione, a zajdzie wypadek niecierpiący zwłoki w kontekście konieczności zabezpieczenia śladów i dowodów.

W kodeksie postępowania karnego czas trwania postępowania sprawdzającego został zakreślony terminem porządkowym 30 dni, który liczony jest od dnia otrzymania zawiadomienia o przestępstwie przez organ, który otrzymał je jako pierwszy. Postępowanie sprawdzające należy przeprowadzić jednak w możliwie najkrótszym czasie. Jeżeli ustalenia pozwalające podjąć merytoryczną decyzję w przedmiocie wszczęcia, dokonane zostały przed upływem 30 dni, to dalsze postępowanie sprawdzające jest niedopuszczalne²⁶⁸. Maksymalny termin czasu trwania postępowania sprawdzającego mającego na celu sprawdzenie informacji własnych organów ścigania, nasuwających przypuszczenie, że popełniono przestępstwo, nie został zakreślony ustawą. Oznacza to, że w takim przypadku takie postępowanie może trwać ponad 30 dni²⁶⁹. Termin 30 dniowy nakładają na nas jednak *Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów*.

Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów
§ 6. W razie potrzeby weryfikowania informacji o przestępstwie uzyskanej z innego źródła niż zawiadomienie o przestępstwie, np. własnych informacji Policji nasuwających przypuszczenie popełnienia przestępstwa, sprawdzeń dokonuje się przede wszystkim poprzez wykonanie odpowiednich czynności operacyjno-rozpoznawczych, w terminach określonych w przepisach regulujących formy i metody wykonywania tych czynności. Należy przy tym dochować terminu określonego w art. 307 § 1 k.p.k. Termin ustalony w art. 307 § 1 k.p.k. ma charakter instrukcyjny, co oznacza, że wszczęcie dochodzenia po upływie trzydziestu dni od przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie będzie skuteczne. Wskazane jest jednak podejmowanie decyzji o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego przed upływem tego terminu, bowiem jeśli zawiadamiający o przestępstwie lub pokrzywdzony ujawniony w trakcie postępowania wyjaśniającego nie otrzymają informacji o decyzji co do wszczęcia postępowania przygotowawczego w ciągu sześciu tygodni od złożenia zawiadomienia – mogą wystąpić z zażaleniem na opieszałość organu ścigania.

²⁶⁶ I. Dziugieł, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 76.

²⁶⁷ L. Pawłoś, *Przyjęcie zawiadomienie o przestępstwie*, Słupsk 2005, s. 42.

²⁶⁸ I. Dziugieł, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 76.

²⁶⁹ J. Kudrelek, I. Wojciechowska, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 58.

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

W postępowaniu sprawdzającym, o którym mowa w art. 307 k.p.k., mogą być ponadto wykonywane w szczególności następujące czynności:

- 1) skierowanie do odpowiedniej instytucji pisemnego żądania udzielenia w wyznaczonym terminie informacji o określonym fakcie lub zdarzeniu,
- 2) przyjęcie od przedstawiciela pokrzywdzonej instytucji lub organu kontroli pisemnych lub ustnych i udokumentowanych w notatce urzędowej uzupełniających informacji,
- 3) zażądanie od zawiadamiającego przedstawienia w wyznaczonym terminie dodatkowych dokumentów albo informacji niezbędnych dla prawidłowej oceny zdarzenia,
- 4) uzyskanie od osoby pokrzywdzonej kopii posiadanej przez tę osobę dokumentacji medycznej, istotnej dla oceny zdarzenia, którego dotyczy zawiadomienie o przestępstwie, w szczególności skierowania do szpitala, innego zakładu opieki zdrowotnej lub osoby udzielającej świadczeń zdrowotnych poza zakładem, skierowania na badania diagnostyczne i konsultacje, zaświadczenia, orzeczenia, opinii lekarskiej, karty przebiegu ciąży oraz karty informacyjnej z leczenia szpitalnego,
- 5) skierowanie do prokuratora wniosku o wystąpienie do odpowiedniego podmiotu leczniczego o udostępnienie dokumentacji medycznej istotnej dla oceny zdarzenia, którego dotyczy zawiadomienie o przestępstwie, w szczególności dokumentacji medycznej indywidualnej, wewnętrznej w postaci historii zdrowia i choroby oraz historii choroby, pod warunkiem że potrzeba dostępu jest związana z celem prowadzonego postępowania,
- 6) skierowanie do właściwej instytucji żądania przeprowadzenia kontroli w określonym zakresie,
- 7) udokumentowanie dla potrzeb postępowania przygotowawczego informacji uzyskanych w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych²⁷⁰.

Czynności w ramach postępowania sprawdzającego dokumentuje się w formie notatek urzędowych z czynności protokołowanych. Dopuszczalne jest jedynie sporządzenie:

- protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie (może to być protokół, o jakim mowa w art. 143 § 1 pkt 1 k.p.k., w art. 304a k.p.k.),
- protokołu przyjęcia wniosku o ściganie,
- protokołu przesłuchania osoby zawiadamiającej w charakterze świadka w celu uzupełnienia danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie.

Działania operacyjnorozpoznawcze należy dokumentować we właściwy dla nich sposób²⁷¹.

Po przeprowadzeniu postępowania sprawdzającego postępowanie przygotowawcze wszczyna się, kiedy zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia

²⁷⁰ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz.Urz. KGP z 2012 r., poz. 7).

²⁷¹ I. Dziugieł, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 76.

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

przestępstwa. W braku podstaw do wszczęcia postępowania przygotowawczego wydaje się postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia (śledztwa). Czynności przeprowadzone w trybie art. 307 k.p.k. mogą zakończyć się tzw. odstąpieniem od wszczęcia postępowania. Odstąpienie może mieć miejsce tylko po sprawdzeniu doniesienia anonimowego lub informacji własnych organów ścigania nasuwających przypuszczenie, że popełniono przestępstwo. „Odstąpienie” jest decyzją, która nie wymaga wydania postanowienia. W razie niedopuszczalności postępowania, zarówno z przyczyn faktycznych, jak i prawnych, należy sporządzić notatkę urzędową relacjonującą przebieg postępowania, która powinna zawierać dane uzasadniające istnienie podstaw do odstąpienia od wszczęcia. Podstawy te są identyczne z podstawami odmowy wszczęcia. Notatkę tę, ewentualnie z innymi materiałami, należy przedłożyć do akceptacji bezpośrednio przełożonemu. Akceptacja pozwala traktować sprawę jako ostatecznie załatwioną. Jedynie w wypadku otrzymania materiałów wyjściowych od prokuratora należy powiadomić go o sposobie zakończenia. Ponadto postępowanie sprawdzające może zakończyć się przekazaniem materiałów sprawy innemu organowi, a także rozpoczęciem czynności w trybie art. 308 k.p.k. albo 17 § 2 k.p.k.²⁷²

W sprawie, w której dokonywano czynności przewidzianych w art. 307 k.p.k., prokurator nie znajduje podstaw do wszczęcia z urzędu postępowania w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe, wydaje postanowienie o odmowie jego wszczęcia. Pokrzywdzonego poucza się o prawie do złożenia aktu oskarżenia, ze wzmianką, że w wypadku wniesienia przez niego prywatnego aktu oskarżenia materiały sprawy zostaną na jego żądanie przesłane sądowi (§ 270 ust. 2 regulaminu prokuratorskiego). Natomiast jeżeli wystąpi ważny interes społeczny, prokurator postępowanie może objąć ściganiem z urzędu. Jeśli w toku prowadzonego postępowania sprawdzającego okaże się, że czyn będący jego przedmiotem stanowi wykroczenie, wydaje się postanowienie o odmowie wszczęcia, chyba że uczyni to prokurator. Dalszy tok postępowania regulują przepisy *Ustawy z dnia 24 sierpnia 2004 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia*.

ZAGADNIENIE NR 2.

ODMOWA WSZCZĘCIA POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Jednym z możliwych sposobów reakcji organów ścigania na zawiadomienie o przestępstwie jest decyzja o odmowie wszczęcia śledztwa albo dochodzenia. Zgodnie z treścią art. 305 k.p.k. niezwłocznie po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie organ powołany do prowadzenia postępowania przygotowawczego obowiązany jest wydać postanowienie o wszczęciu bądź o odmowie wszczęcia śledztwa (odpowiednio również dochodzenia)²⁷³. Przyczyną odmowy wszczęcia

²⁷² Tamże, s. 80.

²⁷³ J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe w postępowaniu przygotowawczym*, Szczytno 2006, s. 58.

postępowania przygotowawczego może być brak podstawy faktycznej do jego wszczęcia (art. 303 k.p.k.), co ma miejsce w razie stwierdzenia niepełnienia czynu albo braku danych uzasadniających podejrzenie jego popełnienia lub wystąpienia jednej z okoliczności prawnych wyłączających postępowanie, tzw. przesłanek procesowych ujemnych, które są wymienione w art. 17 § 1 k.p.k.²⁷⁴ Postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa albo dochodzenia może być wydane tylko wówczas, gdy do organów ścigania wpłynęło zawiadomienie o przestępstwie. Już samo stwierdzenie, że dane zawarte w zawiadomieniu nie pozwalają zasadnie podejrzewać, że popełniono przestępstwo (brak podstawy faktycznej wszczęcia) wystarcza do wydania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia. W takiej sytuacji nie ma już potrzeby badania, czy występują przeszkody formalne.

Wszczęcia postępowania przygotowawczego należy odmówić, gdy równocześnie zaistnieją następujące warunki:

- do organów ścigania wpłynęło oficjalne zawiadomienie o przestępstwie,
- brak podstawy faktycznej do wszczęcia dochodzenia albo śledztwa lub wystąpiły ujemne przesłanki procesowe,
- w sprawie nie wykonano czynności o charakterze procesowym wszczynających postępowanie²⁷⁵.

Należy zaznaczyć, że jeśli w sprawie wykonano jakąkolwiek czynność procesową w trybie art. 308 k.p.k., to taka sytuacja wyklucza zastosowanie instytucji odmowy wszczęcia postępowania karnego, wtedy można je ewentualnie umorzyć.

Decyzja o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia musi mieć formę postanowienia. W przypadku wydania postanowienia o odmowie wszczęcia dochodzenia nie musi ono zawierać uzasadnienia (art. 325e § 1 k.p.k.). Inaczej jest w przypadku wydawania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa. Takie postanowienie uzasadnia się z urzędu. Zgodnie z art. 94 k.p.k. postanowienie powinno zawierać:

- oznaczenie wydającego postanowienie,
- datę wydania,
- wskazanie sprawy oraz kwestii, której postanowienie dotyczy,
- podanie podstawy prawnej,
- uzasadnienie, chyba że ustawa zwalnia od tego wymagania.

Wydaje się co najmniej cztery egzemplarze postanowienia (akta sprawy, akta kontrolne, pokrzywdzony, prokurator). Odrębnym pismem należy powiadomić o odmowie wszczęcia osobę zawiadamiającą, jeżeli nie jest nim pokrzywdzony²⁷⁶.

²⁷⁴ Tamże, s. 58.

²⁷⁵ A. Choromańska, M. Porwisz, *Czynności sprawdzające i czynności niecierpiące zwłoki*, Szczytno 2008, s. 22.

²⁷⁶ J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe w postępowaniu...*, dz. cyt., s. 60.

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

Postępowania sprawdzającego nie przeprowadza się, a prowadzone kończy, wydając postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania, gdy jednoznacznie ustalono, że występuje okoliczność wyłączająca ściganie, wymieniona w art. 17 § 1 k.p.k. (ujemne przesłanki procesowe).

Ponadto okolicznością uzasadniającą odmowę wszczęcia będzie stwierdzenie, że czyn jest wykroczeniem²⁷⁷. Zgodnie z art. 18 § 1 k.p.k., jeżeli czyn stanowi tylko wykroczenie, prokurator odmawiając wszczęcia postępowania lub umarzając je, przekazuje sprawę Policji w celu wystąpienia z wnioskiem o ukaranie do właściwego sądu; prokurator może sam wystąpić z takim wnioskiem.

Jeżeli prokurator dopatruje się w czynie przewinienia dyscyplinarnego albo naruszenia obowiązków służbowych lub zasad współżycia społecznego, może odmawiając wszczęcia postępowania albo umarzając je, zwłaszcza z powodu znikomej szkodliwości społecznej czynu, przekazać sprawę innemu właściwemu organowi²⁷⁸.

Policjant wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, jeżeli:

- okoliczności wskazane w zawiadomieniu lub ustalenia postępowania sprawdzającego nie dają podstawy do wszczęcia. Sprawę przekazuje się prokuratorowi wraz z wnioskiem o zatwierdzenie postanowienia o odmowie wszczęcia,
- w toku postępowania sprawdzającego okaże się, że czyn będący jego przedmiotem stanowi wykroczenie, policjant wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia, chyba że uczyni to prokurator. Dalszy tok postępowania regulują przepisy kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Algorytmy czynności związanych z odmową wszczęcia:

- dokonać analizy zgromadzonego materiału w celu ustalenia, czy występują podstawy do odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego,
- w zależności od oceny sytuacji przeprowadzić postępowanie sprawdzające,
- wydać postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia lub śledztwa,
- w postanowieniu o odmowie śledztwa zawrzeć uzasadnienie, w którym należy przedstawić zdarzenie będące przedmiotem zawiadomienia, wykonane czynności sprawdzające oraz przyczyny odmowy; nie jest wymagane uzasadnienie postanowienia o odmowie wszczęcia dochodzenia (art. 325e § 1 k.p.k.),
- zgromadzone materiały ze wszystkimi egzemplarzami postanowienia o odmowie wszczęcia przekazać wraz z pismem przewodnim do prokuratury z wnioskiem o zatwierdzenie,
- wydanie postanowienia należy odnotować w Rejestrze Odmów Wszczęcia (ROW)²⁷⁹.

²⁷⁷ I. Wojciechowska, *Postępowanie przygotowawcze*, Piła 2000, s. 90.

²⁷⁸ J. Kudrelek, I. Wojciechowska, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 91.

²⁷⁹ J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe w postępowaniu...*, dz. cyt., s. 60.

O odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego zawiadamia się osobę lub instytucję państwową, samorządową lub społeczną, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie oraz ujawnionego pokrzywdzonego (art. 305 § 4 k.p.k.).

Jeżeli osoba lub instytucja, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, nie zostanie w ciągu 6 tygodni powiadomiona o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa, może wnieść zażalenie do prokuratora nadzrędnego albo powołanego do nadzoru nad organem, któremu złożono zawiadomienie (art. 306 § 3 k.p.k.).

ZAGADNIENIE NR 3.

WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Postępowanie przygotowawcze – to samodzielne pierwsze stadium, które rozpoczyna proces karny. Jest to zespół czynności procesowych zmierzających do ustalenia, czy popełniono przestępstwo, ujawnienia i w razie potrzeby ujęcie sprawcy przestępstwa oraz zebranie i zabezpieczenie dowodów dla organu orzekającego. Cele postępowania przygotowawczego szczegółowo określa art. 297 § 1 k.p.k.

Artykuł 303 k.p.k. stanowi, że: „Jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, wydaje się z urzędu lub na skutek zawiadomienia o przestępstwie postanowienie o wszczęciu śledztwa, w którym określa się czyn będący przedmiotem postępowania oraz jego kwalifikację prawną”.

Natomiast art. 305 k.p.k. stwierdza, że niezwłocznie po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie organ powołany do prowadzenia postępowania przygotowawczego obowiązany jest wydać postanowienie o wszczęciu bądź o odmowie wszczęcia śledztwa.

Organy ścigania są zobowiązane do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego o czyn ścigany z urzędu, jeśli ściganie jest prawnie dopuszczalne i faktycznie uzasadnione. Natomiast w sprawach o przestępstwa ścigane na wniosek wszczyna się postępowanie w razie złożenia wniosku przez osobę uprawnioną; postępowanie wówczas toczy się z urzędu (art. 12 § 1 k.p.k.). Jednakże do chwili złożenia wniosku Policja ma obowiązek zabezpieczyć ślady i dowody, które mogłyby ulec utracie (art. 17 § 2 k.p.k.)²⁸⁰.

Wszczęcie postępowania przygotowawczego jest faktycznie zasadne, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, a więc gdy istnieje taki zespół danych, które obiektywnie uprawdopodobniają popełnienie przestępstwa, a subiektywnie rodzą przekonanie organu ścigania, że miało ono miejsce lub że popełnienie jest wysoce prawdopodobne. Powinno ono wynikać z okoliczności przytoczonych w zawiadomieniu o przestępstwie lub z innych źródeł. Użyty przez ustawodawcę termin „uzasadnione podejrzenie”, że popełniono przestępstwo, oznacza wymóg istnienia wysokiego prawdopodobieństwa, iż

²⁸⁰ Tamże, s. 70.

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

miało miejsce naruszenie norm prawa karnego materialnego. Organ ścigania już w momencie wszczęcia postępowania musi wskazać naruszony przepis prawa karnego²⁸¹.

Decyzja o wszczęciu musi mieć formę postanowienia, które należy wydać niezwłocznie (zgodnie z § 137 ust. 2 regulaminu prokuratorskiego). Jeżeli okoliczności przytoczone w zawiadomieniu nie wymagają bezzwłocznego podjęcia czynności, prokurator jest obowiązany nadać bieg sprawie najpóźniej w terminie 7 dni od dnia sporządzenia protokołu lub otrzymania pisemnego zawiadomienia o przestępstwie. Wydanie stosownego postanowienia o wszczęciu dochodzenia lub śledztwa przez uprawniony organ jest **formalnym** wszczęciem postępowania. W postanowieniu o wszczęciu postępowania przygotowawczego należy określić czyn będący przedmiotem postępowania oraz jego kwalifikację prawną. Czyn określa się poprzez zwięzłe wskazanie okoliczności faktycznych należących do znamion przestępstwa, czasu i miejsca jego popełnienia oraz osoby pokrzywdzonej. Podając kwalifikację prawną, należy wymienić naruszony artykuł, paragraf i punkt kodeksu karnego lub ustawy szczególnej. W tej ostatniej sytuacji należy także wpisać datę uchwalenia ustawy, numer Dziennika Ustaw i pozycję jej w nim opublikowania²⁸².

Informacja o wszczęciu dochodzenia o czyn, którym zostało pokrzywdzonych wiele osób nieustalonych w chwili wydania postanowienia, i występują znaczne utrudnienia w tym zakresie, może nastąpić poprzez ogłoszenie w prasie, radiu, telewizji lub Internecie²⁸³.

Postanowienie o wszczęciu wydaje się, jeżeli postępowanie przygotowawcze jest faktycznie zasadne i prawnie dopuszczalne, a sytuacja nie wymaga bezzwłocznego zabezpieczenia śladów i dowodów przed ich utratą, zniszczeniem lub zniekształceniem. Należy je wydać także po faktycznym wszczęciu postępowania karnego, jeśli dalsze prowadzenie postępowania jest dopuszczalne.

Postanowienie o wszczęciu śledztwa wydaje prokurator. Dochodzenie prowadzi Policja lub organ, o którym mowa w art. 312 k.p.k., chyba że prowadzi je prokurator. Oznacza to, że postanowienie o wszczęciu dochodzenia może wydać policjant. Nie wymaga ono zatwierdzenia przełożonego, jak również prokuratora. Chociaż nie jest wymagane powiadomienie prokuratora o wszczęciu dochodzenia, to jednak przekazanie mu odpisu postanowienia o wszczęciu jest dla niego informacją, że wszczęto w danej jednostce sprawę karną. Prokurator korzystając z kompetencji nadzorczych nad pracą dochodzeniowo-śledczą, może nakazać Policji powiadomienie go o wszczęciu dochodzenia. Prokurator może uchylić wydane przez funkcjonariusza Policji postanowienie o wszczęciu dochodzenia. Wydane postanowienie o wszczęciu dochodzenia nie ulega zmianie nawet wówczas, gdy w toku dochodzenia ustalono inne okoliczności przestępstwa

²⁸¹ Tamże.

²⁸² Tamże, s. 71.

²⁸³ *Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności...*, dz. cyt.

niż poprzednio podane lub wyszło na jaw nowe przestępstwo podlegające objęciu tym samym dochodzeniem. Jeżeli jednak nowe przestępstwo skutkowałoby zmianą formy postępowania przygotowawczego, wtedy należy niezwłocznie wydać postanowienie o wszczęciu śledztwa (wydaje je prokurator)²⁸⁴.

W postanowieniu o wszczęciu postępowania, poza danymi określonymi w art. 303 k.p.k. policjant w sposób zwięzły wskazuje okoliczności faktyczne należące do znamion przestępstwa, wartość przedmiotu przestępstwa albo szkody wyrządzonej lub grożącej, czas i miejsce jego popełnienia oraz osobę pokrzywdzoną. W postanowieniu nie określa się osoby podejrzanej o popełnienie czynu będącego przedmiotem postępowania. Wyjątkowo, wskazanie sprawcy w opisie czynu może nastąpić, gdy jest to niezbędne dla jego poprawnego określenia, w szczególności w razie przestępstw indywidualnych, w których od cech osoby sprawcy zależy przestępność czynu oraz forma postępowania przygotowawczego, a jednocześnie zachodzą warunki do niezwłocznego sporządzenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub zastosowania trybu postępowania wskazanego w art. 325g § 2 k.p.k.²⁸⁵

Postanowienia o wszczęciu dochodzenia nie wydaje się, jeżeli po przeprowadzeniu czynności w trybie art. 308 § 1 k.p.k. brak pozytywnych rokowań co do wykrycia sprawcy w drodze dalszych czynności procesowych albo ujawniono przesłankę określoną w art. 17 § 1 k.p.k. W razie uprzedniego przeprowadzenia postępowania w niezbędnym zakresie, jeżeli istnieją przesłanki do wydania postanowienia o wszczęciu dochodzenia, należy je wydać niezwłocznie. Postanowienie o wszczęciu dochodzenia należy wydać również w przypadku prowadzenia czynności, o których mowa w art. 325f k.p.k., dłużej niż 5 dni lub jeżeli niezwłocznie po wykonaniu czynności w trybie art. 308 § 1 k.p.k. nie wydano decyzji kończącej postępowanie bądź nie przekazano postępowania do innego organu lub do właściwej miejscowo jednostki Policji.

W toku prowadzonego dochodzenia policjant występuje do prokuratora z wnioskiem o wydanie postanowienia o wszczęciu śledztwa, jeżeli zaistniały okoliczności uzasadniające zmianę formy postępowania ze względu na czyn lub osobę sprawcy. Policjant niezwłocznie wydaje postanowienie o wszczęciu dochodzenia wcześniej umorzonego – po podjęciu na nowo, wznowieniu lub po uchyleniu przez prokuratora prawomocnego postanowienia o umorzeniu – tylko wówczas, gdy przed umorzeniem dochodzenia nie było wydane postanowienie o wszczęciu.

Policjant nie jest uprawniony do wydania postanowienia o wszczęciu dochodzenia w sprawach o przestępstwo z oskarżenia prywatnego²⁸⁶.

²⁸⁴ J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe w postępowaniu...*, dz. cyt., s. 70.

²⁸⁵ *Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności...*, dz. cyt.

²⁸⁶ Tamże.

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

Wypadek nie cierpiący zwłoki (postępowanie w niezbędnym zakresie) (art. 308 § 1 k.p.k.) – to zdarzenie o charakterze kryminalnym, gdy po jego ujawnieniu zaistniała konieczność pilnego zabezpieczenia śladów świadczących o jego popełnieniu.

Niepodjęcie pilnych czynności zabezpieczających dowody przestępstwa będzie skutkowało ich nieodwracalną utratą i zdecydowanym utrudnieniem czynności zmierzających do wykrycia i późniejszego skazania sprawcy przestępstwa.

Czynności zabezpieczające wykonuje się w sytuacji nie cierpiącej zwłoki, gdy zachodzi potrzeba zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą lub zniekształceniem. **Sytuacja niecierpiąca zwłoki zachodzi wówczas**, gdy każde podjęcie działania z jakimkolwiek opóźnieniem czynności grozi realną utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem śladu lub dowodu.

Na podstawie art. 325a § 2 k.p.k. przepisy dotyczące śledztwa stosuje się odpowiednio do dochodzenia, chyba że przepisy rozdziału 36a k.p.k. stanowią inaczej. Oznacza to, że czynności zabezpieczające mogą być podejmowane w każdej sprawie niezależnie od tego, czy postępowanie będzie prowadzone w formie śledztwa, czy dochodzenia. Forma, w jakiej będzie prowadzone postępowanie, zależy od okoliczności danego zdarzenia, kryteriów podmiotowych i przedmiotowych. W przypadku dochodzenia w niezbędnym zakresie na pierwszy plan wysuwa się realizacja celów tego postępowania, nie zaś formalne rozpoczęcie postępowania przez wydanie postanowienia o wszczęciu.

Czynności procesowe możliwe do wykonania w trybie art. 308 k.p.k. są wymienione w sposób przykładowy, co znaczy, że przy zachowaniu ustawowych warunków można wykonać każdą inną czynność procesową. Nie można jednak wpadać w skrajność i przesłuchiwać np. wszystkich ustalonych świadków zdarzenia. Ustawa wyznacza granice zachowania się organu słowami: „**w granicach koniecznych**” i „**w niezbędnym zakresie**”.

Zabezpieczenie dowodów przed ich utratą lub zniekształceniem w sytuacjach wymagających szybkiego działania powinno następować jak najwcześniej. Ustawa określa termin 5-dniowy, licząc od dnia pierwszej czynności (art. 308 § 4 k.p.k.). Od daty wykonania pierwszej czynności liczy się też czas trwania późniejszego postępowania przygotowawczego (art. 308 § 5 k.p.k.). Czynności w niezbędnym zakresie stanowią element postępowania przygotowawczego. Czynności zabezpieczające winna przeprowadzić najbliższa miejscowo jednostka Policji, a praktycznie ten funkcjonariusz, który znalazł się na miejscu przestępstwa. Nie obowiązuje tu właściwość miejscowa²⁸⁷.

Dopuszczalność przesłuchania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa

Artykuł 308 § 2 k.p.k. stanowi, że w wypadkach niecierpiących zwłoki w szczególności wtedy, gdy mogłoby to spowodować zatarcie śladów lub dowodów przestępstwa, można w toku czynności wymienionych w art. 308 § 1 k.p.k. (czynności w niezbędnym zakresie) przesłuchać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postano-

²⁸⁷ J. Kudrelek, I. Wojciechowska, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 60.

wienia o przedstawieniu zarzutów, jeżeli zachodzą warunki do sporządzenia takiego postanowienia. Przesłuchanie rozpoczyna się od informacji o treści zarzutu. Ocena, czy w konkretnej sytuacji zachodzi wypadek niecierpiący zwłoki w rozumieniu art. 308 § 2 k.p.k., jest pozostawiona uznaniu policjanta wyznaczonego do wykonywania czynności procesowych. W art. 308 § 2 k.p.k. wymienia się tylko jedną przesłankę ocenną: obawę zatarcia śladów i dowodów przestępstwa, która niewątpliwie zaistnieje, np. jeśli nie uniemożliwi się wcześniejszego porozumienia się osoby, która będzie przesłuchana, ze świadkami lub innymi osobami uczestniczącymi w przestępstwie²⁸⁸.

Nie jest konieczne wydawanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów w dochodzeniu prowadzonym po uprzednim wykonaniu czynnościach niecierpiących zwłoki w trybie art. 308 § 2 k.p.k., gdyż w dochodzeniu takie postanowienie nie jest w ogóle potrzebne poza przypadkami, gdy podejrzany jest tymczasowo aresztowany, co wynika z art. 325g § 1 k.p.k. Jeżeli natomiast w trakcie tego dochodzenia okaże się, że zarzut postawiony w trybie art. 308 § 2 k.p.k. jest niezasadny wobec danej osoby, to należy wydać postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego wobec tej osoby na podstawie art. 322 k.p.k., który odnosi się literalnie do śledztwa, ale poprzez art. 325a k.p.k. normuje także umarzanie dochodzenia²⁸⁹. Artykuł 308 § 3 k.p.k. stanowi, że w wypadku przewidzianym w art. 308 § 2 k.p.k., w sprawach, w których prowadzenie śledztwa jest obowiązkowe, najpóźniej w ciągu 5 dni od dnia przesłuchania wydaje się postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo, w braku warunków do jego sporządzenia, umarza się postępowanie w stosunku do osoby przesłuchanej. W sprawach, w których obowiązkowe jest prowadzenie śledztwa, postanowienie przewidziane w § 3 wydaje prokurator (art. 308 § 4 k.p.k.).

Przeprowadzenie postępowania w niezbędnym zakresie w trybie art. 308 k.p.k. jest możliwe, gdy łącznie zostaną spełnione następujące warunki:

- zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa,
- nie wystąpią znane organowi procesowemu przeszkody (brak ujemnych przesłanek procesowych),
- podjęcie czynności nastąpi przed formalnym wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa bądź dochodzenia przez uprawniony organ,
- wystąpi sytuacja niecierpiąca zwłoki, czyli konieczność niezwłocznej reakcji właściwych organów w celu dokonania czynności zabezpieczających ślady i dowody przestępstwa,
- zaistnieje obiektywna i realna obawa utraty, zniekształcenia, zniszczenia śladów i dowodów przestępstwa w razie niepodjęcia stosownych do danego zdarzenia czynności²⁹⁰.

²⁸⁸ Wytoczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności..., dz. cyt.

²⁸⁹ Tamże.

²⁹⁰ A. Choromańska, M. Porwisz, *Czynności sprawdzające i czynności...*, dz. cyt., s. 32.

Podmiotami uprawnionymi do prowadzenia czynności w niezbędnym zakresie są m.in.:

- prokurator,
- Policja,
- Straż Graniczna – w zakresie jej właściwości,
- Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego – w zakresie jej właściwości,
- Centralne Biuro Antykorupcyjne – w zakresie jego właściwości,
- inne organy przewidziane w ustawach szczególnych (np. Straż Leśna – gdy przedmiotem czynu jest drzewo z lasu państwowego, Państwowa Straż Łowiecka – gdy przedmiotem czynu jest zwierzyna). W sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym dochodzenie, obok Policji, w ściśle określonych kompetencjach prowadzić mogą (tym samym również postępowania w trybie art. 307 i 308 k.p.k.) organy Inspekcji Handlowej, organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, urzędy skarbowe i inspektorzy kontroli skarbowej, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej²⁹¹.

W toku czynności, o których mowa w art. 308 k.p.k., **policjant nie może:**

- wnioskować do prokuratora o przeprowadzenie badań psychologicznych lub psychiatrycznych,
- powołać biegłego poprzez wydanie postanowienia, w celu wykonania ekspertyzy,
- wydać postanowienia o przedstawieniu zarzutów,
- wydać postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania²⁹².

Poza tym **policjant może** wykonać wszystkie inne czynności procesowe, a w szczególności:

- przeprowadzić oględziny, w razie potrzeby z udziałem biegłego,
- przeszukanie,
- czynności wymienione w art. 74 § 2 pkt 1 w stosunku do osoby podejrzanej, a także pobrać krew, włosy i wydzieliny organizmu,
- przesłuchać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 308 § 2 k.p.k.).

Ustna opinia biegłego uczestniczącego w czynnościach podejmowanych w trybie art. 308 § 1 k.p.k. powinna być utrwalona w protokole z czynności, w związku z którą złożył opinię. Policjant może wydać postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego już po dokonaniu czynności, jeżeli wcześniej nie mógł wydać postanowienia²⁹³.

Policjant obowiązany jest wykonywać polecenia prokuratora obecnego podczas dokonywania czynności, o których mowa w art. 308 § 1 k.p.k., lub kierującego przebiegiem tych czynności. Policjant dokonujący czynności lub uczestni-

²⁹¹ S. Steinborn (red.), *Prawo karne procesowe...*, dz. cyt., s. 158.

²⁹² L. Pawłoś, *Przyjęcie zawiadomienie o...*, dz. cyt., s. 47.

²⁹³ Tamże, s. 58.

czący w ich dokonywaniu może zwrócić się do prokuratora o wydanie poleceń i wytycznych na piśmie, również w przedmiocie wszczęcia dochodzenia lub śledztwa²⁹⁴.

Prokurator powinien zapewnić, aby Policja informowała go natychmiast o najpoważniejszych zdarzeniach, z którymi związane jest uzasadnione podejrzenie zaistnienia przestępstwa; dotyczy to zwłaszcza przypadków gwałtownej śmierci, uzasadniającej podejrzenie popełnienia zabójstwa, katastrof, poważnych wypadków drogowych i groźnych pożarów (§ 141 regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury). Jeżeli zachodzi potrzeba dokonania czynności, o których mowa w art. 308 § 1 i 2 k.p.k., prokurator – gdy jest obecny na miejscu zdarzenia – dokonuje osobiście tych czynności lub kieruje ich przebiegiem. Prokurator, który był obecny przy dokonywaniu czynności procesowych przez Policję lub sam ich dokonywał, podejmuje decyzję w przedmiocie wszczęcia postępowania przygotowawczego, przekazując od razu w ustnym poleceniu odpowiednie wytyczne²⁹⁵. Policjant jest obowiązany wykonywać polecenia prokuratora obecnego podczas dokonywania czynności, o których mowa w art. 308 § 1 k.p.k., w zakresie dotyczącym przebiegu tych czynności, przy czym w razie uznania takiej potrzeby może zwrócić się do prokuratora o wydanie polecenia na piśmie. Na wniosek funkcjonariusza Policji dokonującego czynności lub uczestniczącego w ich dokonaniu polecenie i wytyczne prokurator potwierdza w odrębnej notatce urzędowej. Jeżeli dalsze postępowanie przygotowawcze wymaga prowadzenia przez niego śledztwa, prokurator po otrzymaniu z Policji akt sprawy niezwłocznie wydaje postanowienie o jego wszczęciu (§ 142 regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury).

Sposoby zakończenia postępowania w niezbędnym zakresie:

- wydanie postanowienia o wszczęciu dochodzenia,
- umorzenie postępowania przed jego formalnym wszczęciem (w wypadku ujawnienia przesłanki procesowej ujemnej z art. 17 k.p.k.),
- umorzenie dochodzenia z uwagi na niewykrycie sprawców przestępstwa i wpisanie sprawy do rejestru spraw umorzonych (5 dni),
- przekazanie akt sprawy prokuratorowi z wnioskiem o wszczęcie śledztwa,
- przekazanie akt sprawy innym organom bez merytorycznego rozstrzygnięcia np. Urzędowi Celnemu, Żandarmerii Wojskowej.

Czynności w trybie art. 308 k.p.k. mogą być podjęte w każdej sprawie o przestępstwo ścigane z urzędu, niezależnie od tego, czy organ ścigania jest właściwy do prowadzenia postępowania przygotowawczego, czy też nie.

W przypadku przestępstw bezwzględnie wnioskowych wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego, bez uzyskania wniosku

²⁹⁴ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności..., dz. cyt.

²⁹⁵ L. Pawłoś, *Przyjęcie zawiadomienie o...*, dz. cyt., s. 47.

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

o ściganie od osoby uprawnionej, jest niedopuszczalne. W takiej sytuacji wyjątkowo możliwe jest faktyczne wszczęcie śledztwa lub dochodzenia z chwilą rozpoczęcia zabezpieczeń dowodowych, o których mowa w trybie art. 17 § 2 k.p.k.²⁹⁶ Zabezpieczenia te nie wchodzą w zakres postępowania określonego w art. 308 k.p.k.²⁹⁷

Warunki dopuszczalności czynności z art. 17 § 2 k.p.k.

Zabezpieczenia dowodowe, o których mowa wyżej, w odniesieniu do przestępstw wnioskowych są dopuszczalne, gdy łącznie są spełnione następujące warunki:

- 1) istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia takiego przestępstwa,
- 2) istnieje ujemna przesłanka formalna wskazana w art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k. przy braku innych przesłanek ujętych w tym paragrafie tego przepisu (brak wniosku nie może być następstwem oświadczenia o odmowie jego złożenia),
- 3) istnieje sytuacja niecierpiąca zwłoki, wymagająca od organu ścigania niezwłocznego podjęcia niezbędnych działań²⁹⁸ procesowych.

Postępowanie to w pełnym zakresie dotyczy przestępstw ściganych bezwzględnie na wniosek, a w przypadku ściganych względnie na wniosek jego stosowanie jest ograniczone do sytuacji, gdy sprawca od początku jest znany.

Zakres tych czynności jest wyznaczony i jednocześnie ograniczony celem, jakim jest zabezpieczenie śladów i dowodów oraz wyjaśnienie, czy wniosek będzie złożony. Niedopuszczalne jest przekształcenie tego postępowania w fazę *in personam* – nawet wobec osoby, która została ujęta na gorącym uczynku przestępstwa. Taka osoba jest jednak osobą podejrzaną, a co za tym idzie, można wobec takiej osoby przeprowadzić inne niż przesłuchanie w charakterze podejrzanego czynności dowodowe, mieszczące się we wskazanym wyżej zakresie²⁹⁹.

Gdy jednak wniosek o ściganie uzyskano jeszcze przed ustaniem sytuacji niecierpiącej zwłoki, to czynności z art. 17 § 2 k.p.k. mogą przerodzić się w postępowanie w niezbędnym zakresie prowadzone w oparciu o art. 308 k.p.k. i dopiero wówczas, na zasadzie § 2 tego przepisu, może wchodzić w grę przesłuchanie osoby podejrzanego w charakterze podejrzanego. Jeśli osoba uprawniona odmówiła złożenia wniosku, to faktycznie wszczęte postępowanie w trybie art. 17 § 2 k.p.k. należy umorzyć, wydając postanowienie stosowne do formy, w jakiej mogło być prowadzone ewentualne postępowanie przygotowawcze. Pewien problem może pojawić się w sytuacji, gdy osoba uprawniona zastanawia się, czy wniosek złożyć, i zwleka z podjęciem konkretnej decyzji. W takim przypadku organy ścigania raczej nie są zwolnione z obowiązku kontynuacji zabezpieczeń, o ile wymaga tego sytuacja, ale osobę uprawnioną powinno się wezwać do podjęcia decyzji w zakresie złożenia wniosku o ściganie, wyznacza-

²⁹⁶ I. Dziugiel, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 60.

²⁹⁷ Tamże, s. 81.

²⁹⁸ Tamże, s. 61.

²⁹⁹ Tamże, s. 61.

jąc jej określony termin. Jeśli osoba uprawniona mimo to nie złoży w terminie stosownego oświadczenia, należy to traktować jako brak wniosku o ściganie i postępowanie umorzyć. Nie zmienia to faktu, że możliwość złożenia wniosku o ściganie będzie istniała aż do upływu terminu przedawnienia karalności³⁰⁰. Jeżeli w następstwie czynności w trybie art. 17 § 2 k.p.k. wydano postanowienie o wszczęciu postępowania przygotowawczego, jego czas liczy się od dnia pierwszej czynności niecierpiącej zwłoki.

Obecnie obowiązuje *Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji*, która określa:

- zakres informacyjny, rzeczowy i terytorialny Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, zwanego „KSIP”,
- wewnętrzną strukturę, właściwości i przeznaczenie zbiorów danych wchodzących w skład KSIP,
- procedury przetwarzania informacji w zbiorach danych wchodzących w skład KSIP,
- sposób rejestrowania informacji o przestępstwie oraz informacji o utraconych rzeczach, dokumentach, pojazdach i tablicach rejestracyjnych.

W części jednostek Policji w kraju funkcjonariusze mają swoje stanowiska dostępne do aplikacji KSIP i ww. decyzja nakłada na policjanta prowadzącego postępowanie przygotowawcze samodzielne wprowadzanie informacji o przestępstwie oraz utraconych informacji o utraconych rzeczach, dokumentach, pojazdach i tablicach rejestracyjnych. W pozostałych jednostkach, w których funkcjonariusze nie mają dostępu do aplikacji KSIP, dane za pośrednictwem druków informacji o przestępstwie oraz informacji o utraconych rzeczach, dokumentach, pojazdach i tablicach rejestracyjnych przekazywane są do operatorów komórek informatycznych, którzy te dane wprowadzają do systemu.

Czynności związane ze wszczęciem postępowania przygotowawczego:

1. Przeprowadzenie analizy posiadanych materiałów w danej sprawie pod kątem istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa i braku ujemnych przesłanek procesowych.
2. Sporządzenie postanowienia o wszczęciu dochodzenia w dostatecznej liczbie egzemplarzy (akta główne sprawy, akta kontrolne sprawy, ewentualnie prokurator).

Nie jest wymagane uzasadnienie postanowienia o wszczęciu dochodzenia. Nie jest też wymagane powiadomienie prokuratora o wszczęciu dochodzenia. Jednak prokurator korzystając z kompetencji nadzorczych nad pracą dochodzeniowo-śledczą, może nakazać Policji powiadomienie go o wszczęciu dochodzenia. Wydanie postanowienia o wszczęciu dochodzenia w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe, gdy interes społeczny wymaga przeprowadzenia postępowania z urzędu, jest zastrzeżone wyłącznie dla prokuratora.

³⁰⁰ J. Kudrelek, I. Wojciechowska, *Postępowanie przygotowawcze...*, dz. cyt., s. 60.

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

3. Sporządzenie informacji o wszczęciu dochodzenia dla osoby, instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, która złożyła zawiadomienie, oraz ujawnionego pokrzywdzonego (pokrzywdzonych).
4. Sporządzenie informacji o przestępstwie (KSIP-12, 12D), zgłoszenia o postępowaniu, wyłączeniu materiałów, a jeśli w chwili formalnego wszczęcia dochodzenia występuje podejrzany, również formularza rejestracyjnego – KSIP 2A, 2A1, 2H i inne oraz zapytania o karalności podejrzanego skierowane do Krajowego Rejestru Karnego.
5. Sporządzenie planu śledztwa/dochodzenia.

Jeżeli prokurator uzna, że zachodzi potrzeba sporządzenia planu śledztwa lub dochodzenia powierzonego Policji do przeprowadzenia w całości lub w określonym zakresie albo planu poszczególnych czynności powierzonych Policji w takich postępowaniach, sporządza się taki plan zgodnie z udzielonymi wytycznymi i przedstawia prokuratorowi w określonym przez niego terminie. We wszczętym przez Policję dochodzeniu obejmującym wiele przestępstw albo charakteryzującym się skomplikowanym stanem faktycznym lub prawnym, przełożony może zlecić sporządzenie planu dochodzenia, uwzględniając charakter sprawy, przewidywany stopień trudności postępowania, potrzebę wielokierunkowych działań, doświadczenie i kwalifikacje zawodowe policjanta prowadzącego postępowanie oraz zakres i szczegółowość wytycznych prokuratora.
6. Założenie akt głównych i kontrolnych dochodzenia. Nie zakłada się akt kontrolnych dochodzenia zakończonego umorzeniem i wpisaniem sprawy do rejestru przestępstw.
7. Przekazanie przełożonemu postanowienia o wszczęciu dochodzenia, planu dochodzenia do zatwierdzenia.
8. Zarejestrowanie sprawy w Rejestrze Śledztw i Dochodzeń.

ZAGADNIENIE NR 4.

REJESTRACJA STATYSTYCZNA W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Tryb gromadzenia oraz sposoby przetwarzania w zbiorach danych informacji reguluje *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 grudnia 2012 r. w sprawie przetwarzania informacji przez Policję* oraz wydana na jego podstawie *Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji*.

ZAGADNIENIE NR 5.

NADZÓR SŁUŻBOWY I PROKURATORSKI W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Zakres uprawnień Policji wskazany jest w rozdziale trzecim ustawy o Policji, na mocy którego Policja wykonuje czynności operacyjno-rozpoznawcze, administracyjno-porządkowe i czynności dochodzeniowo-śledcze, określone na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego i innych ustaw.

Nadzór służbowy w postępowaniu przygotowawczym

Zarządzenie nr 109 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym określa m.in. sprawowanie nadzoru służbowego nad czynnościami, który opisany jest szczegółowo w rozdziale 4, zatytułowanym Nadzór w postępowaniu przygotowawczym.

**Zarządzenie nr 109 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r.
w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności
dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję
dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym**

§ 11. 1. Przebieg postępowań przygotowawczych prowadzonych w Policji podlega nadzorowi:

- 1) zewnętrznemu – sprawowanemu przez prokuratora, a w sprawach nieletnich przez sędziego rodzinnego;
- 2) służbowemu realizowanemu w formach:
 - a) funkcyjnego nadzoru służbowego przełożonych – w ramach jednostki lub komórki organizacyjnej Policji, w której postępowanie przygotowawcze jest prowadzone,
 - b) zwierzchniego nadzoru służbowego – ze strony wyższej jednostki organizacyjnej Policji.
2. Nadzór służbowy jest sprawowany jako:
 - 1) ogólny – nad całością czynności procesowych wykonywanych w nadzorowanej jednostce lub komórce organizacyjnej Policji,
 - 2) szczególny – nad poszczególnymi postępowaniami przygotowawczymi; przede wszystkim wielowątkowymi albo skomplikowanymi pod względem wykrywczym lub kryminalistycznym.
3. Nadzór służbowy jest sprawowany niezależnie od zewnętrznego, z zastrzeżeniem uwzględniania dyspozycji wydawanych przez uprawnione podmioty w ramach nadzoru zewnętrznego.

(...)

§ 12. Funkcyjny nadzór służbowy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez Policję sprawują:

- 1) bezpośredni przełożony policjantów komórki, w której prowadzone jest postępowanie (kierownik posterunku, referatu lub naczelnik sekcji bądź wydziału niepodzielonych na komórki niższego szczebla);
- 2) kierownik komórki organizacyjnej wyższego szczebla, w której prowadzone jest postępowanie (sekcji lub wydziału podzielonych na komórki niższego szczebla);
- 3) kierownik jednostki Policji lub jego zastępca.

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

§ 13. Zwierzchni nadzór służbowy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez Policję sprawują:

- 1) w Komendzie Głównej Policji i na obszarze kraju:
 - a) Dyrektor Biura Kryminalnego oraz wyznaczeni przez niego kierownicy komórek tego Biura – w odniesieniu do postępowań prowadzonych przez policjantów służby kryminalnej, z wyjątkiem postępowań prowadzonych w komórkach organizacyjnych właściwych do spraw wewnętrznych,
 - b) Dyrektor Centralnego Biura Śledczego i Dyrektor Biura Spraw Wewnętrznych oraz wyznaczeni przez nich kierownicy komórek tych Biur – w odniesieniu do postępowań prowadzonych przez podległych policjantów,
 - c) Dyrektor Biura Prewencji i Dyrektor Biura Ruchu Drogowego oraz wyznaczeni przez nich kierownicy komórek tych Biur – w odniesieniu do postępowań prowadzonych przez policjantów z podległych i nadzorowanych komórek organizacyjnych służby prewencyjnej;
- 2) w komendach wojewódzkich (Stołecznej) Policji zgodnie z obszarem właściwości terytorialnej:
 - a) kierownicy komórek dochodzeniowo-śledczych, a jeżeli nie utworzono komórki dochodzeniowo-śledczej w strukturze komendy wojewódzkiej (Stołecznej) Policji, wyznaczeni przez komendanta wojewódzkiego (Stołecznego) Policji kierownicy innych komórek służby kryminalnej,
 - b) kierownicy innych wyspecjalizowanych komórek służby kryminalnej, jeżeli w tych komórkach są prowadzone postępowania,
 - c) kierownicy komórek służby prewencyjnej, w których prowadzone są postępowania;
- 3) w komendach powiatowych (miejskich, rejonowych) Policji – kierownicy komórek organizacyjnych służby kryminalnej oraz służby prewencyjnej, w odniesieniu do policjantów podległych oraz prowadzących postępowania w nadzorowanych komisariatach i posterunkach Policji.

Właściwy przełożony, z tytułu sprawowania **nadzoru służbowego**, może w szczególności (§ 14 zarządzenia):

- 1) analizować obciążenie i efektywność pracy podległych policjantów,
- 2) zapoznawać się z aktami prowadzonych postępowań,
- 3) żądać relacji o przebiegu czynności w poszczególnych sprawach i w razie potrzeby wydawać polecenia dotyczące kierunków postępowania lub poszczególnych czynności procesowych, z zastrzeżeniem uwzględniania dyspozycji wydawanych przez uprawnione podmioty w ramach nadzoru zewnętrznego,
- 4) dokonywać analiz poziomu załatwiania spraw i prawidłowości realizacji zadań służbowych.

Funkcyjny nadzór służbowy

Zgodnie z § 15 ust. 1 ww. zarządzenia policjanci, o których mowa w § 12 pkt 1–2 (tj. bezpośredni przełożony policjantów komórki – kierownik posterunku, referatu lub naczelnik sekcji bądź wydziału niepodzielonych na komórki niższego szczebla; kierownik komórki organizacyjnej wyższego szczebla – sekcji lub wydziału podzielonych na komórki niższego szczebla), są obowiązani do:

- 1) równomiernego, adekwatnego do umiejętności obciążania pracą policjantów prowadzących postępowanie, w szczególności niedopuszczania do obciąża-

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

nia policjantów równoczesnym prowadzeniem takiej liczby postępowań, która uniemożliwia prawidłowe realizowanie czynności lub może grozić zarzutem przewlekłości postępowania w rozumieniu *Ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki*,

- 2) udzielania bezpośredniej pomocy w określaniu kierunków czynności i wynikających z nich przedsięwzięć, zwłaszcza we wstępnej fazie postępowania,
- 3) okresowych ocen prowadzonych postępowań, ze szczególnym uwzględnieniem rodzaju i czasu podjęcia czynności wykrywczych oraz ich skuteczności, systematyczności, zgodności z obowiązującymi przepisami i wytycznymi prokuratora oraz sędziego rodzinnego,
- 4) okresowych ocen stanu zaległości w postępowaniach,
- 5) udziału w wykonywaniu ważniejszych lub trudniejszych czynności,
- 6) koordynowania działań dochodzeniowo-śledczych i operacyjno-rozpoznawczych,
- 7) racjonalnego wykorzystywania sił i środków techniczno-kryminalistycznych,
- 8) doskonalenia umiejętności policjantów w zakresie praktycznego rozwiązywania problemów wyłaniających się w toku postępowania,
- 9) bieżącego usuwania nieprawidłowości w postępowaniu,
- 10) okresowego sprawdzania zakresu czynności wykonanych w związku z weryfikacją wskazań uzyskanych ze zbiorów Centralnej Registratury Daktyloskopijnej przy wykorzystaniu Automatycznego Systemu Identyfikacji Daktyloskopijnej (AFIS) oraz pozytywnych porównań kodu genetycznego uzyskanych z bazy danych DNA,
- 11) egzekwowania zaplanowanych czynności i poleceń prokuratora,
- 12) bieżącego kontrolowania realizacji sprawdzeń i rejestracji wskazanych w § 45.

We wspomnianym zarządzeniu zobowiązuje się policjantów, o których mowa w § 12 pkt 3 ust. 2 (tj. kierownika jednostki Policji lub jego zastępcę), do:

- 1) analizowania stanu przestępczości w celu podejmowania wspólnych przedsięwzięć z kierownikami innych jednostek Policji,
- 2) stwarzania warunków zapewniających prawidłową reakcję na przestępstwo,
- 3) podejmowania przedsięwzięć organizacyjno-kadrowych niezbędnych dla zapewnienia skuteczności czynności w postępowaniu, w tym zapewniania warunków dla specjalizacji policjantów w sprawach o poszczególne rodzaje przestępstw, w zależności od potrzeb jednostki Policji oraz indywidualnych predyspozycji policjantów,
- 4) wyposażenia jednostki w środki niezbędne dla prawidłowego prowadzenia postępowania.

Policjant sprawujący nadzór służbowy:

- 1) akceptuje:
 - a) postanowienia o przedstawieniu, zmianie lub uzupełnieniu zarzutów w dochodzeniach o skomplikowanym stanie faktycznym i prawnym,

Temat nr 1. Wszczęcie i odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego

- b) plany śledztw przed przekazaniem do zatwierdzenia prokuratorowi,
 - c) akty oskarżenia sporządzone przez policjantów w dochodzeniach o skomplikowanym stanie faktycznym i prawnym,
 - d) postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego spoza Policji, których realizacja związana jest z wydatkami przekraczającymi kwotę określoną przez komendanta powiatowego (miejskiego, rejonowego) Policji albo komendanta wojewódzkiego (Stołecznego) Policji dla podległych jednostek Policji albo dyrektora Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji dla podległych komórek organizacyjnych,
- 2) odpisuje wnioski lub wystąpienia do prokuratora lub sędziego rodzinnego o:
- a) zastosowanie, zmianę, uchylenie środka zapobiegawczego lub środka, o którym mowa w art. 26 i 27 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich,
 - b) wszczęcie śledztwa,
 - c) przedłużenie okresu trwania śledztwa lub dochodzenia,
 - d) zastosowanie kary porządkowej,
 - e) podjęcie lub wznowienie umorzonego albo zawieszono postępowania,
- 3) podpisuje pisma do prokuratora lub sędziego rodzinnego albo innego organu, zawierające wnioski o zakończenie postępowania lub dalsze jego prowadzenie przez organ właściwy rzeczowo.

Zwierzchni nadzór służbowy

Zarządzenie nr 109 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym

- § 16. 1.** Przełożony podejmujący decyzję o objęciu sprawy zwierzchnim nadzorem służbowym wyznacza do sprawowania tego nadzoru policjanta kierowanej przez siebie komórki lub jednostki organizacyjnej Policji oraz zawiadamia o tym pisemnie kierownika jednostki Policji, w której prowadzone jest postępowanie objęte zwierzchnim nadzorem służbowym.
- 2. W szczególnie uzasadnionych przypadkach – ze względu na wagę lub zawikłość sprawy – Komendant Główny Policji może powierzyć sprawowanie zwierzchniego nadzoru służbowego policjantowi pełniącemu służbę w Biurze Kryminalnym, Biurze Prewencji lub Biurze Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji.
 - 3. Sprawowanie zwierzchniego nadzoru służbowego polega przede wszystkim na udzielaniu bezpośrednich konsultacji policjantowi prowadzącemu postępowanie, w szczególności w zakresie wykładni obowiązującego prawa, kierunków prowadzonego postępowania i efektywnego wykonywania czynności.
 - 4. Policjant prowadzący postępowanie obowiązany jest przedstawić policjantowi sprawującemu zwierzchni nadzór służbowy, na jego żądanie, akta sprawy w oryginale lub wyjątkowo w kserokopiach albo w formie zapisów na nośnikach elektronicznych. Przedstawienie akt nie może tamować postępowania.
 - 5. Policjant sprawujący zwierzchni nadzór służbowy nie jest uprawniony do wydawania policjantowi prowadzącemu postępowanie poleceń dotyczących prowadzenia postępowania. Jeżeli policjant sprawujący zwierzchni nadzór służbowy

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

stwierdzi potrzebę wydania takiego polecenia, występuje z pisemnym wnioskiem o jego wydanie do przełożonego realizującego funkcyjny nadzór służbowy.

6. O stwierdzonych w toku zwierzchniego nadzoru służbowego przypadkach oczywistej i rażącej obrazy przepisów prawa przez policjanta, zawiadamia się pisemnie przełożonego realizującego funkcyjny nadzór służbowy.

Nadzór prokuratorski w postępowaniu przygotowawczym

Zgodnie z art. 14 ust. 2 ustawy o Policji, Policja wykonuje również czynności na polecenie sądu, **prokuratora**, organów administracji państwowej i samorządu terytorialnego w zakresie, w jakim obowiązek ten został określony w odrębnych ustawach. Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym jest określony w rozdziale 37 w art. 326 k.p.k. Natomiast w rozdziale 8. regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury wskazany jest nadzór procesowy prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym, określony od § 244 do § 256.

Należy mieć na uwadze, że przełożeni, którzy sprawują nadzór służbowy, i prokuratorzy sprawujący nadzór procesowy ujawnią nieprawidłowości w postępowaniu przygotowawczym, co może skutkować wszczęciem postępowania dyscyplinarnego określonego w art. 132 ust. 3 pkt 1–3 ustawy o Policji.

TEMAT NR 2.

DOWODY W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

ZAGADNIENIE NR 1.

DOWÓD W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Pojęcie dowodu

W myśl art. 2 § 2 k.p.k. podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne. „**Narzędziami**”, **za pomocą których organy procesowe powinny dokonywać prawdziwych ustaleń faktycznych, są właśnie dowody.**

Kodeks postępowania karnego wielokrotnie używa pojęcia „dowód”, jednakże nie zawiera jego definicji. Wskazówek nie dostarczają także ogólne reguły języka polskiego ze względu na wieloznaczność tego terminu. W doktrynie procesu karnego można spotkać się przynajmniej z następującymi sposobami rozumienia tego pojęcia:

Dowód – 1) to przebieg rozumowania prowadzący do przeświadczenia o określonym stanie rzeczy, czyli proces myślowy; 2) to ostateczny wynik procesu myślowego, mającego na celu uzyskanie pewnego sądu; 3) to źródło poznania (świadek, biegły itp.); 4) to zmysłowa percepcja środka dowodowego przez organ procesowy w trakcie przeprowadzania

Temat nr 2. Dowody w postępowaniu przygotowawczym

dowodu; 5) źródło dowodowe, czyli źródło informacji stanowiącej środek dowodowy, takiej informacji może dostarczyć osoba lub rzecz.

W literaturze prawniczej można wyróżnić wiele znaczeń pojęcia „dowód”, lecz nazwa ta używana jest przede wszystkim w znaczeniu źródła dowodowego i ściśle z nim zespolonego środka dowodowego, ponieważ utarło się od dawna utożsamiać z dowodami zeznania świadków, wyjaśnienia oskarżonych, cechy charakterystyczne ciała lub zwłok, miejsca i rzeczy.

Źródło dowodowe – to osoba lub rzecz, od której pochodzi dowód (środek dowodowy).

Rzecz należy tu zrozumieć w sensie najszerszym. Będzie nią zatem rzecz ruchoma i nieruchoma, a więc i miejsce poddane oględzinom. Do rzeczy należy zaliczyć także zwłoki, oddzielone – np. skutkiem wypadku lub operacji – część ciała ludzkiego i zwierzęcia. Ponieważ w pojęciu rzeczy mieści się każdy produkt aktywności człowieka, dokumenty, również trzeba zaliczyć do kategorii rzeczy³⁰¹.

Środek dowodowy – to nośnik informacji o fakcie podlegającym udowodnieniu.

Środkiem dowodowym będzie zatem wyjaśnienie, zeznanie, opinia biegłego, cechy charakterystyczne ciała ludzkiego poddanego oględzinom lub badaniom. Będą nim też cechy charakterystyczne rzeczy, miejsca, zwłok, dokumentu, wyodrębnione pod kątem widzenia przedmiotu dowodzenia. Cechy takie – równie dobrze jak wyjaśnienia czy zeznania – informują o faktach, które są udowodniane. Dowodem nie jest np. łuska naboju znaleziona na miejscu przestępstwa, ale wszystkie jej cechy ważne ze względu na dostarczoną jej informację, a więc w tym wypadku to, że leżała na miejscu przestępstwa, a nie gdzie indziej, że pazur wyciągu pozostawił na niej taki ślad, który pozwoli na wskazanie broni, z jakiej oddano strzał³⁰².

źródło dowodu	środek dowodowy
oskarżony świadek biegły dokument przedmiot materialny wywiad środowiskowy	wyjaśnienia zeznania opinia biegłego treść dokumentu właściwości przedmiotu wyniki eksperymentu wyniki wywiadu

Przedmiot dowodzenia (postępowania dowodowego)

Przedmiot dowodu – to przede wszystkim fakt, który podlega udowodnieniu.

Udowadnia się nie tylko czyn zarzucany oskarżonemu. Przedmiotem dowodu są także liczne fakty, których istnienie lub nieistnienie wskazuje na przestęp-

³⁰¹ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 342.

³⁰² Tamże.

stwo. Rysuje się tu ostro podział na dwie kategorie faktów ze względu na ich rolę w dowodzeniu. Określa się je mianem faktu głównego i faktów dowodowych.

Fakt główny – to fakt, którego stwierdzenie jest głównym celem postępowania dowodowego. Jest nim przestępstwo albo zestaw znamion przestępstwa widzianego w aspekcie postępowania dowodowego³⁰³.

Takim faktem będzie zdarzenie, które wypełnia znamiona przestępstwa. Na przykład w sprawie o przestępstwo przywłaszczenia (art. 284 k.k.) ustala się, że sprawca legalnie wszedł w posiadanie rzeczy i potraktował ją jak swoją własność, a w sprawie zabójstwa (art. 148 k.k.) – że zabito człowieka.

Fakty dowodowe – to fakty, z których istnienia lub nieistnienia można wyciągnąć wniosek o istnieniu faktu głównego lub o innym fakcie dowodowym. Fakty dowodowe często nazywane są poszlakami. Przykładem poszlaki przy zabójstwie będzie fakt przebywania sprawcy na miejscu zbrodni, nabycie czy posiadanie narzędzia, którym zadano cios ofierze, odgrążanie się, że ją zabije.

Przedmiotem dowodzenia może być także zagadnienie bezprawności czynu. Okoliczności tych nie ustala się w każdej prowadzonej sprawie, a tylko wówczas, gdy np. podejrzany powołuje się na działanie w obronie koniecznej lub przedstawia świadectwo lekarskie o przebytej chorobie psychicznej.

W toku postępowania przygotowawczego winny być ustalone okoliczności zarówno obciążające podejrzanego, jak i odciążające. W sprawach o przestępstwa skutkowe należy udowodnić rozmiar wyrządzonej szkody i wysokość strat. W niektórych postępowaniach przedmiotem dowodzenia mogą być okoliczności sprzyjające popełnieniu przestępstwa, np. brak kontroli w przedsiębiorstwie³⁰⁴.

Rodzaje dowodów

Dowody w procesie karnym możemy podzielić według różnych kryteriów, stąd wyróżnia następujące rodzaje dowodów:

a) dowody osobowe i dowody rzeczowe:

- dowody osobowe, czyli pochodzące od osoby – człowieka żyjącego (oskarżonego, świadka, biegłego). Są to dowody, które bez żadnego pośredniego dowodu pochodzą od żywego człowieka (mogą nim być właściwości organizmu człowieka, ale nie dokumenty),
- dowody rzeczowe, czyli pochodzące od rzeczy w najszerszym tego słowa znaczeniu, w tym od zwłok ludzkich, ale i także dokumentów, jeżeli ich właściwości zewnętrzne lub znajdujące się na nich ślady przerabiania, bądź też cechy materii wskazują na istotę czynu przestępnego lub jego sprawcę,

³⁰³ Tamże, s. 343.

³⁰⁴ I. Wojciechowska, *Postępowanie...*, dz. cyt., s. 95.

b) dowody pierwotne i dowody pochodne:

- dowody pierwotne – pochodzące od źródła dowodowego, które zetknęło się w sposób bezpośredni z faktem udowodnianym (np. zeznania świadka naocznego, oryginał dokumentu dotyczącego czynu zabronionego),
- dowody pochodne – występują wówczas, gdy między źródłem dowodu wykorzystywanym w procesie karnym a faktem udowodnianym istniało jakieś powiązanie (np. świadek ze słyszenia, opinia biegłego, kopia dokumentu),

c) dowody bezpośrednie i dowody pośrednie:

- dowody bezpośrednie – czyli takie, które odnoszą się wprost do faktu głównego – popełnionego przestępstwa,
- dowody pośrednie – zwane niekiedy poszlakowymi lub faktami ubocznymi, które dotyczą jedynie faktu dowodowego. Dowody poszlakowe, które bardzo często mylnie są uważane za dowody gorszego rzędu, niepewne, mogą być podstawą wydania wyroku, ale tylko wtedy, gdy występują łącznie z innymi dowodami bezpośrednimi albo gdy wszystkie poszlaki są ze sobą ściśle związane, tworząc łańcuch poszlak, z których wynikać będzie rozstrzygnięcie faktu głównego. Poszlaka może mieć charakter obciążający oskarżonego, ale także wskazywać na okoliczności dla niego pomyślne. Poszlaką może być nie budzące wątpliwości alibi, a więc potwierdzenie przebywania oskarżonego w innym miejscu w chwili popełnienia przestępstwa,

d) dowody pojęciowe i dowody zmysłowe:

- dowody pojęciowe – czyli posiadające treść intelektualną (wyjaśnienia oskarżonego, zeznania świadków, opinia, treść dokumentu czy nagrania zarejestrowanego na taśmie),
- dowody zmysłowe – czyli takie, gdy istotne znaczenie mają właściwości danego obiektu, poznawane za pomocą zmysłów, a nie intelektu – są nimi właściwości ciała, miejsca, rzeczy,

e) dowody ścisłe i dowody swobodne:

- dowody ścisłe – czyli przeprowadzane w formie określonej w przepisach prawa dowodowego. Dowód ten jest bezwzględnie wymagany jako podstawa rozstrzygnięcia o winie i karze³⁰⁵,
- dowody swobodne (nieformalne) – czyli nie przeprowadzane ściśle według ustalonych reguł prawa dowodowego i nie wymagające zaprotokołowania, np. oświadczenia uczestników procesu składane poza formalnym przesłuchaniem,

f) dowody z przypadku i dowody z przeznaczenia:

- dowody z przypadku – czyli naturalne, niezależne od postępowania karnego,

³⁰⁵ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, dz. cyt., s. 348.

- dowody z przeznaczenia – czyli takie, których źródła tworzono w procesie w celu udowodnienia pewnej okoliczności. Takim dowodem jest treść protokołu zeznania świadka przybranego do oględzin³⁰⁶,

g) dowody obciążające i dowody odciążające:

- dowody obciążające – służą do udowodnienia tezy oskarżenia,
- dowody odciążające – wykazują okoliczności korzystne dla oskarżonego.

Znaczenie dowodów w procesie karnym

Głównym celem procesu karnego jest realizacja prawa materialnego, przede wszystkim karnego, a niekiedy także cywilnego, co polega na konkretyzacji normy prawnej (substancji czynu pod przepis prawny), czyli utworzeniu w miejsce abstrakcyjnie ujętej normy prawa (np. art. 217 § 1 k.k.: „Kto uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do roku”) normy konkretnej, stwierdzającej popełnienie przestępstwa przez indywidualnie oznaczoną osobę i określającej przewidziane przez prawo konsekwencje tego zdarzenia (np. ...uznaje oskarżonego Jana W. winnym tego, że w dniu 20 czerwca 2013 r. w Słupsku, w mieszkaniu położonym przy ul. Długiej 9/12, uderzył dwukrotnie otwartą dłonią w twarz Wincentego S., tj. przestępstwa z art. 217 § 1 k.k., i za czyn ten skazuje oskarżonego Jana W. na karę 3 miesięcy pozbawienia wolności”). Celem procesu karnego nie jest jednak byle jaka realizacja prawa materialnego, lecz zastosowanie tego prawa zgodnie z zasadą trafnej reakcji karnej, według której tylko oskarżony winien zarzuconego mu czynu ma ponieść odpowiedzialność karną i tylko taką, na jaką według prawa zasłużył. Obowiązkiem organów procesowych jest więc ustalenie faktów istotnych dla treści rozstrzygnięcia, i to z taką dokładnością, która pozwala na trafne zastosowanie prawa materialnego, co sprawia, że działalność tych organów koncentruje się w największym stopniu wokół zagadnień dowodowych. Dowody stanowią bowiem nie tylko konieczną podstawę ustaleń (stwierdzania faktów) istotnych z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, ale są także niemal wyłącznym, dopuszczonym przez ustawę źródłem poznania w procesie karnym.

W myśl kluczowej zasady procesu karnego – czyli zasady prawdy materialnej, której inne zasady są jej podporządkowane – podstawę wszystkich rozstrzygnięć powinny stanowić ustalenia faktyczne zgodne z rzeczywistością. Dokonywanie ustaleń faktycznych powinno odbywać się na podstawie różnych dowodów, nie zaś na podstawie ściśle przewidzianych co do liczby i charakteru.

W procesie karnym dowód z opinii biegłego przeprowadza się wówczas, gdy istnieją okoliczności, których stwierdzenie (zbadanie) wymaga wiadomości specjalnych. Jest to dowód bardzo istotny, ale należy wskazać, iż wbrew powszechnemu (mylnemu) pogładowi z mocy prawa nie jest on ważniejszy od innych dowodów, ani nie ma również nadanego waloru pełnej przekonywalności.

³⁰⁶ Tamże, s. 348.

Oznacza to, iż sąd nie ma obowiązku automatycznie dawać temu dowodowi pełnej wiarygodności.

Zakazy dowodowe

Zakaz dowodowy – to norma prawna zabraniająca przeprowadzenia dowodu w określonych warunkach lub stwarzająca ograniczenie w uzyskiwaniu dowodów³⁰⁷.

Zakazy dowodowe występują w procesie z różnych powodów. Do najważniejszych należałoby zaliczyć:

- 1) ochronę godności oraz integralności jego ciała i mienia,
- 2) ochronę ważnych interesów państwa,
- 3) ochronę stosunków rodzinnych i bliskich związków świadka z innymi osobami,
- 4) ochronę tajemnicy zawodowej i służbowej.

Zakaz dowodzenia określonych faktów

A. Zakazy bezwarunkowe (zupełne) – których nie można uchylić pod żadnym warunkiem:

- zakaz ponownego dowodzenia przestępstwa, kiedyś już osądzonego prawomocnie, popełnionego przez oskarżonego, który teraz jest sądzony i którego podejrzewa się o to, że jest recydywistą; recydywistę można ustalić tylko na podstawie akt poprzedniej sprawy; w przeciwnym wypadku doszłoby do naruszenia prawomocności materialnej,
- zakaz dowodzenia prawa lub stosunku prawnego wbrew ustaleniom konstytucyjnego orzeczenia innego sądu; wolno jednak dowodzić, a co za tym idzie – inaczej ustalić fakty, na których opiera się to konstytucyjne orzeczenie,
- zakaz dowodzenia zeznań złożonych przez świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań (art. 182 k.p.k.) albo został zwolniony z obowiązku złożenia ich na jego wniosek (art. 185 k.p.k.); jeżeli świadek złożył wcześniej zeznanie, to nie może ono służyć za dowód ani być odtworzone (art. 186 § 1 k.p.k.); wolno jednak ujawnić na rozprawie protokoły oględzin ciała każdej osoby, a więc także odmawiającego wyjaśnień oskarżonego i świadka korzystającego z prawa domowy zeznań (art. 186 § 2 k.p.k.),
- zakaz dowodzenia przebiegu narady sędziowskiej i sposobu głosowania sędziów³⁰⁸.

B. Zakazy warunkowe – które można pod pewnymi warunkami uchylić.

Zakazami takimi są przepisy niezezwalające na dowodzenie okoliczności, które objęte są tajemnicą państwową (art. 179, 225 § 1 i 226 k.p.k.), służbową i zawodową (art. 180, 225 § 1–3 i art. 226 k.p.k.):

- tajemnica państwowa – pozostaje w wyłącznej dyspozycji właściwego organu państwowego. Osoby zobowiązane do jej zachowania mogą być przesłuchane co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, tylko po

³⁰⁷ Tamże, s. 354.

³⁰⁸ Tamże.

zwolnieniu ich od obowiązku zachowania tajemnicy przez uprawniony organ przełożony (art. 179 § 1 k.p.k.). Wprawdzie art. 179 § 2 k.p.k. zastrzega, że zwolnienia wolno odmówić tylko wtedy, gdyby złożenie zeznania miało wyrządzić poważną szkodę państwu, ale ocena, czy może powstać taka szkoda, zależeć będzie zawsze ostatecznie od naczelnego organu administracji rządowej (w praktyce resortowego ministra), do którego sąd lub prokurator mogą zwrócić się, wnioskując zwolnienie świadka od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 179 § 3 k.p.k.),

- tajemnica zawodowa – związana z wykonywaniem zawodu lub pełnieniem funkcji, w czasie których rodzi się stosunek zaufania innych osób, pozostaje w zasadzie w dyspozycji sądu lub prokuratora. To sąd lub prokurator mogą zwolnić osoby powołujące się na tajemnicę służbową lub zawodową z obowiązku jej zachowania (art. 180 § 1 k.p.k.). Na postanowienie o zwolnieniu z tajemnicy nie przysługuje zażalenie³⁰⁹. **Występują trzy stopnie uprawnień do tajemnicy zawodowej:**

- 1) pierwszy stopień uprawnienia do tajemnicy zawodowej – obejmuje osoby wymienione przez ustawę, ale nie chronione przez szczególne procedury, np. tajemnica psychologa,
- 2) drugi stopień uprawnienia do tajemnicy zawodowej – jest zawarty w art. 180 § 2 k.p.k., w myśl którego mogą być przesłuchane osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej lub dziennikarskiej co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, jeżeli jest to ostateczne (nie można w inny sposób ustalić określonych okoliczności) i niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości. W postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie przesłuchania lub zezwolenia na przesłuchanie decyduje sąd na posiedzeniu bez udziału stron w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie,
- 3) trzeci stopień uprawnienia do tajemnicy zawodowej – dotyczy zwolnienia dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej (art. 180 § 3–5 k.p.k.). Warunki zwolnienia go z tej tajemnicy są takie same jak przy warunkach zwolnienia z tajemnicy osób objętych drugim stopniem uprawnienia. Jednakże zwolnienie to nie może dotyczyć:
 - danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze,
 - identyfikacji osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych.

Wyżej wymienione wyjątki nie dotyczą sytuacji, gdy osoby te posiadają informację dotyczącą przestępstwa, o którym mowa w art. 240 § 1 k.k. W przypadku odmowy przez dziennikarza ujawnienia danych dotyczących tego prze-

³⁰⁹ Tamże, s. 354.

stępstwa nie jest uchylona jego odpowiedzialność za przestępstwo, którego dopuścił się, publikując informację.

Zakazy dowodzenia za pomocą pewnych dowodów

Zakazy bezwarunkowe:

- zakaz przesłuchiwania jako świadka obrońcy lub adwokata co do faktów, o których dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę (art. 178 pkt 1 k.p.k.),
- zakaz przesłuchiwania duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178 pkt 2 k.p.k.),
- zakaz powoływania jako biegłych osób wymienionych w art. 178, 182, 185 k.p.k. oraz osób, do których odnoszą się odpowiednie przyczyny wyłączenia wymienione w art. 40 § 1 pkt 1–3 i 5 k.p.k. oraz osób powołanych w sprawie w charakterze świadków, a także osób, które były świadkami czynu (art. 196 § 1 k.p.k.),
- zakaz uwzględniania w procesie złożonego wobec biegłego albo wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej oświadczenia oskarżonego, dotyczącego zarzucanego mu czynu (art. 199 k.p.k.); wyjątkiem jest przeprowadzenie badań przez biegłego za pomocą środków technicznych mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji organizmu badanej osoby (art. 199a k.p.k.),
- zakaz przesłuchiwania osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego jako świadków na okoliczności przyznania się osoby z zaburzeniami psychicznymi do popełnienia czynu pod groźbą kary (art. 52 ust. 1 i 2 *Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego*).

Zakazy warunkowe:

- zakaz przesłuchiwania świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań. Świadczeniowi przysługuje to prawo tylko w sytuacji, gdy jest on zgodnie z art. 115 § 11 k.k. osobą najbliższą oskarżonemu (art. 182 § 1 k.p.k.). Prawo to trwa pomimo ustania małżeństwa lub przysposobienia, a także w przypadku, gdy świadek jest oskarżonym w innej toczącej się sprawie o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem,
- zakaz przesłuchiwania świadka, który złożył wniosek o zwolnienie od złożenia zeznania ze względu na pozostawanie z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym i wniosek ten organ procesowy uwzględnił (art. 185 k.p.k.).

Oba wskazane zakazy mogą mieć duży wpływ na przebieg procesu w sytuacji, w której świadek złożył już zeznanie, a osoba uprawniona do odmowy złożenia zeznania lub zwolniona od tego na podstawie art. 185 k.p.k. oświadczyła, że chce z tego prawa skorzystać (nie później niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym). Poprzednio złożone zeznanie tej osoby nie może stanowić dowodu w sprawie ani nie może być odtworzone.

W powyższej sytuacji może nawet dojść do uniewinnienia oskarżonego mimo jego winy, jeżeli zeznania świadka były kluczowym dowodem obciążającym.

Zakazy stosowania określonych metod dowodzenia

Niektóre metody są wprost zakazane, a naruszenie tego zakazu pociąga za sobą zastosowanie swoistych sankcji procesowych.

Pierwszy zakaz formułuje art. 171 § 7 k.p.k. Na podstawie tego przepisu wyjaśnienia zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom wymienionym w art. 171 § 5 k.p.k. nie mogą stanowić dowodu.

W § 7 art. 171 k.p.k., który eliminuje wprost dowód uzyskany przy zastosowaniu niedozwolonych metod przesłuchania wskazanych w § 5 art. 171 k.p.k. (tj. wpływanie na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą przymusu, groźby bezprawnej, stosowanie hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem), nie wspomina się o naruszeniu rygoru zawartym § 3 art. 171 k.p.k. dotyczącym przesłuchania w miarę możliwości osoby, która nie ukończyła 15 lat, w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie. W związku z powyższym należy przyjąć, iż zakaz dotyczy metod zawartych w § 5 art. 171 k.p.k. oraz pytań sugerujących odpowiedzi, zwłaszcza gdy przesłuchanie ograniczyło się do odpowiadania na pytania z uniemożliwieniem swobodnego kształtowania przez przesłuchiwanego swej wypowiedzi i brakiem wypowiedzi spontanicznej.

Drugi zakaz normuje art. 174 k.p.k., w myśl którego dowodu z wyjaśnienia oskarżonego lub zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych.

Przepis normuje zakaz substytuowania zeznań i wyjaśnień treścią pism, zapisków i notatek. Jest to konsekwencja obowiązywania zasady bezpośredniości w przeprowadzaniu dowodów, wymagająca bezpośredniego kontaktu organu procesowego z osobowym źródłem dowodowym. Nie narusza powyższego rygoru odbieranie zeznań lub wyjaśnień na piśmie od osoby głuchej lub niemej, gdyż jest to wówczas normalny sposób odbierania oświadczeń, chyba że korzysta się z pomocy tłumacza (zob. art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k.).

Zakaz formalnie nie dotyczy opinii biegłego, która zresztą wedle decyzji organu procesowego może być złożona ustnie lub na piśmie (art. 200 § 1 k.p.k.). W orzecznictwie jednak trafnie wyprowadza się z wymogu zasięgnięcia opinii biegłego (art. 193 § 1 k.p.k. i art. 176 § 1 d.k.p.k.) zakaz zastępowania tego dowodu innymi dowodami, w tym pisemnymi.

Zakaz zastępowania zeznań i wyjaśnień pismem, zapiskiem czy notatką oznacza, że wszelkie pisma lub zapiski złożone przez świadka lub podejrzanego poza protokołem przesłuchania nie mają waloru dowodowego i nie mogą zastępować oświadczenia dowodowego. Nie dotyczy to jednak wyjaśnień złożonych przez podejrzanego na piśmie, stosownie do art. 176 k.p.k., które stanowią wów-

czas załącznik do protokołu i podlegają odczytaniu (art. 176 § 4 k.p.k.). Dopuszczona tu forma pisemna ma na celu zapewnienie oskarżonemu, aby żadne istotne szczegóły, jakie chce on podać, nie umknęły uwadze w postępowaniu³¹⁰.

Kodeks, polecając zachowanie pewnych rygorów formalnych podczas czynności dowodowych, tym samym zakazuje czynności niezgodnych z tymi rygorami (np. oględzin lub badań ciała, które mogą wywołać uczucie wstydu, powinna dokonać osoba tej samej płci, chyba że łączą się z tym szczególne trudności; inne osoby odmiennej płci mogą być obecne tylko w razie konieczności (art. 208 k.p.k.). Wniosek sąd, że ustawa zakazuje takiej obecności, gdy taka konieczność nie zachodzi³¹¹).

Sposoby wprowadzenia dowodów do procesu

Dowody można przeprowadzić na wniosek stron, podmiotu określonego w art. 416 k.p.k. (quasi – pozwanego cywilnie) albo z urzędu.

Organy procesowe są obowiązane przeprowadzić dowody z urzędu, gdy jest on niezbędny dla wyjaśnienia okoliczności sprawy. Obowiązek ten istnieje zwłaszcza w sprawach zawiłych, a także w sprawach, gdy wymagane jest sprawdzenie linii obrony oskarżonego, np. w przypadku, gdy oskarżony podaje okoliczności mogące świadczyć o jego niewinności. Dowody przeprowadzane z urzędu zdecydowanie dominują w stadium postępowania przygotowawczego. Natomiast w stadium postępowania głównego dominują dowody przeprowadzane na wniosek, które są przejawem zasady kontrydiktoryjności. Już akt oskarżenia zawiera wykaz dowodów, których domaga się oskarżony.

Osoby niebędące stronami nie są uprawnione do składania wniosków dowodowych. Ich rola sprowadza się do informowania sądu o istnieniu określonego dowodu.

Zgodnie z art. 168 k.p.k. **fakty powszechnie znane** nie wymagają dowodu, są bardzo łatwo sprawdzalne, więc ich udowodnienie nie ma sensu (np. fakty historyczne). To samo będzie dotyczyć **faktów znanych z urzędu**, należy jednak zwrócić na nie uwagę stronom. Fakty znane z urzędu (notoryjność urzędowa) występują w przypadku, gdy okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy są znane organowi procesowemu z urzędu (np. okoliczności znane sądowi z innych prowadzonych spraw sądowych).

Istota i forma wniosku dowodowego

Wniosek dowodowy – to żądanie strony przeprowadzenia określonego dowodu.

Może być on złożony ustnie lub pisemnie. Bez względu na formę musi zawierać następujące elementy:

- 1) **oznaczenie źródła dowodu** – a więc np. imię i nazwisko świadka i jego adres; można czasem podać w przybliżeniu określenie dowodu; jeśli strona nie ma wszystkich danych pozwalających na pełną indywidualizację źródła do-

³¹⁰ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 150.

³¹¹ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, dz. cyt., s. 362.

wodu, powinna uprawdopodobnić realność takiego źródła (np. zawnioskuje przesłuchanie gospodarza domu przy określonej ulicy, naczelnika urzędu X w miejscowości N),

- 2) **tezę dowodową** – czyli wskazanie, jakie okoliczności mają być udowodnione (art. 169 § 1 k.p.k.) (np. „na okoliczność obecności oskarżonego w dniu przestępstwa w miejscowości X oddalonej od miejsca jego popełnienia o 300 km”).

Od wniosku dowodowego należy odróżnić zwrócenie przez stronę uwagi organu procesowego na możliwość istnienia określonego dowodu. Strona tylko przypomina, sugeruje taką możliwość, ale nie składa formalnego wniosku.

Wniosek dowodowy może zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu (art. 169 § 2 k.p.k.)³¹².

Oddalenie wniosku dowodowego

Zgodnie z art. 170 k.p.k. wniosek dowodowy oddala się, jeżeli:

- 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne, w przypadku gdy ustawa zabrania przeprowadzenia pewnego rodzaju dowodów (np. zakaz przesłuchania świadka na okoliczności objęte tajemnicą państwową),
- 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy – dotyczy to okoliczności, które nie będą miały wpływu na rozstrzygnięcie rozprawy, tzw. okoliczności uboczne,
- 3) okoliczność jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy – gdy wynika ona z innych dowodów, przeprowadzonych już wcześniej w toku postępowania,
- 4) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności (np. wezwanie w charakterze świadka pieszego, który jest osobą niewidomą, celem uzyskania informacji, czy oskarżony będąc osobą kierującą pojazdem, w trakcie jazdy nie dostosował się do sygnalizacji świetlnej S-1, która nadawała sygnał czerwony, czym doprowadził do spowodowania wypadku drogowego),
- 5) dowodu nie da się przeprowadzić – ze względów faktycznych lub technicznych (np. nastąpił zgon świadka),
- 6) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania.

Nie można oddalić wniosku dowodowego na podstawie wskazania, że dotychczasowe dowody wykazały przeciwieństwo tego, co wnioskodawca zamierzał udowodnić (art. 170 § 2 k.p.k.). W myśl zasady swobodnej oceny dowód należy oceniać na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, a więc nie można odrzucać dowodu tylko ze względu na fakt, że dotychczasowe dowody wykazały przeciwieństwo tego, co wnioskodawca zamierza udowodnić.

Dopuszczenie dowodu następuje w formie zarządzenia, chyba że ustawa wymaga postanowienia, np. o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłych (art. 194 k.p.k.). Oddalenie wniosku dowodowego następuje w formie postanowienia,

³¹² Tamże, s. 352–353.

które wymaga uzasadnienia (art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k.), sporządzonego wraz z samym postanowieniem (art. 98 § 1 k.p.k.). Uzasadnienie nie powinno ograniczać się do powtórzenia sformułowań ustawowych³¹³.

Oddalenie wniosku dowodowego nie jest decyzją ostateczną, ponieważ można ponownie dopuścić wcześniej oddalony dowód, chociażby nie ujawniły się nowe okoliczności (art. 170 § 4 k.p.k.).

Odpowiedzialność policjanta za utratę lub zniszczenie dowodu

Odpowiedzialność za zniszczenie lub utratę dowodu uzależniona jest od tego, jaką wartość materialną przedstawiał dany przedmiot, oraz kto tego zniszczenia lub uszkodzenia dokonał.

1. Jeżeli dowodem rzeczowym jest dokument lub inny przedmiot, jego zniszczenie, uszkodzenie, ukrycie czy też usunięcie przez policjanta z winy umyślnej powoduje odpowiedzialność karną z art. 239 k.k. – jeżeli czyn zawiera znamiona popełnienia. W przypadku dokumentu możliwe jest pociągnięcie do odpowiedzialności karnej z art. 276 k.k.
2. Jeżeli dowodem rzeczowym jest przedmiot przedstawiający wartość materialną nie przekraczającą jednej czwartej minimalnego wynagrodzenia, a policjant zniszczył go lub uszkodził z winy umyślnej, może odpowiadać dyscyplinarnie (jeśli nie wchodzi w grę popełnienia). Jeżeli wartość dowodu rzeczowego przekracza jedną czwartą minimalnego wynagrodzenia, sprawca ponosi również odpowiedzialność karną z art. 288 k.k. oraz ewentualnie za popełnienia.
3. Za nieumyślną utratę dowodu (rzeczowego, z dokumentu, utratę całości lub części akt postępowania przygotowawczego) policjant ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną³¹⁴.

Ponadto funkcjonariusz publiczny może również ponieść odpowiedzialność karną z tytułu art. 231 k.k., tj. w przypadku przekroczenia swoich uprawnień lub niedopełnienia obowiązków, czym działał na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, oraz z tytułu art. 246 k.k., tj. w sytuacji, gdy funkcjonariusz publiczny lub ten, który działając na jego polecenie, w celu uzyskania określonych zeznań, wyjaśnień, informacji lub oświadczenia stosował przemoc, groźbę bezprawną lub w inny sposób znęcał się fizycznie lub psychicznie nad inną osobą.

CZYNNOŚCI UJAWNIAJĄCE DOWODY

Istota czynności ujawniających dowody polega na wydobywaniu ze źródeł dowodu środków dowodowych oraz ich zabezpieczeniu w formie przewidzianej przez prawo procesowe. Zaliczyć do nich trzeba: przesłuchanie, okazanie i rozpoznanie, oględziny, badanie ciała, ekspertyzę, odczytanie, sekcję zwłok, eksperyment procesowy.

³¹³ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 146.

³¹⁴ Zob. I. Wojciechowska, *Postępowanie...*, dz. cyt., s. 121.

Przesłuchanie

Czynność ta ujawnia trzy środki dowodowe: wyjaśnienia oskarżonego, zeznania świadków oraz opinię biegłego. Wspólne dla przesłuchania oskarżonego, świadka i biegłego są następujące reguły:

- a) przesłuchanie musi odbywać się w warunkach stwarzających możliwość swobodnej wypowiedzi (art. 171 § 7 k.p.k.),
- b) osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodne wypowiedzenie się w granicach określonych celem danej czynności, a dopiero następnie można zadawać pytania zmierzające do uzupełnienia, wyjaśnienia lub kontroli zeznań (art. 171 § 1 k.p.k.)³¹⁵.

Występują również wspólne zakazy obejmujące wszystkie przesłuchania, są nimi:

- a) zakaz zadawania pytań sugerujących przesłuchiwanym treść wypowiedzi (art. 171 § 4 k.p.k.),
- b) zakaz wpływania na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą przymusu lub groźby bezprawnej oraz stosowania hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem (art. 171 § 5 k.p.k.).

Okazanie i rozpoznanie

Okazanie (art. 173 k.p.k.) – to czynność polegająca na koncentracji wyjaśnień lub zeznań na przedmiocie przedstawionym do percepcji (postrzegania) w odpowiednich warunkach.

Rozpoznanie – to odmiana okazania, polega na przedstawieniu osobie przesłuchiwanej innej osoby, jej wizerunku (najczęściej fotografii) lub rzeczy w celu jej rozpoznania.

Okazywanie można scharakteryzować w następujący sposób:

- okazywanie powinno być przeprowadzone tak, aby wyłączyć sugestię,
- w razie potrzeby okazanie można przeprowadzić w taki sposób, aby wyłączyć możliwość rozpoznawania osoby przesłuchiwanej przez osobę rozpoznawaną,
- podczas okazania osoba okazywana powinna znajdować się w grupie obejmującej łącznie co najmniej cztery osoby,
- należy dbać o to, żeby różnice między osobami, przedmiotami, wizerunkami nie były zbyt rażące,
- w razie potrzeby okazanie można przeprowadzić tak, aby wyłączyć możliwość rozpoznania osoby przesłuchiwanej przez osobę przesłuchiwaną,
- z okazania sporządza się zawsze protokół (art. 143 § 5 pkt 1 k.p.k.),
- okazanie i rozpoznanie dostarczają środków dowodowych w postaci wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadka.

³¹⁵ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, dz. cyt., s. 376.

Oględziny

Oględziny (art. 207 k.p.k.) – to zmysłowe zapoznawanie się przez organ procesowy z miejscem, ciałem osoby lub rzeczą celem ujawnienia ich cech charakterystycznych, istotnych dla rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu lub ujawnienia źródła dowodu (rzeczy, której cechy charakterystyczne, a więc środek dowodowy, też będą przedmiotem tej czynności).

W razie potrzeby dokonuje się oględzin miejsca, osoby lub rzeczy.

Oględziny miejsca – to oględziny miejsca w pomieszczeniu lub miejsca na otwartej przestrzeni (np. ulicy).

Oględziny osoby (art. 208 k.p.k.) – ściślej mówiąc ciała osoby – mogą mieć charakter oględzin powierzchniowych i niekrępujących, np. sprawdzenie, czy twarz pokrzywdzonego znaczone jest bliznami. Mogą być jednak bardziej szczegółowe i wkraczać w sferę nietykalności osoby.

Obowiązuje wspólna dla oględzin i badań ciała reguła: oględzin lub badań ciała, które mogą wywołać uczucie wstydu, powinna dokonać osoba tej samej płci, chyba że łączą się z tym szczególne trudności. Inne osoby płci odmiennej mogą być obecne tylko w razie konieczności.

Oględziny rzeczy – zwykle są dokonywane razem z oględzinami miejsca, po czym rzecz znalezioną na miejscu zabiera się celem dalszych, bardziej dokładnych oględzin lub badań. Czasem jednak przedmiotem oględzin są rzeczy od pierwszej chwili oddzielone od miejsca, na którym się znajdowały, np. przedmioty znalezione w odzieniu zatrzymanego podejrzanego. Ogląda się również dokumenty, jeśli zainteresowanie skupia się na ich właściwościach fizycznych, a nie intelektualnych³¹⁶.

Ekspertyza

Ekspertyza (w znaczeniu ścisłym) – to badanie przeprowadzone przez biegłego.

Odczytanie

Przedmiotem tej czynności jest dokument określony w art. 115 § 14 k.k., który wskazuje, że „dokumentem jest każdy podmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mające znaczenie prawne”.

Odczytywać można dany dokument za pomocą zmysłu wzroku lub słuchu. Nie ma tutaj znaczenia forma, w jakiej jest sporządzany dany dokument, przez kogo został wydany lub jaką ma strukturę materialną.

W toku procesu można odczytać każdy dokument, ale pod różnymi warunkami. Natomiast podczas postępowania przygotowawczego nie obowiązują żadne ograniczenia. W związku z powyższym można dokumenty podzielić na procesowe i pozaprocessowe.

Dokumenty procesowe – są nimi np. decyzje, protokoły, orzeczenia. Sporządzane są w postępowaniu karnym lub dla jego celów.

³¹⁶ Tamże, s. 388.

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

Obowiązuje zakaz odczytywania notatek urzędowych.

Dokumenty pozaprosesowe – to dokumenty sporządzane poza postępowaniem karnym, ale dla jego celu, np. zaświadczenia lekarskie oraz dokumenty prywatne powstałe poza postępowaniem karnym i nie dla jego celów (np. listy lub notatki).

Obowiązuje zakaz odczytywania dokumentów prywatnych sporządzanych poza postępowaniem karnym, ale dla jego celów (np. prywatnej opinii biegłego).

Sekcja zwłok

Sekcja zwłok – to badanie pośmiertne, którego celem jest ustalenie przyczyn zgonu.

Na podstawie art. 209 § 1 k.p.k. sekcji zwłok dokonuje się w przypadku, gdy zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci. Dokonuje jej lekarz – biegły specjalista medycyny sądowej w obecności prokuratora lub sądu.

Sekcji powinny zostać poddane zwłoki niemowlęcia, kobiety w ciąży i położu, chorego, który zmarł przed upływem 12 godzin od przyjęcia do szpitala lub w drodze do niego, wszystkie przypadki śmierci gwałtownej (będącej skutkiem urazu).

Eksperyment procesowy

Eksperyment procesowy (art. 211 k.p.k.) – to czynność polegająca na przeprowadzeniu przez organ procesowy doświadczenia lub odtworzenia przebiegu stanowiących przedmiot rozpoznania zdarzeń lub ich fragmentów celem sprawdzenia okoliczności mających istotne znaczenie dla sprawy.

W drodze eksperymentu sprawdza się już zebrane dowody, uzyskuje się nowe dowody lub też sprawdza się wersje śledcze. Eksperyment jest samoistną czynnością dowodową, w czasie której jednak można dokonywać przesłuchań, oględzin i innych czynności. Jest on czynnością niepowtarzalną. Należy więc, zgodnie z art. 316 k.p.k., dopuścić do niego strony w postępowaniu przygotowawczym, jeżeli zaś odbywa się on w toku postępowania głównego (np. sąd chce sam przekonać się, czy odległość z punktu A do punktu B można pieszo pokonać w ciągu 15 minut), to z reguły przeprowadza go sędzia wyznaczony i wówczas strony również mogą w nim wziąć udział (art. 396 k.p.k.)³¹⁷.

SPOSOBY ZABEZPIECZENIA DOWODÓW

W literaturze przedmiotu możemy spotkać się z trzema pojęciami: ślad kryminalistyczny, materiał dowodowy i dowód.

Ślady w znaczeniu kryminalistycznym – to zmiany w obiektywnej rzeczywistości, które jako spostrzegalne znamiona po zdarzeniach będących przedmiotem postępowania mogą stanowić podstawę do odtworzenia i ustalenia przebiegu tych zdarzeń zgodnie z rzeczywistością (J. Sehna).

Materiał dowodowy – to ślady kryminalistyczne, prawidłowo zabezpieczone pod względem procesowo-kryminalistycznym na miejscu zdarzenia w trakcie czynności oględzinowej.

³¹⁷ Tamże, s. 391–392.

Materiał dowodowy staje się dowodem, kiedy w kwestii danego materiału dowodowego zostanie wydana przez biegłego opinia.

Sposoby zabezpieczenia dowodów zależą od tego, z jakim rodzajem dowodu/śladu kryminalistycznego mamy do czynienia. **Wyróżniamy dwa rodzaje zabezpieczenia dowodów/śladów kryminalistycznych:**

- procesowe,
- kryminalistyczne.

Zabezpieczenie procesowe dowodu/śladu kryminalistycznego

Zabezpieczenie procesowe – to nadanie śladowi „ochrony prawnej” w rozumieniu prawa procesowego. Zabezpieczenie to uniemożliwia zamianę śladów, stanowi dowód istnienia i ujawnienia śladu w razie jego zaginięcia lub zniszczenia, zapobiega pominięciu śladów przy tworzeniu wersji i rekonstrukcji zdarzenia.

Podstawowym sposobem zabezpieczenia dowodu w postępowaniu karnym jest sporządzenie **protokołu** z wykonywanej czynności procesowej. Zgodnie z art. 143 § 1 k.p.k. obligatoryjnie spisania protokołu wymagają czynności wymienione enumeracyjnie w tym artykule, np. przesłuchanie świadka, dokonanie oględzin, okazania, przeszukania. Zgodnie z § 2 tego artykułu protokół można spisać również z innych czynności, jeżeli przepis szczególny tego wymaga albo przeprowadzający czynność uzna to za potrzebne. W innych wypadkach można ograniczyć się do sporządzenia notatki urzędowej. Wymogi formalne odnośnie do sporządzania protokołów określone są w rozdziale 16 k.p.k. zatytułowanym *Protokoły*. Ponadto jeżeli przeprowadzamy oględziny, zabezpieczony ślad należy również opisać na metryczce śladowej. Zgodnie z art. 147 § 1 k.p.k. niezależnie od sporządzenia protokołu przebieg czynności protokołowanych może być utrwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, o czym należy przed uruchomieniem urządzenia uprzedzić osoby uczestniczące w czynnościach. Rodzaje urządzeń i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku reguluje *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2012 r. w sprawie rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do utrwalania obrazu i dźwięku dla celów procesowych oraz sposobów ich przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisów*. W art. 147 k.p.k. § 2 wskazano, kiedy przesłuchanie świadka lub biegłego obligatoryjnie utrwała się za pomocą tych urządzeń. Jeżeli czynność procesową utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, protokół można ograniczyć do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących w niej udział. Zapis obrazu lub dźwięku, a także przekład zapisu dźwięku stają się załącznikami do protokołu (art. 147 § 3 k.p.k.). Tak więc dokumentacją uzupełniającą do protokołu może być zapis na analogowych lub cyfrowych nośnikach informacji, np. kasetą magnetofonową, magnetowidową, fotograficzny materiał światłoczuły, płyta CD, DVD, karta pamięci. Ponadto szkice i plany z umiejscowieniem śladów kryminalistycznych.

Zabezpieczenie kryminalistyczne dowodu/śladu kryminalistycznego

Zabezpieczenie kryminalistyczne (techniczne) – to fizyczne zabezpieczenie śladu przed zatarciem, zniszczeniem, zniekształceniem.

Metody zabezpieczenia kryminalistycznego (technicznego) śladów kryminalistycznych:

- a) zabezpieczenie w postaci naturalnej:
 - zebranie śladu z podłoża – bez podłoża (postępowanie stosowane w przypadku takich śladów, jak ślady użycia broni, ślady w postaci różnych przedmiotów, zapachy),
 - zebranie śladu z podłożem lub jego częścią (sposób wykorzystywany przy zabezpieczaniu mikrośladów, śladów biologicznych, śladów użycia broni),
- b) zabezpieczenie poprzez odwzorowanie:
 - przeniesienie śladu na folię klejącą, np. daktyloskopijną (sposób wykorzystywany podczas zabezpieczenia, np. śladów linii papilarnych, mikrośladów, odbitek obuwia),
 - wykonanie odlewu śladu za pomocą np. masy silikonowej, gipsu (metoda stosowana do takich śladów, jak ślady narzędzi, wgłębione ślady obuwia, odciski użębienia),
 - sfotografowanie śladu,
 - opakowanie śladu.

Ślady muszą być tak opakowane, aby nie uległy uszkodzeniom. Do zewnętrznego opakowania śladu najlepiej jest wykorzystać kartonowe pudełka, szklane słoiki, pojemniki z tworzywa sztucznego, worki z folii polietylenowej lub metalowej.

Dobór metody zabezpieczenia technicznego zależy od rodzaju, barwy, wielkości i innych właściwości śladu oraz podłoża, od posiadanych środków technicznych oraz umiejętności manualnych osoby zabezpieczającej.

SPOSOBY PRZECHOWYWANIA I PRZEKAZYWANIA DOWODÓW

Rzeczy wydane na żądanie sądu lub prokuratora lub w wypadkach niecierpiących zwłoki na żądanie policjanta, albo odebrane w wyniku przeszukania mogą stanowić dowody rzeczowe, które podlegają przechowywaniu oraz ewidencjonowaniu. Przedmioty te należy zabrać lub oddać na przechowanie osobie godnej zaufania (art. 228 § 1 i 2 k.p.k.). Następnie organ procesowy prowadzący postępowanie przygotowawcze powinien ocenić przydatność dowodową zatrzymanej rzeczy i wydać postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych. Rzeczy zbędne dla postępowania karnego oraz rzeczy wydane lub znalezione w trakcie przeszukania, które było dokonane na podstawie nakazu kierownika jednostki lub legitymacji służbowej i nie nastąpiło zatwierdzenie tej czynności, należy niezwłocznie zwrócić osobie uprawnionej (art. 230 § 1 i 2 k.p.k.). Jeżeli powstają wątpliwości, komu należy wydać zatrzymaną rzecz, sąd lub prokurator

Temat nr 2. Dowody w postępowaniu przygotowawczym

składa ją do depozytu sądowego albo oddaje osobie godnej zaufania aż do wyjaśnienia uprawnienia do odbioru (art. 231 k.p.k.).

W przypadku uznania przedmiotu za dowód rzeczowy prowadzący postępowanie wpisuje przedmiot do wykazu dowodów rzeczowych, uwzględniając jego nazwę, opis i miejsce przechowywania.

W zależności od rodzaju dowodu rzeczowego przechowuje się go w różny sposób, tzn.:

- 1) dowody rzeczowe w postaci dokumentów, fotografii lub innych pojedynczych drobnych przedmiotów (jeżeli ich rozmiary, wartość materialna oraz znaczenie dla sprawy na to pozwalają) są przechowywane w aktach głównych postępowania przygotowawczego – przechowuje się je we wszytej do nich kopercie lub podobnym opakowaniu, na którym umieszcza się sygnaturę akt postępowania, opisuje się zawartość i wskazuje datę uzyskania dowodu rzeczowego oraz czynność, podczas której został zabezpieczony,
- 2) pieniądze zagraniczne, kosztowności (złoto, platyna, srebro i wyroby z tych metali itd.), czeki, weksle i inne dokumenty (z których posiadaniem związana jest wiarygodność opiewająca na zagranicznych środkach płatniczych), papiery wartościowe – powinny być złożone na przechowanie w depozycie bankowym do dyspozycji sądu, przed złożeniem depozytu,
- 3) środki płatnicze (krajowe lub zagraniczne), które noszą ślady przestępstwa – powinny być po przeprowadzeniu odpowiednich badań umieszczone w foliowej kopercie. Tak zabezpieczone mogą być oddane wraz z innymi środkami do depozytu bankowego.

Czynności związane z przekazaniem dowodów rzeczowych do depozytu bankowego lub z oddaniem na przechowanie właściwej instytucji wykonuje policjant prowadzący postępowanie, z wyjątkiem złożenia rzeczy do depozytu sądowego, co pozostaje w kompetencji prokuratora.

Przed złożeniem depozytu w banku lub oddaniem na przechowanie właściwej instytucji w miarę potrzeb sporządza się kopie bądź fotografie dowodów rzeczowych. Depozyt należy przekazać do banku lub instytucji niezwłocznie po uzyskaniu dowodu rzeczowego,

- 4) dowody rzeczowe, które w toku postępowania należy przechować, a które ze względu na swój rodzaj, rozmiar, wartość oraz znaczenie dla sprawy nie nadają się do przechowania w aktach sprawy, winny być przechowywane w specjalnie wydzielonym pomieszczeniu lub w pomieszczeniach wyposażonych w regały lub szafy oraz na placach lub parkingach należących do Policji i odpowiednio zabezpieczonych przed dostępem osób nieuprawnionych lub w przeznaczonych do tego celu szafach metalowych, zwanych „składnicami”,
- 5) przedmioty i substancje stwarzające niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia, a w szczególności wymienione w art. 232a k.p.k., tj.:
 - broń i amunicja, materiał wybuchowy,
 - materiały łatwopalne, radioaktywne,
 - substancje trujące, duszące lub parzące,

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

- środki odurzające, substancje psychotropowe lub ich preparaty oraz prekursorzy kategorii I przechowywane w miejscu i w sposób zapewniający ich należyte zabezpieczenie,
- 6) ujawnione i zabezpieczone podczas wykonywania czynności niecierpiących zwłoki ślady kryminalistyczne lub nośniki śladów kryminalistycznych oraz rzeczy mogące mieć związek z przestępstwem, nie pobrane przez specjalistę, o którym mowa w art. 205 § 1 k.p.k., w celu ujawnienia i zabezpieczenia śladów kryminalistycznych lub przez biegłego do badań można przechowywać w zamkniętej metalowej szafie dyżurnego jednostki Policji do czasu przejęcia ich przez prowadzącego postępowanie za pokwitowaniem, co odnotowuje się w protokole czynności, w trakcie której te ślady (nośniki śladów) lub rzeczy zostały zabezpieczone. Ślady lub nośniki śladów kryminalistycznych oraz inne rzeczy mogące mieć związek z przestępstwem, których gabaryty lub właściwości nie pozwalają na umieszczenie ich w szafie będącej w dyspozycji dyżurnego jednostki Policji, przechowywane w sposób umożliwiający dostęp do nich osobom nieuprawnionych w innym miejscu wyznaczonym przez kierownika jednostki Policji lub upoważnionego przez niego policjanta,
- 7) pojazdy mechaniczne noszące ślady przestępstwa lub które były wykorzystane do przestępstwa, przechowywane w jednostkach Policji, np. na wydzielonych do tego celu parkingach,
- 8) pojazdy mechaniczne odzyskane w trakcie prowadzonego postępowania zwraca się właścicielowi, jeżeli nie są potrzebne w toku dalszego postępowania i nie ma wątpliwości co do właściciela rzeczy (art. 230 § 2 k.p.k.),
- 9) przedmioty ulegające szybkiemu zniszczeniu lub zepsuciu, albo takie których przechowywanie powodowałoby niewspółmierne koszty lub wpływało na znaczne obniżenie wartości rzeczy, można sprzedać bez przetargu za pośrednictwem odpowiedniej jednostki handlowej, a uzyskane pieniądze przekazuje się do depozytu sądowego (art. 232 k.p.k.),
- 10) przedmioty o wartości artystycznej lub historycznej oddaje się na przechowanie właściwej instytucji (art. 231 § 2 k.p.k.), np. bibliotece.

Rzeczy, w tym dokumenty, przed wpisaniem do wykazu dowodów rzeczowych lub przed wydaniem osobie uprawnionej, przechowywane w szafie użytkowanej przez policjanta prowadzącego postępowanie lub w wydzielonej części składnicy albo w odpowiednio zabezpieczonym innym pomieszczeniu, względnie oddaje uprawnionemu organowi procesowemu.

Rzeczy niewpisane do wykazu dowodów rzeczowych zwraca się jak najszybciej osobie uprawnionej albo przekazuje właściwej instytucji, jeżeli posiadanie tych rzeczy jest zabronione. W braku osoby uprawnionej lub wątpliwości, komu należy wydać rzecz zatrzymaną, przekazuje się ją prokuratorowi celem złożenia w depozycie sądowym.

ZAGADNIENIE NR 2.

BIEGŁY W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Pojęcie i rola biegłego

Biegły – to osoba powołana przez uprawniony organ do wykonania badań i wydawania opinii oraz do udziału w postępowaniu przygotowawczym i przed sądem w celu wyjaśnienia faktów wymagających wiadomości specjalnych (art. 193 § 1 k.p.k.).

Wiadomości specjalne – to takie wiadomości, które z jednej strony przekraczają zasób wiedzy przeciętnie wykształconego i inteligentnego człowieka, z drugiej zaś są konieczne do stwierdzenia istotnych dla danej sprawy faktów i okoliczności, a nie prawa. Do wiadomości specjalnych należy zaliczyć m.in. wiedzę z dziedziny nauki, techniki, sztuki i rzemiosła. Ustalenie zakresu wiadomości specjalnych należy do organu procesowego.

W myśl przepisów kodeksu postępowania karnego biegły może spełniać funkcję:

- a) opiniodawcy – polegającą na wykonywaniu badań na zlecenie organu procesowego,
- b) konsultanta – polegającą na jego udziale w czynnościach procesowych w sytuacji, gdy do ich prawidłowego przeprowadzenia konieczne są wiadomości specjalne³¹⁸.

Podstawa prawna powołania biegłego

Artykuł 193 § 1 k.p.k. nakazuje powołanie biegłego w przypadku, gdy będą wymagane wiadomości specjalne. Jeżeli stwierdzenie pewnej okoliczności istotnie wymaga wiadomości specjalnych, to przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego jest konieczne, chociażby w konkretnej sytuacji dana okoliczność stanowiła przedmiot innego dowodu (dokumentu, zeznań świadka). Opinii biegłego nie można zastępować zeznaniami świadka, który ma wiadomości specjalne albo pozasądową ekspertyzę.

Przedmiotem opinii biegłego mogą być tylko okoliczności mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. W pojęciu tym nie mieszczą się okoliczności o znaczeniu marginalnym.

Zgodnie z § 73 ust. 1 *Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów* policjant, o ile prokurator nie zastrzegł sobie tej czynności do osobistego wykonania, **przed** wydaniem postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego musi wykonać następujące czynności:

- 1) określić przedmiot i zakres badań,
- 2) zabezpieczyć i skompletować materiał przeznaczony do badań,
- 3) uzyskać materiał porównawczy, w razie potrzeby z udziałem lekarza, policjanta komórki techniki kryminalistycznej lub specjalisty nie będącego

³¹⁸ Zob. W. Kędzierski, *Technika kryminalistyczna*, Szczytno 1993, s. 118.

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

funkcjonariuszem organów procesowych albo eksperta laboratorium kryminalistycznego lub innego biegłego,

- 4) w razie uzasadnionego przypuszczenia, że mogą zachodzić okoliczności wyłączające biegłego od udziału w sprawie lub inne powody osłabiające zaufanie do jego wiedzy lub bezstronności, wyjaśnić te okoliczności w rozmowie z biegłym,
- 5) określić zakres, w jakim zostaną udostępnione akta sprawy, a w razie potrzeby skonsultować się w tej sprawie z biegłym; jeżeli biegły zwróci się o udostępnienie akt w szerszym zakresie, należy rozważyć argumentację biegłego co do potrzeby wykorzystania w badaniach dodatkowych materiałów, w tym akt w całości; udostępnienie akt postępowania w części może polegać nie tylko na przekazaniu oryginałów, lecz również kopii, gdy nie wpłynie to negatywnie na jakość wydanej opinii,
- 6) w razie wątpliwości co do potrzeby powołania biegłego i zakresu badań skonsultować powołanie biegłego z prokuratorem prowadzącym lub nadzorującym postępowanie.

Następnie na podstawie art. 194 k.p.k. wydaje się postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego. Postanowienie to w postępowaniu przygotowawczym wydaje prokurator, inny organ lub sąd, z zastrzeżeniem że w sytuacjach wskazanych w art. 192 § 2 k.p.k., 202 § 1 k.p.k. i art. 215 k.p.k. tylko prokurator, a w przypadku wskazanym w art. 203 § 2 k.p.k. tylko sąd. Postanowienie to powinno zawierać:

- 1) imię, nazwisko i specjalność biegłego lub biegłych, a w wypadku opinii instytucji, w razie potrzeby, specjalność i kwalifikacje osób, które powinny wziąć udział w przeprowadzeniu ekspertyzy,
- 2) przedmiot i zakres ekspertyzy ze sformułowaniem, w miarę potrzeby, pytań szczegółowych,
- 3) termin dostarczenia opinii.

Policjant w pierwszej kolejności zasięga opinii biegłego z laboratorium kryminalistycznego Policji. W przypadku gdy przeprowadzenie badań pozostaje poza możliwościami ww. laboratorium albo czas oczekiwania na tę opinię mógłby zakłócić prawidłowy tok postępowania, policjant zleca wydanie opinii biegłego wpisanego na listę biegłych sądowych albo innych osób lub instytucji, o których na podstawie dokumentów wiadomo, że posiadają wiadomości specjalne, a także dysponują środkami niezbędnymi do przeprowadzenia badań (§ 76 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji).

W celu osiągnięcia opinii biegłego albo biegłych można zwrócić się także do instytucji naukowej lub specjalistycznej (art. 193 § 2 k.p.k.). W takiej sytuacji w opinii należy podać wszystkie osoby, które brały udział w jej wydaniu (art. 200 k.p.k.).

W jednej sprawie można powołać jednego albo kilku biegłych w zależności od potrzeb w prowadzonej sprawie. Powołani biegli z zakresu różnych specjalności mogą przeprowadzić badania wspólnie i wydać jedną wspólną opinię

(tzw. opinię kompleksową) albo opinie odrębne (każdy z osobną swoją opinię w zakresie mu zleconym). Decyduje o tym organ procesowy powołujący biegłych³¹⁹. Na podstawie art. 200 k.p.k. biegły może złożyć opinię w formie ustnej lub pisemnej. Opinia taka powinna zawierać m.in. imię, nazwisko, stopień i tytuł naukowy, specjalność i stanowisko biegłego, imiona i nazwiska i pozostałe dane innych uczestników, czas przeprowadzenia badania, sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz oparte na nich wnioski. Osoby, które brały udział w wydawaniu opinii, mogą być, w razie potrzeby, przesłuchane w charakterze biegłych, a osoby, które uczestniczyły tylko w badaniach – w charakterze świadków (art. 200 § 3 k.p.k.).

W sytuacji gdyby opinia była niepełna lub niejasna (czyli nie zawierała odpowiedzi na naczelne pytania, pomijała dowody lub nie zawierała konkretnych opinii i poglądów) albo gdyby zachodziła sprzeczność między różnymi opiniami w tej samej sprawie, można wezwać ponownie tych samych biegłych lub powołać innych (art. 201 k.p.k.). Sprzeczność między różnymi opiniami występuje wtedy, gdy wnioski końcowe negują się nawzajem lub gdy wnioski te nie wynikają z badań przedstawionych w opinii. Sam fakt wystąpienia sprzeczności między opiniami nie obliguje sądu do stosowania art. 201 k.p.k., gdyż sąd w ramach swobodnej oceny dowodów może spośród kilku sprzecznych opinii przyjąć tę, która odpowiada wymaganiom procesowym³²⁰.

W myśl § 76 ust. 2, 3 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. policjant nie powinien powoływać biegłych, zwłaszcza w sytuacji, gdy pokrzywdzona organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi albo osoba fizyczna lub prawna chroniąca określone prawo przedstawia dowody, które w sposób oczywisty wystarczają do rozstrzygnięcia, czy czyn zabroniony będący przedmiotem postępowania wyczerpuje znamiona przestępstwa określonego w przepisach chroniących własność intelektualną lub przemysłową. Także policjant może odstąpić od powołania biegłego w sprawach dotyczących posiadania niewielkich ilości środków odurzających lub substancji psychotropowych w przypadku pozytywnego wyniku testu dokonanego za pomocą testera narkotykowego i przyznania się danej osoby do posiadania takich środków lub substancji.

Prawa i obowiązki biegłego

Do praw biegłego należą:

- a) prawo wzmożonej ochrony prawno-karnej, np. art. 245 k.k. – działanie sprawcy polega na użyciu przemocy lub groźby bezprawnej w celu wywarcia wpływu na biegłego lub w związku z tym narusza jego nietykalność cielesną. Wspomniany artykuł zapewnia wykonywanie obowiązków biegłego w warunkach wolnych od jakiegokolwiek bezprawnego przymusu,

³¹⁹ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 171.

³²⁰ Tamże, s. 177.

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

- b) prawo do wynagrodzenia za pracę – biegły otrzymuje wynagrodzenie na podstawie rachunku wystawianego przez niego samego,
- c) prawo do diet, zwrotu kosztów przejazdów i noclegów, gdy powołano go spoza miejsca zamieszkania,
- d) prawo przeglądania akt sprawy (art. 198 k.p.k.) – w miarę potrzeby biegłemu udostępnia się akta sprawy w zakresie niezbędnym do wydawania opinii oraz wzywa się go do udziału w przeprowadzeniu dowodów. Ponadto biegły ma możliwość brania udziału w przeprowadzeniu dowodów oraz ma prawo do występowania z wnioskami o wzięcie udziału w określonej czynności. Jeżeli nie wpłynie to ujemnie na wyniki badań, organ procesowy może zastrzec swoją obecność przy przeprowadzaniu przez biegłego niektórych lub wszystkich badań, a także może wprowadzić zmiany co do zakresu ekspertyzy lub postawionych pytań oraz stawiać pytania dodatkowe,
- e) prawo żądania wytycznych do pracy – organ procesowy jest zobowiązany do wskazania wytycznych biegłemu oraz do zebrania materiału potrzebnego mu do badań. W przypadku gdy biegły dostrzega potrzebę uzupełnienia materiału poprzez np. czynność przeszukania lub oględzin, to organ procesowy jest zobowiązany tę czynność wykonać,
- f) prawo żądania wydania przedmiotów do badań – policjant jest zobowiązany do wskazania materiału, który będzie podlegał pod opinię biegłego. Zwykle przy tym wybór materiału zakwestionowanego (np. broni palnej zatrzymanej u podejrzanego, łuski, przerobione dokumenty) jest niezależny od organu procesowego i materiały te w całości są przekazywane biegłemu. Inaczej policjant będzie zbierał materiały do badań w przypadku materiału porównawczego (np. łusek wystrzelonych z tych samych egzemplarzy broni, odbitek linii papilarnych). Niekiedy materiał porównawczy nie jest potrzebny do przeprowadzenia badań i wydania opinii (np. przy ekspertyzach lekarskich polegających na zbadaniu stanu zdrowia, otwarcia zwłok). Niezmiernie ważne jest zebranie potrzebnego materiału, ponieważ biegłemu nie wolno samodzielnie uzupełniać materiału dowodowego, więc jego opinia będzie opierać się tylko na przekazanym materiale³²¹.

Do obowiązków biegłego należą:

- a) stawiennictwo (art. 197 § 3 k.p.k. w zw. z art. 177 k.p.k.) – w przypadku gdy organ procesowy wezwie biegłego w charakterze świadka, jego obowiązkiem jest stawienie się na przesłuchanie w wyznaczonym miejscu i czasie oraz złożenie zeznań. Z obowiązku stawiennictwa wynika, że biegły bez zezwolenia organu procesowego nie może oddalić się z miejsca prowadzonej czynności przed jej zakończeniem,
- b) złożenie przyrzeczenia (art. 197 § 1 k.p.k.) – każdy biegły ma obowiązek złożyć przyrzeczenie wskazane w art. 197 k.p.k. Przyrzeczenie to jest odbie-

³²¹ I. Wojciechowska, *Postępowanie...*, dz. cyt., s. 180.

rane przez sąd w postępowaniu głównym, przed wydaniem ustnej opinii przez biegłego,

- c) złożenie opinii zgodnie ze swą specjalizacją – biegły powinien wydawać opinie zgodnie ze swoją specjalizacją. W przypadku gdyby w całości lub w części ekspertyza przekraczała jego kwalifikacje, powinien odmówić jej wykonania i wskazać innego biegłego, który posiadałby właściwą wiedzę specjalistyczną,
- d) zachowanie w tajemnicy informacji uzyskanych w toku swoich czynności z postępowania przygotowawczego (art. 241 k.k.) – w myśl art. 16 k.p.k. funkcjonariusz Policji powinien uprzedzić biegłego, że jest zobowiązany do zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w toku postępowania przygotowawczego i skutkach ich rozpowszechnienia. Jest to niezbędne w celu ochrony materiału zebranego na etapie postępowania przygotowawczego. Nagłośnienie niepewnych informacji może wpłynąć niekorzystnie na przebieg tego postępowania, a także na interesy prawne np. pokrzywdzonego.

TEMAT NR 3.

PRZESŁUCHANIE PODEJRZANEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

PRAWA I OBOWIĄZKI PODEJRZANEGO

Instytucja przedstawienia zarzutów oznacza wszczęcie postępowania przeciwko osobie (*in personam*), a tylko takie wszczęcie przedłuża bieg terminu przedawnienia karalności przestępstwa (art. 102 k.k.). Instytucja ta ma charakter gwarancyjny, a przez określenie podstawy faktycznej przedstawienia zarzutów ma potencjalnie eliminować zbyt późne albo przedwczesne czynienie z danej osoby podejrzanego. Tylko wobec osoby, której zarzut przedstawiono, wolno stosować środki zapobiegawcze i niektóre inne środki przymusu procesowego, np. list gończy. Tylko w postępowaniu *ad personam* wchodzi w rachubę ujawnianie tajemnicy bankowej odnośnie do danej osoby fizycznej (art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b Prawa bankowego z 1997 r.; zob. jednak uwagę 4 do art. 308). Jedynie osoba, której zarzut przedstawiono, korzysta jako podejrzany z praw procesowych strony postępowania karnego (postępowania przygotowawczego – art. 299 § 1 k.p.k.); winna być więc pouczona o swych uprawnieniach i obowiązkach (art. 300 k.p.k.) i może korzystać z pomocy obrońcy (art. 6 w zw. z art. 71 § 3 k.p.k. – zob. też uwagę do art. 71 k.p.k.)³²².

³²² T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego...*, dz. cyt., s. 669.

Podstawowe definicje

Osoba podejrzana (np. art. 74 § 3, 237 § 4, 244 § 1, 247 § 1, 308 § 1 i 2, 473 § 2 k.p.k.) – to osoba, w stosunku do której istnieją dowody uzasadniające podejrzenie popełnienia przestępstwa, ale której nie przedstawiono jeszcze zarzutu.

Podmiot ten nie jest stroną postępowania karnego. Nie ma zatem uprawnień podejrzanego (w tym prawa do obrony) i nie wolno wobec niego stosować niektórych środków dopuszczalnych wobec podejrzanego, np. tymczasowego aresztowania, dozoru Policji. Wolno natomiast podejmować wobec niego czynności pozaprocesowe typu operacyjnego, a także niektóre czynności procesowe wskazane w kodeksie postępowania karnego.

W praktyce policyjnej spotkać się można również z pojęciem **osoby podejrzewanej** (policyjnie). Chodzi wówczas o osobę, która ze względu na przeszłość kryminalną, swój tryb życia, kontakty z elementem przestępczym pozostaje w zainteresowaniu Policji, natomiast nie ma przeciwko takiej osobie dowodów na dokonanie określonego przestępstwa. Należy jednak z całą stanowczością zaznaczyć, iż kodeks postępowania karnego nie zna takiego określenia.

Podejrzany (art. 71 § 1 k.p.k.) – to osoba, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego.

Podejrzany jest stroną postępowania karnego, którego przedmiotem jest kwestia odpowiedzialności karnej za zarzucany mu czyn zabroniony naruszający prawo karne. Może nim być wyłącznie osoba, która w chwili popełnienia czynu miała ukończone 17 lat, wyjątkowo jeżeli chodzi o niektóre zbrodnie i występki lat 15 (art. 10 § 1 i 2 k.k.).

Oskarżony (art. 71 § 2 k.p.k.) – to osoba, przeciwko której wniesiono akt oskarżenia do sądu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.

Zgodnie z art. 71 § 3 k.p.k., jeżeli kodeks używa w znaczeniu ogólnym określenia „oskarżony”, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego.

Kodeks postępowania karnego obok pojęcia podejrzanego i oskarżonego używa także określenia **osoba podejrzana**. W postępowaniu wykonawczym mamy do czynienia ze **skazanym**, co do którego zapadł prawomocny wyrok skazujący.

Status prawny podejrzanego (prawa i obowiązki podejrzanego)

Prawo do obrony stanowi naczelną zasadę procesu karnego, zagwarantowaną również w art. 42 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Artykuł 6 k.p.k. stanowi, iż oskarżonemu (podejrzanemu) przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy, o czym należy go pouczyć. Prawo do obrony polega głównie na umożliwieniu podejrzanemu prowadzenia

Temat nr 3. Przesłuchanie podejrzanego

osobistej obrony przed stawianymi mu zarzutami oraz grożącymi mu konsekwencjami prawnymi (**obrona materialna**), a także korzystania z pomocy obrońcy, którym jest adwokat (**obrona formalna**).

Prawo do **obrony materialnej** przejawia się przede wszystkim w czynnościach podejmowanych przez samego podejrzanego, np. w składaniu wniosków dowodowych, udziale w czynnościach, składaniu oświadczeń. Natomiast w zakresie tzw. **obrony formalnej** podejrzany może korzystać z pomocy nie więcej niż trzech obrońców.

Regułą powinno być powołanie obrońcy przez podejrzanego lub jego prawnych przedstawicieli. Natomiast podejrzany, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu, jeżeli wykáže, że nie jest w stanie bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie lub rodziny ponieść kosztów obrony (art. 78 § 1 k.p.k.).

Zgodnie z art. 79 § 1 k.p.k. w całym postępowaniu karnym oskarżony (podejrzany) **musi mieć obrońcę**, jeżeli:

- jest nieletni (art. 10 § 2 k.k.),
- jest głuchy, niemy lub niewidomy,
- zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności,
- nie włada językiem polskim.

Ponadto podejrzany (oskarżony) musi mieć obrońcę w całym postępowaniu karnym, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę (art. 79 § 2 k.p.k.), np. poważne jękanie, kalectwo utrudniające poruszanie się. Natomiast oskarżony musi mieć obrońcę, ale jedynie na etapie postępowania przed sądem, gdy:

- postępowanie toczy się przed sądem wojewódzkim jako sądem pierwszej instancji, a oskarżonemu zarzucono zbrodnię lub został pozbawiony wolności (art. 80 k.p.k.),
- postępowanie toczy się przeciwko żołnierzowi odbywającemu zasadniczą służbę wojskową albo pełniącemu służbę w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego – część wojskowa (art. 671 k.p.k.).

Obrona formalna jest ponadto obowiązkowa w postępowaniu wznowionym na korzyść oskarżonego, a prowadzonym po jego śmierci lub gdy w postępowaniu takim zachodzi przyczyna do zawieszenia procesu (art. 548 k.p.k.).

Realizacji prawa do obrony służy wiele gwarancji i zasad procesowych. Do najistotniejszych należy:

1. **Prawo do milczenia** – w myśl art. 175 § 1 k.p.k. podejrzany ma prawo składać wyjaśnienia, może jednak bez podania powodów odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania lub odmówić składania wyjaśnień. O prawie tym należy go pouczyć.
2. **Prawo do swobodnej wypowiedzi** – wyjaśnienia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi (np. pod wpływem groźby, przymusu) nie mogą stanowić dowodu w sprawie (art. 171 k.p.k.).

3. **Prawo do nieobwiniania się** (niedostarczania dowodów przeciwko samemu sobie). Nie można żądać od podejrzanego, aby aktywnie podejmował czynności procesowe zmierzające do samooskarżenia, czy aktywnie współdziałał, poszukując dowodów obciążających go. To na organie procesowym ciąży obowiązek wykrycia prawdy i udowodnienia winy, nie na podejrzanym. Można natomiast żądać od podejrzanego, aby nie utrudniał organom procesowym wykonywania czynności związanych z przeprowadzaniem badań lub zabiegów na jego ciele (art. 74 § 2 k.p.k.).
4. **Prawo do informacji procesowej** – organy procesowe są zobowiązane do informowania uczestników postępowania o ciąży obowiązków i przysługujących im uprawnieniach, a brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy (art. 16 § 1 i 2 k.p.k.). Prawo to realizowane jest poprzez:
 - 1) Prawo do znajomości zarzutów, które należy podejrzanemu przedstawić, oraz do uzasadnienia postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 313 k.p.k.).
 - 2) Przed pierwszym przesłuchaniem (po przedstawieniu zarzutów) podejrzanemu musi być na piśmie pouczone o podstawowych uprawnieniach i obowiązkach procesowych, jakie na nim ciąży, oraz konsekwencjach ich niedopełnienia (art. 300 k.p.k.).
 - 3) Prawo wglądu w akta sprawy w toku postępowania za zgodą prowadzącego postępowanie (art. 156 § 5 k.p.k.).
 - 4) Doręczenie postanowienia o powołaniu biegłego i zapoznanie z opinią eksperta (art. 318 k.p.k.).
 - 5) Zaznajomienie z materiałem dowodowym kończącego dochodzenia lub śledztwa (art. 321 k.p.k.).
5. **Prawo do inicjatywy dowodowej** (składania wniosków dowodowych). Artykuł 167 k.p.k. stanowi, iż dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu. W postępowaniu przygotowawczym, podejrzanemu i jego obrońca mogą składać wnioski o dokonanie określonych czynności (art. 315 k.p.k.).
6. **Prawo do zaskarżania decyzji organów procesowych** – w ramach postępowania przygotowawczego podejrzanemu przysługuje prawo do zaskarżenia zażaleniem czynności śledczych i dochodzeniowych naruszających jego prawa (art. 302 § 2 k.p.k.), a nadto zaskarżalnych decyzji nieprawomocnych (art. 465 § 1 k.p.k.).
7. **Prawo do udziału w czynnościach procesowych** – przez udział należy rozumieć nie tylko obecność podczas trwania czynności procesowych, ale także możliwość zadawania pytań, wnoszenia uwag co do sposobu czy zakresu prowadzonej czynności. W myśl art. 175 § 2 k.p.k. obecny przy czynnościach podejrzanemu ma prawo składać wyjaśnienia co do każdego dowodu. W ramach tego prawa wyróżnia się:
 - 1) **Prawo do udziału w czynnościach śledztwa lub dochodzenia, o dokonanie których wnioskował** (art. 315 k.p.k.). Nie można np. odmówić

podejrzanemu udziału w konfrontacji świadków, jeżeli o dokonanie tej czynności wnioskował i żąda udziału w niej. Podejrzanego pozbawionego wolności nie sprowadza się tylko wtedy, gdy spowodowałoby to poważne trudności (art. 318 k.p.k. zdanie 2).

- 2) **Prawo do udziału w czynnościach śledztwa lub dochodzenia, których nie będzie można powtórzyć na rozprawie** (np. oględziny miejsca, przeszukanie pomieszczeń). Wówczas podejrzanego i jego obrońcę należy dopuścić do udziału, chyba że w razie zwłoki zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodów (art. 316 § 1 k.p.k.), (np. oględziny wypadku drogowego podczas opadów deszczu). W takim przypadku, gdy zwłoka grozi utratą lub zniekształceniem dowodu, podejrzanego pozbawionego wolności nie sprowadza się (art. 316 § 2 k.p.k.).
- 3) **Prawo do udziału w innych czynnościach postępowania przygotowawczego** (wyłączając ww. czynności). W szczególnie uzasadnionym wypadku prokurator może postanowieniem odmówić dopuszczenia do udziału w czynności ze względu na ważny interes śledztwa lub dochodzenia albo odmówić sprowadzenia podejrzanego pozbawionego wolności, gdy spowodowałoby to poważne trudności (art. 317 k.p.k. zdanie 2) (np. przesłuchanie świadka incognito).
- 4) **Prawo do informowania podejrzanego i jego obrońcy o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego**, zapoznania się z tą opinią, jeżeli została sporządzona na piśmie, a także do wzięcia udziału w przesłuchaniu biegłego (biegłych). Podejrzanego pozbawionego wolności nie sprowadza się, jeżeli spowodowałoby to poważne trudności (art. 318 k.p.k.).

Obowiązki podejrzanego

W myśl zasady „nikogo nie można zmusić do oskarżania samego siebie” podejrzanym nie jest obowiązany do dostarczania dowodów przeciwko sobie, np. nie można go zmusić do wskazania ukrytych narzędzi przestępstwa. Nie można żądać od podejrzanego, aby aktywnie podejmował czynności, które prowadziłyby do samooskarżenia. Można natomiast żądać, aby nie utrudniał w sposób czynny postępowania i wypełniał nałożone na niego obowiązki, np. jeżeli wbrew obowiązkowi ustawowemu podejrzanym utrudnia pobranie krwi lub okazywanie go w celach rozpoznawczych, wówczas jego zachowanie będzie uznane za bezprawne i może stanowić podstawę do zastosowania tymczasowego aresztowania (art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k.). Natomiast jeżeli podejrzanym nie odpowiada na pytania lekarza psychiatry, ale biernie znosi prowadzone badania, nie działa bezprawnie, gdyż ma prawo do milczenia.

Powyższą regułą ogranicza przepis art. 74 § 2 k.p.k., w myśl którego podejrzanym obowiązany jest poddać się:

- oględzinom zewnętrznym ciała,

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

- innym badaniom nie połączonym z naruszeniem integralności ciała, wolno w szczególności od oskarżonego pobrać odciski, fotografować go i okazywać w celach rozpoznawczych innym osobom,
- badaniom psychologicznym,
- badaniom psychiatrycznym,
- badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, w szczególności podejrzany jest zobowiązany poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu,
- pobraniu przez funkcjonariusza Policji wymazu ze śluzówki policzków, jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby to zdrowiu podejrzanego lub innych osób.

Odnośnie do badań lekarskich ustawa wprowadza warunek, że badania te mogą być dokonywane tylko przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia, z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i jeśli nie zagrażają zdrowiu podejrzanego.

Podejrzany, który pozostaje na wolności, ma obowiązek stawić się na każde wezwanie organów procesowych oraz zawiadamiać organ prowadzący postępowanie o każdej zmianie miejsca swego zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni, o czym należy podejrzanego uprzedzić przy pierwszym przesłuchaniu (art. 75 § 1 k.p.k.). Zgodnie z art. 139 § 1 k.p.k. jeżeli strona, a więc i podejrzany nie podając nowego adresu, zmienia miejsce zamieszkania lub nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem, pismo wysłane pod ten adres uważa się za doręczone. Dlatego też niestawiennictwo podejrzanego z uwagi na niemożność doręczenia pisma z powodu braku aktualnego adresu traktuje się jako nieusprawiedliwione. W razie nie usprawiedliwionego niestawiennictwa podejrzanego można go zatrzymać i sprowadzić przymusowo (art. 75 § 2 k.p.k.). Natomiast podejrzany przebywający za granicą ma obowiązek wskazać adresata dla doręczeń w kraju. Jeżeli tego nie uczyni, pismo wysłane pod ostatnio znany adres w kraju albo jeżeli adresu tego nie ma, załącza się do akt sprawy i uważa za doręczone (art. 138 k.p.k.).

Sytuacje, w których należy przeprowadzić badania lekarskie podejrzanego:

- gdy jest to konieczne dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa (nie tylko w trybie art. 308 k.p.k.),
- pobranie materiału w celach eliminacyjnych (patrz art. 192a k.p.k.),
- gdy istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego podejrzanego.

Na podstawie art. 215 k.p.k. w **razie potrzeby** sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator mogą zarządzić badanie podejrzanego (oskarżonego) przez biegłych psychologów lub lekarzy z zachowaniem zasad określonych w art. 74 k.p.k.

Podejrzany nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść. Ale brak obowiązku ak-

tywnego uczestniczenia w postępowaniu i prawo do niedostarczania dowodów przeciwko sobie, doznaje ograniczeń określonych w art. 74 § 2 i 3 k.p.k.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego

Art. 74. § 1. (...)

§ 2. Oskarżony jest jednak obowiązany poddać się:

1) oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom nie połączonym z naruszeniem integralności ciała; wolno także w szczególności od oskarżonego pobrać odciski, fotografować go oraz okazać w celach rozpoznawczych innym osobom,

2) badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu oskarżonego, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne; w szczególności oskarżony jest obowiązany przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu, z zastrzeżeniem pkt 3,

3) pobraniu przez funkcjonariusza Policji wymazu ze śluzówki policzków, jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby to zdrowiu oskarżonego lub innych osób.

§ 3. W stosunku do osoby podejrzaney można dokonać badań lub czynności, o których mowa w § 2 pkt 1, a także, przy zachowaniu wymagań określonych w § 2 pkt 2 lub 3, pobrać krew, włosy, wymaz ze śluzówki policzków lub inne wydzieliny organizmu.

Udział obrońcy w czynnościach z podejrzanym

Jeżeli oskarżony jest nieletni lub ubezwłasnowolniony, jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęcią oskarżony pozostaje, może podejmować na jego korzyść wszelkie czynności procesowe, a przede wszystkim wnosić środki zaskarżenia, składać wnioski oraz ustanowić obrońcę.

Oskarżony może mieć jednocześnie nie więcej niż trzech obrońców. Oskarżony, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

W postępowaniu karnym oskarżony **musi mieć** obrońcę, jeżeli:

- 1) jest nieletni,
- 2) jest głuchy, niemy lub niewidomy,
- 3) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności.

Obrońcą może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury. Adwokaci pełnią dyżury w czasie godzin urzędowania właściwego sądu rejonowego, ustalonych dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznawania spraw w postępowaniu przyspieszonym (*Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich*).

Obrońcę ustanawia oskarżony. Do czasu ustanowienia obrońcy przez oskarżonego pozbawionego wolności obrońcę może ustanowić inna osoba, o czym niezwłocznie zawiadamia się oskarżonego. Upoważnienie do obrony może być udzielone na piśmie albo przez oświadczenie do protokołu organu prowadzącego

go postępowanie karne. Ustanowienie obrońcy lub wyznaczenie obrońcy z urzędu uprawnia go do działania w całym postępowaniu.

Uprawnionego do wzięcia udziału w czynności procesowej zawiadamia się o jej czasie i miejscu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Czynności nie przeprowadza się, jeżeli osoba uprawniona nie stawiła się, a brak dowodu, że została o niej powiadomiona, oraz jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że niestawiennictwo wynikało z powodu przeszkód żywiołowych lub innych wyjątkowych przyczyn, a także wtedy, gdy osoba ta usprawiedliwiła należycie niestawiennictwo i wnosi o nieprzeprowadzenie czynności bez jej obecności, chyba że ustawa stanowi inaczej. Usprawiedliwienie niestawiennictwa z powodu choroby oskarżonych, obrońców, których obecność była obowiązkowa lub którzy wnieśli o dopuszczenie do czynności, będąc uprawnionymi do wzięcia w niej udziału, wymaga przedstawienia zaświadczenia potwierdzającego niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie, wystawionego przez lekarza sądowego. W razie niestawiennictwa strony, obrońcy lub pełnomocnika, których stawiennictwo jest obowiązkowe, czynności procesowej nie przeprowadza się, chyba że ustawa stanowi inaczej. Jeżeli strona ma więcej niż jednego obrońcę lub pełnomocnika, czynność procesową można przeprowadzić w wypadku stawiennictwa przynajmniej jednego z nich, chyba że strona wyrazi zgodę na przeprowadzenie czynności bez udziału obrońcy lub pełnomocnika, których udział nie jest obowiązkowy.

ZAGADNIENIE NR 2.

INSTYTUCJA PRZEDSTAWIENIA ZARZUTÓW

Instytucja przedstawienia zarzutów stanowi moment inaugurujący po-
ciągnięcie sprawcy przestępstwa do odpowiedzialności karnej. Sporządzenie
postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub ogłoszenie jego treści osobie
przesłuchiwanej powoduje przejście postępowania przygotowawczego z fazy *in*
rem w fazę *in personam*.

Elementy instytucji przedstawienia zarzutów:

- sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów,
- niezwłoczne ogłoszenie postanowienia podejrzanemu,
- pouczenie podejrzanego o prawie żądania uzasadnienia,
- przesłuchanie podejrzanego,
- ewentualnie sporządzenie uzasadnienia postanowienia o przedstawieniu za-
rzutów i zapoznanie podejrzanego (niekiedy także ustne podanie podstaw
zarzutów).

Przed przedstawieniem zarzutów policjant obowiązany jest:

- a) przeprowadzić analizę całości zebranego materiału dowodowego pod kątem
prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa przez określoną osobę,

Temat nr 3. Przesłuchanie podejrzanego

- b) ustalić, czy nie zachodzą okoliczności wyłączające ściganie, przestępność lub karalność czynu, określone w art. 17 § 1 k.p.k.,
- c) ocenić, czy nie zachodzi konieczność zmiany kolejności czynności ujętych w ewentualnym planie w celu koncentracji czynności dotyczących bezpośrednio osoby podejrzanego,
- d) rozważyć, czy nie zachodzi potrzeba zatrzymania osoby podejrzanego, wystąpienia z wnioskiem o zastosowanie środka zapobiegawczego, przeprowadzenia przeszukania, zatrzymania rzeczy lub danych informatycznych, tymczasowego zajęcia mienia ruchomego,
- e) sformułować zarzut.

Przepis art. 313 § 1 k.p.k. stanowi, że jeżeli dane posiadane przez prowadzącego postępowanie przygotowawcze dostatecznie uzasadniają podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba, sporządza się postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ogłasza się je niezwłocznie podejrzanemu i przesłuchuje się go. Przez „dane dostatecznie uzasadniające” należy rozumieć ustalenia faktyczne, istniejące w momencie wszczęcia postępowania lub uzyskane w jego toku. W celu uniknięcia nieuzasadnionego lub przedwczesnego przedstawienia zarzutów należy przeanalizować zebrane materiały dowodowe, aby upewnić się:

- czy można określić personalnie osobę, której zamierza się przedstawić zarzut,
- czy zebrano dowody dostatecznie uzasadniające przedstawienie zarzutów,
- czy nie zachodzą okoliczności wyłączające ściganie.

Zgodnie z art. 313 § 2 k.p.k. postanowienie o przedstawieniu zarzutów powinno zawierać następujące elementy:

- wskazanie podejrzanego,
- dokładne określenie zarzucanego mu czynu,
- wskazanie kwalifikacji prawnej czynu.

Istotne znaczenie dla sprawnego przebiegu postępowania ma dokładne określenie zarzucanego podejrzanemu czynu, czyli tzw. konkluzji postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Precyzyjne ustalenie zarzucanego mu czynu ma istotne znaczenie z punktu widzenia prawa podejrzanego do obrony oraz powagi rzeczy osądzonej.

Konkluzja postanowienia o przedstawieniu zarzutów powinna zawierać następujące elementy:

- 1) czas popełnienia przestępstwa, tj. dzień, miesiąc, rok,
- 2) miejsce dokonania przestępstwa,
- 3) sposób i okoliczności popełnienia przestępstwa,
- 4) określenie skutków przestępstwa,
- 5) określenie pokrzywdzonego przestępstwem.

Czas popełnienia przestępstwa określa się w ten sposób, że podaje się dzień, miesiąc, rok, a niekiedy i godzinę popełnienia przestępstwa. Przy przestępstwach ciągłych używa się zwrotów: w okresie od dnia... do dnia..., w okresie od miesiąca... do miesiąca...

Miejsce popełnienia przestępstwa określa się przez podanie miejscowości, w której przestępstwo popełniono. Niekiedy miejsce dokonania przestępstwa musi być dokładniej określone, np. w miejscu zajęć albo publicznie, np. art. 222 k.k.

Procesowe określenie czynu powinno uwzględniać szczególne właściwości podmiotu niezbędne dla określonego typu przestępstwa. Przestępstwa kwalifikowane i uprzywilejowane wymagają podania w konkluzji okoliczności charakteryzujących szczególne właściwości podmiotu (np. osoba zarządzająca mieniem lub odpowiedzialna za jego ochronę).

Przedmiot czynności wykonawczej w konkluzji postanowienia o przedstawieniu zarzutów powinien być określony w miarę precyzyjnie i jednostkowo. Nie można ograniczać się do stwierdzenia, że np. przywłaszczył mienie, zniszczył urządzenia techniczne, lecz należy określać zjawiska jednostkowe, wskazując, iż przedmiotem przywłaszczenia były konkretne rzeczy (np. pieniądze), zniszczony zaś został np. telewizor.

Sposób działania sprawcy powinien być sformułowany zwięźle i ogólnie zrozumiały. Należy wskazywać tylko na te elementy, które charakteryzują ustawowe znamiona przestępstwa. Na przykład w sprawie o przestępstwo z art. 280 k.k. z opisu czynu powinno wynikać, na czym polega przemoc lub groźba jej użycia. Z kolei szerokie terminy kodeksu karnego należy konkretyzować, np. przy przestępstwie z art. 177 § 1 k.k. należy podać konkretnie, na czym polegało naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu i jakie obrażenia odniósł pokrzywdzony.

Skutki przestępstwa (w opisie czynu) powinny być ujmowane zarówno od strony ilościowej, jak i jakościowej.

Przed wskazaniem osoby pokrzywdzonej używa się zwrotu na szkodę.

Powrót do przestępstwa określony w art. 64 § 1 k.k. następuje przez zawarcie w opisie czynu zwrotu ...będąc uprzednio skazanym za umyślne przestępstwo podobne w ciągu 5 lat po odbyciu kary (tu podaje się rozmiar odbytej kary, np. 10 miesięcy) pozbawienia wolności...; w kwalifikacji prawnej czynu podajemy: w związku z art. 64 § 1 (§ 2) k.k.

Przy usiłowaniu dokonania przestępstwa wskazuje się na zamiar popełnienia ściśle określonego przestępstwa, na zachowanie się sprawcy zmierzające do dokonania tego przestępstwa oraz na fakt niedokonania czynu, z podaniem przyczyny jego niedokonania (np. w zamiarze popełnienia przestępstwa kradzieży z włamaniem usiłował wyłamać zamki drzwi wejściowych do sklepu jubilerskiego „Brylant”, lecz zamierzonego przestępstwa nie dokonał, gdyż...).

Opisując podżeganie, pomocnictwo, używamy stwierdzeń nakłonił, udzielił pomocy z określeniem, na czym nakłanianie lub udzielenie pomocy polegało.

Przy usiłowaniu, podżeganiu i pomocnictwie w kwalifikacji prawnej w pierwszej kolejności podajemy odpowiedni przepis części ogólnej ustawy karnej, a następnie naruszony przepis części szczególnej (np. art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 279 k.k.). W odwrotnej kolejności kwalifikujemy sprawstwo w ramach powrotu do przestępstwa (np. art. 278 § 1 w zw. z art. 64 § 1 k.k.).

Jeżeli czyn wyczerpuje znamiona kilku przepisów ustawy karnej, kwalifikacja prawna winna obejmować wszystkie zbiegające się przepisy (art. 11 § 2 k.k.). Przy wielorodnym zbiegu przestępstw kwalifikację prawną podaje się po każdym zarzucanym czynie. Przy jednorodnym zaś zbiegu przestępstw kwalifikację prawną podaje się po wszystkich zarzucanych czynach.

Należy używać terminów użytych w poszczególnych przepisach, w konkluzji zarzutów konkretyzując, na czym polegało naruszenie pewnych norm, np. przy przestępstwie zniesławienia z art. 212 § 1 k.k., groźby karalnej z art. 191 k.k.

Postanowienie o przedstawieniu zarzutów nie wymaga uzasadnienia. Wydaje je policjant prowadzący dochodzenie lub śledztwo, nie wymaga ono zatwierdzenia. Uzasadnienie postanowienia o przedstawieniu zarzutów sporządza się tylko na żądanie podejrzanego, którego należy pouczyć o prawie takiego żądania. Fakt pouczenia i oświadczenia podejrzanego zaznacza się w postanowieniu o przedstawieniu zarzutów (art. 313 § 3 k.p.k.). Sporządzone na piśmie uzasadnienie doręcza się podejrzanemu (i jego obrońcy) w terminie 14 dni. Podejrzanym ma także prawo do żądania podania mu ustnie podstaw zarzutów w trakcie ogłaszania treści zarzutów. Wówczas należy tej czynności dokonać natychmiast. Fakt podania ustnie podstaw zarzutów należy udokumentować w protokole przesłuchania podejrzanego lub w notatce urzędowej.

W uzasadnieniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów przytacza się w sposób zwięzły okoliczności faktyczne stanowiące podstawę przedstawienia zarzutów. Wystarczy, jeżeli w uzasadnieniu przytoczy się fakty i dowody niezbędne do wykazania zasadności postanowienia. Nie należy natomiast podawać dowodów i okoliczności, których przedwczesne ujawnienie podejrzanemu byłoby niewskazane ze względu na taktykę i dobro postępowania. W takiej sytuacji dowody mogą być określone ogólnie, bez dokładnego precyzowania. Jednak treść uzasadnienia nie może być tylko powieleniem konkluzji zarzutów.

Przedstawione zarzuty mogą być zmienione lub uzupełnione. W razie potrzeby należy to uczynić na podstawie przepisu art. 314 k.p.k. Zmiana zarzutów następuje w takich wypadkach, gdy:

- podejrzanemu należy zarzucić czyn w zmienionej w istotny sposób postaci w porównaniu do sformułowania zawartego w pierwotnym postanowieniu (np. co do czasu, wysokości szkody, form zjawiskowych lub stadialnych),
- czyn zarzucony należy zakwalifikować z surowszego przepisu niż wskazany w postanowieniu już wydanym, nie zachodzi natomiast potrzeba wydawania postanowienia o zmianie przedstawionych zarzutów w wypadku konieczności zakwalifikowania czynu z przepisu surowszego na przepis łagodniejszy (jeśli nie ma istotnego znaczenia dla obrony podejrzanego).

Uzupełnienie zarzutów ma miejsce, gdy podejrzanemu należy zarzucić czyn nieobjęty wydanym uprzednio postanowieniem, tj.:

- nowy czyn oprócz wcześniej zarzuconego,
- inny czyn niż ten, który zarzucono.

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

Konkluzja postanowienia o zmianie lub uzupełnieniu zarzutów powinna zawierać takie same elementy jak konkluzja postanowienia o przedstawieniu zarzutów.

Podobnie jak przy pierwszym postanowieniu wydanie nowego w trybie art. 314 k.p.k. obliguje do ogłoszenia go podejrzanemu i ponownego przesłuchania. Podejrzanemu przysługują co do czynów ujętych w dodatkowym postanowieniu uprawnienia z art. 313 § 3 k.p.k., zaś organy procesowe obowiązane są do zachowania wymogów z § 2 i 4 tegoż przepisu.

Postanowienie o przedstawieniu, zmianie i uzupełnieniu zarzutów w dochodzeniu, jak również w śledztwie, wydaje policjant prowadzący postępowanie i nie wymaga ono zatwierdzenia przez przełożonego lub prokuratora. Należy wydać dwa egzemplarze: oryginał akta główne, kopia akta kontrolne. Przepisy o powierzeniu obowiązkowego śledztwa prokuratorskiego oraz o prawie prokuratora zastrzeżenia każdej czynności do osobistego wykonania mają tu pełne zastosowanie (art. 311 § 5 k.p.k.).

W sprawach, o które prowadzi się dochodzenie, przedstawienie, zmiana lub uzupełnienie zarzutów mogą nastąpić przez zamieszczenie stosownej treści w protokole przesłuchania podejrzanego (art. 325g § 2 k.p.k.). Ewentualne późniejsze przekształcenie dochodzenia w śledztwo nie wymaga powtarzania zarzutów i wydawania postanowienia (wykonana czynność jest skuteczna i nie można zaakceptować tu treści § 64 pkt 2 instrukcji). Wydanie postanowienia będzie jednak konieczne w zw. z art. 325g § 1, 72 § 3, 249 § 2 k.p.k. oraz § 104 regulaminu prokuratorskiego.

O fakcie wszczęcia postępowania przygotowawczego (wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub przesłuchania w charakterze podejrzanego w dochodzeniu) przeciwko osobom zatrudnionym w instytucjach państwowych, samorządowych i społecznych, uczniom i studentom, funkcjonariuszom publicznym należy bezzwłocznie zawiadomić przełożonych tych osób. Uprawniony jest prokurator prowadzący postępowanie przygotowawcze – policjant występuje w tej kwestii z odpowiednim wnioskiem do niego.

W związku z przedstawieniem zarzutów (ogłoszeniem) należy dokonać rejestracji procesowej podejrzanego przez wypełnienie karty Pkr-2.

Mechanizm instytucji przedstawienia zarzutów zakłada realizację wszystkich czynności w odpowiedniej kolejności. Jednak ustawa w art. 308 § 2 k.p.k. dopuszcza wyjątek od tej kolejności, przewidując możliwość odroczenia wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Przesłuchanie zgodnie z art. 308 § 2 k.p.k. rozpoczyna się od informacji o treści zarzutu, który winien być wpisany do protokołu. Tak przedstawiony zarzut jest skuteczny, jeżeli postępowanie w niezbędnym zakresie dotyczy późniejszego dochodzenia. Jeżeli natomiast poprzedza późniejszą formę śledztwa, to najdalej w ciągu 5 dni od czasu przesłuchania w charakterze podejrzanego policjant wydaje postanowienie o przedstawieniu zarzutów lub, odmawiając jego wydania, umarza postępowanie w stosunku do osoby przesłuchiwanej (art. 308 § 3 k.p.k.).

W sprawach, w których obowiązkowe jest prowadzenie śledztwa przez prokuratora, postanowienie ww. wydaje prokurator (art. 308 § 4 k.p.k.).

ZAGADNIENIE NR 3. PRZESŁUCHANIE PODEJRZANEGO

Przesłuchanie podejrzanego jest elementem instytucji przedstawienia zarzutów (art. 313 § 1 k.p.k.), a także zmiany i uzupełnienia zarzutów (art. 314 k.p.k.). Przed zastosowaniem środka zapobiegawczego sąd lub prokurator przesłuchuje podejrzanego osobiście (art. 249 § 3 k.p.k.). Z przesłuchania podejrzanego sporządza się protokół (art. 143 § 1 pkt 2 k.p.k.). Przesłuchanie powinno przebiegać zgodnie z dyrektywami art. 171 k.p.k. Podejrzanym może być w razie potrzeby przesłuchiwany wielokrotnie. Należy go zawsze przesłuchać, jeżeli o to wnosi. Podejrzanego przesłuchuje się na wszystkie okoliczności mające znaczenie w sprawie, a więc na temat czasu, miejsca i sposobu popełnienia czynu, pobudek i motywów zachowania, a także współdziałania z innymi osobami.

Przed pierwszym przesłuchaniem należy udzielić podejrzanemu pouczeń o przysługujących mu uprawnieniach oraz ciążących na nim obowiązkach. Zgodnie z art. 300 k.p.k. podejrzanym ma prawo do składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień, do składania wniosków dowodowych, do korzystania z pomocy obrońcy, do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania, jak również do przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy. Pouczenie to należy wręczyć podejrzanemu na piśmie i podejrzanym otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem w protokole przesłuchania.

Wyjaśnienia podejrzanego, stanowiąc istotny dowód w sprawie, są dokumentowane w protokole (art. 143 § 1 pkt 2 k.p.k.). Jednakże w postępowaniu przygotowawczym podejrzanemu należy, na jego żądanie, umożliwić w toku przesłuchania złożenie wyjaśnień na piśmie. Przesłuchujący podejmuje w takiej sytuacji środki zapobiegające porozumieniu się oskarżonego z innymi osobami w czasie spisywania wyjaśnień. Przesłuchujący może z ważnych przyczyn odmówić zgody na złożenie przez oskarżonego wyjaśnień na piśmie.

Sporządzając protokół przesłuchania podejrzanego, należy uwzględnić kilka zasad. W części wstępnej (formalnej) protokołu przesłuchania podejrzanego należy dokładnie wypełnić wszystkie jego rubryki, wykreślając zbędne fragmenty protokołu, i wpisywać wszelkie wymagane informacje osobowe. Przed przesłuchaniem sprawdza się dane osobowe przesłuchiwanego na podstawie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość, czyniąc o tym stosowną wzmiankę w protokole przesłuchania. Brak dowodu tożsamości należy również odnotować w protokole. W rubryce „miejsce zameldowania na pobyt stały” lub „adres dla doręczeń w kraju” wskazane byłoby wpisanie numerów telefonów. W pozycji „wykształcenie” obok określenia poziomu wykształcenia należy podać nazwę szkoły, uczelni. Wskazując stosunek

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

do służby wojskowej, wpisuje się w zależności od sytuacji np. „przedpoborowy”, „poborowy”, „odbywający służbę wojskową”, „przeniesiony do rezerwy”, oraz przynależność do WKU. W rubryce „poprzednia karalność” należy wpisać oświadczenie podejrzanego na ten temat, a nie używać określeń typu „ze słów niekarany”, „rzekomo niekarany”, które zawierają ocenę przesłuchującego.

W części merytorycznej protokołu przesłuchania należy przestrzegać następujących zasad:

- 1) Część merytoryczną protokołu należy rozpocząć wzmianką o tym, czy podejrzany zrozumiał zarzut i czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu (oczywiście, gdy jest to pierwsze przesłuchanie).
- 2) Protokół należy sporządzić w pierwszej osobie czasu przeszłego (np. widziałem, biegłem, zauważyłem). Od tej zasady można odstąpić, jeżeli w treści protokołu czyni się wzmiankę o zachowaniu się podejrzanego w trakcie przesłuchania, np. „na pytanie podejrzany odpowiedział po dłuższym zastanowieniu się”.

W protokole nie należy używać wyrażeń i określeń wieloznacznych, skrótów oraz wyrazów, których podejrzany nie rozumie. Protokół powinien być spisany poprawną polszczyzną, jednak należy zwracać uwagę, aby zaprotokołowane wypowiedzi oddawały sens czynności przesłuchania. W zasadzie zwroty gwarowe, słowa wulgarne nie są odnotowywane w protokole. Jednakże, gdy danego zwrotu nie da się przetłumaczyć lub lepiej oddaje on tło wypowiedzi, należy go wpisać do protokołu. Słowa wulgarne umieszcza się, gdy wypełniają one znamiona przestępstwa.

Protokół powinien być poprawny także pod względem logicznym, a przede wszystkim ma być czytelny. Wymóg czytelności jest bardzo ważny, zgodnie bowiem z orzecznictwem Sądu Najwyższego nieczytelność protokołu może stanowić podstawę zwrotu przez sąd akt prokuratorowi celem uzupełnienia postępowania przygotowawczego.

W przypadku wyjaśnień obszernych, gdy ich zanotowanie składa się z kilku stron, to każda strona powinna być ponumerowana i na początku zawierać klauzulę „ciąg dalszy protokołu przesłuchania”.

Podczas przesłuchania podejrzany może czynić szkice, rysunki, które należy dołączyć jako załącznik do protokołu.

W protokole nie wolno zastępować treści zeznań lub wyjaśnień odwoływaniem się do innych protokołów. Nie oznacza to jednak, że należy poprzednio uzyskany środek dowodowy ponownie przepisywać. Można ująć to w następujący zapis: „Poprzednio złożone wyjaśnienia podtrzymuję i dodatkowo składam dodatkowe wyjaśnienia” (art. 148 § 3 k.p.k.).

Protokół należy od razu sporządzić w czystopisie, który powinien być podpisany przez osoby biorące udział w przesłuchaniu (art. 150 § 1 k.p.k.). Jeżeli podejrzany odmówi złożenia na protokole podpisu, należy o tym uczynić odpowiednią wzmiankę zawierającą powody braku podpisu.

Temat nr 3. Przesłuchanie podejrzanego

Jeżeli przesłuchanie podejrzanego dokonane jest w trybie art. 308 § 2 k.p.k. lub na podstawie art. 325g § 2 k.p.k., należy do protokołu wpisać treść postawionego podejrzanemu zarzutu.

Niezależnie od sporządzenia protokołu wyjaśnienia podejrzanego można utrwaląć środkami audiowizualnymi. Tryb utrwalania w ten sposób czynności procesowych normuje art. 147 k.p.k. Uczestnicy czynności powinni być uprzedzeni (co nie oznacza, że potrzebna jest ich zgoda) o rejestrowaniu czynności za pomocą aparatury rejestrującej obraz lub dźwięk, a ponadto trzeba pamiętać, iż w protokole należy odnotować rodzaj użytej aparatury, nośnika, a także dane personalne osób obsługujących aparaturę.

Jeżeli czynność procesową utrwalą się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, protokół można ograniczyć do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących w niej udział. Zapis obrazu lub dźwięku, a także przekład zapisu dźwięku stają się załącznikami do protokołu (art. 147 § 3 k.p.k.).

Algorytm czynności przed przesłuchaniem:

- analiza zgromadzonego materiału dowodowego w kontekście ustalenia roli i znaczenia w działalności przestępczej podejrzanego,
- zapoznanie się przesłuchującego z mechanizmem popełniania danego rodzaju przestępstw oraz w razie takiej potrzeby z wiedzą ogólną z określonej dziedziny, np. zasadami funkcjonowania spółek giełdowych, obiegu dokumentów,
- zgromadzenie danych o podejrzanym: zapytanie o karalność, dane z kartotek policyjnych (Pkr-1), ewentualnie wywiad środowiskowy (wywiad przeprowadza kurator sądowy, a w szczególnie uzasadnionych sytuacjach Policja, zarządza go prokurator),
- w miarę możliwości przyjąć odpowiednią taktykę przesłuchania,
- przygotować argumenty, które mogą przekonać przesłuchiwanego do wyjaśnienia wszystkich okoliczności popełnionego przestępstwa,
- w zależności od potrzeb opracować plan przesłuchania,
- wezwać podejrzanego,
- zaplanować udział osób niezbędnych w przesłuchaniu podejrzanego, np. obrońcy, przedstawiciela ustawowego,
- zabezpieczyć odpowiednie siły i środki zapewniające skuteczność czynności oraz bezpieczeństwo, przygotować pomieszczenie do przesłuchania.

Algorytm czynności w trakcie przesłuchania podejrzanego:

- sprawdzić dane osobowe przesłuchiwanego (§ 113 ust. 1 regulaminu prokuratorского),
- podać cel wezwania i przeprowadzić swobodną rozmowę niezwiązaną z przedmiotem przesłuchania,
- jeżeli jest to pierwsze przesłuchanie, przedstawić podejrzanemu zarzut lub ogłosić i wpisać do protokołu,

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

- udzielić podejrzanemu pouczenia o jego prawach i obowiązkach stosownie do art. 300 k.p.k.; kopię pouczenia podpisaną przez podejrzanego włącza się do akt sprawy,
- po przedstawieniu zarzutów zadać podejrzanemu pytania:
 - a) czy zrozumiał treść ogłoszonych zarzutów,
 - b) czy przyznaje się do popełnienia zarzucanego mu czynu,
 - c) czy chce złożyć wyjaśnienia,
- umożliwić złożenie spontanicznych wyjaśnień,
- w zależności od potrzeby zadać pytania mające na celu uzupełnienie, wyjaśnienie składanych wyjaśnień, przedstawić podejrzanemu te fakty i okoliczności przestępstwa, które wskazują na kłamliwość wyjaśnień,
- podać przekonujące powody, dla których korzystne jest złożenie wyjaśnień i przyznanie się do popełnienia przestępstwa, i poinformować w szczególności o treści art. 53 k.k. (zasadach wymiaru kary), art. 60 i 61 k.k. Szczególnie należy poinformować o możliwości przeprowadzenia mediacji (art. 23a). Jej wyniki sąd bierze pod uwagę przy wymiarze kary (art. 53 § 3 k.k.). Niezbędnym elementem przesłuchania jest poinformowanie o treści art. 335 k.p.k., tj. możliwości skazania bez przeprowadzenia rozprawy sądowej. Tu trzeba zwrócić uwagę na istnienie ku takiemu skazaniu przesłanek, a mianowicie:
 - a) występek jest zagrożony karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności,
 - b) okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości,
 - c) postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzania rozprawy,
- w razie istnienia przesłanek do zastosowania trybu określonego w art. 335 § 1 k.p.k. policjant uzyskuje od prokuratora, osobiście lub za pośrednictwem środków łączności, propozycję w przedmiocie kary lub środka karnego. Jeżeli prokurator nie przekazał tej propozycji na piśmie, fakt uzyskania przez policjanta zaproponowanych warunków skazania należy udokumentować w protokole przesłuchania podejrzanego, w notatce urzędowej lub w pisemnym oświadczeniu przyjętym od podejrzanego,
- przedstawienie podejrzanemu przez policjanta, z upoważnienia prokuratora, warunków skazania bez rozprawy, o których mowa wyżej, a także zgodę wyrażoną osobiście przez podejrzanego lub brak zgody dokumentuje się w protokole przesłuchania podejrzanego lub w oświadczeniu podpisanym przez podejrzanego,
- jeżeli podejrzany nie wyraził zgody na warunki skazania bez przeprowadzania rozprawy, należy powiadomić prokuratora,
- rodzaje rozstrzygnięć, jakie mogą zostać wydane w związku z uwzględnieniem wniosku, o którym mowa w art. 335 k.p.k., zostały określone w art. 343 § 1 k.p.k., przepis § 2 tego artykułu jest natomiast jego konkretyzacją.

Temat nr 3. Przesłuchanie podejrzanego

O tych możliwościach prawnych należy pouczyć podejrzanego. Są one zdecydowanie szersze niż te wynikające z art. 60 i 61 k.k.,

- udokumentować złożone wyjaśnienia; pytania prowadzącego także powinny znaleźć odzwierciedlenie w protokole czynności,
- zaznajomić podejrzanego z treścią protokołu,
- przyjąć ewentualne zarzuty co do treści protokołu (art. 150 § 2 k.p.k.),
- spowodować podpisanie protokołu przez wszystkich uczestników czynności,
- po przesłuchaniu sporządzić daktyloskopię, fotografię sygnaliczną oraz rejestrację kryminalną za pomocą druku Pkr-2.

Jeżeli podczas przesłuchania policjant odtwarza podejrzanemu przebieg innej czynności utrwalonej na nośniku, okazuje nagranie wideo, zdjęcie lub inne przedmioty albo odczytuje protokoły z czynności lub ich fragmenty – w protokole przesłuchania czyni o tym stosowną wzmiankę wraz ze wskazaniem sposobu, w jaki to nastąpiło (tzw. konfrontacja pośrednia).

TEMAT NR 4.

TYMCZASOWE ZAJĘCIE MIENIA RUCHOMEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

TYMCZASOWE ZAJĘCIE MIENIA RUCHOMEGO

Przedmiotem procesu karnego jest odpowiedzialność prawna, a konkretnie kwestia odpowiedzialności karnej za zarzucane przestępstwo. W procesie adhezyjnym jest to kwestia odpowiedzialności cywilnej sprawy.

Zadaniem organów ścigania jest zebranie i dostarczenie sądowi obiektywnie zebranych dowodów, na podstawie których zapadnie sprawiedliwe orzeczenie.

Żeby skutecznie egzekwować orzeczone kary lub środki karne o charakterze majątkowym albo zasądzone roszczenia majątkowe, należy odpowiednio wcześniej zagwarantować możliwość ich wykonania na mieniu oskarżonego, zwłaszcza że zagwarantowanie na jak najwcześniejszym etapie postępowania daje rękojmię zabezpieczenia wielu istotnych kwestii:

- po pierwsze zabezpiecza interes Skarbu Państwa w zakresie wykonania kar majątkowych i środków karnych o takim charakterze,
- zabezpieczony zostaje prawny interes pokrzywdzonego w zakresie orzeczonych na jego rzecz roszczeń majątkowych, obowiązku naprawienia szkody czy też nawiazki,
- po trzecie zabezpieczony zostaje interes innych podmiotów, na rzecz których sąd zasądza nawiazkę lub inne świadczenia pieniężne.

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

W wielu wypadkach, jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego, osoby podejrzane chcą uniknąć grożącej im utraty majątku w związku z możliwością orzeczenia kar lub środków karnych o charakterze majątkowym, bądź też ewentualnych roszczeń odszkodowawczych pokrzywdzonego, wyzbywa się, lub stara się skutecznie ukryć posiadany majątek. Żeby uniemożliwić im takie postępowanie już na początkowym etapie procesu karnego, ustawodawca przewidział możliwość zastosowania narzędzia, które nazywamy tymczasowym zajęciem mienia ruchomego. W art. 291 § 1 i 2 k.p.k. przewiduje możliwość zabezpieczenia wykonania orzeczenia na mieniu oskarżonego w przypadku popełnienia przestępstwa, za które można orzec grzywnę, przepadek, nieważkę lub świadczenie pieniężne albo nałożyć obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a w razie popełnienia przestępstwa przeciwko mieniu lub wyrządzenia przestępstwem szkody w mieniu może z urzędu nastąpić zabezpieczenie roszczeń o naprawienie szkody. Sposób zabezpieczenia majątkowego wskazują przepisy kodeksu postępowania cywilnego (część druga, *Postępowanie zabezpieczające*).

Ze względu na poważne ryzyko nieskuteczności zajęcia mienia oskarżonego kodeks postępowania karnego w art. 295 § 1 wprowadza podstawę do stosowania przez Policję tymczasowego zajęcia mienia ruchomego osoby podejrzanej, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa usunięcia tego mienia. Narzędzie to jest stosowane tylko w postępowaniu przygotowawczym z własnej inicjatywy Policji lub na polecenie prokuratora. Może być stosowane jedynie w stosunku do osoby, wobec której zostało wydane postanowienie o przedstawieniu zarzutów, bądź osoby przesłuchanej w charakterze podejrzanego w trybie czynności podjętych na podstawie art. 308 k.p.k. Kodeks postępowania karnego zezwala również na dokonywanie w celu zajęcia mienia takich czynności, jak przeszukanie czy zatrzymanie rzeczy, czy też oddanie ujawnionych rzeczy osobie godnej zaufania na przechowanie, co w wielu sytuacjach warunkuje prawidłowe i skuteczne przeprowadzenie czynności. Wyznaczeni do dokonania tymczasowego zajęcia mienia ruchomego policjanci obowiązani są znać uwarunkowania zawarte w przepisach art. 829, 830 k.p.c., w których ustawodawca wskazuje, jakie przedmioty nie podlegają zajęciu. Tymczasowość zajęcia mienia na takich warunkach jest dosłowna, ponieważ w przypadku, gdy w ciągu 7 dni od dokonania czynności prokurator nie wyda postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym – tymczasowe zajęcie upada. Należy dodać, że tak jak na wiele innych czynności, na tę również przysługuje zażalenie na zasadzie art. 302 § 3 k.p.k.

Procedurę tymczasowego zajęcia mienia ruchomego regulują *Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów*. Wytyczne w § 93 wskazują obowiązek sporządzenia protokołu tymczasowego zajęcia mienia ruchomego. Dokument ten policjant sporządza w czterech jednobrzmiących egzemplarzach, z których:

- pierwszy pozostawiony u osoby, u której mienie zajęto – stanowi pokwitowanie zajętych rzeczy,

Temat nr 4. Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego

- kolejny zostaje włączony do akt głównych,
- trzeci należy niezwłocznie po dokonaniu czynności przesłać prokuratorowi z wnioskiem o wydanie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym,
- ostatni egzemplarz zostaje włączony do akt kontrolnych.

W przepisie tym zwraca się uwagę, że w razie pozostawienia tymczasowo zajętego mienia u podejrzanego, członka jego rodziny lub osoby godnej zaufania należy sporządzić protokół oddania rzeczy na przechowanie (w jednym egzemplarzu) i wykaz rzeczy oddanych na przechowanie (dwa egzemplarze, z których jeden stanowi pokwitowanie dla osoby, od której rzecz zabrano).

Zgodnie z § 94 wytycznych nr 3 policjant wnioskując do prokuratora o wydanie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym, powinien wskazać, jakiego rodzaju mienie ruchome zostało zabezpieczone oraz w jakim miejscu się znajduje.

W sytuacji gdy prokurator w ciągu 7 dni nie wydał postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym, obowiązkiem policjanta jest niezwłoczne pisemne powiadomienie podejrzanego lub osoby, u której mienie pozostawiono, o upadku zajęcia (jeżeli prokurator nie zawiadomił tych osób), oraz zwrot (za pokwitowaniem) zajętego mienia osobie, od której to mienie zajęto.

TEMAT NR 5.

SZCZEGÓLNE FORMY PRZESŁUCHANIA

ZAGADNIENIE NR 1. OKAZANIE

Podstawy prawne okazania:

- art. 173 § 1 k.p.k.,
- art. 74 § 2 pkt 1 k.p.k.,
- art. 308 § 1 k.p.k.

Problematykę realizacji okazania szczegółowo określają następujące akty prawne:

1. *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania.*
2. *Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów.*

Okazanie – podobnie jak konfrontacja, jest szczególną formą przesłuchania osoby. Jest to czynność procesowa mająca na celu sprawdzenie wiarygodności zeznań świadków lub wyjaśnienie podejrzanego co do znajomości danej osoby bądź rzeczy w drodze umożliwienia im kontaktu optycznego (niekiedy fizycznego) z taką osobą, jej fotografią lub rzeczą.

Cel okazania

Artykuł 173 § 1 k.p.k. stanowi, że osobie przesłuchiwanej można okazać inną osobę, jej wizerunek lub rzecz. Z przepisu tego wynika również wprost **cel** tej czynności procesowej, którym jest **rozpoznanie osoby, wizerunku lub rzeczy**. Cel ten wypływa także z art. 74 § 2 pkt 1 k.p.k., w którym mowa, że oskarżonego można okazać **w celach rozpoznawczych** innym osobom.

Rodzaje okazania:

- 1) okazanie osób,
- 2) okazanie rzeczy.

Sposoby okazania osób:

- 1) **pośrednie** – ten sposób okazania polega na okazaniu osobie rozpoznającej wizerunku osoby – jej głowy lub całej postaci z fotografii (kadru filmowego, monitoringu itp.), z rysunku (portretu pamięciowego) lub z rekonstrukcji (modelu). Okazanie pośrednie stosuje się przede wszystkim wówczas, gdy:
 - a) osoba podejrzana ukrywa się, przebywa za granicą, w odległym miejscu, jest obłożnie chora, zaginęła, nie żyje i jest pogrzebana,
 - b) sprawca przestępstwa nie jest znany, ale można przypuszczać, że figuruje w policyjnym albumie fotograficznym,
 - c) okazanie jawne byłoby przedwczesne lub niepożądane z taktycznego punktu widzenia,
- 2) **bezpośrednie**:
 - a) **jawne** – ma miejsce wówczas, gdy osobę okazujemy na żywo, tzn. bez wykorzystywania nośników pośrednich, takich jak rysunek, rekonstrukcja, fotografia; osoba okazywana (najczęściej podejrzany lub osoba podejrzana, ale także świadek) wie, że jest okazywana świadkom, którzy mają ją rozpoznać,
 - b) **z ukrycia** – przy tym sposobie okazania wykorzystuje się tzw. lustro fenickie, które zabezpiecza osobę rozpoznającą przed bezpośrednim kontaktem z rozpoznawanym. Osoba okazywana jest poinformowana o tym, że jest poddawana czynności okazania. Jedyną różnicą w stosunku do okazania bezpośredniego jawnego jest to, że w okazaniu bezpośrednim z ukrycia osoba okazywana nie widzi bezpośrednio osoby rozpoznającej. W metodzie tej nie chodzi o utajnienie personaliów osoby rozpoznającej. Przed okazaniem świadka należy lojalnie poinformować, że użycie lustra fenickiego nie zapewnia jemu anonimowości. Okazywany wie, kto dokonuje rozpoznania. W tym sposobie okazania chodzi o ochronę osoby rozpoznającej (najczęściej świadka-pokrzywdzonego) przed deprymującym wpływem osoby okazywanej,
 - c) **z ukrycia z utajnieniem osoby rozpoznającej** – związane jest ono z sytuacją, gdy osobą rozpoznającą jest świadek *incognito*. Artykuł 173 § 2 k.p.k. stanowi, że okazanie można przeprowadzić również tak, aby wyłączyć możliwość rozpoznania osoby przesłuchiwanej przez osobę roz-

poznawaną. Taka forma okazania możliwa jest jedynie w przypadku, gdy rozpoznającym jest świadek, którego dane umożliwiają ujawnienie jego tożsamości są zachowane w tajemnicy na podstawie art. 184 k.p.k. Rozpoznający i rozpoznawany wiedzą, że uczestniczą w czynności okazania, ale osoba rozpoznawana nie może wiedzieć, kto ją rozpoznaje. Podczas tego okazania może być użyty sprzęt elektroniczny, wizjer, lustro fenickie lub inny środek pozwalający na dokonanie okazania w sposób wykluczający ujawnienie osobom nieuprawnionym tożsamości osoby rozpoznającej.

Szczególnym sposobem okazania bezpośredniego jest **okazanie operacyjne, inaczej dyskretne**. W przeciwieństwie do wyżej omówionych sposobów okazania jest ono czynnością pozaprocesową, ale przeprowadzaną z zachowaniem wszystkich reguł taktyki kryminalistycznej okazania procesowego. Z tego sposobu okazania korzysta się, gdy ze względów taktycznych lub procesowych okazanie jawne jest niewykonalne (np. proces nie jest jeszcze wszczęty). Istotą tego okazania jest brak świadomości osoby okazywanej, iż jest obiektem obserwacji dla celów rozpoznawczych. Służy ono przede wszystkim funkcji wykrywczej Policji. Do okazania tego wykorzystuje się różne sposobności bądź specjalnie improwizuje się konkretne sytuacje. Osobę można okazać np. przez okno, w czasie spaceru, w sklepie, kawiarni, urzędzie, zakładzie pracy, czyli w takim miejscu, gdzie świadek będzie miał swobodę przyjrzenia się osobie okazywanej, a osoba ta nie domyśla się, że jest okazywana.

Sposoby okazania rzeczy:

- 1) **bezpośrednie** – dotyczy takich rzeczy, jak:
 - a) będące przedmiotem przestępstwa,
 - b) służące do popełnienia przestępstwa,
 - c) odzież podejrzanego lub poszczególne jej części, przedmioty osobistego użytku itp.

Okazywać można nie tylko rzeczy martwe, ale i żywe, np. zwierzęta. W tym sposobie okazania osobie rozpoznającej należy umożliwić bezpośredni dobry kontakt z rzeczą,

- 2) **pośrednie** – to okazanie rzeczy z fotografii (rysunku), bez bezpośredniego kontaktu osoby rozpoznającej z okazywaną rzeczą. Podczas tego okazania może zostać użyty sprzęt elektroniczny lub inny środek umożliwiający rozpoznanie rzeczy mimo braku bezpośredniego kontaktu osoby przesłuchiwanej z okazywaną rzeczą. Ten sposób okazania budzi jednak pewne kontrowersje.

Przygotowanie okazania

Okazanie jest bardzo ważną, często niepowtarzalną, czynnością procesową, dlatego istotne jest, aby do jej przeprowadzenia policjant właściwie się przygotował. Zapewni to przede wszystkim sprawny i prawidłowy przebieg tej

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

czynności. Zatem przygotowanie się policjanta do przeprowadzenia okazania powinno w szczególności uwzględniać:

- a) dokładną analizę materiałów sprawy,
- b) ustalenie rodzaju i sposobu okazania, terminu oraz osób uczestniczących w czynności,
- c) warunki przeprowadzenia konkretnego okazania, np. miejsce, przedmioty, które zostaną dobrane,
- d) koncepcję przebiegu okazania, szczególnie w sytuacji, gdy jest kilku rozpoznających,
- e) pomoc drugiego policjanta, który może być protokolantem czynności, a jednocześnie ubezpieczającym prowadzącego okazanie,
- f) opracowanie planu okazania w sprawach trudniejszych i bardziej skomplikowanych.

Ogólne zasady dotyczące okazania osób, wizerunków lub rzeczy:

1. Przed okazaniem należy dokładnie przesłuchać osobę rozpoznającą co do wyglądu osoby czy rzeczy, kładąc nacisk na ich cechy charakterystyczne.
2. Okazanie odbywa się w siedzibie organu, który dokonuje tej czynności procesowej, w przystosowanym do tego celu pomieszczeniu.
3. Pomieszczenie to powinno spełniać warunki umożliwiające osobie przesłuchiwanej dokładne przyjrzenie się osobie okazywanej, jej wizerunkowi lub rzeczy, w szczególności posiadać właściwe oświetlenie.
4. W szczególnie uzasadnionych przypadkach okazania można dokonać poza siedzibą organu lub przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość.
5. Dokonuje się tyle okazań osób, ich wizerunków lub rzeczy, ile jest osób przesłuchiwanymi.
6. Dokonuje się tyle okazań osoby, ile jest osób okazywanych.
7. Organ dokonujący okazania powinien zapewnić warunki, aby osoba przesłuchiwana, która brała udział w okazaniu, nie kontaktowała się z osobami przesłuchiwanymi, które nie brały jeszcze udziału w tej czynności.

Zasady obowiązujące przy przeprowadzaniu pośredniego okazania osób:

1. Okazywany wizerunek powinien znajdować się wśród wizerunków innych osób (co najmniej trzech innych).
2. Osoby te powinny być do siebie podobne (w zbliżonym wieku, mieć podobny wzrost, tuszę, ubiór i inne cechy charakterystyczne).
3. Wśród osób przybranych nie mogą znajdować się funkcjonariusze organu dokonującego okazania ani osoby znane osobie przesłuchiwanej.
4. Okazanie wizerunku może zostać dokonane również poprzez okazanie osobie przesłuchiwanej zbioru wizerunków gromadzonych na podstawie odrębnych przepisów.
5. Zdjęcie osoby okazywanej powinno pochodzić z najbliższego okresu, w którym rozpoznający widział osobę okazywaną.

Temat nr 5. Szczególne formy przesłuchania

6. Przy doborze zdjęć wskazane jest, aby zdjęcia barwne okazywać z barwnymi, a czarno-białe z czarno-białymi.
7. Okazywanie zdjęć przybranych osób wymaga uzyskania ich pisemnej zgody, którą umieszcza się w aktach głównych sprawy.
8. Jeżeli osoba podlegająca rozpoznaniu nie żyje, można zamiast wizerunku okazać rekonstrukcję lub model jej wyglądu. Do okazania rekonstrukcji lub modelu wizerunku osoby nie przybiera się innych rekonstrukcji czy modeli.

Zasady obowiązujące przy przeprowadzaniu bezpośredniego okazania osób (z wyłączeniem okazania dyskretnego):

1. Podczas okazania osoba okazywana powinna znajdować się w grupie obejmującej łącznie co najmniej cztery osoby.
2. Osoby przybrane do osoby okazywanej powinny być zbliżonym wieku oraz mieć podobny wzrost, tuszę, ubiór i inne cechy charakterystyczne.
3. Wśród osób przybranych nie mogą znajdować się funkcjonariusze organu dokonującego okazania ani osoby znane osobie przesłuchiwanej.
4. Każda osoba przybrana do osoby okazywanej musi wyrazić zgodę na uczestniczenie w tej czynności.
5. Organ dokonujący okazania powinien zapewnić, aby wygląd osoby okazywanej nie różnił się podczas okazania od jej wyglądu podczas zdarzenia stanowiącego przedmiot postępowania.
6. Podczas okazania osoba okazywana wybiera według swego uznania miejsce w grupie osób przybranych.
7. W uzasadnionych przypadkach organ dokonujący okazania powinien zapewnić warunki do zapoznania się przez osobę przesłuchiwaną ze znakami szczególnymi osoby okazywanej, w szczególności bliznami i tatuażami.
8. W uzasadnionych przypadkach osoby mogą być okazywane w ruchu, mogą wypowiadać słowa lub artykułować głoski wskazane przez prowadzącego czynność.
9. Zwłoki okazuje się w miejscu ich znalezienia, kostnicy lub sali sekcyjnej, nie przybierając do tej czynności innych zwłok.

Zasady obowiązujące przy przeprowadzaniu bezpośredniego okazania rzeczy:

1. Podczas okazania rzeczy powinna być ona, w miarę możliwości, umieszczona wśród innych rzeczy tego samego rodzaju (co najmniej trzech innych). Możliwe jest przeprowadzenie okazania samej rzeczy dowodowej, do której nie można dobrać innych rzeczy z uwagi na jej rodzaj lub cechy charakterystyczne.
2. Osobie rozpoznającej należy umożliwić dobry kontakt fizyczny z rzeczą (może ją wziąć do ręki, dokładnie się jej przyjrzeć).

W przypadku **okazania pośredniego rzeczy**, należy stosować odpowiednio reguły taktyczne i techniczne – tak jak w przypadku okazania pośredniego osoby.

Zakaz przeprowadzania okazania

Policja nie dokonuje okazania pokrzywdzonemu, o którym mowa w art. 185a k.p.k. (§ 84 ust. 2 *Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów*).

Dokumentowanie okazania:

- forma obligatoryjna – protokół okazania (art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k.),
- forma fakultatywna – dodatkowe utrwalenie czynności za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk (art. 147 § 1 k.p.k.).

ZAGADNIENIE NR 2. KONFRONTACJA

Podstawą prawną konfrontacji jest art. 172 k.p.k., który stanowi, że osoby przesłuchiwane mogą być konfrontowane w celu wyjaśnienia sprzeczności.

Konfrontacja – 1) według Z. Czczota i T. Tomaszewskiego – to „stawienie do oczu”, jest to równoczesne przesłuchanie dwóch osób na tę samą okoliczność w celu wyjaśnienia sprzeczności w ich poprzednich zeznaniach lub wyjaśnieniach; 2) według T. Hanauska – to szczególna forma przesłuchania dwóch osób, którą charakteryzuje jedność czasu, miejsca, przedmiotu i dokumentacji przesłuchania.

Konfrontować można:

- 1) świadka ze świadkiem,
- 2) świadka z podejrzanym,
- 3) podejrzanego z podejrzanym.

Cele konfrontacji:

- 1) wyjaśnienie sprzeczności w zeznaniach lub wyjaśnieniach osób przesłuchanych,
- 2) wykazanie fałszywości zeznań lub wyjaśnień,
- 3) przekonanie podejrzanego o konieczności mówienia prawdy,
- 4) upewnienie się co do właściwego kierunku postępowania obranego w postępowaniu przygotowawczym.

Warunki przeprowadzenia konfrontacji:

1. Istnienie zasadniczych sprzeczności w zeznaniach (wyjaśnieniach) osób przesłuchiowanych.

Sprzeczności – czyli takie różnice w zeznaniach (wyjaśnieniach), która polegają na wzajemnym negowaniu ich treści. Sprzeczności wymagające sprostowania w drodze konfrontacji mają być zasadnicze, czyli dotyczyć faktów mających istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, np. sprzeczności dotyczące znamion i rozmiarów przestępstwa, dowodów winy itp. Sprzeczności te pojawiły się w zeznaniach (wyjaśnieniach) osób, czyli mają wynikać z oświadczeń, które są zaprotokołowane. Jest to zasadniczy warunek konfrontacji.

2. Konfrontacja jest jedynym sposobem usunięcia sprzeczności.

Konfrontacja powinna być ostatecznością. Można z niej skorzystać tylko wówczas, gdy sprawa nie może być rozstrzygnięta bez wyjaśnienia sprzeczności, a w inny sposób nie da się tego osiągnąć lub inne metody i środki okazały się bezskuteczne.

3. Konfrontacja nie zaszkodzi dobru sprawy karnej.

Przeprowadzenie konfrontacji wiąże się z pewnymi ujemnymi następstwami np. ryzykiem doprowadzenia do niezamierzonych efektów, np. pochopnego ujawnienia zgromadzonego materiału dowodowego lub utwierdzeniu się w fałszywości zeznań (wyjaśnień). Dlatego ważnym elementem przygotowania konfrontacji jest ustalenie momentu, który dla tej czynności byłby najbardziej korzystny. Należy unikać konfrontacji w początkowym stadium postępowania przygotowawczego.

4. Istnieje uzasadnione przypuszczenie, że osoba mówiąca prawdę nie odwoła swych zeznań (wyjaśnień).

Konieczną przesłanką przeprowadzenia konfrontacji jest uzasadnione przekonanie przysłuchującego o prawdziwości jednego zeznania (wyjaśnienia) i kłamliwości drugiego. W stosunku do mówiącego prawdę potrzebna jest tzw. pozytywna prognoza, czyli uzasadnione przekonanie, że w toku konfrontacji powtórzy on w sposób zdecydowany swoje wcześniejsze zeznanie (wyjaśnienie). Jeżeli policjant nie jest w stanie wyrobić sobie takiego przekonania, powinien zaniechać konfrontacji.

Przygotowanie się do przeprowadzenia konfrontacji

Przeprowadzenie konfrontacji niesie ze sobą wysoki stopień ryzyka, dlatego wymaga odpowiedniego jej przygotowania. Należy pamiętać, że z przedwczesnej i źle przygotowanej konfrontacji lepszą korzyść mogą odnieść podejrzani niż prowadzący sprawę.

Przygotowanie się policjanta do dokonania konfrontacji polega w szczególności na:

- 1) dokonaniu analizy protokołów przesłuchań konfrontowanych osób lub opinii biegłych oraz zapoznaniu się w niezbędnym zakresie z innymi materiałami sprawy,
- 2) określeniu zagadnień mających być przedmiotem konfrontacji,
- 3) właściwym, ze względu na okoliczności sprawy, doborze miejsca i czasu konfrontacji,
- 4) określeniu kolejności wypowiedzi osób konfrontowanych,
- 5) ustaleniu kolejności konfrontacji i odpowiednich przerw między konfrontacjami,
- 6) właściwym doborze osób obecnych przy konfrontacji, z punktu widzenia ich bezpieczeństwa.

Zasady przeprowadzania konfrontacji:

1. Do pomieszczenia jako pierwszą należy wprowadzić osobę konfrontowaną, która zeznała (wyjaśniała) według oceny policjanta prawdę.
2. Wprowadzić drugą osobę konfrontowaną.
3. Usadzić osoby w taki sposób, aby nie mogły się porozumiewać ze sobą (twarzą do przesłuchującego, półprofilem do siebie bądź plecami do siebie).
4. Poinformować uczestników o istocie konfrontacji i jak się powinny zachować w trakcie jej przeprowadzania (zakaz porozumiewania się bez zgody przesłuchującego, odpowiadanie tylko na zadane pytania przez prowadzącego czynność).
5. Zadawać w odpowiedniej kolejności wcześniej przygotowane pytania (jako pierwsza składa zeznania lub wyjaśnienia osoba, której dotychczasowe zeznania lub wyjaśnienia policjant ocenia jako wiarygodne, a przy konfrontacji świadka z podejrzanym jako pierwszy powinien składać zeznania świadek).
6. Udokumentować przebieg tej czynności w protokole konfrontacji.
7. Osobę, która podczas konfrontacji zmieniła swoje poprzednie zeznanie lub wyjaśnienie, policjant powinien ją następnie ponownie przesłuchać.

Zakazy przeprowadzania konfrontacji:

1. Zgodnie z art. 172 k.p.k. konfrontacja nie jest dopuszczalna w wypadku określonym w art. 184 k.p.k. (dotyczy to sytuacji, gdy w grę wchodzi zachowanie w tajemnicy danych osobowych świadka).
2. Policja nie dokonuje konfrontacji pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a k.p.k. z podejrzanym lub świadkami (§ 82 ust. 2 *Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów*).

Dokumentowanie konfrontacji:

- forma obligatoryjna – protokół konfrontacji (art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k.),
- forma fakultatywna – dodatkowe utrwalenie czynności za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk (art. 147 § 1 k.p.k.).

TEMAT NR 6.

ZAWIESZENIE I PODJĘCIE ZAWIESZONEGO POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Znajomość prawa jest jednym z warunków jego skutecznego działania, a jednocześnie stanowi czynnik kształtujący przestrzeganie prawa. Szczególna znajomość prawa powinna cechować policjanta. Musi on znać podstawy prawne a także faktyczne związane z zawieszeniem i podjęciem postępowania przygo-

Temat nr 6. Zawieszenie i podjęcie postępowania przygotowawczego

towawczego. Podstawą prawną zawieszenia postępowania przygotowawczego jest art. 22 k.p.k., który stanowi, iż w przypadku, gdy zachodzi długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca prowadzenie postępowania, a w szczególności, jeżeli nie można ująć podejrzanego (oskarżonego), albo nie może uczestniczyć w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby, postępowanie zawiesza się na czas trwania przeszkody. Ponadto przeszkodami uniemożliwiającymi prowadzenie postępowania poza wymienionymi w art. 22 § 1 k.p.k. i określonymi w art. 7 *Ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym* oraz w art. 71 ust. 1 *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* mogą być w szczególności klęska żywiołowa oraz zaginięcie lub zniszczenie akt postępowania.

Długotrwała przeszkoda – to przeszkoda, której okoliczności wskazują, że będzie trwać przez okres nie dający się przewidzieć z góry lub ponad ustawowe terminy prowadzenia postępowania.

Przyczynami zawieszenia postępowania nie są przeszkody procesowe, lecz przeszkody faktyczne uniemożliwiające toczenie się procesu karnego. Nie można jednak powiedzieć, że każda przeszkoda o charakterze faktycznym będzie powodem do zawieszenia. Musi to być przeszkoda długotrwała, ale mająca charakter przemijający. Często rozważając zawieszenie postępowania, nie możemy z góry przewidzieć czasu, po upływie którego przeszkoda ustąpi, choć zdarza się, że jest on znany w chwili podejmowania decyzji. Nie będzie długotrwałą przeszkodą kilkudniowe opuszczenie przez podejrzanego miejsca stałego pobytu albo jego wyjazd na dwutygodniowe wczasy za granicę.

Nie będą też powodem zawieszenia przyczyny trwałe (ujemne przesłanki procesowe), gdyż ich wystąpienie uniemożliwia kontynuowanie postępowania, a co za tym idzie, doprowadzi do umorzenia postępowania karnego.

Jedną z przyczyn zawieszenia jest to, iż nie można ująć podejrzanego, a więc osoby, wobec której co najmniej wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów. Oczywiście nieujęcia nie można mylić z niewykryciem sprawcy, gdyż to ostatnie jest przyczyną umorzenia, a nie zawieszenia postępowania. Niemożność ujęcia podejrzanego najczęściej wiąże się z ukrywaniem się sprawcy, chociaż może też zawierać w sobie przypadki przebywania podejrzanego za granicą przez dłuższy czas, z brakiem możliwości sprowadzenia go do kraju.

Innym powodem zawieszenia jest choroba podejrzanego, która uniemożliwia mu branie udziału w czynnościach postępowania przygotowawczego (np. ciężkie stany pooperacyjne). Szczególna sytuacja istnieje wtedy, gdy podejrzany jest chory psychicznie. Należy zwrócić uwagę, iż chodzi o taką chorobę, która powstała po popełnieniu czynu. Gdy podejrzany był chory psychicznie (niepoczytalny) w momencie popełnienia czynu, trzeba rozważyć ewentualność umorzenia postępowania lub – w razie niepoczytalności ograniczonej – prowadzenia postępowania dalej. Zawiesić dochodzenie (śledztwo) można wówczas, gdy granica upośledzenia podejrzanego przebiega powyżej znacznego ograniczenia poczytalności, określonego w art. 31 § 1 k.k.

Trzecią przyczyną zawieszenia jest inna ciężka choroba podejrzanego. Choroba musi wyłączyć całkowicie uczestniczenie podejrzanego w procesie albo pod względem intelektualnym, albo z uwagi na ryzyko pogorszenia się stanu zdrowia. Nie należy tego mylić z chorobą obłożną, gdyż np. sam pobyt w szpitalu nie może być powodem zawieszenia postępowania, choć z drugiej strony inna, mniej groźna choroba też może wyłączyć możliwość uczestniczenia w procesie lub uniemożliwić prawo do obrony. Decyzję o zawieszeniu w tej sytuacji można podjąć tylko na podstawie zaświadczenia lekarskiego.

Zawarty w art. 22 § 1 k.p.k. zwrot „w szczególności” wskazuje na przykładowe wyliczenie przyczyn zawieszenia. Dopuszczalne więc będą inne przeszkody o charakterze długotrwałym. Można tu wymienić:

- a) poważną chorobę pokrzywdzonego lub innego świadka, którego zeznania mają istotne znaczenie w sprawie, jeśli choroba uniemożliwia przesłuchanie, bądź w wypadku pokrzywdzonego – uczestnictwo w procesie,
- b) dłuższą nieobecność w kraju świadka, o którym mowa wyżej,
- c) konieczność oczekiwania w procesie cywilnym na prawomocne orzeczenie sądowe kształtujące prawo lub stosunek prawny (np. czekanie na unieważnienie małżeństwa, jeśli prowadzone jest postępowanie w sprawie o bigamię),
- d) konieczność oczekiwania na prawomocny wyrok skazujący w innej sprawie karnej, jeśli rozstrzygnięcie to miałoby istotny wpływ na kształtowanie się kwestii odpowiedzialności karnej (np. przy warunkowym umorzeniu kwestia karalności za przestępstwo umyślne).

Przed podjęciem decyzji o zawieszeniu należy wszechstronnie wyjaśnić okoliczności sprawy oraz zebrać i utrwalić w formie procesowej wszystkie niezbędne dowody, które są w tym czasie możliwe do przeprowadzenia. Nie mówi o tym żaden przepis kodeksowy, ale taki wniosek należy wyprowadzić z § 220 ust. 1. regulaminu prokuratorskiego, w którym czytamy: „Przed zatwierdzeniem postanowienia o zawieszeniu dochodzenia prokurator bada, czy zostały zebrane i zabezpieczone w sprawie wszystkie dostępne materiały dowodowe i czy podjęto niezbędne czynności w celu wykrycia i ujęcia podejrzanego”. Postępowanie przygotowawcze może być więc zawieszane dopiero wówczas, gdy dalsze prowadzenie postępowania dowodowego staje się niemożliwe ze względu na istniejącą przeszkodę.

Ponadto należy stwierdzić i udokumentować przyczynę zawieszenia. Jeżeli jest nią ukrywanie się podejrzanego, należy wpieryw przeprowadzić czynności poszukiwawcze, ustalić aktualne miejsce pobytu osoby podejrzanego lub potwierdzić, że osoba ta ukrywa się. Należy rozpocząć od sprawdzenia rejestru osób poszukiwanych, a następnie w drodze wywiadu przeprowadzonego w miejscu zamieszkania, w zakładzie pracy, w środowisku, w którym osoba przebywała, starać się ustalić miejsce pobytu podejrzanego. Należy również skorzystać ze zbiorów Ewidencji Ludności, Centralnego Biura Adresowego oraz sprawdzić, czy podejrzanym nie przebywa czasami w zakładzie karnym lub areszcie. Po przeprowadzeniu wyczerpujących czynności poszukiwawczych, przy negatywnym wyniku

Temat nr 6. Zawieszenie i podjęcie postępowania przygotowawczego

w sprawie o przestępstwo większej wagi, należy wystąpić z wnioskiem do prokuratora o poszukiwanie listem gończym (§ 209 regulaminu prokuratorskiego).

W przypadku prowadzenia postępowania przeciwko kilku podejrzanym, jeśli przyczyna zawieszenia odnosi się do jednego z nich, materiały sprawy dotyczące tej osoby należy wyłączyć do odrębnego postępowania i w tej części zawiesić (§ 219 regulaminu prokuratorskiego). Jeżeli jednak odrębne postępowanie ograniczyłoby w sposób znaczny możliwość wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności sprawy, przeszkoda po stronie jednego z podejrzanych może być podstawą zawieszenia postępowania w całości bez wcześniejszego wyłączenia materiałów.

Zgodnie z § 98 ust. 2 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji nie wydaje się postanowienia o zawieszeniu postępowania z powodu zarządzonej i trwającej czynności procesowej, chociażby jej wykonanie rozciągało się w czasie, w szczególności w razie oczekiwania na uzyskanie opinii biegłego lub dokumentację z czynności wykonywanych w ramach międzynarodowej pomocy prawnej.

W związku z zawieszeniem postępowania wyłania się problem, czy przerwanie biegu postępowania przygotowawczego może łączyć się jedynie z drugą fazą dochodzenia (śledztwa), tzw. przeciwko osobie, czy też jest możliwe „w sprawie”, tzn. wówczas, kiedy nie doszło jeszcze do wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów. W momencie podejmowania decyzji o zawieszeniu postępowania przygotowawczego sprawa powinna być tak dopracowana, aby zebrany materiał dowodowy dawał dostateczne podstawy do przedstawienia zarzutów określonej osobie. Wystarczy wówczas wydać postanowienie o przedstawieniu zarzutów, dołączyć do akt sprawy, żeby wkroczyć w drugą fazę dochodzenia (śledztwa) „przeciwko osobie”.

Postępowanie przygotowawcze zawiesza się, wydając postanowienie o zawieszeniu, a w przypadku śledztwa również uzasadnienie, w którym opisuje się przeszkodę uniemożliwiającą dalszy tok procesu. Opracowując dokument, należy przewidzieć dodatkowe egzemplarze dla prokuratora, obydwu stron procesowych i ich pełnomocników.

Postanowienie wraz z aktami przesyła się do prokuratora w celu zatwierdzenia (art. 325e § 1 k.p.k.). Na postanowienie w przedmiocie zawieszenia postępowania stronom procesowym i ich pełnomocnikom przysługuje zażalenie – art. 22 § 2 k.p.k. na ogólnych zasadach. Przedmiotem zażalenia może być całe postanowienie o zawieszeniu albo niektóre tylko części postanowienia, np. w zakresie rozstrzygnięcia kwestii dowodów rzeczowych.

Zawieszenie postępowania nie jest jego merytorycznym zakończeniem, wstrzymuje jedynie jego bieg i po ustaniu przeszkody postępowanie powinno być kontynuowane. W okresie zawieszenia postępowania policjant obowiązany jest dokonywać wszystkich niezbędnych czynności procesowych, których potrzeba wynika z ustaleń postępowania przed jego zawieszeniem i w czasie zawieszenia postępowania – § 100 ust. 1 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji. Poza czynnościami pozaprocesowymi art. 22 § 3 k.p.k. obliguje nas do

wykonania czynności procesowych, ale tylko wtedy, gdy zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu w wypadku zwłoki. Niedopuszczalne jednak jest wykorzystywanie tego przepisu do formalnego prowadzenia postępowania przygotowawczego po jego zawieszeniu. W czasie trwania zawieszenia postępowania przygotowawczego policjant, zgodnie z § 100 ust. 2 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji, sprawdza nie rzadziej niż raz w ciągu 3 miesięcy, czy przyczyny zawieszenia trwają nadal, choć zgodnie z § 222 regulaminu prokuratorskiego prokurator takich sprawdzeń dokonuje nie rzadziej niż raz w ciągu 6 miesięcy. Sprawdzenie odnotowuje się w aktach kontrolnych.

Z chwilą, gdy ustaną przyczyny uniemożliwiające prowadzenie sprawy, zawieszone postępowanie podejmuje się na nowo. Po ustaniu przyczyn zawieszenia postępowania policjant występuje do prokuratora z wnioskiem o podjęcie postępowania, chyba że prokurator sam je podjął. Prokurator w tym zakresie wydaje postanowienie o podjęciu zawieszono postępowania. Na takowe postanowienie stronom nie przysługuje zażalenie. Podjęte postępowanie karne toczy się dalej na ogólnych zasadach, jeśli nie zachodzi żadna z okoliczności wyłączających dalszy jego tok (np. śmierć podejrzanego, przedawnienie). Jeżeli jednak przeszkoda długotrwała przerodzi się w przeszkodę trwałą, wówczas zawieszone postępowanie należy umorzyć. W takiej sytuacji wystarczy jedno postanowienie o umorzeniu, które będzie jednocześnie sprawę podejmowało z zawieszenia.

Jeżeli ustały przyczyny, które spowodowały zarządzenie poszukiwania lub wydanie postanowienia o poszukiwaniu listem gończym, należy niezwłocznie wystąpić do prokuratora o odwołanie poszukiwań i zawiadomienie o tym właściwej jednostki Policji.

TEMAT NR 7.

UMORZENIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

UMORZENIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Jeżeli postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia i nie zachodzą warunki określone w art. 324 k.p.k. (tj. ustalono, że oskarżony dopuścił się czynu w stanie niepoczytalności i istnieją podstawy do zastosowania środków zabezpieczających), wydaje się postanowienie o umorzeniu śledztwa na podstawie art. 32 § 1 i art. 325a § 2 k.p.k. Zatem umarza się postępowanie przygotowawcze, jeżeli zostanie ujawniona choćby jedna negatywna przesłanka procesu. Przesłanki te określone są w art. 17 k.p.k., który jest zasad-

niczym przepisem normującym przesłanki procesowe pozwalające na przeprowadzenie postępowania karnego. Nie stanowią katalogu zamkniętego, na co wskazuje § 1 pkt 11 k.p.k.

Brak faktycznej podstawy procesu – jest to przesłanka ujęta w art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. „**Czynu nie popełniono**” oznacza, że dane zdarzenie w ogóle nie miało miejsca i że czynu nie popełniła dana osoba. W przypadku gdy czynu nie popełniła dana osoba i jednocześnie nie wykryto faktycznego sprawcy, umarza się postępowanie przygotowawcze w stosunku do danego podejrzanego wobec niepopełnienia czynu przestępnego, zaś w sprawie – wobec niewykrycia sprawcy.

Sformułowanie „**brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia**” oznacza, że nie zebrano dostatecznych dowodów na potwierdzenie zaistnienia czynu. Nie ma dostatecznego prawdopodobieństwa, że popełniła czyn osoba, którą się o to podejrzewa.

Brak przestępności czynu unormowane zostało w art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. i oznacza, że czyn wprawdzie miał miejsce, jednak nie zawiera on wszystkich znamion określonego przestępstwa, np. znamienia uporczywości przy niealimentacji z art. 209 § 1 k.k.

Ustawa stanowi, że „**sprawca nie popełnia przestępstwa**”. Mieszczą się tu dwie grupy okoliczności wyłączających przestępność czynu, a mianowicie kontratyty, czyli okoliczności wyłączające bezprawność czynu i okoliczności wyłączające winę. W pierwszym wypadku można tu powołać się na obronę konieczną – art. 25 § 1 k.k., stan wyższej konieczności – art. 26 § 1 k.k., kolizję obowiązków – art. 26 § 1 i 5 k.k., dopuszczalne ryzyko – art. 27 § 1 k.k., tzw. szczególne kontratyty określone w art. 141 § 3 k.k., 162 § 2 k.k., art. 213 § 1 i 2 k.k., art. 240 § 2 k.k., art. 318 i 319 k.k. oraz kontratyty pozaustawowe w postaci zgody pokrzywdzonego, ryzyka sportowego, działania w ramach uprawnień lub obowiązków, karcenia nieletnich, napiwku. Z kolei w przypadku okoliczności wyłączających winę można tu wymienić stan wyższej konieczności – art. 26 § 2 k.k., kolizję obowiązków – art. 26 § 5 w zw. z § 2 k.k., następnie błąd co do faktu – art. 28 § 1 k.k., błąd co do prawa – art. 30 k.k., błąd co do kontratyty lub okoliczności wyłączających winę – art. 29 k.k., rozkaz przełożonego – art. 318 k.k. W tym miejscu należy zaznaczyć, że niemożność przypisania winy sprawcy czynu nie wyłącza postępowania dotyczącego zastosowania środków zabezpieczających (art. 17 § 3 k.p.k.).

Znikoma społeczna szkodliwość czynu, zgodnie z art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k., jest podstawą zaniechania ścigania karnego, ponieważ w myśl art. 1 § 2 k.k. nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma. Kryteria ustawowe ustalania stopnia tej szkodliwości zostały ujęte w art. 115 § 2 k.k. Na podstawie art. 414 § 1 zdanie 1 k.p.k. mimo że czyn nie jest wówczas przestępstwem, sąd, nawet po rozpoczęciu przewodu sądowego, nie uniewinnia, lecz tylko umarza postępowanie. W takiej sytuacji sąd może orzec przepadek przedmiotów, umarzając postępowanie z powodu znikomej społecznej szkodliwości czynu.

Kolejna przesłanka to **brak karalności czynu**, czyli sprawca nie podlega karze (art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k.). Określone jest to zarówno w części ogólnej, jak i szczególnej, np. art. 15 § 1 k.k. – dobrowolne odstąpienie od dokonania czynu zabronionego lub zapobiegnięcie skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego i art. 17 § 1 k.k. – dobrowolne odstąpienie od przygotowania. Przepis art. 131 § 1 k.k. stanowi, że nie podlega karze za usiłowanie przestępstwa określonego w art. 127 § 1, art. 128 § 1 lub w art. 130 § 1 lub § 2 k.k., kto dobrowolnie zaniechał dalszej działalności i ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw wszystkie istotne okoliczności popełnionego czynu.

Przedawnienie karalności stanowi bezwzględną przeszkodę dla prowadzenia postępowania karnego. Przedawnienie przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego zostało uregulowane w art. 101 § 1 k.k., natomiast przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego w art. 101 § 2 k.k. W ramach przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego zostały wprowadzone różne terminy przedawnienia, przyjmując jako kryterium wagę przestępstw (art. 101 § 1 pkt 1–4 k.k.), np. karalność przestępstwa ustaje, gdy od jego popełnienia upłynęło 30 lat – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa (art. 101 § 1 pkt 1 k.k.), a 10 lat – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata (art. 101 § 1 pkt 3 k.k.). Terminy te liczą się od popełnienia przestępstwa. Z kolei karalność przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem 3 lat od jego popełnienia (art. 101 § 2 k.k.).

Powaga rzeczy osądzonej i zawisłość sprawy zostały uregulowane w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. Stan rzeczy osądzonej zachodzi wówczas, gdy orzeczeniem merytorycznym została rozstrzygnięta kwestia odpowiedzialności karnej. Zachodzić musi tożsamość podmiotowo-przedmiotowa („co do tego samego czynu tej samej osoby”). Przyjęcie odmiennej kwalifikacji prawnej czynu nie otwiera możliwości ponownego postępowania. Nowe postępowanie nie jest także dopuszczalne w razie uprzedniego niepełnego rozpoznania sprawy i niezastosowania bądź niewłaściwego zastosowania kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy. Zawisłość sprawy oznacza, że nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, jeżeli wcześniej wszczęte toczy się co do tego samego czynu tej samej osoby, a więc gdy zachodzi tożsamość podmiotowo-przedmiotowa. Zawisłość prawna sporu powstaje już z chwilą wydania postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego. Postępowanie wszczęte później i przed niewłaściwym organem procesowym zawsze się umarza.

Przeszkodą dla prowadzenia postępowania karnego jest **brak podsądności polskim sądom karnym** – art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k. Przesłanka ta związana jest z immunitetami materialnymi, które uchylają karalność przestępstwa. Do omawianej kategorii wyłączeń spod orzecznictwa sądowego zaliczyć należy te osoby, które korzystają z materialnego immunitetu, i są to: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, posłowie, senatorowie, poseł do Parlamentu Europejskiego oraz sędziowie, sędziowie Trybunału Konstytucyjnego, członkowie Trybunału Stanu, Prezes

Temat nr 7. Umorzenie postępowania przygotowawczego

Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych, Prezes Instytutu Pamięci Narodowej, adwokaci, radcowie prawni, radcowie i starsi radcowie Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, prokuratorzy. Brak podsądności polskim sądom karnym obejmuje także immunitet dyplomatyczny oraz konsularny.

Brak skargi uprawnionego oskarżyciela jest przeszkodą procesową w sądowym postępowaniu pierwszoinstancyjnym (art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.). Przesłanka ta jest ściśle związana z zasadą skargowości, która dla wszczęcia postępowania sądowego wymaga impulsu uprawnionego oskarżyciela lub innego podmiotu (art. 14 § 1 k.p.k.). Uprawnionym oskarżycielem w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu jest oskarżyciel publiczny (art. 10 § 1 k.p.k.), którym przede wszystkim jest prokurator. Inne organy państwowe mogą być oskarżycielem publicznym jedynie z mocy szczególnych przepisów ustawy określających zakres tego uprawnienia. Uprawnionym oskarżycielem jest także subsydiarny oskarżyciel posiłkowy, który w warunkach określonych w art. 55 k.p.k. wnosi akt oskarżenia w sprawie z oskarżenia publicznego. W sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego pokrzywdzony może jako oskarżyciel prywatny wnosić i popierać oskarżenie (art. 59 § 1 k.p.k.). Prokurator jest jednak uprawnionym oskarżycielem w sprawach z oskarżenia prywatnego, jeżeli wszczął postępowanie ze względu na interes społeczny (art. 60 § 1 k.p.k.). Ingerencja ta powoduje, że przestępstwo ścigane jest w trybie publicznoskargowym (art. 60 § 2 k.p.k.).

Negatywną przesłanką procesową jest, zgodnie z art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k., **brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej**. Jest on konsekwencją trybów warunkowych ścigania z oskarżenia publicznego. Brak spełnienia warunku nie pozwala na wszczęcie postępowania karnego, a ujawnienie tego braku w toku postępowania obliguje do umorzenia procesu. Zostało to określone w art. 12 k.p.k. Odstępstwem od zasady postępowania z urzędu jest uzależnienie możliwości ścigania karnego od zezwolenia władzy. Ustawodawca objął pewne kategorie osób tzw. immunitetem procesowym, który – w przeciwieństwie do immunitetu materialnego – jako immunitet formalnoprawny nie uchyla karalności określonego czynu, natomiast zapewnia jedynie niedopuszczalność wszczęcia i prowadzenia postępowania karnego przeciwko sprawcy bez zgody określonej władzy. Immunitet procesowy może być uchylony przez właściwy, ustawowo do tego uprawniony organ. Immunitet procesowy uzależnia od zezwolenia uprawnionego organu pociągnięcie osoby nim objętej do odpowiedzialności karnej. Treść art. 17 § 2 k.p.k. pozwala na dokonanie czynności niecierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów. Do chwili otrzymania zezwolenia władzy w stosunku do osoby korzystającej z immunitetu nie mogą być stosowane środki przymusu. Wyjątki w tym zakresie muszą wynikać z wyraźnego przepisu ustawy, np.: zgodnie z art. 105 ust. 5 w zw. z art. 108 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej poseł i senator nie mogą być zatrzymani lub aresztowani bez zgody

izby, której są członkami, z wyjątkiem ujęcia ich na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa i jeżeli zatrzymanie parlamentarzysty jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Nietykalkość parlamentarna polskiego deputowanego oznacza zatem zakaz zatrzymywania, aresztowania lub pozbawienia wolności w jakikolwiek inny sposób, poza sytuacjami, w których przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyraźnie dopuszczają wyjątki. W art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k. przewiduje się jednak **wyjątki od obowiązku uzyskania wniosku lub zezwolenia**, jeżeli ustawa stanowi inaczej. Takim przykładem jest art. 105 ust. 4 w zw. z art. 108 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Poseł lub senator może wyrazić zgodę na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej, co powoduje brak potrzeby uzyskania przez oskarżyciela zgody określonej izby parlamentu na ściganie.

Inne przeszkody procesowe ujęte w art. 17 pkt 11 § 1 k.p.k. powodują, iż nie zostały wyliczone w sposób zamknięty wszystkie przesłanki procesowe. Do innych przeszkód należy abolicja (generalny akt łaski), czyli zakaz wszczęcia lub nakaz umorzenia postępowania w sprawach przedmiotowo lub podmiotowo określanych w ustawach amnestyjnych.

Postępowanie przygotowawcze umarza się wówczas, gdy zaistnieje chociażby jedna negatywna przesłanka procesu. Brak zatem podstaw do sporządzenia aktu oskarżenia. Umarza się postępowanie zawsze tak samo, przy wszystkich negatywnych przesłankach. Jedynie w treści postanowienia o umorzeniu wskazuje się powód umorzenia. Nie jest wymagane, by postanowienie o umorzeniu było poprzedzone zaznajomieniem podejrzanego z materiałami sprawy i jego zamknięciem (art. 322 § 1 k.p.k.). W przypadku natomiast wydania postanowienia o zamknięciu śledztwa należy je umorzyć w ciągu 14 dni od tego momentu (art. 331 § 1 k.p.k.). Zarówno w dochodzeniu, jak i w śledztwie prokurator nie ma obowiązku wydania postanowienia o umorzeniu, chyba że sam prowadzi śledztwo lub odmawia zatwierdzenia aktu oskarżenia w dochodzeniu. Prokurator wówczas sam wydaje stosowne postanowienie o umorzeniu dochodzenia, bez odsyłania sprawy Policji (art. 305 § 3 i art. 331 § 1 k.p.k.). Prowadzący śledztwo lub dochodzenie sam wydaje takie postanowienie. Jeżeli prowadzącym jest Policja, to przesyła je z aktami sprawy prokuratorowi celem zatwierdzenia (art. 305 § 3, art. 325e § 2 i art. 331 § 1 k.p.k.). Umorzenie jest skuteczne po jego zatwierdzeniu.

Postanowienie o umorzeniu śledztwa i postanowienie o umorzeniu dochodzenia powinny zawierać warunki formalne (art. 322 § 2 i 3 k.p.k. oraz art. 325a § 2 k.p.k.). Dochodzenie jednak nie musi zawierać uzasadnienia (art. 325e § 1a k.p.k.) – w śledztwie uzasadnienie musi wystąpić. W przypadku gdy zawiadomienie o przestępstwie zostało złożone przez inspektora pracy, uzasadnienie postanowienia o umorzeniu dochodzenia sporządza się na jego wniosek (art. 325e § 1a k.p.k.). W przypadku umorzenia prokurator powinien wydać postanowienie co do dowodów rzeczowych stosownie do art. 230–233 k.p.k. (323 § 1 k.p.k. i art. 325a § 2 k.p.k.). Ponadto należy zawiadomić o umorzeniu osobę lub instytucję państwową, samorządową lub społeczną, która złożyła zawiadomienie

Temat nr 7. Umorzenie postępowania przygotowawczego

o przestępstwie, ujawnionego pokrzywdzonego oraz podejrzanego wraz z pouczeniem o przysługujących im uprawnieniach (art. 305 § 4 k.p.k.). Jedynie strony (podejrzany i pokrzywdzony) mają prawo do złożenia zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego (art. 306 § 1 k.p.k.).

Po uprawomocnieniu się postanowienia o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia, w razie pełnej niepoczytalności podejrzanego, znikomej społecznej szkodliwości czynu oraz okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy czynu zabronionego, prokurator ma obowiązek wystąpić do sądu o orzeczenie przepadku tytułem środka zabezpieczającego. Może również wystąpić z takim wnioskiem w wypadku umorzenia postępowania wobec niewykrycia sprawców przestępstwa, o ile przepisy prawa karnego materialnego przewidują orzeczenie przepadku (art. 323 § 3 k.p.k.).

Umorzenie dochodzenia i wpisanie sprawy do rejestru przestępstw (tzw. umorzenie rejestrowe) polega na tym, że w przypadku gdy dane uzyskane w toku czynności w trybie art. 308 § 1 k.p.k. lub dochodzenia prowadzonego przez okres co najmniej 5 dni nie stwarzają dostatecznych podstaw do wykrycia sprawcy w drodze dalszych czynności procesowych, można wydać postanowienie o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawę do rejestru przestępstw (art. 325f § 1 k.p.k.). Po wydaniu takiego postanowienia Policja prowadzi nadal czynności operacyjno-rozpoznawcze w celu wykrycia sprawcy i uzyskania dowodów (art. 325f § 2 k.p.k.).

Na podstawie art. 336 § 1 k.p.k., jeżeli spełnione zostaną przesłanki uzasadniające warunkowe umorzenie postępowania, prokurator może zamiast aktu oskarżenia sporządzić i skierować do sądu wnioski o warunkowe umorzenie postępowania. Forma wniosku przypomina akt oskarżenia; uzasadnienie wyroku można ograniczyć do wskazania dowodów świadczących o tym, że wina oskarżonego nie budzi wątpliwości, a nadto wskazania okoliczności przemawiających za warunkowym umorzeniem (art. 336 § 2 k.p.k.). Prokurator może wskazać we wniosku proponowany okres próby, proponowane obowiązki, które należy nałożyć na oskarżonego i ewentualnie wnioski co do dozoru (art. 336 § 3 k.p.k.). Z wnioskiem przesyła się sądowi akta postępowania przygotowawczego wraz z załącznikami i po jednym odpisie wniosku dla każdego oskarżonego (art. 336 § 4 k.p.k.), a także do wiadomości sądu listę ujawnionych osób pokrzywdzonych z podaniem ich adresów. Prokurator powinien zawiadomić o przesłaniu wniosku do sądu oskarżonego, ujawnionego pokrzywdzonego oraz osobę lub instytucję, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie (art. 334 § 1 i art. 336 § 4 k.p.k.). Należy tu nadmienić, że pokrzywdzony nie ma prawa do otrzymania odpisu wniosku.

Jeżeli w toku śledztwa lub dochodzenia zostanie ustalone, że podejrzaný dopuścił się czynu w stanie niepoczytalności, a istnieją podstawy do zastosowania środków zabezpieczających, prokurator po zamknięciu śledztwa lub dochodzenia kieruje sprawę do sądu z wnioskiem o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 k.p.k.).

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

Umorzenie postępowania zostało uregulowane także w *Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów* – rozdział 17 § 108–111. Określono tu, że policjant umarza postępowanie wobec niewykrycia sprawcy przestępstwa, jeżeli zajdą okoliczności określone w art. 322 § 1 k.p.k., przy czym treść postanowienia o umorzeniu powinna być sformułowana z uwzględnieniem art. 322 § 3 k.p.k. – o ile prokurator nie zastrzegł tej czynności do osobistego wykonania. W przypadku zaistnienia jedynie okoliczności określonych w art. 322 § 3 k.p.k. postępowanie należy kontynuować do czasu ostatecznego wyczerpania możliwości wykrycia sprawcy przestępstwa.

W uzasadnieniu postanowienia o umorzeniu postępowania należy:

- 1) wymienić podejrzanego, przeciwko któremu postępowanie się toczyło i stawiane mu zarzuty,
- 2) zwięźle przedstawić zrealizowane czynności i poczynione na ich podstawie ustalenia,
- 3) ocenić zebrane dowody,
- 4) wskazać podstawy prawne i faktyczne podstawy umorzenia.

Jeżeli w toku prowadzonego postępowania okaże się, że czyn stanowi tylko wykroczenie, policjant, na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., umarza postępowanie, stosując zalecenie zawarte w § 6 ust. 6 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji. Zasady sporządzania i kierowania wniosków o ukaranie do sądów regulują odrębne przepisy.

Postępowanie może być umorzone w całości lub w części. Umorzenie postępowania w części może dotyczyć osób, zarzucanych czynów lub zdarzeń objętych postępowaniem. W § 109 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji wskazane jest, iż można wydać postanowienie o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw w przypadku stwierdzenia, że w toku czynności, o których mowa w art. 308 § 1 k.p.k. lub prowadzonego przez okres co najmniej 5 dni dochodzenia nie uzyskano danych stwarzających dostateczne podstawy do wykrycia sprawcy w drodze dalszych czynności procesowych oraz na miejscu zdarzenia nie ujawniono śladów działania sprawcy nadających się do badań identyfikacyjnych, a w szczególności, jeśli w trakcie czynności, o których mowa w art. 304a k.p.k., pokrzywdzony zeznał, iż:

- 1) w czasie popełniania przestępstwa nie miał bezpośredniego kontaktu ze sprawcą lub kontakt był krótkotrwały,
- 2) nie jest w stanie odtworzyć wyglądu sprawcy,
- 3) nie było innych świadków przestępstwa.

Zgodnie z § 110 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji, po wydaniu postanowienia o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw Policja zawiadamia o tym podmioty wymienione w art. 305 § 4 k.p.k., z pouczeniem o przysługujących im uprawnieniach.

Jeżeli zażalenie, o którym mowa w art. 325f § 4 k.p.k., zostało złożone po terminie lub przez osobę nieuprawnioną, policjant prowadzący dochodzenie

Temat nr 7. Umorzenie postępowania przygotowawczego

wydaje zarządzenie odmawiające przyjęcia środka odwoławczego. Policjant prowadzący dochodzenie może także wydać zarządzenie odmawiające przywrócenia terminu do wniesienia zażalenia. Na zarządzenia te przysługuje zażalenie, o czym wnoszącego zażalenie należy pouczyć.

W przypadku uwzględnienia zażalenia albo wniesienia zażalenia na zarządzenia Policja niezwłocznie przekazuje je wraz z aktami dochodzenia prokuratorowi właściwemu do sprawowania nadzoru nad dochodzeniem.

Na podstawie § 111 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji we wniosku do prokuratora należy wskazać właściwą podstawę zakończenia postępowania i wnieść o:

- 1) zatwierdzenie bądź sporządzenie aktu oskarżenia,
- 2) wystąpienie do sądu o warunkowe umorzenie,
- 3) zatwierdzenie postanowienia bądź umorzenie postępowania z uwagi na zaistnienie przesłanek, o których mowa w art. 17 § 1 k.p.k., ze wskazaniem konkretnej przesłanki lub przesłanek,
- 4) zatwierdzenie postanowienia bądź wydanie postanowienia o umorzeniu śledztwa z powodu niewykrycia sprawców,
- 5) zatwierdzenie postanowienia bądź wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania z powodu niepełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu przestępstwa.

ZAGADNIENIE NR 2.

PODJĘCIE ORAZ WZNOWIENIE UMORZONEGO POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

W postępowaniu przygotowawczym należy odróżnić podjęcie i wznowienie prawomocnie umorzonego postępowania przygotowawczego. Czynność ta należy do obowiązku prokuratora. Jedynie w jednym przypadku Policja ma uprawnienie do podjęcia na nowo dochodzenia i jest to dochodzenie umorzonego postępowania w trybie rejestrowym (art. 325f § 3 k.p.k.).

Podjęcie umorzonego śledztwa lub dochodzenia (art. 327 § 1 k.p.k. i art. 325a § 2 k.p.k.) jest dopuszczalne, gdy postępowanie przygotowawcze nie będzie się toczyć przeciwko osobie, która w poprzednim postępowaniu występowała w charakterze podejrzanego, oraz postanowienie o podjęciu wyda prokurator. Podjęcie nastąpić może „w każdym czasie”, jednak nie później niż do momentu upływu karalności danego przestępstwa. Także w przypadku, gdy odmówiono wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, postępowanie może być podjęte na nowo. Najczęściej podejmuje się na nowo postępowanie przygotowawcze, gdy został ujawniony sprawca lub ponownie przeanalizowano dowody przeprowadzone w sprawie, w której nie przesłuchano nikogo w charakterze podejrzanego. Na podstawie art. 325f § 3 k.p.k., w przypadku dochodzenia umorzonego w trybie rejestrowym, Policja wydaje postanowienie o podjęciu na nowo docho-

dzenia, jeżeli zostaną ujawnione dane pozwalające na wykrycie sprawcy. W tym też przypadku nie powiadamia się prokuratora o wszczęciu dochodzenia.

Wznowienie prawomocnie umorzonego postępowania przygotowawczego (art. 327 § 2 k.p.k. i art. 325a § 2 k.p.k.) skierowane jest z kolei przeciwko osobie, którą przesłuchano w charakterze podejrzanego w poprzednim postępowaniu. A zatem wznowione postępowanie będzie się toczyć przeciwko osobie, która występowała uprzednio w charakterze podejrzanego. Wznowienie jest tylko wówczas dopuszczalne, gdy zostały ujawnione nowe istotne fakty lub dowody i nie były one znane w poprzednim postępowaniu. Nowo ujawnione okoliczności muszą być poparte nowymi dowodami lub poszlakami, nie powinny natomiast wynikać jedynie z okoliczności już znanych w poprzednio prowadzonym postępowaniu. Nowe dowody, stwierdzające jedynie okoliczności już znane, nie dają podstawy do wznowienia postępowania.

Podstawą wznowienia umorzonego postępowania przygotowawczego jest również zaistnienie okoliczności określonej w art. 11 § 3 k.p.k., tj. umorzone postępowanie można wznowić w wypadku uchylenia lub istotnej zmiany treści prawomocnego wyroku, z powodu którego zostało ono umorzone. Postanowienie o wznowieniu śledztwa lub dochodzenia wydaje prokurator nadrzędny nad prokuratorem, który wydał lub zatwierdził postanowienie o umorzeniu.

Może nastąpić taka sytuacja, że wznowia się postępowanie, w którym wcześniej było stosowane tymczasowe aresztowanie. I jednocześnie we wznowionym postępowaniu tymczasowe aresztowanie należy zastosować. Wówczas oba okresy tymczasowego aresztowania się łączą. To z kolei może spowodować wystąpienie z wnioskiem o przedłużenie okresu tymczasowego aresztowania (art. 327 § 2 zdanie 2 k.p.k.).

Na podstawie art. 327 § 3 k.p.k. przed wydaniem powyższych postanowień tylko prokurator może przedsięwziąć lub zlecić Policji dokonanie czynności dowodowych w celu sprawdzenia okoliczności uzasadniających podjęcie lub wznowienie postępowania. Dotyczy to wyłącznie czynności procesowych. Nie jest dopuszczalne przesłuchanie w jakimkolwiek charakterze osoby, przeciwko której postępowanie ma się toczyć.

Zarówno postanowienie o podjęciu, jak i postanowienie o wznowieniu śledztwa lub dochodzenia nie są zaskarżalne. O podjęciu na nowo i o wznowieniu umorzonego postępowania oraz podjęciu postępowania sprawdzającego zawiadamia się pokrzywdzonego oraz instytucję państwową, samorządową lub społeczną, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, a o wznowieniu również podejrzanego (§ 263 ust. 2 regulaminu prokuratorskiego).

Podjęcie na nowo i wznowienie postępowania zostało określone *Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów* – rozdział 18 § 112–113. W § 112 tego aktu wskazano, iż po umorzeniu postępowania Policja dokonuje czynności sprawdzających w celu ustalenia, czy istnieją podstawy do podjęcia na nowo lub wznowienia postępowania, tylko na zlecenie prokuratora.

Temat nr 7. Umorzenie postępowania przygotowawczego

Czynności te nie mogą przekształcić się w czynności postępowania, a w szczególności niedopuszczalne jest przesłuchanie w jakimkolwiek charakterze osoby, przeciwko której postępowanie ma się toczyć. Materiały zebrane w trybie art. 327 § 3 k.p.k. Policja przekazuje prokuratorowi. Wniosek o podjęcie śledztwa lub dochodzenia umorzonego na innej podstawie niż określonej w 325f § 1 k.p.k. albo o wznowienie postępowania kieruje się do prokuratora, który wydał lub zatwierdził postanowienie o umorzeniu. We wniosku należy określić sygnaturę aktu umorzonego postępowania, jego rodzaj, podstawę umorzenia oraz wskazać na okoliczności i dowody uzasadniające podjęcie lub wznowienie postępowania.

Dochodzenie, o którym mowa w art. 325f § 1 k.p.k. (tryb rejestrowy), może być podjęte przez Policję, jeżeli zostały uzyskane dane pozwalające na wykrycie sprawcy. Jeżeli uzyskanie tych danych nastąpiło w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych, dokumentuje się to w notatce urzędowej będącej podstawą do podjęcia dochodzenia. Powyższe zalecenie stosuje się odpowiednio w przypadku wystąpienia przesłanek do wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania.

Z kolei, zgodnie z § 113 ww. wytycznych, jeżeli Policja ujawni dane wskazujące na niezasadność prawomocnego umorzenia postępowania w stosunku do osoby, która występowała w charakterze podejrzanego, niezwłocznie przekazuje prokuratorowi, który wydał lub zatwierdził postanowienie o umorzeniu, materiały zawierające te dane z wnioskiem o uchylenie postanowienia przez Prokuratora Generalnego. O wystąpieniu z ww. wnioskiem, powiadamia się odpowiednio:

- 1) sprawującego nadzór służbowy kierownika komórki organizacyjnej służby kryminalnej komendy wojewódzkiej (Stołecznej) Policji,
- 2) dyrektora Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji – w sprawach prowadzonych w służbie śledczej,
- 3) dyrektora Biura Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji – w sprawach prowadzonych w komórkach służby kryminalnej właściwych w sprawach wewnętrznych.

Jeżeli Policja ujawni okoliczności, o których mowa w art. 68 k.k., informuje o nich niezwłocznie prokuratora, który skierował do sądu wnioski o warunkowe umorzenie postępowania wobec określonej osoby.

TEMAT NR 8.

ZAMKNIĘCIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

CZYNNOŚCI ZWIĄZANE Z ZAMKNIĘCIEM POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Podstawą prawną zamknięcia śledztwa jest art. 321 k.p.k. Artykuł 325a § 2 k.p.k. określa, że przepisy dotyczące śledztwa stosuje się odpowiednio do dochodzenia, jeżeli przepisy rozdziału 36a nie stanowią inaczej. Decyzja o wydaniu postanowienia o zamknięciu postępowania dochodzenia lub śledztwa określa moment zakończenia postępowania dowodowego w postępowaniu przygotowawczym.

„Podstawy do zamknięcia śledztwa” zachodzą wówczas, gdy prokurator zamierza:

- skierować akt oskarżenia do sądu (art. 331 k.p.k.),
- wystąpić do sądu o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 § 1 k.p.k.),
- wystąpić do sądu o umorzenie postępowania z uwagi na niepoczytalność sprawcy i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 k.p.k.).

Aby zamknąć postępowanie, należy wykonać szereg różnych czynności, zanim to jednak nastąpi policjant musi sprawę przygotować, czyli przedsięwziąć czynności poprzedzające zamknięcie postępowania. **Do czynności poprzedzających zamknięcie postępowania przygotowawczego zaliczamy m.in.:**

- 1) dokładną analizę materiałów postępowania w celu oceny wiarygodności i mocy dowodowej zebranego materiału, sprawdzenia, czy wszystkie okoliczności mające znaczenie dla sprawy zostały w sposób wszechstronny i wnikliwy wyjaśnione i czy dają podstawy do sporządzenia i wniesienia do sądu aktu oskarżenia,
- 2) upewnienie się, czy w aktach głównych nie pozostały materiały, które powinny być z nich wyłączone,
- 3) ustalenie, czy nie zachodzi potrzeba wyłączenia pewnych materiałów do odrębnego prowadzenia,
- 4) sprawdzenie, czy zostały odpowiednio zabezpieczone dowody rzeczowe,
- 5) techniczne przygotowanie akt dochodzenia lub śledztwa,
- 6) ustalenie warunków i przygotowanie się do zapoznania się podejrzanego z materiałami prowadzonego dochodzenia. Obejmuje ono:
 - osobiste przejrzenie akt postępowania przez podejrzanego,
 - końcowe zaznajomienie z materiałami sprawy,
 - możliwość składania wniosków dowodowych o uzupełnienie postępowania w terminie 3 dni od daty zaznajomienia.

Zgodnie z wymogami art. 321 k.p.k. zamknięcie postępowania obejmuje:

- 1) **Powiadomienie podejrzanego i jego obrońcy o terminie końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania** – funkcjonariusz musi ustalić czas, miejsce i sposób przeprowadzenia czynności, powiadomić o terminie zaznajomienia (należy pamiętać, że jeżeli podejrzany lub jego obrońca złożą wnioski o końcowe zaznajomienie się z materiałami sprawy, wyznacza się termin tego zaznajomienia tak, aby od doręczenia zawiadomienia upłynęło co najmniej 7 dni; nieusprawiedliwione niestawiennictwo którejkolwiek ze wskazanych osób nie tamuje dalszego postępowania; zaznajamiania się z materiałami osobę, która stawiała się na wezwanie; dodatkowego terminu zaznajomienia nie wyznacza się; należy pamiętać, iż o prawie złożenia wniosku o końcowe zaznajomienie się z materiałami postępowania i prawie uprzedniego przejrzenia akt podejrzany powinien być pouczony na piśmie przed pierwszym przesłuchaniem – art. 300 k.p.k.), spowodować doprowadzenie podejrzanego, jeżeli jest on tymczasowo aresztowany (można też zaznajomienia dokonać w areszcie śledczym), przewidzieć odpowiednie środki bezpieczeństwa w celu uniemożliwienia podejrzanemu zniszczenia akt i uniknięcia ewentualnej napaści z jego strony.
- 2) **Udostępnienie akt sprawy do osobistego przejrzenia przez podejrzanego** – w terminie odpowiednim do wagi i złożoności sprawy umożliwia się podejrzanemu i jego obrońcy (jeżeli jest w sprawie ustanowiony lub wyznaczony) przejrzenie akt. Udostępnienie akt do przejrzenia następuje zawsze w obecności prowadzącego postępowanie, a gdy nie jest to możliwe, w obecności innego upoważnionego policjanta. Udostępnienie akt musi nastąpić bezpośrednio przed zaznajomieniem z materiałami postępowania lub w innym terminie poprzedzającym zaznajomienie. Dozwolone jest sporządzanie notatek, odpisów, kserokopii (należy uprzedzić o treści art. 276 k.k.).
- 3) **Zaznajomienie podejrzanego z materiałami postępowania** – w wyznaczonym terminie zapoznaje się podejrzanego i jego obrońcę z materiałami postępowania. Zaznajomienie obejmuje wszystkie materiały postępowania, polega na poinformowaniu o przeprowadzonych dowodach, również dotyczących innych podejrzanych w tej sprawie, o ich treści i znaczeniu dowodowym. W sprawach wieloosobowych, gdy policjant uzna to zasadne, dopuszczalne jest grupowe zaznajomienie podejrzanych z materiałami postępowania. W myśl § 104 ww. wytycznych zaznajomienia nie przeprowadza się przed rozpoznaniem zgłoszonych wniosków o uzupełnienie postępowania. Po uzupełnieniu dochodzenia o wnioskowane czynności, o których mowa w art. 321 § 5 k.p.k., policjant na wniosek podejrzanego lub jego obrońcy zaznajamia ich z materiałami, z prawem wcześniejszego przejrzenia akt dochodzenia – w uzupełnionym zakresie. Jeżeli dochodzenie toczy się przeciwko kilku podejrzanym, a uzupełniano je na wniosek tylko niektórych podejrzanych, to z zebranymi dodatkowo materiałami zaznajamia się tylko tych podejrzanych i ich obrońców, których uzupełnienie dotyczy, i jedynie wtedy, gdy o to wnosili.

- 4) **Sporządzenie protokołu zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania** – sporządza się w jednym egzemplarzu protokół zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania i dołącza go do akt głównych postępowania – art. 143 § 1 pkt 8 k.p.k. W przypadku jednoczesnego zaznajamiania więcej niż jednego podejrzanego protokół należy sporządzić na każdego podejrzanego oddzielnie. Podejrzanym ustosunkowuje się do ewentualnych wniosków dowodowych. W terminie 3 dni od daty zaznajomienia się podejrzanego z materiałami postępowania strony (także obrońca i pełnomocnik) mogą składać wnioski o uzupełnienie czynności śledztwa lub dochodzenia – art. 321 § 5 i art. 325h, o czym należy je pouczyć – art. 300 k.p.k.
- 5) **Wydanie postanowienia o zamknięciu dochodzenia** – jeżeli nie zachodzi potrzeba uzupełnienia dochodzenia, policjant na podstawie art. 325g § 1 k.p.k. wydaje jedno postanowienie o zamknięciu dochodzenia niezależnie od liczby podejrzanych, jeśli przynajmniej jeden z podejrzanych jest tymczasowo aresztowany.
- 6) **Ogłoszenie postanowienia lub zawiadomienie podejrzanego oraz jego obrońcy** – jeżeli postanowienie ogłasza się, fakt zapoznania się osoby z jego treścią należy odnotować na egzemplarzu w aktach głównych lub w notatce urzędowej. Po zaznajomieniu podejrzanego z materiałami postępowania albo w sytuacji, gdy do niego nie dochodzi i nie tamuje to dalszego postępowania, niezwłoczne wydanie postanowienia o zamknięciu dochodzenia (śledztwa) jest niedopuszczalne. Wynika to z uprawnień stron do złożenia w terminie 3 dni od daty zaznajomienia wniosku o uzupełnienie postępowania.
- 7) **Wykonanie czynności rejestracyjnych.**

Techniczne przygotowanie akt postępowania do zaznajomienia z nimi podejrzanego zaczyna się już od momentu wszczęcia postępowania:

- 1) po wszczęciu dochodzenia policjant prowadzący sprawę zakłada oddzielne tomy akt głównych i akt kontrolnych (zakłada akta kontrolne, w przypadku powierzenia, wszczętego przez prokuratora śledztwa),
- 2) oznacza się je sygnaturą i opisuje, wskazując przedmiot sprawy, opatruje się pieczęcią z nazwą jednostki Policji,
- 3) w toku postępowania posiadane i wpływające dokumenty winny być gromadzone w teczkach, odpowiednio ułożone i ponumerowane,
- 4) w sprawach nieskomplikowanych należy przestrzegać chronologicznego układu akt: według daty, godziny sporządzenia lub wpływu dokumentu,
- 5) w sprawach wielowątkowych układ dokumentów w aktach głównych może być związany z wyjaśnianiem kolejnych wątków sprawy,
- 6) dopuszczalne jest też inne ułożenie akt głównych, jeżeli prokurator nadzorujący postępowanie uzna to za celowe,
- 7) do akt głównych spraw zarejestrowanych w RSD, poza dokumentami sporządzonymi w toku śledztwa lub dochodzenia, bądź przed ich wszczęciem, dołącza się kopie lub odpisy zawiadomień, adnotacje urzędowe, zwrotne pokwitowania odbioru pism stanowiących dowody przestrzegania przepisów

Temat nr 8. Zamknięcie postępowania przygotowawczego

- art. 21, 140, 305 § 4, art. 317, 318, 321 i 334 k.p.k. oraz art. 336 § 4 k.p.k., a także pisma nadsyłane przez strony procesowe i innych uczestników postępowania,
- 8) akta główne układa się tomach nie przekraczających 200 kart, dokumenty zawarte w poszczególnych tomach należy ponumerować w prawym górnym rogu ręcznie lub przy użyciu numeratora trwałym środkiem kryjącym (w przypadku zmiany numeracji przekreślamy trwałym środkiem kryjącym koloru czerwonego),
 - 9) do każdego tomu akt sporządzamy dwa jednobrzmiące egzemplarze przeglądu akt, zachowując ciągłość numeracji kart dla całości akt postępowania – jeden egzemplarz załączamy do akt głównych, drugi do akt kontrolnych; przegląd akt powinien być zakończony zapisem: Przegląd akt zawiera... pozycji, co stanowi... kart. Sporządził: stopień, imię, nazwisko oraz podpis policjanta lub imię, nazwisko i podpis pracownika cywilnego,
 - 10) na końcu ostatniego tomu akt umieszcza się postanowienie o zamknięciu postępowania (postanowienie o zamknięciu śledztwa wydaje prokurator); **nie jest wymagane sporządzanie postanowienia o zamknięciu dochodzenia, chyba że podejrzaný jest tymczasowo aresztowany – art. 325g § 1 k.p.k.**,
 - 11) dokumenty zawarte w poszczególnych tomach spraw zakończonych, które nie będą kierowane do prokuratora, należy zszyć i opieczetować,
 - 12) po przekazaniu akt głównych wraz z dowodami rzeczowymi do prokuratury lub sądu należy niezwłocznie skompletować akta kontrolne w celu złożenia ich do archiwum,
 - 13) akta kontrolne powinny być zszyte i ponumerowane i w razie potrzeby ułożone w tomach; nie sporządza się przeglądu akt, jeżeli akta kontrolne zawierają mniej niż pięć kart,
 - 14) na aktach kontrolnych umieszcza się symbol odpowiedniej kategorii archiwalnej oraz oznacza okres przechowywania ich w składnicy akt.

ZAGADNIENIE NR 2. AKT OSKARŻENIA

W myśl § 105 ust. 1 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji policjant prowadzący dochodzenie niezwłocznie po jego zakończeniu może sporządzić akt oskarżenia, który wraz z aktami, śladami kryminalistycznymi i innymi dowodami rzeczowymi przekazuje prokuratorowi.

W dochodzeniu prowadzący je policjant sporządza akt oskarżenia, który wymaga zatwierdzenia przez prokuratora (art. 331 § 1 k.p.k.). Prokurator jako oskarżyciel publiczny wnosi go do sądu (albo sam wydaje postanowienie o umorzeniu, zawieszeniu albo uzupełnieniu śledztwa lub dochodzenia). Wymogi formalne aktu oskarżenia określają art. 332 i art. 333 k.p.k.

Akt oskarżenia powinien zawierać:

- 1) imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie oraz dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego,
- 2) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody,
- 3) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 k.k. (w warunkach recydywy) albo art. 37 § 1 pkt 4 k.k.s. (zbieg przestępstw skarbowych),
- 4) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada,
- 5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania,
- 6) uzasadnienie oskarżenia, w którym należy przytoczyć fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby wyjaśnić podstawę prawną oskarżenia i omówić okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie,
- 7) akt oskarżenia sporządzony przez Policję lub organ, o którym mowa w art. 325d k.p.k., może nie zawierać uzasadnienia.

Akt oskarżenia powinien także zawierać:

- 1) listę osób, których wezwania oskarżyciel żąda,
- 2) wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel,
- 3) do wiadomości sądu, listę ujawnionych osób pokrzywdzonych z podaniem ich adresów, a także adresy osób, o których mowa w art. 333 § 1 pkt 1 k.p.k.

Podając w akcie oskarżenia kwalifikację prawną, należy podać wszystkie zbiegające się przepisy oraz dane dotyczące zatrzymania, zastosowania tymczasowego aresztowania albo innego środka zapobiegawczego, jeśli takowe stosowano. W razie objęcia aktem oskarżenia kilku osób wymienia się w kolejności sprawców, podżegaczy i pomocników, zamieszczając po danych osobowych treść stawianych zarzutów, przy czym czyny zagrożone surowszymi karami powinny być wymienione w pierwszej kolejności.

W przypadku sporządzania aktu oskarżenia o czyn popełniony przez kilku oskarżonych należy wymienić w konkluzji imiona i nazwiska wszystkich współsprawców objętych tym aktem. Jeżeli przeciwko któremuś ze współsprawców toczy się odrębne postępowanie lub wyłączono materiały do odrębnego postępowania, jego danych nie umieszcza się w konkluzji, odpowiednią wzmiankę zamieszcza się w uzasadnieniu, jeżeli jest sporządzane.

Jeżeli policjant sporządza uzasadnienie do aktu oskarżenia, to poza danymi wymienionymi w art. 332 § 2 k.p.k. zamieszcza dane o oskarżonych, co do których wydano postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym oraz wyłączono poszczególne czyny do odrębnego prowadzenia lub postępowanie umorzono.

Dołączając do aktu oskarżenia listę osób pokrzywdzonych, o której mowa w art. 333 § 3 k.p.k., policjant podaje właściwe numery kart akt sprawy osób w niej wymienionych.

Temat nr 8. Zamknięcie postępowania przygotowawczego

Wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy następuje przez wymienienie nazwy sądu i jego siedziby zgodnie z właściwością rzeczową i miejscową.

Policjant sporządza akt oskarżenia w tylu jednobrzmiących egzemplarzach, aby oryginał dołączyć do akt głównych, a po jednym odpisie do akt kontrolnych Policji i podręcznych prokuratora, a także dla każdego oskarżonego oraz obrońców oskarżonych pozbawionych wolności.

Wniosek o skazanie bez rozprawy

W myśl art. 335 § 1 k.p.k. prokurator może umieścić w akcie oskarżenia wniosek o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kary lub środka karnego za występki zagrożony karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności bez przeprowadzenia rozprawy, jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte.

Przesłanki wniosku o skazanie bez rozprawy:

- okoliczności popełnienia przestępstwa nie mogą budzić wątpliwości,
- postawa oskarżonego wskazywać ma, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzania rozprawy.

Pierwsza z tych przesłanek wymaga dokonania ustaleń, w świetle których **zaistnienie czynu, sprawstwo podejrzanego oraz jego wina nie budzą wątpliwości**. Nie oznacza to jednak, by ustawa wymagała przyznania się podejrzanego do winy. Jednakże wobec wyżej wskazanych okoliczności oraz sformułowania ustawowego (art. 335 § 2 k.p.k.), by w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia podejrzanego nie budziły wątpliwości, należy przypuszczać, że w sytuacji, gdy podejrzany nie przyznaje się do winy, skierowanie wniosku w trybie art. 335 § 1 k.p.k., przy jednoczesnej rezygnacji z dalszych czynności dowodowych, będzie należeć do wyjątków. Nie jest dopuszczalne złożenie wniosku o skazanie bez rozprawy połączonego z zaniechaniem dalszych czynności dowodowych, jeżeli podejrzany skorzystał z prawa do milczenia, a więc gdy w ogóle brak jego wyjaśnień.

Wyrażenie zgody przez oskarżonego na skazanie złożone w trybie art. 335 § 1 k.p.k. nie zwalnia sądu, a wcześniej prokuratora, od obowiązku zbadania, czy oskarżony jest rzeczywiście winny popełnienia zarzucanego mu przestępstwa. Dlatego też postępowanie przygotowawcze w zakresie ustaleń faktycznych nie różni się dowodowo od postępowania w sprawie, w której prokurator nie kieruje wniosku w trybie art. 335 k.p.k. Odstąpienie od dokonania określonych czynności (art. 335 § 2 k.p.k.) możliwe jest tylko wówczas, gdy dotychczas zebrane dowody w sposób oczywisty potwierdzają popełnienie przez podejrzanego zarzucanego mu przestępstwa.

Artykuł 335 § 2 k.p.k. przyjmuje rozwiązanie polegające na przeprowadzeniu w ww. sytuacji skróconego postępowania przygotowawczego. Jeżeli zachodzą warunki do wystąpienia z takim wnioskiem, a w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia podejrzanego nie budzą wątpliwości, dalszych czynności

dowodowych w postępowaniu przygotowawczym można nie przeprowadzać; przeprowadza się jednak czynności, co do których zachodzi niebezpieczeństwo, że nie będzie można ich przeprowadzić na rozprawie.

Uzasadnienie aktu oskarżenia można ograniczyć do wskazania okoliczności nie budzących wątpliwości popełnienia czynu, o których mowa w § 1.

Zgodnie z § 106 wytycznych nr 3 komendanta głównego Policji, jeżeli w toku postępowania zaistniały przesłanki uzasadniające wystąpienie przez prokuratora z wnioskiem o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych przez prokuratora z podejrzanym kary lub środka karnego – policjant przekazując prokuratorowi akta postępowania wraz z aktem oskarżenia, jeżeli go sporządził, wnioskuje o zastosowanie trybu przewidzianego w art. 335 k.p.k.

Prokurator decydując się na złożenie wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy pomimo, że kodeks postępowania karnego nie wskazuje takiej konieczności w art. 335, powinien uwzględnić też prawnie chroniony interes pokrzywdzonego.

BIBLIOGRAFIA

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity: Dz.U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania (Dz.U. Nr 104, poz. 981).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości opłaty za wydanie kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy (Dz.U. Nr 107, poz. 1006).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. Nr 108, poz. 1020).

Bibliografia

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej (Dz.U. Nr 33, poz. 299 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. Nr 49, poz. 296 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich (Dz.U. Nr 98, poz. 631).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2012 r. w sprawie rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych oraz sposobu przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisów (Dz.U., poz. 1090).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia (Dz.U., poz. 1486).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 grudnia 2012 r. w sprawie przetwarzania informacji przez Policję (Dz.U. z 2013 r., poz. 8).

Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz.Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

Zarządzenie nr 109 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym (Dz.Urz. KGP z 2012 r., poz. 6).

Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz.Urz. KGP z 2012 r., poz. 7).

Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (Dz.Urz. KGP z 2013 r., poz. 28).

Choromańska A., Porwisz M., *Czynności sprawdzające i czynności niecierpiące zwłoki*, Szczytno 2008.

Dziugiel I., *Postępowanie przygotowawcze w zarysie*, Szczytno 2007.

Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2004.

Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2000.

Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2006.

Blok nr 6. Postępowanie przygotowawcze

- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, Warszawa 2004.
- Kędziński W. (red.), *Technika kryminalistyczna*, Szczytno 1993.
- Kudrelek J., Kwasiński R., *Pisma procesowe w postępowaniu przygotowawczym*, Szczytno 2006.
- Kudrelek J., Wojciechowska I., *Postępowanie przygotowawcze, wybrane zagadnienia, orzecznictwo, przykłady*, Szczytno 2008.
- Pawłoś L., *Przyjęcie zawiadomienie o przestępstwie*, Słupsk 2005.
- Steinborn S. (red.), *Prawo karne procesowe*, Warszawa 2011.
- Waltoś S., *Proces karny*, Warszawa 2003.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013.
- Wojciechowska I., *Postępowanie przygotowawcze*, Piła 2000.

BLOK NR 7.

PRACA OPERACYJNA

TEMAT NR 1.

PRACA OPERACYJNA W SŁUŻBIE DZIELNICOWEGO

ZAGADNIENIE NR 1.

WYBRANE ELEMENTY PRACY OPERACYJNEJ REALIZOWANEJ PRZEZ DZIELNICOWEGO

Jednym ze sposobów zwalczania przestępczości przez służby Policji, w tym także pion prewencji, jest poufna współpraca z osobami, które dostarczają informacji o przestępcach oraz przedmiotach i zjawiskach związanych z przestępstwami. Podstawowym sposobem realizacji tego celu jest współpraca z osobą informującą. Kto to jest osoba informująca, jakie są cele współpracy oraz samo pojęcie informacji reguluje *Zarządzenie nr pf-634 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych* oraz późniejsze zmiany tego zarządzenia³²³.

Bardzo ważnym elementem współpracy z osobą informującą jest umiejętność dokumentowania uzyskanych informacji. W tym wypadku podstawowym dokumentem jest meldunek informacyjny. Zgodnie z decyzją nr 126 komendanta głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. „meldunek informacyjny sporządza się w każdym przypadku uzyskania przez policjanta informacji mogącej przyczynić się do osiągnięcia celów określonych w § 4 ust. 1”³²⁴. Przed dalszym wykorzystaniem meldunku informacyjnego należy poprawnie go sporządzić, a w zasadzie wypełnić znajdujące się tam pola. Należy pamiętać, że „policjant sporządzający dokument zawierający informacje podlegające wprowadzeniu do SIO jest odpowiedzialny za rzetelne i kompletne podanie uzyskanych infor-

³²³ *Zarządzenie nr Pf-1292 Komendanta Głównego Policji z dnia 19 grudnia 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych* oraz *Zarządzenie nr Pf-671 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 czerwca 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych*.

³²⁴ *Decyzja nr 126 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie prowadzenia w Policji zestawu zbiorów danych „System Informacji Operacyjnych”* (Dz.Urz. KGP, poz. 29), § 5 ust. 2.

macji”³²⁵. Dlatego też przedstawione zostaną poniższe **wskazówki, których należy przestrzegać, wprowadzając dane do treści meldunku informacyjnego.**

1. Pole **Nr URN: HQMI** – MI po wprowadzeniu do bazy danych w Systemie Meldunków Operacyjnych automatycznie otrzymuje numer HQMI od operatora.
2. Pole **Jednostka, komórka Policji** – wpisujemy jednostkę sporządzającego meldunek np. KPP Piła, KMP Słupsk, KP Gródek oraz komórkę organizacyjną z jednostki, w której został utworzony MI, np. Referat Dzielnicowych, Sekcja Kryminalna.
3. Pole **Miejsce, data wypełnienia** – umieszczamy nazwę miejscowości, w której znajduje się jednostka sporządzająca, a datę zapisujemy w następującym formacie: *dd-mm-rrrr* (dzień, miesiąc, rok), np. Słupsk 08.08.2013.
4. Pole **Kod jednostki** – należy podać kod statystyczny (Temida – sześciocyfrowy) jednostki Policji, w której pełni służbę policjant wypełniający MI, np. KPP Ostrowiec Św. – 136001, KP Kunów – 136010, KP Żelazków – 151122.
5. Pole **Sygnatura dokumentu** – wpisywany jest nadany dokumentowi numer, który może wypełnić pracownik sekretariatu lub kancelarii, np. OR-16/12.
6. Pole **Kategoria, rodzaj źródła** – tutaj wpisujemy kategorię OZI zgodnie z zarządzeniem nr pf-634; w naszym przypadku będzie to kategoria osoby informującej – Osoba informująca.
7. Pole **Egzemplarz nr** – należy tu określić numer egzemplarza wykonanego dokumentu. Jeżeli MI został wytworzony jako pojedynczy, wówczas w polu wpisujemy „egz. pojedynczy”, jednak najczęściej dokument jest wykonywany w więcej niż jednym egzemplarzu. Wtedy egzemplarz numer 1 trafia doteczki osób informujących, a pozostały lub pozostałe egzemplarze trafiają do wykorzystania wewnętrznego (w tej samej jednostce do innych komórek) lub zewnętrznego (do innych jednostek organizacyjnych). Cały zapis numerów egzemplarza może przyjąć następującą postać: Egz. nr 1 lub Egz. pojedynczy.
8. Pole **Numer ID** – służy do wprowadzenia identyfikatora kadrowego policjanta sporządzającego MI, np. 601008, 745059.
9. Pole **Osoba sporządzająca, nr telefonu kontaktowego** – należy wprowadzić stopień, pełne imię i nazwisko policjanta uzyskującego informację oraz podać numer telefonu kontaktowego np. sierż. Jakub Milczarek tel. 678999654, post. Janusz Bączek tel. 897655633. Te dane pozwalają policjantowi zainteresowanemu informacją na bezpośrednie zwrócenie się do funkcjonariusza, który ją uzyskał, a zwłaszcza w celu jej pogłębienia w sytuacji, kiedy jest ona dodatkowo oznaczona kodami H2 lub H3.
10. Pole **Pseudonim/ID/nazwa źródła** – w polu tym należy dokonać zapisu w zależności od rodzaju źródła pochodzenia informacji. W przypadku in-

³²⁵ Tamże, § 7 ust. 1 pkt 1.

Temat nr 1. Praca operacyjna w służbie dzielnicowego

formacji pochodzącej od osoby informującej w polu tym należy ponownie wpisać „Osoba informująca”, można wpisać pseudonim, można wpisać inicjały tej osoby, jeżeli jej dane personalne są znane policjantowi przyjmującemu i sporządzającemu meldunek. Jeżeli dane te są nieznane, np. informacja została przekazana telefonicznie, a rozmówca odmówił podania swoich personaliów, wówczas w polu tym należy wpisać N/N³²⁶. Przykładowy zapis powinien wyglądać w następujący sposób: Osoba informująca, Kumak, R.B. lub N/N.

11. Pole **Data uzyskania informacji** – należy stosować formę zapisu dd-mm-rrrr (dzień, miesiąc, rok), np. 19.08.2013 lub 19-08-2013.
12. Pole **Uzupełnienie MI nr: HQMI** – w przypadku gdy informacja stanowi uzupełnienie dla wcześniej wprowadzonego meldunku, należy przepisać numer HQMI nadany na wcześniejszym meldunku (pod warunkiem, że pochodzi od tego samego źródła i jest związane z tym samym zdarzeniem; należy jednocześnie pamiętać, że wtedy nie wypełnia się pola „Temat”).
13. Pole **Temat** – temat MI musi być sformułowany tak, aby oprócz przejrzystości dawał także ogólny pogląd na jego treść oraz wskazywał zakres przestępczości, której dotyczy – przy określaniu tematu z powodzeniem można posilkować się określeniami kodeksowymi np. „kradzież”, „kradzież z włamaniem”, „pobicie”, „bójka”, „rozbój”. Ponadto można dodatkowo określić, gdzie doszło do zdarzenia lub w jakim czasie i kto jest sprawcą. Przykładowe zapisy powinny brzmieć: Rozprowadzanie amfetaminy pod kinem Millenium w Słupsku, Kradzież z włamaniem do mieszkania na ul. Polnej w Ustce, Kradzieże z włamaniami do altanek działkowych na ul. Ogrodowej w Gdańsku, Miejsce ukrywania się poszukiwanego Alfreda Bąka.
14. Pole **Treść** – podczas wypełniania MI należy pamiętać o odpowiedzi na pytania: kto? co? kiedy? gdzie? dlaczego? w jaki sposób? czym? (wszystkie znajdują się na samym dole druku). Policjant wpisuje tutaj treść uzyskanej informacji, starając się pisać tak, aby była zrozumiała i logiczna. Treść winna być wpisywana w formie bezosobowej – unikając wkładania zwrotów typu „osoba informująca widziała”, „osoba informująca słyszała”. Pod treścią informacji można dopisać tzw. **ustalenia własne**, które poszerzają treści wskazane w informacji, np. jeżeli w MI jest wskazany sprawca Ryszard Bąk, to wpisujemy jego pełne dane personalne, łącznie z nr PESEL. Kwestie tych zapisów jednoznacznie reguluje decyzja nr 126 komendanta głównego Policji, która mówi, że „policjant sporządzający dokument zawierający informacje podlegające wprowadzeniu do SIO jest odpowiedzialny za rzetelne i kompletne podanie uzyskanych informacji”³²⁷ oraz „jest obowiązany zweryfikować uzyskane informacje w dostępnych policyjnych i pozapolicyjnych

³²⁶ R. Maj, J. Zając, *Zasady wypełniania meldunku informacyjnego*, Legionowo 2011, s. 10.

³²⁷ *Decyzja nr 126 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie prowadzenia w Policji...*, dz. cyt., § 7 ust. 1 pkt 1.

zbiorach informacji, a wynik tej weryfikacji umieścić w treści dokumentu źródłowego”³²⁸.

15. Pole **Kod oceny źródła informacji** – każde źródło informacji jest różne i w indywidualny sposób powinno być rozpatrywane. Dokonując oceny charakterystyki źródła, musimy odpowiedzieć sobie na pytania – jaki ma cel, przekazując informacje, dlaczego współpracuje (świadomie czy nieświadomie, dobrowolnie) itp. Jest to zdecydowanie najważniejszy element weryfikacji źródła osobowego, gdyż one najczęściej mogą stanowić zagrożenie świadomego działania dezinformacyjnego Policji. W większości przypadków ocena wiarygodności jest bardzo trudna. Policjant musi bardzo uważać podczas oceny wiarygodności źródła, nie dążyć do oceny „na wyrost”, ale wprost przeciwnie – powinien zaniżać ocenę, a mając na uwadze charakterystykę źródła, bez przerwy dążyć do jego weryfikacji. Dokonując oceny źródła informacji, należy uwzględnić m.in. jego charakterystykę oraz dotychczasową wiarygodność³²⁹. Dopiero po ocenie, z jakim źródłem mamy do czynienia, można przejść do kolejnej fazy, którą jest nadanie odpowiedniego kodu źródła informacji³³⁰:

- „A” – oznacza brak wątpliwości co do wiarygodności źródła informacji,
- „B” – oznacza, że informacja pochodzi ze źródła, które w większości przypadków dotychczas było wiarygodne,
- „C” – oznacza, że informacja pochodzi ze źródła, które w większości przypadków dotychczas nie było wiarygodne,
- „X” – oznacza, że informacja pochodzi z nowego źródła, którego wiarygodność nie jest znana, bo źródło nie było sprawdzane lub sprawdzenie nie jest możliwe.

Tak więc, kategoria „X” wyraźnie wskazuje nowo pozyskane, niesprawdzone źródła i tą kategorią należy oceniać wszystkie osoby informujące.

16. Pole **Kod oceny informacji** – jako podstawowe kryterium oceny należy brać okoliczności, w jakich źródło uzyskało przekazywane informacje: czy było naocznym świadkiem, czy też przekazywaną wiedzę otrzymało z trzeciej ręki – pośrednio (a jeżeli tak, to w jaki sposób, od kogo, w jakich okolicznościach), czy przekazywane informacje są wyczerpujące, czy też śladowe, znikome i dlaczego tak się dzieje, czy wreszcie istnieje prawdopodobieństwo, że dane źródło takie informacje w ogóle mogło uzyskać. Nadanie kodu wiarygodności informacji to nic innego jak ustalenie, w jaki sposób źródło stało się

³²⁸ Tamże, § 7 ust. 1 pkt 2.

³²⁹ Wytyczne nr 1 Dyrektora Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji z dnia 23 października 2013 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania przez funkcjonariuszy i pracowników jednostek oraz komórek organizacyjnych Policji czynności służbowych związanych z przetwarzaniem informacji w zestawie zbiorów danych System Informacji Operacyjnych, § 19 pkt 7.

³³⁰ Decyzja nr 126 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie prowadzenia w Policji..., dz. cyt., § 9.

posiadaczem informacji, którą przekazuje Policji. Wiarygodność źródła nie powinna mieć bezpośredniego wpływu na ocenę informacji³³¹. Przy nadaniu odpowiedniego kodu w systemie 4 x 4 wiarygodność informacji podlega subiektywnej ocenie policjanta, bez względu na prawdziwość tej informacji. Wiarygodność informacji nie musi być tożsama z prawdziwością tej informacji³³². Ocenę prawdziwości i sposobu uzyskania informacji określamy następującymi kodami³³³:

- „1” – oznacza, że informacja jest oceniana jako prawdziwa przez policjanta,
- „2” – oznacza, że fakty wskazane w informacji są znane bezpośrednio źródłu przekazującemu informację,
- „3” – oznacza, że fakty wskazane w informacji nie są znane bezpośrednio źródłu przekazującemu informację, ale zostały potwierdzone przez inne źródła informacji,
- „4” – oznacza, że fakty wskazane w informacji nie są znane bezpośrednio źródłu przekazującemu informację i nie mogą być sprawdzone przez inne aktualnie dostępne źródła informacji.

Dwa powyższe pola składają się na system oceny wiarygodności informacji „4 x 4”, używany podczas edycji informacji na formularzu MI w wyniku kombinacji kodów daje możliwość uzyskania 16 różnych ocen – od A1 do X4.

17. Pole **Kod ochrony informacji** – w polu tym policjant pozostawia wskazania dotyczące nałożenia ochrony na wprowadzoną do systemu informację, gdzie znakiem „X” wybiera jeden z trzech kodów, które oznaczają³³⁴:

- „H1” – oznacza, że informacja nie może być wykorzystana w postępowaniu karnym bezpośrednio, bez uprzedniego dowodowego przetworzenia w sposób określony przepisami postępowania karnego,
- „H2” – oznacza, że informację można udostępnić tylko po uprzednim uzyskaniu zgody policjanta, który sporządził MI, lub jego bezpośrednio przełożonego,
- „H3” – oznacza, że wykorzystanie informacji podlega ograniczeniom innym niż określone kodami H1 i H2, wskazanym opisowo w polu „Uwagi” formularza MI.

Każdy meldunek systemowo otrzymuje kod H1, nawet wtedy, kiedy sporządzający go nie zaznaczy. Istnieją sytuacje, gdy zachodzi konieczność ochrony prowadzonych działań operacyjnych, w szczególności źródła informacji przed dekonspiracją, wtedy stosujemy kod H2. W innych ograniczeniach wyko-

³³¹ Wytyczne nr 1 Dyrektora Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji z dnia 23 października 2013 r. w sprawie szczegółowego sposobu..., dz. cyt., § 19 ust. 5 zdanie 2.

³³² Tamże, § 19 ust. 9.

³³³ Decyzja nr 126 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie prowadzenia w Policji..., dz. cyt., § 10.

³³⁴ Tamże, § 11 ust. 1.

rzystania informacji zaznaczamy kod H3, pamiętając o tym, aby treść tego ograniczenia była zapisana w rubryce „Uwagi”.

18. Pole **Uwagi** – rubrykę tę może wypełnić zarówno twórca MI, jak i jego przełożony. Po pierwsze jest miejscem na wpisanie dekretacji przez przełożonego, poleceń dotyczących obiegu. Po drugie sporządzający może umieścić zapis, którego nie ujął w treści, nie wynika on z otrzymanej informacji, źródło mogło nie wiedzieć o tym fakcie, ale jest bardzo istotny, np. uważać przy zatrzymaniu, może posiadać broń palną.
19. Pole **Wyk. w egz. lub tzw. stopka dokumentu** – wpisuje cyfrę wskazującą na liczbę wykonanych egzemplarzy MI (należy pamiętać, że jeżeli co najmniej dwa, to jeden jest wpinany do teczki osób informujących, drugi przekazuje się właściwym rzeczowo i miejscowo jednostkom lub komórkom organizacyjnym Policji, np. Egz. nr 1 – Teczka Osób Informujących, Egz. nr 2 – OR „Kulfon”. Dalej wskazujemy „nazwisko lub inne dane identyfikujące sporządzającego i wykonawcę”, dokonując zapisu w postaci np. sierż. Jan Kowalski.
20. Pola **Podpis policjanta i Podpis przełożonego** – jak wskazują nazwy, służą do złożenia podpisów przez ww.

Należy także pamiętać, że na dokumencie znajduje się „**Klauzula tajności**” i jest to miejsce na wpisanie klauzuli adekwatnej do charakteru źródła. *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu oznaczania materiałów i umieszczania na nich klauzul tajności* w § 5 i 6 wyraźnie wskazuje, że klauzulę tajności nanosimy na środku – jako pierwszy element w nagłówku strony oraz na środku – jako ostatni element w stopce strony. O klauzuli dokumentu decyduje policjant go sporządzający. Prawidłowo wypełniony MI w żaden sposób nie dekonspiruje źródła osobowego (kategoria, identyfikator, ewentualnie pseudonim i ocena źródła nie mówią nic odbiorcy).

Przestrzegając powyższych zasad podczas sporządzania meldunku, możemy być pewni, że zostanie on wykonany poprawnie. Nie należy też zapominać, że integralną częścią meldunku może być notatka służbowa z odbytego spotkania z osobą informującą, tym bardziej jeżeli wymagają tego okoliczności spotkania.

BIBLIOGRAFIA

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu oznaczania materiałów i umieszczania na nich klauzul tajności (Dz.U. Nr 288, poz. 1692).

Bibliografia

Zarządzenie nr pf-634 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych.

Zarządzenie nr pf-1292 Komendanta Głównego Policji z dnia 19 grudnia 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych.

Zarządzenie nr Pf-671 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 czerwca 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych.

Decyzja nr 126 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie prowadzenia w Policji zestawu zbiorów danych „System Informacji Operacyjnych” (Dz.Urz. KGP, poz. 29).

Wytyczne nr 1 Dyrektora Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji z dnia 23 października 2013 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania przez funkcjonariuszy i pracowników jednostek oraz komórek organizacyjnych Policji czynności służbowych związanych z przetwarzaniem informacji w zestawie zbiorów danych System Informacji Operacyjnych.

Maj R., Zając J., *Zasady wypełniania meldunku informacyjnego*, Legionowo 2011.